שו״ת · אחרונים

שות מהראש

הרב אלכסנדר שמואל היילפרין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שות מהראש

הרב אלכסנדר שמואל היילפרין

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-מהראש/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 5
סימן ב 18
סימן ג 33
סימן ד 43
סימן ה 49
סימן ו 57
סימן ז 58
סימן ח 67
סימן ט 74
סימן י 78
סימן יא 82
סימן יב 89
סימן יג 97
סימן יד 108
סימן טו 126
סימן טז 136
סימן יז 145
סימן יח 155
סימן יט 157
סימן כ 161
סימן כא 166
סימן כב 172
סימן כג 181
סימן כד 184
סימן כה 194
סימן כו 196
סימן כז 208
סימן כח 212
סימן כט 220
סימן ל 221
סימן לא 225
סימן לב 230
סימן לג 232
סימן לד 236
סימן לה 242
סימן לו 249
סימן לז 253
סימן לח 260
סימן לט 267
סימן מ 271
סימן מא 276
סימן מב 277
סימן מג 282
סימן מד 294
סימן מה 295
סימן מו 305
סימן מז 310
סימן מח 311
סימן מט 312
סימן נ 314
סימן נא 315
סימן נב 317
סימן נג 319
סימן נד 329
סימן נה 330
סימן נו 333
סימן נז 333
סימן נח 333
סימן נט 335
סימן ס 336
סימן סא 342
סימן סב 343

סימן סג 344
סימן סד 349
סימן סה 350
סימן סו 351
סימן סז 354
סימן סח 358
סימן סט 358
סימן ע 360
סימן עא 361
סימן עב 362
סימן עג 363
סימן עד 364
סימן עה 364
סימן עו 365
סימן עז 371
סימן עח 373
סימן עט 375
סימן פ 377
סימן פא 378
סימן פב 379
סימן פג 382
סימן פד 387
סימן פה 391
סימן פו 392

סימן א

כבוד ידידי הרב המאה"ג וכו' מ' משה ליב נ"י האבד"ק סאסוב וכעת בסטריזוב ע"ד שאלתו בנידן חזקת הרבנות שכבוד אביו הגה"צ הי' אב"ד ומעלתו כתב וחתם ונתן ביד מתנגדיו שמסלק א"ע מחזקת הרבנות וכעת לא ניחא לי' לאביו הגה"צ וגם מעלתו טוען שהכל הי' מחמת אונס ידוע:

תשובה. בגוף הדין לא אדון אנכי בזה יען שמוע בין אחיכם כתיב אך אמרתי להשיבו מפני הכבוד דרך פלפול ומשא מתן של הלכה במה שנוגע לענין זה להגדיל תורה ולהאדירה ישמע חכם ויוסיף לקח. וזה החלי:

א לימוד ערוך הוא בידינו ש"ס ב"מ (ט"ז.) מה שאירש מאבא מכור לך לא אמר כלום אמנם הר"ת חדית לן דזה רק היכי שאמר סתם מה שאירש מאבא מכור לך אבל באומר שדה זו שאירש מאבא קנה אפי' למ"ד אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם עיין תוס' כתובות (צ"א:) ד"ה דזבנה כו'. ודין זה מובא בש"ע חו"מ (סימן רי"א) וכ' בנה"מ שם דלשי' זו חל הקנין מעכשיו עי"ש. והקשיתי ע"ז מהא דאי' במס' עירובין פ' הדר (ע':) יורש מהו שיבטל רשות כו' אבל האי כיון דאי בעי לעירובי מאתמול לא מצי לערב כו' דבי שמואל תני אין מבטלין. וכ' התוס' שם ד"ה אבל כו' אפי' למ"ד מת נכרי בשבת מבטלין יכול להיות דאין מבטלין דהתם אותו רשות שהוא מבטל עכשיו הי' לו כח לבטל מאתמול אלא שלא הי' מועיל מפני הנכרי דאוסר אבל הכא האי רשותא דמבטל השתא אין לו כח לבטל מאתמול אלא משעה שירש כו' עי"ש. וקשה הא בעירוב על בית אביו הוי כאומר שדה זו שאירש מאבא ולשי' הר"ת היכי דמברר ואומר שדה זו חל הקנין מעכשיו וכיון דיכול למכור בית אביו ומשעה שמכר חל הקנין ואם מת האב הלוקח קונה למפרע א"כ שפיר מצי לעירובי שאם ימות האב בשבת זו יחול העירוב של הבן למפרע מאתמול ומכ"ש דיכול לבטל רשותו מאתמול כיון דבידו למכור ולהקנות מכ"ש דיכול להסתלק ואם מת האב בשבת לא זכה הבן ושוב אינו אוסר.

איברא דלשי' רש"י וצבא הקדמונים דס"ל כל שלא עירב המוריש אע"ג שלא נכנס היורש לדור בתוכה אסורין אנשי החצר להשתמש כיון דהמוריש הי' חי בין השמשות ונאסר למקצת שבת אסור לכל השבת א"ש דלא מהני העירוב של היורש וכן אם ביטל רשותו לא מהני להתיר הטלטול כיון דאין האיסור בא מכח היורש אלא מחמת שהמוריש לא עירב ונאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת אכן לשי' התוס' שכתבו דאין היורש אוסר אלא כשבא לדור בתוכה בשבת אבל בלא נכנס היורש שרי לטלטל דדירה בלא בעלים אינו אוסר א"כ אין כאן איסור רק מכח היורש הבא לדור בבית אביו וזכותו הי' יכול

למכור בחיי האב ומכ"ש דיכול לאסתלוקי ולבטל רשותו מאתמול. והנ"ל עפ"י מ"ש הרא"ש פ' מי שהי' נשוי וז"ל מה שאירש מאבא מכור לך לא אמר כלום דוקא בסתם אבל אם פי' ואמר שדה זו שאירש מאבא מכור לך קנה כיון דבירר מקחו וירושה ממילא אתי לא חשבינן לי' כולי האי דבר שלא בא לעולם וכ' הש"ך ע"ז אבל אם אמר שדה זו שאני לוקח הוי דבר שלא בא לעולם והחילוק מבואר דשאני ירושה דאתי ממילא ואין מחוסר מעשה הקנין להכי לא חשיב כולי האי דשלבל"ע.

ובמס' יבמות (ל"ד.) בסוגי' דשופעת מתוך י"ג לאחר י"ג כ' הרשב"א בחי' דקטן שקידש והתנה שיחולו הקדושין למחרת שיהי' בן י"ג שנים למ"ד אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אין הקדושין חלין כלל ומוכח מזה דס"ל להרשב"א דמחוסר זמן חשיב דבר שלא בא לעולם והק' המ"ל (ה' אישות פ"ד ה"ז) שסותר א"ע למ"ש בחי' שם (ק"ט.) גבי קטנה שהגדילה דשייך בה קדושין מה"ת דהוי כמתנה בפירוש שיחולו הקדושין לאחר שתגדיל הרי מבואר דהיכי דהתנ' בפי' שיחולו הקדושין לאחר שתגדיל לא חשיב דשלב"ל דמחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה דמי עי"ש. ושארי הנוב"י כ' לחלק דהיכי דעבידי דאתי אף שמחוסר זמן לא חשיב דבר שלא בא לעולם ואף דפירות דקל עבידי דאתי ואפ"ה חשיב דשלב"ל ש"ה דהגוף ליתא בעולם אבל בקטן וקטנה דהגוף איתא בעולם וזמן גדלות ממילא עבידי דאתי בזה אמרינן מחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה דמי אבל בסוגי' דשופעת מתוך י"ג לאחר י"ג דמיירי שקבע הזמן שיחולו הקדושין ליום המחרת בזה זמן הגדלות לא עבידי דאתי דאולי לא יביאו השערות עד יום המחרת ולהכי חשיב דשלב"ל:

ולפי"ז א"ש דנהי דס"ל להר"ת דהיכי דאומר שדה זו שאירש מאבא מכור לך הקנין קיים ולא חשיב דבר שלא בא לעולם ה"ט משום דעבידי דאתי דבין אם ימות האב בקוצר ימים ולו יחי' שנים הרבה עכ"פ סוף אדם למות וירושה ממילא אתי ובזה אמרינן מחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה ואין לומר שמא ימות הבן בחיי האב דזה לא שכיח כמ"ש התוס' יבמות (ל"ח.) ד"ה וב"ה כו' ע"ש. משא"כ גבי עירוב על בית אביו שפיר אמרינן דלא מצי לאיערובי דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ול"ש בזה לומר ירושה עבידי דאתי דשמא יחי' המוריש אחר כלות משך זמן העירוב ואולי יתקלקל העירוב טרם ימות המוריש וכל זמן שהמוריש חי האיסור בא מכח המוריש וכיון דמיירי בלא עירב האב כמ"ש התוס' א"כ לו יחי' האב אין עירובו של הבן כלום ולהכי אפי' מת האב בשבת אין העירוב קונה דזה דומה לקטן שקידש והתנה שיחולו הקדושין ליום המחרת דס"ל להרשב"א

דאין הקדושין חלין משום דזמן הגדלות לא עבידי דאתי דאולי לא יביאו השערות ביום ההוא ודו"ק:

ב ובפ' הדר (ע'.) כתבו התוס' בד"ה יורש מהו שיבטל בשלא עירב האב מיירי ואיירי כגון שבא היורש לדור כו' והקשיתי ממ"ש התוס' שם (ס"ה:) ד"ה דאתא נכרי בשבת כו' אמרו מהו למיגר מיני' והדר נבטל רשותא לגבי חד כו' ואע"פ שעירבו לא משתרי בשכירות לחודא דמיד שבא הנכרי בטל לי' העירוב וכי הדר שכרו אין העירוב חוזר לקדמותו כו' ואע"ג דהיכי דשכח אחד מבני החצר ולא עירב אין עירובו בטל אלא מבטל היחיד רשותו כו' ש"ה דחזו כולהו לאיערובי מאתמול כו' עי"ש. א"כ ה"נ נימא מיד שבא היורש ואוסר בטל העירוב ואפי' מבטל אח"כ רשותו אין העירוב חוזר לקדמותו כיון דהיורש לא מצי לאיערובי מאתמול:

ובתוס' שם מובא הגהה מאת מהר"מ מרוטנבורג דלא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה אלא במקום שהעירוב סופו להתקיים כל השבת והיכי שאחד מבני החצר הי' גוסס בשעת קניית העירוב אינו ראוי להתקיים כל השבת עי"ש. ובס' עצי ארזים דחה דברים אלו מהלכה וכ' שהתוס' לא ס"ל הכי וראי' ממ"ש התוס' פ' הדר בד"ה יורש מהו שיבטל בשלא עירב האב מיירי כו' ומאין הכריחו דמיירי בשלא עירב האב נימא דמיירי בשעירב האב אלא שהי' גוסס בין השמשות בשעת קניית העירוב:

ולענ"ד נראה לקיים דברי רבן של ישראל ולהתאים שי' התוס' ושי' מהר"מ מרוטנבורג דכבר כתבתי באות (א') דכל עיקר דאמרינן דהבן לא מצי לאיערובי מאתמול אף דבעלמא היכי שמברר ואומר שדה זו שאירש מאבא מכור לך מהני הקנין והלוקח קנה מעכשיו ה"ט דבשלמא גבי מכירה הירושה עבידי דאתי דבין אם ימות האב בקוצר ימים בין אם יחי' רבות בשנים סוף האדם למות והבן יירשנה והקנין שפיר קיים משא"כ גבי עירוב ל"ש לומר דהבן מצי לאיערובי משום דהירושה עבידי דאתו דמה מהני אם ימות האב אחר רבות בשנים מיהא כל זמן שהמוריש חי בני החצר אסורין לטלטל מכח המוריש וכיון דאנו דנין בשביל שבת זו לא חשיב עבידי דאתו דשמא יחי' המוריש כל השבת ושמא ירבה כחול ימים ויתקלקל העירוב בחיי המוריש וכל זמן שהמוריש חי אין העירוב של הבן מתיר הטלטול:

ולפי"ז דברי מהר"מ נכונים בטעם ובסברא דהיכי דאחד מבני החצר שעירב הי' גוסס בשעת קניית העירוב לא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה כיון דהעירוב אין סופו להתקיים. והתוס' שפיר כ' היכי דהנכרי בא בשבת לא חזי לאיערובי מאתמול שמא יבא הנכרי בשבת וכיון דלא הי' הנכרי עמהם בע"ש לא הי' בידם לשכור את הרשות. אכן

בהא דמבעיא להש"ס יורש מהו שיבטל בהכרח כפי' התוס' דמיירי בלא עירב האב דאלו עירב האב גם הבן מצי לאיערובי והותר הטלטול ממ"נ אם יחי' האב א"כ סוף העירוב להתקיים ואם ימות המוריש בשבת ועירובו של אב אין סופו להתקיים א"כ עירוב של הבן קונה דהרי הירושה עבידי דאת' בשבת זו:

ולפי"ז ממילא אפי' בלא עירב האב ל"ש לומר דמיד שנכנס היורש לדור בבית המוריש בטל העירוב דז"א דכלהו חזו לאיערובי מאתמול שהרי הי' בידם שיערבו האב והבן שנים כאחד ובכה"ג מהני כמ"ש התוס' פ' הדר (ס"ו.) ד"ה ואי כו' אכתי מערבין קרינן בי' דכיון דאם הי' אתמול מתרצה הי' יכולין לערב עיי"ש ודו"ק:

ג ובפ' הדר (ע"א.) גר שמת מבעוד יום והחזיק ישראל בנכסי' משתחשך אוסר כיון דהי' לו להחזיק מבעוד יום ומקשה הגמ' אמאי אוסר נבטל ומשני מאי אוסר עד שיבטל והקשו הקדמונים מה בין זה ליורש דס"ל דבי שמואל דאין מבטלין ואפי' למ"ד מבטלין הא טעמא קאמר דכרעא דאבוהו הוא. תו הקשו דהא האי רשותא דמבטל עכשיו אין לו כח לבטל אתמול דהוא החזיק משתחשך א"כ נימא דהוי כשני בתים בשני צדי רה"ר דאין מבטלין כדאי' בפ' הדר (ס"ז.) והא דיורש מבטל ה"ט משום דברא כרעא דאבוהו הוא כמ"ש התוס' שם (ע') ד"ה אבל כו' ע"ש. והנה מ"ש בגמ' גר שמת מבעוד יום והחזיק ישראל בנכסי' משתחשך אוסר כיון דהי' לו להחזיק מבעוד יום אינו מובן כלל והדבר צריך התבוננות מה טעם הוא לומר הואיל והי' יכול להחזיק בעוד יום להכי אוסר. ושם בגמ' גר שמת משחשיכה והחזיק אחר בנכסיו אינו אוסר וכ' הט"ז או"ח (סימן שע"א) וכן הוא מפורש בהג"א דמיירי שהגר עירב עמהם אבל בלא עירב אוסר המחזיק עי"ש. אכן הריטב"א בחי' אנהיר לן הא מלתא דאפי' לא עירב הגר עמהם אין המחזיק אוסר דהגר שמת ואין לו יורשין הוי כאלו ביטל רשותו לכל אנשי החצר דהרי כלהו חזו לאחזוקי בנכסים עיי"ש. ודבר זה קלורין לעינים. ובמס' נדרים (ל"ד:) היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זו הקדש כו'. ושם ברא"ש פי' בשם הר"י שהככר היתה רחוקה ממנו ואין אדם סמוך לה שיכול לזכו' אלא הוא כו' דחל עלי' ההקדש כיון דבידו לזכות בו. ודודי בתשו' בית אפרים ח' יו"ד (תשו' ס"ו) נלחץ להבין מה מהני שבידו לזכות עי"ש. וחלקי אמרה נפשי עפ"י מה דאי' במס' קדושין (נח.) עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה נקרא רשע וברש"י חררה של הפקר והתוס' הקשו מהא דמי שלקט מקצת הפאה ופירש טליתו עליו מעבירין אותו הימנה וכ' הר"ן לתרץ דשאני פאה דכל העניים מחזירן אחר הפאה. ובפ"ק דקדושין (כ"ב:) רב יהודה כו' וכ' הר"ן שם ומה שהקדים להחזיק בו מחיים אינו מטעם קני' דכיון דברשות אחר הוא לא מהני בי' אלא כדי להראות לכל שהוא הי' רוצה להחזיק

בו ושוב לא יקדמנו אחר לאח"מ כיון שהוא הי' מהפך לזכות בו ולפי"ז יתכן היטב דהיכי שיש לו זכות אלא דמחוסר קנין מהני הך טעמא דהואיל ובידו לזכות שיהי' חשוב כשלו ובש"ס ב"ב (קכ"ג:) מבואר דבכור נוטל פי שנים בזרוע לחיים וקיבה דאישתחיט בחיי אבוהון במכירי כהונה וכ' התוס' ד"ה משום דאסור לחזור בו עי"ש ועיין תשו' מהרי"ל (סימן ע') ובמס' גיטין (ל'.) בפרש"י דכיון דרגיל ליתן המתנות לכהן אחר אסחי שאר הכהנים ועי"ש בר"ן ומה דחדית לן הרא"מ בשם הר"י דמהני הואיל ויכול לזכות בו שיכול להקדישו דנהי דבעלמא לא אמרינן הואיל ואי בעי קני לה כתוס' פ' כל שעה (מ"ו:) ד"ה הואיל כו' עי"ש. זה רק היכי שאין לו עכשיו שום זכות בחפץ אבל בככר של הפקר דאינו מחוסר ממון לקנותה וגם טרם שזכה בה בקנין עכ"פ הי' לו זכות מטעם מהפך בחררה כיון שלא הי' אדם סמוך לה ולא הי' איש מחזיר עליו בזה שפיר מהני הך סברא דחל ההקדש שלו כיון דיכול לזכות בה. ולפי מה דחדית לן הריטב"א דגר שמת הוי כביטל רשותו לכל אנשי החצר נמצא דכל אחד מאנשי החצר יש לו יד וזכות בנכסי הגר ולהכי כי החזיק אחד מהם משתחשך אהני הך סברא דהי' בידו להחזיק בעוד יום דחשיב כאלו כבר עשה הקנין מבעוד יום. ובמס' כתובות (פ"ג.) נחלה הבאה לו לאדם ממק"א מתנה עלי' שלא יירשנה וכ' הר"ן לאפוקי ירושת אביו עי"ש. ובריש פ' הכותב מוקי הגמ' למתני' בכותב לה בעודה ארוסה וכ' הר"ן אבל קודם לכן כיון שאין לו שום זכות בנכסים סילוקו לאו כלום הוא עי"ש. ולפי"ז א"ש היטב דודאי היכי דאין אוסרין ואין מערבין כגון בשני צדי רה"ר אין מבטלין כיון דמאתמול לא הי' להם זכות ברה"ר לאסור זע"ז והאי רשותא דמבטל השתא לא מצי לבטל טרם שבאו הנכרים ועשו היקף מחיצה. והיורש אי לאו הך טעמא דברא כרעא דאבוהו הוא לא מצי לבטל השתא כיון דמאתמול לא מהני הסילוק שלו כיון דירושה הוי. מה"ת וגם דירושה ממילא אתי וראוי ליורשו בכל עת כמ"ש הר"ן אכן בגר שמת משחשיכה דחדית לן הריטב"א דשרי אפי' אם לא עירב הגר עמהם דהוי כמבטל חצרו לכל בני החצר ממילא נמי היכי שמת הגר מבעוד יום נהי דמחזיק אוסר עד שיבטל מיהא מה"ט דאוסר כיון דהי' לו להחזיק מבעוד יום מה"ט גופי' מצי לסלק זכותו ומהני הביטול שלו אפי' אם ביטל מבעוד יום טרם שהחזיק שהרי יש לו זכות דהוי לי' להחזיק מבעוד יום דכל איש מאנשי החצר הי' יכול לזכות מבעוד יום בנכסי הגר ומיד שמת הוי כאלו ביטל רשותו לכל אנשי החצר ודו"ק:

ד ובפ' האיש מקדש (נ"ד:) מקשה הגמ' נטע רבעי היכי מצי יהיב לי' הא לאו דידי' דר' מאיר ס"ל דהוי ממון גבוה ומוקי לה בסמדר ולא כד' יוסי דס"ל סמדר חשיב פרי והק' הריטב"א הא ר"מ ס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם א"כ שפיר אתי אליבא דר' יוסי

אלא שהקנה טרם שנעשה סמדר ולא הי' עדיין איסור נטע רבעי. ולענ"ד לק"מ דבש"ס קדושין (ע"ח:) מקשה הגמ' לר"מ יכיר למה לי דאי בעי יהיב לי' במתנה ומשני בנכסי' שנפלו לו כשהוא גוסס עי"ש. מבואר מזה דאפי' לר"מ דס"ל אדם מקנה דבר שלב"ל זה רק היכי דבשעה שבא לעולם בר אקנוי' הוא ולפי"ז שפיר מוכרח הש"ס לאוקמי דיהיב לי' נטע רבעי כשהוא סמדר דלא כר' יוסי דאי כר' יוסי דס"ל דמשעת חנטה חשיב פרי א"כ לא מצי יהיב לי' במתנ' ואפי' יהיב לי' טרם חנטה ואפי' לר"מ לא חל הקנין כיון דבשעה שבא לעולם משעת חנטה מקרי פרי וחל עליו קדושת נטע רבעי ולא מצי יהיב לי' במתנה דלאו דידי' הוי ודו"ק:

ה ובפ' החולץ (ל"ו:) מכר הבן בחיי האב ומת הבן בחיי האב רי"א לא קנה לוקח וכ' התוס' בד"ה ורי"א וא"ת אפי' לא מת הבן נמי לא לקני דהוי כמו מה שאירש מאבא מכור לך עי"ש. ובפ' מי שהי' נשוי (צ"א:) כ' התוס' ד"ה דזבנה כו' עוד מייתי ראי' מדאמר בשלהי פ' מי שמת (קנ"ט) בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו ומת בנו מוציא מיד הלקוחות ומ"ט משום דמכח אבוה דאבא קאתינא והשתא בלאו ה"ט הא אין המכר קיים כלל אלא התם ודאי בשדה זו שאירש מאבא מיירי עי"ש. כל עין תשור חילוק לשון שבפ' החולץ הקשו התוס' על גוף מימרא דגמ' למה נקט ומת הבן הא אפי' לא מת הבן נמי לא לקני לא כן בתוס' כתובות לא הקשו אלא על הטעם שאמרו בגמ' משום דמכח אבוה דאבא קאתי למה לי ה"ט. והנ"ל בכונתם לבאר דבריהם עפ"י מה דאי' במס' ב"מ (ס"ו:) ומודינא דאי שמיט ואכל אין מוציאן מידו וכ' התוס' פ' הזהב (מ"א.) דזה רק כשידע המוכר שתפס הלוקח. ולפי"ז על הך מימרא דשלהי פ' מי שמת דשם איתמר בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו ומת בנו מוציא מיד הלקוחות אין מקום להקשות אפי' לא מת הבן לא לקני דזה לק"מ דאפי' למ"ד אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם מיהא היכי דקדים הלוקח ותפיס אין מוציאין מידו ולא יתכן הך מימרא דהבן מוציא מיד הלקוחות. אלא היכי דמת הבן שמכר דכיון דמת הבן בחיי האב בן הבן מוציא מיד הלקוחות. כיון דמה שתפס הלוקח הי' אחר מות המוכר והבן שמכר בחיי האב ומת לא זכה לראות מה ששמעו הלקוחות והיכי דהמוכר לא ידע שהלוקח תפס שפיר מוציאין מיד הלוקח ולהכי הקשו התוס' על הטעם שאמרו בגמ' מכח אבוה דאבא קאתינא דבלאו ה"ט נמי אין המכר קיים דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וע"כ דמיירי בשדה זו שאירש מאבא ודו"ק:

ו ובפ' מי שמת (קנ"ט.) בתוס' ד"ה ולימרו לי' אביך זבין ואת מפקת הק' תימה למה לא יוכל להוציא מיד הלקוחות כו' דאפילו לר' מאיר דס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם לא מהני לקנות נכסים שנפלו בשעה שהי' גוסס עי"ש. והנלענ"ד דלשי' הר"ת דמפרש

דמיירי במוכר שדה זו א"ש היטב דהנה נודע שי' הרמב"ם דאין אדם יכול להקנות דבר שאינו ידוע וכן אין אדם מקנה דבר שאינו קצוב והקשו עלי' הרשב"א והרמב"ן מהא דאי' במס' קדושין (ע"ח:) יכיר למה לי לא יהא אלא אחר אלו בעי למיתבא לי' במתנה מי לא יהיב לי' ומשני לא צריכא אלא בנכסים שנפלו לו אח"כ ולר' מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם יכיר למה לי בנכסי' שנפלו לו כשהוא גוסס ולשי' הרמב"ם אין מקום למה שמקש' הגמ' ולר' מאיר יכיר למה לי נהי דר' מאיר ס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם מיהא נכסים שיפלו לו אח"כ אינו יכול להקנות דהוי דבר שאינו ידוע ואינם קצובין דמי יודע כמה נכסים יפלו לו אח"כ. וכתב הבעה"ת לתרץ דמה דס"ל להרמב"ם דאין אדם מקנה דבר שאינו ידוע ואינו קצוב זה רק לדידן דקי"ל אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אבל לר' מאיר דס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ה"ה דיכול להקנות דבר שאינו קצוב וביארו דבריו דלר"מ דס"ל אף שאינו חל הקנין עכשיו מ"מ חל הקנין בשעה שבא לעולם ממילא יכול להקנות נכסים שיפלו לו אח"כ. דאז בשעה שיפלו לו הנכסים יהי' דבר הידוע וקצוב ושפיר חל הקנין אבל למ"ד אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ע"כ דס"ל דכל שאינו חל הקנין עכשיו אינו חל אח"כ אפי' בשעה שבא לעולם ממילא אינו יכול להקנות נכסים שיפלו לו אח"כ. ולפי"ז לשי' הר"ת דס"ל דבאומר שדה זו שאירש מאבא מכור לך דבריו קיימין וע"כ דחל הקנין מעכשיו דלא דמי לגזל שדה ומכרה ואח"כ קנאה דאמרינן מה מכר כל זכות שתבא לידו דניחא לי' לאינש דליקום בהימנותא להכי אמרינן דהקנין שעשה הגולן המוכר הוא עשה בשביל הלוקח ונעשה הגזלן שליח של הלוקח וכש"ס ב"ק (ק"ב:) אחד המקדיש כו' מי הודיע לצבע שמקנה צבעו לאשה אלא דאמרינן שליחותא עביד וכיד אשתו דמי וזה נכון היכי דהמוכר קנאה אח"כ בקנין משא"כ בן שמכר בנכסי אביו ל"ש לומר שחל הקנין בשעה שמת המוריש דהרי ירושה ממילה אתי ובאיזה קנין יקנה הלוקח אח"כ אם לא קנה מעכשיו דמה"ט לא קני הלוקח היכי דמכר הבן כל מה שאירש מאבא. ולפ"ז שפיר מקשה הגמרא ולימרו לי' אביך זבין ואת מפקית. ומה שהקשו התוס' למה לא יוכלו להוציא מיד הלקוחות הא גוסס לאו בר אקנוי' הוא. ואפי' לר"מ לא מהני לקנות ולשי' הר"ת לק"מ דהש"ס שפיר משני דבעי לר"מ יכיר בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס דממ"נ אין חל הקנין דבשעת מתנה הוי דבר שאינו ידוע ואינו קצוב כמה נכסים יפלו אח"כ ובשעה שנפלו לו הנכסים אף דאז ידוע מ"מ לא חל הקנין דגוסס לאו בר אקנוי' הוא ובזה מודה ר"מ אבל במוכר שדה זו שאירש מאבא אפילו לרבנן מהני הקנין דחל המתנה או המכר מעכשיו דלא הוי

דבר שלא בא לעולם כיון דעבידי דאתי ומחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה ולהכי בעי הך טעמא דאנא מכח אבוה דאבא קאתינא ודו"ק:

ז ובתוס' כתובות (נ"ד:) ד"ה אעפ"י כו' תימה כו' אותו שאין לו איך ישתעבד נכסים שיקנה אח"כ כיון שלא נתחייב לה היינו דבר שלא בא לעולם ושאל ר"י לר"א והשיב לו דמצינו כעין זה בפ' השוכר את הפועלים דתניא מתנה שומר חנם להיות כשואל ופריך במאי בדברים ומשני בשקנו מידו משמע אעפ"י שאין מקנה לו שום נכסים. אלא שמשעבד גופו מעתה כו' עי"ש. וקשה לי למה לא הביאו התוס' מן המוקדם מפ' הזהב (נ"ח) דתנן התם בהקדש נושא שכר אינו משלם ורמי עלה מהא דתניא השוכר את הפועל לשמור את הפרה כו' לפיכך אחריות שבת עלי' ומוקי לה בשקנו מידו עי"ש. ובד"ז בס' הפלאה התעורר כיון דהתוס' רצונם להוכיח שיכול לשעבד גופו במה שאין חיוב עלי' א"כ מדוע האריכו בלשון להביא הגמ' במה דפריך במאי בדברים ומה דמשני בשקנו מידו הא גופא דיכול לשעבד עצמו במה שאינו חייב הי' יכולין להוכיח מהך דהשוכר את הפועל כו' דמן הדין אין שומרין בהקדש ואעפי"כ יכול להתחייב א"ע ומדלא מוקי בשיעבד נכסים משמע אעפ"י שאינו מקנה שום נכסים אלא ששיעבד גופו. והנלענ"ד בזה עפ"י מ"ש התוס' בכורות (מ"ט:) ד"ה ודידי כו' ועוד י"ל דנכסים שקנה אח"כ חל עלייהו שיעבוד לענין פדיון ואע"ג דלא כתב דאקני דכל שעתא ושעתא רכב עלי' חיוב פדיון וכיון דחשבינן לי' כמלוה בשטר הוי כאלו כתב לאחר שקנה קרקע וכוונתם מבוארת דהתוס' ירדו לחלק בין חיוב מחמת שלוה מעות לעצמו דמלוה להוצאה ניתנה והמעות כבר נתאכלו וע"כ דהחיוב לא בא רק מכח שעת הלואה שלוה המעות ואז לא הי' לו קרקע ומה שקנה אח"כ לא נשתעבד להמלוה שהלוה מקודם שקנה הנכסים. משא"כ גבי פדיון בכור המצו' באה עלינו מבן חודש ומעלה וכל יום ויום שהבכור הולך וגדול מ"ע מה"ת לפדותו ואין החיוב בא מכח יום שלשים ללידתו אלא דעד שלשים אין המצו' לפדות הבכור ומיום שלשים והלאה כל שעה ושעה הוא בקום ועשה מ"ע לפדותו והוי כאלו נכתב המלוה בשטר לאחר שקנה הקרקעות וז"ב. ובתשו' מחנה אפרים (סימן י"ח) כ' וז"ל שומר חנם דוקא. הוא דאינו יכול לחזור משום דלא דמי לעבד שהרי השומר חנם כל שהניח החפץ במקום המשתמר תו לא רמי עלי' מידי להטפל אבל שומר שכר דצריך למיתב בהדה ולנטורי יממא ולילי כמ"ש הטור (סימן ש"ג) ה"ז דומה לפועל וגרע מיני' ופועל יכול לחזור אפי' בחצי היום כו' עי"ש. ובירושלמי פ' ארבעה שומרין (ה"א) שמירה שנאמר בשומר חנם כיון ששימר כל צרכו פטור שמירה שנאמר בשומר שכר אין משערין אותו אלא בגופו. ובפ' השואל (צ"ט:) כ' הנמ"י גבי תקנו משיכה כו' שואל

מיהא יכול לחזור אבל הרא"ה כ' שאינו יכול לחזור דאע"ג דאם רצה להחזיר לרשות הבעלים מחזיר כו' עי"ש. ומתורתו של הריטב"א למדנו דהא דפועל יכול לחזור זה רק בלא קנו מידו אבל בקנו מידו אינו יכול לחזור דהקנין לטפויי בא והש"ך בחו"מ (סימן של"ג סקי"ד) הביאו וחולק עליו עי"ש. והנלענ"ד דע"כ לא פליג הש"ך אלא בפועל אבל בשומר חנם המתנה להיות כשואל וקנו מידו גם הש"ך מודה דאינו יכול לחזור ואמינא טעמא בזה דבשלמא בפועל דמן הדין יכול לחזור לא מהני הקנין לטפויי משא"כ גבי שומר חנם דמעיקרא אינו יכול לחזור לא מסתבר לומר דמשום דקנו מיני' שיהי' כשואל לשמור שמירה מעולה להתחייב באונסין מגרע גרע זכות המפקיד ומסתבר דאמרינן הקנין לטפויי בא אבל לא לגרע זכות המפקיד ובזה מודה הש"ך דנשאר הדין דשומר חנם אינו יכול לחזור דל"ש דין פועל אלא בשכר או אפי' בשואל דכל הנאה שלו הוא אבל שומר חנם אין לו דין פועל וז"ב בסברא בעזה"י:

ולפי"ז א"ש היטב דהתוס' פ' אעפ"י לא מצי להוכיח הדין מהך דמתנה שומר חנם להיות כשואל להכריע מזה דיכול אדם לשעבד גופו וממילא חל, השיעבוד על הנכסים שיקנה אח"כ דמהתם אין ראי' כלל די"ל שאני התם כיון דהתחייב א"ע שמיר' מעולה כשואל ונשתעבד גופו ממילא דינו כפועל ויכול לחזור אפי' בחצי היום וכיון דלא חזר בו ולא החזיר את הפקדון להמפקיד ע"כ גלי' דעתי' דחשיב לי' הנאה דקא מהימן לי' גם על להבא כר"י דאמר אפילו בלא קנו מידו בהאי הנאה דמהימן לי' גמר ומשעבד נפשי' כדאי' בגמ' פ' השוכר את הפועלים (צ"ד.) וא"כ כל שעתא ושעתא רכיב עליו חיוב חדש כאלו קיבל שעה זו מיד המפקיד וכיון דהי' בידו להחזיר הפקדון לבעליו והוא לא החזירו הוי כאלו קיבל הפקדון שעה זו אחר שקנה הנכסים ולהכי הביאו התוס' עיקר הראי' מדמוקי הגמ' בשקנו מידו וכיון שקנו מידו שוב אינו יכול לחזור בו לשי' הריטב"א וגם הש"ך מודה בזה כנ"ל וע"כ כל השיעבוד חל על השומר רק מחמת שעת קבלת הפקדון ואז בשעה שקבל הפקדון וקנו מיני' לא הי' לו נכסים ובמה נשתעבדו הנכסים שיקנה אח"כ א"ו דהקנין חל בשיעבוד הגוף של השומר וממיל' נשתעבדו הנכסים שקנה אח"כ. וזה נכון אצל הדיוט דכיון דשומר חנם אינו יכול לחזור מהני הקנין לטפויי לשי' הריטב"א ולשי' הש"ך הועיל בזה שקנו מידו שנשתעבד גופו לשמור שמירה מעולה מיהא עכ"פ אינו מגרע בזה זכות המפקיד מה שזכתה לו התור' דשומר חנם אינו יכול לחזור בו כנ"ל משא"כ בהך דינא דהשוכר את הפועל לשמור את הזרעים ואת הפרה של הקדש דבהקדש אין בו דין שומרין כלל א"כ נהי דמהני הקנין שיהי' בו דין שומרין מ"מ יכול לחזור בו ול"ש לומר דהקנין לא אתי לגרע זכות המפקיד דז"א דלולא הקנין

אין בו דין שומר כלל ופטור אפילו מן הפשיעה ומכ"ש דפטור מגניבה ולכן אמרינן נהי דהקנין בא לטפויי זה רק שקיבל עליו דין שומרין להיות כנושא שכר וחייב באחריותו מיהא דינו כדין שומר שכר דהוא יכול לחזור בו וכל שעתא ושעתא דלא חזר בו תו רכיב עלי' חיוב חדש ושפיר משתעבדי הנכסים שקנה אח"כ ולכן התוס' לא הביאו ראי' מברייתא דהשוכר את הפועל דמיירי בשל הקדש וסמכו הראי' רק מפ' השוכר את הפועלים דמתנה שומר חנם להיות כשואל דמיירי בהדיוט ודו"ק:

ח ובפ' מרובה (ע'.) ואמרי נהרדעי אורכתא דלא כתיב בי' זיל דון וזכי ואפיק לנפשך לית בי' מששא משום דא"ל היאך לאו בע"ד דידי את כו' אמר אמימר אי תפיס לא מפקינן מיני' וכתב הרמב"ן במלחמות ואנו אין לנו אלא כו' ואמרי נהרדעי דבעינן נמי ואפיק לנפשך דלא לימא לי' לאו בע"ד דידי את ומכיון שנתנה במתנה ואמר לי' אפיק לנפשך אעפ"י שהוא מטבע או גזלה שאינו יכול להקנותו ואם בא לחזור חוזר מ"מ כיון שעדיין לא חזר בע"ד דידי' הוא דהא לנפשי' אפיק. והקצה"ח (סימן קכ"ג) הביא דבריו וכ' ע"ז ומכאן ראי' שאין עלי' תשובה לדברי הת"ה דכל מקום שאינו נתפס הקנין כגון במלוה ובדבר שלא בא לעולם אי תפס המקבל לא מפקינן מיני' אע"ג דלא ידע המוכר ובש"ך השיג עליו והעלה דלא מהני אלא כשידע המוכר ומדברי הרמב"ן ראי' ברור' להת"ה דהא אי נימא מחמת שתיקת הנותן כשידע מתפיסתו מחל לו א"כ היכי הוי לי' עכשיו בע"ד במה שעדיין לא חזרו בו הבעלים והא עתה לא אפיק לנפשי' אלא אח"כ כשידעו הבעלים וימחלו לו אח"כ וא"כ אין זה הקנאת הבעלים אלא מחמת שיתנו לו אח"כ והוא מתנה מחודשת עי"ש. ולענ"ד דברי הקצה"ח תמוהים בזה דנהי דס"ל להרא"ש דהיכי דאין הקנין נתפס לא מהני מה שקדם הלוקח וגבה אלא כשידע המוכר ושתק ומטעם מחילה זה רק היכי שהמוכר תובע את הלוקח שיחזיר לו מה שגבה בזה שפיר חדית לן הרא"ש דהתפיסה מהלוקח לא מהני שיהי' קנין שלא יהי' המוכר יכול לחזור בו מיהא לכ"ע עד שלא חזר בו המוכר הלוקח שגבה המעות מקרי בעלים ויכול להשתמש בהמעות אע"ג דלא ידע המוכר אם גבה הלוקח דחזקה דניחא לי' לאינש דליקום בהימנותא כמ"ש התוס' ב"מ (ס"ו:) ד"ה התם כו' דנהי דיכול לחזור מ"מ אין לו לחזור כי היכי דליקום בהימנותא ולכך אית לן למימר דאפי' הי' יודע שיכול לחזור לא הי' חוזר כו' עי"ש. ושפתי הרמב"ן ברור מללו דרב אשי פליג על אמימר וס"ל דלא מצי המורשה להחזיק המעות לעצמו אעפ"י שכתב לו ואפיק לנפשך לא הוי רק כאומר לשליח הוציא לי מעות מיד פלוני ותשמש בהם לנפשך ותחזירם לי או שהוא כמו מתנה ע"מ להחזיר עי"ש במלחמות ומבואר בהרא"ש פ' לולב הגזול דכל מתנה ע"מ להחזיר

הוא קנין הגוף ואפי' לשיטת הפוסקים דס"ל דלא חשיב קה"ג מיהא עכ"פ חשיב קנין פירו' כמ"ש הר"ן בנדרים ואין נפקותא אי אמרינן דהמורשה יכול להחזיק המעות לעצמו או לא מיהא כיון דיש להמורשה עכ"פ זכות להשתמש בהמעות בע"ד דידי' הוא דהא אפיק לנפשי' לצרכו ולהשתמש בהמעות עד שלא יחזור בו המרשה ויתבע ממנו ונהי שאין הקנין נתפס על המטבע או על גזלה שאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו מיהא כל זמן שלא חזר בו בע"ד הוא ואפיק לנפשי' וחשיב בעלים כמ"ש הרמב"ן במלחמות. ומס' גיטין (נ"ב) יהיב זוזי דיתמי כו' וכתב הר"ן וא"ת אמאי לא אמרינן הכי במשוך פרי מיתמי ואיקר כו' שם משעה ראשונה קנו אלא שאם חזרו בהן המקח בטל וכ"ז שלא חזרו אם נאנס ללוקח נאנס. מיהא אפי' נימא דהמורשה משעה ראשונה לא קנה עכ"פ בע"ד מקרי וחשיב אפיק לנפשי' ודוק:

ט ובפ' המניח (ל"ג:) ת"ר שור תם שהזיק עד שלא עמד בדין כו' מכרו מכור לרדיא הקדישו מוקדם משום דר' אבוהו גזירה שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון. והקשיתי לפימ"ש התוס' בפ' לולב הגזול (מא.) ד"ה הילך אתרוג זה במתנה ע"מ להחזיר כו' וא"ת הא קי"ל כל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת לא שמה מתנה וי"ל דה"נ הוי בידו להקדיש להיות קדוש כל זמן שהיא בידו עד שיחזיר ע"ש. ולפי"ז קשה לי בהקדישו מוקדש למה אמרו בגמ' דאינו קדוש רק משום דר' אבוהו גזירה שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון נימא דחל ההקדש מה"ת עד שעת גובינא ואי מתהני מיני' קודם שגבאו מועלין בו כמו דמהני המכירה להדיוט עד שעת גובינא וכ"ז שהיא בידו חל ההקדש כמו דחל ההקדש על מתנה על מנת להחזיר. ובד"ה לרדיא פרש"י שאם חרש בו הלוקח אינו נותן דמי החרישה למזיק והקשו על פרש"י מדוע לא פי' בפשיטות מכרו מכור לרדיא שהמכירה קיימת ושניהם אין יכולין לחזור בהן והלוקח יכול לחרוש בע"כ של המזיק וכפי' המגיד משנה ה' נזקי ממון (פ"ח) וע' בשיטה מקובצת. והנ"ל בזה עפ"י מה דאי' בפ' כל שעה (ל:) היכי דאקדיש לוה וזבין לוה לא פליגי דאתי מלוה וטריף כו' ופרש"י ב"ח ששיעבד נכסיו שאם לא יפרע כו' דאין מכירתו לאחרים מכירה ואין הקדישו הקדש שהרי ממושכנין הם למלוה ואע"ג שהן שלו אינן ברשותו ורחמנא אמרה איש כי יקדיש את ביתו מה ביתו ברשותו עי"ש. ובמס' ב"מ (סו:) המוכר פירות דקל לחברו עד שלא באו לעולם כו' ורב נחמן אמר אף משבאו לעולם יכול לחזור בו ואר"נ ומודינא דאי שמיט ואכיל לא מפקינן מיני'. ובפ"ק דב"מ (יד:) ב"ח גובה את השבח שבח אין אבל פירות לא והרז"ה וצבא הקדמונים כתבו ה"ה באפותיקו אין ב"ח גובה את הפירות ושי' הרא"ש והטור דהיכי דעשאו אפותיקי ב"ח גובה גם הפירות ושארי התומים הוכיח דאפילו לשי'

הרא"ש אין הב"ח גובה רק הפירות שיש בעין אבל אם הלוקח קדים ואכיל הפירות לכ"ע לא בעי שלומי לב"ח עי"ש. ולפי"ז א"ש היטב דלהכי לא פרש"י כפי' הרב המגיד מכרו מכור לרדיא שהמכר קיים. ושניהם אינם יכולין לחזור בהם והלוקח חורש בשור בע"כ של המוכר דזה ודאי אינו לשי' רש"י כיון דשור תם שהזיק משועבד מה"ת לניזק כדאי' בגמ' בפ' המניח שם והשיעבוד עושה את השור שהזיק כאלו אינו ברשותו של המזיק ושוב אין ביד המזיק למכרו ואם מכרו אינו מכור ואין למכר הזה שום קיום ואין הקנין נתפס בו דאין אדם מוכר דבר שאינו ברשותו כפרש"י בפ' כל שעה. וממילא דשניהם יכולין לחזור בהם ואין ביד הלוקח להשתמש בהשור בע"כ של המוכר דכיון דהמוכר חזר בטל המקח מיהא זה רק טרם שחרש בו הלוקח אבל אם קדם הלוקח וחרש בו הדבר ברור שהלוקח אינו צריך לשלם דמי חרישה לא למזיק כיון דאפי' מוכר דבר שאינו ברשותו אם קדם הלוקח ותפיס אי שמיט ואכיל לא מפקינן מיני' וגם לניזק לא בעי שלומי דהרי אין ב"ח גובה פירות שאכלו הלוקח אפי' היכי שהלוה עשאו אפותיקו מפורש. מיהא זה נכון במכרו להדיוט דשפיר מהני המכירה לרדיא והקנין קיים עד שעת גוביינא אבל מ"ש בגמ' הקדישו מוקדש לא יתכן לפרש שחל ההקדש עד שעת גוביינא ואי מתהני מיני' הדיוט מעל בו דז"א דרחמנא אמרה איש כי יקדיש את ביתו מה ביתו ברשותו וכיון דהשור משועבד לניזק הוי כממושכן ביד הניזק ואין המזיק יכול להקדישו דאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו וכי נהנה מן השור שחרש בו אדרבא הרי שמיט ואכיל טרם שבא לרשות הקדש ואין בזה איסור מעילה שהרי לא נהנה מן ההקדש כלל ודו"ק:

י ובפ' האשה שנפלו (פ:) האי גברא דנפל ליה יבמה בעי אחוה למפסלה כו' אנא בנכסי פליגנא לך כו' אע"ג דזבנה לא הוי זבינא ופירש"י ומה שהתנה זה עמו לחלוק לו וקנ' מידו ה"ה כמכר וכ' הר"ן ותמה אני כיון דעדיין לא באו הנכסים לידו איך יזכה מהם לאחיו כו' ע"ש. וכתבתי בספרי ביסוד המזבח דיתכן דרש"י ס"ל דאפי' בדבר שאינו ברשותו בהאי הנאה דבעי למקני גמר ומקנה כמ"ש התוס' ב"מ (ע"ד.) ד"ה הכא כו' וע' בהג"ה ש"ע חו"מ (ר"ט ס"ח) וכיון דחש שלא יקדים שפיר אמרינן דגמר ומקנה ע"ש. והתוס' שם הקשו ע"ז דבפ' הזהב חשיב אסמכתא היכי דאמר אם אני חוזר בי ערבוני מחול לך ולא אמרינן מגו דבעי למקני גמר ומקנה ע"ש. ולענ"ד י"ל דשאני משחק בקוביא דמתחילה אדעתא דהכי נחתי שאחד מהם יפסיד והשני ירויח וכל אחד מהם רוצה להרויח ממון חברו להכי אמרינן מגו דבעי למקני גמר ומקנה דאי נימא דאינו מקנה הוא ג"כ לא יקנה ולשוא עמלו בזה אכן בנותן ערבון לקנות חפץ מחברו מתחילה רצונם לעשות מסחר

וקנין ומה שהתנו אם אני חוזר בי ערבוני מחול לך זה רק דרך קנס וזה גופא אסמכתא הוא ול"ש בזה לומר מגו דבעי לקנות גמר ומקנה דמעולם לא נחית המוכר אדעתא דהכי לקנות הערבון של הלוקח ואין זה רצונו כלל וכן הלוקח לא נחית אדעתא דהכי שהמוכר יחזור בו ויכפול ערבונ' ובעצם ובראשונה שניהם אינם רוצים בחזרה ואין אחד מהם רוצה שהשני יפסיד והוא ירויח ממון חברו ודוק:

יא ובספרי (ר"פ שופטים) למען יאריך הוא ובניו שאם מת בנו עומד תחתיו ואין לי אלא זה בלבד מניין לכל ראשי ישראל שבניהם עומדין תחתיהן ת"ל בקרב ישראל כל שהוא בקרב ישראל בנו עומד תחתיו ומזה למדנו שהאב זוכה לו ולבניו אחריו שהמלכות ירושה הוא כמ"ש הרמב"ם ה' מלכים (פ"א ה"ז) וכבר האריך בזה הרשב"א בתשו' (סימן ש) ע"ש אכן למכור השררה אפי' האב לא מצי למכור כמבואר במרדכי פ' החובל הובא בהג"ה ש"ע חו"מ (סימן קמ"ט סל"ד) ומכ"ש דהבן בחיי אביו אינו יכול למכור חזקת הרבנות שלו לא השררה ולא ההכנסה דאין אדם מוכר דבר שלא בא לעולם ודבר שאינו ברשותו וה"ה דאינו יכול למחול ודין זה מבואר בירושלמי כתובות (פ"ז ה"ז) היתומה ר' אלעזר אומר האונס חייב והמפותה פטור ויש אדם מוחל על דבר שאינו ברשותו כו' ר' מנא אמר כו' והמפותה פטור מן הכל כו' והרמב"ם כתב להלכה כר' מנא וכ' הר"ן דאעפ"י שאינו זוכה בקנס עד שעת העמדה בדין מ"מ בשעת ביאה הוא מתחייב ויכולה למחול ועוד כ' שם דמהני מחילה דידה מדין סילוק עי"ש. ועיין בשיטה מקובצת ריש פ' אלו נערות ובתשו' מהרשד"ם (סימן ש"ע) כ' דאפי' לשי' הרמב"ם דס"ל אין אדם יכול להתחייב א"ע דבר שאינו קצוב ומה"ט לא מצי מחיל עכ"פ מהני המחילה מדין סילוק שמתנה שלא יזכה עי"ש. אכן בירושה מאב כבר השריש לנו הר"ן דלא מהני הסילוק ולהכי הדין פשוט שהבן בחיי אביו אינו מועיל הסילוק שלו ולא המחילה על חזקת הרבנות לא על השררה ולא על ההכנסה. והאב זוכה שפיר בכל הכנסות הנהוגות אף שאינו קצוב דמי יודע העתידות וגם הוי דבר שלא בא לעולם ואינו ברשות מיהא כיון דנבחר מקהל ועדה והמה חייבו א"ע. ממילא אישתעבדו נכסיהו וכתוס' ריש פ' אע"פ ועוד דזוכה מדין פועל וכמו שאמרו במס' הוריות (י'.) עבדות אני נותן לכם. ומגו דבעי למקני גמר ומקנה ששניהם רוצים בקיום הקנין שהרב ואנשי העיר צריכין זה לזה ול"ש בזה דין אסמכתא וכתוס' ב"מ (ע"ד.). ועוד כיון דמצו' לפרנס דייני ישראל בכבוד כאשר האריך בזה התשב"ץ ח"ר (סימן קמ"ב) עי"ש א"כ בכל יום מתחדש חיוב חדש וכל שעתא ושעתא רכיב על אנשי העיר המצו' לפרנס את הרב החכם כארז"ל והכהן הגדול גדלהו משל אחיו כש"ס חולין (קל"ד:) עי"ש וממילא אשתעבדו נכסי כאלו נכתב השטר היום

כתוס' בכורות (מ"ט) וחל הקנין אפי' להרמב"ם דבשעה שמגיע להרב הרח"ש שכרו אתו ופעולתו לפניו בדבר הקצוב. אבל הבן אינו יכול למחול דגבי' הוי דבר שלא בא לעולם ואינו ברשותו ואינו קצוב כנ"ל. ואף דבעלמא כי מכר פירות דקל מהני כי שמיט ואכיל והכא הרי אנשי העיר מוחזקין המה זה אינו מועיל כלל כיון בטרם הגיע זמן התחייבות כבר חזר בו דמה"ט ס"ל לר' אלעזר דמפותה אינה יכולה למחול הקנס אף דהבועל מוחזק הוא ועיין בהפלאה ריש פ' אלו נערות. ומהרי"ט בראשונות (תשו' מ"ה) כ' באשה שהפקידה ארגז ומטלטלין של בעלה והנפקד הבטיחה שאם יהי' לו איזה משא ומתן עם בעלה לא יתפוס המטלטלין שהפקיד' בחובו ומסיק דאין כאן מקום לסילוק שאלו הי' בא מחמת שיעבוד היינו אומרים דמהני סילוקו לענין השיעבוד ואם מכרה אח"כ שוב אינו גובה בתורת שיעבוד אבל אם לא מכר ועדיין הוא ברשות הלוה והגיע זמנו הרי הוא גובה אותה בחובו שאין הגבי' מתורת שיעבוד דאפי' למ"ד שיעבודא לאו דאו' מצו' הוא לפרוע עי"ש. וה"נ אפי' נימא דמהני מחילה שמחל הבן זה מהני רק שמחל השיעבוד אבל המצו' רכיב עליהו דהתורה אמרה למען יאריך הוא ובניו והפקודה באה שהבן יעמוד תחת האב וזה כבוד האב ותפארת בנים על אבותם שמקוים בהם תחת אבותיך יהי' בניך ואמרו בגמ' זבחים (ק"ב:) בשעה שפוסקין גדולה לאדם פוסקין לו ולזרעו עי"ש. אכן כל זה אם אינו נוגע הדין רק בין אנשי העיר ובין הרב ובנו אכן אם כבר בא חכם לגבולם אין הנידון דומה לראי' ואין דנין איש שלא בפניו והמצו' חלה על שניהם לשמוע דברי חכמים עפ"י ב"ד יפה שישמעו טענותיהם להורות כדת התורה. דברי המדבר לכבוד התורה ולומדי'. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן ב

שאלה. אם יכולים הגבאים דבהכנ"ס למכור טסים כסף ישנים שנתקלקלו והצורף יתיך הטסים ויעשה מהם כלי אכילה וכי"ב והגבאים רוצים לקנות עבור המעות כתר טוב חדש ונאה לכבוד הס"ת:

א תשובה. מראש צורים אראנו מקור ד"ז בפ' בני העיר (כ"ו.) אמר רבא ל"ש אלא שלא מכרו כו' אבל מכרו שבעה טובי העיר אפי' למשתי בי' שכרא שפיר דמי עי"ש. ושי' הרמב"ם וצבא הקדמונים דתשמישי קדושה ג"כ נפקע הקדושה ע"י דמים והרמב"ן יצא לחלק דהא דאמרי' בגמ' אפי' למשתי בי' שכרא זה רק בבית הכנסת אבל תשמיש קדושה לעולם בקדושתו קאי ולא פקעה קדושתו אפי' ע"י דמים וכבר הרחיב הר"ן שם לבאר דבריהם ועיין מג"א סימן (קנ"ג סקי"ד) ובפרי מגדים שם. וחלקי אמרה נפשי מה שיש

להעיר בזה. תנן התם במס' כלים (פכ"ח מ"ה) כיפה שהיא טמא מדרס ונתנו על הספר טהור מן המדרס אבל טמא טמא מת עי"ש. ובפ' נגמר הדין (מ"ח.) הובא' משנה זו ושם איתא כיפה שהיא טמא מדרס ונתנתו על הספר טהור מן המדרס אבל טמא מגע מדרס ופרש"י טהור מן המדרס בלא שום טבילה דבטל לי' שם מדרס דאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתינו אבל שם כלי עליו שאף מטפחות הספרים מטמאות טומאה במגע וזה הרי נגעה בעצמה בעודה מדרס כו' עי"ש. ובפ' במה אשה (נ"ח.) כ' התוס' ד"ה אעפ"י כו' והא דאמר בפ' נגה"ד כיפה שהוא טמא מדרס ונתנו על הספר טהור מן המדרס אעפ"י שלא נעשה בו שום מעשה כיון דנאסר בהנאה חשיב עי"כ כשינוי. מעשה והפ"י שם כ' דכל הנך דמייתי התוס' הכא והנך נמי דפ' (כ"ח) דכלים טעם טהרתן דחשבינן להו ככלי שנשבר כיון דאיכא שינוי השם עי"ש. ובפ' העור והרוטב (קכ"ג.) עור טמא מדרס חישב עליו לרצועות כיון שנתן בו איזמל טהור דברי ר"י וחכ"א עד שימעיטנו מחמשה טפחים ופרש"י ד"ה עד שימעיטנו דלא דמי לטלית דהתם קודם קריעה הי' שמה טלית ועומדת להתכסות ובקריעתה בטל שמה הלכך אע"ג דשירים בני קבולי טומאה טהרו מטומאה הראשונה אבל הכא כל שעה שם עור עליו הלכך עד שיבטלנו מן השיעור והמ"ל ה' כלים (פכ"ג) כ' ז"ל והשתא לפי"ז אליבא דרש"י אין חילוק בין טומאת מדרס לטומאת מגע מדרס דבכל גוונא שנקרע ונשתנה שמו מעליו ולא חזי למלאכה הראשונה נטהר מטומאתו שהי' בו עי"ש. ולפי"ז קשה לי בהא דאמרו כיפה שנתנתו על הספר טהור מן המדרס אבל טמא מגע מדרס נימא כיון שנתנתו על הספר ונאסר בהנאה וחשיב כשינוי מעשה הרי נטהר אפי' ממגע מדרס כיון דאית בי' שינוי השם כמ"ש הפני יהושע והיכי דאישתני שמו מעליו ולא חזי למלאכה הראשונה אע"ג דאכתי בני קבולי טומאה נינהו נטהר מטומאתו הראשונה לפרש"י. ובפ' דם חטאת (צ"ד:) נטמא חוץ לקלעים קורעו נכנס ומכבסו במקום קדוש מבואר מזה דנטהר מכל טומאה שהיתה עליו מקודם. והתוס' שם התעוררו מהא דאי' בפ' בהמה המקשה שלשה על שלשה שנחלק טהורה מן המדרס אבל טמא מגע מדרס עי"ש. והרשב"א בחי' חולין (קכ"ג.) הביא מ"ש הרמב"ן לחלק דשאני התם בפ' בהמה המקשה שנתחלק מעצמו להכי נשאר עליו טומאת מגע אבל היכי שקרעו במתכוין כיון לטהרה ולבטל שם שעלי' עי"ש. והמ"ל ה' כלים (פכ"ג די"א) כ' ז"ל ויש לדקדק בסברת הרמב"ן מהא דתנן במס' כלים סדין שהיא טמא מדרס ועשאו וילון טהור מן המדרס אבל טמא מגע מדרס והרי התם דבטל שם שעליו בידים ואפ"ה טמא מגע מדרס ויש לחלק בין קרע לשינוי מעשה. והנה המ"ל לא ביאר מה שיש לחלק והנכון בעיני דשאני קרע שהוא שינוי שאינו חוזר דאפי' אם יתפרנו לא מהני

לעורר טומאה ישנה כיון דפנים חדשות באו לכאן ומכ"ש לשי' התוס' סוטה דתפירה לא מהני לעשות גוף אחד ואפי' נימא דמהני תפירה אפי' היכי דבעי גוף אחד עכ"פ שינוי חשיב דמעיקרא לא הי' תפירה ועכשיו נעשה גוף אחד ע"י תפירה והשינוי ניכר בו לעולם וכיון דעשה הקרע בידים במתכוין שפיר אמרינן דע"כ כיון לטהרה ולבטל השם שעליו משא"כ בסדין ועשאו וילון דלא בעי קריעה לטהרו דקיי"ל כב"ה דמשיקשור בו לולאות לתלותו חשיב שינוי מעשה לטהרו בזה אמרינן נהי דבטל מיני' שם מדרס דאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתינו מיהא עכ"פ ל"ש בזה לומר כיון דעשה במתכוין ע"כ כיון לבטל שם שעליו בשינוי זו דז"א דומה לקרע דהכא הוי שינוי החוזר שהרי בידו להחזיר השינוי שהוילון ישיב להיות סדין כאשר היתה בראשונה וז"ב בסברא בעזה"י.
ולפי"ז בכיפה שנתנו על הספר לשי' הרמב"ם וצבא הקדמונים דס"ל דתשמיש קדושה שוה לבהכנ"ס דמבואר בפ' בני העיר (כ"ו:) דחלופי וזבינ' שרי אוגרה ומשכנה אסור מ"ט בקדושתה קאי א"ש היטב דמה שנאסר בהנאה בשעה שהיא בקדושתה מהני לטהר מן המדרס כיון דאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתינו מיהא טמא מגע מדרס כמו וילון ועשאו סדין דה"נ בכיפה שנתנו על הספר נהי דצר בי' ואזמני' בכונה מ"מ ל"ש לומר דמכוין לבטל השם שעליו כיון דבידו להפקיע הקדושה ע"י חלופה וזבינה ושינוי החוזר לא חשיב שבירה לבטל טומאת מגע לטהרו מטומאתו הראשונה ודו"ק:
אכן לשי' הרמב"ן דס"ל תשמיש קדושה חל עליו קה"ג קדושה עולמית ואפי' במכרו בקדושתו קאי לישנא דמתני' שבמשניות במס' כלים דייק טפי דקתני כיפה שהוא טמא מדרס ונתנו על הספר טהור מן המדרס אבל טמא טמא מת דלא בטל מני' שום כלי ומק"ט מכאן ולהבא אבל אינו טמא מגע מדרס מחמת שנגעה בעצמה דכיון שנתנו על הספר הרי בטל מינה שם מלאכה הראשונה לעולם כיון דנתנו וכרכתו בכוונה לשם קדושה ונאסר בהנאה לעולם הוי שה"ש ושינוי מעשה שאינו חוזר ולא חזי עוד למלאכה הראשונה ובזה טהור הוא ונטהר מטומאתו הראשונה להעלותו לטהרה. ודו"ק:
אמנם מקום אתי לקיים לישנא דמתני' דכלים כאשר הוא בגמ' בפ' נגמר הדין אפי' לשי' הרמב"ן ז"ל. כאשר אתבונן בהא דשינוי מעשה ושינוי השם מהני לטהר טומאה הן טומאת המדרס והן טומאת מגע מטומאת מת ושאר טומאות נראה דחלוקין הם בטעם טומאת מדרס נטהר בשינוי התשמיש מפני שהתורה אמרה אשר ישב עליו וכן במשכב הזב כתיב אשר ישכב עליו ולא כתיב אשר שכב מזה למדנו דאינו מק"ט המדרס אלא במיוחד לכך פרט לאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתינו וכש"ס פרק במה אשה (נ"ט.) ע"ש בפירוש רש"י אכן טהרת טומאת מגע על ידי שינוי מעשה ושה"ש מבואר בר"ש

מס' כלים (פכ"ח) דהשינוי חשיב כנשבר ע"ש. והפ"י בחי' שבת (נ"ח.) אסברא לן עפ"י מה דאי' בת"כ סוף פ' שמיני טמאים יהי' וע"ש בק"א שהביא פי' הרמב"ם יהי' משמע בהויתן וכל שיש בו שינוי אין זה בהויתן ולפי"ז א"ש דכיפה שנתנו על הספר טהור מן המדרס אי מכח דנאסר בהנאה חשיב שינוי מעשה או משום שינוי התשמיש אית בי' שינוי השם כמ"ש הפ"י ואני מוסיף עלי' דכל חולין שנעשה הקדש חשיב שינוי השם כדאי' בפ' מרובה. אכן זה מהני לטהרו מטומאת המדרס כיון דעכ"פ אינו מיוחד עוד למדרס והרי אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתינו אכן לענין טהרת מגע בזה לא מהני השינוי השם ושינוי התשמיש אלא היכי דהשינוי הוא בעצמות הכלי אבל שינוי השם ושינוי התשמיש ע"י חלות קדושה ולא שינה צורתו ולא עצמותו קרינן בי' טמאים יהי' שהרי הוא בהויתו עומד. ובמס' ב"ק דף (צ"ו.) הגוזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הש"ל וראיתי למי שהתעורר דלפימ"ש התוס' דמה שנאסר בהנא' חשיב שינוי מעשה א"כ נימא דהגזלן קנה החמץ בשינוי שנאסר החמץ בהנאה. ולהנ"ל לק"מ דלענין קנין פשוט דלא חשיב שינוי לזה גרע מכיפה שנתנו על הספר דבכיפה יש שינוי תשמיש ושינוי השם הניכר לעין כל רואה לא כן חמץ שעבר עליו הפסח אין שום שינוי בו וחמץ שמו עליו ואדרבא איסור הנאה היא מסיבת השם ומכח עצמות החמץ שהוא בהויתו ולא יתכן לחשוב איסור הנאה כזו לשינוי ודו"ק:

ולפי"ז מקום אתי לומר דטסים העשוין לתכשיט הספר כל שעה שהמה בצורתן הראוי' עדיף מכיפה שנתנו על הספר דכיפה צורתה לא אישתני מאשר הי' בשעה שהי' תשמיש הדיוט אבל טסים עשוין בצורה מיוחדת לתשמיש קדושה אכן אחרי שנתקלקלו ואשתני כל עין רואה השינוי דלא חזי עוד לתכשיט הספר בזה י"ל דאפי' להרמב"ן נפקע הקדושה ומכ"ש אחרי הותך הכסף ונעשה מהם כלי אחרת בזה פקעה קדושתם דאמרינן פנים חדשות באו לכאן:

ב ולא מלבי אני אומר כן אלא הדבר מפורש בתשו' חות יאיר סימן (קס"ב) וז"ל נשאלתי אי שרי להתיך טסים ישנים שלמים ושבורים כו' והשבתי שנ"ל להתיר מפני שאחר שהותכו פנים חדשות באו לכאן ולא דמי להא דבסי' (קנ"ד ס"ו) דאין עושין מתיבה כסא כו' י"ל דלא מקרי שינוי דאפשר לחזור כו' ולולא דמסתפינא אמינא דדוקא אם אפשר להשתמש בו ע"י הדחק משא"כ היכי שנתקלקל לגמרי שא"א להשתמש בו עוד אזלא קדושתו והא דאמר בפ' בני העיר האי תיבותא דאירפט כו' אין לשון דאירפט שבורה לגמרי כו' עיי"ש. והנה מ"ש שאחר שהותך פנים חדשות באו לכאן סברא זו מבוארת בפ' הגוזל עצים (צ"ו:) זוזי ועבדינהו נסכא קני וכ"ת הדר עביד לי' זוזי פנים חדשות באו

לכאן. ומה דחדית דעי"ז נפקע הקדושה נראה דמסתבר לי' דכי היכי דמהני פנים חדשות לענין שבת ולענין טומאה כש"ס עירובין (כ"ד.) ה"נ מהני לענין קדושה. ויש להעיר בזה ממ"ש הרמב"ם בה' כלי המקדש (פ"א הי"ג) וז"ל הכפות והקערות כו' מתקדשין במלאכתן ואם נשברו מתיך אותן ועושה אותן כלי אחר ואין קדושתן מסתלקת מהם לעולם. ובה' מעילה (פ"ה הי"ד) כ' המ"ל ז"ל נסתפקתי כלי שרת שניקבו או שנשברו ששוב אינם ראוין לעבודה אם יש בהם דין מעילה כו' או דלמא כו' כלי שרת שיכול להתיך אותם כו' דלא נגמר מצותה כו' ואפשר שלזה כיון רבינו במ"ש ואין קדושתם מסתלקת מהם ויש בהם דין מעילה ע"ש. הרי מבואר מדבריהם דאעפ"י שנתקלקלו ואפי' הותכו ונעשה מהם כלי אחר אפ"ה אינו מסתלקת הקדושה מהם לעולם. ולקיים דברי החו"י נלענ"ד די"ל שאני כלי שרת דאפי' נשברו עכ"פ אית בהו קדושת דמים שהרי הכ"ש נעשו מקדשי בדק הבית או מתרומת הלשכה כש"ס כתובות (ק"ו:) ע"ש. ובפ' המנחות והנסכים במשנה העופות כו' וכלי שרת משנטמאו אין להם פדיון ובגמ' שם (ק"א:) בשלמא עופות קה"ג אלא עצים ולבונה וכלי שרת ליפדו כו' כלי שרת נמי הואיל ואית להו טהרה במקוה ובפרש"י ד"ה, אלא עצים כו' וכ"ש כי נטמאו ליפדו דהא לאו קה"ג נינהו אלא מכשירי קרבן הם ע"ש. ונראה דמסתבר לי' להרמב"ם דמה"ט דכלי שרת שנטמאו אין להם פדיון הואיל דאית להו תקנ' טהרה במקוה ה"נ בנתקלקלו הכ"ש ואית להו תקנה להתיך אותן ולעשותן כלי אחר להכי אין נפדין אין הקדושה מסתלקת מהם לעולם לא כן בטסים תשמישי קדושה דבזה אין לנו לדון מדין קדושת דמים שהרי בזה"ז אין לנו דין קדושת דמים כמ"ש הרא"ש בתשו' כלל (י"ג ס"א) והובא בש"ע חו"מ (סימן ריי"ב ס"ח) א"כ אין לנו לדון רק על קה"ג של תשמיש הקדושה שפיר מסתבר לי' להרב חות יאיר דאחרי שנתקלקלו הטסים ולא חזו עוד לתכשיט פקעה קדושתייהו ואף דבידו להתיך אותם ולעשות מהן כלי בזה אמרינן פנים חדשות באו לכאן:

ובפ' כל כתבי (קט"ו:) ס"ת שאין בו ללקט פ"ה אותיות כגון פ' ויהי בנסוע כו' אין מצילין ופרש"י פ"ה אותיות זה שיעור לס"ת שנמחק או שבלה להיות עומד בקדושתו מבואר מזה דרק ביש בו ללקט פ"ה אותיות שהוא ספר לעצמו אך אז עודנו עומד בקדושתו אבל אם אין בו שיעור פ"ה אותיות אין שם ספר עליו ונסתלק ממנו שם קדושת ס"ת ומכ"ש בתשמיש קדושה שנתקלקל אין שמו עליו ונפקע מהם הקדושה:

איברא דיש להקשות ע"ז מגמ' מפורשת בפ' כל הזבחים (פ"ח.) אבא שאול אומר סכין מטרפת הי' במקדש ונמנו עלי' כהנים וגנזוהו ופרש"י סכין מטרפת שהיתה רכה לפגום פגימות דקות תמיד ומטרפת הקדשים ע"ש הרי מבואר דאפי' היכי דלא חזי כלל וא"א

להשתמש בו אפ"ה טעון גניזה ולא מכרו אותה. אמנם י"ל דנהי דנפקע ממנה קה"ג מיהא כיון דאישתמשי בה לגבוה לאו אורח ארעא להשתמש בה להדיוט. וכש"ס ע"א (נ"ב) ולישקלינהו לנפשייהו כו' כיון דאישתמשי כו' ופירש"י ולישקלינהו כו' שהרי חולין הם כו' ע"ש:

ג ובפ' ולד חטאת (יב:) המקיז דם לבהמת קדשים אסור בהנאה ומועלין בו מתיב רה"מ חלב המוקדשין לא נהנין ולא מועלין א"ל כי קאמרינן לגבי דם דלא מתקיימת בלא דם אבל חלב קא מקיימא בלא חלב לא ע"ש. וקשה לי כיון דקי"ל דם נעכר ונעשה חלב כש"ס פ"ק דנדה א א"כ עוד טרם נהפך הדם ונעשה חלב כבר חלה עליו קדושת הגוף וכי נעכר הדם ונעשה חלב במה נפקע הקדוש' וכי קדושה להיכן הלכה. ובפ"ק דתמורה (י"א:) בעו מיני' מרבא הקדיש חד אבר מהו בגיזה ופרש"י בעבוד' לא תבעי לך דאסור דהא מכחיש לה מוכח מזה גיזה של אבר אינו מכחיש לבהמה ואפ"ה מועלין בגיזה בתולש מן החטאת החיה כש"ס מעילה פ' הנהנה י"ט:) ע"ש בפרש"י וברמב"ם. ולהנ"ל א"ש היטב דשאני גיזה ושער בהמה דלא אישתני וחל עלי' קה"ג משא"כ החלב נהי דדם נעכר ונעשה חלב או שהחלב בא מתמצית האברים מיהא כיון דאישתני לדבר דלא חזי למזבח ואיכא שינוי צורה נפקע הקדוש' לגמרי ודו"ק:

ד ובפ' האיש מקדש (נ"ו:) המקדש בערלה כו' אינה מקודשת וכ' התוס' פי' לפי שאיסור הנאה כו' וא"ת אמאי לא חשיב פיגול נותר וטמא כו' והק' זקני המהרש"א תיפוק דמשום איסור קודש אינה מקודשת דתנן המקדש בחלקו כו' וכ' לתרץ דפסיקא להו בשום דוכתא כו' דפקע מינייהו איסור קודש. ושארי הפ"י הקש' ע"ז מש"ס מפורש מס' כריתות (י"ג:) יש אוכל אכילה אחת וחייב עלי' ד' חטאות ואשם אחת טמא שאכל חלב נותר מן המוקדשין הרי מבואר דנותר קאי בקדושתו וחייב עלי' אשם מעילות:

ובפ' כל שעה (כ"ד.) א"ל כו' מהאי קרא קאמר לה ואם יותר מבשר המלואים כו' ומה ת"ל לא יאכל אם אינו ענין לגופו דהא כתיב ושרפת את הנותר באש כו' תניהו ענין לאיסור הנאה כו' האי מבעיא לי' לכדר' אלעזר דאר"א לא יאכל כי קודש הוא כל שבקודש פסול בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו פרש"י מבעיא לי' לכדר"א ליתן ל"ת דאי מושרפת לא ידעינן איסור לאו למלקות. והק' המהרש"א בד"ה היקשא כו' בלאו הא דר"א איכא לאקשוי דאימא לגופי' בנותר ללאו לאיסור אכילה אתי ע"ש. והנלענ"ד לתרץ עפ"י מה דאי' בספרי פ' ראה וכ"כ הרמב"ם להלכה בה' פסה"מ (פ"ח) האוכל כזית מפסה"מ לוקה שעבר על לאו דלא תאכל כל תועבה כל שתיעבתי לך ה"ה בבל תאכל ותמוה לרבים א"כ למה לי דרשה דר"א ל"ת כי קודש הוא כל שבקודש פסול ליתן ל"ת על אכילתו.

והנ"ל עפ"י מ"ש התוס' חולין (קט"ו.) ד"ה חורש דאינו לוקה משום ל"ת כל תועבה אלא היכי שניכר בו התיעוב כגון בשר שנתבשל בחלב אבל היכי שאינו ניכר בו התיעוב כגון בבישל בשבת וכיו"ב אינו בכלל כל שתיעבתי לך ע"ש. ולפי"ז א"ש הא דמקשה בפ' כל שעה האי מבעיא לי' לכדר"א דאר"א לא יאכל כי קודש הוא כל שבקודש פסול בא הכ' ליתן ל"ת על אכילתו דאי לאו הא דר"א ליכא לאקשויי אימא לגופי' בנותר ללאו לאיסור אכילה דז"א דלאו לאיסור אכילה שמענו מקרא דל"ת כל תועבה כל שתיעבתי לך דבשלמא פיגול וטמא אינו ניכר בהם התיעוב אם נעשה בהם עבירה ואינם בכלל הל"ת דל"ת כל תועבה משא"כ הנותר אפי' בלילה אחת עכ"פ יש בו עבור צורה כתוס' פ"ק דפסחים (ט"ו) ד"ה ולד כו' ע"ש. א"כ ניכר בו התיעוב והוי בכלל ל"ת כ"ת. ובמס' תענית (ל'.) פרש"י ד"ה עד כמה כו' להכי נקיט כשלמים דבזמן אכילת שלמים אשכחן דאקרי בשר דכתיב והנותר מבשר זבח השלמים כו' טפי לא אשכחן דמקרי בשר שהטעם נפסל אחר ב' וג' ימים ע"ש. ולפ"ז ממילא א"ש מ"ש המהרש"א בחי' קדושין דפסיקא להו להתוס' בשום דוכתא דנותר נפקע הקדוש' דאף דבמס' כריתות מוכח דנותר לא נפקע הקדושה ממנו היינו משום דהתם מיירי באימורים שהחלב קרב ע"ג המזבח ונעשה נותר בלינת לילה משקרב עמוד השחר א"כ נהי דיש בו עיבור צורה מ"מ עוד לא נפקע ממנו הטעם והוא בכלל ואם יותר מבשר המלואים כו' לא יאכל כי קודש הוא ומבואר שם בפי' הרמב"ן שהמלואים הי' קדשי הקדשים ונפסלו בלילה אחת ואכתי מקרי בשר והתורה קראו קודש משא"כ התוס' בקדושין שהקשו אמאי לא חשיב נותר דג"כ אסור בהנא' וע"ז הקשה ז' המהרש"א דלא מצי למיחשבי' בהדי איסור הנאה דבלא"ה אינה מקודשת משום איסור קודש וע"ז שפיר כ' המהרש"א לתרץ דפסיקא להו להתוס' בשום דוכתא דנותר פקע מיני' שם קודש היינו במקדש בחלקו של בעלים בשלמים שנותר אחר ב' וג' ימים דכבר נמר ריחו ופג טעמו יצא מכלל בשר והקדושה נפקע ממנו והשינוי מהני דאמרינן פנים חדשות באו לכאן ודוק:

ה ובש"ס פסחים (כ"ו.) אמרו עליו על ריב"ז שהיו יושב בצילו של היכל ודורש כל היום כו' שאני היכל דלתוכו עשוי ופרש"י ואין הנאת צילו נאסרת דאין זה דרך הנאתו כו' ושם בגמ' קול ומראה וריח אין בהם משום מעילה מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא ובתוס' שם ד"ה מעילה כו' תימה דבפ' החליל תניא אשה בוררת חיטים לאור של בית השואבה והשמן והפתילה היו של קודש ובירושלמי דייק מינה דקול ומראה וריח אין בהם משום מעילה. אמנם לפימ"ש התוס' במס' ב"ק (ק"א.) ד"ה ולא יצבע כו' ור"ת מפרש דאיצטריך קרא לאסור צביעה והדלקה שלא כדרך הנאה דהדלקה איצטריך

לשמן שאינו עומד להדלקה כלל ע"ש. ולפי"ז י"ל להכי אשה בוררת חיטים לאור של בית השואבה כיון דמעילה ליכא בקול ומראה ונהי דאיסורא מיהא איכא זה רק בנהנה כדרך הנאתו אבל בשמן שאינו עומד להדלקה כלל דהוי שלא כדרך הנאה שרי כמו בצילו של היכל דשרי אפי' לרבא ואי משום הפתילה העשוי מבגדי כהונה אין בזה איסורא כיון דכבר בלו ולא חזו למילתיהו וכיון דאישתני יצאו מקדושתו כנ"ל ודוק:

והמש"ל ה' יסה"ת הק' דבפ' כל שעה משני הש"ס שאני היכל דלתוכו עשוי ופרש"י ואין הנאת צילו נאסרת דאין זה דרך הנאה ובסוף פ"ג דמס' מעילה (י"ד:) אמר ר"פ ה"ט דבונין בחול משום דלא ניתנה תורה למה"ש כו' ופירש"י ד"ה ר"פ כו' דאי אפשר דלא יתבו זימנין בטולא דבנין מפני החמה ונמצא מועל כו' ע"ש. והרמב"ם ה' מעילה (פ"ח ה"ד) כ' וז"ל כשבונין במקדש כו' בונין הכל בחול שמא יהנה בצל הבנין כו' ע"ש. ובמס' קדושין (נ"ד.) מקשה הגמ' שירי הלשכה אמאי מועלין בהם נימא הואיל וניתנו ליהנות בהן דהא חומת העיר משירי הלשכה אתו ופרש"י דלא ניתנה תורה למה"ש שיהי' זריזין מליהנות מן החומה מלישב בצילה כו' והק' בס' המקנה דהא הנאת צילה לא נאסרה דאין זה דרך הנאתו ע"ש. ולענ"ד י"ל עפ"י מ"ש התוס' פ' כל שעה שם בד"ה שאני היכל דלתוכו עשוי ואין הנאת צילו נאסרת שאין זה דרך הנאתו וא"ת הא לא כתב אכילה ואפי' שלא כדרך הנאתו יהא אסור וי"ל דמעילה ילפינן חטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב אכילה. ובש"ס זבחים (מ"ה.) קדשי עכו"ם לא נהנין מדרבנן ולא מועלין דגמר מעילה חטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב בני ישראל כו' בד"א בקדשי מזבח אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהם מ"ט קסבר כי גמרה מעילה חטא חטא מתרומה דומיא דתרומה דקדישא קה"ג אבל קדושת בדק הבית דקדושת דמים לא ע"ש. ובש"ס מס' ע"א (נ"ב:) בעי מני' ר' יוסי בן שאול מר' כלים ששמשו בהם בבית חוניו מהו שישתמשו בהם בבית המקדש כו' א"ל אסורים הם כו' לימא מסייע ליה מזרחית צפונית שבה גנזו בית חשמונאי את אבני מזבח ששקצום אנשי יון אר"פ התם קרא אשכח ודרש דכתיב ובאו בה פריצים וחיללוה וכ' הרז"ה הביאור בזה דאבני המזבח קדשי בדק הבית הם וע"י מעילה יוצא לחולין ולהכי נאסרו ע"י ששקצום אנשי יון משא"כ כלי שרת שהם קדושת הגוף ויש בהם מועל אחר מועל ואינו יוצא לחולין ע"י מעילה לכן לא נאסרו דקי"ל אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ע"ש. והרמב"ן במלחמות השיג על הרז"ה מהא דאי' בתוספתא פ' בני העיר אבני היכל שנפגמו אין להם פדיון ע"ש שמבואר מדבריו דפשיט לי' להכי אין להם פדיון מפני דקדשי קדושת הגוף. ובמס' שבועות (טו.) כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן מכאן ואילך עבודתן מחנכתן כי אין העזרה מתקדשת כו' ובפרש"י ד"ה משיחתן בשמן

המשחה מקדשן קדושת הגוף כו' ע"ש. ולפי"ז א"ש היטב הא דאמרו בגמ' בפ' כל שעה שאני היכל דלתוכו עשוי ואין הנאת צילו נאסרת דאין זה דרך הנאתו דכיון דהיכל יש בו קה"ג דומיא דתרומה יליף חטא חטא מתרומה דאין בו מעילה רק כדרך הנאתו כמ"ש התוס' שם דיליף מעילה מתרומה דכתיב בה אכילה אכן זה רק בהיכל העומד הכן וכבר נתקדש וחל עליו קה"ג אם במשיחה או שנתחנך בעבודה משא"כ במס' מעילה שפיר אמרו בונין בחול ואח"כ מקדישין דאי אפשר דלא יתבו זימנין בטולא דבנין ובשעת הבנין טרם שנתחנך בעבודה אין בו רק קדושת דמים. ומכ"ש חומת העיר ירושלים דלכ"ע אינו קדוש קה"ג וע' תוס' קדושין (נ"ד:) ובקדושת בדק הבית לא ילפינן חטא חטא מתרומה דלא הוי דומי' דתרומה כש"ס זבחים (מ"ה.) ולהכי שפיר אית בהו מעילה אפי' בנהנה שלא כדרך הנאה ודו"ק:

ו והתוס' זבחים (מה.) ד"ה דומי' כו' הקשו דבפ' אלו הן הלוקין חשיב אוכל הקדש שלא נפדה משמע אפי' קדושת. דמים וק' אזהרה מנ"ל הא לא איתקש לתרומה אלא קדושת הגוף ע"ש. ולענ"ד לק"מ עפ"י מה דאי' במס' נדה (מ"ז:) הקדיש הוא ואכלו אחרים לוקין משום בל יחל ע"ש. ומבואר בסה"מ להרמב"ם ל"ת (קמ"ז) דמועל בהקדש לוקה ואזהרתי' בלאו דב"י ע"ש. והמש"ל ה' מעיל' (פ"ד ה"ט). כ' בד"ה יש מעיל' כו' נסתפקתי אם מועל בזדון אם ילקה שתים אחת משום בל יחל ושנית משום לאו דמעילה ע"ש. ולענ"ד הדבר ברור דאינו לוקה אלא אחת ולא יתכן דהמועל ילקה שתים דממ"נ אי בקדושת דמים בקדושת בדק הבית נהי דלוקה משום בל יחל מיהא משום לאו דתרומה אינו לוקה דהא קדושת דמים לא איתקש לתרומה ואזהרה למועל בקדושת דמים לא שמענו רק מלאו דבל יחל ואי בקדושת הגוף דלוקה משום לאו דלא תוכל לאכול דאיתקש לתרומה מיהא בל יחל ל"ש אלא בקדושת דמים שמוציא מרשות הקדש לחולין ואהני מעשיו ועובר על בל יחל דברו אבל בקה"ג דיש מועל אחר מועל וכל היכי דאיתא בי' גזא דרחמנא איתא אינו עובר על בל יחל שהרי הקדושה שבו אינו מתחלל. ומהרי"ט בשניות (תשו' קכ"ד) כ' דאפי' לשי' הר"ן דס"ל בנדבה באומר הרי זו נמי עובר בבל תאחר מ"מ לא עבר בבל יחל ומשום מוצא שפתיך תשמור דמאחר שחל ההקדש הרי נתקיימו דבריו וכל היכי דאיתא בי' גזא דרחמנא אי' ע"ש. ודוק:

ז ובפ' כל שעה (לד.) אבא שאול גבל של בית רבי הי' והי' מחממין לו חמין בחיטין של תרומה טמאה ללוש בהן עיסה טהורה וכ' התוס' ד"ה מחממין אור"ת דלכהנים של בית רבי הי' עושין דלא שרי לישראל הנאה של כילוי כדאמרינן פ"ק דע"א כהן ששכר פרה מישראל לא יאכילנה כרשיני תרומה ובמס' תרומות נמי אמרינן מדליקי' בבת כנסיות

ובבתי מדרשות בשמן של תרומה שנטמא ברשות הכהן כו' אכן מפרש"י שם מבואר שהי' מחממין בשביל ישראל וכבר התעורר בזה הפ"י ולענ"ד נכון היטב פרש"י כיון דבתרומה אכילה כתיב בה ושלא כדרך הנאה שרי אפי' לזר כמ"ש התוס' פ' כל שעה (כו.) להכי שרי לחמם בחיטין של תרומה אפי' לזרים דחיטין סתמא לאכילה קיימו ולהסיק בחיטין או לחמם בהם הדבר ברור דחשיב שלא כדרך הנאה משא"כ להאכיל כרשיני תרומה לבהמת ישראל זה הוי כדרך הנאה כמ"ש התוס' יבמות (ס"ו:) ד"ה כרשיני תרומה אור"ת דעיקרם קיימו למאכל בהמה כו' ע"ש. וכן שמן להדליק יתכן דמיירי בשמן העומד להדלקה והוי כדרך הנאה. והר"ת נראה דהוא אזיל לשיטתו דס"ל שמן להדלקה חשיב שלא כדרך הנאה כמ"ש התוס' בשם הר"ת בפ' הגוזל עצים (ק"א.) ד"ה ולא כו' ע"ש וס"ל דלכתחילה אפי' שלא כדרך הנאה אסור לזר היכי דעושה הנאה של כילוי לצורך ישראל ודוק:

ח אמנם בפ' כל הזבחים (ע"א.) כ' התוס' ד"ה אפי' כו' דה"ט דקדשים ימותו כולן ולא התירו ע"י דניכבשינהו דניידי דחיישינן לתקלה דאיכא כמה ספק איסורין כו' וחלב מוקדשין ע"ג מכתו דשרי בשור הנסקל לפי שאינו דרך הנאתו עי"ש מוכח מזה דמשמע להו להתוס' דאפי' בקדשי מזבח נמי איכא איסור מה"ת אפי' שלא כדרך הנאתו וכבר דקו בזה רבנן. ובירושלמי מס' שבת (פי"ד ה"ד) ר' אבוהו בשם ר' יוחנן הכוסס חיטי תרומה לוקה ובפי' הק"ע הכוסס חיטי כו' אע"ג דלא אכלן כדרך אכילתן חייב דמ"מ נהנה ואינו מזיקו לאפוקי כוסס שעורים ושם בגמ' הכוסס חיטים של תרומה כו' רבי אומר אומר אני שהוא משלם קרן וחומש וכ"כ הרמב"ם להלכה בה' תרומות (פ"י ה"ז ע"ש וע"ש בכ"מ). ובמס' מעשר שני (פ"ב) מעשר שני ניתן לאכילה כו' ע"ש ושם בירושלמי אם ביקש לאכול תרדן חיין או לכוס חיטין חיין אין שומעין לו ע"ש. ובפ' בכל מערבין (כ"ט.) חיטין ושעורין לאו בני אכילה נינהו ע"ש. ובפ' כל שעה (כ"ד:) אמר ר' אבוהו בשם ר"י כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא דרך אכילתן כו' למעוטי שאם אכל חלב חי כו' אין לוקין עליהם אלא דרך הנאתן כו' למעוטי שאם הניח חלב של שור הנסקל ע"ג מכתו שהוא פטור וכ"ש אוכל חלב חי שהוא פטור והמל"מ (יסה"ת פ"ה) אסברא לן דלהכי אמרו בגמ' וכ"ש אוכל חלב חי משום דזה שהניח החלב ע"ג מכתו לגבי דידי' שיש לו מכה הוי דרך הנאה. אלא דכיון דלכ"ע אין דרך הנאה של חלב לרפואה להכי אינו לוקה ומכ"ש אוכל חלב חי דגם לגבי האוכל אינו דרך אכילתו ע"ש. ולפי"ז תמוה בעיני מ"ש התוס' בפ' כל שעה (כ"ו.) דלהכי שרי ליהנות מצלו של היכל דאין זה דרך הנאתו ויליף חטא חטא מתרומה דכתיב בה אכילה והא בתרומה גופא חייב בכוסס חיטי שלא כדרך

אכילתו מכ"ש דחייב היכי דנהנה שלא כדרך הנאתו מן המוקדשין. והנלענ"ד בזה עפ"י מה דאי' במס' מעילה (י"ח:) אין מעילה אלא שינוי כו' וכ' התוס' שם ד"ה ואומר כו' פי' דשני פנים האחד שינוי דהנאה אפי' בלא שינוי רשות כמו בסוטה ועוד יש שינוי אחר בלא שום הנאה כגון שמוציא מרשות הקדש ומכניס לרשות הדיוט כמו בע"א דהוי שינוי בלא הנאה והקשו איך יליף מסוטה הנאה בלא שינוי רשות והא גם בסוטה איכא שינוי רשות מרשות הבעל לרשות הבועל וניחא להו דאין זה שינוי רשות שהרי היא אינה מניחה את בעלה במה שמזנה תחתיו אכל מע"א מייתי מה שמניח עבודת הקודש והולך ועובד ע"א ע"ש. ונראה בעיני הא דלא ניחא לרבותינו התוס' בפשיטות דבסוטה ליכא הוצאה מרשות הבעל דהא לא נפקעו הקדושין כתוס' יבמות (מ"ט:) ד"ה סוטה כו' ע"ש דא"כ אכתי תקשה דע"א נמי לא פקע רשותו של גבוה דאעפ"י שחטא ישראל הוא וישראל מומר שקידש קדושיו קדושין כש"ס יבמות (מז:) אלא ע"כ עיקר החילוק דסוטה אינה מניחה את בעלה אבל מומר מניח עבודת הקודש. ובש"ס כריתות (יח:) כי מכפר יוה"כ אאיסורא אבל ממונא לא מכפר ע"ש. מבואר מזה דמועל בהקדש מלבד איסור הנאה איכא איסור גזלה דאחסר ממון גבוה. ובמס' יומא (פ"א.) זר שאכל שזיפין של תרומה והקיאו השני משלם דמי עצים וכ' התוס' מנחות (ס"ט.) ד"ה מפני שהתרומה נמאסת בלעיסה ונתחללה כדאמרינן בפ"ק דכריתות כהן שסך שמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל בו ואינו חושש ע"ש, ועיין תו"י יומא שם. ועיין פ' האיש מקדש (נ"ד:) מבואר שם דאפי' למ"ד הקדש בשוגג אין מתחלל זה רק בהוצאה שנתנה לחברו אבל באכילה או שמן דהקדש והדליק בו מעל שהרי כילה אותם מן העולם כפרש"י שם. ובתוס' שם ד"ה לא כו'. ולפי"ז א"ש היטב דבשלמא בכוסס חיטי של תרומה וכן במניח חלב של מוקדשין ע"ג מכתו הרי אפסדי' להקדש והוציאו מרשות הגבוה לרשות הדיוט אף דלא חשיב הנאה דכוסס חיטין הוי שלא כדרך אכילתו ומניח החלב לרפואה הוי שלא כדרך הנאתו מיהא מעל משום הוצאה מרשות הקדש לרשות הדיוט דזה יליף מעילה מע"א דפגם ולא נהנה מעל:

ובפ' כל שעה (כ"ו.) אמרו קול ומראה וריח אין בו משום מעילה דאלו אית בהו מעילה נהי דליכא הוצאה מרשות לרשות ולא אחסרי' להקדש שום ממון מיהו כיון דחשיב הנאה אית ב' מעילה דיליף מסוטה כנ"ל אכן בנהנה מצילו של היכל דאין בה לא הוצאה מרשות לרשות ואין בה משום הנאה דהוי שלא כדרך הנאתו להכי היכי דלא אפשר לכ"ע שרי ודו"ק:

ט ובמס' ב"ב (כ.) כ' התוס' ד"ה היא כו' ועוד אמר הר"ש דכלי עץ שאינו מק"ט כגון העשוי לנוח נמי לא בעי ביטול דבפ"ב דמגילה גבי האי בי כנישתא דהוית פתחא להאי אינדרונא דהוי בה מותנא ובעי כהנא לצלויי בה עד דאמר להו דלו תיבותא ואותבוה אבבא ואי צריך ביטול מאי מהני האי תיבה דמסתמא לא ביטלוה שם ועוד שלא הי' יכולים לבטלה שהי' ס"ת מונח בה ואסור לשנותה בדבר אחר דמעלין בקודש ולא מורידין. ודברי התוס' צריכין ביאור חדא מהיכן משמע להו דמסתמא לא ביטלוה ותו כיון דהתוס' כתבו בפשיטות שלא הי' יכולים לבטל משום דמעלין בקודש ואין מורידין א"כ למה הוצרכו לומר דמסתמא לא ביטלוה. והנראה בכונתם עפ"מ מה דאי' במס' עירובין (ע"ט.) חריץ למטיימי קאי אלא בית למיטיימי קאי ע"ש. ולהכי פשיט להו להתוס' כיון דאינדרינא לאו למיטיימי קאי אמרינן דמסתמא לא ביטלוהו שם. ובמס' עירובין (ק"א:) נגר שיש בראשו גלוסטרא ר"א אוסר ור' יוסי מתיר וכ' הריטב"א דר' יוסי מתיר דס"ל גלוסטרא משוי לי' כלי ובכלים לא מחזי כבונה שאין אדם מבטל כליו ואף ר"א מודה בכלי גמור ע"ש. והקשיתי מהא דאי' במס' שבת (קנ"ז.) מעשה בימי אביו של ר' צדוק ואבא שאול ב"ב שפקקו את המאור בטפיח כו' ומדבריהם למדנו שפוקקין כרבנן ולדברי הריטב"א מה למדנו מדבריהם שפוקקין כרבנן הא בכלי גמור כטפיח גם ר"א מודה דלא מחזי כבונה שאין אדם מבטל כליו וע"כ לא פליג ר"א אלא בפקק החלון דמבטל לי' ומחזי כבנין כש"ס סוכה (כ"ז:) ע"ש. והנ"ל עפ"י מה דאי' בפ' חלון (ע"ט.) טומאה אשבת קא רמית שאני איסור שבת דאפי' ארנקי מבטל ובפ"ק דסוכה (ד'.) כרים לא הוי מיעוט אע"ג דבטלינהו בטלה דעתו אצל כל אדם וכ' התוס' שם לא דמי לארנקי כו' ע"ש וכונתם מבוארת דל"ש לומר בטלה דעתו אצל כל אדם היכי דעושה תיקון להנצל מאיסור ואפי' כיס מלא מעות מבטל דאסור לטלטל הארנקי בשבת ע"ש ולפי"ז א"ש מ"ש ומדבריהם למדנו שפוקקין כרבנן דאלו לר"א אין פוקקין דאף דבעלמא בכלי גמור גם ר"א מודה דשרי דמן הסתם אין אדם מבטל כליו מיהו במעשה של ר' צדוק שהי' כהן ופקקו את המאור להנצל מטומאה ולהציל אוכלין ומשקין של קודש דאית בזה מ"ע כפרש"י סוכה (ל"ה:) ע"ש. ובזה אפי' ארנקי מבטל. ולפי"ז בהאי בי כנישתא דהוית פתיחא להאי אינדרונא דהוי בה מותנא ובעי כהנא לצלויי שפיר י"ל דמן הסתם ביטלוה לסתום הפתח הפתוח לבי כנישתא ולפתוח פתחא אחרינא לחוץ והיכי דפרץ פצימיו בעלמא נמי אמרינן דסילק זכותו אלא אפי' היכי דלא סילק פצימיו דבעלמא אמרינן הי' סתום וביקש לפתחו אין בני מבוי מעכבין עליו כיון דלא סילק פצימיו גלי דעתי' דסופו לפתחו כש"ס ב"ב (י"א:) מיהא בבהכ"נ י"ל דמסתמא ביטלוהו ולהכי כ'

התוס' דאדרבא כיון דמעלין בקודש ואין מורידין א"כ מן הסתם לא ביטלוה ודוק. וחזינא למי שהק' מה הורדה יש בזה אם יבטלוהו והס"ת יהי' מונח שמה כמקדם ולכן הוכיח דאסור לשנות מקום ארון הקודש ובמח"כ לא הבין פשט דברי התוס' וביאור דבריהם עפ"י מה דאי' במס' מגילה (כה:) בני העיר שמכרו כו' בהכ"נ לוקחין תיבה וכ' הר"ן מקום שמניחין בו ס"ת והוא קדוש יותר מבהכ"נ ושם בגמ' (כו:) הני זיבולי דחומשי וקמטרי דספרי תשמיש קדושה נינהו פשיט' מ"ד הני לאו לכבוד עבידי לנטורי בעלמא עבידי קמ"ל ושם בהג"א כ' וז"ל וארון שהוא עשוי בבנין החומה לשמירה הוא עשוי ולא לכבוד הס"ת הלכך לית בי' משום קדושה ובמס' עירובין (ק"ד:) אי דמבטלה מוסיף על הבנין ע"ש ולפי"ז אם הי' מבטלין התיבה תו הוי בנין מחיצה כמ"ש התוס' ב"ב (כ.) וזה גופא חשיב הורדה דמעיקרא חשיב תיבה תשמיש קדושה וכי נעשה מחיצה אין בו רק קדושת בהכ"נ ואפי' אם ישתמשו בהך תיבה להניח בו הס"ת דינו רק כארון העשוי בבית חומה דלית בו משום קדושת אה"ק. וכן הבין המרמ"ל ע"ש:

ובפ' בני העיר (כו:) אמר רבא האי בי כנישתא חלופי וזבינא שרי אוגירה ומשכנה אסור מ"ט בקדושתיהו קיימי וע"ש בר"ן ולפי"ז אם הי' דעתם לבטל האי תיבותא ולהניח הס"ת בתיבה אחרת הי' רשאים לבטלה דחלופי שרי אלא כיון שהי' בדעתם להשתמש בה להניח הס"ת כמקדם תו לא הי' רשאים לבטלה דאכתי בקדושתה קאי והביטול הוי הורדה דנעשה כבנין חומה כנ"ל. אפס לפי"ז אין מקום למה שהוכיחו התוס' דלא הי' יכולין לבטלה משום דמעלין בקודש ואין מורידין אדרבא נימא דבטלוה ונתנו הס"ת בתיבה אחרת במקום שהי' מכבר ובזה אין כאן איסור הורדה דחלופי וזביני שרי דפקעה הקדושה וע"כ יהי' מוכח מזה דהתוס' ס"ל כשי' הרמב"ן הובא למעלה (סק"א) דלא אמרו חלופי וזביני שרי אפי' למשתי בי' שכרא אלא בבית הכנסת אבל בתשמישי קדושה לעולם בקדושתיהו קיימי ואפי' בחלופי ודוק:

י ובמס' כלים (פ"כ מ"ד) עריבה גדולה שנפחתה עשאה אבוס לבהמה אעפ"י שקבעה בכותל טמאה וכ' הר"מ בפה"מ עד כו' לפי שהכלי אשר מק"ט כפי צורתו כאשר יקבע בכותל או בארץ הנה הוא מק"ט כמו דף של נחתומין כו' ואמנם יהי' המחובר לקרקע כקרקע ולא מק"ט אצל חכמים כאשר נעשה זה הדבר מתחילה בקרקע כו' ע"ש. ותמהו עליו שסותר לגמ' מפורשת מס' ב"ב (ס"ו:) דמבואר שם דלא מהני קבעה ולבסוף חקקה אלא בשאובה דרבנן אבל לא בדף של נחתומין בטמא מה"ת ע"ש. ושם בעי רב יוסף מי גשמים שחשב עליהם להדיח את האיצטרובלין מהו לזרעים והק' בשיטה מקובצת למה נקט הבעיא לענין הכשר זרעים ולא לענין ק"ט וכ' בשם התוס' דזה פשוט דאיצטרובל

אינו מק"ט דהוי כלי עץ העשוי לנחת אבל לענין הכשר זרעים אין חילוק אלא כל שהוא כלי בתלוש מכשיר המים לזרעים ע"ש. וזה פשוט דכלי עץ העשוי לטלטל שוב לא מהני אם עשוי אח"כ לנחת ומק"ט והעיקר אצלינו אם עשוי מתחילה לטלטל כתוס' חגיגה (כ"ו:) ד"ה כלי כו' ע"ש. וכל הכלים יורדין לידי טומאה במחשבה ואין עולין רק בשינוי מעשה. ולפ"ז א"ש בשלמא דף של נחתומין הכלי עצמו מק"ט ואם באנו לטהר הכלי מחמת שמחובר לקרקע בזה ס"ל לרבנן דתלוש ולבסוף חיברו לא הוי כמחובר ולא מהני אפי' בקבעה ולבסוף חקקה משא"כ עריבה שנפחתה ובטל מצורת כלי וקבעה מתחילה בקרקע א"כ מלבד דין מחובר לקרקע הרי נעשה כלי עץ העשוי לנחת והיכי דעשאה אבוס ואח"כ קבעה טמאה ולא מהני מה שחיברה לכותל ולא מה שעשאה כלי עץ העשוי לנחת כיון דעד שלא קבעה בכותל הוי עשוי לטלטל אבל בקבעה בכותל עד שלא עשאה לאבוס א"כ משעה ראשונ' חשיב כלי עץ העשוי לנחת וז"ב בעזה"י:

ובמס' כלים (כ"ח מ"ה) חמת שעשאה שטיח כו' זה הכלל כל ששינו לשמו טמא לשם אחר טהור ושם בר"ש חמת ושטיח תרווייהו טמא מדרס כו' ואפ"ה כיון דשינה מזה לזה אפי' בלא שינוי מעשה הוי לי' ככלי שנשבר כו' והגר"א כ' ששינוי השם בא ע"י שינוי התשמיש ע"ש. ולפ"ז בהאי בי כנישתא דהוית פתיחא לאינדרונא כו' ואמר להו דלו תיבותא דהוי לי' כלי עץ העשוי לנחת כו' א"ל רבנן לרבא והא זימנא דמטלטל לי' כו' שמזה מוכח דלא ביטלוהו דאי הי' דעתם לבטל התיבה לעולם שוב הוי כלי עץ העשוי לנחת ואין לומר דמתחילה הי' עשוי לטלטל דז"א דכיון דבטלוהו על דעת כן להפקיע הקדושה לעולם וליתן הס"ת בתיבה אחרת תו איכא שינוי השם דמעיקרא ארון הקודש והשתא מחיצה או ארנא וגם שינוי תשמיש וזה הוי כנשבר הכלי וכי קבעה לסתום הפתח ה"ז נעשה מתחילה כלי עץ העשוי לנחת וזה דומה לעריבה שנפחתה וקבעה בכותל דאפי' עשאה אח"כ אבוס אינו מק"ט משום דהוי כלי עץ העשוי לנחת:

יא ובירושלמי עירובין פ' חלון (ה"ג) אי' מילהו חריות צריכה ר' אמי בשם ר"ש בן לקיש ואפי' רק ופי' הק"ע והפ"מ ואפי' רק אפי' אם מלאוהו ברק הוי סתימה והפ"מ כ' דרק כמו רקיק ואהתם קאי לענין טומאה בבית ויש חלון בין בית לבית כו' וס"ל לרשב"ל דרקיק שנתנו בחלון ממעט ע"ש. והנה מ"ש דמיירי בחלון שבין בית לבית ז"א דהמעיין במשנה יראה דמיירי לענין טומא' רצוצה מיהא עכ"פ זה סותר מה דאמרו בגמ' בבלי מס' ב"ב (י"ט:) אמר שמואל רקיק אינו ממעט בחלון. ובגמ' מקשה ותיפוק לי' דהוי דבר המק"ט וכ' התוס' ד"ה ותיפוק אפי' אם יבטלו אינו חוצץ משום דמק"ט ותימה אם מבטל לי' תו לא מק"ט וטהור כדמוכח בפ' העור והרוטב דבית שסככו בזרעים טהורין ע"ש.

והרשב"א בחי' שם כ' והא לא קשיא דהתם עביד לי' מעשה בידים כדי לבטלו. ולפי"ז לענ"ד מתאימים שני התלמודים בבלי והירושלמי דהא דאמר רשב"ל דאפי' מלאוהו רקיק היינו דוקא לענין טומאה רצוצה שמילא הבית על פני כלו בעפר או ברקיק הרי עביד מעשה בידים לבטלו מתורת הבית. ועיין בפה"מ להר"מ במס' אהלות (ט"ו מ"ז) שכ' בטלו ר"ל ביטל הבית כו' שדין האהל כבר בטל להיות כבית הנהרס והתוס' והר"ש כתבו לפרש עפ"י ג"י ובטלו שביטל את העפר או הרק והמעשה מוכיח על הביטול לפי שאין דרכו של אדם למלאות כל הבית עפר או רקיקין והיכי דעביד מעשה בידים הוי כבית שסככו בזרעים שכל הרואה יראה דעביד מעשה המורה הביטול לאוכלין משא"כ ברקיק שנתנו בחלון שכ' הרשב"א לפרש חלון של תשמיש א"כ לא עביד מעשה לבטל וכמ"ש הרשב"א והוי רק מחשבה גרידא ואין אוכל בטל במחשבה בלא שינוי מעשה כש"ס פ"ק דסוכה.. ובזה נכון היטב הלשון בגמ' ב"ב אמר שמואל רקיק אינו ממעט בחלון ולא נקט סתם אינו ממעט או אינו ממעט במאור כלשון המשנה סוף מס' שבת ונקט אינו ממעט בחלון יען סתם חלון עשוי לתשמיש ודרך בני אדם ליתן שמה חפצים וכי הניח הרקיק אין מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שדעתו לבטל ולא חשיב שינוי מעשה ודו"ק:

יב ולפ"ז נלענ"ד דאפי' אי נימא דתשמישי קדושה אפי' בחילוף בקדושתייהו קיימו זה רק היכי דאכתי צורת הכלי עליו ותשמישו להדיוט תחת אשר הי' מקודם תשמיש גבוה ובזה לאו אורח ארע' הוא אכן חילופי וזבוני ומבטל מתורת כלי ותשמיש הראשון חלף עבר בזה שפיר אמרינן דגם בתשמישי קדושה חילופ' וזביני מפקיע הקדושה. ובהכי א"ש מ"ש התוס' ב"ב בהאי בי כנישתא דאמר להו רבא דלו תיבותא כו' דמסתמא לא ביטלוה דאי נימא דמן הסתם בטלוה א"כ הרי זה עביד מעשה בידים לסתום הפתח של האינדרונא וכיון דמעלין בקודש ואין מורידין ע"כ דבטלוה ע"מ לאחלופי בתיבה אחרת להניח הס"ת בתיבה החדשה וא"כ איכא שינוי השם דמעיקרא ארון הקודש והשתא ארנא ומעיקרא תיבותא והשתא מחיצה והוי כנשבר הכלי וכיון דבטלוה לעולם ע"ד כן שלא לטלטלו מן המקום הזה א"כ הוי כלי עץ העשוי לנחת ולא איכפת לן מה שהי' מקודם עשוי לטלטל ומדאמרו רבנן לרבא והא האי תיבה זימנין דמיטלטל שמעת מינה דע"כ אמרינן דמן הסתם לא ביטלוה דלאו למיטיימי קאי וכיון דמן הסתם לאו לסתמו קאי א"כ אפי' אם באמת הי' דעתם לסתום הפתח ולבטל התיבה תו לא חשיב מעשה דזה הוי כרקיק שנתנו בחלון דלא חשיב מעשה לבטל ושפיר כתבו התוס' דבכה"ג דאמרינן דמסתמא לא ביטלוהו ממילא אסור לשנותה לבטל התיבה דביטול לשעה הוי כאוגר'

ומשכונה דאסור דבקדושתו קאי. וממילא דטסים של כסף שפיר יכול להחליפם לכ"ע והצורף יתיך אותם ויעשה מהם כלים בצורה אחרת ועבור המעות יעשו כתר חדש טוב ונאה לס"ת:

באעה"ח. אלכסנדר שמואל היילפערין.

סימן ג

ב"ה. שוי"ר לכבוד הרב המאה"ג מוה' ישראל נ"י האבד"ק הערלוי במדינת רומעניען ד' עליו יחי':

מכתבו מיום ג' שבוע החלפה הגיע עדי עש"ק והיום באתי להשיב לו על שאלתו מאיש עני שהניחו לו אבותיו ירושה בית דירה שקנו מנכרי ובשם רוב הדרים נכרים המה וכאשר חפר לעשות מרתף מצא עצמות אדם קבורים באדמה וביקש ממני להורות לו הדרך אשר ילכו בו:

א תשובה. בירושלמי מס' שבת סוף פרק המצניע (ה"ה) מוקי מתני' דהמוציא מת במטה דמיירי במת עכו"ם והוציאו לכלבו ע"ש. והקדמונים הוכיחו מזה דמת נכרי מותר בהנא' ובתשו' הרשב"א ז"ל סימן (שס"ה) הקשה דבמס' ע"א (כ"ט.) יליף דתקרובת ע"א אסור בהנאה מדאיתקש למת דכתיב ויאכלו זבחי מתים ואי ס"ד דמת נכרי מותר בהנאה מנלן דתקרובת ע"א אסור בהנא' דלמא איתקש למת נכרי וכ' לתרץ דא"כ למאי הלכת' איתקש ע"ש. ולענ"ד דברי הרשב"א ז"ל נפלאים ממני הן הקושיא והן תירוצו דמה שהק' מנלן דתקרובת ע"א אסור בהנאה דלמא איתקש למת נכרי לא ידענא מה זו קושיא הא מבואר במס' יבמות (ח.) כל היכי דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן וה"נ כיון דאיכא לאקושי למת נכרי לקולא דמותר בהנאה ואיכא לאקושי לחומרא למת ישראל דאסור בהנאה לחומרא מקשינן ואולי י"ל דס"ל להרשב"א דהך היקשא הוא רק מדרבנן ומבואר במס' שבת (פ"ג:) בדרבנן היכי דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא לקולא מקשינן ע"ש ועיין תוס' פ' אין מעמידין (ל"ב:) ד"ה והיוצא שהתעוררו בזה אי תקרובת ע"א אסור בהנאה מה"ת או רק מדרבנן אך הא גופ' קשי' מהיכי תיתי נימא דהוי רק מדרבנן וע"ז קשיא לי' נימא דאיתקש לקולא למת נכרי ומזה בעי להוכיח דמת נכרי נמי אסור בהנאה אדרבא איפכא מסתברא לקיים שי' הירושלמי דמת נכרי מותר בהנאה ואיסור הנאה של תקרובת ע"א הוא מה"ת דבדאו' היכי דאיכא לאקושי לחומרא ולקולא לחומרא מקשינן וזה היא באמת שי' רוב הפוסקים דתקרובת ע"א אסור בהנאה מה"ת. ומה שכתב הרשב"א לתרץ דלא יתכן לומר דא"כ למאי הלכתא איתקש אינו מובן דהא עכ"פ בעי

קרא למילף איסור אכילה וכמ"ש התוס' בפ' מרובה (ע"ב:) ד"ה דאי כו' וא"ל דאי אסור באכילה דאו' היינו על כרחך משום דהוקשו למת כו' וי"ל כיון דכתיב ויאכלו זבחי מתים לאכילה איתקש ולא להנאה ע"ש ואולי מסתבר להרשב"א ז"ל דלאיסור אכילה לא בעי למילף מהיקשא מדברי קבלה הלא היא כתובה בספר התורה אשר חלב זבתימו יאכלו. אמנם לענ"ד גם בזה אכתי לא ניחא דאפשר דהיקש' מדברי קבלה איצטריך למילף איסור אכיל' אפי' היכי דלא חזי לאכילת אדם דתקרובת ע"א הקישו הכתוב לזבחי מתים מה מת אסור באכיל' אף דלא חזי לאכילת אדם כדאי' במס' כריתות (כ"א:) לאפוקי מת כו' דבטלה דעתו אצל כל אדם ואפי' מת נכרי בשרו אסור באכילה כמ"ש הפר"ח ביו"ד סימן ע"ט) ע"ש וה"נ תקרובת ע"א אפי' נימא דמותר בהנאה (מותר) באכילה אסור אפי' היכי דלא חזי לאכילת אדם ודו"ק:

ב אמנם אפי' להנך פוסקים דס"ל מת נכרי אסור בהנאה יתכן דמודי דקבר נכרי מותר בהנאה דבפ' נגמר הדין (מ"ז:) יליף דקבר אסור בהנאה מדאיתקש לע"א דכתיב וישלך את עפרה אל קבר בני העם ומדכתיב בני העם משמע דוקא קבר ישראל איתקש אבל לא של נכרי. איברא דלפמ"ש הרמב"ן בנימוקי החומש פ' תצא דהמלין מת נכרי בא"י עובר בל"ת ולא תטמא את אדמתך ולפ"ז י"ל דגם קבר נכרי אסור בהנאה משום דהוקצה למצותו ולשי' התוס' הוקצה למצותו אסור בהנאה מה"ת כמ"ש התוס' במס' שבת (כ"ב.) ד"ה סוכה כו' ע"ש וכ"ת א"כ למה לי היקשא לע"א דיליף בגמ' מדכתיב וישלך את עפרה אל קבר בני העם תיפוק לי' דבישראל מצו' לקברו והרי הקבר הוקצה למצוה לאו קושי' היא די"ל דנ"מ לאחר שפינה את הקבר דאי משום הוקצה למצו' שרי כמ"ש התוס' במס' ביצה (ל:) ד"ה אבל כו' כשנפלו שרי ע"ש. ובר"ן פ' בני העיר כ' לענין קדושת בית הכנסת דבזמן מצו' יש בהם קדושה והיכי דנמלכו בני העיר למכרו אפי' לשתות בו שכר שרי לפי שעבר זמן מצותו ונפקעה קדושתו ממנו כסוכה ולולב לאחר זמן ע"ש אכן מהיקשא לע"א יליף דהקבר אפילו אחר שפינהו אסור בהנאה כדאי' בפ' נגמר הדין (מ"ח.) ע"ש ויתכן עוד דאיתקש לע"א לקולא מה ע"א במחובר לא מיתסר ה"נ בקבר במחובר לא מיתסר והכי דייק לישנא דגמ' בפ' נגמר הדין שם. ובקבר של מת נכרי בארץ ישראל יתכן דעכ"פ אסור בהנאה משום דהוקצה למצו' אבל בחוץ לארץ נהי דקוברין מתי עכו"ם עם מתי ישראל מפני דרכי שלום כדאי' במס' גיטין (ס"א.) מיהא אין הקבר אסור בהנאה דל"ש בזה הוקצה למצו' ועיין בפרש"י ובר"ן גיטין שם ודוק. מיהא אפי' נימא דמת נכרי וגם הקבר שלו אסור בהנאה זה רק בידוע שהוא קבור בקרקע שלו אבל אם אינו ידוע שהוא קבור בקרקע שלו י"ל סתם עכו"ם חשידי על הגזל ומן הסתם הוא קבור בקרקע

גזולה כש"ס סוכה פ' לולב הגזול (ל:) סתם עכו"ם גזלי ארעתא נינהו ופרש"י סתם עכו"ם גוזלי שדות הם מישראל ובתשו' הרשב"א סימן (תתנ"ב) כ' דמסתמא עכו"ם גוזלי שדות זה מזה ואפי' בזמן הזה ע"ש ושי' רש"י והתוס' דאין יאוש לקרקע וכן הוא בש"ע חו"מ סימן (שע"ח) ובכפת תמרים חי' סוכה שם האריך לבאר דאפי' בזה"ז ואפי' יש שופטים בארץ ונשתקע שם הבעלים לא מהני יאוש ושינוי רשות ע"ש. ובירושלמי מס' שביעית (ספ"ט) ר' יהושע בן לוי הוי מפקיד לתלמיד לא תזבן לי ירק אלא מן גנתא דסיסרא כו' ע"ש וכ' בתשו' מוהרי"ט (ח"א מ"ב) דחש לקנותו אצל סתם נכרי מפני חשש גזל ע"ש: ובפ' חזקת (נ"ד:) דינא דמלכותא דינא ומלכא אמר לא לקני ארעא אלא באיגרתא ובתשו' הרדב"ז סימן (תקי"ד) כ' ז"ל דע כי אין במחוז הזה לא בית ולא שדה שלא יהי' לו שטר קנין כו' כיון שיש בידו מכתב שהוא שלו דינא דמלכותא דינא ע"ש וזה נכון אצל בעלים ידועים בקנין ובשטר ראי' מקוים בערכאות עפ"י נמוסי המדינה אבל בנמצא מת קבור ברגבי האדמה ואין עד מוכיח שנקבר בקרקע שלו בזה הדין נותן לחלק דאם המת הנמצא קבור הוא בן ברית בזה אמרינן דמן הסתם נקבר בקרקע שלו וברשות הבעלים דלא נחשדו ישראל לקבור מתיהן בקרקע גזולה והמת קנה מקומו ואסור הקבר בהנאה כדין קבר הנמצא אבל בנמצא עכו"ם קבור במעבה האדמה אמרינן להיפך דמן הסתם הוא נקבר בקרקע גזולה דסתם עכו"ם גוזלי שדות זה מזה וכיון דאין כתב מוכיח להעיד שקבור בקרקע שלו יש לתלות שנקבר שלא ברשות הבעלים ולכ"ע הקבר שרי בהנאה משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ודו"ק:

ג ובתשו' הרשב"א (פ"ג) כ' ז"ל שאלת קבר שנמצא ולא נודע אם ישראל או עכו"ם אם ספקו טהור כו' אין הדבר תלוי אלא ברוב ע"ש. וכ"כ בש"ע יו"ד סימן (שע"ד) ולפי"ז ה"נ בנידן שאלתינו כיון דשם רוב נכרים אזלינן בתר רובא ותלינן עצמות שנמצאו משל נכרים המה ויכול לפנותן ומקום הקבר שרי בהנאה. אך יש לחלק דבשלמא בנידן שנשאל הרשב"א ז"ל לענין טומאת הכהנים דאין הדבר נוגע רק לאיסור שפיר כ' הרשב"א דאזלינן בתר רובא אבל אה אנו דנין לפנות הקבר ולהשתמש בו דבזה אנו דנין על עסקי ממון אם המקום הוא קנין של המת ובשלו הוא קבור או נימא דבקרקע גזולה הוא קבור בזה מסתבר דאי אפשר להוציאו מקברו שהרי הוא מוחזק לפנינו ואף דרוב נכרים המה וחשידי על הגזל בזה קי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב ואפי' למ"ד הולכין בממון אחר הרוב יכול המוחזק לומר אעפ"י שהרוב מסייעך לא תוציא ממני ממון דקים לי בנפשאי שאני מן המיעוט כמ"ש התוס' בפ' המניח (כז.) ד"ה ואיכא כו' ע"ש. ובתוס' יבמות (ס"ז:) ד"ה אין כו' כ' ומיהא צ"ע בריש המוכר דאזיל ר"י בתר רובא דזריעה

להוציא ממנו ואייתי מינה ראי' לרב דאמר הולכין בממון אחר הרוב אלמא לא חייש ר"י למיעוט לענין ממון וכ"ש לענין איסור ולפימ"ש הר"ת א"ש דשאני לענין זריעה דאיכא טענת ברי להכי מהני הרוב אפי' לגבי ממון כו' ע"ש. ולפי"ז בנידן שאלתינו אי אפשר להוציא ממנו מחזקת הנמצא קבור ע"י ספק מה שאנו מסופקים דלמא נכרי הוא ובזה לא אזלינן בתר רובא ואדרבא יש לנו לומר דאין מוציאין מן המוחזק דאפשר אלו הי' חי הי' טוען קים לי בנפשאי שאני מן המיעוט ויהודי אנכי וכל מה דמצי טעין איהו אנן טענינן לי' כמ"ש התוס' ריש מס' גיטין (ב.) ד"ה ואם כו' ע"ש. ובמס' קדושין (מה.) קטנה שנתקדשה לדעת אבי' והלך אבי' למה"י ועמדה ונשאת אמר רב אוכלת בתרומה עד שיבא אבי' וימחה כו' ומודה רב שאם מתה אינו יורשה אוקי ממונא בחזקת מרי' ופרש"י אע"ג דשרי לה בתרומה היינו משום דד"ת ארוסה אוכלת בתרומה וכ' הרא"ש ע"ז ולפי"ז אינו מטמא לה ואם היינו מפרשים לפי שרוב פעמים אין האב מוחה דמן הסתם ניחא לי' לאב בנשואי' כיון דכבר נתקדשה לדעתו הלכך אכלה בתרומה דאזלינן בתר רובא ובממונא הוא דלא אזלינן בתר רובא ואז הי' מות' אפי' לטמא לה אבל אי אפשר לומר כן דהא רב הוא דאמר אין הולכין בממון אחר הרוב ע"ש וקשה לי דהא שפיר י"ל הטעם דמודה רב שאינו יורשה הוא משום דאין הולכין בממון אחר הרוב ואף דרב ס"ל הולכין בממון אחר הרוב מיהא אין מוציאין ממון מן המוחזק היכי שהוא אומר קים לי בנפשאי שאני מן המיעוט ושפיר יכול האב לומר דלא ניחא לי' בנשואי' ואפי' היכי דליתא לאב כל מידי דמצי טעין איהו אנן טענינן לי' כנ"ל. והנ"ל עפ"י מה דחדית לן הש"מ בסוף פ"ק דמס' כתובות (טו) גבי תינוק מושלך דהיכי דאיכא רוב נכרים ונגח תורא דידי' לתורא דידן משלם נזק שלם כדאי' בגמ' שם א"ש אפי' לשמואל דאמר אין הולכין בממון אחר הרוב דכיון דאזלינן בתר רוב נכרים א"כ אינו מוחזק דנכרי אין לו חזקת ממון ע"ש ובמס' ב"ב (קנח.) גבי נפל הבית עלי' ועל אשתו ב"ה ס"ל נכסים בחזקתן ומפרש ר' יוחנן בחזקת יורשי הבעל כו' הואיל ואלו באין לירש ואלו באין לירש יחלוקו ע"ש. ובריש פ' הכותב (פג.) אמר אביי נשואה ידו כידה רבא אמר ידו עדיפה מידה ע"ש ועיין במ"מ ה' נחלות ובאה"ע בב"ש סימן (צ') ולפי"ז שפיר כ' הרא"ש דהא דרב מודה דאינו יורשה דאוקי ממונא בחזקת מרי' ע"כ אין הטעם משום דאין הולכין בממון אחר הרוב דהא רב ס"ל הולכין בממון אחר הרוב ואין לומר דהכא רב מודה שיכול האב לומר אעפ"י שהרוב מסייעך לא תוציא ממני ממון דאוקי ממונא בחזקת מרי' דז"א דאי אזלינן בתר רובא ואמרינן דמן הסתם ניחא לי' לאב בנשואי' ממילא הנכסים בחזקת הבעל קיימו דהרי בנשואה ידו עדיפא מידה ועכ"פ אינו בחזקת האב כלל ול"ש בזה

לומר אוקי ממונא בחזקת מרי' ורק למ"ד אין הולכין בממון אחר הרוב א"כ יש לנו לומר דלא ניחא לי' לאבי' בנשואין וממילא הנכסים בחזקת האב ושפיר אמרו בגמ' אם מתה אינו יורשה אוקי ממונא בחזקת מרי' אבל לרב דס"ל הולכין בממון אחר הרוב אין הממון בחזקת האב כלל כנ"ל. ולפי"ז אני אומר כמו בנתקדשה לדעת אבי' והלך למה"י ועמדה ונשאת חזקת הנכסים מסובב על סברא דאי אזלינן בתר רובא דאין האב מוחה וניחא לי' בנשואי' ממילא הנכסים בחזקת הבעל ולמ"ד אין הולכין בממון אחר הרוב אמרינן שמא ימחה האב בנשואי' הנכסים בחזקת האב ואוקי ממונא בחזקת מרי' כנ"ל והא דרב מודה שאינו יורשה ע"כ ס"ל דלא אמרינן רוב אנשים ניחא להו בנשואי בתו שנתקדשה לדעתו ואין כאן רוב כלל ולהכי אמרינן אוקי ממונא בחזקת מרי' ממילא בנידן שאלתינו מתהפך הדין כחומר חותם דאי אזלינן בתר רוב נכרים שוב אין לו חזקת ממון ואמרינן דקרקע גזולה היא ושלא ברשות נקבר אכן לפי מה דקי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב ואמרינן שמא ישראל הוא וממילא חשיב המת הקבור מוחזק בקרקע ואמרינן מן הסתם ברשות נקבר ושלו היא ושוב הדרינן לכללא אין הולכין בממון אחר הרוב להוציא ממון מחזקתו ומכ"ש היכי דיש לנו לומר אלו הי' חי הי' יכול לומר קים לי בנפשאי שאני מן המיעוט עברי אנכי וכל מה דמצי לטעון אנן טענינן לי' ואפי' להפוסקים דס"ל דלא טענינן מדיוק משום דהוי מלתא דלא שכיח מיהא בנידן שאלתינו הוא להפך דלא שכיח לקבור המת בגזל שלא מדעת הבעלים והמוציא עלי' להביא ראי' ודוק.

ד אמנם הנכון בעיני עפ"י מה דאי' במס' יבמות (סו:) גבי האי איתתא דעיילה לגברא איצטלא כו' ופרסוהו אמיתנא אמר רבא קניי' מיתנא ופרש"י תכריכי המת אסורין בהנאה כהקדש ואינו מובן מה בעי רש"י בזה ונראה לי הביאור עפ"י מ"ש הרי"ף סוף פרק קמא דמס' גיטין מת מקבל בחיי נותן יחזרו ליורשי המשלח דקי"ל אין קנין למת וכן הלכה וע"ש בר"ן ובתשו' הרשב"א סימן (שע"ה) כ' דיש זכי' למת מה שהוא לצורך המת אכן הרא"ש כ' בפ' ואלו מגלחין סימן (קכ"ו) ועוד תניא כו' וי"ל הא דקאמר כלים שהמת זוכה בהן כו' לאו דוקא זכה משום דזכיית המת לא נאסרו וגם ל"ש זכי' לגבי המת כו' ע"ש מבואר מזה דהרא"ש ס"ל דאף לצורך המת אין לו זכי' וקנין כלל וכ"כ בתשו' מחנה אפרים ה' זכי' סימן (לא) ע"ש וזה כונת רש"י ז"ל דקשיא לי' לישנא דגמ' דאמר רבא קניי' מיתנא והא קי"ל אין זכי' למת וגם משום זכיית המת אינו נאסר כלל ולהכי פרש"י תכריכי המת אסורין כהקדש והביאור בזה משום דהוקצה למצו' הוי כמקדיש. ובמס' כלאים (פ"ט) תכריכי המת אין בהם משום כלאים ובמס' נדה (סא:) הקשו התוס' ד"ה אבל כו' הא איכא לועג לרש כדאמר בפ' התכלת גבי ציצית האי שעתא ודאי רמינן לי'

משום לועג לרש ופי' רשב"ם דאין בו איסור אפי' לחי כה"ג שאין המת נהנה ממנו והקשו התוס' דהא ציצית נמי אין החי חייב בו אם אין בו הנאת לבישה ע"ש ותמוה לרבים הא מרי' דשמעתא דאמר האי שעתא ודאי רמינן לי' משום לועג לרש שמואל הוא דאמר הכי והוא ס"ל כלי קופסא חייב בציצית דחובת מנא הוא וחייב בה אפי' אינו לובשה א"כ איכא משום לועג לרש דבחי כה"ג חייב דכל שהבגד ראוי להתלבש בו וליהנות ממנו חייבת בציצית ולהנ"ל נכון היטב כיון דמת אין לו קנין ממילא אין זה טלית שלו ובכה"ג החי נמי אינו חייב בציצית כדאי' במס' שבת (קלא:) הואיל ובידו להפקירו ע"ש מיהא כיון דלובשה חייב אעפ"י שאינו שלו ולא דמי לטלית שאולה דנתמעט מדכתיב כסותך ולא של אחרים דהכא אין הטלית של אחרים ואין לזרים אתו וקרינן בי' כסותך שאתה מתכסה בו ולהכי כ' התוס' כיון דאין בו הנאת לבישה חי נמי פטור בכה"ג היכי דאין לו הנאה מן הלבישה וגם בבגד אין לו שום קנין הגוף: ולפי"ז הדבר ברור דהיכי דאיכא רוב נכרים מותר לפנותו והקבר מותר בהנאה להשתמש בו משום דאזלינן בתר רובא לענין איסור הנאה של הקבר ול"ש לומר בזה אין הולכין בממון אחר הרוב להוציא ממון מחזקת מרי' דאין כאן אפוקי ממונא כלל דהרי אין קנין למת ולרש אין כלל ואין אנו דנין אלא משום איסור הוקצה למצותו דחשיב כהקדש ובזה אזלינן בתר רובא ודו"ק:

ה עוד נראה בעיני דאפי' במצא קבור ישראל ויש ספק בדבר אם נקבר ברשות או לא יש לדון בזה מאחר דהמוכר מערער על גוף החזקה שאינו חזקה ובזה מצינו פלוגתא בגמ' ב"ב (לב:) גבי האי דאמר לחברי' מאי בעית בהאי ארעא כו' ע"ש ברשב"ם ובתשו' מוהרי"ט (ח"א סימן קלג) כתב להלכה דהיכי דהספק בגוף החזקה על המחזיק להביא ראיה ע"ש ודו"ק:

ו ובמס' סנהדרין (מז:) שלש קברות כו' קבר הידוע אסור לפנותו ואסור בהנאה ופרש"י קבר הידוע שנקבר שם מדעת בעל השדה משמע דוקא בידוע ודאי שנקבר מדעת אך אז אסור לפנותו ואסור בהנאה אבל ספק שרי וקשה הא איסור הנאה מקבר הוא מה"ת כפרש"י שם וקי"ל בכל דוכתא ספק דאו' לחומרא. והנלענ"ד דהא דאמרינן ספק דאו' לחומרא זה רק דאין בזה אפוקי ממונא אבל איסור הנאה של קבר דאין איסור הנאה חל על הקבר אלא היכי דהבעלים מכרו או נתנו רשות מדעתם לקבור שמה את המת ואנו דנין אם מקום הקבר הוא של בעל השדה שהוא לפנינו או אפשר המקום קנוי להמת הקבור וכיון דקי"ל ספק ממון לקולא ואוקי ממונא בחזקת מרי' ממילא אמרינן דשלא ברשות נקבר ואין כאן איסור כלל דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו וסברא זו לא מלבי אני אומר כן אך מתורתן של הקדמונים למדתי דבמס' קדושין (סה) כ' הר"ן דעד אחד

נאמן אפי' אינו בידו וכ"ת הא בפ' זה בורר אמרינן מי שבא ואמר ראיתי את אביכם שהטמין מעות ואמר של מעשר שני הם בבית לא אמר כלום כו' והרמב"ן ז"ל תי' דמעשר שני נמי אפוקי ממונא שהוא מוציא ממון מרשות הדיוט לרשות גבוה וע"א לא מהימן אלא באיסור' גרידא ע"ש מבואר מדברי הרמב"ן ז"ל דאעפ"י דמעשר שני יש בו איסור לא תוכל לאכול בשעריך ועד מעיד שזה הוא מעשר שני אעפי"כ כיון דתלוי באפוקי ממונא דין ממון אית בי' ולא אמרינן בזה ספק איסור לחומרא וה"נ לענין קבר כל שעפ"י דין ממון אין מוציאין מקום הקבר מרשות הבעלים אין לחוש בזה משום ספק איסור הנאה כיון שעי"ז יהי' אפוקי ממונא מספק וקי"ל דספק ממונא לקולא ונראה דרש"י ס"ל דהבעלים חשיב מוחזק כמהרי"ט כנ"ל ודו"ק:

ז ובפ' מי שמת (קמח:) גבי ש"מ שהקדיש כל נכסיו בעיא דלא איפשטא אם עמד חוזר או אינו חוזר ושי' הרמב"ם דאזלינן לקולא ואם עמד חוזר וקשה שהרי יש בזה ספק איסור מעילה ונימא דאזלינן לחומרא משום ספק דאו' לחומרא וכבר הרגיש בזה הנמ"י שם וכ' ז"ל וסלקא בתיקו כו' הלכך ודאי נכסים בחזקת הנותן קיימי ואף ספק איסור מעילה ליכא דאיהו ידע בנפשי' ע"ש ודבריו צל"ע דהא הגמ' סלקא בתיקו ואין רמז בגמ' לפשוט את הבעיא דנשיילי להאי גברא אם הי' בלבו תנאי שאם יעמוד יחזור. והנ"ל בביאור הענין עפ"י מ"ש הרשב"א ז"ל לבאר שי' הפוסקים דס"ל דש"מ שהקדיש כל נכסיו אם עמד אינו חוזר אע"ג דזה בעיא דלא איפשטא וקי"ל ספק ממונא לקולא מ"מ מספק אינו חוזר משום דההקדש הוי בבירור ומספק אין מוציאין מידי ודאי הקדש ולהסביר שי' הראשונים דס"ל להלכה אם עמד חוזר נלענ"ד דטעמם ונימוקם עפ"י מה דאמרינן במס' ב"ב (קמג.) גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו ושמעו שיש לו בן או שאשתו מעוברת חייבין להחזיר החזירו ושמעו אח"כ שמתה אשתו או שמת הבן מי שהחזיק בשני' קנה בראשונה לא קנה וקאמר התם רבא משום דארפויי מרפיי בידי' מבואר מזה דכל היכי דבשעת הקנין ספוקי מספקא לי' לא חשיב קנין משום דארפויי מרפיי בידי' ובפ"ק דב"מ (ח:) כתבו התוס' ד"ה א"ד כו' דאי אפי' לחודא לא קני סברא הוא דאפי' מוחזק לא הוי ע"ש. ולפי"ז בש"מ שהקדיש כל נכסיו הא בהא תלי' דאי נימ' דאם עמד חוז' ממיל' ל"ש לו' דההקדש הוי בבירור משום דכבר קנה הנכסים ומספק אין מוציאין מידי ודאי הקדש והנכסים בחזקת הקדש קיימי דז"א דנהי דיד גבוה שולטת בכל מקום ואמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט מיהא במסירה להדיוט כה"ג לא חשיב קנין היכי דהקנין אינו בבירור וארפויי מרפיא בידו שההקדש אינו בטוח בקנין אולי יחזור בו וכיון דלא חשיב קנין ממילא לא חשיב מוחזק והנכסים בחזקת הבעלים קיימו מיהא יתכן

נמי להיפך דנימא כיון דבגמ' הוא בעיא דלא איפשטא אמרינן מספק אינו יכול לחזור כיון דיש בזה ספק איסור מעילה וקי"ל ספק דאו' לחומרא וכיון דאינו יכול לחזור בו א"כ הקנין של ההקדש הי' בבירור וכבר קנה ההקדש את הנכסים ואין מוציאין מספק מיד ההקדש דהנכסים בחזקת ההקדש קיימו. אכן כיון דהנמ"י אנהיר לן דכיון דידע בנפשי' שהקדישו על מנת כן שאם יעמוד יחזור שפיר יכול לחזור בלי שום ספק לפי"ז נראה ברור דאפי' היכי דלא ידע בנפשי' ולא הי' בלבו שום תנאי נעי אזלינן לקולא ויכול לחזור בו דכיון דהיכי דידע בנפשי' שהקדישו ע"מ כן שאם יעמוד יחזור בודאי יכול לחזור בו א"כ מעולם לא הוי ההקדש בבירור וארפויי מרפיי ביד ההקדש דאפשר יש בלבו שאם יעמוד יחזור בו ובכה"ג דארפויי מרפיי אפי' במסירה להדיוט לא חשיב קנין ולא חשיב מוחזק כנ"ל וממילא אמרינן דהנכסים בחזקת הבעלי' קיימו וכיון דהאיסור תלוי באפוקי ממונא שאי אפשר שיחול איסור מעילה אלא אם יצאו הנכסים מרשות הבעלים לרשות ההקדש דכל איסור מעילה היא הוצאה מרשות ההקדש לרשות הדיוט וכיון דאכתי ברשות הדיוט קיימו ממילא ל"ש איסור מעילה וספק איסור לחומרא לא אמרינן היכי דאיכא בזה אפוקי ממונא ודו"ק:

ובפ' המפלת (כ"ה.) גבי שפיר ושליא דקאמר ר' יהושע ספוקי מספקא לי' גבי אשה דממונא היא ספק ממון לקולא גבי בהמה דאיסורא לחומרא וכ' התוס' ד"ה גבי בהמה לחומרא ואע"ג דקולא הוא שמוציאין ממון מרשות ישראל היינו משום דאי לא יהיב לכהן אתי למישרי בגיזה ועבודה מבואר מזה דע"י ספק איסור לחומרא מוציאין ממון. אמנם דברי התוס' מופלאים כאשר כבר עמד בזה זקני המהרש"א ז"ל דאמאי נימא דהא דקאמר גבי בהמה לחומרא דיהיב לי' לכהן אימא דיאכל במומו לבעלים ומשנה שלימה היא בפ' הלוקח (י"ט:) ואם ספק יאכל במומו לבעלים דהשתא שפיר ספק ממון לקולא ולגבי גיזה ועבודה ספק איסור לחומרא. ובתוס' פרק הלוקח בהמה (כ.) ד"ה ור"י ומיהא קצת תימה דלענין ללקות בגיזה ועבודה ולענין לקרב ע"ג המזבח חשוב ודאי בכור דאזלינן בתר רובא וחזקה ולענין נתינתו לכהן יחשב ספק ע"ש. ויתכן בעיני עפ"י מה דאי' בפ"ק דמס' ב"ק (י"ב:) בכור מוכרין אותו תם חי כו' ופרש"י בכור בזה"ז כדמוקי לה לקמן מוכרין אותו לכהן וכ' הש"מ הביאור בשם הרא"ש דכוונת רש"י בזה משום דהכהן בקי בה' קדשים אבל ישראל אינו בקי בה' קדשים ואיכא למיחש לתקלה שיבא לידי גיזה ועבודה. ולפ"ז א"ש היטב דברי התוס' במס' נדה דפשיט להו דהא דתנן בפ' הלוקח דספק נאכל במומו לבעלים אמת כן היא היכי דכבר נפל בו מום אבל בכור תם שהספק בו אם הוא בכור או לא איך נימ' שירעה עד שיסתאב הא גבי ישראל איכא חשש

תקלה בגיזה ועבודה שהישראל אינו בקי בה' קדשים וע"כ נתנו לכהן וכי תקפו כהן אין מוציאין מידו נמצא דעי"ז דאמרינן ספק איסור לחומרא ואסור בגיזה ועבודה מוציאין ממון מרשות ישראל משום דאי לא יהיב לי' לכהן אתי למשרי בגיזה ועבודה ודו"ק:

והרמב"ם כ' דספק בכור אם תקפו כהן אין מוציאין מידו והקשו עליו שזה נגד גמ' מפורשת בפ"ק דמס' ב"מ (ז:) אמר רבה לעולם אימא לך תקפו כהן מוציאין מידו וכבר נשאל בזה הרשב"א ז"ל בתשו' סימן (שי"א) והשיב דהא דרבה דחי' בעלמא היא כו' וספק בכור ספק גמור הוא ולא איתחזיק בי' הישראל יותר מהכהן דאע"ג דאיתחזק הישראל באם בולד מיהא לא איתחזק ע"ש. ואני מוסיף על דבריו דזה תלוי בפלוגתא דמצינו בגמ' בכ"ד אי טובת הנאה ממון או לא ובארו המק"ח סימן (תל"א) דודאי כ"ע ס"ל טובת הנאה שוה ממון אלא דפליגי אי טובת הנאה הוי זכות בגוף מתנות כהונה או טובת הנאה אינו זכות בגוף המתנות כהונה ע"ש וכבר הארכתי בזה בספרי בעזה"י בחי' זבחים ע"ש ושי' רש"י במס' יבמות פ' החולץ (ל"ח.) דהיבם חשיב ודאי כיון שיש לו זכי' בודאי עכ"פ במקצת נכסים וע"ש בתוס' ד"ה הוי כו'. ולפי"ז בספק בכור דעכ"פ יש לבעלים ישראל ט"ה ולמ"ד טה"מ חשיב זכות בגוי' דבכור ממילא חשיב הישראל ודאי מוחזק והכהן בא בספק ואין ספק מוציא מידי ודאי להכי אם תקפו כהן מוציאין מידו אכן הרמב"ם דס"ל ט"ה אינו ממון כר' יהושע בפ"ג דפסחים (מ"ז:) שפיר כ' הרשב"א דלא איתחזק הישראל יתר מכהן דאף דיש לישראל ט"ה אין זה זכות בגוף הבהמה. ובתשו' הרשב"א (סימן ח"י) אנהיר לו דמת"כ אין מברכין על נתינת' דאין הישראל נותן משלו דשל רחמנא נינהו והכהנים משל גבוה זכי דכתיב ואני נתתי ע"ש. והמרדכי פ"ק דב"מ כ' דמ"כ לא חשיב דעת אחרת מקנה כיון דט"ה אינו ממון ע"ש:

עוד יתכן בעיני עפ"י מה דמצינו בגמ' בכ"ד פלוגתא עובר ירך אמו או עובר לאו ירך אמו ונ"ב דלמ"ד עובר לאו ירך אמו יחשב גוף בפני עצמו וכיון דהולד במעי אמו חולין הוא נמצא דכבר מוחזק בו הישראל טרם צאתו מרחם אמו משא"כ למ"ד עובר ירך אמו וחשיב גוף אחד כאבר מן האם שפיר כ' הרשב"א דנהי דאיתחזק הישראל באם בולד לא איתחזק:

ולפי"ז נתגלה לנו טעמא של שמועה זו דספק בכור אסור בגיזה ועבודה דממ"נ אי אמרינן תקפו כהן מוציאין מידו א"כ שפיר אמרינן ספק איסור לחומרא ואסור בגיזה ועבודה ואין כאן אפוקי ממונא מרשות הישראל לרשות הכהן דהא הספק בכור נאכל במומו לבעלים מכח ספק ממונא לקולא ואם תקפו כהן מוציאין אותו מידו ולמ"ד תקפו כהן אין מוציאין אותו מידו ע"כ דס"ל ט"ה אינו ממון וס"ל עובר ירך אמו הוא א"כ מעולם לא

איתחזק הישראל יתר מכהן ושניהם שוין בו ואין כאן אפוקי ממונא. משא"כ במקדיש נכסיו שפיר אמרינן דהש"מ אם עמד חוזר דאוקי ממונא בחזקת מרי' וספק ממונ' לקולא וממילא אין כאן ספק איסור כלל. וכן בספק אם נקבר המת ברשות הבעלים או לא. אי נימא ספק איסור לחומרא הרי אתה מוציא ממון מספק דא"א שיחול איסור הנאה על הקבר אלא אם מכרו או נתנו הבעלים המקום מהקבר לצורך המת וכיון דהמת אין לו קנין ע"כ דהקרקע בחזקת בעלים עומדת וכיון דאוקי ממונא בחזקת מרי' תלינן דהמת נקבר שלא ברשות הבעלים או שנקבר בשאלה א"כ מעולם לא חל איסור הנאה על הקבר דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ודוק:

ובמס' סנהדרין שם דמקשה הגמ' אהא דקבר הנמצא מפנין אותו ודלמא מת מצו' הוא ומשני קלא איתי לי' ובירושלמי משני מ"מ אינו מצוי משמע דאלו הי' מצוי הי' אסור אף בספק אין הדבר נכון דכל עיקר דאמרת דספק שרי הי' משום דאין איסור חל על הקבר אלא היכי דמכרו הבעלים מדעתם וזה הוא אפוקי ממונא משא"כ במ"מ דהוא מתקנת יהושע דאפי' שלא מדעת הבעלים מ"מ קנה מקומו שפיר אמרינן ס' איסור לחומרא ודוק:

ג ובירושלמי ס"פ השולח (ה"ט) קנה שדה ביובל ר' אילא אמר קנה קרקע ר' אבא בר ממל אמר לא קנה קרקע מתיב ראב"מ לר"א על דעתך דאת אמר קנה קרקע יחפור בה שיחין ומערות א"ל התורה אמרה ושב לאחוזתו בעינו. וכ' המ"ל בה' שמיטה (פ"א ה"א) נתבאר מזה דלר"ע הקונה בזמן שהיובל נוהג אין הלוקח משנה אותו משום דכתיב ושב לאחוזתו בעינו. וק' דבפ' יש נוחלין (קי"ב) בעי למילף דירושת הבעל דאו' מדכתיב ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו וכי מנין לפנחס שלא הי' לאלעזר ודחי דילמא פנחס זבן ומשני לא מצית אמרת דא"כ נמצאת שדה חוזרת ביובל ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו ואי אמרת דאינו יכול לשנותה תיפוק לי' דזבן פינחס לא מצית אמרת דלא מצי לקבור בו לאלעזר דאין לך שינוי גדול מזה דהא אינו יכול לפנותו. והנה על קושית המ"ל י"ל דאיסור פינוי המת אינו אלא מדרבנן כמ"ש הב"י יו"ד סימן (שס"ד) אבל יותר ק' דהרי הקבר אסור בהנאה מה"ת כפרש"י וכ' התוס' במס' שבת (נ"ח.) ד"ה אע"פ דכיון שנאסר בהנאה אין לך שינוי מעשה גדול מזה. ואי אמרת דאינו יכול לשנותה תיפוק לי' דזבן פנחס לא מצית אמרת דא"כ איך קבר בו לאלעזר הא אין לך שינוי גדול מזה.. ואף דבתשו' רשד"ם חיו"ד (סימן ר') דעתו דאפי' תלוש ולבסוף חברו בקבר בנין אינו אסור אלא מדרבנן דבריו מופלאים מזה נגד שי' רש"י ומכ"ש לשי' הריא"ז בהג"א דהקרקע שחופרין ומכסין הארון הוי קבר של בנין ואסור מה"ת. אך לענ"ד הקו' מעיקרא ליתא דכיון דחוזרת ביובל א"כ הו' קבר שאינו שלו ומותר לפנותו

כדאי' בירושלמי מס' מ"ק סוף (פ"ג) והובא בש"ע יו"ד (שס"ג ס"א) דלמקום שלו זה כבודו ע"ש. ועוד דהוי כקוברו ע"ד לפנותו דהרי ידע שסופו לחזור ביובל ובכה"ג מותר לפנותו ושרי בהנאה ואף דמבואר בגמ' דאחר שפינהו הקבר אסור בהנאה וכ"כ בש"ע יו"ד (שס"ד) זה רק היכי דהקבר שלו הוא ואין לזרים אתו אבל בשאינו שלו רק לזמן ובזמן שהיובל נוהג ובעינן ושב לאחוזתו בעינו פשוט דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולהכי דייק לישנא דגמ' בפ' י"נ דקאמר נמצאת שדה חוזרת ביובל ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו מבואר בזה דודאי טרם שהגיע היובל שלו ויכול להקדיש שדה מקנה מיהא בהגיע היובל דחוזרת לבעלי' נמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו וממילא מותר לפנותו והקבר שרי בהנאה ואפי' לבר פדא דס"ל קדושה לא פקעה בכדי ואפי' במפרש נטיעות אלו קרבן עד שיקצצו נקצצו פודן פעם אחת כדאי' במס' נדרים (כ"ט.) זה רק במקדיש דבר שהוא שלו אבל במקדיש דבר הקנוי לו לזמן בזה לכ"ע אמרינן דלא אלים כח הקדש מכח של המקדיש כמ"ש התוס' פ' החובל (צ.) ד"ה הקדש כו' ע"ש. ואף דקדושת הגוף מפקיע מידי שיעבוד זה רק היכי דיכול לסלקו בזוזי אבל היכי דאינו יכול לסלקו בזוזי אין יכול להקדישו אפי' בקה"ג כתוס' גיטין פרק השולח (מ:) ד"ה הקדש כו' ע"ש. ומכ"ש היכי דהגוף הוא של אחרים רק שקנה לזמן וז"ב ונכון בעזה"י. ובנידון שאלתינו נ"ב דאפי' ברוב ישראל כיון דידוע דקרקע הבית מלפנים הי' של נכרים וכבר כ' הח"צ בתשו' סימן (נ') דמקרקע הנכרי לקברות ישראל עדיף משל אחרים לתוך שלו דשרינן אפי' ממכובד למבוזה ע"ש ממילא אף דעכשיו קנוי הבית לישראל מ"מ מתחילה כי קברוהו הוי כנקבר ע"מ לפנותו ובכה"ג שרי לפנותו כנ"ל. ולכן הדין פשוט וברור שרשאי לפנותו והעצמות יקברו בקברות ישראל אך מן הצד כי מי יודע מה טיבן וגם יבדוק עד מקום שידו מגעת לטהרו.

ונזכה לטהר לבבינו ולראות בזיו טוהר המזבח והמקדש במהרה בימינו א"ס:

אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן ד

ב"ה. שפעת שלומים לכבוד הרב הגדול שפיר יוחסין מהר"ר אלטר שפירא נ"י אבד"ק אקנא באקווינא:

מכתבו קבלתי לנכון וע"ד שאלתו באחד שהניח חנות לטובת עניים הינו שהשכירות שיהי' הכנסה מהחנות יחלק לעניים בכל יא"צ שלו והניח בת יחידה וכעת הזמן בגד בה

ודחיקא לה שעתא טובא ורצונה למכור החנות להשיא בתה שהגיעה לפרק הנשואין וכבודו שאל דעתי בזה:

א תשובה. לימוד ערוך הוא בידנו האומר סלע זו לצדקה עד שלא באת ליד גבאי יכול לשנותה כדאי' בפ"ק דמס' ערכין ושי' הרבה פוסקים דאפי' לצדקה אחרת יכול לשנותה ושי' הרי"ף בפ"ק דמס' ב"ק ואתו צבא הקדמונים דבצדק' לא אמרינן אמירתו לגבוה כמסירה להדיוט וכבר הרחיב בזה הדבור ז' הרמ"א ז"ל בתשו' סימן (מח) בשאלה השלישית ושרשן של דברים דרק בהקדש אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ואמירה גופא חשיב קנין אבל האומר סלע זה לצדקה האמירה לא חשיב קנין אלא דמחויב ליתן הסלע מחמת הנדר ומיהא כשמת הנודר פקע נדרו והיורשין אינם מחוייבין לקיים נדר אביהם. האמנם מרהיטת השאלה נראה שגם הבת היורשת הסכימה בתחילה ונתנה השכירות של החנות לעניים ביא"צ של אבי' אלא שבמשך הזמן נולד חדשות ובגד בה הזמן ולכן רצונה למכור החנות ובזה יש לחוש דהוי נדרי עצמה ושי' הר"ת דבצדקה היכי דגמר בלבו מחויב ליתן וכמ"ש הרא"ש בש"ס פ"ק דתענית וע' טו"ז או"ח סימן (תקסב) אכן גם בנודר עצמו יש לדון בזה ממה דאיתא במרדכי פ"ק דמס' ב"ב סימן (תצד) שהביא מעשה באחד שנתן מקצת נכסיו לצדקה בעת מותו ולימים ירדו קרוביו מנכסיהן והי' גדולים אומרים שיש ליתן אותה לצדקה לקרוביו מדתניא בפ' יש נוחלין הרי שהלך למה"י ושמע שמת בנו ועמד וכתב כל נכסיו לאחרים ואח"כ בא בנו כו' אין מתנתו מתנה בידוע שאלו הי' יודע שבנו קיים לא הי' כותב לאחרים וה"נ אמדינן דעתו שאלו הי' יודע שקרוביו ירדו מנכסיהן לא הי' מניח הקרובים ונותן נכסיו לאחרים ע"ש ולענ"ד ראי' זו איני מכיר דבשלמא גבי הלך למה"י ושמע שמת בנו וכ' נכסיו לאחרים ואח"כ בא בנו שפיר אמרו אין מתנתו מתנה שהרי זה קנין בטעות בשעת המתנה וזה הוי כמו זבינא בטעות דאיגלאי מלתא דארבא בעקולי הוי קיימו כדאי' במס' כתובות (צז.) ע"ש בפרש"י ואין זה ענין לסיבה ושינוי הנולד לאחר זמן ולאחר המעשה וע' תשו' רשד"ם חלק יו"ד סימן (ק"מ). ועוד יש לחלק דש"ה אף דכתב כל נכסיו לאחרים מיהא עדיין לא נתן אותם להמקבל מתנה ובחזקת הבעלים קיימו אבל בהך מעשה שהביא המרדכי באחד שנתן מקצת נכסיו לצדקה משמע שכבר באו ליד הגזבר וזכה בהם לצדקה בזה י"ל אומדנא להוציא לא אמרינן כמ"ש התוס' כתובות (נה:) דרב ס"ל דאמרינן אומדנא להוציא ושמואל פליג וס"ל דלא אמרינן אומדנא להוציא ע"ש בתוס' ד"ה שאם. ויתכן בעיני שדעת הגדולים הי' דלא חשיב אומדנא להוציא אלא היכי דאנו באין לבטל המתנה והקנין או היכי שאנו באין לחייב ממון מכח אומדנא אבל בהך מעשה של המרדכי

אין אנו דנין לבטל המתנה שנתן הנודר לצדקה אלא שאנו דנין על החלוקה ובזה שפיר אזלינן בתר אומדנא שאלו הי' יודע שקרוביו ירדו מטה לא הי' מניח הקרובים ונותן לאחרים ובין אם ינתן לאחרים ובין אם ינתן אותה צדקה לקרוביו צדקתו עומדת לעד וע' במ"ל ה' ערכין (פ"ו י"ב) ודו"ק:

ב ובש"ס ב"ק (ק"י:) פסקא נתן את הכסף כו' אמר אביי ש"מ כסף מכפר מחצה דאי לא מכפר הא מיהדר ליורשין מ"ט אדעתא דהכי לא יהיב ומקשה הגמ' אלא מעתה חטאת שמתה בעלי' תיפק לחולין דאדעתא דהכי לא אפרשה ומשני חטאת שמחה בעלי' הלכתא גמיר' לה דלמיתה אזלא ומקשה תו אשם שמתה בעלי' תיפוק לחולין דאדעתא דהכי לא אקדשי' כו' יבמה שנפלה לפני מ"ש תיפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קדשה עצמה והתוס' שם ד"ה אדעתא דהכי לא קדשה עצמה הקשו א"כ אדם שקנה מחברו שום דבר ונתקלקל יבטל המקח דאדעתא דהכי לא קנה ע"ש ושארי הפני יהושע התעורר מדוע לא הקשו התוס' מן המוקדם בהא דאמר מ"ט אדעתא דהכא לא יהיב ע"ש. והנ"ל דהנה קשאי לי בזה ממה דאי' במס' ב"ב (קמח:) דמבעיא לן התם ש"מ שהקדיש כל נכסיו ועמד מהו מי אמרינן כל לגבי הקדש גמר ומקנה או כל לגבי נפשי' לא גמיר ומקנה ובפי' רשב"ם ד"ה ש"מ שהקדיש כו' מי חמיר ממתנת הדיוט דנימא גמיר והקדיש הכל בין יחי' בין ימות כו' ע"ש א"כ קשה מה מדמה הגמ' חטאת שמתו בעלי' לגזל הגר בשלמא בגזל הגר שנתן המעות לכהן שהוא מתנת הדיוט שפיר קאמר דאי אינו מכפר בעי מיהדר ליורשין דאדעתא דהכי לא יהיב לי' משא"כ בחטאת שמתו בעלי' ל"ש לומר דתיפוק לחולין משום דאדעתא דהכי לא אפרשה דכיון שהקדיש הבהמה לגבוה שיהי' לקרבן חטאת בודאי גמר ומקנה ולא אזלינן בתר אומדנא לבטל ההקדש. והרא"ש במס' ב"ב שם כתב כיון דסלקא בתיקו מספקא לן אי שייך הכא אומדנא יראה שאין מבטלין ההקדש כו' והק' הב"י דהכא ודאי איכא אומדנא ברור' דלא עביד אינש דיהיב כל נכסים אלא משום דלדבר מצו' מספקא לן דלמא גמר ומקנה הלכך מספקא אין מוציאין מידו והדרישה כתב דשאני הקדש דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט ואינו יכול להוציאו ע"ש. ומכ"ש בקרבן לה' דקדושת הגוף יש לנו לומר דגמר ומקנה ולא אזלינן בתר אומדנא לבטל ההקדש. והנ"ל כיון שחטאת שמתו בעלי' למיתה אזלא ולא קרינן בי' קדשי ה' כמ"ש התוס' במס' מעילה (י:) ד"ה לא כו' ע"ש ובפרש"י מס' מעיל (נ.) א"כ ל"ש בזה דמכח אומדנא אין מוציאין מיד הקדש דבלא"ה אינו בכלל קדשי ה' ולאבוד אזלא ואם מוציאין מיד הכהן שהוא מוחזק מכ' בחטאת שמתו בעלי' די"ל אדעתא דהכי לא הפרישה דאין זה אומדנא להוציא. אכן במה דמקשה הגמ' אשם שמתו

בעלי' תיפק לחולין דאדעתא דהכי לא אקדשי' בזה ודאי קשה נימא דבהקדש קדושת הגוף לא אזלינן בתר אומדנא להוציא מיד הקדש דכל לגבי הקדש גמר ומקנה ול"מ לשי' הרא"ש דס"ל דלא מהני אומדנא להוציא מרשות הקדש אלא אפי' לשי' הרמב"ם דס"ל דנכסים בחזקת הבעלים קיימו מסתבר דזה רק בקדושת דמים דאית לי' פדיון ובזה י"ל כיון דלפדיון קיימ' ממ"נ אין לבדק הבית אלא דמים אבל גוף הנכסים בחזקת הבעלים קיימו וכש"ס ב"מ (ק"י:) כיון דלמיקץ קאי כו' ע"ש בפרש"י אבל בקדושת מזבח דקדוש קה"ג ומותר האשם עולה ושי' התוס' במס' פסחים (עג.) דמה"ת הוא גופי' קרוב עולה ובחזקת הקדש קיימי ושפיר י"ל כל לגבי הקדש גמיר ומקנה ואומדנא להוציא מהקדש לא אמרינן והקל"ד מה מדמה הש"ס הקדש להדיוט. והנ"ל עפ"י מ"ש התוס' במס' קדושין (כח) ד"ה משכו כו' שהקשו תיפוק לי' משום דאמירתו לגבוה כמסירה להדיוט ע"ש וכ' הריטב"א לתרץ דשאני הכא דלא נחית אדעתא דהכי ע"ש וביאור דבריו דבשלמא במקדיש דעתו לעשות מצו' בנדבת הלב קרבן לה' בזה שייך אמירתו לגבוה שאמירה זו לה' היא משא"כ היכי דעשה מקח עם הגזבר של הקדש הקנין הזה אינו עושה לטובת הקדש ולא נחית לעשות מצו' רק לטובת עצמו אין זה אמירה לה' לצורך גבוה ואך דורש דמים הוא ככל מקח וממכר. ובפ' המוכר פירות (צח.) א"ר האי מאן דקבל חמרא מחברי' אדעתא דממטי לי' לפרוותא דזול שפט ואדמטי התם זול דינא הוא דמקבל ע"ש ושם בש"מ המקבל כו' אבל הלוקח כו' ואעפ"י שאמרו המוכר ע"ד לעלות לא"י ולא יכול לעלות מכרו בטל במוכר בלבד אמרו כיון שהמוכר מתוך אונס הוא מוכר והרי נודע הדבר שלא מכר זה אלא מפני שעלה בדעתו שאינו צריך ע"ש ודודי בתשו', ב"א ביאר הדברים עפ"י מה דאי' במס' ב"ב (מז:) תלוי' וזבין זביני' זבינא מ"ט כל דמזבן אינש אי לאו דאניס לא הוי מזבן ע"ש:

ולפי"ז מבואר החילוק בין ש"מ שהקדיש כל נכסים שזה האיש מכוין לעשות הטוב בעיני ה' לטובת הקדש בתורת נדבה לה' בזה שפיר אמדינן דעתו דכל לגבי הקדש גמר ומקנה בין אם יחי' בין אם ימות משא"כ המפריש בהמה לחטאתו או לאשמו או כי יהיב גזל הגר להכהן לא עשה זאת מדעתו ומרצונו ולא מנדבת הלב וכל אשר הוא עושה אך מפני החוב שנתחייב עפ"י התורה ושיעבודא דאו' וחובת הגוף עליו להביא קרבן חטאת ואשם וליתן גזל הגר לכהן לכפר עלי' וזה דומה לזבין ארעא אדעתא למיסק לארץ ישראל בש"ס קדושין (נ) וכן בהאי דזבין ולא איצטרך לי' זוזי במס' כתובות (צז.) וה"נ הרי נודע שלא הקדיש חטאת ואשם אלא לכפרה והיכי דלא איצטרך לי' ואינו בא לכפרה שפיר

אמרינן אדעתא דהכי לא אקדשי' ול"ש לומר כל לגבי הקדש גמר ומקנה כיון דלא נחית אדעתא דהכי לטובת הקדש לעשות נדבה מרצונו ומדעתו ודו"ק:

ג ובפ"ק דמס' ב"מ (ו.) תקפו כהן מוציאין מידו ובש"ע יו"ד סימן (שט"ו) בהגה ואפי' אם נתנו לו הישראל בטעות שהי' סבור שצריך לתנו ואח"כ נודע לו צריך הכהן להחזיר והש"ך בספר תקפו כהן הקשה על הרמ"א ממ"ש הרמב"ן בהלכותיו פ"ק דמס' בכורות (י"ב.) רחל שילדה מין עז דהיינו נדמה בעיא ולא איפשטא הלכך אין פודין בו ואם פדה כו' אם אחר שנותנו ליד כהן מת פ"ח יקבר והטלה של כהן דלא אמרינן תקפו כהן מוציאין מידו אלא כשתקפו אבל אם נתנוהו בעלים הדר הוי הכהן בעלים והישראל הוי מוציא מחברו ועליו הראי' כו' ע"ש. ובתוס' מס' בכורות (מ"ח:.) ד"ה אם כו' כשנתן להוי כתקפו כהן וי"ל כיון דמתחילה נותן לו כו' ע"ש. מבואר מזה שדעת התוס' כהרמב"ן ז"ל ולענ"ד נראה להצדיק דברי זקני הרמ"א ז"ל דשאני הפודה בנדמה שנתן הטלה הנדמה מדעתו ומרצונו להכהן בתורת פדיון פ"ח בלי שום הכרח ואין שם סיבה להכריח אותו לפדות בנדמה והלא בידו הי' לפדו' בשה שאין בו ספק ויהי' הפדיון בודאי וכן הפודה את בנו תוך שלשים יום המעשה הלז הי' מרצונו הטוב ומדעתא דנפשי' נתן הפדיון לכהן כי מה הכריחו ליתן חמשה סלעים לכהן תוך זמנו טרם הגיע זמן הפדיון וכיון דעשה הנתינה מרצונו בלי שום הכרח ע"כ עשאו בעלים והישראל נעשה מוציא ועלי' להביא רא' מה שאין כן בספק בכור הנתינה לכהן הי' בהכרח מחמת טעותו דסבר שהוא מחויב ליתן הבכור לכהן אף על פי שהוא ספק וכיון שהנתינה הי' בהכרח ע"פ טעות אין זה בכלל נתינה מעצמו ומעולם לא עשה את הכהן בעלים והכהן חשיב מוציא. ולפ"ז א"ש בהא דאמר אביי ש"מ כסף מכפר כו' דאי לא מכפר בעי מיהדר ליורשיו דאדעתא דהכי לא יהיב ע"ז לא הקשו התוס' א"כ כל לוקח שקנה חפץ מחברו ונתקלקל החפץ יבטל המקח דאדעתא דהכי לא קנה דזה ודאי אינו דמה ענין נותן דמים עפ"י פקודי התורה דמעולם לא נתן הכסף לכהן ע"ד קנין ואין כאן תורת הקנאה מדעת הישראל ולא מן המקבל הכהן ומה שנתן גזל הגר לכהן נתן רק על פי חוקי התורה שבאה הפקודה לעשות כן ושפיר הוכיח אביי דהכסף מכפר דאי לא מכפר בעי מיהדר ליורשיו כיון שלא נתן מרצונו הטוב אלא בהכרח התורה וכל שלא נעשה בזה כחק התורה אין לכהן שום זכות בזה לא כן האדם הקונה חפץ מחברו מרצונו הטוב בלי שום הכרח ומדעתי' דנפשי' עשה המקח וגמר הקנין והחפץ נעשה שלו בתורת קנין בזה ל"ש לומר אומדנא לבטל המקח ע"י סיבה הנולד אח"כ מיהא כיון דמקשה הגמ' אלא מעתה יבמה שנפלה לפני מו"ש תיפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה דבזה נעשה הקנין מרצונו

הטוב ואיהי מרצונ' הטוב נתקדשה ואפ"ה מסתבר להש"ס דתיפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה שפיר הקשו התוס' א"כ כל לוקח כו' ודו"ק:

ד ועפי"ז דן אנכי בנידן שאלתינו דל"מ לשי' הגדולים שהביא המרדכי שאמרו בהאי מעשה באחד שנתן מקצת נכסיו לצדקה ולימים ירדו קרוביו מנכסיהם ואמרו דאמדינן דעתו אלו הי' יודע שקרוביו ירדו מנכסיהם לא הי' מניח הקרובים ונותן נכסיו לאחרים א"כ פשיטא וכ"ש בנידן דידן שבתו יחידה יש לה בת שהגיע לפרק הנשואין ולרש אין כל אין לך אומדן דעת גדול מזה שאלו הי' יודע המורישׁ לא הי' מניח את בתו ונכדו לא הי' מניח אותם ונותן לאחרים אלא אפי' לשי' הגדולים שחלקו ואמרו שאין להקרובים זכות יותר מעניים אחרים ע"ש נראה דבנידן הלז כ"ע מודו דהבת קודמת כיון דעדיין לא בא ליד גזבר והחנות היא תחת יד בתו היורשת וכבר כתבתי מה דחדית לן הרמ"א בתשו' דאין היורש מחויב לקיים נדר של המורישׁ וכי מת המורישׁ פקע נדרו ולו יהיבנא שאחרי שהבת היורשת הסכימה בלבה לקיים נדר אבי' וגבי צדקה גמר בלבו אין צריך להוציא בשפתיו דצדקה הוי כהקדש מיהא אזלינן בתר אומדנא דכל לגבי נפשה לא גמר ומקנה ול"ש בזה לומר כל לגבי הקדש גמר ומקנה דבשלמא גבי ש"מ שהקדיש כל נכסיו י"ל כל לגבי הקדש גמר ומקנה כיון דהאי גברא לכפרה מכוין וצדקה נמי מכפרת ומקיים בנפשו וחטאך בצדקה פרוק ולהכי גמר ומקנה בין יחי' בין ימות ואולי בזכות הזה יחי' בעוה"ז וחי לעולם ונפשו תהי' צרורה בצרור החיים אכן זה רק במקדיש ונודר מרצונו ומדעתא דנפשי' לא כן בנידן שאלתינו האשה היורשת מה שהסכימה וגמרה בלבה לחלק מעות הכנסה של החנות לעניים ביא"צ של אבי' לא עשתה מנדבת הלב ולא מדעתה דנפשה ברצונה הטוב והכל הי' מצד החיוב לכבוד אבי' לקיים דברי המורישׁ ול"ש בזה לומר כל לגבי הקדש גמר ומקנה ואדרבא אמרינן כל לגבי נפשה לא גמר ומקנה ויכולה לשנותו לצדקה אחרת להשיא בתה ובין כך וב"כ צדקתו של המורישׁ עומד לעד כי אין לך מצו' גדולה מזו ולכן דעתי מסכמת שתקבל האשה הלואה על החנות להשיא את בתה ומן ההכנסה תשלם לאט לאט להמלוה ואח"כ כל מה שיהי' הכנסה יהי' על היא"צ לטובת עניים אחרים ובזה אין אנו מבטלין את דברי המורישׁ אבל למכור החנות ולבטל כל עיקר רצון המורישׁ שבדעתו הי' שיהי' החנות לקרן קיימת לטובת עניים בזה אין דעתי נוחה בכך כי יש בזה כמה עקולי ופשורי ואני רוצה לצאת גם שי' הפוסקים דס"ל גם בצדקה אמירה לגבוה כמסירה להדיוט אך ההכנסה מכמה שנים זאת יכולה לקבל ובזה אני סומך על שי' הגדולים שאמרו ליתן הצדקה לקרוביו.

ויספיקו דברי אלה דברי המדבר למען המצוה:

אלכסנדר שמואל היילפערן:

סימן ה

ב"ה. דרשה לחג השבועות

א אחת שתי הלחם ואחת לחה"פ לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים ואין דוחות את השבת. ש"ס מנחות (צ"ה:) ובגמ' הא גופא קשיא אמרת לישתן ועריכתן בחוץ אלמא מדת יבש לא נתקדשה ואפייתן בפנים אלמא מדת יבש נתקדשה כו' מאי קשיא דילמא עשרון לא מקדש תנור מקדש אלא אי קשיא הא קשיא ואפייתן בפנים אלמא תנור מקדש ואין דוחות את השבת איפסלו בלינה כו' מאי בפנים במקום זריזין. ופרש"י ד"ה איפסלו בלינה קודם שיסדרנו על השלחן. ותמוה לרבים מה הוצרך רש"י לפרש קודם שיסדרנו על השלחן דקאי רק על לחה"פ וטפי נכון בפשיטות לפרש דהגמ' מקשה הא איפסלו בלינה קאי גם על שתי הלחם. ובד"ה במקום זריזין פרש"י שלא יחמיץ וזה נכון בלחה"פ ואכתי ק' מה יענה בשתי הלחם הבאות חמץ וכבר נשאל בזה שארי הנוב"י:

וחלקי אמרה נפשי עפ"י מה דאי' בירושלמי סוטה (פ"ב ה"ב) ר' פדת בשם ר' יוחנן מי סוטה נפסלין בלינה ר' אחא בשם ר' אבינא כל שאין ממנו למזבח אין הלינה פוסלת בו וכן הוא בירושלמי ס"פ לולב וערבה ושם הגי' ר' פדת בשם רבי הושעיא. ובמס' סוטה (טו) ונותן לתוכה חצי לוג מים מן הכיור ר' יהודה אומר רביעית. ובמס' מנחות (פח.) חצי לוג מה הי' משמש חצי לוג מים לסוטה מבואר מזה דאף דמי סוטה נתקדשו בכלי שרת בחצי לוג או ברביעית דכלי הלח שבמקדש נתקדשו וגם המים קדושים מן הכיור אעפי"כ ס"ל לר' אבינא דלא נפסלו בלינה דכל שאין ממנו למזבח אין הלינה פוסלת בו ובש"ק על הירושלמי סוכה כ' וז"ל כ' הרמב"ם מי סוטה נפסלין בלינה וכ' הכ"מ ירושלמי כו' ופסק כר"י דהוא מארי דגמרא טפי וק' מאי דוחקא הא קי"ל מים קדושים שנתקדשו כו' ודאי דמיפסלה דהא תנן במנחות לחה"פ ושתי הלחם לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים ומפורש התם בש"ס דלכך הי' מעשיהן בחול דלא ליפסלו בלינה ואלו הי' נעשין בכלי שרת היו נפסלין בלינה אע"ג דשתי הלחם ולחה"פ אין מהם למזבח וכן יש להוכיח ממי הכיור עצמן שנפסלין בלינה אע"ג שאין מהם למזבח וצ"ע. והנה מ"ש להוכיח ממי הכיור שנפסלין בלינה מבואר במס' זבחים (יט:) דפליגי תנאי בזה ר' אומר לינה מועלת בקידוש ידים ורגלים ראב"ש אומר אין לינה מועלת בקידוש ידים ורגלים ושם (כ:) מי כיור מהו שיפסלו בלינה כו' כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו ופרש"י ד"ה ולא פשיט כו' ומר פשיט לראב"ש לא פסלה בלינה. ושם בגמ' לעולם לרבי ולינה דרבנן הוא ופרש"י

לינה זו שתועיל בקידוש שאין המים בפנינו מדרבנן הוא מלשון זה משמע דמי כיור לרבי לינה פוסלת בו מה"ת אכן מתוס' שם (כא.) ד"ה כיור מוכח דאפי' לרבי אין המים נפסלין בלינה אלא מדרבנן והיכי דלא אפשר כגון בתרומת הדשן מודה ר' דאין המים נפסלין בלינה. ושם בתוס' ד"ה מאי כו' והאי דפסלה נמי לינה במים אינו אלא מדרבנן דכיון דלא פסול בקידש לא פסול במים דהכל אחד ע"ש. ומה שהק' דמבואר בפ' שתי הלחם דלמ"ד דתנור מקדש לחה"פ מיפסל בלינה לק"מ דהבזיכין הם הקומץ מלחה"פ כדאי' בפ"ק דמנחו' (ז:) קומץ מכלי כו', ופרש"י בד"ה שכן מצינו בסידור בזיכין שמסדר הלחם שהוא שירים ובזיכין שהם הקומץ. ובפ"ה דמנחות (נז:) ושתי הלחם ולחה"פ יש ממנו לאישים כו' ופרש"י ד"ה כל שממנו לאישים כו' ומשתי הלחם כבר עלו חלבי כבשי עצרת הבאין עמהם וכגופן דמי ומלחה"פ בזיכי לבונה:

ובפ' התכלת (מה:) הלחם מעכב את הכבשים ואין הכבשים מעכבין את הלחם דברי רע"ק אר"ש בן ננס לא כן אלא הכבשים מעכבין את הלחם והלחם אינו מעכב את הכבשים כו' ובגמ' שם אר"י הכל מודים שאם הוזקקו זה לזה שמעכבין זה את זה כו' ע"ש וברמב"ם התמ"ו (פ"ח הט"ו) שתי הלחם מעכבין את הכבשים כו' ואם הונפו עם הכבשים מעכבין זה את זה ושם בכ"מ ויש לתמוה כו' וי"ל כו' דאע"ג דכשהלחם בא עם הכבשים הכבשים מתירין את הלחם כשהלחם בא לבדו הוא עצמו מתיר א"ע. ודברי הכ"מ מבואר בגמ' שם (מ"ו:) שתי הלחם הבאות בפני עצמן כו' לא הוי כבשים אינהו שריין נפשייהו. ושם (נ"ח.) העלה מבשר חטאת העוף ע"ג המזבח מהו כו' כתנאי ר"א אומר כל שממנו לאישים רע"ק אומר כל ששמו קרבן מאי בינייהו כו' לוג שמן של מצורע ופרש"י לוג אין ממנו לאישים אבל קרבן איקרי כו' ואי קשיא הרי קרב ממנו לאישים דאשם מצורע בא עמו כשתי הלחם משום כבשים הא לא קשיא דאשם לא שייך בהדי לוג לגמרי דאדם מביא אשמו עכשיו ולוגו עד עשרה ימים כו'. ובתוס' שם ד"ה לוג כו' ותירץ בקונט' דהא לא קשיא דאשם ל"ש לגבי לוג דאדם מביא אשמו עכשיו ולוגו עד עשרה ימים כו' ואע"ג דשתי הלחם נמי פעמים שאין כבשים עמהם למ"ד דכבשים אין מעכבין את הלחם כו' דהיכי דהוקבעו אינו יכול לשנות כו' ע"ש. וזה נכון לענין דשתי הלחם חשיבי שירים והם בכלל כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו דאחר שעלו חלבי הכבשים כבר הוקבעו יחד הלחם עם הכבשים בתנופה ובשחיטת הכבשים והוזקקו זה לזה ומעכבין זה את זה אבל לענין שיפסלו בלינה מחמת שנתקדשו בתנור דהוי טרם שהוקבעו יחד בתנופה וקי"ל כרע"ק דהכבשים אין מעכבין את הלחם והלחם הבאות בפני עצמן אינהו שריין לנפשייהו א"כ ל"ש לומר דיש מהם למזבח מחמת חלקי

הכבשים דזה הוי כלוג שמן של מצורע דל"ש בהדי אשם ואף דמניפין את הלוג עם האשם מחיים ומכ"ש בשתי הלחם בשעת אפייתן דלא הוקבעו כלל עם הכבשים וחשיב אין ממנו למזבח ואין לינה פוסלת בו. אמנם זה רק בשתי הלחם דאין הכבשים מעכבין את הלחם. משא"כ לחה"פ והבזיכין דמעכבין זה את זה כדאי' בש"ס מנחות (כ"ז.) ודאי חשיבי כגוף אחד והבזיכין המה גופן של לחה"פ ושפיר מקשה הגמ' אמרת אפייתן בפנים אלמא תנור מקדש ואין דוחות את השבת הא איפסלו בלינה והקושיא הוא רק על לחה"פ דחשיבי יש מהם למזבח ע"י הבזיכין אבל על שתי הלחם אין קושיא כלל דאפי' אי נימא התנור מקדש קה"ג מ"מ לא מיפסלו בלינה לראב"ש דס"ל מי כיור אין נפסלין בלינה וכן לר' אבינא דס"ל אין מי סוטה נפסלין בלינה דכל שאין ממנו למזבח אין הלינה פוסלת בו ואפי' לר' פדת בשם ר"י דס"ל לינה פוסלת במי סוטה יתכן דזה רק מדרבנן אבל מה"ת גם לר"י אינו פוסלת כמו דס"ל לרבי במי כיור דלינה אין פוסלת בו רק מדרבנן והיכי דלא אפשר בענין אחר כגון בתרומת הדשן מודה רבי דלינה לא פסלה במי כיור, וה"נ כיון דאין אפיית שתי הלחם דוחה שבת ויו"ט א"כ לא אפשר בענין אחר ובכה"ג אין הלינה פוסלת ולהכי פרש"י דהא דמקשה הגמ' הא איפסלו בלינה קאי רק על לחה"פ. ואין זה סותר למה דאי' במס' מנחות (ע"ב:) ושתי הלחם לאפייה וקסבר רבי תנור מקדש אי אפו לה מאתמול איפסלו בלינה דיתכן דסוגי' דהתם אזלא למ"ד הכבשים מעכבין את הלחם ודו"ק:

ב ובתוס' ד"ה מאי קושיא דילמא עשרון לא מקדש תנור מקדש תימה אכתי קשה סיפא דקתני חביתי כה"ג לישתן ועריכתן בפנים ודוחו' את השבת אלמא מדת יבש נתקדשה. והנלענ"ד עפ"י מה דאי' בפ' המזבח מקדש (פ"ח.) א"ש כלי שרת אין מקדשין אלא שלמין אלא מלאין ופרש"י כלומר שיהי' בהן שיעור שלם הצריך לדבר אם יבש הוא שיהי' שם עשרון שלם למנחה ואם מנחת נסכים הוא שניתנה בכלי יהא שם שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל אבל אם חסר השיעור אין הכלי מקדשן שאינו ראוי לכלי. ושם בגמ' אר"י ל"ש אלא שאין דעתו להוסיף אבל אם דעתו להוסיף ראשון ראשון קודש והנכון בעיני דהא דקאמר אבל דעתו להוסיף ראשון ראשון קודש זה רק היכי דהוסיף בכלי זה ומילא את הכלי בשיעור הראוי אלא דאנו דנין בזה אם קדוש מתחלה טרם שמילא דבזה ס"ל לר' יוחנן דמהני מה שדעתו להוסיף דראשון ראשון קדוש ורב ס"ל דהפריש חצי עשרון ודעתו להוסיף אינו קדוש כדאי' בפ"ק דמנחות (ח.) ע"ש. אבל היכי דהשיעור הוא שלשה עשרונים לפר או שני עשרונים לאיל והכלי אינו מחזיק רק עשרון אחד דבזה לא מהני מה שדעתו להוסיף דמדכתיב מלאין משמע להגמ' דבעינן שיהי' הכלי מחזיק

שיעור הראוי לו ושיהי' שלמין ומלאין וכן הבין בס' טהרת הקודש על מס' מנחות שם ע"ש. אמנם אפי' נימא דגם היכי דאין הכלי מחזיק השיעור הראוי מהני דעתו להוסיף נלענ"ד דעכ"פ בעי שיכוין שהכלי יקדש המנחה ולא מבעיא לר' יוחנן דס"ל כלי שרת אין מקדש אלא מדעת כדאי' בפ"ק דמנחות (ז.) אלא אפי' למ"ד כלי שרת מקדש שלא מדעת כדאי' בגמ' שם (עה.) זה רק היכי דהכלי מחזיק שיעור הראוי אבל אם אינו מחזיק שיעור הראוי רק שדעתו להוסיף א"כ תלוי בדעת הכהן הדבר ברור בסברא דבעינן שיהי' דעתו לקדש המנחה בכלי שרת ואם מכוין שלא יהי' קדוש בקה"ג ל"ש בזה לומר ראשון ראשון קודש ולא קדושת כלי מקדש שלא מדעת כיון דאינו מחזיק שיעור הראוי לו. ולפי"ז א"ש היטב דמסיפא דקתני חביתי כה"ג לישתן ועריכתן בפנים ודוחות את השבת לא קשיא מידי משום די"ל מדת יבש נתקדשה וחביתי כה"ג לא בעו רק עשרון אחד ואיכא שיעור שלם ואי אפה לה מאתמול איפסלו בלינה אפי' אי מכוין שלא להקדיש די"ל כלי שרת מקדש שלא מדעת משא"כ בלחם הפנים דכתיב שני עשרונים יהי' החלה האחת ואין הכלי המחזיק עשרון מקדש שלא מדעת כיון דחסר שיעור הראוי. וזה מכוון בלשון הגמ' דמקשה אמרת לישתן ועריכתן בחוץ אלמא מדת יבש לא נתקדשה ואפייתן בפנים אלמא מדת יבש נתקדשה כו' מאי קושיא דלמא עשרון לא מקדש תנור מקדש ולפי שטחת לשון הגמ' הי' צריך לומר מאי קושיא דלמא מדת יבש לא נתקדשה ולהנ"ל א"ש דלא יתכן לומר דהתנא דמתני' סובר מדת יבש לא נתקדשה דא"כ קשיא סיפא דקתני חביתי כה"ג לישתן ועריכתן בפנים ולהכי קאמר דלמא עשרון לא מקדש והביאור בזה דלעולם מדת היבש נתקדשה ואפ"ה העשרון אינו מקדש את הלחם הפנים כיון דהכלי אינו מחזיק שיעור הראוי לו:

ובפ' כל המנחות באות (נ"ז:) אשר תקריבו לרבות לחה"פ לחמץ דברי רע"ק ומקשה הגמ' לחה"פ מדת יבש הוא ושמענא לי' לרע"ק דאמר מדת יבש לא נתקדשה ובתוס' שם ד"ה ושמענא כו' וא"ת דלמא ס"ל תנור מקדש דהינו משקרמו פני' בתנור ועדיין יכול לבא לידי חימוץ כו' דמשקרמו פני' תו לא אתי לידי חימוץ כו' וצ"ע דמשמע הכא דאי מדת יבש נתקדשה קדשי לחה"פ משנמדד בו סולת בעשרון ולא משתמיט בשום דוכתא דלקדוש אלא או בתנור או על השלחן ע"ש ולפימ"ש התוס' מעילה (ח.) ד"ה קרמו כו' וא"ת כו' למה לי קרמו פני' כו' כניסתו בתנור לקדשי' דהא כלי שרת מקדש וי"ל משום טבול יום נקטינן כו' ע"ש א"כ הדקל"ד דיכול לבא לידי חימוץ בתנור בכניסתו איברא דבגמ' מנחות שם מבואר לר' יונתן דס"ל מדת יבש לא נתקדשה דריש לה מדכתיב גבי שתי הלחם חמץ תאפינה בכורים לה' אימתי הן לה' לאחר שנאפו והנלענ"ד דלמ"ד מדת

יבש נתקדשה גם התנור הוי כלי שרת וכדאי' במס' זבחים (צו.) וממילא מקדש הלחם בכניסתו כתוס' מעילה אבל למ"ד מדת יבש לא נתקדשה גם התנור אינו מקדש בכניסתו דלא הוי כלי שרת ואפי' למ"ד תנור מקדש אינו מקדש רק אחר אפי' דהיינו משקרמו פני'. ולפי"ז לא ק' מה שכ' התוס' צ"ע דהכא משמע דאי מדת יבש נתקדשה קדשיו לחה"פ משנמדד בו סלת בעשרון ולא משתמיט בשום דוכתא דלקדוש אלא או בתנור או בשלחן ולהנ"ל א"ש דודאי אפי' למ"ד מדת יבש נתקדשה לא קדשי לחה' סלת משנמדד בעשרון דאין כלי שרת מקדש אלא במחזיק שיעור הראוי לו מיהא בתנור המחזיק השיעור השלם וחשיב כלי שרת ומקדש בכניסתו הרי יכול לבא לידי חימוץ בתנור ולהכי מקשה הגמ' לחה"פ מדת יבש ושמענא לר"ע דס"ל מדת יבש לא נתקדשה א"כ אין התנור מקדש בכניסתו אלא אחר אפי' ותו אינו יכול לבא לידי חימוץ. ודע דבפרש"י מנחות שם יש לעיין שכ' בד"ה ושמעינן כו' וכיון דלאו קדושה עד שיסדרנה בשלחן אמאי עבר עלי' ע"ש. והוא פלאי למה הוצרך רש"י לפרש דלאו קדושה עד שיסדרנה בשלחן ולא די לו בפשיטות דהעשרון אינו מקדש ול"ש בי' ל"ת חמץ והנלענ"ד דרש"י קשיא לי' ק' התוס' דעכ"פ יכול לבא לידי חימוץ בתנור וניחא ליה דלמ"ד מדת יבש לא נתקדשה גם התנור אינו מקדש וכסוגי' דמנחות (צה:) דהוכיח המקשה מדאפייתן בפנים אלמא מדת יבש נתקדשה:

ובפ' כל המנחות באות שם דר' יונתן ס"ל מדת יבש לא נתקדש' ודריש לה מדכתיב חמץ תאפנה בכורים לה' פרש"י ד"ה תדע דלא נמשחה שהרי אינה מקדשת מה שבתוכה עד לאחר שנאפו כו' ע"ש ומלשון זה ג"כ משמע דרק אי אמרינן דמדת יבש לא נתקדשה אינה מקודשת רק עד אחר שנאפו אבל למ"ד מדת היבש נתקדשה גם התנור מקדש בכניסתו ודו"ק:

ג והרמב"ם בה' תמ"ו (פ"ה ה"ז) גבי לחה"פ כ' לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים ואין אפיית לחה"פ דוחה לא את השבת ולא את היו"ט אלא בע"ש אופין כו' וכ"כ שם (פ"ז ה"ז ח') גבי שתי הלחם ותמהו עלי' דתיקו ק' הגמ' אמרת אפייתן בפנים אלמא תנור מקדש ואינו דוחה את השבת א"כ איפסלו בלינה וכ' הלח"מ דהרמב"ם מפרש דהתנור מקדש קצת ואינו מקדש לגמרי אינו מקדש לפסול בלינה אבל מקדש שתהא אפייתו בפנים ע"ש. והדברים סתומים ואין מקור לזה ובס' בה"ז כ' בשם הג' ר"י דהסוגי' במנחות אזלא למ"ד כ"ש מקדש שלא מדעת אבל הרמב"ם כ' להלכה כמ"ד כ"ש אינו מקדש אלא מדעת ולא קשיא הא איפסלו בלינה כיון דרצון הכהן שלא יופסל בלינה ע"כ אין דעתו שהתנור יקדש ותמה עליו הבה"ז דהרי חביתי כה"ג דוחה שבת וכתב הרמב"ם הטעם

דאם יהי' נאפה מע"ש יופסל בלינה ע"ש. והנלענ"ד בזה עפ"י מה שאמרתי בביאור דברי התוס' מנחות (פט.) ד"ה חצי לוג לכל נר שהק' תימה למה היה צריך לקדש השמן בכלי שרת. וכ' הצ"ק הביאור דקשיא להתוס' הא המנורה עצמה הוי כלי שרת א"כ למה צריך לקדש השמן במדה של חצי לוג. ולענ"ד אין זה ק' כלל דבמס' סוטה (יד:) מקשה הגמ' ונותנה בכ"ש למה לי הא קדשה חדא זימנא ומשני מידי דהוי אדם דם אע"ג דקדישי סכין בצואר בהמה הדר מקדש לי' בכ"ש ה"נ ל"ש ע"ש וה"ה ה"נ בשמן למנורה נהי דמנורה עצמה הוי כ"ש מ"מ בעי נמי קידוש מקודם. בכ"ש מידי דהוי אדם ובמנחה. והנ"ל בכונת התוס' עפ"י מה דאי' בפ' שתי מדות (פח:) נר שכבתה נדשן השמן נדשן הפתילה ושם בפרש"י כשם שהפתילה שכבתה אין לה אקנה שהרי היא נדשן כו' הואיל ונדשן הפתילה נדשן השמן. ובפ"ק דמנחות (ח.) אמר רב מנחה קדושה בלא שמן שכן מצינו בלחה"פ כו' ור"ח אומר לא זו קדושה בלא זו ולא זו קדושה בלא זו ע"ש. ולפי"ז נ"ל דהתוס' הכי קשיא להו כיון דהשמן תלוי בקדושת הפתילה ואין קה"ג זה בלא זה א"כ למה הי' צריך לקדש השמן בכלי שרת בחצי הלוג הא אינו מועיל כל זמן שהשמן הוא בלא הפתילה דכל ששניהם מעכבין זה את זה לא קדשו זה בלא זה. ובש"ס מעילה (ט.) שתי הלחם קרמו בתנור הוכשרו לפסול בטבול יום כו' לחה"פ כו' קרמו בתנור הוכשרו לפסול בטבול יום וכ' רש"י דלא מפסל בלינה ע"ש והתוס' הק' ע"ז כיון דמפסל בט"י ע"כ דקדוש קה"ג וא"כ מיפסל בלינה. ולענ"ד י"ל דנהי דקדוש קה"ג מיהא שאני לינה דלא פסלה בהו ממ"נ אי דיינינן לשתי הלחם כבאין בפני עצמו א"כ אין מהם למזבח ואין לינה פוסלת בהו ואפי' לר"י דפוסל במי סוטה וכן לרבי דס"ל לינה מועלת במי כיור זה רק מדרבנן. ובשבת ויו"ט דלא אפשר י"ל דלינה לא פסלה אפי' מדרבנן ואי דיינינן לשתי הלחם כבאין עם הכבשים א"כ לא קדשו זה בלא זה ומה"ט נמי גם לחה"פ אין לינה פוסלת בהו עד שיסדרנה על השלחן דכיון דהבזיכין מעכבין את הסדרין לא קדשו זה בלא זה והסוגי' דמנחות (צה:) אזלא לרב דס"ל מנחה קדושה בלא שמן אבל הרמב"ם שכ' להלכה כר"ח דלא קדשה זה בלא זה ממילא המשנה א"ש היטב להלכה כצורתה:

עוד יתכן בעיני כיון דהסדרין וכן שתי הלחם מעכבין זא"ז כש"ס מנחות (כז.) ומבואר בריש פ' שתי הלחם דשתי הלחם נילושות אחת אחת ונאפות אחת אחת ולחה"פ נאפות שתים שתים א"כ התנור אינו מקדש זה בלא זה ואין כאן שיעור שלם והוי כמנחה בלא שמן דלר"ח לא קדשה זה בל"ז אכן בחביתי כה"ג דאית בהו שיעור שלם התנור מקדש ולהכי דוחה שבת דאם יהי' נאפה מע"ש יופסל בלינה. וברמב"ם ה' מעה"ק (י"ג ה"ג) כ' וכיצד עשיית חביתי כ"ג כו' ואחת אחת הי' נעשות כו' וכ' המ"ל באפייתן אני מסתפק

כו' ולפימ"ש י"ל דע"כ דקדם הרמב"ם בלשונו עשייתן אחת אחת אבל אפייתן ע"כ נאפו הכל בפעם אחת דאי נימא אפייתן אחת אחת א"כ אין התנור מקדש זה בלא זה ואפשר לאפותן מע"ש. מיהא יתכן כיון דהתורה הקפידה שיהי' נאפה רק אחת אחת תו הוי שיעור שלם ודו"ק:

ד ושארי הכו"פ (סימן ק"ח) הק' אמאי שתי הלחם אין דוחות את היו"ט יאפו שתים ושלש פת לצורך יו"ט ויאפו שתי הלחם עמו ומותר משום יו"ט כדי שיהי' הפת נאפה יפה כתוס' פסחים (מ"ו) ותי' כיון דהתנור אינו מקדש דא"כ לפסול בלינה וכיון דשתי הלחם לא קדשי קה"ג מהני פדיון והוי דבר שיש לו מתירין דאי בעי פריק להו וגם ע"י שאלה הוי דשיל"מ ואוסר במשהו וריחא מלתא הוא לענין משהו כשי' הרי"ף בפ' גיד הנשה. וק' לי מה יענה לשי' הרמב"ם דשתי הלחם אפייתן בפנים וע"כ דהתנור מקדש ואפ"ה אין דוחות את השבת ואת היו"ט ובמס' מעילה (ט.) לפרש"י לא מיפסל בלינה ומ"מ הוכשר לפסול בטבול יום וע"כ דהתנור מקדש קה"ג כמ"ש התוס' שם א"כ הקל"ד אמאי אין דוחות את היו"ט יאפו פת לצורך יו"ט ושתי הלחם עמהם בכדי שיהי' הפת נאפה יפה כקו' הכו"פ ולא מהני בהו פדיון כיון דקדוש קה"ג ולא הוי דבר שיש לו מתירין ע"י פדיון ואין לומר דאכתי הוי דשיל"מ ע"י שאלה דכבר חדית לן הטורי אבן בחי' ר"ה (כח.) דבקרבן ציבור א"א בשאלה כיון דתרומת הלשכה הוי של צבור ואין להם בעלים מיוחדין. מיהא י"ל דנהי דלא מהני שאלה על קדושת דמים דהוי משל ציבור מ"מ מהני שאלה על קה"ג שהקדיש הכהן בשעת הנחה בתוך כלי שרת ויכול לשאול על הקדש שהקדיש השתי הלחם בתנור לשם קדושת הגוף. וכיון דאיתא בשאלה על קה"ג שוב איתא בפדיון והוי דשיל"מ. איברא דחזינא בתשו' שואל ומשיב מה"ת (ח"ג תשו' ה') הביא מ"ש אליו גדול אחד דהא דכ' התוס' בכריתות דיכול לשאול על הקרבן אפי' אחר שחיטה וקבלת הדם זה רק למ"ד כלי שרת אינו מקדש אלא מדעת אבל למ"ד כלי שרת מקדש שלא מדעת לא מהני שאלה כמו לב"ש דס"ל הקדש טעות הוי הקדש וה"נ לא בעינן דעתו והג' כ' ע"ז שדבר גדול דיבר בזה והסכים עמו ולענ"ד ז"א דבשלמא לב"ש הקדש טעות הוי הקדש ולא מהני שאלה לעשות טעות בנדר דאפי' בטעות ג"כ הוי הקדש אכן להלכה דקי"ל דמהני שאלה בהקדש ותצא לחולין לא מהני בזה מה שנתנו בכלי שרת דאין כלי שרת מקדש את החולין כמ"ש התוס' מנחות (עט:) ד"ה וליתני כו' אעפ"י שכבר קדשו בכלי שרת אפי' כי ימא כ"ש מקדשין שלא מדעת ה"מ קודש אבל חולין לא מקדשי ע"ש. ובירושלמי ס"פ לולב וערבה מה המזבח אינו מקדש אלא מדעת אף הכלים לא יקדשו אלא מדעת ופי' הק"ע דכתיב ומשחת את מזבח העולה ואת כל כליו

מקשינן כלים למזבח מה המזבח אינו מקדש אלא מדעת שאם העלו חולין ע"ג המזבח אינו קדוש כו'. והנ"ל דכ"ע ס"ל הך היקשא דאין הכ"ש מקדש חולין מיהא בהקדיש מתחילה קדושת הפה ואח"כ נותנו בכ"ש בזה ס"ל לחזקי' דהכ"ש מקדש קה"ג שלא מדעת הכהן כיון שכבר חל עליו קדושת הפה מדעת המקדיש מיהא אם נשאל על הנדר והחכם עוקר הנדר למפרע ונעשה ממילא חולין לכ"ע אין כ"ש מקדש את החולין ואין כאן לא קדושת הפה ולא קדושת כלים. וזה נכון בקרבן יחיד דמצי למיתשל על קדושת הפה ויצא לחולין וממילא לח מהני קדושת הכ"ש דאין כ"ש מקדש את החולין אבל בק"צ כגון בשתי הלחם דקה"ד ליתא בשאלה כיון דלית לי' בעלים מיוחדים ממילא לא מהני שאלה על קה"ג אחר שנתקדשו בכ"ש דכ"ש מקדש שלא מדעת היכי שכבר חלה עליו מתחלה קדושת הפה והקל"ד. איברא די"ל דאפילו למ"ד תנור מקדש קה"ג זה רק היכי דנאפו השתי הלחם לבדו אבל בנאפו עם עוד פת אין הכ"ש מקדש היכי דאיכא יותר מן השיעור כתוס' מנחות (מו.) ד"ה ואיזו כו' ע"ש מיהא לענ"ד ז"א דהא דמצינו בגמ' דאין כ"ש מקדש היכי דאיכא יותר מן השיעור זה רק היכי דאינו מבורר על מי יחול קה"ג איזו מהן השיעור הראוי להיות קודש ואיזו מהן המותר כגון ביש שיעור למים במס' סוכה (נ.) או שאופה ד' לחם דכלהו חזו ושוין בזה אבל באופה שתי הלחם בכונה שיהי' קדושין קה"ג והמותר הפת בכונה לצורך חול על יו"ט שפיר יתכן דקדשי שתי הלחם קה"ג. והנכון בעיני דאי נימא התנור מקדש ואפיית שתי הלחם בפנים אין מקום לאפות עם פת לצורך יו"ט בתנור של הקדש דנהי דלב ב"ד מתנה ובדבר הרגיל הוי כאלו הותנו וכתוס' כתובות (קו:) זה רק בק"ד כתוס' שבועות (י.) ד"ה קדושה כו' דש"ה דלא קדיש קה"ג ע"ש מיהא אפי' בקה"ג מהני לב ב"ד מתנה היכי דאיכא צורך קרבן כמ"ש המ"ל בה' כה"מ (פ"ח ה"ו) וכיון דא"א לאפות פת חול בתנור של מקדש רק משום צורך קרבן ממילא אסור משום יו"ט כתוס' שבת (כד:) ד"ה לפי כו' ודו"ק:

אמנם בעיקר מה דחדית לן הכו"פ דהריח מפת הקדש הוי דשיל"מ ע"י פדיון לענ"ד יתכן דריחא לאו מילתא אלא באיסור מגופו האסור בהנאה כקה"ג במס' פסחים (כו.) או בריח ורד והדס של ע"א בפ"ק דמס' ע"א (יב.) וע"ש בתוס' ד"ה אלא כו'. ובקה"ג מלבד שהוא ממון גבוה אית בי' איסור חפצא ואיסורא הוא דרכיב עליהו כש"ס ר"ה (כח.) בשופר של שלמים כו' ובפ' האיש מקדש (נז:) מה שלי בשלך אסור פרש"י אסור בהנאה דמי יתיר הנאה שנאסר מחיים כו' וע"ש בתוס' ובמהרמ"ל וכ"ז בקדושת הגוף אבל בקדושת דמים היכי דלא חזי לדמי אין שום מקום שיחול ע"ז שום קדושת דמים שהרי אין לו דמים ול"ש בזה לומר איסורא הוא דרכיב עלייהו. וזה מוכח מתוס' מעילה (ט"ו.) ד"ה ואפי'

כו' תיפוק לי' דלא מעל משום דאמר אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ואפי' בקדשי בדק הבית אמרינן בפרק כל שעה דליכא איסורא (כן הוא גי' צ"ק) מבואר מזה דמשמע להו להתוס' דכל דאין פודין ולא חזי לדמי איסורא נמי ליכא וע"כ הטעם כיון דגופו לא קדיש רק מחמת שהקדישו לדמים וכיון דאין שום שיווי בזה להקדש נפקע קדושתו לגמרי. ובירושלמי מסכת מעשר שני (פ"ב) הובא בר"ש שם תבשיל של חולין שנתבשל בתבשיל של מעשר אין לו תקנה בפדיון דלא שייך פדיון בדבר שאין בו ממש. ומזה נלמוד דה"נ בקדושת דמים ריח שאין בו ממש ל"ש בו פדיון ולא חזי לדמים ואין בו מעילה ואיסורא נמי ליכא דכבר נפקע ממנו שם קדושת דמים וז"ב בעזה"י:

סימן ו

ב"ה. בענין הנ"ל. אשר אמר עם הספר בכתב העתק חי' זקני מאור הגולה הגאון הגדול הצדיק קדוש ה' מ' הירש זצלל"ה האבד"ק זבארוז.

והעתקתי קצת מתוך הפלפול הגדול יען כי לא הי' לי הזמן להעתיק רק על שעה חדא וכו'. אשר מסר לי ר' יוסל לופאטינר מברזאן. והגאון הנ"ל הוא חותנו של מרן זקני הגאון ר' סענדר מרגליות ז"ל האבד"ק סטנוב וז"ל והואיל והאי ענינא אתי לידי מידי דברי בו זכור אזכרנו לתרץ דברי הרמב"ם ז"ל דלהכי איתא במנחות (צ"ה:) אחד שתי הלחם כו' והר"מ פסק כסת"מ והק' הבה"ז דהא הוי תרתי דסתרי. ונ"ל דלק"מ דאי' בזבחים (פ"ז.) כשם שהמזבח מקדש הראוי לו כו' בעא מיני' ר"ל מר"י כ"ש מהו שיקדשו את הפסולין א"ל תניתוהו כשם שהמזבח מקדש את הראוי כך כלים מקדשין א"ל לכתחילה לקרב קא מבעיא לי הא נמי תנינא שקבלו פסולין וזרקו את דמו מאי לאו שקבלו פסולין וזרקו פסולין לא שקבלו פסולין אי נמי שזרקו פסולין. ושם בעא מיני' רבא מרבה לינה מועלת בראשו של מזבח או אינו מועלת דמדמינן לה לשלחן שאפי' עמד על השלחן ימים רבים אינו נפסל אמר לי' אין לינה מועלת בראשו של מזבח ורבא פליג ע"ש:

ולפי"ז דעת רבה שאין לינה מועלת בראשו של מזבח וה"ה בכלי שרת אם מלין בהם מותר לכתחילה לקרב דדמי יותר לשלחן שזה כלי שרת וזה כלי שרת מה שאין כן מזבח דמהאי טעמא סד"א דלינה מועלת בראשו של מזבח ולא מדמינן לשלחן כפרש"י דשלחן כלי שרת והמזבח קרקע והא דבעי אי כלי שרת מקדש לקרב היינו אם לן ונתנוהו אח"כ בכלי שרת משא"כ אם נתנוהו בכלי שרת קודם שלן ודאי מותר לכתחילה להקריב דהוי כמו מעלה ומלינה בראשו של מזבח ועיין פסחים (נ"ט.) וזו דוקא לרבה דס"ל אין לינה מועלת בראשו של מזבח והנה התוס' חגיגה (כ"ו:) כ' ומגביהין השלחן ומראין לעולי

רגלים ראו חבתכם לפני המקום שסילוקו כסידורו שנא' לחם חם כו' והק' התוס' למ"ד לחם הפנים אינו דוחה שבת והי' אפיתו מע"ש גם בשעת סידורו לא הי' חם שכבר נצטנן ותי' שהי' מונח הלחם בתוך התנור והי' מעלהו מן התנור ביום השבת ונשאר חם ולפי"ז לק"מ הא איפסל בלינה דהא הי' נשאר הלחם בתוך התנור עד יום השבת ואין לינה מועלת בכלי שרת ולעולם התנור מקדש רק זאת ניחא אליבא דרבה דס"ל אין לינה מועלת בכלי שרת משא"כ לדעת רבא דס"ל לינה מועלת בכלי שרת א"כ תקשה שפיר ואפייתו בפנים אלמא התנור מקדש ואינו דוחה שבת איפסלו בלינה וכ"ת דהלחם נשאר בתנור עד יום השבת זהו אינו לרבא דס"ל לינה מועלת בראשו של מזבח וזה שאמרו בגמ' אחר קו' אמר רבא הק' אדם קשה כברזל ולא אמר אקמייתא דאמר רבה הקשה אדם קשה כברזל וכיון דהרמב"ם כ' להלכה כרבה דאין לינה מועלת בכלי שרת ממילא לא קשה הא איפסלה בלינה ודו"ק עכ"ל הזהב:

סימן ז

אשר השבתי לחכם אחד בדבר הנשאל ממנו ורוצה לדעת דעתי בזה ע"ד סוחר אחד שעשה גמר מקח עם אדון נכרי על חפץ אחד בפיסוק דמים ובהכאת כף והנכרי אמר להקונה שהקנין הוא בטח אך אין בידו למסור להקונה החפץ רק בשבת אז יבא היהודי אליו וימסור לידו החפץ בלי שום עיכוב ועתה שאל השואל אם יש בזה חשש קונה קנין בשבת והקונה היהודי חושש שלא יבא אחר ויוסיף דמים ויקלקל המקח ועי"ז יהי' הפסד גדול אצל הקונה. ותו נפשו בשאלתו אם עכ"פ רשאי היהודי הקונה לפקוד על נכרי בע"ש שילך בשבת להמוכר נכרי ויקבל החפץ:

א תשובה. בש"ס עירובין (ס"א:) אמר ר"ג מעשה בצדוקי אחד כו' ואמר לנו אבא מהרו והוציאו כליכם למבוי עד שלא יוציא ויאסר עליכם ושם בגמ' (ס"ח:) מהרו והוציאו כו' למימרא דכי מפקו אינהו והדר מפיק איהו לא אסר כו' ע"ש. ופרש"י והוציאו והחזיקו במבוי ושוב לא יוכל לחזור בו וכשקידש היום עסקינן כו' ע"ש. ובפי' רבינו יהונתן כ' ז"ל מהרו והוציאו והחזיקו בו כיון שקידש היום כו' דבכל מקום חזקה מועילה ואעפ"י שאין זו חזקה כשאר חזקות שקרקע ניקנית בהן כו' ע"ש. ובר"ן פ"ק דמס' קדושין הביא מה דאי' בירושלמי המוכר בית לחברו כיון שצבר לתוכו פירות קנאו וכ"כ בעל העיטור וכ"כ הרמב"ם. וא"כ קשה איך אמר להם מהרו והוציאו כליכם למבוי והחזיקו בו הא מקני רשותא בשבתא אסור. ויתכן בעיני לתרץ דשאני הכא כיון שהצדוקי כבר ביטל רשותו מבעוד יום וביטול רשות לא בעי קנין כמבואר בפ' הדר (ס"ט:). א"כ מיד שהצדוקי ביטל

רשותו אנשי המבוי זכו להשתמש בחלקו של הצדוקי נהי דהמבטל רשות יכול לחזור בו ואם יוציא טרם יחזיקו במבוי יאסור עליהם מיהא כל זמן שלא חזר בו רשות הצדוקי קנוי לאנשי המבוי וכי הכניסו כליהם למבוי בשלהם משתמשין. ובפ' משילין (ל"ז:) הלוקח בהמה מעיו"ט אע"פ שלא מסרה לו אלא ביו"ט ה"ה כרגלי הלוקח וכ' בש"מ אעפ"י דברשות המוכר קאי דאי בעי למיהדר הדר בי' מ"מ כיון שהסכימו על המקח כו' ע"ש:

ב ובפ' הדר (סט. בגמ' עד שלא נתן רשותו הוציא בין בשוגג בין במזיד יכול לבטל דברי ר"מ ר' יהודה אומר בשוגג יכול לבטל במזיד אינו יכול לבטל ובתוס' שם ד"ה הוציא כו' דלמה לי' למנקט הוציא הוי לי' למימר שחילל שבת כו' ומפרש ר"י דהכא לאו מטעם מומר קאמר כו' אלא שבמקרה בעלמא כו' ואם בשבת שעברה עשה כן אפי' במזיד אפילו לר' יהודה לאו מומר הוא אלא דוקא בשבת זו שהחזיק ברשותו אינו יכול לבטל כמו החזיק אחר ביטול דאינו יכול לבטל ודברי התוספו' סתומים דמה נ"מ אם החזיק בשבת זו ואטו קודם שהוחזק לא הי' שלו ואף על פי כן יכול לבטל רשותו וכבר העיר המהרש"א ע"ש והנ"ל דהנה שם בגמרא (ס"ט:) איתא אומר לו רשותי קנוי לך רשותי מבוטלת לך קנה ואין צריך לזכות פרש"י לזכות בקנין סודר מבואר מזה דסילוק רשות א"צ קנין וזה סותר גמרא מפורשת בפרק חזקת הבתים (מ"ב) שותפין מעידין לזה ומקשה הגמרא אמאי הא נוגעין בעדותן הן ומשני בכתב לי' דין ודברים אין לי על שדה זו ופריך והתניא האומר כו' וידי מסולקת לא אמר כלום ומשני בשקנו מידו:

ובפ' המוכר את הספינה (פ"ה:) כתבו התוס' ד"ה כגון כו' נהי דנותן לה רשות ומשאילה הא בעי חזקה כדאיתא בפרק השואל כשם שהקרקע נקנה בכסף שטר וחזקה כך שכירת קרקע וע' שם ברא"ש. ואתבונן בטעם של שמועה זו מדוע ביטול רשותא בשבת א"צ קנין. והנ"ל על פי מה דאיתא במסכת עירובין (צ"ט:.) בור ברה"ר וחוליתו גבוה עשרה טפחים חלון שעל גביו ממלאין הימנו בשבת וכתב הריטב"א וז"ל ומיהא הא קשה לי כיון שהבור הזה ברה"ר ויש בו זכות לרבים איך מותר זה לדלות הימנו דהא בני רה"ר אוסרין עליו כו'. וי"ל דבור ברשות הרבים אסור לבני רה"ר לדלות ממנו בשבת כו' סלוקי נפשייהו לגמרי לכלהו שבתות ומחלו לגבי האי שהוא רגיל בו וראוי למלא ממנו דרך חלון עכ"ל. ולכאורה דבריו אינם מובנים דכבר השריש לנו המוהרי"ק בתשו' (צ"ד ג') דלא מהני מחילה בדבר שהוא בעין. והנ"ל על פי מה דאיתא בפרק קמא דב"ב (י"ב.) פרץ את פצימיו אין לו ד' אמות וכ' הרא"ש ע"ז ז"ל משום דהנך ד' אמות אין קנוין לו להיות לגמרי שלו כשאר ממונו שאין יוצא מתחת ידו עד שימכרנה או יתננה לאחר אלא

לתשמיש בעלמא הם קנויות לו כשהוא צריך להן וכיון שגילה דעתו שאין צריך להם פקע זכותו מינייהו ע"ש:

ובפ' מי שמת (קמג:

במשנה הניח בנים גדולים וקטנים השביחו גדולים את הנכסים השביחו לאמצע אם אמרו ראו מה שהניח אבא הרי אנו עושין ואוכלין השביחו לעצמן וכ' הרשב"ם ואם אמרו הגדולים לקטנים בפני עדים או לב"ד כו' ונתעצלו כו' ובתוס' שם ד"ה ואם כו' דשבח שהשביח מכל הנכסים הוי שלו ולא דמיא ליורד לתוך שדה חברו שלא ברשות כו' או שותף כו' דיכולים להרויח זה כמו זה אבל הכא אם הגדולים לא ירויחו הקטנים לא ירויחו בהן ע"ש. ועפי"ז נהירין דברי הריטב"א בחי' עירובין דגבי בור ברה"ר כיון דכל אנשי רה"ר אין להם קנין ממון בבור אלא מה שהם יכולין לדלות מים ממנו וכיון דבשבת אסורין לדלות מים ממנו א"כ לא ירויחו בזה מאומה מה שיהי' אסור גם על הרגיל לדלות דרך חלון שיש לו וכל כה"ג אמרינן כיון דאין צריך לזה מן הסתם מחל והרי אפי' יתמי דלאו בני מחילה נינהו היכי דלא ירויחו בזה מהני מחילה שלהם כתוס' ב"ב שם. וממילא במבוי שאנשי המבוי כל זכותם להשתמש במבוי במאני דחצרות שלהם וכיון דהוא לא עירב עמהם ואסור להוציא מהני הביטול מה שמסלק רשותו וא"צ קנין. ובתוספתא דמס' עירובין (פ"ה) מצו' לבטל רשות ע"ש. ובמס' בכורות (יח:) ר"ש סבר אקנויי קא מקני לי' בחצרו וניחא לי' דליתעביד מצו' כו' ורע"ק סבר כיון דאית לי' פסידא לא מקני לי' ובתוס' שם ד"ה אקנוי' מקני לי' מקום בחצרו ואפי' בלא קנין קני דגמר ומשעבד נפשי' ע"ש. וכיון דאמרו חכמים מצוה לבטל רשות ואין בזה שום הפסד להמבטל שפיר אמרינן דאפילו לרע"ק אקנויי מקני לי' אפי' בלא קנין דניחא לי' למיעבד מצוה. וזה נכון בישראל כשר השומע לדברי חכמים שאסרו לטלטל מחצר למבוי בשבת בלא עירוב א"כ לית לי' זכות כלל ומהני סילוק רשותו בלי קנין משא"כ אם הוציא הצדוקי במזיד שפיר כ' התוס' דאפי' היכי דלא חשיב מומר לחלל שבת מיהא כיון דהחזיק במבוי הרי אנו רואין שגילה דעתו שאינו שומע לדברי חכמים שוב הדר דינא דסילוק רשות נמי בעי קנין ולהכי אחר שהחזיק הצדוקי שוב אינו יכול לבטל. מיהא כל זמן שלא החזיק במבוי מהני הביטול שלו ומותרין אנשי המבוי להוציא כליהם מחצר למבוי דאמרינן בשלהם משתמשי ומהני הקנין דידהו דשוב אין הצדוקי יכול לחזור בו. ובסוף פ' האורג (קו:) הא למה זה דומה לנועל ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו והרשב"א בחי' שם כ' דמבואר בירושלמי דכיון דמכוין לנעול ביתו לשמור החפצים שבתוכו אפי' אם מתכוין גם לזה שיהי' הצבי שמור בתוכו מותר והר"ן השיגו דמודה ר"ש בפסיק רישא ע"ש וע"כ

לא השיג הר"ן על הרשב"א אלא בנועל ביתו והצבי שמור שם דהרי הוא עושה מלאכת צידה בפסיק רישא משא"כ במכניס כליו מחצר למבוי נהי דקי"ל כהירושלמי דמכניס כלים הוי חזקה והוי קנין זה רק במכוין לקנות או בדעת אחרת מקנה אבל אין זה דבר ברור דנימא דהוי פסיק רישא ואם המכניס כלים מחצר למבוי מכוין שלא לקנות הדבר פשוט דלא הוי קנין א"כ המעשה הוי בהיתר ואין אנו דנין רק על המחשבה וכיון דמכוין להשתמש בשלו אחר שהצדוקי ביטל רשותו שפיר אמרינן בהיתרא קא עביד ודו"ק:

ג ובמס' ב"ב (קכג:) כ' הפוס' ד"ה הכא כו' בכל דוכתא עביד מכירי כהונה מוחזק כו' ואעפ"י שאם רצה יכול לחזור בו מיהא כל זמן דלא הדר בי' הוי כמוחזק ע"ש. ובמס' גיטין (נב) יהבו זוזי דיתמי כו' וכ' הר"ן שם וא"ת כו' י"ל משעה ראשונה קנו אלא שאם חזרו בהם המקח בטל כו' ע"ש:

ובפ' מרובה (ע.) ואמרו נהרדעי האי אורכתא דלא כתיב בי' דון וזכי ואפיק לנפשך לית בי' מששא דא"ל לאו בע"ד דידי את וכ' הרמב"ן במלחמות ואנו אין לנו אלא כו' דבעינן נמי ואפיק לנפשך כו' וכיון שנתנה במתנה ואמר לי' ואפיק לנפשך אף על פי שהוא מטבע או גזלה שאינו יכול להקנותו ואם בא לחזור חוזר מיהא כיון שעדיין לא חזר בע"ד דידי' הוא ע"ש:

ולפי"ז ה"נ בנכרי שמכר החפץ אף שבידו לחזור ולבטל המקח מיהא היהודי רשאי לקבל החפץ בשבת דשלו הוא לוקח דכל זמן שהנכרי המוכר לא חזר בו המקח קיים והחפץ הוא של הקונה היהודי ואף די"ל שאני ישראל דאוקמי אחזקה שארית ישראל לא יעשו עולה וניחא לי' דליקום בהימנותא כמ"ש התוס' ב"מ (סו:) ד"ה התם כו' ע"ש. וכן הצדוקי שביטל רשותו יכולין בני המבוי להכניס הכלים ולא הוי כקונה קנין רשותא בשבת דסמכינן על זה שביטל רשותו ובשלהם משתמשין ה"ט משום דסמכיני' ע"ז דהביטול שלו מהני כ"ז שלא ראינו שהוא מחלל שבת והצדוקים מתיראין מן הפרושים כדאי' פ' בנות כותים (לג:) אבל בנכרי אין לנו להשען על הבטחתו וכתוס' פסחים (צ"א.) ד"ה ל"ש כו' ע"ש. שאני התם שאין נ"מ להנכרי אבל במוכר החפץ כשם שהלוקח רוצה לקנות גם המוכר רוצה למכור ולקבל דמי החפץ דבזביני מציעתא איכא הנאת לוקח ומוכר כש"ס נדרים (ל"א.) ע"ש בר"ן ד"ה שאני כו'. ועוד בשלמא אם אנו דנין אם יש לסמוך על דברי הנכרי והבטחתו י"ל שעשוי להשתנות אבל בנידון שאלתינו אין אנו דנין אם לסמוך על הבטחת המוכר לאוקמי אחזקה שאחת דיבר וארשת שפתיו לא ישנה, אלא אנו דנין כעת עכשיו שהקונה מקבל החפץ ואנו רואין שהמוכר לא ביטל המקח

שפיר אמרינן דכל זמן שלא חזר בו ממילא החפץ הוא משעה ראשונה של הקונה היהודי ושלו הוא לוקח ואין זה קונה קנין בשבת:

ד אכן ידע ידידי דמקח וממכר בשבת, יש בזה תרי איסורין ושניהם מדברי קבלה האחד הוא מקח וממכר ממש בפסיקת הדמים וקונה החפץ מאת המוכר וזה מבואר האזהרה (נחמי' י"ג) וכש"ס ביצה (כ"ז:) וע"ש בפרש"י אכן מלבד זה האזהרה מפי הנביא ישעיה (נ"ח) ממצוא חפצך ובגמ' פ' בכל מערבין (ל"ח:) עירב ברגליו יום ראשון מערב ברגליו יום שני כו' הא מכין יו"ט לשבת מי סברת דאזיל ואמר מידי דאזיל ושתיק כו' אי הוי שמיע לי' הא דתניא לא יהלך אדם לסוף. שדהו לידע מה היא צריכ' כו' ולא הוא שמיע לי' ולא הדר כו' התם מוכחא מלתא הכא לא מוכחא מלתא כו' ע"ש ובפרש"י ואסור משום ממצוא חפצך ע"ש. וה"נ בנידון שאלתינו אין לך מוכחא מלתא יותר מזה שהולך אצל הנכרי ומקבל ממנו החפץ בשבת:

ה ובפ' הזורק (ע"ז:) האי ש"מ דכתב לה גיט' לדביתהו בהדי פניא דמעלי שבתא ולא הספיק למיתבי' לה למחר תקף לי' עלמא אתא לקמי' דרבא אמר להו זילו אמרו לי' לקני' נהלה להאי דוכתא דיתיב בי' גיטה ותיזל איהי ותיחד ותפתח ותחזיק בי' כו' ע"ש ובפרש"י ד"ה תקיף לי' עלמא והי' ירא פן ימות ותזקק ליבם ואסור לטלטל גט בשבת ולמוסרו לה והנה לישנא דרש"י קשאי לי במה שכ' ולמסרו לה נראה כשפת יתר דמדוע לא הספיק רש"י במ"ש שהגט אסור לטלטלו שהוא מוקצה ולכן הוצרכו לעשות תקנה ע"י הקנאת המקום והנלענ"ד דרש"י כוון בזה לתרץ קו' הקדמונים דהר"ן והרא"ש הקשו מה"ט שהקילו בש"מ להקנות לה מקום, אף דמקני רשות בשבת אסור כן ה"נ הי' להם להתיר איסור מוקצה לטלטל הגט במקום ש"מ. ולהכי פרש"י ואסור לטלטל גט בשבת ולמסרו לה והכוונה בזה דלא רצו להתיר שהבעל ימסור הגט מידו לידה דאז יעבור על שני שבותין הבעל והאשה שיהיו צריכין לטלטל הגט שהוא מוקצה וגם איסור קונה קנין בשבת שהרי מזכה לה הגט בשעה שימסור הגט ליד האשה ולכן עשו תקנה ע"י הקנאת המקום ובזה לא התירו רק שבות של קונה רשות בשבת:

ו ובירושלמי מס' גיטין (פ"ו ה"א) האשה שאמרה התקבל לי גיטי אם רצה לחזור לא יחזיר כו' ר' זעירא בעי קומי ר' מנא אף לענין מתנה כן אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו א"ל תמן התורה זיכה אותה בגיטה והיא עושה שליח לקבל דבר שהוא שלה ושארי הפ"מ כ' לפרש שאני הגט דהתורה זכתה בגיטה שיכולה לעשות שליח כדדרשינן מושלחה אבל במתנה אין אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו ודברי' אינם מובנים ולשון הירושלמי אינו סובל פירושו והנלענ"ד עפ"י מה דאי' בפ' שום היתומים (כ"ד.)

דאין ההקדש גובה מבגדי אשתו ואפי' קנה לה מנעלים חדשים דכל מה שקנה הבעל לשם אשתו נעשה שלה ובמס' כתובות (נ"ד.) גבי אלמנה פליגי רב ושמואל אי שמין בגדים שעלי' ומסיק בגמ' הלכתא כרב דשמין דכי כתב לה אדעתא למשקל ולא אדעתא למיפק ע"ש. ולפי"ז בגט דבעי כתיבה לשמה והגט ע"כ כתב על דעת כן למיפק א"כ כי נתגרשה איגלי מלתא דהגט שלה היא ושפיר יכולה לעשות שליח לקבל גיטה וזה מכוון בלשון הירושלמי תמן התורה זיכה אותה בגיטה שכיון שהגט נכתב ונחתם לשמה זכתה בו האשה ואין לומר א"כ הוי שלה ולא מהני הגט דהא בעינן ספר המקנה ז"א דאי נימא דאם לא תתגרש בגט א"כ אינו שלה דמה"ט דבאלמנה שמין בגדים שעלי' דכי כתב לה אדעתא למשקל ולא אדעתא למיפק ממילא בגט הוא להיפך דהוא לא כתב לה אלא אדעתא למיפק. מבואר מזה שהגט חשיב דבר שהוא שלה אלא דעד שלא מסר הבעל הגט ליד האשה או ליד שלוחה יכול לחזור בו וממילא אין הגט שלה שהוא לא כתב לה רק אדעתא למיפק מיהא אם מסר הבעל הגט ליד האשה בשבת לא חשיב קונה קנין בשבת שהרי בשלה זכתה דמה"ט יכולה לעשות שליח לקבלה דהגט חשיב דבר שהוא שלה כדכתיב וכתב לה לשמה ובמה שנתן הבעל הגט ליד האשה לא הועיל בקנינו אלא שאין בידו להחזיר ואפ"ה לא רצו להתיר למסור הגט מיד הבעל ליד האשה כיון דמוכחא מלתא דבזה נגמר הקנין והגט קנוי לה ולכן התירו דתיזל ותפתח דלא מוכחא מלתא כמ"ש הר"ן שם שבזה לא הי' נראה כמקנה שהרי דרך הוא לפתוח ולסגור ביתו ולא הי' יודעין הרואין שהי' כדי להקנות וגם זאת לא התירו אלא שהקילו בש"מ כמ"ש התוס' שם והא דאמרו במס' עירובין (ל"ח.) דבסוף התחום מותר כיון דלא מוכחא מלתא זה רק בעירוב דכיון דאין מערבין אלא לדבר מצו' הוי לי' חפצי שמים כמ"ש דודי ביד אפרים או"ח (ש"ז סקי"ג) ע"ש במג"א. ודו"ק:

ז ובפ' הדר (ע"א.) ב"ש סברי ביטול רשות מיקני רשותא הוא ומיקני רשותא בשבתא אסור וב"ה סברי אסתלוקי רשותא בעלמא הוא ואסתלוקי רשותא בשבתא שפיר דמי ואמרתי להתבונן טעם פלוגתתן והנ"ל עפ"י מ"ש הר"ן ריש פ' השותפין (מ"ה.) דלמ"ד יש ברירה אמרינן שהשותפין בשעה שלקחו החצר על דעת כן לקחוה שבשעה שישתמש בה אחד מהם תהא כלו שלו לתשמיש ע"ש. ובפ' הדר (סח.) מבואר דב"ש ס"ל אין ברירה וב"ה ס"ל יש ברירה ע"ש. ולפי"ז א"ש דב"ש ס"ל דביטול רשות מבעוד יום אבל משתחשך אסור דנהי דהביטול רשות הוא רק אסתלוקי רשותא מיהא כיון דבני המבוי ואנשי החצר מכניסין כליהם מחצר למבוי הוי כמכניס כליו לתוך חצר שקנה מחברו והוי קנין חזקה בשבת ומקני רשותא בשבתא אסור משא"כ לב"ה דס"ל יש ברירה א"כ

כי מכניס כליו למבוי אין זה קנין כלל דבשלו הוא משתמש ונהי דבלא עירבו אוסרין זה על זה מתקנת חכמים מפני שנראה כרה"ר מיהא כי ביטל רשותו וסילק זכותו מהני לגבי בני המבוי שעירבו ונעשו כאחד רשאים להוציא כליהם מחצר למבוי וכי מכניס כליו אמרינן יש ברירה דעל דעת כן נעשו שותפין דבשעה שישתמש בה אחד מהם תהא כלה שלו ובדנפשי' עייל. וכבר חדית לן השג"א דבדרבנן אמרינן יש ברירה לקולא ואם יש קולא לומר אין ברירה סמכינן ע"ז ואמרינן אין ברירה ומה"ט כ' להתיר חמץ של שותפים נכרי וישראל שעבר עליו הפסח דחלק אחד מותר מטעם דאמרינן בדרבנן יש ברירה והוברר הדבר למפרע שחלק זה הוא של הנכרי וחלק השני מותר מטעם דאמרינן אין ברירה ואולי חלק זה של נכרי הוא וספק דרבנן לקולא. ולפי"ז אנשי החצר שפיר יכולין להכניס כליהם למבוי מטעם דאמרינן יש ברירה ובשלו הוא משתמש ואינו עושה שום קנין והביטול פשיטא דשרי דלא הוי אלא סילוק רשותא מיהא אם המבטל רוצה לחזור בו שוב אינו יכול לחזור בו דלקולא אמרינן אין ברירה וסמכינן על זה דמה שאנשי החצר הכניסו כליהם למבוי הוי כמכניס כליו לתוך חצר שקנה מחברו דחשיב קנין ול"מ לשי' הירושלמי והרמב"ם שהבאתי לעיל (סק"א) אלא להפוסקים דס"ל דמכניס כלי' לתוך חצר שקנה מחברו לא חשיב קנין מיהא במבוי שאינו עשוי רק לשמש לחצר לכ"ע חשיב קנין חזקה כש"ס פ' המוכר פירות (ק'.) מודים חכמים לר"א בשביל של כרמים הואיל ונעשה להילוך נקנה בהילוך ופי' הרשב"ם דדרך הנאתו קונין אותו ובתוס' כ' בד"ה בשביל כו' דוקא בשביל של כרמים שאינו עשוי כלל אלא להילוך כו' ע"ש. ולפי"ז שפיר אמר להו ר"ג מעשה כו' ואמר לנו אבא מהרו והוציאו כליכם כו' וכדמפרש בגמ' דכי מפקו אינהו והדר מפיק איהו לא אסר ודו"ק:

ח ובהג"ה ש"ע או"ח (רנ"ב ס"ד) אינו יהודי שעושה מנעלים על המקח מותר לישראל המכירו לילך וליקח ממנו בשבת ולנועלם ובלבד שלא יקצוץ עמו דמי המקח ע"ש. והנה החכם השואל רצה להורות עפי"ז להתיר בנידן שאלתינו מטעם דכל שאינו קוצץ עמו הדמים בשבת שרי. וכפי דעתו הי' לו להביא גמ' מפורשת סוף פ' אין צדין (כ"ט:) ת"ר הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו ואומר לו תן לי גדי אחד כו' ובלבד שלא יזכור לו סכום מקח ובתוס' שם ד"ה אצל חנוני הרגיל אצלו בין הוא עכו"ם בין הוא ישראל כו' ע"ש. אבל ידע כבודו שלענ"ד אין הנידן דומה לראי' דכל הנך שהתירו ביו"ט ובשבת לא מיירי אלא בדברים שבעל הבית לוקח לצרכו מידי דאכילה ובהג"ה ש"ע דייק כלישנא שכ' ולנועלם והענין מוכיח שאינו קונה לצורך מסחר וקנין משא"כ בנידן שאלתינו אדרב'

הענין מוכיח וכל עין תשור שהולך אצל הנכרי ומקבל אצלו חפץ בתורת מסחר וקנין ואף דאינו מוכיח אסור משום ממצוא חפצך כנ"ל:

ט ובמס' דמאי (פ"ד מ"ד) מי שקרא שם לתרומת מעשר כו' לא יטלם בשבת ואם הי' כהן או עני למודים לאכול אצלו יבאו ויאכלו כו' ע"ש ובארו בגמ' בירושלמי כיני מתני' לא יתנם בשבת וכ"כ הרמב"ם להלכה בה' שבת (פכ"ג הט"ז). והנ"ל דלהכי דייק התנא במשנה ותני לא יטלם ולא נקט לא יתנם משום דנתינת תרומה בשבת לכהן אין האיסור מחמת הישראל הנותן כי הנותן התרומה מקיים מ"ע בנתינתו לכהן והוי חפצי שמים והתרומה לאו דידי' הוי ואין להישראל בתרומה אלא טובת הנאה אבל הכהן המקבל התרומה הוא קונה קנין בשבת דנהי דהתרומה הוי ממון כהן מ"מ אינו מבורר מי מהכהנים יזכה בתרומה זו ועכשיו זוכה הכהן ונעשה ממונו ובזה א"ש דהיכי דלמודים לאכול אצלו יבאו ויאכלו משום דל"ש בזה איסור קונה קנין בשבת דכיון דלמודים המה לאכול אצלו הוי כמכירי כהונה והוי כמוחזקים כמבואר בכ"ד בש"ס וכיון דהמה אוכלים אצלו הרי זה צורך שבת וחשיב חפצי שמים דעונג שבת הוא מצו' מדברי קבלה ודו"ק:

י ושי' הר"מ הובא ברא"ש פ' הדר (ס"ח) דישראל שלא רצה לבטל רשותו אלא להשכיר אין שוכרין ממנו ולא ביאר הטעם ובמג"א סימן (ש"פ) כ' דהר"מ מודה דבחול שרי אלא דבשבת אסור לשכור דהוי כמקח וממכר ומקני רשותא בשבת אסור ובס' א"ר הקשה עליו מהא דכ' התוס' פ' הדר (ס"ו.) ד"ה יפה עשיתם ששכרתם לא דמי למקח וממכר כו' שאין עושין אלא להתיר הטלטול ושם באגודה כ' וז"ל ולא דמי למקח וממכר אך מבטל רשותו עבור השכר ע"ש ואינו מובן מה ענין מבטל רשות למשכיר והנלענ"ד בכונתו עפ"י מה דאי' בגמ' שם (ע"א.) גר שמת והחזיק אחר בנכסיו אוסר מת הגר משחשיכה והחזיק אינו אוסר וכ' הט"ז סימן שע"א) וכן מבואר בהג"א דמיירי שהגר עירב עמהם אבל בלא עירב אוסר אכן הריטב"א בחי' שם אנהיר לן דאפי' בלא עירב הגר עמהם שרי דהגר שמת ואין לו יורשין הוי כמבטל רשותו לבני החצר ע"ש. ובמס' ב"ב (נ"ד.) אר"י א"ש נכסי עכו"ם כו' מכי מטי זוזי לידי' אסתלק ישראל לא קני עד דמטי שטרא כו' וכל המחזיק בהם זכה בהם ושם ברשב"ם כ' דכיון שקדם ישראל אחר והחזיק בה קנה כאלו הם נכסי הגר שמת ע"ש. ולפי"ז א"ש דהיכי דשוכר מנכרי ל"ש בזה מקח וממכר דמיד דמטו המעות מהשכירות לנכרי איסתלק הנכרי ונעשה חלק הנכרי כנכסי הגר והוי כביטל רשותו לכל בני החצר כמ"ש הריטב"א גבי גר שמת משחשיכה. ושי' הט"ז חו"מ (קצ"ד) דשכירת קרקע מנכרי דינ' כמכירה דכי מטו זוזי לנכרי כל הקודם בו

זוכה בו ואפי' לשי' הרמ"א שכ' דשכירת קרקע אינו הפקר זה רק היכי דהישראל שוכר מהנכרי אדעת' דנפשי' לו לבדו אבל היכי דאינו מכוין רק להתיר הטלטול בשבת אדרבא ברצון השוכר שלא יועיל בקנינו רק שהנכרי יסתלק מרשותו בזה שפיר אמרינן דשכירת הקרקע כדין קנין קרקע דאמרינן מכי מטי זוזי לנכרי איסתלק ואנשי המבוי לא קני עד דמטי שטרא לידיהו וכ"ז שלא קבלו שטר קנין הוי חלק הנכרי כנכסי הגר וכאלו ביטל רשותו לכל בני החצר וזה מכוון היטב בלשון הגמ' שוכר כמבטל רשות ומכוון בלשון האגודה שכ' ולא דמי למקח וממכר אך מבטל רשותו עבור השכר דע"י שנותנין להנכרי דמי שכירות איסתלק רשותו ונפקע זכותו ונעשה כנכסי הגר. וזה נכון, אצל נכרי אבל לשכור מישראל שפיר מסתבר לי' להר"מ דאסור דדמי למקח וממכר דבשלמא בביטול רשות ל"ש לומר דדמי למקח וממכר דממ"נ אי מצד אנשי החצר המשמשים במבוי פשוט דאין זה קונה קנין בשבת דכי משתמשי במבוי אמרינן יש ברירה ובדידי' משתמש כמו שבארתי לעיל (סק"ז) ואי מפאת המבטל ג"כ ל"ש בזה איסור מקנה רשותא בשבת דהרי ביטול רשות א"צ קנין וע"כ ה"ט כיון דמצי' לבטל רשות. והוא אינו מפסיד כלל בזה דבלא"ה אסור להשתמש במבוי ממילא מהני גילוי דעתו שהוא מסלק רשותו ודי בזה להפקיע זכותו אכן הישראל שאינו רוצה לבטל רשותו אלא להשכיר בעד בצע כסף א"כ אדרבא גילה דעתו להיפך דלא ניחא ליי למיעבד מצו' ואינו שומע לדברי חכמים בכה"ג הדרינן לדינא דסילוק רשות נמי בעי קנין וכמו שבארתי לעיל (סק"ב) וע"כ דהקנין הוא בכסף השכירות ומקני רשותא בשבתא לכ"ע אסור ודו"ק.

יא ובנידן שאלתו אי יאות לשלוח שליח נכרי בחריקאו ויצוה על הנכרי בע"ש שילך בשבת אל הנכרי המוכר ויקבל ממנו החפץ בזה יראה לי דשרי ובפרט במקום הפסד והרי הוא קוצץ שכר לנכרי בעד זה אמרינן נכרי אדעתא דנפשי' קא עביד ואין בזה משום ודבר דבר שהרי היהודי אומר לנכרי בע"ש ולא משום ממצוא חפצך דהרי הישראל לא קא עביד מידי בשבת ואין לומר דהנכרי הוא שליח ישראל דאין שליחות לנכרי ואף אי נימא לחומרא יש שליחות כש"ס ב"מ (ע"א:) ותוס' שם ד"ה כגון כו' ע"ש מיהא בנידן שאלתינו ממ"נ שרי אי נימא דכל זמן שהמוכר לא חזר בו החפץ הוא של היהודי הלוקח א"כ פשיט' דשרי דשלו היא לוקח ואי נימא דהיהודי לא קנה החפץ עד שבא לידו א"כ ל"ש שליח כלל בזה דאין אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו כהירושלמי מס' גיטין (פ"ו ה"א) הבאתי לעיל (סק"ו). ובפ' מרובה (ע"ט.) גנב ברשות הבעלים כו' נתנו לבכורות בנו או לבע"ח חייב והתוס' ד"ה נתנו כו' הקשו וא"ת ואמאי מחייב במשיכה והא אין שליח לדבר עבירה כו' ע"ש ולענ"ד לק"מ והדבר ברור בעיני שהגנב לא זכה

ע"י משיכת שלוחו דמלבד דאין שליח לדבר עבירה הרי מבואר בירושלמי דאין אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו וקי"ל דתופס לב"ח במקום שחב לאחריני לא מהני אפי' בעשאו שליח. ואפי' נימא דמהני דיכול לזכות בשביל הבע"ח אבל בתורת שליחות ודאי לא מהני ומכ"ש דלא מהני שהגנב יקנה במשיכה של השליח ואפי' במציאה כ' הנמ"י פ"ק דב"מ (י"א.) ראה אותן רצין כו' וגם לא מטעם שליחות כדפי' הרנב"ר ז"ל שא"א לזכות לחברו מתורת שליחות אלא א"כ נעשה שלוחו של בעל הממון כו' ע"ש. והא דמבואר במשנה שהגנב חייב ע"י משיכת הכהן או הבע"ח אין הטעם שהגנב קנאו בזה אלא הטעם שהכהן והבע"ח קנאו במשיכתם וממילא עי"ז חייב הגנב בתשלומי כפל וד' וה' כמבואר בגמ' פ' מרובה שם בבריתא גנב והקדיש כו' גנב ופרע חובו כו' משלם תשלומי דו"ה ע"ש. וה"ט דמה לי מכרו ולקח מעות ומה לי שנתנו לכהן בה' סלעים של פדיון הבן או שנתנו לבע"ח אחר כיון שמשכו הכהן או הב"ח וקנאו נתקיים המכר וכן כי משכו השומר חינם נתחייב השומר בשמירתו והשואל אם משכו אין הגנב יכול לחזור בו ומהני המשיכה שיהי' קנין גמור להמושך כמ"ש התוס' שם וממילא נתחייב הגנב בדו"ה עי"ז דהוי כמכרו שהוא הוציאו מרשות הבעלים לרשות אחרים וז"ב בעזה"י. וזה נכון לענין חיוב ממון אבל לענין איסור שבת מה לנו בזה שהנכרי המקבל החפץ מוציאו מרשות הנכרי המוכר נהי דעי"ז איתעבד שליחותא דישראל מיהא לא אסרו חכמים אלא שבות במעשה או עכ"פ באמירה לנכרי אבל בנידן שאלתינו לא עביד כלום לא מעשה ולא דיבור וגוף המעשה של הנכרי הלוקח החפץ בשבת מידי משא דאיסור אית בזה ודו"ק:

הנלענ"ד כתבתי. אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן ח

דרוש לשבת שובה

א בפ' אמרו לו (י"ג:) יש אוכל אכילה אחת וחייבין עלי' ד' חטאות ואשם אחד טמא שאכל חלב נותר מן המוקדשין ביוה"כ ר' מאיר אומר אם הי' שבת והוציאו בפיו חייב אמרו לו אינו מן השם ובגמ' מקשה לימא אית לי' לר' מאיר איסור חל על איסור ומשני נהי דאיסור חל על איסור לית לי' איסור כולל ואיסור מוסיף אית לי' כו' אקדשי' מגו דאיתוסף בי' איסור הנאה כו' ובפ' גיד הנשה (ק"א.) האוכל גיד הנשה של נבלה ר"מ מחייב שתים וחכ"א אינו חייב אלא אחת ומודים חכמים באוכל גיד הנשה של עולה של שור הנסקל שחייב שתים ומאן האי תנא דבאיסור כולל אחע"א לית לי' איסור כולל

באיסור חמור אית לי' ר' יוסי הגלילי כו' וריה"ג נהי דאיסור כולל לית לי' באיסור קל יבא איסור חמור יחול על איסור קל והקשו התוס' שם ד"ה איסור כו' ודלמא לית לי' איסור כולל אפי' באיסור חמור ואיסור מוסיף אית לי' והגיד הזה מתחילה הי' אסור באכילה ומותר בהנאה וכשהקדיש חל עליו איסור הקדש לאוסרו בהנאה ע"ש בפרש"י. והתוס' שם כ' דאיסור הנאה לא חשיב איסור מוסיף אלא דנוסף בו חומרא של איסור הנאה עיי"ש:

ובפ' שבועות שתים (כ"ב:) במשנה שבועה שלא אוכל ואכל נבלות חייב ובגמ' שם פליגי אמוראי רב ור"י מוקי למתני' בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין ורשב"ל מוקי לה במפרש חצי שיעור כו' רשב"ל מ"ט לא אמר כר"י אמר לך כי אמרינן איסור כולל באיסור הבא מאליו כגון יוה"כ הבא מאליו באיסור הבא ע"י עצמו כגון איסור שבועה לא אמרינן והקשו התוס' שם ד"ה באיסור כו' דהא אי' בהדיא במשנה דיש אוכל אכילה אחת וחייבין עלי' ד' חטאות ואשם אחד וחשיב מוקדשין אע"ג דאיסור הבא מעצמו הוא ע"ש. וכ' בס' אבני מלואים בתשובה (י"ב) לתרץ קו' התוס' וז"ל לפי מה דא' במס' תמורה (י"א) דאם הקדיש דבר שהנשמה תלוי' בו פשטה קדושה בכולה וכיון דחייל ההקדש על הבשר ממילא פשטא קדושה בכולה גם על החלב אפי' אם לא הקדישו ואי משום דאין איסור חל על איסור לא מצי פשטא קדושה בכולה לחול על החלב ז"א כיון דמה דפשטא קדושה בכולה הוי ממילא ובאיסור הבא מאליו אמרינן כולל ומיגו דחייל ההקדש על הבשר חייל נמי על החלב דפשטא קדושה בכולה ואין ההקדש שעל החלב איסור הבא מעצמו אלא איסור הבא מאליו עד כאן לשונו ודברי ולא יתכנו כלל דאי פח"ח:

אכן לענ"ד דבריו צל"ע ולא יתכנו כלל דאי נימא דההקדש שחל על החלב חשיב איסו' הבא מאליו א"כ אין מועלין בו שאין מעילה אלא במה שהקדישו אדם מבני ישראל והמקדיש בור ואח"כ נתמלא מים אין מועלין במה שבתוכו כש"ס ב"ב (עט.) כיצד הקדיש בור מלא מים כו' מועלין בהם ובמה שבתוכו אבל הקדיש בור ואח"כ נתמלא מים כו' מועלין בהם ואין מועלין במה שבתוכו כו' אבל בור ושובך מודי לי' ע"ש. ואנהיר לן הרמב"ן בחי' שם שאין מועלין אלא בהקדש ע"י ישראל אבל אין מועלין בזכייתה שההקדש זוכה מעצמו ע"ש. ודברי הרמב"ן ז"ל מחווירין היטב ומבואר בגמ' זבחים (מ"ה.) קדשי נכרים לא נהנין ולא מועלין כו' ולא מועלין דגמר מעילה חטא חטא מתרומה דבתרומה כתיב בני ישראל וע"כ לא פליג שם ר' יוסי אלא בקדושת דמים דקסבר כי יליף מעילה חטא חטא מתרומה דומיא דתרומה דקדישא קדושת הגוף אבל קדושת בדק הבית דקדושת דמים לא ע"ש. ועיין קצה"ח (סימן ר') מבואר מזה דקדושת

הגוף קדושת מזבח אפי' בקדשי נכרים אין בהם מעילה ואף שכבר בא לעזרה והובא אל הכהן וההקדש זוכה ומכ"ש אחרי שנתקדש בכלי שרת ואפ"ה אין בהם מעילה ומכ"ש במה שחל ההקדש מאליו שאין בו מעילה וכיון דקתני יש אוכל אכילה אחת וחייבין עליו ד' חטאות ואשם אחד מבואר מזה דחייב אשם מעילות שמעל במוקדשין שאכל את החלב אימורי המזבח ע"כ מוכרחין אנו לומר דההקדש חל ע"י שהקדישו מעצמו ע"י דיבורו בקדושת הפה ולא בהקדש הבא מאליו. ושפיר הקשו התוס' לרשב"ל דס"ל דלא אמרינן כולל באיסור הבא מעצמו ע"י דיבורו א"כ איך חייל ההקדש על החלב ומתני' קתני דחייב ארבע חטאות ואין לומר דחל ע"י שפשטה קדושה בכולה וחשיב איסור הבא מאליו כמ"ש האבני מלואים דבהקדש הבא מאליו אין מועלין בו וע"כ דהא דפשטא קדושה בכולה נמי רק ע"י דיבורו שהקדיש הבשר שהיא דבר שהנשמה תלוי' בו וע"י דיבורו פשטא הקדושה בכולה ודוק:

אמנם לקיים דברי הגאון אבני מלואים ולתרץ מה שהקשו התוס' פרק גיד הנשה יגעתי ומצאתי לענ"ד נכון היטב עפ"י מ"ש הרמב"ם בפה"מ במס' כריתות בנקודה הנפלאה וז"ל וזה שידוע שבשר בחלב אסור בהנאה לכשיבושל החלב עם החלב למה לא חל איסור החלב על החלב שהרי נתוסף בו איסור הנאה והתשובה ע"ז שבשר בחלב נאסר בהנאה מפני שאסרו הכתוב באכילה שכל שאסור באכילה אסור בהנאה כו' ולפיכך כשאנו אומרים אין איסור חל על איסור לא יחול איסור בשר בחלב על נבלה ע"ש. ותמצית דבריו דבבשר בחלב איסור הנאה תלוי באיסו' אכילה ואין ביכולת שיחול איסור הנאה בלעדי אם יחול מקודם איסור אכילה של בשר בחלב. לפי"ז אני אומר דאפי' נימא כשי' התוס' דאיסור הנאה לא חשיב איסור מוסיף אפי' במוקדשין ולמאן דלית לי' כולל לא חייל איסור מוקדשין על איסור חלב מיהו למאן דאית לי' איסור כולל עכ"פ באיסור הבא מאליו שפיר אמרינן דכיון שהקדיש הבהמה פשטא הקדושה בכולה מאלי' על החלב וחל בכולל מגו דחייל ההקדש על הבשר חייל נמי ההקדש על החלב דפשטה הקדושה בכולה מאלי' ובאיסור הבא מאליו אמרינן כולל וכיון דחל ההקדש על החלב בכולל ממילא אסור באכילה משום הקדש וכיון דעכ"פ חל ההקדש ממילא אסור בהנאה וכיון דאסור בהנאה ממילא נעשה איסור מוסיף וכיון דנעשה איסו' מוסיף שפיר חל ההקדש מכח עצמו של המקדיש ע"י דיבורו ושפיר מועלין בו:

אמנם זה נכון לרשב"ל דס"ל כולל עכ"פ באיסור הבא מאליו אבל לריה"ג שפיר מקשה הגמ' בפ' גיד הנשה נהי דאיסור כולל באיסור קל לית לי' יבא איסור חמור ויחול על איסור קל ולא קשה מה שהקשו התוס' ודלמא לית לי' כולל אפי' באיסור חמור ואיסור

מוסיף אית לי' דז"א דאי לית כולל כלל א"כ לא חייל אכילה של מוקדשין וכיון דלא חייל איסור אכילה ממילא לא חייל איסור הנאה ותו ל"ש בזה לומר דאיסור הנאה חשיב איסור מוסיף דהא בהא תליא ודו"ק:

ב בתוס' ישנים ד"ה' ואשם אחד והא דמחייב אשם מעילה אנותר אע"ג דלא שוה מידי ואמרינן בפ' כל שעה האוכל חמץ של הקדש במועד לא מעל התם בקדושת דמים דלא נחית עליו קדושת הגוף וכשנאסר בהנאה אינו שוה פרוטה ולא נהנה מן ההקדש שוה פרוטה ודברי התוס' תמוה לרבים דהרי מבואר בכ"ד בש"ס דגם בקדושת הגוף אין מעילה פחות משוה פרוטה ואי משום דעכ"פ האוכל הנותר נהנה בשוה פרוטה א"כ בקדושת דמים נמי נימ' הכי ובפ' דם שחיטה (כ"ג.) מקשה הגמ' ולייתי נמי אשם ודאי ומשני דלית בי' פרוטה ומקשה תו והא יש אוכל אכילה אחת דקתני נותר וקתני מביא ד' חטאות ואשם אחד האי בגסה ופרש"י שאכל הרבה כו' ע"ש וכבר כתבתי בזה בספרי ראש המזבח ריש מס' זבחים אכן כעת נהיר לי עפ"י מה דאי' בפרק הגוזל קמא (צ"ז.) התוקף עבדו של חברו ועשה בו מלאכה פטור ואי ס"ד עבדא כמקרקע דמי אמאי פטור ברשותי' דמארי קאי כו' התוקף ספינתו של חבירו ועשה בה מלאכה רב אמר רצה שכרה נוטל כו' ושמואל אמר אין לו אלא פחתא אמר ר"פ לא פליגי הא בדקיימא לאגרא הא בדלא קיימ' לאגרא ובשיטה מקובצת הביא שהרשב"א הקשה אמאי אינו משלם כל מה שנהנה והרי אפי' בזה נהנה וזה לא חסר היכי דאיכא שחרורותא דאשייתא מגלגלין עליו את הכל כש"ס פ' כיצד הרגל (כא:) וכ' לחלק דע"כ לא אמרינן דמשלם כל מה שנהנה אלא בקרקע אבל לא במטלטלין דקרקע אינה נגזלת ובחזקת הבעלים עומדת והרי נהנה משל בעלים להכי משלם כל מה שנהנה משא"כ במטלטלין דנגזלין אינו משלם רק מה שגזל ממנו דקי"ל כל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה וכי נהנה הגזלן מדידי' מתהני ולא משל נגזל. ובפ"ק דב"ק (י"א.) תוס' ד"ה אין שמין לא לגנב ולא לגזלן כו' וה"ט דגנב וגזלן קנו מיד שהוציאו מרשות הבעלים כו' ע"ש. ובתשו' הרא"ש כלל (צ"ה ס"א) כ' וז"ל יקבל החכם תשובתו מה שכ' הגוזל שדה ואכלו שאינו משלם פירות שאכל וראי' מהתוקף ספינה של חבירו דאינו נותן אלא פחתה אין הנידון דומה לראי' דודאי מטלטלין שהם נגזלין ועשה בהם שינוי קנאה כו' אבל קרקע בחזקת בעלים והפירות שגדלו על הקרקע של בעלים הם כו' וגזל ממון חברו מטלטלין משנטלן ומוציאן מרשות הבעלים ומביאן לרשותו נגמר הגזל ע"ש. ולפ"ז נבין היטב החילוק בין קדושת הגוף לקדושת דמים דגבי אוכל חמץ הקדש במועד ל"ש בי' מעילה דבקדושת דמים יש בו דין גזל וקנין הוצאה מרשות הקדש לרשות הדיוט כש"ס פ' הנהנה (י"ח:) ע"ש. וכי שוה ממון מעל ממ"נ

אם מכוין לגזלו ולקנות החפץ של הקדש מעל מחמת שינוי רשות שהוציאו מרשות הקדש לרשות הדיוט ומעילה זו יליף התם בגמ' מע"א ואם אין דעתו לקנות החפץ והרי עודנו ברשות הקדש קיימ' כי נהנה הרי נהנה מן ההקדש ונהנה אף בלא פגם אית בי' מעילה דדמיא לסוטה ע"ש. אמנם זה רק היכי דאית בי' דין ממון ושוה פרוטה משא"כ בחמץ במועד אפי' נימא כשי' התוס' פסחים (כ"ט:) דעכ"פ יש בו שיווי פחות משוה פרוטה הואיל והנשרפין אפרן מותר מיהו אין מעילה פחות משוה פרוטה ול"ש בזה לומר מגלגלין עליו את הכל דז"א דכיון שהוציא החמץ מרשות הקדש לרשותו נעשה החמץ שלו וכל מה שנהנה מדידי' מתהני אכן זה רק בקדושת דמים אבל בקדושת מזבח דמבואר בכ"ד דל"ש בי' קנין הוצאה מרשות לרשות וכל היכא דאי' בי' גזא דרחמנא איתא כש"ס חולין (קל"ט.) בזה אמרינן כל מה שנהנה מרשות ההקדש נהנה וקדושת בהמה למזבח לגבוה הוי כמקרקע להדיוט והרי אפי' לגבי כהנים בשעת אכילתן אמרינן דמשלחן גבוה אכלו ולא חשיב ממון כהן. ועיין תוס' קדושין (נ"ב:) ד"ה המקדש כו' ובתוס' שם (נ"ד:) ד"ה קרבן. ולהכי בנותר דחזי עכ"פ דאם עלה לא ירד וגם הרי הנשרפין אפרן מותר נהי דאין בו שוה פרוטה מגלגלין עליו את הכל וכל מה שנהנה מן המוקדשין נהנה ובהנאה הרי אית בה שוה פרוטה ויש בו דין מעילה וחייב אשם אחד ודו"ק:

ג בגמ' וניתני ה' חטאות ונוקמא כגון דאכל כזית פיגול בחדא בהמה קמיירי בשתי בהמות לא קמיירי ונותר ופיגול בחדא בהמה לא משכחת לה אלמה לא משכחת לה כו' אלא בכזית אחד מיירי בשני זיתים לא קמיירי ופרש"י בכזית אחד חלב מיירי בשני זיתים לא מיירי ומקשה הגמ' והא קתני יוה"כ וביוה"כ כותבת דמחייב וכותבת אית בי' שני זיתים א"ר זירא כגון שאכל כוליא בחלבה והתוס' ישנים ד"ה כגון שאכל כוליא בחלבה הקשו בתימה מ"ש משני זיתי חלב. ובמה דמשני הגמ' בחדא בהמה מיירי בשתי בהמות לא מיירי יש להתבונן מדוע לא מיירי בשתי בהמות. והנ"ל עפ"י מה דאי' בפ' אותו ואת בנו (פ"ב.) שחט ב' בני' ואח"כ שחטה כו' סומכוס אומר משום ר' מאיר סופגין שמונים ובפ' המצניע (צג:) אי' ת"ר המוציא אוכלין כשיעור כו' ואם הי' הכלי צריך לו חייב על הכלי ומקשה הגמ' שמעת מינה אוכל שני זיתי חלב בהעלם אחד חייב שתים ופרש"י על כל אחד כי היכי דמחייב לי' תרתי אתרתי הוצאות בהעלם אחד. ובחי' הרשב"א כ' ש"מ כו' כלומר שמעת מינה דאיכא תנא דס"ל הכי והיינו סומכוס דמספקא לן בפ' אותו את בנו נפשוט מהכא ותימה היכי מדמה לה לאכל שני זיתי חלב בהעלם אחד שהוא חייב תרתי אטו מי שבלע שני זיתי חלב בבת אחת מי איכא למימר שיהי' חייב שתים ותדע דהא אי' בפ' אמרו לו דר' אליעזר מחייב תרתי בקוצר כגרוגרות וחזר וקצר

כגרוגרת בהעלם אחד ואפ"ה בקוצר כשני גרוגרת בבת אחת אינו חייב אלא אחת וי"ל כיון שהם שני שמות דהיינו אוכלין וכלי וגופן מחולקין אפי' בבת אחת חשבינן לי' כזה אחר זה וכדאמרינן התם הכא במאי עסקינן בדלית המודלה ע"ג תאנה וקצצו בבת אחת כו' ואכתי קשיא אמאי לא אוקמא כר' אליעזר כו' וי"ל דפלוגתא היא התם דרב יוסף אמר דטעמא דר"א התם משום דאי אפשר לערבן כו' ואע"ג דרבה ורב יוסף הלכתא כרבה הכא לא מעייל נפשי' בפלוגתא כו' ע"ש. איברא דבגמ' פ' אמרו לו דקאמר התם הכא במאי עסקינן בדלית המודלה ע"ג תאנה וקצצו בב"א דאיכא גופין חלוקין ושמות חלוקין פרש"י דעל התאנה הוי אב משום קוצר דצריך לפרי ועל זמורת הגפן הוי תולדה דקוצר דצריך לעצים אבל מחי' הרשב"א במס' שבת שם נראה דמפרש דשני שמות היינו תאנה וגפן וממילא איכא גופין חלוקין ושמות חלוקין משום דהוי שני מינין אבל משום קוצר מסתבר להרשב"א ז"ל דליכא משום שני שמות דאב ותולדה דידי' שם חד הוא דחייב משום קוצר ואפ"ה לרבה אליבא דר"א חייב שתים ולרב יוסף בכה"ג אינו חייב אלא אחת הואיל ויכול לערבן עיין היטב בחי' הרשב"א במס' שבת שם. ובמס' כריתות (טו:) אי' דר' יהושע ס"ל האוכל נותר מחמשה בהמות בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת כיון דהוי גופין מחולקין. ושם (טז.) היכי דמי חמש מעילות כו' כגון שאכל מחמשה אברים כו' ר' יוחנן אמר כגון דאכל בחמשה טעמים ולפי"ז בהא דמקשה הגמ' וניתני ה' חטאות ונוקמא כגון שאכל כזית פיגול שפיר משני בחדא בהמה קא מיירי בשתי בהמות לא קא מיירי ונותר ופיגול בחדא בהמה לא משכחת לה וכיון דלא משכחת רק בשתי בהמות לא יתכן למתני חמש חטאות ונוקמא כגון דאכל כזות פיגול דהא בשתי בהמות ס"ל לר' יהושע דאפי' בשתי זיתי נותר חייב על כל אחת ואחת אפי' בבת אחת הואיל וגופין מחולקין הם חייב על כל כזית וכזית הן משום נותר והן משום מעילה ואין חילוק בין אם אכל שני זיתי נותר או אם אכל כזית נותר וכזית פיגול לר' יהושע כל שאכל כשני זיתים משתי בהמות חייב על כל אחת ואחת והתנא דמשנה לא מעייל נפשי' בפלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע כמ"ש הרשב"א בחי' במס' שבת שם כנ"ל. וע"ז מקשה הגמ' דמשכחת בחדא בהמה ובחד אבר ומסיק בכזית אחד מיירי ומקשה הגמ' דהא מיירי ביוה"כ דבעי כותבת ומשני הכא מיירי באכל כוליא בחלבה דחייב ד' חטאות על הכזית חלב דיוה"כ נמי בא על הכזית חלב שהשלים לשיעור ככותבת כפרש"י:

ולפי"ז מסולק קושית התוס' ישנים שהקשו מ"ש משני זיתי חלב דז"א דכי משני דמיירי באכל כוליא בחלבה א"כ איכא חילוק טעמים דתרבא ובשרא הוי מין בשאינו מינו בטעם כמבואר בש"ע יו"ד (סימן צח) וחילוק טעמים חשיב כשני גופין לר' יהושע ממילא חייב

על כל כזית וכזית אפי' שתיהן נותר. וזה נכון בכוליא בחלבה אבל לא יתכן לאוקמי מתני' באכל חלב בשיעור שתי זיתים דא"כ הקל"ד ניתני ה' חטאות וכגון שאכל כזית פיגול ובחד אבר והכא ליכא למימר דבלא"ה חייב על כל אחת דז"א דאוכל חלב כשיעור שתי זיתים מאבר אחד ובטעם אחד ובב"א בהעלם אחד לכ"ע אינו חייב אלא על כזית אחד ודו"ק:

ד ובתוס' שם ד"ה אם הי' שבת והוציאו הקשו מה ענין זה לאכילה וניחא להו דהכי פי' והוציאו בפיו דכיון שהניחו בפיו ברה"י והוציאה ברה"ר חייב משום הוצאה דבליעתו היא הנחתו כו' ודבריהם אינם מובנים אטו האכילה גורמת חיוב ההוצאה ומה"ט אמרו לו לר"מ לא מן השם הוא זה ומה דעתי' דר"מ. וראיתי למי שכתב עפ"י מה דאי' במס' שבת (צא.) גבי זרק כזית תרומה לבית טמא דמוכח התם דאמרינן מיגו דהוי שיעור לאיסור אכילה הוי נמי שיעור לחיוב הוצאה והכא נמי שפיר קאמר ר"מ דנהי דבעלמא שיעור הוצאה כגרוגרת מיהא אם הוציא דרך אכילה חייב אפי' בשיעור כזית דמיגו דחשיב שיעור לאכילה חשיב שיעור לענין הוצאה. ולענ"ד דברים אלו אין להם שחר דהא מיירי ביוה"כ דשיעור אכילה הוא ככותבת ובזה איכא שיעור גדול יותר מכגרוגרת. והנ"ל בזה עפ"י מה דאי' במס' שבת (צ.) המוציא קופת הרוכלין אעפ"י שיש בה מינין הרבה אינו חייב אלא אחת וכ' התוס' ד"ה המוציא ור"י מצא בירושלמי כו' לא נצרכה אלא לר' אליעזר שלא תאמר מינין הרבה יעשו כהעלמות הרבה כו' דס"ד מינין מחלקין כדאמר ר' יהושע תמחויין מחלקין ומיהא הי' לו להזכיר ר' יהושע ובחי' הר"ן כ' שרבינו יהונתן פי' דאתא נמי אפי' כר' יהושע דאמר תמחויין מחלקין שאם אכל כזית חלב מבושל וכזית חלב צלי אפי' בהעלם אחת חייב תרתי התם הוא חלוק בטעמים דהוי חשיב באכילה כל מין ומין בפני עצמו אבל הכא לענין הוצאה אין חשיבות בחילוק הטעמים ולא חשיב שני מינין [ולענ"ד דברים אלו מבוארין בגמ' פ' אמרו לו (טו:) מה ראי' לשוחט מאוכל מה לאוכל שכן נהנה ע"ש]. וזה נכון בהוצאה שלא בדרך אכילה אבל באוכל כוליא בחלבה ככותבת שהיא שיעור שני זיתים ובדרך אכילה הוציא מרה"י לרה"ר בזה י"ל דלר' יהושע חייב על הוצאה על כל כזית וכזית אפי' בהעלם אחת ובבת אחת כל שאוכל וטועם טעם שני מינין חשיב כשני מינין ושני גופין וכוליא בחלבה לר' יהושע כשני מינין דמי ומיגו דחייב משום אכילה בשיעור כזית וחייב על כל כזית וכזית חייב נמי על הוצאה בשיעור כזית והוי כהוציא שני מינין בשני גופין ויש בכל אחד שיעור כגרוגרת דהרי באכילתו עם הוצאתו נהנה מכל מין וטעם מיוחד וז"ב בעזה"י:

והתוס' במס' עירובין (כ.) ד"ה לא כו' כשבולעה מיד חשיבי כנחים כו' ר"מ אומר אם הי' שבת והוציא בפיו חייב והשתא היכי חשיב הוצאה בהדי' הא בעידנא דמחייב עליהו דהינו בשעת הנאת הגרון אכתי לא מחייב על ההוצאה עד שיניחו במעיו אלא על הוצאה נמי חייב משעת בליעה דחשיב כמונח ובירושלמי ריש מס' שבת מבואר דחכמים ור' מאיר פליגי בזה דר"מ ס"ל משעת בליעה חשיב כמונח ורבנן ס"ל מהלך כעומד ואתי חיוב הוצאה של שבת טרם חיוב אכילת האיסור הבא בשעת בליעה:

ולפי"ז לר"מ דחיוב הוצאה בא בב"א עם חיוב אכילה שחייב על הנאת הגרון ממילא גם לענין איסור הוצאה חילוק הטעמים כגופין חלוקין דמי דהוי דבר החשוב לכל מין וחייב על כל אחת ואחת וכוליא בחלבה יש בה חילוק טעמים ונמצא דחיוב הוצאה תלוי בחיוב איסור אכילה ומן השם הוא זה דאמרינן מיגו דשיעור כזית חשיב שיעור לגבי חיוב אכילת נותר חשיב נמי שיעור הוצאה וחייב משום הוצאה על כל כזית וכזית דתמחויין מחלקין משא"כ אי אמרינן דחיוב הוצאה בא טרם בליעתן כשי' הירושלמי דחשיב הנחה כשהיא בתוך פיו א"נ דלא חשיב הנחה עד שיניח בתוך מעיו א"כ הדרינן לסברא דלענין הוצאה לא שייך חילוק טעמים ועל הוצאה אינו מחויב על כל כזית וכזית ושפיר קאמרו רבנן לא מן השם הזה דאין חיוב הוצאה מתרבה בסיבת איסור אכילה ודו"ק:

סימן ט

תשובה להאי צורב העוסק בחוקי חורב המופלג החריף מ' דוב בעריש נ"י ווייזנבערג:

א מכתבו מיום ה' החלף קבלתי והנני להשיבו בעזה"י על אתר. ע"ד אשר שאל אותי במ"ש בספרי ראש המזבח מס' זבחים כ"ט שמה הקשיתי מ"ש פיגל בזביחה דחשיב לאו שאין בו מעשה ומ"ש בזובח לע"א דחשיב מעשה כדאי' במס' חולין (מ.) ומעלתו כ' לחלק דמש"ה הפיגול בזביחה לא חשיב מעשה משום דלא עשה שינוי מהיתר לאיסור דמעיקרא נמי הי' אסור כמ"ש השיטה מקובצת ב"מ (מג.) אבל בע"א עשה מהיתר איסור חשיב שינוי מעשה. הנה גוף הסברא טובה ומקורה מתוס' שבת (נב) שכתבו שם דשינוי שאסור בהנאה עי"ז חשיב שינוי מעשה ואנכי הרביתי חזון בזה בעזה"י, אבל מ"ש מעלתו לומר דגבי שוחט לע"א חשיב מעשה משום דעשה מהיתר איסור, זה ודאי אינו, דהא על זה אנו דנין כיון דקי"ל אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואמר רב הונא עשה בה מעשה אסרה וכיון ששחט בה הסימנים הרי עשה מעשה וקשה כמו דאמרינן בפיגול דמה ששחט לא חשיב מעשה ה"נ נימא דמה ששחט לע"א לא חשיב מעשה רק

מחשבה ובמחשבה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואכתי היתרא הוא ול"ש בזה שינוי מהיתר לאיסור:

ב ובפ' לולב הגזול (ל:) אמר להו ר"ה להני אוונכרי כי זבניתו אסא מעכו"ם לא תגזזו אתון כו' הלכך לגזזוה אינהו כי היכי דלהוי יאוש בעלים בידייהו דידהו ושינוי הרשות בידיכו והקשיתי נימא דליקני בשינוי השם ושינוי מעשה דהא כ' התוס' במס' שבת דהיכי דנאסר בהנאה חשיב שינוי מעשה ומבואר בפ"ק דמס' סוכה (ט. דעצי סוכה אסורין כל שבעה דחל ש"ש על הסוכה ע"ש. ושי' התוס' שם דמוקצה למצוה אסור מה"ת ע"ש. ובפ' לולב הגזול (לז) הדס אסור להריח בו ופרש"י דגמרינן מסוכה ע"ש. ודודי בתשו' בית אפרים או"ח (נ"ט) הרחיב הדיבור בזה דרש"י ס"ל מקצה למצוה כמקצה לקרבן וחל עלי' קדושת הגוף מה"ת ע"ש. ובפ' מרובה (ס"ז.) אי' הגנב והגזלן שהקדישו הקדישן הקדש כו' התם איכא שינוי השם כו' ע"ש. א"כ ה"נ נימא דחל ש"ש על האסא ונאסר בהנאה וליקני לה בשינוי מעשה ושה"ש א"ו כיון דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו כש"ס חולין (מ) ואין אדם מקצה דבר שאינו שלו כש"ס זבחים (קי"ד) ממילא אמרינן דלא חל שם שמים על האסא ואין כאן איסור הנאה כלל וז"ב. ואין זה דומה לגנב וגזלן שהקדישו דשאני הקדש דחל ע"י אמירתו ולהכי אמרינן דהקנין וההקדש באין כאחד כמ"ש הרשב"א בחי' ב"ק שם משא"כ בלולב וכן באסא דקי"ל הזמנה לאו מלתא הוא כש"ס סוכה (ל"ג:) ומבואר בהג"א מס' ביצה דעביד להושענא ולא אגבה למיפק בה שריא בהנאה א"כ ע"כ דלא נאסר בהנאה אלא אם יצא בה ידי חובת מצוה ולהכי אמרינן דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולא נאסר בהנאה ואין כאן שינוי מעשה ולא שינוי השם ודו"ק:

ג ובמס' סוכה (מ"ב:) בגמ' טלטול בעלמא פרש"י טלטול כו' כמטלטל עצים ע"ש. וכ' בהג"ה ש"ע או"ח (תרנ"ח ס"ב) ואסור לטלטל הלולב בשבת דהוי כאבן. ושם בט"ז ואסור כו' וא"כ כאן נמי שרי לטלטל הלולב לצ"ג ומקומו ע"ש. ודבריו מופלאים דשאני שופר דאיכא עלי' תורת כלי אלא שמלאכתו לאיסור אבל לולב אפי' אי נימא דהוי כלי והוי כמכבדות של תמרים מיהא כיון דהוקצה למצוה אסור בהנאה והוי כאבן וכבר התעורר בזה הפ"מ ע"ש ובב"י או"ח סימן (ש"ח) הביא תשו' הרא"ש לחלק בין מוקצה של אבן דהוי מוקצה מחמת גופו אבל מוקצה מחמת איסור אינו מוקצה מחמת גופו. ובגמ' פסחים (מ"ח.) מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו יצא מוקצה שאין איסור גופו גרם לו ואי אמרת איסור מוקצה דאו' מה לי איסור גופו מה לי איסור ד"א. ובארתי קושית הגמ' עפ"י מה שכ' בס' הנה"מ סימן (רל"ד) דאיסור דאו' גוף הדבר מתועב ונפשו של

אדם חותה בו משא"כ איסור דרבנן נהי דחכמים הטילו איסור על האדם ומצוה לשמוע דברי חכמים אכן גוף המאכל היתר הוא ודבריו נכונים עפ"י שי' הקדמונים שכ' שכל איסורי תורה המה איסורי חפצא ועיין בנמ"י נדרים (י"ח.) משא"כ איסור דרבנן לכ"ע לא הוי רק איסור גברא והארכתי בזה במק"א. ולפי"ז נהיר לן הגמ' פסחים דבשלמא אי מוקצה איסור דרבנן נמצא דאין זה איסור חפצא ואין זה איסור גופו אלא אי אמרת מוקצה מה"ת א"כ הוא איסור חפצא ותועבה היא לגבוה ומה לי איסור גופו מה לי איסור ד"א. וע' בר"ן ריש מס' ביצה שכ' לחלק דהיכי דתרנגולת עומדת לגדל ביצים יצאה מתורת אוכל לגמרי אבל תרנגולת העומדת לאכילה משום איסור שבת לא יצאה מתורת אוכל וכבר הבאתי מ"ש בהג"א פ' המביא דעביד להושענא ולא אגבה למיפק בה שריא בהנאה. ומבואר בש"ס סוכה שם דבמקדש כל שבעה מה"ת ואפ"ה לא דחי שבת רק ביום הראשון ע"ש:

ולפ"ז א"ש היטב דברי הט"ז דחדית לן דמותר לטלטל בשבת את הלולב לצ"ג ולצורך מקומו דבשלמא בגמ' דמיירי במקדש שפיר פרש"י דהלולב בשבת הוי כאבן דכיון דכבר חל ש"ש על הלולב משעה שיצא בו ידי מצוה ביו"ט הראשון אז כבר הוקצה למצו' מה"ת וגופו הקדש והוי איסור מגופו א"כ יצא מתורת כלי והוי כאבן משא"כ בזה"ז אפי' בשבת לא יצא מתורת כלי דממ"נ אי ביו"ט הראשון שחל בשבת א"כ עדיין לא איתעבד בי' מעשה ועדיין לא נפיק בי' הרי לא נאסר בהנאה כלל ואי בשבת בחוה"מ מעולם לא נעשה מוקצה למצו' מה"ת ונהי דהוי מוקצה דרבנן זה רק איסור ד"א ודין הלולב כדין השופר ודוק. עכ"פ למדנו מזה דכיון דאמרינן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו לא יתכן לומר שיחול האיסור כיון דאם יחול האיסור יהי' שינוי מעשה בסיבת איסור הנאה דאדרבא אמרי' דאינו אוסר ואין כאן שינוי מעשה כלל. ותו דבש"ס חולין שם מקשה הגמ' על ר"ה מברייתא דהשוחט חטאת בשבת בחוץ לעכו"ם חייב ג"ח ואי אמרת כיון ששחט בה סימן אחד אסרה אשחוטי חוץ לא לחייב מחתך בעפר הוא ולדבריו מה זו קושיא בשלמא ר"ה מיירי בחולין חשיב מעשה משום דעשה שינוי מהיתר לאיסור אבל בקדשים מעיקרא נמי הוי אסור ולא חשיב שינוי מעשה. לכן מחורתא כמ"ש בספרי בעזה"י דשאני פיגול דלא אסרה התורה הזביחה אלא המחשב' לא יחשב כתיב ולהכי הוי לאו שאין בו מעשה משא"כ זובח לאלילים הזביחה עם המחשבה אסרה התורה שנאמר זובח כו' וכיון דהזביחה אסורה הרי עשה מעש' האוסר ודו"ק:

ובמה שכ' להשיג במ"ש שלא מצינו בדיבורא עביד מעשה אלא במימר ומקלל ובקדשים והקשה עלי דהרי בחסמה בקול ס"ל לר"י דלוקה דבדיבורא עביד מעשה בזה נעלם

ממנו מ"ש התוס' סנהדרין (ס"ה:) דגבי חסמה בקול איתעביד מעשה ע"י קולו שהבהמה מגביה ראשה ע"ש אבל בנשבע ומימר ומקלל אין כאן שום מעשה כלל רק דיבור בעלמא. ובפ"ב דמס' שבת (קנ"ג.) המחמר אחר בהמתו בשבת כו' הוקשה כל התורה לעכו"ם דעד דעביד מעשה בגופו נראה מבואר דאף דיתכן לומר דמחמר אחר בהמתו דחשיב מעשה כמו בחסמה בקול מיהו אין זה מעשה בגופי' אלא דהמעשה איתעבד מכחו ומכ"ש בפיגול דהזביחה לא חשיב מעשה לענין מלקות כיון דגוף הזביחה מצוה היא והוא חטא במחשבתו שאסרה התור' אבל אם אנו דנין לענין קנין הדבר פשוט וברור דהזביחה חשיב מעשה דהרי השור שחוט לפניך ודו"ק:

ה ודע דשי' הר"ן דדוקא סוכה חל עלי' ש"ש ואסור בהנאה מה"ת אבל ארבע מינין מה דאסורין בהנאה לא הוי אלא מדרבנן. ובש"ס סוכה (ל:) גבי אסא דמשני שינוי החוזר לברייתו ל"ש שינוי אע"ג דקני מדרבנן כיון דמדאוריי' לא חשיב קנין לא מהני קנין דרבנן לצאת בו ידי מצוה דבעי מה"ת שיהי' שלו והקשו הקדמונים מהא דאיתא בגמ' שם גבי מריש אע"ג דלא קני אלא מתקנת חכמים אפ"ה יוצא לענין סוכה דחשיב שלו וע"ש בתוס' ד"ה שינוי כו'. והנ"ל דהנה זקני התב"ש הקשה להנך פוסקים דס"ל אין אדם אוסר דבר שאינו שלו מה"ת אפי' היכי דעביד מעשה מאי פריך הגמ' חולין לר"ה דאמר עשה בה מעשה אסורה. והתניא השוחט בשבת לע"א כו' אשחוטי חוץ לא לחייב דכי מחתך בעפר בעלמא מחתך ומה זו קושיא דהא ר"ה לא אסר רק מדרבנן אבל מדאו' שחיטה כשרה הוא. ונכדו מו"ז הרא"ם כ' לתרץ דה"ט דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו הוא רק מפני שרשות הבעלים מעכב והתוס' ב"ק (ע"א:) כ' דאף אם לא נאסר רק מדרבנן תו לאו דמרי' הוא ע"ש נמצא דפריך שפיר כיון ששחט בה פורתא אסרה עכ"פ מדרבנן ושוב לאו דמרי' הוא וממילא יכול לאסור מה"ת ודברי פח"ח וכבר כתבתי למעלה דהיכי דנאסר בהנאה חשיב שינוי מעשה ובאסא ל"ש לומר דקנה בשינוי מעשה דנאסר בהנאה ע"י שהוקצה למצותו כיון דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ממילא אין כאן שינוי מחמת איסור הנאה ואף דמדרבנן קונה השינוי החוזר לברייתו מיהא ההקדש לא חשיב שינוי בעצמותו כיון דמה שנאסר אסא בהנאה לא הוי רק מדרבנן כמ"ש הר"ן ז"ל ואיסור דרבנן לא חשיב שינוי בעצמותו משא"כ בסוכה דחל עלי' שם שמים מה"ת א"כ נהי דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו מיהא היכי דעכ"פ קנוי לו מדרבנן א"כ עכ"פ אין רשות הבעלים על העצים ויכול לאסור ולהקדיש לשם סוכה וממילא חל שם שמים מה"ת על הסוכה וחשיב שינוי בעצמותו והקנין וההקדש באין כאחד ודוק:

סימן י

שוי"ר לכבוד הרב הגאון החריף ובקי מ' חיים טויבש נ"י האבד"ק באטישאן:
ע"ד אשר דרש ממני בעובדא דאתי לקמי' שנודע ספק טרפה אחר שנתערב ברוב כשרות הנה הדין פשוט ומבואר וכבר הורה זקן המ"ב להקל במקום הפ"מ וכמ"ש הש"ך בקיצור דיני ס"ס סק"א:

א ובפ' הוציאו לו (נה.) גזרה משום חטאת שמתו בעלי' ומי חיישינן והתנן השולח חטאתו ממדה"י מקריבין אותה בחזקת שהוא קיים והק' התוס' והא אמר התם ל"ש אלא שלא הגיע לגבורות אבל הגיע לגבורות לא וא"כ נימא כיון דע"כ יש הרבה אנשים שהגיעו לגבורות להכי חיישינן שמא מת אחד מהם ע"ש ולשי' המ"ב נכון היטב דאפי' אי נימא דבהגיע לגבורות חיישינן שמא מת מיהו אין זה רק ספק וחשש זה ל"ש רק ביחיד ששלח חטאתו ממדה"י אבל לענין שופר של קיני חובה הבא בתערובות דלמיתה דרבים ודאי לא חיישינן והספק שמא מת אחד הבא ע"י תערובות איכא ספק ספיקא כמ"ש המ"ב דל"ש לומר דהוי ספק אחד בגוף והשני ע"י תערובות כיון דלא נודע הספק רק אחר התערובות ושפיר איכא ס"ס דילמא לא מת אחד מהם ואת"ל שמת אחד מהם דלמא לא זה הוא ושרי להקריב ומה"ת בטל ברוב ואף דמטבע חשיב כתוס' במס' מעילה (כ"א:) ד"ה פרוטה כו' א"נ מטבע חשיב ולא בטל זה רק מדרבנן כמ"ש הרשב"א דלא מצינו מה"ת איסור שאינו בטל ועיין במל"מ ה' מעילה (פ"ז ה"ו) ואפי' אי נימא דהוי מה"ת נראה דזה רק כאיסור דפתיך בי' דין ממון דל"ש בי' ביטול כש"ס ביצה (ל"ח.) ובהקדש נמי אית בי' איסור גזל ודין ממון כש"ס כריתות (י"ח:) כי קא מכפר יוה"כ אאיסורא אבל אממונא לא מכפר ועיין תוס' בבא מציעא (פ"ז:) ד"ה ריעך כו' ע"ש. אכן במעות חטאת שמתו בעלי' דקי"ל דאזיל לאיבוד ואינם בכלל קדשי ה' כתוס' מעילה (י:) ד"ה לא נהנה כו' ע"ש א"כ אין למעות הללו שום בעלים ולא שום שיווי ממון ואין אנו דנין בזה רק משום איסור ושפיר בטל מה"ת ונהי מדרבנן הוי דבר החשוב ולא בטל מיהא בספק איסור שנודע אחר התערובות הוי ס"ס ושרי ודו"ק. ובהכי ארווחנא ליישב מה שהקשיתי בהא דהגמ' מקשה ומי חיישינן שמא מת והתנן השולח כו' בחזקת שהוא קיים וקשה דאיתא במס' טהרות הובא במס' עירובין (ל"ה:) נגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי או מת ולמחר השכים ומצאו מת ר"מ מטהר וחכמים מטמאין ובתוספתא הובא בתוס' שם ד"ה כל כו' ומודים חכמים לר"מ בראוהו חי מבערב כו' ע"ש. א"כ מאי מקשה הגמ' מהא דתנן השולח חטאתו ממה"י מקריבין אותו בחזקת שהוא קיים בשלמא התם השליח ראה את המשלח חי ולהכי מוקמינן אותו בחזקת שהוא קיים דהוי חזקה מחמת

רוב כמ"ש שארי הפ"י שם דאזלינן בתר רוב אנשים החיים בריאים הם אבל בשופר של קיני חובה שיש בו מעות מכל העולם. ואין אנו דנין על איש פרטי ולא ידעינן מי הוא הכי לא ניחוש דלמא מת אחד מהם ובזה ל"ש חזקת חיים דאטו בלע המות ואין מת בעולם: ומו"ז בתשו' הרא"ם (סימן ז') הרחיב הביאור לענין עגונה דבנמצא מת ולא ידעינן אם הוא תוך ג' ימים דחיישינן שמא בעל האשה חי הוא דמוקמינן לי' בחזקת חיים כיון דמכירין אותו וראינו בחזקת חי ובריא והאיש הנמצא מת אמרינן שהוא איש אחר והוא שבק לן חיים זה כמה ול"ש לאוקמי בחזקת החיים דאטו אין מתים בעולם ע"ש. אכן לשי' המ"ב א"ש היטב דבאמת לא בעי חזקת חיים אלא במקריב קרבן יחיד השולח חטאתו ממדה"י כיון דמקריב החטאת בפני עצמו דליכא אלא חד ספקא שמא מת אבל בשופר של קיני חובה דבא בתערובות דאיכא ס"ס דהוי כרוב ממילא שרי ושפיר מקשה הגמ' מהא דתנן השולח חטאתו מקריבין אותו בחזקת שהוא קיים וכיון דמהני החזקה מטעם רוב לגבי ספק תורה מכ"ש דמהני בתערובות דבטל מה"ת ברוב:

ב ובירושלמי מס' שבת (פ"א ה"ד) אי' חמש חטאות מתות אם רצו ב"ד לבטל מבטלין א"ר חייא בר אדא הדא דאת אמר שלא ידחו למיתה ויפלו לנדבה אבל לקרב ע"ג המזבח אין חטאת מתה קרבה ותמה בזה בגליון הש"ס דהא חטאת מתה לאיבוד אזלא הלכה למשה מסיני כדאי' במס' בכורות (ט"ז.) דאי מקרא ה"א לרעי' אזלא קמ"ל הלכתא למיתה ומש"ה לא מועלין בה ואיך ב"ד יכול לבטל הלמ"מ. ולענ"ד נכון היטב עפ"י מה דאי' במס' תמורה (ט"ז:) אמר ר"ל ארבעה ניתנו להן והעמידו על חמש כו' ר' נתן אומר אחת ניתנה להן והעמידוה על חמש ופרש"י והתוס' אחת ניתנה להן למיתה וארבע לרעי' והעמידוה על חמש ששכחו הי מתה והי נינהו רועות והלכו לחומרא ואמרו ימותו כולן. ולשי' הרמב"ם דספק הלמ"מ אזלינן לקולא כדמוכח מלשונו בה' שחיטה (פ"י ה"ג) וכן נראה מהטור יו"ד (סימן רצ"ד) וע' בקו' הספיקות בס' מנחת יעקב (כלל כ"ב) וע' ברי"ט אלגזי פ"ק דבכורות (י"ב.) שכתב בשם הר"י קארקוס דכיון דאין איסורו מפורש בתורה אזלינן לקולא. ולפי"ז מן הדין יש לנו לומר דחמש חטאות כולהו רועות כיון דלר' נתן רק אחת ניתנה לאיבוד וארבעה רועות ונהי ששכחו הי מיניהו מתה עכ"פ מספק אזלינן לקולא אכן הב"ד של יעבץ גזרו על כולן לחומרא דכלהו אזלו לאיבוד ולפי"ז שפיר קאמר הירושלמי אם רצו ב"ד לבטל מבטלין כיון דהא דאזל לאיבוד אינו רק חומרא מדברי סופרים וע"ז ביאר היטב ר' חייא בר אדא הדא דאת אמר שלא ידחו למיתה ויפלו לנדבה אבל לקרב ע"ג המזבח אין חטאת מתה קרבה דעכ"פ באה הלמ"מ דאחת מתה וארבע רועות אבל אין שום אחת מהן קרבה ע"ג המזבח וז"ב בעזה"י:

ולפ"ז יתכן דגם בתערובות בשופר בקיני חובה אי אפשר להקריבן דחיישינן שמא מת אחד ול"ש לומר דמה"ת בטל ברוב דמטבע חשיב ולא בטל מדרבנן וגם מה"ת ממון אינו בטל ואין לומר דלא חשיב ממון גבוה כיון דחטאת מתה לאיבוד אזלא דז"א דבשלמא אי הוי ידעינן בבירור שהלמ"מ חטאת שמתה בעלי' למיתה אזלא שפיר אמרינן דלא חשיב עוד קדשי ה' ואינו בכלל ממון גבוה אבל כיון ששכחו הי מיניהו מתה ומן הדין כולהו רועות וכל רועה בא לקיץ המזבח א"כ מה"ת חשיב ממון גבוה ושוב אינו בטל מה"ת. אך ז"א דבשלמא אלו נתערב חטאת שמתו בעלי' בממון הדיוט י"ל דממון אחרים אינו בטל משא"כ בשופר של קיני חובה דכלהו קריבין ע"ג המזבח וכל הממון הוי של גבוה ואין אנו דנין אלא לענין איסור להקריב ע"ג המזבח ואיסור שפיר בטל מה"ת ותו דכל עיקר דאמרינן ממונא לא בטל משום דא"א להפקיע זכות הבעלים ובקיני חובה בשופר הוא להיפך דלא יתכן לומר שאינו בטל שלא להפקיע זכות ההקדש שאדרבא אי נימא דלא בטל א"כ כלהו לא יקרבו ע"ג המזבח וכי אמרינן דבטל מה"ת כלהו קרב' ע"ג המזבח ומה דאמרו דכלהו אזלו לאיבוד זה רק מדרבנן ובזה שפיר אמרינן דלא חיישינן שמא מת דמוקמינן על חזקת חיים ודו"ק.

ג ובמס' שקלים (פ"ז מ"ג) בשר הנמצא בעזרה אברין עולות חתיכות חטאת וזה וזה תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה ושם בגמ' בשר כו' ר"א בשם ר' הושעיא הסה"ד טעון עיבור צורה כו' א"ר יוסי ויאות לאכלה אין את יכול שמא נתקלקלה צורתו וקשה לי למה ניחוש שמא עבר זמנו ונתקלקל צורתו נימא אוקמא אחזקת חי והשתא היא דנשחטה וביותר קשה לי מהא דאי' בירושלמי פסחים (פ"א ה"א) ר' יוסי בעי חצרות שבירושלים שאוכלין שם חלות תודה ורקיקי נזיר מהו שיהי' צריכין בדיקה בלא כך אינן בדיקות מן הנותר ופי' הק"ע והפ"מ בלא"ה ה"ה בדיקות שצריך להשגיח שלא יאבד ממנו דבר שלא יהי' נותר ואם יותר צריך להשגיח לשרפו מיד ע"ש א"כ בשר הנמצא בעזרה אמאי לא יאות לאכלה נימא כיון שה"ה בדיקות מן הנותר הוי כאלו ראה חי מבערב ונימא דהשתא הוא דנשחטה. וזקני התב"ש (סימן ל"ח סק"ז) חדית לן דנהי דלענין איסור נדה לבעלה החמירו לאסור כל מראה אדום וכל מראה שחור אכן לענין טרפות דקי"ל דאינו אלא בלאו לחודא כל שאינו שחור כדיו שרי ודוקא באיסור נדה לבעלה דהוא באיסור כרת החמירו וגזרו טפי ע"ש. ובספר סדרי טהרה (סימן קפ"ח) הקשה עליו מהא דאי' במס' יבמות (פ"ב.) כל בדאו' מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת ע"ש. ולענ"ד לק"מ דמבואר בפרש"י שם דהרחקה שפיר עבדינן יותר היכי דאיכא עון כרת ע"ש וע' בפרש"י יבמות (קי"ט.) וזה מצינו בפ' בש"ס והרי החמירו בחמץ בפסח משום איסור כרת כמ"ש

הר"ן ריש מס' פסחים. אכן מלבד זה מקום אתי לקיים והדרת פני זקן עפ"י מה דאי' בפ"ק דמס' חולין (ט.) בהמה בחיי' כו' נשחטה בחזקת היתר עומדת אע"ג דאיתילד בה ריעותא ע"ש. ובפרש"י חולין (קל"ד.) ד"ה חלה ספק איסור שיש בה עון מיתה הלכך לא סמכינן אחזקה ושם בד"ה קרבן אשתו כו' דספק איסור כרת הוא כו' ע"ש. וכן הוא בירושלמי מס' חלה (פ"ג) ע"ש:

ולפי"ז מבואר החילוק דלענין ספק טרפה כל שאנו רואין שאינו שחור כדיו סמכינן על החזקה דנשחטה הותרה ורוב בהמות כשרות משא"כ באיסור נדה לבעלה דהוא באיסור כרת לא סמכינן על החזקה. ובריש מס' נדה (ב.) שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן כו' ובגמ' מ"ט דשמאי קסבר העמד אשה על חזקה כו' והלל כי אמר העמד דבר על חזקתו היכי דלית לי' ריעותא מגופי' ומבואר שם בגמ' דאף הלל לא החמיר רק לתרומה ולקדשים אבל לא לחולין ע"ש. וזקני המהרמ"ל הק' אמאי לא אמר דמוקמי הטהרות על חזקתן ולהנ"ל א"ש דלא יתכן לומר טעמ' דשמאי משום חזקה דטהרות דהרי שמאי מטהר אפי' בקדשים וטומאת בשר בקדשים הוא באיסור כרת ולא סמכינן על החזקה בענין כרת וזה רק אם אנו דנין בפרטות על הטהרות אם בשר קודש זה טהור או לא מחמת שנגעה בו האשה תוך מעל"ע לראייתה משא"כ אם אנו דנין על האשה דטהרתה וטומאתה אינו נוגע דוקא לאיסור כרת והרי נ"מ גם לחולין ולתרומה דטומאת עצמו בתרומה אינו אלא בעשה כמבואר בש"ס יבמות ושפיר י"ל דהעמד אשה על חזקה וממילא מהני החזקה לכל הענינים ודו"ק:

ולפי"ז מקום אתנו לתרץ דלהכי בשר הנמצא בעזרה לא יאות לאכלה דחיישינן שמא נתקלקלה צורתו ובאיסור כרת לא סמכינן על החזקה חזקת חיים. אמנם זה נכון לענין חתיכת חטאת דלא יאות לאכלה מחשש נותר דהוא בענין כרת ולא סמכינן אחזקה מיהא באברים עולות להעלותו ע"ג המזבח דאין בזה רק לאו גרידא דהמעלה פסולין הקושיא במקומה עומד' דנוקמא אחזקה ונימא השתא הוא דנשחטה ויתכן דשאני קדשים דאזלינן בהו לחומרא דכל הטומאות כשעת מציאתן ואזלינן לחומרא בתר חזקה דהשתא ודו"ק. וע' בר"ן מס' גיטין (ע"ו.):

ד וזקני התב"ש החזיק בשי' הרמ"א לענין מים בראש דאחרי שנולד הריעותא מחיים לא אמרינן נשחטה בחזקת היתר עומדת ואסברא לן דל"ש לומר בזה דאזלינן בתר רובא דרוב בהמות כשרות דהא חזינן דבהמה זו יצאה מן הרוב דרוב בהמות אין להם מים בראש וזו יש לה חולי מים בראש ע"ש. וזה נכון כשהוא לבדו בלי תערובות אבל בספק

טרפה שנתערבה ברוב הכשרות אדרבא יש לנו לומר כל חתיכה היא בחזקת היתר דנשחטה הותרה ואזלינן בתר רובא דרוב בהמות כשרין וז"ב בעזה"י:
והש"ך יו"ד (סימן ק"י) בדיני ס"ס (אות ד') כ' דביצה מספק טרפה וכשרה דמותרת זה דוקא אם נתערבו התרנגולות ע"ש. וכ' ע"ז שארי בס' יהושע בפו"כ (סימן שט"ז) וז"ל צ"ע דהא באיש ואשה שמטילין לספל ונמצא דם מהם וניכרין כל אחד בפני עצמו ואפ"ה הוי ס"ס מעליא וצ"ע עכ"ל ולענ"ד לק"מ דבשלמא גבי ביצה אם לא נתערבו גם התרנגולות וכ"א ניכר' בפני עצמ' א"כ התרנגולת שהוא ספק טרפה אסורה מה"ת ול"ש לומר על הביצה את"ל שנולדה מן הספק טרפה דלמא כשרה היא כיון דאסורה מספק מה"ת כמ"ש הרשב"א ז"ל ע"ש. משא"כ גבי איש ואשה שעשו צרכיהן לתוך הספל נהי דהאשה ניכרת בפני עצמה מ"מ ע"י הס"ס גם האשה טהורה היא ונודעו הספקות ביחד בזה הדם והאשה כאחד המה טהורין וז"ב בעזה"י. הנה כתבתי המעט בפלפול למען כבודו ובגוף הדין כבר הסכמתי בזה והכי מורין כל בעלי הוראה. והנני כותב וחותם לבוב אור ליום ב' ויקהל תרמ"ט לפ"ק:

סימן יא

שאלה. אשה אחת שדרכה למצוא בימי ליבונה בעד שבודקת עצמה אחר הטלת מי רגלים כמין קרטין וכן נמצאו הקרטין אלו גם במ"ר והקרטין המה שחורין קטנים שא"א לבדוק אותם אם נימוחו והאשה מרגשת הכאב בגבה במקום הכליות:
תשובה. כבר ישבו על מדוכה זו גדולי המחברים ואנן מה נענה אבתרייהו אך אמרתי חלקי אמרה נפשי מה שנראה בעיני דרך הלכה ולא למעשה. הב"י סימן (קצ"א) הביא תשו' הר"ן לענין חצץ אדום וכ' עלי' ונ"ל דבלא"ה שריא דבהדיא תניא בפ' המפלת א"ר אלעזר בר"צ ב' דברים אלו העלה אבא מטבעין ליבנה מעשה באשה אחת שהיתה מפלת כמין קליפות אדומות ובאו ושאלו את אבא ואבא לחכמים וחכמים לרופאים ואמרו מכה יש לה בתוך מעי' שממנה מפלת קליפות אדומות כו' וטעמן של רופאים בזה מפני שאין דרך אשה להטיל כמין קליפות אדומות או כמין שערות אדומות לפיכך אמרו שאין ספק שממכה או שומא שבמעי' הן באין כו' ע"ש. והד"מ תמה על הב"י דהא אמרינן בהדיא בגמ' דלא סמכינן על דברי הרופאים לחוד אלא בעינן גם כן בדיקה במים פושרין וא"כ הוצרך הר"ן לכל הני טעמים ע"ש. והנ"ל לתרץ דברי הב"י עפ"י מה דאי' בסוף מס' נזיר (ס"ו.) אמר רבא לא תימא ספק חזא ספק לא חזא אלא ודאי חזא ספק מחמת ש"ז ספק מחמת ראיה כיון שנזקק לטומאה ספקו טמא ופרש"י לא תימא דהאי ספקו דאמר

שמטמא דקא בעי למימר ספק חזא ספק לא חזא דמש"ה לא מוקמינן עליו טומאה כו' אם כבר התחיל למנות ימי ספורו כו' ע"ש. ובפ' הרואה כתם (נ"ז:) אמר שמואל בדקה קרקע עולם וישבה עלי' ומצאה דם עלי' טהורה שנא' בבשרה עד שתרגיש בבשרה ובארו הפוסקים דמה"ת אינה טמאה עד שתדע בבירור שדם זה מגופה ממקורה שנפתח הוא בא וע' תשו' מהרמ"ל וכל שאינה יודעת אם בא מן המקור מוקמינן לה בחזקת טהרה. ולפי"ז דברי הב"י הנ"ל נכון היטב דבשלמא בהנך ב' דברים שהעלה ראב"צ מטבעין ליבנה שהמעשה הי' שהאשה היתה מפלת כמין קליפות אדומות ושאלו לרופאים ואמרו אשה זו מכה יש לה בתוך מעי' א"כ בידוע הי' דכל הקליפות והשערות שהטילה מן המקור באו והיא ודאי חזאי אלא דאכתי הי' ספק אם זה דם טמא לח ונתיבש או אולי בריה בפני עצמו עפר או גלדי מכה ובזה הוצרכו לברר אם נימוחו הרי זה דם טמא ואם לא נימוחו ידעו שזה ברי' בפ"ע וטהורה היא משא"כ בנידן שנשאל עלי' הר"ן דיש לתלות שהחצץ בא מן הכליות ובזה אין נ"מ אם זה דם או לא דאפי' אם נימוחו והוי דם אכתי הוי ספק חזאי ספק לא חזאי והיכי שהתחילה למנות ימי ספורים בחזקת טהרה עומדת שפיר כ' הב"י דהר"ן לא הוצרך להנך טעמים ודו"ק:

ב ובפ' יוצא דופן (מ"א:) אר"י מקור שהזיע כשתי טיפי כו' ודוקא תרתי אבל חדא אימא מעלמא אתי ופרש"י מן הצדדין הרי מבואר דהיכי דיש לתלות שבא מן הצדדין ואימא לא חזאי תלינן לקולא. איברא דקשיא לי מדקאמר אימא מעלמא אתי משמע דעכ"פ איכא ספק אימא מן המקור א"כ אמאי אזלינן לקולא הא קי"ל רוב וקרוב הולכין אחר הרוב וע' תוס' פ' כל היד (י"ז:) ד"ה ואין כו' וא"ת וכיון דלא ילפינן מסוטה נוקי אשה בחזקתה כו' וי"ל משום דדמי החדר מצויין ביותר כו' ולא חשיב חזקה כו' ע"ש וכבר דקו בזה על התוס' שבמס' ב"ב (כ"ד.) מסיק הגמ' דאפי' היכי דהרוב אינו מצוי ומכ"ש לשי' הפוסקים דאפי' בקרוב דמוכח אזלינן בתר רובא וע' תוס' ב"ב שם ד"ה ואע"ג כו'. והנ"ל עפ"י מ"ש הרמב"ן ז"ל בהאי חמרא דאישתכח בפרדיסא דערלה וה"מ כו' אבל ענבי מצנעי אפי' למ"ד רוב וקרוב הולכין אחר הרוב אפי' כי איכא קורבא דמוכח הכא אסרינן הענבים דאמרינן כאן נמצאו וכאן הי' כדאמרינן במס' קדושין כרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו אסור וטעמא דמלתא לפי שדרך הגננים למכור על פני גנותיהם והוי מקומו ממש. ולפי"ז א"ש דבשלמא היכי שראתה דם כשיעור שתי טיפי א"כ אין לנו ספק על הצדדים דל"ש דם מן הצדדים ואין לנו ספק אלא אם בא מן העלי' או מן החדר לכך אף דהעלי' קרובה יותר אזלינן בתר רוב דם מן המקור ואפי' היכי דמוכח שבא הדם

מן העלי' משא"כ בטיפה אחת דהספק שמא בא מן הצדדים וכאן נמצא וכאן הי' שלא בא ממקום קרוב אלא כאן מקומו ממש תו לא אזלינן בתר רוב.

ג אולם יש להעיר בזה שאין הדמיון עולה יפה דבשלמא בהאי חצבא דחמרא וכן בכרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו שפיר כ' הרמב"ן ז"ל דהוי מקומו ולא אזלינן בתר רובא דעלמא שאין זה מקומו דהירק דעלמא נמכר רק על פתח גנות בעליהן ולא על פתחו של כרם זה משא"כ לענין דם הנמצא בפרוזדור הגם דיתכן לומר שזה מקומו הוא והדם בא מן הצדדים מיהא כיון דרוב הדמים באים מן המקור והדם מן המקור ג"כ דרך ביאתו מן החדר לפרוזדור נמצא דבית החיצון הוי נמי מקומו של דם המקור. וראיה לזה מהא דאי' בש"ס ע"א. ובש"ס בכורות (נ:) אר"א כו' וירושלים רובא דעלמא כו' הדרינא ופירש"י ז"ל אלו הי' מטבעות של ירושלים ורובן של אלו באו מירושלים לכאן וקשה נהי דרוב מטבעות אלו בירושלים מ"מ הא מקומו הוי חולין ונימא דכאן נמצאו וכאן הי' וכאן מקומו ממש א"ו כיון דרובן של אלו באו מירושלים לכאן תו אזלינן בתר רוב דכאן נמי מקום המטבעות של ירושלים:

ובמס' ביצה (י:) במשנה בתוך הקן נמצא לפני הקו ופרש"י לפני הקן כו' ושם היונים יוצאים לאויר ונוחים שם כו' ובגמ' לימא מסייע לר"ח דאר"ח רוב וקרוב הלך אחר הרוב וקשה דהא זה הוי רוב ומקומו ודמי ממש לכרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו דחדית לן הרמב"ן דכיון דדרך הגננים למכור על פתח הגן זה הוי מקומו ממש וה"נ כיון דדרך היונים לצאת לאויר לפני הקן ונוחים שם א"כ הוי מקומן א"ו כמ"ש לחלק דשם אין דרכם של גננים אחרים למכור על פתח כרם הזה משא"כ ביונים הנמצאים לפני הקן נהי דדרך היונים שיוצאים לאויר ונוחים לפני הקן מיהא גם יונים הבאים מעלמא דרכם לבא לכאן:

ד אמנם כאשר אתבונן לענ"ד הדבר נכון היטב דנהי דהפרוזדור הוי גם מקומו של דם המקור ואין זה דומה לכרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו דשם מיוחד פתח הגן רק לירק הכרם הזה מיהא כיון דחדית לן הרמב"ן ז"ל דמקומו ממש עדיף מרוב ואסברא לן משום דאמרינן כאן נמצא וכאן הי' ממילא אמרינן דכל שאפשר לתלות הדם שבא מן הצדדים בבית החיצון אזלינן בתר מקומו ממש דכאן נמצא וכאן הי' מעת הולדו ולא בא ממקום אחר אף לא ממקום קרוב לא כן הדם הבא מן המקור ל"ש בו לומר כאן נמצא וכאן הי' מעולם דע"כ לא הי' מתחילה מקומו כאן משא"כ ביונים שלפני הקן דל"ש בהו לומר כאן נמצא וכאן הי' מעולם דזה ודאי אינו שהרי דרכם להיות תוך השובך וכן במטבע שהולכת מיד ליד עובר לסוחר ול"ש בזה לומר כאן נמצא וכאן הי' וגם ל"ש

בהו לומר שזה מקומו כמו בכרם הנטוע ירק דזה אינו כיון דיונים הבאים מעלמא וכן מטבעות הבאים מירושלים ג"כ מקומן כאן ולא נשאר אפס ההוכחה יען שקרוב יותר לקן שבתוך השובך ולהכי מסייע שפיר לר"ח דרוב וקרוב אזלינן בתר רוב ודו"ק:

ה ולפי"ז בחצץ הנשאל לפני הר"ן הנמצא במי רגלים שפיר י"ל דזה דומה להאי חצבא דחמרא ולהך דכרם הנטוע ירק כיון דמקום של מי רגלים אינו מקום של דם המקור ומיוחד רק למי השתן הבא דרך הכליות ויש לנו לומר דבכה"ג מקומו עדיף שמיוחד רק לזה וכן בדם הנמצא ויש לתלות במכה הבא מן הצדדים יש לנו לומר שבא ממקומו ממש וכאן נמצא וכאן הי' מעולם ויען שהקרטין ידוע שדרכן לבא מגלדי המכה עד מוכיח הוא שזה מקומו שלא בא ממקום אחר ודו"ק:

ו ובפ' האשה שלום (קט"ו.) יצחק ר"ג בר אחתי' דרב ביבי אזיל מקורטבא לאספמיא ושכיב שלחו מהתם מי חיישינן לתרי יצחק אביי אמר חיישינן רבא אמר לא חיישינן וכ' הרמב"ן ז"ל דרבא ס"ל דלא חיישינן דחזקה כאן נמצא וכאן הי' ואין חוששין ממק"א בא לכאן ואותו יצחק שהוא מכאן הלך לו למק"א ובנמ"י שם הק' הלכתא אהלכתא דקי"ל בהא כרבא דלא חיישינן לתרי יצחק מוכח מזה דסמכינן על חזקה דכאן נמצא וכאן הי' ועיקר דבר זה בפ' המדיר ושם לא קי"ל כרבא דס"ל כאן נמצא וכאן הי' ע"ש. ולענ"ד לק"מ דבפ' המדיר (ע"ה.) תנן הי' בה מומין ועודה בבית אבי' האב צריך להביא ראיה שמנתארסה נולדו בה מומין הללו נכנסה לרשות הבעל צריך להביא ראיה שעד שלא נתארסה הי' בה מומין אלו והי' מקחו מקח טעות ורבא טעמא דמתני' קאמר רישא כאן נמצאו וכאן הי' סיפא נמי כנ"מ וכה"י ורב אשי אמר רישא מנה לאבא בידך וסיפא מנה לי בידך. ושם טעמא רבה איכא הא דרב אשי לא ניחא לי' הך טעמא דכאן נמצא וכאן הי' דמבואר בכ"ד בש"ס דחזקה דמעיקרא עדיפא מחזקה דכאן נמצא וכאן הי' ורבותינו בעלי התוס' הרגישו בזה שם (ע"ו.) ד"ה על כו' אבל בבית אבי' אימר קודם לכניסת רשות זה הי' כמו שהיא עתה ואינו נראה דדוקא משום חומרא דקדשים הוא דאמרינן כל הטומאות כשעת מציאותן ע"ש. ולענ"ד מקום אתי לתרץ קושיתם דהאמנם בפ"ק דנדה מוכח דחזקה דהשתא אינו אלא משום חומרא דקדשים זה רק היכי דאיכא חזקת טהרה דטהרות כמבואר בחי' הר"ן ריש מס' נדה (ב.) והיכי דחזקה דהשתא סותר את החזקה דמעיקרא בזה אמרינן דחזקה דמעיקרא עדיפא וע' ברשב"א בחי' חולין (י.) מ"ש לענין נשבר הגף וזקני הרמ"א כ' להטריף בספק במים בראש וזקני התב"ש החזיק דבריו דשאני בא זאב ונטל בני מעיים והחזירן נקובים דסמכינן ע"ז דרוב בהמות בריאות ומהיכי תיתי נימא דבהמה זו יצאה מן הרוב אבל בנמצא מים בראש עינינו רואות שבהמה זו איתרע

לה חזקה דגופה וכבר שלטה בה חולי הראש והיא אינה מן הרוב הבהמות הבריאות ע"ש. עכ"פ מקום אתנו לומר דלענין מומין בבית אבי' ס"ל לרבא דאמרינן כאן נמצא וכאן הי' כמו שהוא עתה כן הי' טרם שנתארסה וחזקה דגופה לא מהני כיון דחזינן דגופה איתרעי והדבר ברור שהיא אינה מן הרוב הבריאות וכבר שלט בה החולי שהוליד בה מום והא דרב אשי פליג על רבא שם בפ' המדיר יתכן דס"ל דאפי' היכי דאיכא ריעותא בחזקה ואיתרע לה גופה אמרינן השתא הוא דאיתרע ואזלינן בתר חזקה דמעיקרא אפי' היכי דאיכא ריעותא מגופה ורק משום חומרא דקדשים הוא דאמרינן כל הטומאות כשעת מציאתן:

אכן בהאי עובדא דפ' האשה שלום גבי יצחק ר"ג בר אחתי' דרב ביבי שהלך מקורטבא לאספמיא ושכיב שפיר י"ל דאפי' לרב אשי לא חיישינן לתרי יצחק ומסתבר טפי דכאן נמצא וכאן הי' והוא הוא יצחק ר"ג שהלך מקורטבא לאספמיא דאי ניחוש שמא יצחק ר"ג עזב דרכו והלך למרחוק ואיש אחר הנקרא יצחק ר"ג בא תחתיו לכאן א"כ אנו סותרין לא לבד חזקה דהשתא כאן נמצא וכאן הי' אלא אתה סותר גם החזקה דמעיקרא שהרי החזיק מכבר מה שראו וידעו בבירור היטב שהאיש יצחק ר"ג ב"א דר"ב הלך מקורטבא לאספמיא ושם הי' וקנה מקומו. ותהי להפך אם לא ניחוש לתרי יצחק ר"ג בזה אנו מקיימים חזקה דהשתא כאן נמצא וכאן הי' וחזקה זו מתאים עם החזקה דמעיקרא שהוחזק מתחילה שיצחק ר"ג ב"א דרב ביבי הלך מקורטבא לאספמיא והי' שם וז"ב ב"ה: ועפי"ז אני דן דבקרטין יש לנו לומר שבודאי באו מן הצדדים וכאן נמצאו וכאן הי' שנולדו כאן בפרוזדור דאם באנו לחוש דלמא מן המקור באו אתה סותר לא לבד חזקה דכאן נמצאו וכאן הי' מעודם אלא אתה סותר גם חזקת טהרה ומהיכי תיתי להחזיק ריעותא שנשחת מקורה להזקיקה לטומאה והרי עדיף טפי לומר שקרטין אלו ברי' בפני עצמו עפר או גלדי מכה מן הצדדים וכאן נמצאו וכאן הי' ובזה מקיימים חזקה דהשתא יחד עם חזקה דמעיקרא חזקת טהרה ודוק:

ז ובפ' האשה בתרא (ק"כ.) אין מעידין אלא עד ג' ימים ופרש"י אם ראוהו תוך ג' ימים למיתתו מעידין עלי' אבל אם לא ראוהו עד לאחר שלשה ימים חיישינן שמא נשתנו מראית פניו ואין זה שהם סבורים ובתוס' שם ד"ה אין מעידין כו' היכי שאין ידוע מתי נהרג אין לתלותו אלא בתוך ג' ימים ובפ' מי שאחזו (ע"ו.) כתבו ונתנו לאחר י"ב חודש אם הגט קודם כו' ואם אינו יודע זו שאמרו מגורשת ואינו מגורשת והק' הר"ן ז"ל נוקמ' בחזקת חי ונימא השתא הוא דמת ותי' כיון דהשתא מת מספקינן לי' דלמא מקמי הכי מת בעוד שהי' תוך י"ב חודש ועיין בט"ז יו"ד (סימן שצ"ז). והר"ן שפיר קאמר לשיטתו שכ'

בתשובה דספק מתי נהרג אין מעידין עלי' וחיישינן דלמא מקמי הכי מת לפני שלשה ימים אכן לשי' הר"ת דס"ל דספק אם הוא תוך ג' ימים מעידין עליו ותולין שהוא תוך ג' ימים מבואר מזה דהר"ת אלים לי' חזקה דמעיקרא חזקת חי אפי' היכי דמת עכשיו ולא חיישינן שמא מקמי הכי מת לפני שלשה ימים אלא אמרינן השתא הוא דמת א"כ קושית הר"ן בפ' מי שאחזו עמדה וגם נצבה אמאי אם אינו ידוע מגורשת ואינו מגורשת נוקמא בחזקת חי ונימא השתא הוא דמת דהא מה"ט בנמצא מת ואינו יודע מתי נהרג מעידין עליו. והנ"ל דשאני נמצא מת ואינו ידוע מתי נהרג מלבד חזקת חיים איכא חזקה שלא נשתנה צורתו ונהי דכל חזקת חי אית לי' ריעותא מגופי' דסוף כל אדם למות וההעדר כרוך בו ועלול לכך שיהי' צורתו משתנה אחר מותו כדאמר בירושלמי כל תלתא יומא נפשא טייסי על גופא וסברית דהוא חוזרת לגוה כיון דחמיתי' דאישתני זיווהי דאפי' שבקית לי' מיהא בספק מת תוך ג' ימים ס"ל לי' להר"ת דאזלינן לקולא ומעידין עליו ממ"נ אי אזלינן בתר חזקה דמעיקרא העמידנו בחזקת חי ועכשיו הוא דמת ואי אזלינן בתר חזקה דהשתא א"כ ל"ש לחוש שמא אישתני צורתו דאדרבא כל הטומאות כשעת מציאתן וכמו שהוא עתה כן הי' צורתו מקודם והוא הוא וז"ב בסברא בעזה"י. ולפי"ז מבואר החילוק דגבי גט אנו דנין אם הבעל מת תוך י"ב חודש או לאחר י"ב חודש ובזה החזקה דהשתא סותרת החזקה דמעיקרא אבל בנמצא מת אין נ"מ מתי איש זה מת אלא אנו דנין אם זה הוא בעל אשה שהעד מעיד עליו להתיר את אשתו או אם הוא איש אחר וע"ז שתי החזקות מתאימות זל"ז ודו"ק:

ח ובמס' שקלים (פ"ז מ"ג) בשר הנמצא בעזרה אברין עולות חתיכות חטאות וזה וזה תעובר צורתו ויצא לבית השרפה ושם בגמ' בשר כו' ר"א בשם ר' הושעיא הסה"ד טעון עובר צורה כו' א"ר יוסי ויאות לאכלה אין את יכול שמא נתקלקלה צורתו וקשה לי נהי דמצינו חומרא בקדשים לענין זה דלא סמכינן על חזקה דמעיקרא וחיישינן לחזקה דהשתא ואמרינן כל הטומאות כשעת מציאתן זה מהני דלא סמכינן על חזקת חיים לומר השתא הוא דנשחטה אבל אכתי קשה אמאי לא אזלינן בתר חזקה דהשתא שלא נשתנה צורתו ובודאי כמו שהוא עתה כן הי' והרי לשי' הר"ת אפי' באיסור אשת איש החמור והיא בחזקת איסור אשת איש ואפ"ה בספק אם מת תוך ג' ימים מעידין עליו בחזקת שלא נשתנה צורתו אמנם הדבר נכון היטב דשאני נמצא מת דיש עד המעיד שגוף המת לפנינו יש בו צורת איש פלוני ולפי עדותו האשה היא מותרת במיתת בעלה ואם באנו לחוש שמא נשתנו מראית פניו ואין זה שהם סבורים ע"ז אנו סומכין על חזקה דהשתא דכמו שהוא עכשיו כן הי' מקודם משא"כ גבי בשר הנמצא בעזרה כפי שהוא עתה לפנינו ספק

השקול הוא אם הוא נותר או לא ואין כאן שום הוכחה להיתר ע"י חזקה דהשתא אלא אי נימא דאוקמי בחזקת חי והשתא הוא דנשחטה ובקדשים לא סמכינן ע"ז ואמרינן כל הטומאות כשעת מציאתן והרי שור שחוט לפניך ושמא נשחטה מאתמול ודו"ק:

ט ובריש פ' המפלת (כ"א.) המפלת כמין שערה כמין עפר כמין יבחושין אדומים תטיל למים כו' ובגמ' שם (נ"ד:) ותו הא דתנן המפלת כמין קליפה כמין שערה כו' ופרש"י ה"ה מין שערה אדומה וכבר דקו רבנן בזה על התנא ומכ"ש על פרש"י מדוע הוצרך לפרש שערה אדומה פשיט' דבעי עכ"פ מראה דם טמא דמראה הטהור אפי' דם ממש טהור ולא עדיף כמין שערה מדם ממש. ושם (י"ט.) שחור אדום הוא אלא שלקה ת"ר כו' ושחור זה לא מתחילתו הוא משחיר אלא כשנעקר הוא משחיר ופרש"י כשנעקר מן הגוף לוקה ומשחיר עי"ש. והתעוררו בזה על לישנא יתרה שבגמ' דמה קמ"ל ומה נ"מ אם מתחילתו הוא משחיר או אם כשנעקר הוא משחיר. ולענ"ד י"ל דדבר גדול שמענו מזה דנקט התנא כמין שערה כו' ופרש"י שערה אדומה לאפוקי כמין שערה במראה השחור כנידן שאלתינו במצאה קרטין שחורין דיש נ"מ אי נימא דמתחילתו הוא משחיר דין הקרטין השחורין כמו קליפות ושערות אדומות דבעי בדיקה בפושרין אם נימוחו הוי דם טמא ואם לא נימוחו ברי' בפ"ע הוא אכן כיון דידוע הי' לחכז"ל דשחור זה לא מתחילתו הוא משחיר אלא כשנעקר לפי"ז י"ל דנהי דתנן במשנה חמשה דמים טמאים באשה האדום והשחור כו' זה רק בידוע שהיא דם ובא מן המקור וחזקת דם מן המקור דם טמא הוא לכן אמרינן אדום הוא אלא שלקה משא"כ אם הפילה כמין שערות שחורות דצורת השערה מוכיח שאינו דם אם באנו לחוש שמא דם טמא הוא הרי אתה סותר לא לבד חזקה דמעיקרא חזקת טהרה וחזקת הגוף שהי' לה עד עתה מקור נאמן שלם בבריאות ואורח בזמנו ככל הנשים הבריאות אלא שגם חזקה דהשתא סותר דהרי יש לנו חזקה דהשתא לומר כמו שהוא עתה כן הי' מתחילתו ומראהו עמד בו כמאז כן עתה והוא ברי' בפ"ע כמין עפר. או גלדי מכה וכי"ב לא כן אי ניחוש שמא דם הוא מוכרח אתה לומר שנשתנה מברייתו דמתחילה הי' דם לח ואדום וכעת שינה צורתו בתואר קרטין או שערות וכי"ב ולקה ונעשה מראהו שחור וכיון דכבר העידו הרופאים שצורה כזו מוכחת שאין זה דם שפיר אמרינן אחזוק' ריעתא לא מחזיקינן ובזה אנו סומכין על החזקה דהשתא כמו שהוא עתה כן הי' בלי שום שינוי מברייתו ובודאי ברי' בפני עצמו הוא דלא מן המקור בא אלא מן הצדדין וטהורה היא ודו"ק:

הנלענ"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן יב

שאלה. אחד הביא שור על השוק למכרו ובא איש אחר וקנה השור במקח אשר בא לעמק השוה והכניס השור לרבקה שלו ובאותו שעה שלח להמוכר להודיע אותו שמסר מודעה לפני עדים שמוכרח לבא במרמה לקנות השור בכדי שיהי' ביכולתו לגבות חובו שתבע מהלוה בעל השור והי' משמיט א"ע וטרם בא השליח מהקונה לראות המוכר ולהודיע אותו הלך המוכר אנה ואנה עד כמעט עבר היום וכעת הקונה רוצה להחזיר השור לבעליו והמוכר תובע להקונה שהפסידו שעבר יום השוק ועי"ז יהי' מוכרח להשהות השור עד יום השוק הבא ויש בזה הפסד מזונות:

א תשובה. משנתינו היא זה גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך מס' ב"ק (צ"ו:) הרי מבואר דאפי' היכי דנאסר בהנאה וכבר חדית לן התוס' במס' שבת (נ"ח.) ד"ה אעפ"י כו' דהא דאמר בפ' נגמר הדין כיפה שהיא טמא מדרס ונתנו על הספר טהור מן המדרס אעפ"י שלא נעשה בו שום מעשה כיון דנאסר בהנאה חשיב שינוי מעשה ע"ש ואפ"ה לענין גזילה לא חשיב שינוי והגזלן אומר הרי שלך לפניך וקרינן בי' והשיב את הגזילה כעין שגזל ולא חשיב מזיק מכ"ש בנידן שאלתינו שאין שום שינוי בגוף השור פשיט' שהקונה יכול להחזיר השור להמוכר ומה שבא במרמה לגבות חובו לא גרע מאלו גזל השור מן המוכר. הלום ראיתי בתשו' פנים מאירות (סימן פ"ב) שנשאל בנידן כיוצא בו לענין ברזל והשיב שהלוקח חייב לשלם ההפסד והביא ראי' ממ"ש התוס' ב"מ (ע"ו:) ד"ה אין להם כו' וכ"כ הרא"ש שם גבי השוכר את הפועלים והטעו כו' אורחא דמלתא נקט והלכו וה"ה אם לא הלכו וכבר שכרו כל הב"ב פועלים נותן להם שכרם כפועל בטל דקי"ל כר' מאיר דדאין דיני דגרמי ועל ידו נתבטלו היום וה"נ כיון דכבר הלכו הקונים ברזל ועל ידו אי אפשר למצוא הקונים הוי מזיק ע"ש. ולענ"ד אין הנידן דומה לראי' דבשלמא בפועלים דמחויב לשלם שבת שפיר כ' התוס' והרא"ש דמחויב לשלם להם שכרם כיון דנתבטלו על ידו מן המלאכה חשיב כאלו הדקי' באינדרונא דמחויב לשלם לו שבת כש"ס פ' החובל (פ"ה:) ואף דשבת אינו חייב רק במזיד כש"ס ב"ק (כ"ו.) ע"ש בשוכר הפועלים להביא לו תבואה ולא מצאו או בשוכר הפועלי' ומצאו השדה לחה מזיד הוא דהוי לי' לסייר נכסי' כדאי' בש"ס ב"מ (ע"ז.) משא"כ בנידן שנשאל הפ"מ שלקח הקונה את הברזל לביתו או אפי' בנידן שאלתינו שהכניס השור לרשותו ולא החזירו עד שעבר יום השוק פשיט' שיכול לומר הרי שלך לפניך ושבת ליכא בשור ואפי' היכי דהזיק השור וכחשו פטור היכי דהדר בריא מאליו כמ"ש התוס' מס' גיטין (מ"ב.) ד"ה השור כו' ע"ש ואפי' לשי' הר"ח דס"ל גבי שור השבת הוא בכלל הנזק כיון דפיחת

דמיו זה רק היכי דהזיקו וניכר ההיזק בגוף השור משא"כ היכי דמחזיר השור לבעליו בלי שום שינוי ולא ניכר בו כחשי' ל"ש בזה דין מזיק וזה מבואר בישו"ש ב"ק פ' הגוזל (סימן י"ז) שם הביא מ"ש המרדכי כל דבר שהוא בעין רק שאינו שוה למכור כמו שהי' מתחילה זה הוי רק גרמא ע"ש. ובש"ס ב"ק (צ"ח.) השף מטבע של חברו פטור וע' בש"ע חו"מ (שפ"ו) ואפי' לשי' הרש"ל דס"ל דדוקא היכי דלא שקלי' אבל היכי דשקלי' בעי השבה מעליא כגזלן דמחויב לקיים והשיב הגזילה כעין שגזל מיהא בנידן שאלתינו גם אלו גזל בידים אומר לו הרי שלך לפניך והרי משיב השור כעין שגזל בלי שום שינוי וז"ב ב"ה:

ב ובש"ס ב"ק (כ.) כתבו התוס' ד"ה זה כו' אפי' בחצר דקיימי לאגרא וגברא דלא עביד למיגר הוי מצי למימר דפטור כיון שלא נהנה אעפ"י שגרם הפסד לחברו דאפי' גירשו חברו מביתו ונעל דלת בפניו אין זה אלא גרמא בעלמא ע"ש והרא"ש כתב שם פר"י דה"ה בחצר דקיימי לאגר כו' דאפי' גירש חברו מביתו כו' וכן המקבל שדה והובירה אינו חייב אלא משום דדרשינן לשון הדיוט ואומר בירושלמ' ז"א המבטל כיסו של חברו פטור ורב אלפס כ' אבל בחצר דקיימי לאגרא צריך להעלות לו שכר ואע"ג דלא עביד למיגר דהא חסרי' ממונא כו' ומיהא כבר הוכחתי שעל החסרון אינו חייב כו' ע"ש. ולענ"ד יש להצדיק את הרי"ף ז"ל וכדבריו מבואר בירושלמי פ' איזהו נשך (ה"ג) דאמרו שם הנותן מעות לחברו ליקח בהן פירות למחצית ואמר לא לקחתי אין לו עלי' אלא תרעומת כו' א"ר יצחק הדא אמרה המבטל כיס חברו אין לו עלי' אלא תרעומת כו' המבטל שדה חברו חייב לשפות לו ופי' הפני משה חייב לשפות לו לפייסו בעד ההפסד שגרם לו וטעמא דבפירות השדה הריוח מצוי הוא והוי כמאבד נכסי חברו כו' ע"ש. ובש"ס ב"מ (ס"ד:) בפרש"י ובתוס' שם ד"ה ולא כו' מבואר דבית עדיף משדה וכרם דהתם זימנין דלא שקל מידי אבל בית נהנה תמיד ע"ש. א"כ שפיר כ' הרי"ף ז"ל דבחצר דקיימי לאגרא חייב משום דחסרי' ממונא דזה הוי כמבטל שדה וז"ב בעזה"י. ובמראה הפנים הביא מ"ש הסמ"ג הטעם שהמבטל שדה חברו חייב לשפות לו ובחנות ובספינה פטור דשאני שדה דאינו תלוי בדעת אחרים כי אם בטורח עצמו ולפי"ז י"ל דגבי חצר דקיימי לאגר פטור משום דתלוי בדעת אחרים מיהא היכי שהי' דר בעצמו בחצר שלו והוא גירשו זה ודאי עדיף משדה שהרי הדירה תלוי בדעת עצמו בלי שום טרחא ואדרבא ערב לאדם לדור בשלו כדאי' בירושלמי הובא בתוס' מס' מ"ק (י"ג.) ודו"ק:

ומה שהק' הרא"ש על הרי"ף שהרי מבואר במשנה המקבל שדה והובירה אינו חייב אלא משום דדרשינן לשון הדיוט לענ"ד שאני המקבל שדה מחברו ואחר שזכה בה

מדעת הבעלים דל"ש בזה לא דין מזיק ולא גרמי שהרי הוא לקח השדה עפ"י רשות בעלים וזה מדוקדק בלשון הרי"ף שכן גי' הירושלמי והרמב"ם שכ' המקבל שדה מחברו ומשזכה בה הובירה נמצא דלא עשה מעשה בגזילה או הזיק אלא שלא מילא חובתו לעבוד עבודת השדה ונתעצל לעשות פעולת הטובה ולהכי אינו חייב רק מחמת שכן כותב לו אם אוביר ולא איעבד אשלם במיטבא אבל בחצר דקיימי לאגר ומכ"ש היכי שהבעל החצר דר בעצמו בבית והוא הלך וגירשו מביתו בזה שפיר מסתבר דחשיב מזיק כמאבד נכסי חבירו בידים שהרי עשה מעשה וגירשו ונעל בפניו ומכ"ש היכי שדר בחצר חברו נהי דלא הרויח שהוא גברא דלא עביד למיגר מיהא הפסיד לחברו וחסרי' ממונא. ולפי"ז אני דן בנידון שאלתינו דל"מ לשי' התוס' והרא"ש פשוט דהקונה אינו מחויב לשלם ההפסד אלא אפי' לשי' הרי"ף נמי פטור דנידון שאלתינו דומה ממש לדין המקבל שדה מחברו ומשזכה בה הובירה דלולא שכ' לו אם אוביר ולא איעבד אשלם במיטבא פטור וכבר אמינא בה הטעם כיון דבא לידו ברצון הבעלים וה"נ כיון שלקח השור לביתו ברצון וברשות התורה דקי"ל עביד אינש דינא לנפשי' כש"ס ב"ק (כ"ז.) ואף לפמ"ש הרא"ש שם דרק בחפץ מבורר שהוא שלו עביד אינש דינא לנפשי' אבל מחמת חוב לא ה"ט משום דעובר על ל"ת אל ביתו לעבוט וכמ"ש להדיא הריב"ש (סימן שצ"ו) ומבואר להדיא בתשו' הרא"ש (כלל ס"ד ס"א) דאפי' לא הי' שלה כו' מ"מ אם תופס אדם חפץ עבור תביעה שהוא חייב לו לא מקרי גזלנא כו' ע"ש. ומכ"ש בנידון שהלוה הי' משמיט א"ע שפיר עביד דינא לנפשי'. ומה שממילא עבר הזמן ופנה היום והקונים לדרכם הלכו בזה אין להקונה דין מזיק וז"ב:

ג ובס' פלפולא חריפתא על מס' ב"ק (כ'.) כ' על הרא"ש שהביא שם פי' הרי"ף דבחצר דקיימי לאגר חייב להעלות לו שכר שזה דוקא בחצר ושאר קרקע דברשותא דמארי קיימא אבל במטלטלין אפי' היכי דעביד למיגר אם גזלן ואכל החסרון שחיסר לבעליהם שהי' יכולין להשכיר בהן פטור מן התשלומין של החיסרון שאין משלם אלא כשעת הגזילה כו' ע"ש. וברוח בינתו כוון למ"ש הרשב"א בפרק הגוזל (צ"ז.) דאי' שם התוקף עבדו של חברו ועשה בו מלאכה פטור ואי ס"ד עבדא כמקרקע דמי אמאי פטור ברשותי' דמארי קאי כו' התוקף ספינתו של חבירו ועשה בו מלאכה פטור רב אמר רצה נוטל שכרה כו' ושמואל אמר אין לו אלא פחתא אמר ר"פ לא פליגי הא בדקיימי לאגרא הא בדלא קיימי לאגרא והק' הרשב"א הובא בשיטה שם אמאי אינו משלם כל מה שנהנה והרי אפי' בזה נהנה וזה לא חסר היכי דאיכא שחרוריתא דאשייתא מגלגלין עליו את הכל ותי' דע"כ לא אמרי' דמשלם כל מה שנהנה אלא בקרקע אבל לא במטלטלין

דקרקע אינה נגזלת וברשות בעלים עומדת והרי נהנה משל בעלים להכי משלם כל מה שנהנה מה שאין כן במטלטלין דהם נגזלין אינו משלם רק מה שגזל דקי"ל כל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה, וכי נהנה הגזלן מדידי' מתהני ולא משל נגזל. ובתשו' הרא"ש (כלל צ"ה ס"א) כ' וז"ל יקבל החכם תשובתו מ"ש הגוזל שדה ואכלה שאינו משלם פירות שאכל וראי' מהתוקף ספינתו של חברו דאינו נותן אלא פחתא אין הנידון דומה לראי' דודאי מטלטלין שהם נגזלין כו' אבל קרקע בחזקת הבעלים והפירות שגדלו על הקרקע של בעלים הי' כו' וגזל ממון חברו מטלטלין משנטלן והוציאן מרשות הבעלים ומביאן לרשותו נגמר הגזל ע"ש. ובשעה"מ ה' גזילה (פ"ג ה"ט) כ' ומדברי התוס' פ' אלו נערות (לז) ד"ה ל"צ כו' נראה בהדיא דס"ל דאפי' במטלטלין אמרינן כיון דפיחת כ"ש מגלגלין עליו את הכל כו' וא"כ קשה טובא מה יענו להך דפ' הגוזל דמוכח בהדיא דאינו משלם אלא פחתא גרידא כו' ע"ש. ולענ"ד לק"מ דהוא מדמה גזלה לשבח גזילה בשלמא תוקף ספינתו של חברו ועשה בה מלאכה כיון שמחזיר לו הספינ' בעין ומשלם לו עבור פחתה מה לו להועיל עוד לזעוק ואף שיש לו עוד תביעה על שכרה שהי' בידו להשכיר את הספינה והגזלן נהנה ואכל השבח שהשביחה הספינה ע"ז שפיר קאמר הרשב"א דכל מה שנהנה הגזלן מדידי' מתהני כיון דהגזלן משלם לו הקרן בשלימות אי פגרא לא אגרא כש"ס ב"מ (ס"ט) ואפי' למ"ד התם דמשלם אגרא ופגרא שאני התם דנחית אדעתא דהכי והשוכר התחייב א"ע לשלם שכר להמשכיר אבל היכי דלא נחית לאגרא שפיר י"ל דלכ"ע אין להנגזל זכות על שבח הספינה מיהא זה רק היכי שהגזלן משלם להנגזל הקרן בלי שום פסידא משא"כ בזר שאכל תרומ' שתחב לו חברו בתוך בית הבליעה במקום שהי' יכול להחזירה נהי דאלו החזירה היתה נמאסת מיהא כיון שנהנה משלם כל מה שנהנה ואין סברא לומר דמדידי' מתהני כיון דכל הנאה בא ע"י חסרון ממון של חברו ולא יתכן כלל שיאכל הלה וחדי בתרומה של כהן וזה נהנה וזה חסר מן הקרן שגזלו ממנו תרומה הראוי לאכילה וזה מבואר בקיצור הדברים בתוס' ב"ק (כ:) ד"ה הא איתהנית כו' וא"ת האי דתחב לו חברו כו' וי"ל הואיל ונהנה מחמת החסרון שהי' מתחילה ע"ש. ובתוספו' ב"ק (ק"א.) ד"ה או כו' ובפ' א"נ אמר תחב לו חברו משקין של אחרים בבית הבליעה משלם מה שנהנה כו' אעפ"י שאין זה ע"י מעשיו מ"מ נהנה גופו. ולענ"ד בכוונה הביאו התוס' מהך דתחב לו חברו משקין דהרי המשקין נמאסין ואינו שוה עוד כלום כמ"ש בשיטה כתובות שם ע"ש. וברא"ש ב"ק שם מבואר ביותר שכ' בזה"ל וכן בפ' א"נ גבי מי שתחב לו חברו בבית הבליעה אוכלין של חברו למקום שאין יכול להחזירו שמשלם כל מה שנהנה. ואנא אסברא להא מלתא עפ"י דאי' בירושלמי

מס' קדושין (פ"ג) ר' יוחנן אמר אונסא כמאן דלא עביד וזה מהני לפטור מעונש דכיון דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו אפי' במזיד והיכי דהוי אונס דהוי שלא מדעתו ושלא מרצונו אין זה מעשהו כלל מיהא לענין חיוב תשלומין מה שנהנה בזה לא בעינן שיעשה מעשה או שיהי' ע"פ רצונו והרי היורד לתוך שדה חבירו והוציא הוצאות שלא מדעתו אם הוצאה יתרה על השבח משלם לו עכ"פ מה שהשביח כש"ס ב"מ (ק"א) ע"ש. ועיין קצה"ח (רמ"ו סק"ה) שהוכיח מפרש"י שהנאה בכלל אכילה ואינו יכול לומר הייתי מתענה ודו"ק:

ד ובד"ן בס' הפלאה התעורר לפי מה דאיתא בירושלמי נפשו של אדם חותה באכילת איסור א"כ ל"ש לחייבו משום הנאת מעיו דהא אין לו הנאה כלל ומבואר בירושלמי הובא בר"ש מס' תרומות (פ"ו מ"ג) דתרומה אינו נחשב לפועלים אכילה ע"ש. והנ"ל דהנה התוס' ישנים בפ' אלו נערות שם וכן הש"מ בשם הרא"ש הקשו בהא דאמרו בגמ' שם כיון דלעסה קני' מתחייב בנפשו לא הוי עד דבלעה הא אמרינן בפ"ק דמס' כריתות (ז) כהן שסך שמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל בו כו', א"כ הכא נמי נימא דמשעת לעיסה מתחלל ע"ש. ובמס' כריתות שם פירש"י ד"ה כהן כו' כיון דבטלה בהיתר והכ"מ ה' תרומות (פי"א) הוכיח מזה דהיכי דעשה מתחילה באיסור אין התרומה מתחללת ועיין שם במ"ל. ולפי"ז שפיר מקשה הש"ס בכתובות כיון דלעסי' קני' מתחייב בנפשו לא הוי עד דבלעה ול"ש לומר כיון דלעסי' התרומה נתחללה דז"א כיון דהלעיסה באיסור אין תרומה מתחללת. מיהו היכי דתחב לו חברו בבית הבליעה במקום דלא מצי לאהדורה א"כ שפיר אמרי' כיון דכבר נתחללה ונמאסת באונס א"כ הנאת מעיו שפיר חשיב הנאה ולהכי פירש"י א"ש היטב אי דלא מצי לאהדורי אמאי חייב מיתה הא אונס הוא ול"ש לומר אונס רחמנא פטרי' מחיוב תשלומי ממון דאדרב' כיון דהוא אנוס א"כ התרומה נתחללה על ידי אונס בהנאת גרונו שלא ברצונו והנאת מעיו הוא מן ההיתר ואם כן חייב על הנאתו שהנאה היא בכלל אכילה:

ה אכן דין זה צריך תבלין ושקידה רבה להבין שי' רש"י דחדית לן דהיכי דתחב לו התרומה בתוך בית הבליעה במקום דלא אפשר לאהדורה אינו חייב מיתה אבל ממון חייב כמ"ש הש"מ שם ע"ש. והדבר קשה לשמוע נהי דהאונס אינו פוטרו מחיוב הנאה מיהא כיון דחברו תחבה לו במקום שא"א לאהדורה א"כ הבעלים נתיאשו מהתרומ' והוי כמציל מזוטו של ים והיכי דאכלו לאחר שנתייאשו הבעלים בודאי פטור כדאי' בפ' הגוזל ומאכיל (קא:) ולא עדיף הנאת אכילה מאכילה עצמה ובתוס' שם ד"ה גזל כו' מוכח מדבריהם דאפי' נתייאשו הבעלים אחר שבא ליד האחרון אין להבעלים על

האחרון כלום ע"ש. ובש"מ כתובות שם כ' בד"ה ואי לא מצי לאהדורי אמאי חייב פרש"י אמאי חייב מיתה אנוס הוא כו' הקשו בתוס' דלוקי כגון שמרצונו מניח לו לתחוב ותירצו בשיטה ישנה דאעפ"כ פטור ממיתה כיון שחברו הניחה ותחבה במקום שלא הי' בידו להחזירה ואנוס הוא שהוא לא הי' חושב שיתחבנה לו חברו במקום שלא יוכל להחזירה כו' ע"ש:

ובמס' שבועות (י"ח.) בפרש"י ד"ה ובת"ח כו' וא"ת מזיד הוא בבעיל' סמוך לווסתה אין זו קושיא שאין כרת וחיוב חטאת על סמוך לוסתה עד שתטמא ובבעילת הטומאה שוגג הוא קסבר יכול למבעל ע"ש. ובמס' תרומות (פ"ז מ"א) האוכל תרומה מזיד אם רצה הכהן למחול מוחל ושם (מ"ה) זה הכלל כל המשלם קרן וחומש התשלומין תרומה אם רצה הכהן למחול אינו מוחל כו' ובפה"מ להר"מ שם (מ"א) לא חייב ה' בחומש אלא למי שאכל בשגגה כו' אבל במזיד אינו חייב חומש כי גדול עונו מנשוא ולא יתכפר בתשלומין כו' ע"ש. ובתוס' פסחים (ל"ב:) ד"ה מעילה כו' היא הנותנת שאר מצות שהן חמורות בכרת אין לזדונה כפרה כו' וכה"ג איכא בריש מס' מכות כו' שעשה מעשה במזיד לא יגלה כי היכי דלא תהוי לי' כפרה כו' ע"ש. ובתוס' פ' אין צדין (כ"ה:) ד"ה אורח כו' דודאי ליכא איסור דמשנשחטה עומדת בחזקת היתר מיהא אם נמצאת טרפה לאחר שאכל הוא נענש כשוגג ולא כאונס שלא הי' לו למהר כל כך ע"ש. ובתוס' פסחים (ע"ג.) ד"ה שחטו ונמצא טרפה בסתר פטור תימה אמאי פטור כו' וליכא למימר משום דהוי כאונס כו' ע"ש ובמשנה שם פרש"י דחשיב אונס ונראה דמשמע לי' לרש"י ז"ל כיון שזמנו בהול להכי חשיב כאונס ועוד יש לומר דנהי דמדינא רבה פטור ולא בעי להביא קרבן חטאת משום דשחט ברשות חשיב כאונס מיהא דינא זוטא חייב כיון דהי' בידו להיות זהיר בדבר. ולפי"ז א"ש פרש"י דהיכי דתחב לו חברו התרומה בתוך בית הבליעה במקום דלא מצי לאהדורי אפי' היכי שמניח לו מרצונו לתחוב אינו חייב מיתה דאנוס הוא דמה הוי לי' למיעבד שהרי לא הי' בידו להחזירה ובמה שהניח לחבירו לתחוב לו מרצונו בזה לא חשיב מזיד שהרי הוא לא הי' חושב שיתחבנה לו חבירו במקום דלא יהי' יכול להחזירה מיהא זה מהני רק לפוטרו מעונש מיתה בי"ש אבל לענין תשלומי ממון הואיל ונהנה מחויב לשלם ולא מהני בזה מה שנתיאשו הבעלים דלא עדיף יאוש הכהן מאלו מחל לו בפירוש דהכהן לא מצי למחול רק היכי דהזר אכל תרומה במזיד דגדול עונו מנשוא ולא ניתן התשלומין לכפרה אלא להשיב הגזלה לבעלים ורק באוכל שוה פרוטה אבל בתחב לו חברו התרומה לתוך בית הבליעה אף שהניח לתחוב מרצונו לאו מזיד הוא שהרי הוא לא הי' חושב שיתחבנה לו חבירו במקום שלא יהי' עוד בידו

להחזירה וכיון דתחילתו בא בשגגה וסופו באונס הוי ממש כבועל סמוך לווסתה דחשיב שוגג ולאו מזיד הוא דקסבר דיכול עוד לבעול טרם יבא האורח בזמנו וה"נ מניח לחבירו לתחוב לו התרומה קסבר שיהי' בידו לאהדורה וכיון דחשיב שוגג ממילא התשלומין לכפרה והתשלומין קודש וחייב על אכילה שיש בה כזית או במשקה ברביעית אעפ"י שאין בה שוה פרוטה כש"ס פסחים (ל"ב) ול"ש לומר דהתרומה נתחללה בגרונו כיון דלא נתחללה בהיתר שהרי זה גופא שהניח לחבירו לתחוב לו מרצונו אשמו בראשו נהי דלא חייב מיתה בי"ש על כך מיהא כיון דסוף סוף נכשל בענין אכילת התרומה הוא נענש עכ"פ כשוגג ובעי כפרה והתרומה לא נתחללה באכילת איסור ולהכי אף שהמשקין של תרומה נמאסו מיד בתוך פיו ולא שוה כלום אפ"ה כיון דאכתי קדושת תרומה עליהו ואין החיוב בא מחמת שוה פרוטה אלא בשיעור אכילה דכתיב ואיש כי יאכל ודו"ק:

ובש"ס כריתות (י"ג:) יש אוכל אכילה אחת וחייב עלי' חטאות ואשם אחד טמא שאכל חלב נותר מן המוקדשין כו', וכ' התוס' ישנים וז"ל והא דחייב אשם מעילה אנותר אע"ג דלא שוה מידי ואמרינן בפ' כל שעה האוכל חמץ של הקדש במועד לא מעל התם בקדושת דמים דלא נחית עלי' קה"ג וכשנאסר בהנאה אינו שוה פרוטה ולא נהנה מן ההקדש שוה פרוטה ודברי התוס' תמוה לרבים דהא בקה"ג נמי לא מעל אלא היכי דשוה פרוטה ובפ' דם שחיטה (כ"ג.) מקשה הגמ' ולייתי נמי אשם ודאי דנותר דקודש הוא א"ל דלית בי' שוה פרוטה והנלענ"ד ביאור דבריהם עפ"י מה דאי' בסוף פ"ב דחולין (קל"ט.) קדושת הגוף לא פקעה כו' קדושת דמים כיון דמרדה פקעה קדושתיהו והק' הרשב"א וקדושה שבהן להיכן הלכה ותי' הקדש דמים אינו קנין הגוף אלא כשיעבוד ממון וכיון שנתיאש הגזבר מחמת שמרדו הוי לי' כהפקר ופקע לי' שיעבוד ממון דא"נ קנין הגוף דעלמא כה"ג הפסידו הבעלים כדאמרינן לענין שיירא שעמד עלי' גייס כו' ע"ש. ולפי"ז א"ש דבחמץ של הקדש במועד לא מעל משום דלא שוה כלום וכי מטי עידן איסורא מיאש מיני' כדאי' בפ' מרובה (ס"ו:) וממילא פקעה הקדושה ואפי' לשמואל דס"ל שם במס' חולין גבי תרנגולת שמרדה לא פקעה הקדושה שאני התם דאיתא בעין וכל היכי דאיתא בי' גזא דרחמנא איתא אבל חמץ של הקדש במועד לר' יהודה דאמר אף לאחר הפסח אסור בהנאה וכ"ש בפסח עצמו ולא שוה כלום דלישראל לא חזי ולעכו"ם לא מזדבן דאין פודין הקדשים להאכילן לכלבים וכפרש"י פסחים (כ"ט:) ע"ש. א"כ כי מטי עידן איסורא הגזבר מיאש מיני' ושוב פקעה הקדושה דאיסו' הנא' מפקיע השיעבו' והוי כאבוד מן העולם ולהכי ל"ש בי' מעילה כלל משא"כ באוכל נותר ונהנה בשוה פרוטה

מתחייב על הנאה מיהו כיון דבקדושת הגוף לא מהני יאוש של הגזבר להפקיע הקדושה והנותר בקדושתו קאי ממילא כל מה שנהנה מן המוקדשין נהנה. וזה מתאים למ"ש דמה"ט בתרומה היכי דתחב לו חבירו בבית הבליעה במקום דלא מצי לאהדורי חייב בתשלומין על הנאת מעיו אף דהוי כמציל מזוטו של ים והרי כבר נתיאש הכהן כיון דנתחבה התרומה במקום דלא מצי לאהדורה אפ"ה לא מהני היאוש להפקיע קדושת הגוף של התרומה ובקדושתה קאי וקרינן בי' ואיש כי יאכל קודש בשגגה כו' דכיון שנהנה מן התרומה והוא שוגג הרי מעל בקדשי ה' ולא לאדם חטא כי אם לה' והתשלומין המה לכפרה ותשלומין קודש ודו"ק:

ז וכל זה אנו דנין היכי דנהנה מחסרון של חבירו משא"כ בנידון שאלתינו שהקונה במרמה בחכמה של תורה עשה דעביד אינש דינא לנפשי' והקונה לא נהנה כלל מהפסד של המוכר וגם הלא שלח להודיע תיכף ואם המוכר הלך לדרכו אנה ואנה לא חטא בזה ואונס רחמנא פטרי' אבל אונס רחמנא חייבי' לא אמרינן דמה לו להקונה באונסו של המוכר ואף דהמוכר יכול לומר שעי"ז שסבר הי' שכבר מכר השור לכן הלך מן השוק לו יהא כן מיהא אין זה רק גרמא בנזיקין דקי"ל כל שאינו נעשה ההיזק תיכף ע"י מעשה המזיק לא חשיב רק גרמא ופטור ובתשו' להרשב"א חלק ת"א (תשו' נ"ג) שנשאל באחד שהשכיר לחבירו אוצר לשום בו תבואה בחזקת שהוא שלם ויפה ונמצא בו חור ונפלו דרך החור הרבה חיטים והי' הפסד עי"ז גם להנשאר קיים והשיב שאין זה אלא גרמא בנזיקין ואין כאן דיני דגרמי דל"ש דיני דגרמי אלא היכי שעם גמר מעשיו או דיבורו בא ההיזק מיד כגון מוחל או מוסר אבל כל שבא לאחר גמר דיבורו או מעשיו לא הוי אלא גרמא ע"ש. וה"נ בנידן דידן אלו הודיע אותו תיכף הי' בידו למכרו על השוק נמצא מה שלקח השור לרשותו לא נעשה ההיזק תיכף וגם לא חשיב ברי היזקו דאולי יעלה המקח וכל שאינו דבר ברור שהזיקו לא חשיב רק גרמא כמבואר בש"ע חו"מ. לכן לענ"ד הקונה הוא זריז ונשכר להציל את שלו כדת של תורה ולא עשה שום איסור בזה ואין כאן לא גרמי ולא גרמא בנזיקין כי הקונה שלח להודיע תיכף להמוכר ולא מצאו והמוכר גרם לעצמו במה שהי' משמיט א"ע מלשלם ולוה רשע ולא ישלם וכגמולו השיב לו והקונה זכאי הוא:

הנלענ"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין:

עוד י"ל עפ"י מה דאי' במס' ב"ק פ' הגוזל (צ"ח.) אמר רבה הזורק מטבע של חבירו ליה"ג פטור מ"ט אמר הא מנח קמך וקי"ל כרבה דאפי' למ"ד דיני דגרמי חייב מ"מ פטור ואף דבעי למיתב זוזא לנכרי למשקלי' מ"מ גם מהאי זוזא פטור שזה אינו אלא גרמא

וע"ש בפרש"י ובתוס' וכ"כ המרדכי והיש"ש שם כ' הטעם דאינו חייב אלא על הממון שגורם בו ההיזק אבל היכי שמחמת ממון זה שגרם לו נפסד ממון אחר וזה הוא גרמא כמו הכא שממון זה עצמו שהפיל לים יכול להציל רק שע"י ההצלה יפסיד ממון אחר שיתן לבר אמורא' ובזה הממון לא עשה לו ההיזק רק גרמא פטור וכן בחובל בבהמה שצריך ליתן לרופא ע"ש ממילא ה"נ בנ"ד בגוף הבהמה לא עשה היזק והוא מחזיר לו בעין ומה שיהי' להקונה הפסד במזונות ושכר טרחא להוליך הבהמה לשוק אחר זה רק גרמא בממון אחר ודוק:

סימן יג

בדבר הטליתים ממדינתינו שהמציאו לכבס הטלית במים המעורב בסמים ששורפין פשתן אם יש די בזה להסיר כל חשש שעטנז ויש מפקפקין בזה:

תשובה. לימוד ערוך הוא בידינו בש"ס נדה (ס"א:) אמר רב חסדא בגד שאבד בו כלאים צובעו ומותר כו' מתני' היא דתנן בודק עד שמגיע לסלע כו' ה"נ עמרא וכיתנא בהדדי לא סליק להו צבעא כו'. האי מאן דרמו חיטא דכיתנא בגלימי' דעמרא ונתקי' ולא ידע אי נתיק אי לא נתיק שפיר דמי מ"ט מדאו' שעטנז כתיב עד שיהי' שוע טווי ונוז ורבנן הוא דגזרו בי' וכיון דלא ידע אי נתקי' שרי כו'. הנה מזה ראי' מוכחת למה דחדית לן התוס' פסחים (ט) ד"ה כדי כו' דבאיסור דרבנן ספק מוציא מידי ודאי ע"ש. והרמב"ם ה' עדות (פ"י ה"ג) כתב ז"ל עבר עבירה כו' אבל אם אכל בשר עוף בחלב כו' או שלבש בגד צמר שאבד בו חוט של פשתן הרי הוא פסול מדבריהם וכתב ע"ז דו"ז בתשובת בית אפרים חיו"ד (סימן ע') דהרמב"ם ס"ל דלא אסרה תורה בגד כלאים רק היכי דניכר עירוב כלאים צמר ופשתן בשתי או בעירוב אכן היכי שמין אחד אינו ניכר המיעוט שאינו ניכר בטל ברוב מה"ת ע"ש. ובתוס' מס' נדה שם ד"ה בגד שאבד בו כלאים כ' וא"ת וליבטל ברובא כו' וי"ל דל"ש ביטול ברוב אלא כשהאיסור מעורב בהיתר אבל כלאים ששניהם היתר ונאסרין ע"י תערובת כך אסור המרובה כמו המיעוט. והתו' פ' אלו טרפות (נ"ח.) בד"ה מכאן כו' במלתא דשרו כל חד באפי נפשיה לא שייך זה וזה גורם אבל הכא דחד אסור וחד שרי הוי לי' זה וזה גורם ע"ש. וזקני הגאון מהרא"ס ז"ל האבד"ק סאטנוב אסברא לן עפ"י מ"ש הר"ן סוף מס' ע"א דהא דזה וזה גורם מותר הוא מטעם ביטול וכ' הר"ן במס' נדרים (נ"ב. נ"ט:) דהיתר בהיתר לא בטל ולהכי היכי דחד גורם אסור וחד גורם שרי שפיר אמרינן דגורם האיסור בטל בהגורם היתר משא"כ היכי דכל חדא בפני עצמו שרי ל"ש ביטול כלל ודפח"ח. ובש"ס פסחים (מ"ד.) מקום מגעו אמאי פסולה הא בטלו

להו תבלין ברוב כו' לא מאי כזית דאיכא כזית בכדי אכילת פרס. ובתוס' מס' נזיר (ל"ו:) ד"ה וכזית הקשו דאפי' לא הוי כזית בכדי אכילת פרס תיפוק לי' משום טעם כעיקר וכ"ש הכא שהעיקר עצמו מתבטל כו' ע"ש. והנה לשון התוס' אין לו ביאור כלל לאיזה צורך הוסיפו וכ"ש הכא שהעיקר עצמו לא מתבטל וגם מדוע פשיט להו שהעיקר עצמו אינו בטל. ועל גוף קושית התוס' כתב הרמ"ה שם במס' נזיר דלק"מ דאע"ג דמדאו' טעם כעיקר מ"מ הא בתרומה לא נגע ע"ש. וכ"כ הרא"ש במס' טבול יום (פ"ג מ"ד) ע"ש. וסברתם מבוארת דטומאת מגע לא שייך אלא בנוגע בממש אבל באין בו ממש רק טעם לחוד מה נגיעה שייך בזה. אמנם לשי' הר"ת במס' ע"א (ס"ו.) והובא ברא"ש פ' גיד הנשה דלמ"ד טעם כעיקר דאו' נהפך ההיתר להיות איסור וכן הוא בפרש"י בפסחים שם ד"ה מפת כו' דהא אית להו טעם כעיקר ואיתעביד פת גופא איסור כו' ע"ש א"כ שפיר הקשו התוס' במס' נזיר תיפוק לי' משום טעם כעיקר ול"ש לומר הא בתרומה לא נגע כיון דגם המקפה חולין איתעבד כלו תרומה מיהא לפי"ז ק' א"כ נימא מכי נגע טבול יום פסול כל המקפה וכבר התעורר בזה המק"ח סימן (תמ"ב) וכ' דמיירי שאין השום והשמן נותן טעם במקפה וכבר קדמו בזה במהר"ם:

ב ובמס' בכורות (כב.) הלוקח ציר מע"ה משיקו במים וטהור אי מיא רובא כיון דעביד להו השקה טהרי להו ואי רובא ציר נינהו ציר לאו בר קבולי טומאה הוא מאי איכא משום הנך מיעוטא דמיא בטלו ברובא. וכ' התוס' ולא דמי לשאר איסורין שהוא בנותן טעם דלא איתמר טעם כעיקר לענין טומאה וכן נבלה בטלה בשחוטה לענין טומאה אפי' חזר ונתבשל הכל ביחד. מבואר מדבריהם דפשוט להו דל"ש טומאת מגע אלא בנוגע בממשו ולא בטעם כעיקר. ומה לי אם הטהור נוגע בטעם נבלה הנבלע בבשר השחוטה או אם הטבול יום נוגע בטעם שום ושמן של תרומה הנבלע במקפה חולין אחת זו שמענו דמגע ע"י טעם כעיקר לא חשיב מגע:

ובמ"ש התוס' וכן נבלה בטלה בשחוטה נראה כוונתם בזה לחזק דבריהם שכ' דלא איתמר טעם כעיקר לענין טומאה וע"ז הביאו ראי' מהא דפשיט בגמ' נבלה בטלה בשחוטה כדאי' בגמרא שם (כ"ג.) וחזינא למי שנתקשה בזה דהא שם במינו מיירי דקאי לר' יהודה דס"ל מין במינו לא בטל ובמינו ל"ש טעם כעיקר. אכן הדבר נכון היטב ואזלו לשיטתם שכ' במס' יבמות (פ"ב) ד"ה ר' יהודה לטעמי' דאמר מין במינו לא בטל דוקא בדבר לח כו' ונבלה בהקומץ רבה דאיכא למ"ד דלא בטל היינו בנימוחה וסברא הוא דדבר המתערב מתפשט טעם האיסור בכל ההיתר כו' ובהקומץ רבה דאמר דמנחו' שנתערבו לא בטלו כו' א"נ כשיאפה אותן יתנו טעם זה בזה מבואר מדבריהם דס"ל

להתוס' דלהכי מין במינו לא בטל לר' יהודה מפני הטעם שנותן זה בזה אין לו ביטול וכן מבואר בחי' הריטב"א חולין (צ"ח) וכ"כ הראב"ן (קנ"א:) שכ' שם לפרש הא דאי' במס' חולין (ק') כיון שנתן טעם בחתיכה הטעם הוא במשהו וז"ל שם וראי' כו' ש"מ דאפי' משהו נותן טעם קרוי כו' דכל מין במינו אפי' נותן טעם משהו חשיב נותן טעם שהרי אינו בטל ע"ש. ובתשו' הרשב"א (רפ"ד) כ' תשובה כו' כך אמרתי דלר' יהודה אפי' נבלה בתוך שחוטה דבטלה לענין מגע לענין אכילה אסורה דלענין אכילה הוי לי' מין במינו דכלן מין בשר הם כו' ע"ש. ולפ"ז מבואר היטב כוונת התוס' בכורות שהביאו ראי' לדבריהם דלא איתמר טעם כעיקר לענין טומאה דהרי לר' יהודה נבלה שנימוחה ונתבשל עם בשר שחוטה מין במינו לא בטל ואסור באכילה מפני משהו נבלה דאפי' טעם משהו חשיב טעם כעיקר אפ"ה לענין טומאת מגע נבלה בטלה בשחיטה כן ה"נ מדר' יהודה נשמע לרבנן במין בשאינו מינו דאף דנותן טעם אסור באכילה מ"מ לענין טומאת מגע לא איתמר טעם כעיקר. וז"ב בעזה"י:

ג שי' רש"י בפ' השוכר את הפועל (ע"ו.) דלינת לילה פוגמת והקשו עלי' א"כ איך משכחת דין מריקה ושטיפה בכלי נחושת וכלי חרס דבעי שביר' מחמת בליעת איסור נותר הא עכ"פ עברה לילה אחת קודם שנעשה הבליעה נותר ואם כן כבר נעשה הבלוע לפגם. ולענ"ד י"ל עפ"י מ"ש התוס' במס' ע"א (ס"ו:) ד"ה מכלל כו' דכל איסור דהוי במשהו גם נותן טעם לפגם אסור ע"ש. וכ"כ בתשו' רשב"א סימן (תצ"ט) והטעם אמרתי בזה עפ"י מ"ש הרשב"א בתה"ב (ב"ר ש"ר) פגם זה שאמרו אפי' פוגם קצת שהרי קדרה שאינה בת יומא אינה פוגמת אלא מעט ואפ"ה אמרו דקדרה שאינה ב"י אינה אוסרת וא"ת והלא נותן טעם לפגם מנבלה גמרינן לה וסתם נבלה הראוי' לגר שמה נבלה לא קשה התם היינו להתירה בפני עצמה אבל איסור תערובות שהולכין בו אחר נתינת טעמו כיון שנותן טעם לפגם כ"ש בתערובות מותר ע"ש. ולפ"ז א"ש דנהי דס"ל לרש"י דלינת לילה פוגמת זה רק היכי דממשו של האיסור בטל ברוב ואין אנו דנין רק מחמת הטעם בזה כל שפוגם קצת שרי דכל טעם כעיקר יליף מגעולי מדין ולא אסרה תורה אלא בת יומא אבל בקדשים לשי' רש"י דאוסר בכל שהוא כפרש"י פ' גיד הנשה (צ"ח:) דבזה אין אנו דנין לאיסור מחמת הטעם רק מחמת ממשו וגופו של איסור נותר משהו דס"ל לרש"י דהתורה גילתה דבקדשים אין לו ביטול כלל ואיסור נותר משהו אינו בטל ברוב ההיתר וחשיב איסור בעין ובזה כל זמן שלא נפסל מאכילת אדם אכתי באיסור נותר קאי וז"ב בעזה"י. ובירושלמי ערלה (פ"ב) אית תניי תני איסור מתוך היתר ואית תניי תני היתר

מתוך היתר מ"ד איסור מתוך היתר שכן תרומה אסורה לזרים מ"ד היתר מתוך היתר שכן תרומה מותרת לכהנים עיי"ש:

ד ועפי"ז אמרתי דבמה דמקשה הגמ' פסחים מקום מגעו אמאי פסול הא בטלו ברוב יש להתעורר כיון דהתרומה שום ושמן היתר הוא לגבי כהן והמקפה חולין ג"כ היתר, א"כ נימא דממשו של התרומה לא בטלה בחולין וכי נגע הטבול יום בממשו של השום והשמן של תרומה נגע כיון דהיתר בהיתר לא בטל בשלמא היכי דאנו דנין לענין אכילה לזר שפיר אמרינן דהתרומה חשיב איסו' לגבי זר ובטל התרומה בחולין משא"כ אם אנו דנין לגבי מגע טומאה אי שרי באכילה לכהן מפני שנפסל השום והשמן שנתערבו במקפה חולין אדרבא י"ל כיון דלגבי כהן גם התרומה חשיב היתר ממילא השום והשמן של תרומה לא בטלו לגבי מקפה. והטבול יום שנגע חשיב נוגע בממשו וא"ל דאחר שיפסל בטל ברוב דז"א דאי נפסל א"כ שוב אוסר המקפה מטעם כעיקר דאורייתא:

אמנם כבר אנהיר לן זקני הרש"ל בישו"ש פרק הערל (סימן ל"ד) דכהן טמא מותר לאכול תרומה טהורה שנתערבה בק"א חולין ולא אמרינן דהוי דבר שיש לו מתירין ועד שיאכלנו באיסור ע"י ביטול יאכלנו בהיתר כשיטבול יאכלנו בטהרה דהואיל דמהני הביטול לגבי זר דהתרומה בטלה בק"א ושרי לזרים מהני נמי הביטול לגבי כהן ע"ש. ובמס' בכורים (פ"ב מ"א) אי' הבכורים בטלין בק"א ושם (מ"ב) אי' הבכורים אוסרין בכל שהוא וכ' הר"ש דהך משנה דתנן דבטלין בק"א מיירי שנתערבו בחולין וכיון דמהני הביטול לגבי זר דשרי באכילה לזרים ממילא מהני נמי הביטול לגבי כהן לענין איסור מחיצה ושרי הכהן לאכול מחוץ לחומת ירושלים והך משנה דתנן הבכורי' אוסרין בכ"ש מיירי שנתערבו בתרומה דאין אנו דנין לגבי הזר דבלא"ה אסור הזר לאכלן מחמת התרומה ואין אנו דנין רק לגבי כהן ובזה אמרינן דלא מהני הביטול דלגבי כהן הבכורים המה דבר שיש לו מתירין דיכול להעלותן לירושלים ואפי' באלף לא בטל ע"ש, ועיין במג"א סימן שי"ח סק"ב. ולפי"ז א"ש דמקשה בגמ' פסחים מקום מגעו אמאי פסול הא בטלו ברוב' דל"ש לומר השום והשמן של תרומה לא בטלו משום דהוי היתר לגבי כהן דז"א דכיון דמהני הביטול לגבי זר ושרי באכילת זרים ממילא מהני הביטול לגבי הכהן ושרי' באכילה ולא אמרינן דחשיב בעין ונפסל במגע הטבול יום אכן זה נכון היכי דליכא כזית בכדי א"פ אבל היכי דאיכא בתערובות כזית בכדי א"פ מהתרומ' או למ"ד טעם כעיקר מה"ת והשום והשמן נותן טעם במקפה א"כ אין לנו לדון לענין זר דלזר הדבר ברור דאסור ואין לנו לדון רק לכהן שוב אמרינן דלגבי הכהן גופו וממשו של שום והשמן לא בטל ונפסל במגע טבול יום ול"ש לומר דגופו של תרומה בטל ברוב דלגבי כהן תרומה

טהורה הוי היתר והיתר בהיתר לא בטל. ולפי"ז התוס' במס' בכורות שפיר כ' דנבלה בטלה בשחוטה לענין טומאה כיון דגוף הנבלה בטלה ברוב ולא נשאר בבשר השחוטה רק טעם של נבלה ולענין טומאת מגע לא איתמר טעם כעיקר שהרי אינו נוגע בממש משא"כ במקפה חולין והשום והשמן של תרומה שפיר הקשו התוס' במס' נזיר תיפוק לי' משום טעם כעיקר ואין לומר דמחמת טעם כעיקר אינו מק"ט דז"א דהיתר בהיתר אינו בטל וחשיב ממש ואין לומר כיון דהתרומה בטל בחולין לגבי זר מהני נמי הביטול לגבי כהן דז"א כיון דאביי ס"ל טעם כעיקר מה"ת א"כ אין לנו לדון כלל לגבי אכילת זר ואין לנו לדון על הביטול רק לגבי כהן דהוי היתר בהיתר ולא בטל כלל. וזה מכוון במ"ש התוס' במס' נזיר וכ"ש הכא דהעיקר לא בטל כוונתם בזה דבשלמא באיסור שנתערב בהיתר נהי דטעם כעיקר מה"ת עכ"פ גופו וממשו של האיסור בטל ברוב ולא נשאר רק טעם ולא איתמר טעם כעיקר לענין מגע משא"כ הכא דהוי היתר בהיתר גם העיקר לא בטל ואין לומר דעכ"פ בשעה שנפסל ונעשה איסור שוב בטלו במקפה חולין דז"א דכיון דטעם כעיקר לענין אכילת איסור א"כ אי נימא דמתחילה חשיב בעין ממילא נפסל במגע טבול יום ואסורה באכילה כדין תרומה שנפסלה במגע תו אמרינן בי' טעם כעיקר כדין איסור אכיל' ודו"ק:

ובתוס' מס' נדה (מ"ז.) כ' בד"ה אתי דימוע דרבנן כו' מדאו' הכל נאסר לזרים מטעם תערובות התרומה שאינה ניכר אבל מה שגם החולין נחשבו כתרומה זה רק מדרבנן ע"ש. ואתבונן על דבריהם עפ"י מ"ש הרא"ש בתשו' (כלל ב') לענין עיסה שנתחמצה בשאור של נכרי דכיון דהעיסה שהיא הרוב אינו מבטל השאור המיעוט מכ"ש שאין המיעוט מבטל את העיסה שהיא הרוב ע"ש. ולפי"ז א"ש מה דאמרינן דרק מקום מגעו פסול דנהי דהיתר בהיתר לא בטל מפני דהשום והשמן של תרומה חשיב בעין מ"מ לא יתכן לומר דכל המקפה נעשה תרומ' דממ"נ דמחמת טעם כעיקר לא מק"ט דל"ש מגע רק בממש ואין לומר דטעם כעיקר מהני שיהי' נהפך המקפה להיות כלו תרומה דאם המקפה שהיא הרוב אינה מבטלת גופו וממשו של המיעוט שום ושמן מפני דהיתר בהיתר לא בטל מכ"ש דאין השום והשמן של תרומה המיעוט בודאי אינו מבטל המקפה של חולין שהיא הרוב ודו"ק בעזה"י:

ה ובמס' כלאים (פ"ט מ"א) צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלים מותר ע"ש. והוכיח מזה הר"ן ז"ל בתשו' דהיתר בהיתר בטל ע"ש. ובש"ס ביצה (ל"ח:) פריך וליבטל מים ומלח לגבי עיסה ופירש"י שהעיסה היא הרוב ומשני ר"א דשיל"מ לא בטיל והקשו התוס' והר"ן דהא דשיל"מ בטל באינו מינו. ולענ"ד י"ל דהנה הראשונים

נתקשו מדוע דשיל"מ בטל באינו מינו נימ' עד שאתה תאכלנו באיסור ע"י ביטול תאכלנו בהיתר והנ"ל בזה דענין ביטול מצינו בסיבת חילוק השם שזה איסור וזה היתר והתורה אמרה דהמיעוט נגרר אחר הרוב ובזה ודאי שייך עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר אכן יש ביטול בעצם ומהות האיסור כגון נבלה שנתערב בדבש שכ' הרבינו יונה דאמרינן דנהפך הנבל' לדבש ואזלינן בתר השתא ובזה ל"ש לומר עד שתאכלנו באיסור כיון דאין כאן שום איסור כלל אמנם זה נכון בכל איסורי תורה שהקפידה התורה על צורתן וכבר הרחיב לנו הביאור בחי' הרשב"א מס' חולין דכל איסורי תורה בעינן דוקא כברייתן ובהמחהו וגמעו בעי קרא לרבות כדאי' בפ' העור והרוטב (ק"כ.) ע"ש אכן באיסור תחומין נהי דצורת המים והמלח נהפך להיות עיסה לא מהני בזה מידי דאטו המים והמלח יש בגופו איסור מפני צורתו ומהותו ואיכותו ז"א האיסור הוא מפני שקנו שביתת הבעלים ומה לי אם צורתו עומדת עליהם או שנהפכו לעיסה ולא נשאר לנו לומר דמהני הביטול רק מכח שינוי השם שזה איסור וזה היתר ושפיר משני ר"א דהוי דבר שיש לו מתירין ובזה אמרי' דלא מהני הביטול דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. ובש"ס בכורות (י"ז.) הכל מודים דאין לוקין על צמרו משום כלאים כו' מה פשתן שלא נשתנה אף צמר שלא נשתנה מבואר מזה דגבי כלאים הקפיד' התור' על צורת הצמר והפשתן והיכי דנשתנה צורתו שרי ולפי"ז נכון היטב הדבר דצמר רחלים וצמר גמלים שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלים מותר דנהי דהיתר בהיתר לא בטל היינו היכי דאין כאן ביטול רק מפני שינוי השם אבל בחילוק המינין בעצם שהקפיד' התורה על צורתו ממילא היכי דאישתני הצורה ונעשה הוי' אחת עם צמר הגמלים אין כאן איסור כלאים כלל וזה מדוקדק בלשון הרמב"ם ז"ל שכ' בה' כלאים (פ"י ה"ה) הכלאים אין לו שיעור כו' ואם הרוב מן הגמלים מותר לערבו עם פשתן מפני שצורת הנ"ל צורת צמר גמלים ע"ש. ועיין בתשב"ץ (ח"ב סימן ד') שכ' דזה הוי כנשתנה בהרכבה מזגיית ע"ש. וזה נכון באיסור כלאים שהקפידה תורה על צורת צמר ופשתן משא"כ לענין פרדות אי חוששין לזרע האב שפיר כ' התוס' דל"ש לומר זה וזה גורם ומותר כיון דכל חד באפי נפשי' שרי הוי היתר בהיתר ואין כאן ביטול בשינוי השם וגם בעצם ומהות ואיכות אין כאן ביטול דאדרבא המה כאחד נעשו הכל אחת ועל צורה זו הקפידה התורה. וכן בשום ושמן של תרומ' ל"ש לומר דמהני הביטול מפני שהשמן אבד צורתו ומהותו ואיכותו נהפך למקפה דז"א דאדרבא השמן בעין לא חשיב אכילה והשותה שמן של תרומה משלם את הקרן כשאר מזיק ממון חברו ופטור מן החומש דגבי חומש אכילה כתיב ואיש כי יאכל קודש בשגגה פרט למזיק כדאי' בפ' כיצד מברכין (ל"ה:) ועיקר אכילת שמן של תרומה לזר

הוא רק בתערובות ובזה היכי דהוי היתר בהיתר שפיר אמרינן דאין כאן שום ביטול כלל ודו"ק:

ו ובפ' כל הזבחים (ע"ח.) אמר ר"ל הפיגול והנותר והטמא שבללן זה בזה ואכלו פטור אי אפשר שלא ירבה מין על חברו ויבטלנו ש"מ איסורין מבטלין זה את זה וש"מ נותן טעם ברוב לאו דאו'. והק' הכריתי לשי' הרא"ש בפ' גיד הנשה דיבש ביבש באינו מינו בטל מה"ת ברוב ומותר לבשל ולאכול כאחד דכיון שנתבטל פעם אחת נהפך האיסור להיות היתר א"כ אפי' למ"ד טעם כעיקר מה"ת כיון שבללן ואיסורין מבטלין זא"ז שוב לא איכפת לן במה שנותן טעם. ובפרש"י ד"ה א"א כו' והבטל בכל מין נוסף על המבטל ונקרא בשמו ונגרע במינו כו' והתוס' שם ד"ה הפיגול כו' הק' על פרש"י היכי מחייב כלל משום חד מיניהו דמיעוט הבטל ברוב לא מצטרף עם הרוב להשלימו לכשיעור כו' ע"ש ואני מוסיף להקשות דבפ' הקומץ רבה (כ"ג:) תנן שתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו כו' כיון דקמיץ מחדא אידך הוי שירים ולא מבטלי שירים לטיבלא ופרש"י ד"ה לימא כו' והאי דלא מבטל טבלא לשירים דתהוי כריבה סלתה לא מצי למיפרך כו' דבטל כמאן דליתא דמי ולא אייתר לי' והתוס' זבחים שם הקשו מהא דתנן במס' מעילה (י"ז:) הפיגול והנותר אין מצטרפין מפני שהם ב' שמות ואמר בגמ' ל"ש אלא לטומאת ידים דמדרבנן אבל לענין אכילה מצטרפין וכ' לתרץ דנהי דאיסורא איכא מלקות ליכא משום דהוי לאו שבכללות אכן במס' פסחים כ' דנותר ופיגול לוקה ע"ש. וכן היא שי' הרמב"ם דנותר ופיגול מצטרפין וחייב מלקות. ובירושלמי פסחים (פ"ז הי"ב ופי"ז ה"ז) אי' ר' סימון ר' יהושע בן לוי הפיגול והנותר מצטרפין לטמא את הידים עד כדי עונשן בכזית ובהגהות המכונה שלום ירושלים כ' דהירושלמי פליג על גמ' בבלי והירושלמי ס"ל דמצטרף לענין טומאה ואין מצטרף לענין אכילה משום דהוי שני שמות. ולענ"ד נראה להתאים שני התלמודים עפ"י מה דמבואר בפ' ערבי פסחים (ק"כ.) דלענין טומאה בעי כביצה וכ"כ הרמב"ם להלכה ע"ש והביצה היא שני זיתים. ולפי"ז נכון היטב מה דאמר שמואל במס' מעילה דאין מצטרפין לטמא את הידים הינו היכי דאיכא כזית פיגול וכזית. נותר אין מצטרפין לשיעור ביצה לענין טומאה כיון דאית בי' שיעור לכל אחד ולענין אכילה חשיב שני איסורין ולוקה שתים ושני שמות אין מצטרפין ולענין אכילה מצטרף היינו היכי דאיכא חצי זית פיגול וחצי זית נותר מצטרפין יחד משום כל שבקודש פסול ולהכי חדית לן הירושלמי הפיגול והנותר מצטרפין לטמא את הידים עד כדי עונשן בכזית דנהי דאינו מצטרף בשיעור ביצה היכי דאיכא ב' שמות עכ"פ מצטרף לשיעור כזית דלענין מלקות ועונש בעי דוקא שיעור כזית וכיון דצירוף בכזית בכדי עונשן לענין אכילה דהוי

שם אחד מצטרף נמי לענין לטמא את הידים ונ"מ היכי דאיכא עוד כזית אוכל טמא מצטרפין החצי זית נותר והחצי זית פיגול להשלים השיעור כביצה אוכלין וז"ב בעזה"י. ולפי"ז מבואר היטב שי' רש"י ז"ל דנהי דחדית לן ר"ל דאיסורין מבטלין זא"ז ופיגול ונותר שבללן א"א שלא ירבה אחד על חברו ומבטלו זה מהני דאינו לוקה שמונים משום פיגול ומשום נותר דהוי שני שמות אכן עכ"פ חייב על אחת מהן דפיגול ונותר מצטרפין לענין אכילה לחייב על מין שהוא הרוב והמיעוט מצטרף משום כל שבקודש פסול כפירש"י מעילה שם וממילא מסולק מה שהק' הכריתי דנימא כיון שבטל פעם אחת נהפך המיעוט להיות כרוב ואינו חוזר וניער ולהנ"ל נכון דשאני היכי דבטל וחשיב כאלו אינו דהבטל כמאן דליתא בזה ל"ש כלל חוזר וניער משא"כ לענין פיגול ונותר דנהי דאינו חייב משום שני שמות עכ"פ חייב משם אחד והפיגול והנותר מצטרפין להשלים שיעור כזית אבל מעולם לא נעקר שם נותר ולא נעשה בטל מעולם ודו"ק:

ז ובפ' הקומץ רבה (כ"ב.) בפרש"י ד"ה והן בולעות הקומץ בולע ממנחת נסכים והוי לי' ריבה שמנה והקשו התוס' שם דהא בגמ' חשיב לי' מין באינו מינו שהסלת של קומץ רבה על השמן ומבטלו ולפרש"י הבטל כמאן דליתא ול"ש בזה ריבה שמנה. והנלענ"ד בזה דהנה במשנה פ"ק דמנחות (י"א.) תנן ריבה שמנה חסר שמנה פסולה. ואלו גבי סלת בפ' הקומץ רבה (כ"ז.) תנן עשרון מיעוטו מעכב את רובו ובגמ' מ"ט א"ק מסלתה שאם חסרה כ"ש פסולה. ותמיה לרבים מדוע לא קתני ריבה כ"ש פסולה ובפ' כל המנחות (נ"ב:) במשנה אמרו לו אף היא היתה חסרה או יתירה ע"ש. ובתוספתא דמנחות (פ"ח) כל המנחות כו' או שהיתה מדה חסרה מחברתה או יתירה מחברתה הרי אלו פסולות. והנ"ל דנהי דריבה סלתה פסול זה רק בריבה מידתה ועשה מדת העשרון גדול בזה כל העשרון פסול כיון דהפריש שיעור גדול משא"כ אם נתערב סלת חולין או סלת דחברתה באופן שנתבטל המיעוט ברוב בזה אמרינן דהבטל כמאן דליתא דמי ואין כאן ריבה סלתה. לא כן בריבה שמנה דמבואר בפ"ק דמנחות שם דאם נתערב שמן דחולין ושמן דחברתה דפסול והטעם י"ל כיון דבעי שמנחה זו תהי' בלילתה עבה וע"י ריבוי שמן נעשה בלילתה רכה יותר משיעור הקצוב בתורה א"כ אין הפסול מחמת הצורת השמן אלא מחמת מהות העיסה של המנחה שנשתנה מחמת ריבוי שמן וזה מדוקדק בלשון המשנה בפ' הקומץ שם נתערב כו' שזו בלילתה עבה וזו בלילתה. רכה ולא קתני בקיצור שהן בולעות זו מזו והוי חסר שמנה וריבה שמנה ולהנ"ל נכון דאלו לא הי' הקפידה רק על עצם ריבוי שמן בזה מהני הביטול בסולת וכמאן דליתא דמי. אכן הקפידא שנעשית בלילה רכה ע"י בליעת ריבוי שמן ודו"ק.

ח ובירושלמי מס' חלה (פ"א) תנן החיטין והשעורין כו' ומצטרפין כו' ובגמ' שם מהו שילקו על חלתן ד"ת כו' בשם רשב"ל אין לוקין על חלתן ד"ת אמר רבי יעקב בר אחא רשב"ל כדעתי' דאיתפלגין הפיגול והנותר ששחקן ר' יוחנן אמר לא ביטלו זא"ז ורשב"ל אמר ביטלו זא"ז א"ר יוסי ולא דמינן תמן זה אסור וזה אסור ברם הכא שני דברים רבים על א' ומבטלן אותו וכבר ביטלו עד שלא נעשו איסור ובפי' מהרא"פ ד"ה הפיגול כו' ואם תקשה כו' דכיון שהם מצטרפין אפילו בבלול א"כ כל הג' מינים נעשו איסור חלה ואיך יבטל איסור לאיסור ע"ז אמר דהכא נתבטלו זה בזה קודם שבאו לידי איסור שהביטול אין מניחן להצטרף כו' אבל השתא שעירבן קודם שהוטבלו ונתבטלו זה בזה בשעת היתרן אף ר' יוחנן מודה ע"ש. ולפי"ז היכי דאיתערב צמר ופשתים בעודן היתר טרם שנעשו שוע טוי ונוז ואינו ניכר כלל בזה י"ל דהמיעוט בטל ברוב והוי כאלו אינו ול"ש בזה חוזר וניער כיון דאישתני המיעוט בשעת היתר ונתבטל כמאן דליתא דמי ודוק:

ובש"ס פסחים (מ"ד.) איתיבי' שתי קופות אחת של חולין וא' של תרומה ולפניהם שני סאין אחת של חולין וא' של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו מותרין שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו וא"א כזית בכדי א"פ דאו' אמאי אמרינן שאני אומר וכתבו התוס' שם ד"ה איתיבי' וא"ת מאי פריך אמאי אמרינן שאני אומר והא פשיט בכ"מ דמין במינו בטל ברוב ואר"י דבעי למימר בכל ענין אפי' מין בשא"מ כגון קמח חיטין בקמח שעורים שאינו ניכר וע"ז כ' בתה"ד דמזה מוכח דהתוס' ס"ל דיבש ביבש ברוב אסור לבשל ולא אמרינן דנהפך האיסור להיות היתר וע' בתשו' דו"ז ב"א חיו"ד (ס"ה) והר"ש במס' תרומות (פ"ז) הק' אמאי הוצרך הגמ' פסחים להקשות מבריתא טפי הוי לי' לאותיבי' ממתני' דתנן שתי קופות אחת של תרומה וא' של חולין שנפלה סאה תרומה לתוך א' מהן וא"י לאיזו נפלה אני אומר לתוך של תרומה נפלה. והנ"ל עפ"י מ"ש הש"ך יו"ד (ק"ט) דיבש ביבש באינו מינו ולא נודע בינתים בעי ששים מה"ת ע"ש. ובירושלמי מס' ערלה (פ"ב) אי' בזה"ל פשיט' שידיעתו מתירתו כו' ידע בה ידיעת ספק מהו האיך עבידי הי' לפניו שתי קופות א' יש בה מאתים וא' אין בה מאתים נפלה סאה ערלה לאחת מהן ואינו יודע לאיזו נפלה ואח"כ נפלה בשני' מדדה ומצאה מאתים ושתים אין תימר ידיעת ספק כידיעת ודאי עולה כו' היתה קופה אחת ספק יש בה מאתים ספק אין בה מאתים נפלה סאה ערלה ואינו יודע אם נפלה לתוכה או לא נפלה ואח"כ נפלה השני' אין תימר ידיעת ספק כידיעת ודאי עולה אין תימר ידיעת ספק אינו כידיעת ודאי אינו עולה ובפירוש של מהרא"פ כ' בד"ה היתה קופה אחת כו' את"ל בשתי קופות כיון דאיתחזיק ידיעת ספק ביניהון כו' ונראה הא דקאמר וא"י אם נפלה לאו דוקא כו' אפי' ידע שנפלה בקופה זו

הוי ג"כ ידיעת ספק הואיל ולא ידע אם היתה שם כדי ביטול ע"ש ובעיני נראה הביאור דאפי' את"ל בשתי קופות ונפלה סאה ערלה ולא נודע לאיזו מהן נפלה, ואח"כ נפלה השני' ולאחר שמדדה מצאה מאתים ושתים ידיעת ספק כידיעת ודאי כיון דנתברר אח"כ דמעיקרא בקופה זו נפלה והי' בה כדי לבטל וטרם שנפלה השני' הי' בידו לברר על ידי מדידה כמו שבירר אח"כ יתכן דבזה ידיעת ספק כידיעת ודאי ומהני הביטול דנהפך האיסור להיות היתר ואינו חוזר וניעור אכתי מבעיא לי' היכי דהיתה קופה אחת ולא נודע אם יש בה מאתים או אין בה ואלו הי' ידוע שנפלה לתוכה סאה ערלה דעכ"פ בידו למדוד ולברר הדבר אם ימצאה מאתים וא' אז ידע שזה היתר בודאי אבל כיון שלא נודע מדתה של קופה זו וגם לא נודע אם נפל לתוכה ערלה או לא א"כ א"א לברר שיבוא לידי ידיעת ודאי ובזה מסתבר טפי דלא אמרינן דנהפך האיסור להיות היתר ואם נפלה השני' י"ל דחוזר וניעור:

ולפ"ז נראה דמסוגי' זו אדרבא מוכח דיבש ביבש אפי' באינו מינו בטל מה"ת ברוב ולהכי לא מצי הגמ' לאותיבא ממשנה דתרומות דאדרבא התם מה"ת מותר ושרי לבשל ולאכול וטעם האיסור נהפך להיתר מיהו זה רק בידיעת ודאי או בספק ידיעה ועכ"פ אפשר לברר כגונא דתנן במשנה דתרומות שתי קופות א' של תרומה וא' של חולין שנפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואינו יודע לאיזו נפלה אני אומר לתוך של תרומה נפלה דהיכי דנפלה מין במינו פשוט דבטל מה"ת ברוב ולהכי אמרינן שאני אומר אלא אפי' במין בשאינו מינו כגון קמח שעורים בקמח חיטין לשי' התוס' דקמח בקמח הוי יבש ביבש שפיר אמרינן דמהני הביטול ביבש דנהפך האיסור להיות היתר ע"י ביטול ברוב ושרי באכילה אחר אפי' ובישול אפי' אם ירגיש טעם כשי' הרא"ש. ואין לומר דהוי ידיעת ספק כיון דאינו יודע לאיזו נפלה דזה חשיב כידיעת ודאי כיון דבידו לברר ע"י טעימת הכהן ויאפה מן התערובות מקצתו וידע בבירור אם יש בקופה זו של חיטין איזו תערובות שעורים של תרומה ושפיר מהני הביטול ביבש דנהפך האיסור להיות היתר. וזה נכון במשנה דתרומות דמיירי שנפלה רק סאה אחת וא"י לאיזו קופה נפלה משא"כ בהך גונא דבריתא בשתי קופות ולפניהם שני סאין א' תרומה וא' של חולין ונפלו אלו לתוך אלו דבזה הוי ידיעת ספק שאי אפשר להתברר דאפי' אם יאפה או יבשל ויטעמנו הכהן וירגיש טעם של שעורין אכתי אינו ידוע אם מרגיש של תרומה או של חולין ואולי חולין לתוך חולין נפלו והתרומה לתוך תרומה נפלה. ושפיר מקשה הגמ' וא"א כזית בכדי א"פ דאו' אמאי אמרינן שאני אומר דבזה ל"ש לומר דמהני מה שנתבטל ביבש דנהפך האיסור

להיות היתר דרק ידיעת ודאי או ספק שאפשר להתברר שיש בזה תערובות איסור בזה מהני הידיעה שגורמת שנהפך האיסור להיתר וז"ב ב"ה:
ולפי"ז בגדי צמר שיש עליהם חשש תערובות פשתן מגרע גרע מהיכי דנודע שנתערב דהידיע' גורמת הביטול בנתערב בהיתר אבל בלא נודע לא חשיב ביטול מיהא כיון דאמר ר"ח בגד שאבד בו כלאים צובעו ומותר שע"י הצבע הוא ניכר תו הוי ספק ידיעה שאפשר להתברר וכיון שבידו לברר חשיב ידיעה ומהני הביטול כנ"ל.. אלא דלפי"ז אין מקום למה שהקשו התוס' במס' נדה שם על הברייתא דת"ר בגד שאבד בו כלאים לא ימכרנו לנכרי וא"ת ולבטיל ברובא כו' ע"ש. דכבר למדנו מתורתו של הר"ן בפ"ק דמס' סוכה (ט) העושה כו' שאין לך איסור שאדם יכול לעמוד עלי' שיהא בטל וממ"נ אי לגבי בעלים הראשוני' שיודע שאבד בו כלאים לא מהני הביטול כיון דיכול לעמוד עליו. ואצל הקונה ישראל שיקנה מהנכרי דאינו יודע מחשש כלאים פשיט' דלא חשיב ידיעה ולא מהני הביטול. מיהו עכ"פ מהני בדיקה ע"י איש נאמן וזה מבואר בגמ' שם. ושם (ס"א תניא אמר ר' מאיר מעשה כו' שהי' מחזיקין בה טומאה ובדקו ולא מצאו כו' ונמצא גולגולת של מת כו' א"ל משם ראי' אימר לא בדקו כל צרכו כו' ע"ש. והקשו ע"ז המפרשי' א"כ שפיר קאמר ר"מ איך נסמוך לטהר בבדיק' עד קרקע בתולה כיון דאינו בדיקה ברורה ואימר לא בדקו כל צרכו וכ' ע"ז הג' מהרי"ש ז"ל דע"כ לא אמרו חכמים דמהני בדיקה אלא היכי דנודע שהי' שם טומאה ומסתבר דבודק יפה וכי לא מצא אמרינן ודאי עורב נטלה אבל בברייתא דקתני שהי' מחזיקין בה טומאה משמע שהטומא' לא נתברר מעולם רק שכן הי' מוחזק להם וכעין דאמר במס' כתובות גדולה חזקה וכמ"ש התב"ש (י"ח) ובכגון זה שלא נודע בבירור אפשר דלא חש הבודק לבדוק יפה ואין ה"נ דחכמים כר"מ ס"ל אימר לא בדק יפה. ולפי"ז בבגדי צמר שיש עליהם חשש תערובות פשתן גם בדיקה לא מהני דאימר לא בדק יפה. אמנם לרב גידל שהק' ע"ז מהא דאי' במס' שבת (ל"ד) איכא דוכתא דאית בי' ספק טומאה כו' ובדק כל היכי דהוי קשי טהרי' כו' מבואר בזה דאפי' בספק טומאה יש לסמוך על הבדיקה ורואה אני דברי הג' מהרי"ש ז"ל נכוני בטעם וסברא וע"כ לא אמרינן דבספק לא מהני בדיקה אלא היכי דהבדיקה הוא תלוי בדעת הבודק ואחר הבנת הלב ובזה אימר לא בדק יפה ובדדמי שהגיע לקרקע בתולה וכמעשה שהי' שמצאו אח"כ גלגולת של מת בעומק האדמה אכן היכי דבטבעא תלוי ובדק ע"י סדינין ששראן במים ומקום נגוב הוא מקום טהור בזה הסבר' נותנת דאם מהני הבדיקה להוציא מידי ודאי מכ"ש דמהני להוציא מחשש ספק וז"ב ולפי"ז הדבר ברור

דגם לענין חשש שעטנז מהני הבדיק' ע"י המים העשוי בסמים לשרוף הפשתן וסומכין ע"ז העשוי לצרף ולטהר ודוק:

סימן יד

לבאר הדין אותן הנולדים חרש שאינו שומע ואינו מדבר ובבית התלמוד ע"י המצאה החדשה למדו אותו לדבר היטב והוא קורא בספר ומבין דבר במלאכת מחשבת ולעסוק בקנין ומסחר מהו דינו לענין חליצה להתיר יבמתו לשוק:

א תשובה. מקור דין זה בפ' מצות חליצה (ק"ד:) תנן חרש שנחלץ כו' חליצתה פסולה מ"ט לאו משום דלאו בני קריי' נינהו לא משום דלאו בני דיעה נינהו כו' והא אמרי דבי ר' ינאי לפי שאינו באמר ואמרה כו' לפיכך אלם ואלמת שחלצו חליצתן פסולה ומתני' כר' זירא דאר"ז כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו:

ובתוס' ד"ה והא אמרי דבי ר"י לפי שאינו באמר ואמרה וא"ת מנא לי' לר"י ה"ט דלמא משום דלאו בני דעה נינהו כו' וי"ל שב"ד עומדים על גבם ומורים להם לעשות חליצה כתקנה כו' ע"ש. מבואר מזה דמסתבר להתוס' דאפי' חרש שאינו שומע ואינו מדבר היכי שהב"ד עומדין עליו ומורים לו לעשות חליצה כתיקונה חשיבי בני דעה אלא דלאו בני קריי' נינהו. ובריש פ"ק דמס' חגיגה (ב:) פסקא חוץ מחרש שוטה וקטן קתני חרש דומיא דשוטה כו' המדבר ואינו שומע זהו חרש שומע ואינו מדבר זהו אלם וזה וזה הרי הם כפקחין. מבואר מזה דהמדבר ואינו שומע כשר לחליצה דהרי הוא כפקח לכל דבר וגם בני קרי' נינהו. אכן הריטב"א בחי' יבמות כ' עפ"י הירושלמי כיון דקתני החרש שנחלץ ולא תני חש"ו מכלל דלא מיירי בחרש דומיא דשוטה אלא התנא אקרא קאי וחרש דמתני' היינו חרש המוזכר בכתובים מדבר ואינו שומע והיינו דקריאתן לא מהני ולאו בני קריי' נינהו כיון שאינם שומעין דאל"כ הרי הם כפקחין לכל דבר ע"ש:

ובתשו' אמרי אש אה"ע (סימן צ"ג) הביא שיטת הריטב"א וכ' דאף לפי פירושו דהא דמדבר ואינו שומע לאו בר חליצה היינו לפי שאינו בר קריי' זה רק לר' יוסי דס"ל דכל מקום שצריך קריאה ודיבור צריך להשמיע לאזנו ואם לאו לא יצא ואינו מוציא אחרים ולכן גם בחליצה חרש וחרשת דלאו בני שמיעה נינהו קריאתן לאו כלום הוא אבל לדידן דקי"ל כר' יהודה הקורא ולא השמיע לאזניו יצא ידי ק"ש וכן במגילה ממילא גם לענין חליצה מהני קריאתן אלא דהמקשה בל"ק ובס"ד, וכן ר' ינאי לפי האמת דקתני חרש ולא קתני חשו"ק ע"כ דלא מיירי בחרש וחרשת דלאו בני דיעה נינהו וחליצתן לאו כלום

הוא דחרש שאינו שומע ואינו מדבר הוי כשוטה וע"כ בחרש המדבר ואינו שומע מיירי וא"כ ע"כ מתני' ר' יוסי הוא דס"ל הקורא ק"ש ולא השמיע לאזנו לא יצא אבל לדידן דקי"ל כר' יהודה דבהנך דבעי קריאה יצא אפי' בלא השמיע לאזניו גם לענין חליצה חרש המדבר ואינו שומע חליצתו כשרה ע"ש. ולענ"ד דבריו אין להם קיום ומה שהניח ליסוד מוסד דר' יוסי ס"ל דכ"מ שצריך קריאה ודיבור צריך להשמיע לאזניו ז"א שהרי מפורש אמרו בגמ' פ' הי' קורא (ט"ו.) מ"ט דר' יוסי משום דכתיב שמע השמיע לאזניך מה שאתה מוציא בפיך וע"ש בתוס' ד"ה אי ר' יוסי כו'. וכן מבואר ממה שאמרו שם בגמ' עמוד ב' אמר רב יוסף מחלוקת בק"ש אבל בשאר מצות ד"ה לא יצא דכתיב הסכת ושמע כו' הכי איתמר מחלוקת בק"ש דכתיב שמע ישראל אבל בשאר מצות ד"ה יצא הרי דאפי' לר' יוסי לא בעי להשמיע לאזניו אלא היכי דכתיב שמע או הסכת ושמע. וגם מה שכ' בפשיטות דלפי מה דקי"ל כר' יהודה הקורא ק"ש ולא השמיע לאזניו יצא ה"ה בחליצה וכן בשאר מצות לענ"ד זה אינו דשאני ק"ש דכתיב על לבבך אחר כוונת הלב הן הן הדברים וכמבואר שם בגמ'. ובפ' מי שמתו (כ':) אמר רבינ' ז"א הרהור כדבור דמי ופרש"י וכל אדם נמי יוצא י"ח בהרהור וכ' הרא"ש שם מתני' כר"מ או כר' יהודה עיי"ש:

ב והנלענ"ד לקיים שי' הריטב"א עפ"י יסוד נאמן ומקורו מהירושלמי ריש פ' מ"ח אית תניי תני אפי' אין הדיינין יודעין לקרות ואית תניי תני והן שיודעין לקרות מ"ד אפי' אין הדיינין יודעין לקרות עד שלא סמכוהו למקרא מ"ד דדוקא שיהי' הדיינין יודעין לקרות משסמכוהו למקרא וענתה ואמרה אין עונה אלא מפי אחר ובפני משה כ' ד"ה משסמכוהו כו' דצריך להקרותם ולא שיאמרו מעצמם דכתיב וענתה ואמרה אין לשון עונה אלא אם הוא מפי אחר שמקרא אותו והוא עונה אחריו ע"ש. וכן מוכח בגמ' בבלי ריש פ' מ"ח דבעי דוקא שהב"ד מקרין להיבם ולהיבמה והירושלמי הביא המקר' וענתה ואמרה דכתיב גבי היבמה ונראה בעיני דמשמע להירושלמי פשטות הכתוב גבי היבם דכתיב וקראו לו ודברו אליו ועמד ואמר לא חפצתי כו' היינו שהזקנים יקראו לו ודברו אליו והיבם עומד ואומר מה שהזקנים קראו לו ודברו אליו בלה"ק לא חפצתי כו'. ובירושלמי מס' סוטה ואמרה האשה פרט לאלמת ואמר אל האשה פרט למי שאינה שומעת ועיין בפני משה ירושלמי סוטה (פ"ב ה"א) ועיין בגמ' בבלי פ' אלו נאמרין (ל"ב:) ושם בפרש"י ד"ה ה"ג. והרמב"ם כ' בה' סוטה (פ"ב ה"ג) ואמר אל האשה פרט לשאינה שומעת. ולפי"ז ה"נ ביבם דכתיב וקראו לו ודברו אליו משמע שהדבר יהי' נכנס בלב היבם ומשמעות הכתוב ודברו אליו הוי ממש כמו גבי סוטה דכתיב ואמר אל האשה ואם היבם חרש שאינו שומע לא קרינן בי' ודברו אליו וכן בחרשת לאו בני קריי' נינהו דלא

קרינן בה וענתה ואמרה דאין עונה אלא מפי אחר ואפי' המבין לקרות והמדבר זה הוי רק מפי עצמו ולא מפי אחרים ואפי' נימא דאין עיכוב בדבר שהב"ד יהיו יודעין להקרות זה רק היכי שהיבם והיבמה בני שמיעה נינהו וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו ואין הקריאה מעכבת בהו ואפי' היכי דהב"ד אינן יודעין להקרות יכולין היבם והיבמה לשמוע המקרא מפי אחר וזה מבואר בירושלמי פ' מ"ח שם וענתה ואמרה אין עונה אלא מפי אחר אמר ר' יוסי ובלבד מפי הדיין ולא עבדין כן ופירש הפ"מ ולא עבדין כן לא נהגו כן אלא אפי' מפי אחר וזה נכון היכי דהעיכוב מן הב"ד שהם אין יכולין להקרות דאפשר שאחר יהי' מקרי' להם וגם ביד הב"ד ללמוד ולידע אבל אם היבם או היבמה חרש שאינו שומע ואינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו ואפי' החרש המדבר כיון שאינו שומע לאו בני קריי' נינהו ודו"ק:

ג ובתשו' מוהרי"ט אה"ע סוף תשו' (ט"ז) השיב שם על איש אחד ערל שפתים אם כשר לחליצה שדעתו בזה כיון דאם טורחין עמו לומר התיבות ואומר אפי' מתוך הדחק ראוי לבילה קרינן בי' ע"ש. ונראה הא דפשיט לי' דאפי' מתוך הדחק חשיב ראוי לבילה דבר זה מוכרע ממקומו מעיקר הדין דתנן הרי עלי ס"א עשרונים מביא ששים בכלי אחד ואחד בכלי אחר ומפרש בגמ' דקים להו לרבנן דששים נבללות בכלי אחד וס"א אינם נבללות וזה הדעת מכריע דכיון דס"א עשרונים אינם נבללות כלל בכלי אחד ממילא גם ששים עשרונים אינם נבללות בכלי אחד אלא ע"י הדחק ואפ"ה חשיב ראוי לבילה. מיהו לכאור' יש לדון על המהרי"ט דבשלמא היכי דתלוי בדעתו כמו במנחה שפיר אמרינן כל שבידו לעשות כן חשיב ראוי לכך שהרי בידו לקיים הכתוב מנחה בלולה שראוי לבילה עכ"פ ע"י הטורח ובדוחק משא"כ ביבם אשר בלעגי שפה ידבר כבד פה וכבד לשון מה מהני שיהי' ראוי להגיד מתוך הדחק אם טורחין עמו ע"י לחץ זהו הדחק של אחרים סוף סוף הוא לעצמו אינו ראוי לדבר צחות אכן לפמ"ש א"ש דגבי היבם עיקר המצו' שלא יהי' עונה מפי עצמו אלא מפי אחרים ובאה המצו' על הב"ד וקראו לו ודברו אליו וכיון שביד הב"ד ללמדו וטורחין עמו לומר התיבות והיבם עומד ואומר וכן היבמה עונה אחר הב"ד שפיר בני קריי' נינהו וחשיבי ראוי להגדה ע"י קריי' מהב"ד וז"ב בעזה"י:

ד ובפ' הקומץ רבה (י"ט:) כ' התוס' בד"ה ואמר כו' וא"ת בפ' נערה המאורס' דבעי חרש מהו שיפר לאשתו כו' ומספקינן לי' אי בעיא ראוי לשמיעה כדר' זירא אי לא אמאי מספקינן לי' כו' ע"ש. ולענ"ד י"ל עפ"י מה דמצינו כ"פ בתנ"ך דשמיע' הוא שם מושאל על הבנת הלב ובתורה פ' חיי וישמע אברהם ופי' הרשב"ם וז"ל לחכימא ברמיזה ובס' מלכים א' ונתת לעבדך לב שומע ופי' התרגום והרד"ק לב מבין ובק"ש למ"ד הרהור

כדיבור דמי משום דכתיב על לבבך וקשה הרי הכתוב אומר מפורש שמע ישראל וע"כ דס"ל לר"מ אחר כונת הלב הדברים אמורים שיבין בלבו לקבל עליו מלכות שמים וכן מצינו כ"פ בגמ' לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי יען כי הסברא היא מצד שמיעת הלב בכוונה להבין בבינה ודעת ולהכי מבעיא בגמ' נדרים חרש מהו שיפר אי נימא הך קרא דכתיב ושמע אישה שמיעה ממש משמע ובעי עכ"פ שיהי' ראוי לשמיעה ואם הוא חרש המדבר ואינו שומע אינו יכול להפר או אולי הכוונה ושמע אישה שיבין וידע שנדרה אשתו ודי לחכימא ברמיזה והלב מבין ורוצה להפר נדרי' ודו"ק:

ה ולפ"ז נראה בעיני דאותן הנולדים חרשין אינו שומע ואינו מדבר ולמדו אותו ע"י תחבולה ידוע לדבר עכ"ז לענין הפרת נדרים דינו כחרש ואינו יכול להפר נדרי אשתו כיון דכתיב ושמע אישה אינו יכול להפר עד שיהי' איש שומע בכח השמיעה ובאזניו ישמע אכן גבי סוטה דהתור' מיעטה חרשת מדכתיב ואמר אל האשה ומה"ט כתבתי דה"ה לחליצה כיון דכתיב ודברו אליו משמע שלא יהי' חרש שאינו שומע וכן מדכתיב וענתה ואמרה דריש בירושלמי אין עונה אלא מפי אחר שיקריא אותו והוא עונה אחריו ואם היבם אינו שומע אפי' אם יכול לדבר לאו בני קריי' נינהו כיון שאינו שומע דיבור היוצא מפי אחר אכן זה רק בחרש הנולד שומע ומדבר ואח"כ עפ"י סיבה נעשה חרש באזניו דכל מה שמדבר הוא רק בכח עצמו אבל לא מכח אחרים ואינו יודע ומבין כלל הדיבור היוצא מפי הב"ד לא כן החרש הנולד כך ולמדו אותו בבית הספר לדבר מהידוע שהחרש כזה הוא יודע ומבין הדיבור מה שמדברין אליו ולענין חליצה לא מצינו בתורה לשון שמיעה ולא הקפיד' התור' שהיבם והיבמה ישמעו באזניהם אבל הקפידה התורה שהדיבור מהב"ד יהי' מיוחד אל היבם והב"ד ידברו אל היבם כאשר ידבר איש אל רעהו וקראו לו ודברו אליו שיכנס הדיבור בלב היבם. ומה לי אם היבם שומע ומבין הדיבור מכח חוש השמיעה או בכח הראות שהוא רואה את הקול ובתנועה מאת הדיבור ויודע כל מוצאי הלשון והב"ד מקרין לו והוא עונה אחריהם ושפיר בני קריי' נינהו וכשר לחליצה ול"מ לשי' התוס' שכ' דאפי' בחרש גמור בר דעת הוא היכי שהב"ד עומדין ע"ג ומורין אותו אלא אפי' לשי' הרמב"ם דס"ל דחרש לאו בני דיעה נינהו לחליצה נלענ"ד דזה דוקא בחרש שאינו יודע מה שמדברים אליו ומה שיודע ומבין הוא רק מכח רמיזה וכיון דדעתו קלישא אינו משיג מעצמו אלא עד מקום שידו ושכלו מגעת להבין מעצמו אבל מאחרים אין בכחו לשמוע ולהבין הדבר ביתר שאת לא כן החרש המלומד לראות בכח הראות את הדיבור היוצא מפי הדובר עמו ואם אחרים מדברים עמו להבינו מלאכת מחשבת הוא מתבונן עי"ז שהמורה מדבר עמו להשכיל אותו להעלותו עלי סולם החכמה

ועי"ז יבין אשר לא ידע עד הנה איש כזה כ"ע מודו שהוא בכלל פקח גמור ומשיג מה שהב"ד מורין אותו לכוין בחליצה זו הכוונה הראוי' כאשר הב"ד מלמדין אותו ועפ"י קריאה של הב"ד הוא עונה אחריהם וקרינן בהו שפיר ואמר ואמרה ודו"ק:

[1] ועל שי' הריטב"א ופירושו דמוקי למתני' דהחרש שנחלץ חליצתו פסולה מיירי בחרש המדבר ואינו שומע ודייק לה מדלא קתני חרש בהדי שוטה כבר הקשו על שי' זו דא"כ איך אמרו בגמ' לא משום דלאו בני דעה נינהו הא מבואר בריש מס' חגיגה דחרש המדבר ואינו שומע הוא כפיקח לכל דבריו ובמה נגרע החליצה. ובירושלמי פ' ארבעה אחין (ה"א) אי' רב אמר חליצה קנין שמואל אמר חליצה פטור כו' מתני' פליגי על רב כ"ג שמת אחיו חולץ ולא מייבם הדא מסייע למ"ד חליצה פטור ברם כמ"ד חליצה קנין אמרי' לי' עבור על דברי תורה ומפרש הפני משה אומרים לו עבור על דברי תורה בתמי' שהרי הוא כקונה אלמנה בחליצה זו ע"ש. וקשה לי אפי' נימא חליצה קנין אין זה עובר על ד"ת דהא קי"ל כרבא דס"ל קידש ולא בעל אינו לוקה לא יקח ולא יחלל מ"ט לא יקח משום שלא יחלל כש"ס קדושין (ע"ח.) ע"ש ובשיטה מקובצת מס' ב"מ (י) כ' דאפי' לרבא דס"ל קידש ולא בעל אינו לוקה איסורא מיהו איכא דעובר על לאו דלא יקח ע"ש ודברים אלו תמוהין מש"ס מס' סוטה (מ"ד.) ולא לקחה פרט לאלמנה לכ"ג שאינו חוזר לימא דלא כר' יוסי הגלילי דאי ריה"ג הא אמר הירא ורך הלבב זהו המתייירא מעבירות שבידו אפילו תימא ריה"ג כדרב' דאמר רב' לעולם אינו חייב עד שיבעול כו' ע"ש מבואר מזה דאף דבאלמנה לכ"ג יש עבירה בנשואי' וחוזר לר' יוסי מחמת עברה דאו' שבידו מיהו אם לא נשאה רק אירס אותה אין זה עבירה כלל ולא עביד איסורא ואפי' עבירה דרבנן לא עבר ולהכי אינו חוזר אפי' לריה"ג דס"ל עבירה דרבנן ג"כ חוזר ע"ש בגמ' (מ"ד) וע' בחי' המאירי שם. אכן אף אי נימא דקידש ולא בעל ג"כ עובר על לאו דלא יקח מצד הסברא נראה דזה רק היכי דהקיחה לתכלית אישות לכונת ביאה אבל החליצה הוא מאשר לא יחפוץ לקחתה ואיך נימא שעובר על לא יקח ותו קשה דהא במס' יבמות (כ:) פסקא אלמנה לכ"ג מקשה הגמ' בשלמא מן הנשואין עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה אלא מן האירוסין ל"ת גרידא הוא יבא עשה וידחה ל"ת ומסיק גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שני' ע"ש. וזה פשוט לדעתי דאפי' נימא חליצה קנין ואפי' נימא דעובר בזה על לאו לא יקח מיהו על עשה דאשה בבתולי' יקח ולא בעולה ודאי אינו עובר ע"י מעשה החליצה ואפי' בקידש ולא בעל אינו עובר על העשה דהמ"ע של אשה בבתולי' יקח הוא רק על הביאה שאחר קדושין ומינה למדנו שרק ע"י ביאה עובר בלאו הבא מכלל העשה וכן מוכח מלשון החינוך שכתב בזה"ל ובארו ז"ל כ"ג הבא על אשה שאינה בתולה שהיא

אסורה עליו בעשה ע"ש וע' תוס' פ"ק דמס' קדושין ד:) ד"ה ובעלה כו' מדכתיב כי יקח דמשמע נמי לשון ביאה כמו כולהו קיחה דעריות ע"ש ולפי"ז בחליצה דעכ"פ לכ"ע אינו עובר רק על לאו דלא יקח א"כ מה מקשה הירושלמי לרב ממתני' דתנן כ"ג שמת אחיו חולץ ולא מייבם אומרים לו עבור על ד"ת הא היכי דליכא אלא ל"ת גרידא אמרינן אתי עשה ודוחה ל"ת ומה"ת שרי לייבם אלא משום גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שני' אסור מדרבנן לייבם וזה ל"ש בחליצה ומה מקשה הירושלמי אומרים לו לעבור על דברי תורה הא אין זה עובר על דברי תורה אדרבא הוא מקיים את התורה. ולפימ"ש גדולי קדמונים שמ"ע של חליצה אינו על היבם אלא על האשה שנאמר וחלצה נעלו וכן מורה לשון החינוך פ' תצא (מ"ע תקצ"ט) שנצטוינו להיות היבמ' חולצת ע"ש לפי"ז י"ל דאי נימא דבחליצה עובר על לא יקח ל"ש עשה דחליצה דוחה לאו דלא יקח דעשה דידה לא דחי ל"ת דידי' שהרי הכהן היבם מוזהר על הלאו דלא יקח ואינו מצוה בעשה וחלצה נעלו. אכן גוף הדבר קשה לשמוע דנימא דחליצה הוא קנין והיבם קונה להיבמה ע"י החליצה דא"כ במה ניתרת היבמה לשוק דהרי לכ"ע הקריאה לא מעכבת וקי"ל כרע"ק חלצה ולא קראה ולא רקקה חליצתה כשרה ומותרת לשוק. ומלבד זה אין הדבר מתקבל בשכל הנקנה לאמור היבם קונה היבמה בחליצה והיבם עמד ואמר לא חפצתי לקחתה. והנ"ל כאשר ניתן לב להבין טעם מחלוקת רב ושמואל נלענ"ד עפ"י מה דאי' בפ' אעפ"י (נ"ח.) היבם אינו מאכיל בתרומה מ"ט קנין כספו אמר רחמנא והאי קנין אחיו הוא ופרש"י וכי מיית פקע לי' קנינו והתוס' שם ד"ה ואפי' כ' עפ"י הירושלמי דמה"ת היבם מאכילה בתרומה אפי' בלא ביאה והיבמה היא קנין דיבם ע"ש. ובפ"ק דמס' קדושין (ד"י:) כ' התוס' ד"ה מה ליבמה שכן זקוקה כו' והר"א משנזא פי' שכן זקוקה ועומדת שביאה זו אינה עושה אלא גומרת קדושי ראשון ומשום דאשכחן דביאה גומרת לא נאמר שתקנה תחילת קנין ע"ש ובריש מס' קדושין (ב.) היבמה נקנית בביאה וקונה את עצמה בחליצה. ולפי"ז נלענ"ד דרב ס"ל דמדקתני וקונה א"ע בחליצה משמע דטרם שנעשה החליצה היתה היבמה קנין של היבם ולהכי דייק התנא בלישנא וקונה א"ע בחליצה ולא קתני היבמה ניתרת בחליצה יען החליצה הוא קנין שקונה א"ע בזה אבל להתיר היבמה להנשא לאיש אחר משכחת לה היתר ע"י היכי דהיבם נשא את אחותה דנשואי היבם מפקיעין את הזיקה כמ"ש התוס' יבמות (י"ח:) ד"ה שומרת כו' ע"ש. וזה היא כשיטת התוספות עפ"י הירושלמי דהיבמה היא קנין היבם אפי' בלא ביאה. ובספרי פ' תצא ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים מלמד שמתיחדת עמו משמע מזה שנכנסים שניהם

לחדר אחד שאם רצה לבא עלי' ויתרצו שניהם ולקחה לו לאשה והפוסקים לא הביאו שי' הספרי וכבר תמה בזה בס' זית רענן ובס' זרע אברהם:

ולפי"ז אפי' לפרש"י דכי מיית פקע קנינו של הראשון ועד שלא בא עלי' היבם לא חשיבי קנינו של היבם מיהא זה ברור דרב ס"ל דחליצה קנין הוא שהיבמה קונה א"ע בחליצה כדמוכח לישנא דמתני' וה"ט כיון דעכ"פ טרם שנחלץ היבם מתיחדת עמו ומבואר בתוס' פ"ק דמס' יומא (י"ג:) ד"ה ולחדא כו' אבל אלמנה כו' דיחוד שמתיחדת עמו היינו חופתה. ואחרי שהירושלמי מסיק דמה דאמר רב חליצה קנין אין לזה קיום ע"כ דלא קי"ל כהספרי דדריש מדכתיב ונגשה אליו מלמד שמתיחדת עמו להכי שפיר עשו הפוסקים שלא הביאו דין זה. ושמואל ס"ל חליצה פטור והיבמה לא חשיבי קנין של היבם ולהכי פרש"י במשנה דקדושין ד"ה וקונה א"ע להיות ברשותה להנשא לאחר ונראה כונתו דרש"י לשיטתו דס"ל דבלא ביאה לא חשיבי קנין היבם א"כ מה לה לקנות את עצמה וע"כ דכונת המשנה שקינה א"ע להנשא לאחר וחליצה פוטרה שלא תהי' אגודה ביבם וז"ב בעזה"י:

אמנם נראה ברור דאפי' לרב דס"ל היבמה חשיבי קנין של היבם אפי' בלא ביאה זה רק היכי שראוי' ליבמה וכיון דהיבם יכול ליבמה בעל כרחה הוי כאלו קנוי' להיבם מעכשיו דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה. ובמס' יבמות (נ"ב.) כתוב גט לארוסתי לכשאכנסנה אגרשנה ה"ז גט כו' ליבמתו מהו כיון דאגידא בי' כארוסתו דמיא וכ' הרא"ש דאע"ג דאין בידו לגרשה ולהתירה לשוק מ"מ יכול לבוא עלי' בעל כרחה ואז יכול לגרשה ולהתירה לשוק נמצא תלוי' בו וכארוסתו דמיא וחשיב בידו לגרשה ע"ש אכן היבמה שאינה עולה ליבום כגון אלמנה לכ"ג שהיא אסורה עליו א"כ ל"ש לומר דהיבמה חשיב' קנינו של היבם שהרי לא בא עלי' והיא אינה עומדת להתיבם והיבם אסור לבא עלי' ואין לומר כיון דאם בעלו קנו כש"ס יבמות (כ:) א"כ שוב חשיב בידו לקנותה דז"א דכבר חדית לן התוס' מס' זבחים (ל"ד:) ד"ה כל כו' כיון דאין מצוה לבטל הדיחוי לא חשיב בידו ע"ש. ואף לפימ"ש התוס' סוכה (ל"ג.) ד"ה נקטם כו' והא דמייתי לימא כתנאי מעבר ולקטן הוי מצי לדחויי דמ"ד התם אין דיחוי משום דבידו לתקן מוכח מדבריהם דאפי' היכי דיש איסור י"ל דחשיב בידו זה רק באיסור מדרבנן אבל באיסור דאו' פשיט' דלכ"ע לא חשיב בידו. וע' תוס' מס' ביצה (ל"א:) ד"ה ונפחת כו' וע' תוס' פ' כירה (מ"ג:) ד"ה טבל כו' ובתוס' ישנים שם כ' וי"ל שאני הכא דכיבוי איסור דאו' ולא אמר בי' שאם עבר ע"ש: ובמס' עירובין (ע:) הי' שנים אוסרין זה על זה פשיט' ל"צ דהדר חד מיניהו ובטיל לי' לחברי' מהו דתימא לישתרי קמ"ל כיון דבעידנא דבטל לא הוי לי' שריותא בהאי

חצר ופרש"י ד"ה קמ"ל כו' וכי הדר מבטל הא לא מצי לאקנויי רשותא דידהו דהא לא קנאה ע"ש. ולפי"ז נהירין דברי הירושלמי בפ' ארבעה אחין דמקשה ממשנה על רב דס"ל חליצה קנין מתני' פליגי עלי' כ"ג שמת אחיו חולץ ולא מייבם הדא מסייע למ"ד חליצה פטור ברם כמ"ד חליצה קנין אמרינן לי' עבור על דברי תורה. והביאור בזה דלמ"ד חליצה פטור שפיר יכול לפטרה ולסלק א"ע עד שלא זכה בה כי החליצה לא באה רק להתיר האיסור שהיתה אגידא ביבם אבל למ"ד חליצה קנין בשלמא היכי דהוא ראוי ליבמה ומצו' קא עביד ודאי חשיב בידו וכיון דיכול ליבמה בע"כ הוי כאלו קנויי' לו מעכשיו ואפילו בגרושה לכהן הדיוט נמי ניחא כיון דמה"ת עשה דוחה ל"ת גרידא וגרושה לכהן הדיוט ליכא רק ל"ת גרידא כש"ס יבמות (פ"ד.) וע' בחי' הרשב"א יבמות (כ:) וכיון דבל"ת גרידא מה"ת מותר ליבמה נהי דמדרבנן אסורה גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שני' מיהא בזה ליכא אלא איסור דרבנן אפשר לומר דחשיב בידו וחשיבי היבמה קנינו של היבם ומהני החליצה להתירה לשוק והוא קונה א"ע שתהי' ברשותה אכן באלמנה לכ"ג דאיכא עשה ול"ת ומה"ת אסור לבוא עלי' ואינה ראוי ליבמה דאין עשה דיבום דוחה ל"ת ועשה וכיון דלית לי' לייבם שריותא בהאי יבמה תו לא חשיבי קנין של היבם ולא מצי לאקנויי מה שעדיין לא קנה ול"ש לומר כל שבידו לא חשיב כמחוסר מעשה וכיון דאי עבר ובעל קנה לשי' הרבה פוסקים אפי' באלמנה מן הנשואין וכמ"ש ז' המרש"א בחי' יבמות שם מיהא נהי דדיעבד מהני עכ"פ לא חשיב בידו כיון דאין אומרים לו עבור על דברי תורה וזה מכוון בלשון הירושלמי דמקשה על רב וכי אומרים לו עבור על דברי תורה בתמי' דלעבור על ד"ת לכ"ע לא חשיב בידו ולפי"ז א"ש הירושלמי דודאי החליצה עצמה אין בה שום איסור והכהן לא עביד בה קיחה כלל אדרבא היבמה קונה א"ע בחליצה אבל הקושיא הוא כיון שאין אומרים לו לעבור על דברי תורה שיבא עלי' א"כ אין בידו שיבא עלי' ואסור להתיחד עמה ביחוד הראוי לביאה ולא חשיב' קנינו ואם עדיין לא קנאה איך יכול להקנות מה שלא קנה עדיין והרי לרב בעינן בחליצה תורת הקנאה ובעי ונגשה אליו שתהי' מתיחדת עמו שתהי' קנינו של היבם ואך אז מצי להקנות ודו"ק. ולפי"ז א"ש מה שהקשיתי על שי' הריטב"א שכתב דחרש המדבר ואינו שומע פסול לחליצה דמתני' מיירי בחרש המוזכר בכתובים וקשה דא"כ איך ס"ד דהפסול הוא משום דלאו בני דעה נינהו הא קי"ל דחרש המדבר ואינו שומע הוא כפקח לכל דבר ולכל המצות ומדוע נגרע מ"ע של החליצה אכן לפי שבארתי א"ש כיון דרב ס"ל חליצה קנין ובספרי דריש ונגשה אל אחיו שמתיחדת עמו ובמס' גיטין (כ:) אמר דלמא לא ידעה לאקנויי וכ' התוס' שם ד"ה אשה כו' פי' בדבר שהוא

מחזיר לה ע"ש ומבואר שם בגמ' זקן שאני דידע לאקנויי וע"ש בפרש"י ולפי"ז בחרש המדבר ואינו שומע נמי יתכן דנהי דבעלמא יודע ומבין לאקנויי מיהא בחליצה דהוא לא חפץ לקחתה ולא ידע בין להבין להתיחד ולקנות ושיהי' בידו עי"ז להקנות ושפיר ס"ד דפסול משום דלאו בני דעה נינהו אכן זה רק לרב וכפי הספרי אבל לדידן דקי"ל כשמואל דחליצה הוא פטור לא בעי שתתיחד עמו ומהני החליצה אף אם לא זכה היבם שתהי' קנינו ע"כ דטעמא דמתני' דהחרש והמדבר ואינו שומע פסול לחליצה הוא משום דלאו בני קריי' נינהו ודו"ק:

ז ובתשו' מוהרי"ט (תשו' ט"ז) חלק אה"ע כ' דערל שפתים כשר לחליצה ויליף לה מכינוי נדרים דהוי לשון משובש כמ"ש הר"ן ריש מס' נדרים, ואפ"ה כינוי נדרים כנדרים ודבריו נפלאים דשאני כינוי נדרים דחל אף שאינו לה"ק והנודר בכל לשון דבריו קיימין וגם הרבה אנשים מדברין כן וחשיב לשון בני אדם אבל גבי חליצה דקפיד רחמנא שיאמר בלשון הקודש וגם שאין אדם מדבר בהברה כזו אין זה באמר ואמרה בלשון הקודש. ומה"ט נמי קשה במ"ש המוהרי"ט שם וכי תעלה על דעתך דאנשי חופה ואנשי בית שאן לא הי' מברכים לעולם ברכת כהנים ע"ש הנה מ"ש שאנשי חופה הי' מברכין במקומן כדבריו כן הוא גם בתשו' הרדב"ז והובא במג"א (סימן קכ"ח סקמ"ו) אבל אין זה הוכחה כלל דשאני התם דהברה שלהם שוה לכל האנשים שהמה במקומן ולהם חשיב שפה ברורה ותו כיון דכתיב אמור להם משמעות הכתוב כאדם האומר לחבירו כש"ס פ' אלו נאמרין ל"ח.) ממילא אנשי חופה ואנשי בית שאין במקומן שפה אחת להם וכן הוא לשונם בין איש לרעהו שפיר חשיב אמירה בלה"ק אבל במקום אשר העם מדברים בשפה ברורה וצחות הלשון ואחד מהם הוא ערל שפתים כבד פה וכבד לשון וכמעט אין ביד השומע להבין דבריו זה הוי כחופני ובושני במקום אחר דמבואר בגמ' פ' הקורא עומד (כ"ד:) שאינו נושא את כפיו. אכן לענין חליצה אם עכ"פ מוציא הדיבור בטורח ע"י שהב"ד מלמדין אותו בזה שפיר מהני וראוי לבילה חשיב כנ"ל ודו"ק. מיהא אם גם ע"י הדחק אינו דובר התיבה כראוי לדעתי חרש כזה לאו בני קריי' נינהו. ובהכי ניחא לי לתרץ קושית התוס' פ' אלו נאמרין (ל"ג.) שכ' ד"ה ור' יהודה כו' וממילא הוי לשון הקודש נמי עיכוב כו' ותימ' כו' דתרוייהו מודו דקריאה לא מעכבא ע"ש ולהנ"ל א"ש דנ"מ היכי דהוא ערל שפתים ודיבורו אטום מגמגם בלשון ואין בכחו לבטא את הברת התיבות כפי מבטא לשון הקודש דאי לאו דבעי לה"ק דוקא הנך בני קריי' נינהו כיון דעכ"פ יכול לבטא בשפתיו קרינן בי' ועמד ואמר וזהו אמירה דידי' הוא אבל אי אמרינן

דבעי קריי' בלה"ק וכתיב ככה דמשמע עיכובא שיהי' ממש כאמור בתורה בשפה ברורה א"כ הנך לאו בני קריי' נינהו ודו"ק:

ח ושי' הגאונים דמומר אינו זוקק לחליצה ויבום ומהר"מ החזיק בשי' זו מהא דאי' במס' ב"ק (ק"י.) אלא מעתה יבמה שנפלה לפני מו"ש תיפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קידשה עצמה ומשני אנן סהדי דמינח ניחא לה בכל דהוא דאמר רשב"ל טב למיתב טן דו מלמיתב ארמל' וכיון דבמומר אי אפשר למיתב עם היבם כלל נפקא בלא חליצה דאדעתא דהכי ודאי לא קידשה עצמה. והקשו עליו מהא דאי' במסכת סנהדרין ריש פרק כ"ג (י"ח.) המלך לא חולץ ולא מייבם ר' יהודה אומר אם רצה לחלוץ או לייבם זכור לטוב אמרו לו אין שומעין לו וקי"ל כת"ק דאין שומעין לו ותשב בזיקתה לעולם כמ"ש הרמב"ם ה' מלכים, (פ"ב ה"ג). ובמס' יבמות (קי"ב) שני אחים אחד חרש ואחד פיקח נשואים לשתי אחיות אחת חרשת ואחת פקחת כו' מת פיקח בעל פקחת מה יעשה חרש בעל חרשת מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו אסורה לעולם וקשה נימא דאדעתא דהכי ודאי לא קידשה את עצמה שתהא זקוקה כל ימי' ותשב בדד באלמנותה לעולם בזיקתה וזה גרע מנפלה לפני יבם מומר. והנלענ"ד דהנה התוס' ב"ק שם הקשו כל אדם הקונה שום דבר מחברו ונתקלקל יבטל המקח דאדעת' דהכי לא קנה וכ' בתשו' מחנה אפרים דלק"מ דשאני קונה חפץ ונתקלקל אח"כ דהמוכר אומר להקונה מזלך גרם אבל האשה היא שדה הבעל ואין הבעל שדה האש' לכך אין הבעל יכול לומר להאשה מזלך גרם כמ"ש התוס' ריש מס' כתובות (ב:) ד"ה מצי כו' ואין יכול לטעון אדרבא מזלה גרם כו' ע"ש והקשיתי על זה מהא דאי' במס' יבמות (ס"ד:) גבי קטלנית דרב אשי ס"ל מזל גרם וקי"ל כרב אשי ואפי' אם היתה ארוסה ומת הארוס לא תנשא דאמרינן מזלה גרם והנכון בעיני לחלק דודאי כל זמן שהבעל חי האשה היא שדה הבעל וברשותו עומדת ל"ש לומר מזלה גרם ואדרבא אמרינן נסתחפה שדהו משא"כ קטלנית שנשאת לראשון ומת לשני ומת אמרינן מזלה גרם שתשב גלמודה ותחי' חיי צער בלא פרנסה כמ"ש בתשו' הרא"ש כלל (נ"ג ד"ח) ע"ש. אכן זה רק קטלנית כיון דלא תנשא עוד יען פחד איש לנגד עיניו וירא לישא אשה שהוחזקה שמתו בעלי' וחש שמא מזלה גרם וכמ"ש הרמב"ם אכן בנפלה לפני יבם ל"ש מזלה גרם דממ"נ אי מייבם אותה והיבמה רחמ' לי' א"כ היבם במקום הבעל ואפי' בקטלנית לא חיישינן וסמך על זה שומר מצוה רע לא ידע ואי דלא הוחזקה קטלנית והיבם הוא מו"ש וכיו"ב שהוא מאיס עלי' א"כ כופין אותו לחלוץ ויכולה להנשא לאיש אחר ועכ"פ ממ"נ לא תשב גלמודה ול"ש לומר מזלה גרם אכן זה רק כשנפלה לפני יבם שהוא בר חליצה ויבום אבל בנפלה לפני יבם מלך או שנפלה

לפני יבם חרש נשוי אחותה חרשת דבהנך לא שייך בהו יבום או חליצה ועפ"י דת התור' תשב גלמודה צרורה לעולם בזיקתה תו ל"ש לומר תיפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קידשה עצמה שתשב בזיקתה לעולם דבזה אמרינן מזלה גרם דזה הוי כמו כל קונה דבר מחברו ואח"כ נתקלקל החפץ דהמוכר אומר להקונה מזלך גרם. אך זה רק אם היבם מלך או היכי שנפלה לפני יבם חרש שהיבם לא פשע ואך מן השמים הוא דרדפו לה ולהכי אומרים מזלה גרם משא"כ היכי שנפלה לפני יבם מומר דפושע הוא ל"ש לומר מזל גרם ומן השמים הוא דרדפו לה שהרי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. ובש"ס ב"ב (צ"ז:) המוכר יין לחברו והחמיץ אינו חייב באחריותו כו' א"ר יוסי בר"ח ל"ש אלא בקנקנים דלוקח כו' ופליגי כו' וברשב"ם ד"ה אף כי היין כו' ולא מצי למימר מזלך גרם מאחר שהדבר ידוע שאינו מחמיץ ע"ש וה"נ גבי יבם מומר שהרשע החמיץ ויצר לבו רע ל"ש לומר מזלה גרם ושפיר ס"ל להגאונים, דבכה"ג דאי אפשר לה להתיבם ולישב עם המומר וגם חליצתו פסולה אמרי' אדעתא דהכי לא קדשה עצמה ודו"ק:

ט ובמס' סנהדרין (כ.) מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו ר' יהודה אומר אם רצה לצאת אחר המטה יוצא שכן מצינו בדוד אמרו לו לא הי' הדבר אלא לפייס את העם והרמב"ם ה' מלכים (פ"ה) כ' כבוד גדול נוהגין במלך כו' ואינו חולץ שנא' וירקה בפניו וזה בזיון ואפי' אם רצה אין שומעין לו כו' והואיל ואינו חולץ אינו מיבם כו' מת לו מת אינו יוצא כו' והתעורר הכ"מ למה לא כתב הרמב"ם על הך דינא דמת לו מת אינו יוצא ואפי' אם רוצה לצאת אחר המטה אין שומעין לו עיין שם. ובפ' כ"ג (י"ט) פסקא ר' יהודה אומר אם רצה לחלוץ או לייבם זכור לטוב מקשה הגמ' והאמר רב אשי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ומשני מצוה שאני וזקני המהרש"א התעורר דהכא פליגי רבנן על ר' יהודה וס"ל דאפי' במקום מצו' לא מצי מחל ואם רצה למחול אין שומעין לו ובפ' אלו נאמרים (מ"א:) גבי פרשת המלך אי' במשנה וקורא יושב אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבחוהו חכמים ומקשה בגמ' והאמר רב אשי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ומשני מצוה שאני הרי דאפי' רבנן ס"ל דאף דבעלמא קי"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול מצוה שאני ואם מחל על כבודו שומעין לו ואגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבחוהו חכמים. והנלענ"ד כאשר אתבונן באיזו סברא פליגי ר' יהודה ורבנן וטעם מחלוקתן דרבנן ס"ל אם רצה לחלוץ אין שומעין לו ור' יהודה ס"ל זכור לטוב. ויתכן בעיני עפ"י מה דאי' בירושלמי סוף פ' מצות חליצה אית תניי תני חליצה גנאי אית תניי תני חליצה שבח אמר רב חסדא מ"ד חליצה גנאי כמשנה ראשונה (שאמרו מצות יבום קודמת) מ"ד חליצה שבח כמשנה אחרונה (שאמרו מ"ח קודמת

ולפיכך שבח היא) אמר ר' יוסי אפי' תימר כאן וכאן כמשנה ראשונה כאן וכאן כמשנה אחרונ' (דמטעם אחר פליגי מ"ד חליצה גנאי ע"י שפגם דבר אחד מן התורה יבא ויטול פגמו ונקרא שמו בישראל חלוץ הנעל מ"ד חליצה שבח נאמר כאן קריי' ונאמר להלן ויקרא בהם שמי מה קריי' האמור להלן שבח אף כאן שבח ע"ש):

ובפ' אלו מציאות (ל') והתעלמת פעמים שאתה מתעלם זקן ואינו לפי כבודו וכ' הרא"ש דאינו יכול למחול דאף דקי"ל חכם שמחל על כבודו כבודו מחול מיהו על בזיון שלו אינו יכול למחול ע"ש. וכן לענין כיבוד אב שי' השאלתות דכבודו מצי למחול ובזיונו אין יכול למחול אכן הקדמונים ס"ל דאפי' על בזיון יכול למחול וזהו כבודו שממעט כבוד עצמו ומרבה כבוד שמים ושבח הוא לו שהוא נוטה שכמו לסבול עול תורה ועול מלכות שמים וכל המכבד את התורה גופו מכובד ומקרא מלא ודוד מכרכר בכל עוז כו' ושחקתי לפני ה' מבואר מזה דמצוה שאני ודוד המלך ע"ה אמר ועם האמהות אשר אמרת עמהם אכבדה (שמואל ב' ס"ו). ועפ"ז א"ש היטב דשבחוהו חכמים לאגריפס המלך שעמד וקבל וקרא עומד דמצוה שאני וזהו כבודו שהוא מכבד התור' ומקיים המצוה המוטל עלי' לקרא פרשת המלך ביראת ה' בכל עוז אשר בידו לשמוע אל חקי התור' והמצו'. לא כן מצות חליצה שהוא גנאי והתור' אמרה ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל,ע"י שפגם דבר אחד מן התור' יבא ויטול פגמו שהי' בידו לקיים מ"ע יבמה יבא עלי' ולכוין לשם ה' וכמ"ש המפרש בפ"מ שם בירושלמי ע"ש. א"כ ל"ש בזה לומר זהו כבודו שהוא מכבד התורה ויט שכמו לעבוד ה' בכל לבבו שאלו כן הי' מקיים המ"ע יבמה יבא עלי' וא"כ בחליצה אדרבא אינו אלא פוגם בתורה ושפיר כ' הרמב"ם כיון דאינה עולה לחליצה אינה עולה ליבום. ודע דעל מ"ש הרמב"ם ואינו חולץ שנא' וירקה בפניו וזה בזיון קשה לי דהרי קי"ל כרע"ק לא רקקה חליצתה כשרה א"כ אפשר לקיים מ"ח בלא רקיקה. אך י"ל דעכ"פ בעינן ראוי לכך וכיון דהתורה אמרה שום תשים שתהא אימת מלך עליך שוב אינו ראוי לרקיקה וכל שאינו ראוי מעכבת אך אי נימא דיכול למחול א"כ שוב ראוי ושוב אינו מעכב מיהו כיון דאין שומעין לו א"כ שוב אינו ראוי ומעכב אכן זה רק למ"ד חליצה גנאי הוא אבל למ"ד חליצה שבח הוא ואפילו למשנה ראשונה ומכ"ש למשנה אחרונ' ולהכי שפיר יתכן דמה"ט ס"ל לר' יהודה אם רצה לחלוץ או לייבם זכור לטוב. ובמת לו מת נהי דאינו מחויב לצאת אחר המטה מיהו אם רצה למחול על כבודו ורצה לכבד את קרוביו שומעין לו דזהו כבודו שמקרב את קרוביו וכבוד בית אביו מרבה כבודו ולבלתי רום לבבו מאחיו. ובשיטה על מס' סנהדרין כ' דעל מה שהביא ר' יהודה ראי' דאם רצה לצאת אחר המטה יוצא שכן מצינו בדוד וחכמים אמרו לו שלא הי' אלא לפייס את העם

בזה סתרו רק הראי' שהביא ר' יהודה אבל אין בזה מוכרע שאם מת לו מת והוא רוצה לצאת אין שומעין לו דגבי דוד לא הי' מת מוטל עלי' ולא הי' מקרוביו אבל במת לו מת מז' הקרובים אליו לא מצינו ראי' דאין שומעין לו. ומכ"ש בפרשת המלך המוטל ביחוד רק על המלך שפיר אמרינן דאפי' לרבנן מצו' שאני ושבח הוא לו וזהו כבודו והמכבד את התורה גופו מכובד וזוכה לכתר מלכות וכתר תורה ודוק:

י ובספר יהושע סוף פסקים וכתבים כתב ז"ל בסנהדרין המלך לא דן לא חולץ ולא מייבם כו' דכל שאינו עולה לחליצה אינה עולה ליבום כו' תמוהין הדברים דהא בפ' חרש מוכח שם בכל הפרק דחרש וחרשת אף שאינם עולין לחליצה מדאו', מ"מ עולים ליבום וביחוד שם בסוף הפרק חרש כונס ואינו מוציא לעולם וסיים בצ"ע. ולענ"ד לק"מ וכבר התעוררו התוס' פרק החולץ (מ"ד.) ד"ה כל שאינה עולה כו' וא"ת והרי חרש וחרשת דאין עולין לחליצה ועולין ליבום כדאמר בפ' חרש וי"ל דהתם בני חליצה נינהו אלא דפומיהו הוא דכאיב להו ע"ש. ונראה דכונת התוס' לפי שיטתם שכ' בפ' מ"ח דחרש וחרשת בני דעה נינהו היכי שהב"ד מורה להם והא דחרש שנחלץ חליצתה פסולה הוא מטעם דלאו בני קריי' נינהו ולהכי שפיר כ' התוס' דחרש וחרשת בני חליצה נינהו אלא דפומיהו הוא דכאיב להו ול"ש לומר כל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה או להיפך היכי דאינה עולה לחליצה אינה עולה ליבום אלא היכי דגברא בר חיובא ובידו לקיים מ"ע דיבום והחליצה רק דהתורה אסרה היבום מחמת איסור ערוה או היכי דהתורה אסרה החליצה כגון יבמה שנפלה לפני מלך דרחמנא אמרה שום תשים עליך מלך ומ"ע לנהוג כבוד במלך ובמצות החליצה באה הפקידה וירקה בפניו וזה בזיון הוא בזה אמרינן דהיבום והחליצה קשורין זה בזה ולא אשכחן חיוב יבום ופטור חליצה או להיפך חיוב חליצה ופטור יבום משא"כ חרש וחרשת עליהם חל המ"ע הן היבום והן החליצה להכי אמרינן נהי דאין ביד החרש לקיים מ"ע של חליצה דלאו בני קריי' נינהו עכ"פ בידו לקיים מ"ע יבמה יבא עלי' ואף דמבואר ברית מס' חגיגה (ב:) דחרש פטור מכל מצות האמורות בתורה נראה לענ"ד דזה רק מטעם דמ"ע צריכה כונה ואפי' למ"ד מצות אין צריכות כונה המתעסק לכ"ע לא יצא כדאי' בגמ' מס' ר"ה (ל"ג:) וכ' התוס' זבחים (ב:) ד"ה זבחים כו' דסתמא דקטן גרע כו' והוי לי' מתעסק ע"ש וכיון דהקטן פסול בשחיטת קדשים דסתמן לשמן קאי מכ"ש דחרש דגרע טפי דפסול בכל המצות אפי' בהנך דקאי לשמן דדעתו קלישא וחשיב מתעסק וזה נכון במצו' שאינה מוטלת רק על החרש לבדו משא"כ מצות חליצה שבאה המצו' שהזקנים מקרין לו ודברו אליו וכן גבי היבמה כתיב ועניתה ואמרה ודריש בירושלמי אין עונה אלא מפי אחר וכמ"ש לעיל (ס"ק ב') וכיון דהזקנים מלמדין

אותן ומורין להם חשיבי בני דעה וממילא חשיבי בני חליצה ויבום ומה דפסול לחליצה משום דלאו בני קריי' נינהו וזה אינו פטור שפטרתו התורה לעקור המ"ע של היבום או של החליצה אלא שהמצוה במקומה עומדת ופומיהו הוא דכאיב להו ונהי דאין ביד החרש לקיים מ"ח עכ"פ בידו לקיים המ"ע של היבום כיון דמ"ע יבמה יבא עלי' לא בעי שום כונה ודעת צלולה וכמ"ש התוס' יבמות (נ"ד:) ד"ה ישן כו' ע"ש ואפי' לפרש"י שפ' ישן לא קנה משום דישן לאו בר דעת הוא זה רק היכי דאין בו דעת כלל דהישן לא ידע כלום משא"כ החרש עכ"פ יש בו דעה קלישא כדאי' בש"ס יבמות (קי"ג.) בר יבום הוא וע' בר"ן פ"ק דקדושין שכ' דביאה גומרת אחר קדושין דיליף לה מיבום ול"ש למיפרך שאני יבמה שזקוקה לו דהא באיש בעלמא כיון שקידש ממילא זקוקה לו והביאה גומרת אפי' סתמא ואין צריך כוונה ע"ש. ובירושלמי ריש פ' חרש (ה"א) חרש שנשא פקחת כו' כשם שהוא כונס ברמיזה כך הוא מוציא ברמיזה כו'. גמרא כיצד הוא עושה כו' מתניתא בקידשה בכסף אבל אם קידשה בבעילה קידושיו מעשה וגירושיו אינו מעשה כו' ע"ש והדברים סתומין בלי ביאור בטעם של הלכה זו. ובפ' ערבי פסחים (קט"ו.) כ' התוס' ד"ה מתקיף כו' והתם לא מייתי מאכלו בלא מתכוין משום דלגבי אכילה לא בעינן כונה כולי האי כו' ע"ש וזקני המהרש"א כ' ז"ל צ"ע לחלק התם בהכי דהא רבא מייתי התם מכפאו ואכל מצה אתקיעה ע"ש ולענ"ד החילוק מבואר דשאני התם שכפאו ואכל באונס והנאה הבאה לאדם בע"כ לא חשיב הנאה ומה"ט אפי' בחלבים ועריות אונס רחמנא פטרה ואשה דקרקע עולם הוא לא חשיב אצלה הנאה בנאנסה וע' ש"ס פסחים (כ"ה:) הנאה הבאה לו לאדם בע"כ כו' וע' ר"ן פ' בן סורר (ע"ד:) אבל באוכל מצה מרצונו אלא שאכלו בלא מתכוין שפיר כ' התוס' דלגבי אכילה לא בעינן כונה כולי האי דכיון דנהנה באכילתו לא חשיב מתעסק שהרי אף לענין חיוב חטאות המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה וכפי' רש"י במס' ר"ה שם ע"ש. ושי' הרמב"ם דאפי' בכפאו ואכל מצה יצא שכן נהנה וע' בר"ן מס' ר"ה שם. ובזה מבואר הירושלמי בפ' חרש דמוקי מתני' בקידשה בכסף דבזה בעי דוקא דעה צלולה אבל אם קידשה בבעילה מהני הקדושין של חרש כיון דעכ"פ יש לו דעה קלישה ול"ש לומר דחשיב מתעסק דהיכי דנהנה לא בעי כונה כולי האי וכמ"ש התוס' פ' ערבי פסחים כנ"ל. ומכ"ש דהחרש והחרשת בני יבום נינהו ולא זו בלבד שקנה היבמה בביאתו שתהי' כאשתו לכל דבר אלא שקיים המ"ע יבמה יבא עלי' כיון דעושה המצוה מדעתו ומרצונו ודו"ק:

יא ובפ' מ"ח (ק"ג.) כ' התוס' ד"ה והחולצת מן הסומא חליצתה כשרה וא"ת מהיכי ס"ד למעוטי סומא ע"ש. ולענ"ד לכאורה י"ל דאתי לאפוקי דלא נימא סומא פטור מכל מצות

האמורות בתורה כרבי יהודה בפרק החובל (פ"ז.) וכבר למדנו מתורתו של מוהרי"ט חלק אה"ע (ט"ז) דאוננת אינה חולצת דאונן פטור מן המצוה כמאן דליתא דמי ובתשו' ח"צ דחה דבריו דאונן אינו פטור מן המצות רק מדרבנן ע"ש.. אמנם בירושלמי ריש פ' מי שמתו איפלגי אמוראי ח"א מפני כבודו של מת ולטעם זה הוי רק מדרבנן אבל למ"ד התם מפני שאין לו מי שישא משאו י"ל דפטור מה"ת דהעוסק במצוה פטור מן המצו' וכש"ס סוכה (כ"ה) ועיין חי' פני יהושע ריש פ' מי שמתו ועיין בספרי חי' זבחים (ט"ו:) מיהא לפי"ז גברא בר חיובא הוא אלא בעוסק במצו' החמור' אבל סומא לר' יהודה פטור מכל המצות האמורות בתור' א"כ לא רמי עלי' כלל חיוב מ"ע של יבום וחליצה והיכי שהוא פטור כמאן דליתא דמי קמ"ל דחליצה כשרה הוי:

ובפ' כהן גדול (י"ט) פסקא מלך לא חולץ ולא חולצין לאשתו פירש"י ולא חולצין לאשתו שאסורה להנשא מלשון זה משמע דרש"י ס"ל דמצות חליצה אינו מצוה חיובית דרמי על החולץ אלא שהחליצ' באה להתיר לאו דלא תהי' אשת המת החוצה וזה הוי כמו מ"ע של וזבחת שאינו מוטל לזבוח רק שהזביחה הוא להתיר את איסור אבר מן החי ושלא לאכול נבלה ולפי"ז אם שניהם אינם רוצים לא ביבום ולא בחליצה ואשת המת אין רצונה להנשא לאיש אין בזה מצו' חיובית אכן בחי' הר"ן שם כ' דמ"ח הוא מצו' דרמי עלי' ע"ש. ולענ"ד אלו ואלו דברי תורה הם דודאי היכי דאפשר לקיים מצות יבום וחליצה נראה ברור דהיא מצו' חיובית על היבם כאשר בא מפורש בתור' יבמה יבא עלי' ואם לא יחפוץ וחלצה נעלו אכן אשכחן דוכתא דהתורה אסרה את היבום כגון באלמנה לכ"ג ממילא גם החליצה אינה מצו' דרמי עלי' דכבר כתבתי דמצות היבום והחליצה המה קשורין זה בזה מיהו נהי דהחליצ' לא רמי עלי' בחיובא אקרקפתא דגברא עכ"פ מועלת החליצה להתיר הלאו דל"ת אשת המת החוצה וזה יליף הש"ס פ"ק דקדושין (י"ד.) מדכתיב ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל כיון שחלץ בה נעל הותרה לכל ישראל ולפי"ז אני אומר המהרי"ט שפיר כ' דהראנ"ח דחה האוננת שלא תחלוץ משום דאונן פטור מן המצו' ולכן צוה להמתין לקיים המצוה דרמי עלי' משא"כ בסומא לר' יהודה דהוא פטור מכל המצות נהי דמ"ח לא חשיבי מצוה חיובית גבי' מיהו מהני עכ"פ החליצ' להתירה ושפיר אמרינן דהחליצה כשרה ומהני להתיר הלאו דל"ת אשת המת החוצה כמו דמהני שחיט' הסומא להתיר הבשר לאכילה כש"ס פ"ק דחולין (י"ג:) והרי"ו ושאר פוסקים דס"ל כר' יהודה דסומא פטור מכל המצות ועיין תשו' דבר שמואל (סימן י"ב) ועיין בתשו' יעב"ץ ח"ר (סימן ע"ה) ואפ"ה מודו דסומא ששחט שחיטתו כשרה ומכ"ש באחרים רואין אותו וה"ה בחליצה ובהכי א"ש דנקט דיעבד החולצת מן הסומא

דאלו יש אחים טוב יותר שהאח יחלוץ לקיים מצו' דרמי עלי' אלא דאם אין שום אח רק הסומא מהני החליצה להתירה לשוק ועיין רמב"ם ה' יבום (פ"ד ה"ח) שכ' והסומא אינו חולץ כו' וע"ש בהשגו' הראב"ד ושם (הט"ו) כ' הרמב"ם וכן הסומא שחלץ חליצתו כשרה ועיין במ"מ ובמ"ל. ובמלך אין חולצין לאשתו כיון דאין מיבמין אשת מלך מפני כבודו כדאי' התם וכל שאין מצות יבום אין מצות חליצה רמי על קרקפתא דגברא כנ"ל ול"ש לומר עכ"פ נימא דחולצת ולא מתיבמת כמו באלמנה לכ"ג דז"א דשם עכ"פ מהני החליצה להתיר היבמה לשוק להנשא לאחר אבל אשת מלך שאסורה להנשא להכי אין חולצין לאשתו כפרש"י סנהדרין ודו"ק.

יב והתוס' פ' החובל שם כ' בד"ה וכן הי' ר' יהודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה תימה הא דתנן בפ' הקורא עומד ר' יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע אפי' ראה ונסמא נמי אמר הכא דפטור כו' ונראה דאע"ג דפוטר ר' יהודה את הסומא מכל המצות מ"מ מדרבנן חייב ע"ש ובס' טורי אבן חי' ר"ה ביאר דבריהם דנהי דאין הסומא חייב במ"ע אפילו מה"ת ומכ"ש במצוה דרבנן מיהו אפי' לר' יהודא דפוטר הסומא מכל המצות היינו רק מ"ע אבל עכ"פ מוזהר על כל ל"ת וממילא חל עלי' החיוב דרבנן מכח הלאו דלא תסור ע"ש. וכן כתבו התוס' מפורש במס' עירובין (צ"ו:) ד"ה דלמא כו' דיכול לברך אשר קדשנו במצותיו וצוונו כדאמרינן בפ' במה מדליקין היכן צונו מלא תסור כו' ע"ש. ובשיטה מקובצת ב"ק שם הקשה על התוס' א"כ מאי קאמר רב יוסף דאנא לא מפקידא והא ע"כ עביד ומפקד מדרבנן וחייב משום לא תסור ולענ"ד נראה לקיים דברי התוס' ע"פ מה דאנהיר לן הרמב"ן ז"ל בנימוקי החומש (פ' יתרו) דהעובר על העשה בשב ואל תעשה אין עונשו גדול כמו העובר על לאו בפועל המעשה אכן המקיים את העשה שכרו גדול יותר מן הנזהר מן הל"ת וקי"ל עשה דוחה ל"ת וכבר ישב על מדוכה זו בס' תוס' יוה"כ חי' יומא (פ"ג) והביא שיט' הפוסקים דס"ל עשה חמור מל"ת ע"ש. ולפ"ז אתי שפיר מה דאמר רב יוסף מ"ד לי אין הלכה כר' יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי והיינו משום דלמ"ד הלכה כר' יהודה לא מיפקד במ"ע מה"ת ונהי דמוזהר בלאו דלא תסור והעובר עונשו גדול מיהו הנזהר ומקיים אין שכרו גדול כמו המקיים את המ"ע אבל למ"ד אין הלכה כר' יהודה והוא מיפקד בחיוב מ"ע מה"ת שכרו אתו כמקיים מצות המלך ואית לי' אגרא טפי ודו"ק:

יג והרמב"ם ה' יבום (פ"ד הי"ג) כ' אלמת או אלם אינן חולצין ואם חלצו חליצתן פסולה ואינן כחרש וחרשת שחלצו שלא עשו כלום לפי שהחרש או החרשת אינן בני דעת והרשב"א והרמב"ן השיגו עליו שהרי מבואר בגמ' הטעם משום דלאו בני קריי' נינהו

ועיין במ"מ שם שכ' שהרמב"ם סמך א"ע על התוספתא דמשמע שם דחרש ושוטה שוין דאין חליצת' כלום. ובתוס' פ' מ"ח בד"ה והא אמרי דבי ר' ינאי לפי שאינו באמר ואמרה הקשו מנא לי' לר' ינאי האי טעמא דלמא משום דלאו בני דעה נינהו והנלענ"ד בזה עפ"י מה דאי' בירושלמי תרומו' פ"א פסקא חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה החרש והשוטה והקטן כו' מאן תנא חרש דלא כר' יהודה דתני אמר ר' יהודה מעשה בבניו של ר' יוחנן בן גודגודא שהי' כולן חרשין והי' כל הטהרות שבירושלים נעשין על גביהן כו' ע"ש. ובריש פרק מי שהחשיך (קנ"ג:) חרש וקטן מהו אליבא דר' אלעזר לא תבעי לך דתניא רי"א משום ר' אלעזר תרומת חרש לא תצא לחולין מפני שהוא ספק כי תיבעי לך אליבא דרבנן דתנן חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה אלו הן חש"ו כו' וכ' התוס' שם ד"ה כי תיבעי לרבנן הכא משמע דהלכה כרבנן ובמס' יבמות פ' חרש משמע דהלכה כר"א דס"ל לר"ח בר אשי אמר שמואל כוותי'. ובריש מס' תרומות שם כ' הר"ש ד"ה ירושלמי כו' ומשמע התם דה"ה אשת חרש מספקא לי' וחייבין עלי' אשם תלוי כו'. ולפי הך סברא לר' יהודה דהכא מייתי ראי' מבניו של ר' יוחנן בן גודגודא חרש חייבין על אשתו משום אשת איש דקסבר דעת חרש דעתא צלותא ולא דעתא קלישא כו' ע"ש. ולפי"ז מה שהקשו התוס' מנא לי' לר' ינאי הך טעמא לפי שאינו באמר ואמרה דלמא הטעם משום דלאו בני דיעה נינהו א"ש היטב דודאי לישנא דמתני' דוקא הכי דקתני החרש שנחלץ חליצתו פסול' ואי ס"ד משום דלאו בני דיעה נינהו הוי לי' למתני אין חליצתו כלום כמו בשוטה דמבואר בתוספתא דאין חליצתו כלום אלא ודאי מתני' בפלוגתא לא קא מיירי וקמ"ל אפי' לר' אלעזר דמספקא לי' אי חרש דעתו קלישא או דעתי' צילותא ואם תרם תרומתו ספק ואפי' לר' יהודה דס"ל חרש דעתו צלולה ותרומתו תרומה אפ"ה החרש שנחלץ חליצתו פסולה לפי שאינו באמר ואמרה. אכן הרמב"ם כ' להלכה כרבנן חמש' לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה ואלו הן חרש שוטה וקטן ממילא חרש וחרשת שחלצו לא עשו כלום לפי שאינן בני דעת. ובפ' מ"ח שם תנן חרש שנחלץ כו' חליצתה פסולה מ"ט לאו משום דלאו בני קריי' נינהו לא משום דלאו בני דיעה נינהו ואינו מובן במאי איפליגו. ולהנ"ל נכון עפ"י מה דאי' בפרק כל הגט דשמואל ס"ל כל מקום ששנו חכמים גט פסול פסול ופוסל חליצה פסולה פסולה ופוסלתה מן האחין ובמערבא פליגי וס"ל כל מקום ששנו חכמים חליצה פסולה אינה פוסלת על האחין ועיין תוס' פרק כל הגט (כ"ה) ד"ה קטן כו' ובני מערבא משמע להו שפיר פסולה ואינה פוסלת. ולפי"ז למ"ד דפסולה משמע פסולה ופוסלתה ע"כ דייקא לישנא דמתניתין דקתני החרש שנחלץ חליצתה פסולה הטעם משום דלאו

בני קריי' נינהו דאי משום דלאו בני דיעה נינהו חליצת חרש לאו כלום הוא ולהכי קאמר ר' ינאי לפי שאינו באמר ואמר ודחי לא משום דלאו בני דיעה נינהו והא דקתני חליצתה פסולה משמע שפיר פסולה ואינה פוסלת. מיהו אפי' לשי' זו נראה בעיני דחרש וחרשת חל עלייהו מצות יבום וחליצה אלא דפומייהו הוא דכאיב להו וכמ"ש התוס' בפ' החולץ (מ"ד) ובארתי הדברים לעיל (אות י') ובתשו' מהרי"ל כ' בתשו' (רל"ג) והובא בתבואת שור (סי"א ס"ק מ"ט) דהחרש והחרשת איתנייהו בכל המצות דמה"ט חרש שוטה וקטן ששחטו ואחרים רואין אותן שחיטת' כשרה וזקיני התב"ש ביאר הדברים דעכ"פ אחרים מוזהרין להאכילן נבלה ולענ"ד החרש והחרשת ודאי איתנייהו בכלל התורה והמצו' וחילי דידי עפ"י מה דאי' בירושלמי ריש מס' תרומות א"ר יהודה מעשה בבניו של ר' יוחנן בן גודגודא שהיו כולן חרשין והי' כל הטהרות שבירושלים נעשין על גבן אמרו לו מפני שהטהרות אין צריכין מחשב' כו' ואינן נפסלין בהיסח הדעת אמר ר' יוסי בשם רבי אין כתיב בהו מחשבה שמירה כתיב בהו ופי' מהרא"פ ד"ה אין כתיב כו' מכל דבר דבעי מחשבה נתמעטו ממנו ולא משום דלאו בני דיעה נינהו כו', ואע"ג שהן בני דיעה אלא דמיעטן הכתוב מדבר שצריך מחשבה אבל שמירה כו' וכי אית בהו דעת לשמור יכולין לשמור לפי"ז נראה מבואר דחרש וחרשת איתנייהו עכ"פ במצות לא תעשה ואסורין לאכול דברים האסורין דאפי' לרבנן בני דיעה נינהו להיות מוזהרין שלא יעברו על חק התור' ולא נתמעטו אלא מדבר הצריך כוונה במחשבה. ולפי"ז שפיר כ' התוס' דגבי שוטה לא מהני מה שהב"ד מלמדין אותו כיון שאין לו דעת כלל משא"כ בחרש וחרשת דעכ"פ בני דיעה נינהו אלא דאין להם כוונה ועל זה שפיר מהני מה שהב"ד מורין להם: ובעיקר דין זה אי צריך כונה מצינו פלוגתא בגמ' בפ' מ"ח (ק"ו) דאי' שם חליצה מוטעת כשרה איזו חליצה מוטעת אמר רשב"ל כל שאומרים לו חלוץ ובכך אתה כונסה א"ל ר' יוחנן אני שונה כו' עד שיתכונו שניהם כאחד כו' ע"ש. ולרשב"ל הא דתנן החרש שנחלץ כו' חליצתה פסולה ע"כ הטעם מפני שאינו באמר ואמרה דאי אפשר לפרש משום דלאו בני דעה נינהו דכבר בארנו דלכ"ע ס"ל החרש והחרשת בני דעה נינהו אלא דאין להם מחשבה ואין להם כונה ורשב"ל הא ס"ל דאפי' חליצה מוטעת שאומרים לו שבכך כונסה נמי חליצה כשרה. ויתכן עוד דאפי' לר' יוחנן דס"ל דבעי כונה והמהרי"ט אסברא דבעי כונה למצו' י"ל דדוקא מדינ' דגמ' דמצות יבום קודמת אבל לדידן דאין נוהגין ביבום א"כ סתמא יבמה לחליצה קאי וע"כ החרש אינו פסול רק משום דלאו בני קריי' נינהו. והנה בתשו' ח"צ כ' דבעי כונה מתורת קנין ועפי"ז ניחא לי' מה שהקשו התוס' פ' מ"ח אמאי פעוטות חולצת והא לאו בני דעה נינהו אכן אי נימא דהכונה הוא

כונת הקנאה א"ש דקי"ל דהיכי דאיכא דעת אחרת מקנה אותה קטנה זוכה לעצמה מה"ת ע"ש. ודבריו נפלאים שהרי קי"ל דבעי שיתכונו שניהם וע"כ דבעי כונה למצו' ואף דקי"ל מצות אין צריכות כונה נראה דבחליצה כ"ע ס"ל דבעי כונה למצו' ושיעשה החליצה ואפי' לרשב"ל דס"ל חליצה מוטעת כשרה היינו שהוא סובר שבכך כונסה מיהו מכוין לעשות החליצה האמורה בתורה ולא יעשה החליצה כמתעסק. ובגמ' פ' מ"ח (ק"ג.) בין עומד בין יושב כו' והקשו התוס' ד"ה בין וא"ת ומהיכא ס"ד לפסול יושב כו' וי"ל משום דאמר לקמן דחליצה הוי כגמר דין כו' ועוד דכתיב ועמד ואמר כו' ע"ש. ונראה בכונת דבריהם במ"ש ועוד דכתיב ועמד כו' משום דניחא להו לתרץ גם למ"ד חליצה תחילת דין הוא ואמנם התוס' הקשו מהא דאי' בספרי ועמד אין דברים הללו אלא בעמידה. והנלענ"ד עפ"י מה דאי' בירושלמי הובא בתוס' פ' הי' קורא (י"ג:) ד"ה על לבבך בעמידה בירושלמי כו' ואינו יכול לכוין כשהוא מהלך כאשר הי' עומד כו' ע"ש. וברא"ש שם (סימן ג') כ' ועמידה משום כונה הוא ע"ש. ולפי"ז י"ל דה"נ בחליצה משמע להש"ס דהא דכתיב ועמד ואמר הך עמידה משום כונה הוא וע"כ הך כונה לאו כונת הקנאה דבזה לא בעי דוקא לכוין דעתו היטב אלא ע"כ דבעי כונת מצו' בכונת הלב והך ועמד ואמר ממעט מהלך דאי אפשר לכוין אבל יושב שהוא מכוין דעתו כשר ולהכי תניא בברייתא בין עומד בין יושב. ועכ"פ נראה מבואר מכל זה דאותן הנולדין חרשין ולמדו לדבר היטב ובני קריי' המה והב"ד מדברים עמהם כדבר איש אל רעהו ונראה בחוש שבני דעה המה לחשוב מחשבת בחכמה ודעת במקום הדחק כשרים לחליצה. והנלענ"ד כתבתי. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן טו

ב"ה. דרוש לשבת שובה, פרק יוה"כ (פ"ג.) מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל כו'.

א כתב הר"ן נשאל הראב"ד בלשון הזה אם הי' חולה שיש בו סכנה וצריך לשחוט לו תרנגולת למה לא נאמר לנכרי שינחור לו אחת ונאכילנו נבילה שאין בה אלא איסור לאו ושבת איסור סקילה והשיב כו' דנהי דנבלה איסור לאו ושבת איסור סקילה איכא חומרא אחרינא בנבלה שהאוכלה עובר בלאו על כל כזית וכזית שבה כו' אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה וחד לאו הוא דאיכא כו' ע"ש. אמרתי להתבונן בלשון הר"ן ז"ל שכ' נשאל הראב"ד בלשון הזה מה חידוש דבר מצא הר"ן שכתב בלשון הזה שנשאל הראב"ד וחלקי אמרה נפשי אדברה וארוח לי. תנן התם במס' חולין (ל"ג.) השוחט בהמה

חי' ועוף ולא יצא מהם דם כשרים ונאכלין בידים מסואבות ובגמ' טעמא דלא יצא מהם דם הא יצא מהם דם אין נאכלין בידים מסואבות וקשה לי לשי' הרמב"ם בה' טומאת אוכלין (פי"ב ה"ב וה"ג) דכל משקה אינו מכשיר רק אם נפלו המשקין על האוכלין ברצון הבעלים וכ"כ בפיהמ"ש בריש מס' מכשירין במשנה כל משקה שתחילתו לרצון הביאור בזה דבעינן דוקא שיגיעו המשקין להאוכלין ברצון הבעלים או בשעת נפילה או בסופו היינו בשעה שעודנו המשקין על האוכלין והבעלים רצונם בכך אז הוי הכשר ע"ש וע' במרכבת וא"כ קשה ביצא מהן דם אמאי מכשיר מה ניחותא דבעלים איכא. ותו הא קי"ל משקה ההולך לאיבוד לכ"ע אינו מכשיר כש"ס יבמות (ט"ו:) והכא הרי הדם הולך לאיבוד דאסור לקבל הדם בכלי. וע' בחי' הרשב"א שהתעורר בזה. והנ"ל עפ"י מה דאי' בפ' כלל גדול (ע"ה.) השוחט משום מאי מחייב רב אמר משום צובע ושמואל אמר משום נטילת נשמה ומסיק דרב ס"ל אף משום צובע צובע במה ניחא לי' כי היכי דליתוויס בית השחיטה דמא כי היכא דליחזוהו אינשי וליתי ליזבנו מיני' ע"ש וכיון דס"ל בהמה נעשה יד לאבר כש"ס חולין (קכ"ז:) שוב הוי כאלו נפל הדם על כל בשר הבהמה א"כ הדם חשיב תלושין ברצון ונפילת המשקין על האוכל ברצון ולכ"ע מכשיר. ובמס' שבת (ק"ז.) חי' ועוף שברשותו הצדן פטור והחובל בהן חייב וכ' הרמב"ם בפה"מ החובל והוא העושה בהן חבורה אינו חייב אלא בשני תנאין הא' שיעשה חבורה בנפש חי' שיש לו עור ויצא ממנו דם כו' והתנאי השני שיתכוין באותו חבורה שיהנה באותו הדם כו' והחובל ונתכוין למה שאמרנו הוא תולדה דדש לפי שהוא מפרק וכ"כ בה' שבת (פ"ח ה"ז) ולפי"ז נסתר מה דחדית לן הר"ן דנבלה חומרא שיש בה דחייב על כל כזית אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה וחד לאו הוא דאיכא דז"א דהא השוחט בשבת נמי עובר בכמה לאוי משום מפרק שהרי צריך לדם ומשום צובע דניחא לי' דליתויס בית השחיטה דמא ומשום נטילת נשמה. ובש"ס מנחות (ס"ג:) אמרו בגמ' שם מוטב שירבה במלאכה אחת ואל ירבה במלאכות הרבה ופרש"י מוטב שיחלל הרבה שבת במלאכה אחת כגון שירקד השלש סאין פעמים הרבה ואל ירבה במלאכות הרבה שיקצור ויזרה כו' וירקד שתי סאין יותר כו' ע"ש וא"כ ל"ש לומר נבלה חמיר משוחט בשבת דגבי נבלה עובר על כל כזית דז"א דהא אפי' באיסור סקילה אמרינן מוטב שירבה במלאכה אחת ואל ירבה במלאכות הרבה ומכ"ש באיסור נבלה דקי"ל דלא הוי רק לאו גרידא נהי דהאוכלה עובר על כזית וכזית מיהא לא הוי רק חדא איסורא משם אחד לאו דאיסור נבלה והשוחט בשבת חייב משום הרבה שמות ומרבה במלאכות והמלאכות מחלקות ואפי' לרבנן דס"ל בגמ' מנחות שם דעדיף טפי שיביא מחמשה סאין

זה רק בעומר דכל עבודת הקרבנות הותרו במקדש ושם ניתן לדחות באיסור סקילה עכ"פ בכמה מלאכות ומצינו בגמ' דאפי' הקטרת האימורין דוחה שבת כיון שכבר דחתה השחיטה שבת כש"ס מנחות (ע"ב:) אבל גבי חולה דאפשר שלא לדחות את השבת כלל מהיכי תיתי לא נימא מוטב שירבה באיסור אכילת נבלה דהוי לאו גרידא משם אחד ואל ירבה במלאכות הרבה לחלל שבת באיסור חמור איסור סקילה ובשמות הרבה במלאכות מחלקות ואין לומר דשאני התם דעביד מלאכות הרבה שלא בבת אחת אבל השוחט בשבת נהי דהמלאכות מחלקות מיהא לא עבר רק בפעם אחת ובאיסור נבלה עובר על כל אכילה דז"א דגם איסור שחיטה בשבת הוא מחלל תיכף בתחילת השחיטה באיסור חובל ונטילת נשמה אינו חייב אלא לבסוף שחיטה כמבואר בפה"מ להרמב"ם במס' חולין (י"ד.) השוחט בשבת אעפ"י שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה וכ' הר"מ בפה"מ ואמר השוחט בשבת אם הי' שוגג ולפיכך שחיטתו כשרה ושמא תאמר למה לא תהא שחיטת מזיד בשבת כשרה הואיל ואינו מחלל שבת ואין שחיטתו פסולה אלא אחר גמר השחיטה ואם שחט אח"כ שחיטה שני' הוא שיהי' אסור. דע דמשיתחיל לעשות חבורה בצואר הבהמה הוא מחלל שבת קודם שישחוט שום דבר מן הוושט והגרגרת כו' ע"ש מבואר מזה דס"ל להרמב"ם דבתחילת שחיטה חייב משום חובל תולדה דדש ולבסוף שחיטה בא החיוב משום נטילת נשמה דהרמב"ם ס"ל נטילת נשמה הוי רק בחניקה או לאחר גמר שחיטה שנוטל כל חיי הבהמה ומלאכת חובל הוא מפני שמוציא הדם וחייב משום מפרק. ובתשו' תפארת צבי (סימן ח"י) הק' על הרמב"ם מהא דאי' בפ"ק דמס' כתובות (ה':) איבעיא להו מהו לבעול בתחילה בשבת דם מיפקד פקיד או חבור' מחבר ואת"ל דם מפקד פקיד לדם הוא צריך ושרי ולשי' הרמב"ם דס"ל דחובל חייב משום מפרק קשה אדרבא אי נימא לדם הוא צריך ודם מיפקד פקיד א"כ חייב משום מפרק כדמוכח בפ' כלל גדול (ע"ה.) גבי חלזון דלר"י דס"ל יש דישה חייב משום מפרק אפי' בדם מיפקד פקיד ע"ש. והנה מ"ש דמפרק שייך אפי' בדם מיפקד פקיד זה ברור ונכון ואדרבא עיקר תולדה דדישה הוא בכך כפרש"י בפ' המצניע (צ"ה.) ד"ה מפרק כו' פקיד ועקיר וקאי בעטיני הדד כתבואה בקש ע"ש. אכן עיקר קושיתו לענ"ד לק"מ עפ"י מ"ש התוס' פ"ק דמס' כתובות (ו.) ד"ה האי כו' דליכא למימר דאסור משום מפרק כיון שהנסחט הולך לאיבוד ע"ש. וביאור הדברים דאפי' למ"ד מלאכה שא"צ לגופה חייב זה רק היכי דעושה מלאכה אלא שא"צ לגופה משא"כ היכי דהנסחט הולך לאיבוד אין זה תולדה דדש כלל דמלאכת דש אין התבואה הולך לאיבוד וע' בר"ן סוף פ' (י"ד) במס' שבת ובפ' המוצא תפילין (ק"ג:) כהן שלקה באצבעו כורך עלי' גמי במקדש אם להוציא

דם כאן וכאן אסור ופרש"י ד"ה כאן כו' דהוי לי' חובל כו' ע"ש. ורש"י אזיל לשיטתו דחובל תולדה דשוחט וחייב משום נטילת נשמה ובפרש"י והתוס' במס' שבת (ק"ז.) ע"ש. והדבר ברור דצריך להוציא הדם וצריך לעצמו של דם המה שני ענינים נפרדים שונים זה מזה דנהי דצריך להוציא הדם מהני לשי' רש"י והתוס' לחייבו משום חובל זה רק היכי דהדם חבורי מיחבר ואיכא משום נטילת נשמה אלא היכי דא"צ להוציא הדם חשיב מקלקל והיכי דלקה באצבעו וצריך להוציא הדם חשיב מתקן אבל היכי דהדם מיפקד פקיד דאין בזה משום נטילת נשמה ואין לנו לדון אלא לשי' הרמב"ם דס"ל דחייב משום מפרק בזה אינו חייב אלא בצריך לעצמו של דם ליתן הדם לפני כלבו דנהנה מגוף הדם בזה שייך תולדה דשד אבל היכי דהדם הולך לאיבוד כגון לבעול בתחילה בשבת נהי דצריך להוציא הדם מיהא כיון דלא נהנה מעצמו של הדם ואדרבא הדם הולך לאיבוד ל"ש בזה איסור מפרק וז"ב בעזה"י. אכן בשוחט בשבת דכל שוחט בהמה ניחא לי' דליתויס בית השחיטה ומה"ט בשוחט ויצא ממנו דם אינו נאכל בידים מסואבות שהדם נופל על בית השחיטה ברצון הבעלים בכה"ג שאין הדם הולך לאיבוד ס"ל להרמב"ם דחייב משום מפרק שהוא תולדה דשד וזה בא בתחילת השחיטה וחיוב נטילת נשמה בא בסוף בגמר השחיטה וא"כ נסתר הטעם שכ' הר"ן דנבלה חמיר דחייב בלאו על כל כזית ושחיטה בשבת אינו עובר אלא בלאו אחד ואדרבא הרי בשוחט בשבת עובר בחילול שבת במלאכות הרבה כנ"ל:

ב והנ"ל עפ"י מה דאיתא במס' שבת (צ"ה.) חולב חייב משום מפרק ופרש"י שהיא תולדה דשד ובפ' חבית (קמ"ד:) חולב אדם עז לתוך הקדרה אבל לא לתוך הקערה אלמא סבר משקה הבא לאוכל כאוכל דמי ומבואר שם דאפי' לא בא רק לצחצחו או להחליקו חשיב אוכל ובתוס' שם ד"ה חולב כ' דהיינו דוקא ביו"ט דחזי הבהמה לאכילה הוי כמו אוכלא דאיפרת אבל בשבת לא חזיא לשחיטה חשיב כמו דש שהבהמה היא כפסולת וכשחולב הוי כמו נוטל אוכל מתוך הפסולת וחשיב מפרק כמו שמפרק התבואה מן הקש ע"ש. וע' תוס' יבמות (קי"ד.) ד"ה וקסבר כו' אכן הר"ן ברייש מס' ביצה כ' דאיסור שחיטה בשבת אינו מוציא את הבהמה מתורת אוכל דרק ארי' הוא דרביע עלה וכ"כ הרז"ה בפרק חבית ע"ש דאסברא לן דאפי' בשבת חולב אדם עז לתוך הקדרה דהחלב שבא לאוכל חשיב אוכלא דאיפרת ורק בעומדת לגדל אז גוף הבהמה לא חשיב אוכל וכשחולב הוי כנוטל אוכל מתוך הפסולת. ולפי"ז הדבר ברור דל"ש איסור מפרק אלא בחולב בהמה חי' או בחובל להוציא דם מנפש החי אבל בשוחט בהמה בשבת אף שמפרק הדם מן הבהמה אין כאן מלאכת דש דכיון דנשחטה הוברר הדבר דלאכילה

עומדת כמבואר במס' חולין (י"ד.) א"כ הבהמה לא יצאה מתורת אוכל דמשום איסור שחיטה בשבת הוי רק ארי' דרביע עלה וממילא הדם היוצא ע"י השחיטה לא חשיב תולדת דש דממ"נ לא דמי לדש אי משום הדם ההולך לאיבוד ל"ש בי' מפרק כמ"ש התוס' במס' כתובות כנ"ל וכן מבואר ברמב"ם דהתנאי השני דלא חשיב מפרק אלא אם עושה בכונה ליהנות מגוף הדם כנ"ל ואי משום הדם הנופל על ביה"ש דניחא לי' דליתויס זה חשיב אוכלא דאיפרת דמשקה הכא לאוכל כאוכל דמי ולפי"ז שפיר מקשה הגמ' חולין ולוקמא מתני' כר' מאיר כיון דהשוחט בשבת לא חילל את השבת במלאכת מפרק א"כ ממילא השחיטה כשרה כיון שלא חילל את השבת אלא בגמר השחיטה כמ"ש הרמב"ם בפיה"מ שם:

אמנם זה נכון רק לר' מאיר דס"ל יש בריר' וכי נשחטה הבהמ' הוברר הדבר למפרע דלאכילה עומדת ושוב ל"ש בי' מלאכת מפרק ולא בא החילול שבת עד גמר השחיט' אכן להרמב"ם להלכה דס"ל כר"י וכי מוקי מתני כר' יהודה דס"ל אין בריר' א"כ אמרינן דהבהמ' בחיי' לגדל עומדת וכי התחיל לחתוך הצואר בעור הבהמה טרם התחיל השחיטה בוושט הרי חילל השבת במלאכת מפרק וחייב משום דש וחשיב מומר אם שחט במזיד ושפיר כ' הרמב"ם דהשוחט בשבת במזיד שחיטתו אסורה. אכן זה רק בשוחט בשבת באיסור בזה שייך לומר סתם בהמה בחיי' לגדל עומדת ואף דנשחטה לא אמרינן ברירה שעי"ז הוברר הדבר למפרע דלאכיל' עומדת מיהו היכי דאיכא חולה מסוכן דצריך לאכול הבשר, אלא דאנו דנין אם לומר לנכרי שינחור או שהישראל ישחוט א"כ הבהמ' עומדת לאכילה בין אם הנכרי ינחור אותה בין אם הישראל ישחוט אותה א"כ ל"ש בזה מלאכת מפרק א"כ שפיר כ' הר"ן דהשוחט בשבת לחולה ליכא אלא לאו אחד משום נטילת נשמה אך ז"א דנהי דהבהמה עומדת לאכילה אכתי איכא חילול שבת משום מפרק בעת שמתחיל לעשות חבורה בצוואר הבהמה כיון דהעור אית בי' ג"כ דם כדמוכח במס' יומא (מ"ח:) דממעט לענין זריקת הדם למזבח דבעינן דם מהפר ולא דם מן העור והקל"ד דנימא שבת חמיר דבסקיל' וגם מרבה במלאכות כנ"ל.

ג ובתשו' ח"צ כ' דאנן קיי"ל השוחט בשבת אינו חייב משום צובע דאין צביעה באוכלין כדמוכח במס' שבת (קל"ט:) וכמ"ש הד"מ או"ח (סימן שי"ח). ובפ' כלל גדול (ע"ד:) האי מאן דמלח בשרא רבה בר ר"ה אמר חייב משום מעבד ורבא אמר אין עיבוד באוכלין ע"ש והנה לא הי' אז למראה עיניו ס' אור זרוע ובימינו נתגלה האור זרוע ונמצא כתיב שם ה' שבת (סימן ס"ג אות ה') ד"ה והצובע כו' שוחט משום מאי מחייב רב אמר משום צובע פי' שצובע העור בדם כו' ע"ש. אכן גם לפרש"י שהוא צובע הבשר של בית השחיט'

ג"כ נכון היטב ולק"מ דבפ' כלל גדול (ע"ד:) אמר ר"פ האי מאן דפרים סילקא חייב משום טוחן וכ' התוס' ד"ה האי דוקא סילקא שייך טחינה אבל שאר אוכלין שרי וביאור הדברים מפני שסילקא אין דרכו לאכול חי כש"ס ברכות (ל"ח:) להכי לא חשיב אוכל ושייך בו טחינה כמו בחיטין דאינם ראוין לאכילה ושייך בהו טחינה והרמב"ם ה' שבת (פ"ד ה"ה) כ' המחתך את הירק מעט לבשלו ה"ז חייב שזו המלאכה תולדת טחינ' היא ע"ש בכ"מ בשם הרמ"ך מבואר מזה דכל שאינו ראוי לאכילה ובעי בישול טרם שבישלו אם חתכו אית בי' מלאכת טחינה. ובפ"ק דביצה (י"א.) ת"ר אין מולחין חלבים כו' ושם עמוד ב' בפרש"י ד"ה התם כו' אבל הכא גבי חלבים כו' ואתי לממליחינהו ומליחה מאבות מלאכות הוא ושם בר"ן ד"ה אין מולחין את החלבים במולח מידי דשייך בי' עיבוד כגון חלבים דלאו אוכלין גמורים הם יש בו משום מעבד ע"ש. ובפ' בן סורר (ע.) אכל בשר חי פטור ובירושלמי שם פ' ב"ס (ה"ב) אכלו חי כלב הוא ע"ש. ובפ' מפנין (קכ"ח:) איתמר בשר מליח מותר לטלטלו בשבת בשר תפל ר"ה אמר מותר לטלטלו רב חסדא אמר אסור לטלטלו ושם בתוס' ד"ה דג כו' מדשרי בשר תפל אלמא כר"ש אתי כו' א"נ כר' יהודה כו' מפני שהוא מאכל לחיה עיי"ש ובפ' בכל מערבין (כ"ט:) מערבין בבשר חי וכ' שם הריטב"א דוקא בשר חי מליח אבל באינו מליח אינו ראוי לאכילה וכ"כ הרשב"א בס' עה"ק שלו ובס' א"ר הק' על הרשב"א דבירושלמי פ' בכל מערבין אי' מערבין בבשר מליח ומערבין בבשר חי הרי מבואר דמערבין בבשר החי אפי' אינו מליח ואני אומר שח"ו לא נעלם דבר מהרשב"א ז"ל והרי הריטב"א הביא שכ"כ בירושלמי אכן נעלם מס' א"ר גי' הרי"ף וכן הוא גי' רש"י בפ' מפנין שם בשר חי מטלטלין בשבת בשר תפל אין מטלטלין וכ' הר"ן בחי' שם ה"ג רש"י כו' ולפי גי' זו בשר חי היינו בשר מליח ומותר לטלטלו מפני שראוי לאוכלו ע"ש. וביאור הדברים שבשר מליח היינו בשר המונח במלח זמן הרבה ונתיבש ובפ' תולין (ק"מ) האי תליא דבשרא פרש"י בשר מליח התלוי ליבשו כו' שרי דנאכל חי באומצא ע"ש ובשר תפל היינו שלא נמלח כלל אכן בשר חי כולל בשר מליח לח שנמלח ולא נשתהא במלחו זמן רב ועודנו לח וכולל נמי חי ולא מליח כלל ועיין תוס' יבמות פ' החולץ (מ"ו.) ד"ה ר"י כו' דה"נ בשר מליח מותר לטלטלו בשבת דחזי לאכילה ע"ש:

ולפי"ז א"ש היטב דבהאי מאן דמלח בשרא שפיר כ' הרמב"ם דאין עיבוד באוכלין כיון דעיבוד לא הוי רק אחר שנשתהא במלחו שיעור עיבוד שהיא ג' מיל או עכ"פ שיעור מיל וכיון דנמלח הבשר חזי לאכילה ומערבין בו שפיר חשיב אוכל דממ"נ בשע' שהוא מולח הבשר לא הוי מעבד ובשעה שנעש' העיבוד כבר נעשה אוכל ואין עיבוד באוכלין

משא"כ בשוחט בשבת והדם צובע בשר השחיטה דאז הבשר תפל מבלי מלח ולא חשיב אוכל כלל ולהכי שפיר אית בי' משום צובע ודו"ק:

ד ובמס' מנחות (כ') תמלח אפי' בשבת וכ' המ"ל דבעי לרבות משום דיש במליחת האימורין מלאכת עיבוד והקשו עליו דבמס' יבמות (ל"ג:) גבי זר ששימש בשבת דמקשה הגמ' זר ששימש בשבת במאי אי בשחיטה שחיטה בזר כשרה כו' ע"ש ואמאי לא מוקי לה בזר ששימש במליחת האימורין והחלבים דהזר עובר בלאו דזרות כמבואר ברמב"ם ה' ב"מ וגם חילל שבת במלאכת העיבוד ותו קשה דאין מקום כלל לומר דיש במליחת האימורין משום עיבוד דהרי עיבוד לא הוי אלא בשהה במלחו עכ"פ שיעור מיל ומליחת האימורין אי' בגמ' דמעלהו ומולחו ונתנו על האש ואינו שוהה במלחו כלל כמבואר להדיא בחי' הרשב"א פ' גיד הנשה ע"ש. והנלענ"ד בזה עפ"י מה דאי' בפ' במה טומנין (נ':) מהו לפצוע זיתים בשבת וכ' התוס' ד"ה מהו כו' ומבעיא לי' אי אסור בשבת משום שויא אוכלא כו' ע"ש. ובפ' חבית (קנ"ה:) כל שבא בחמין מע"ש שורין אותו בחמין בשבת כו' חוץ מן המליח הישן וקלייס האיספנין שהדחתן זו הוא גמר מלאכתן ובגמ' שם הדיח חייב חטאת ושי' הלבוש דתיקון אוכלין שייך בהו מכה בפטיש והאחרונים השיגו עליו אולם מבואר להדיא בירושלמי פ' כלל גדול דגמר מלאכה בתבואה חייב משום מכה בפטיש. ובר"ן פ"ק דחולין (י"ד.) כ' דיש במליחת הבשר בשבת חיוב חטאת דשווי' אוכלא ע"ש וכ"כ הרשב"א. ולפי"ז קשה לי בהא דאמר בפ' כלל גדול האי מאן דמלח בשרא בשבת חייב משום מעבד ורבא אמר אין עיבוד באוכלין וכ' התוס' דעכ"פ איכא איסור מדרבנן דמיחזי כעיבוד וקשה דהרי כבר ביארתי דבשר חי לא חזי לאכיל' ובשר מליח חשיב אוכל א"כ המולח הבשר חייב חטאת מה"ת דשווי' אוכלא:

והנ"ל בזה עפ"י מה דאי' בפ' כלל גדול (ע"ד:) האי מאן דעביד חביתא חייב משום שבע חטאות תנורא חייב משום שמונה חטאות ופרש"י ד"ה תנור כו' אבל גבי חביות ליכא משום מכה בפטיש כיון דמאלי' נגמרה מלאכתו בתנור ע"ש, וכ"כ בחי' הרב המאירי ע"ש. ולפי"ז א"ש דבשלמא בפוצע זיתים או בהדיח קולייס האיספנין בשעה שהוא עושה מלאכתו פעולתו לפניו ונגמר המלאכה עם המעשה שלו וזה חייב משום מכה בפטיש משא"כ במולח הבשר לאכיל' ל"ש בזה לחייב משום מכה בפטיש כיון דלא נעשה אוכל עד שישהה הבשר שעה חדא במלחו א"כ מאליו נגמרה המלאכה ולא דמי למכה בפטיש דהגמר מלאכה בא עם המעשה וז"ב בעזה"י:

ובש"ס מנחות (נ"ח:) הניח שאור ע"ג עיסה והלך ונתחמצה חייב כמעשה שבת ופרש"י דנותן הבשר על הגחלים ונצלה הבשר מאליו ע"ש. כבר ביאר הענין דודי בתשו' בית

אפרים או"ח (סימן כ') דבעינן דומי' דמלאכת המשכן ובאפי' ובישול כך הי' המלאכה במקדש ואי אפשר לעשות מלאכת אפי' ובישול על אופן שיהי' נגמר הבישול ברגע שמעמיד המאכל על האש ע"ש. והרמב"ם כ' בה' שבת (ט' הי"ד) העושה עין הצבע חייב כגון הנותן קנקנתום לתוך מי עפצים שנעשה שחור כו' ע"ש. והראב"ד השיגו דהגמ' חשיב בישול סימנים וק' תיפוק לי' דהוי צובע ולפמ"ש נכון היטב שי' הרמב"ם דבשלמא היכי דעושה עין צבע שנותן הקנקנתום לתוך מי עפצים דבשעה שנותן הקנקנתום מי העפצים מקבלים הצבע ונעשו שחור להכי חייב משום צובע דמה לי צובע בגד ועור או שצובע מי העפצים אכן בבישל סממנים במים דאין המים מקבלים הצבע בשעה שהוא נותן הסממנין בתוך המים עד שישהו על האש ויתבשלו הרב' כמבואר ברא"ש פ' כירה (סימן י"א) ע"ש ועיין במס' חולין (ק"ח:) מבלע בלע מיפלט לא פליט וכ' התוס' שם דאינו פולט אלא אחר ששבע לבלוע ע"ש א"כ מלאכת הצביעה שהסממנין צובעין להמים בא ע"י הבישול ומאליו נעשה המלאכ' אין זה דומה לצובע במשכן שנעשה הצביעה עם מלאכתו בשעה שהוא עשה המעש' שהי' מכה בשרביט כמבואר בירושלמי פ' כלל גדול ודו"ק:

ובמה דפשיט להמ"ל דהאימורין לא חשיבי אוכל ג"כ קשה בעיני דכיון דעכ"פ גוף הבשר והקומץ המה אוכלין גמורין מה נ"מ אם הם נאכלין לאדם או לא ואפי' לענין טומאת אוכלין דמבואר בתור' אשר יאכל ור"ש ס"ל דבעינן שיהי' יכול להאכילו לאחרים ועולה לאו בת אכילה היא אפ"ה לכ"ע מקבל טומאת אוכלין דאכילת מזבח חשיב אכילה כמ"ש התוס' במש' חולין (פ"א.) ד"ה עולה ומכ"ש לפי מה דמסיק התם בגמ' דעולה בת אכילה היא. ובפ' לולב הגזול (ל"ג:) גבי הושענא פריך והא מתקן מנא וכ' המרדכי דתיקון מצוה חייב משום מכה בפטיש כמו להדיוט ועיין בכפות תמרים. ובמס' שבת (ק"ז) אמרינן מה לי לתקן כלי מה לי לתקן מילה. ולפי"ז נלענ"ד דודאי במולח בשר חולין בשבת אין כאן לא משום עיבוד ולא משום שווי' אוכלא דמלאכת עיבוד אין כאן כיון דאחר שנשתהה במלחו שיעור עיבוד מיל או ג' מיל כבר נעשה בשר מליח הראוי לאכילה ואין עיבוד באוכלין ומשום שווי' אוכלא אין כאן דשווי' אוכל לא חשיב מלאכה אלא היכי דנעשה אוכל בשעה שהוא עושה הפעולה כחו בפוצע זיתים וממתקן או בקולייס האיספנין שהדחתן גמר מלאכתן ועם הדחתו נעשה אוכל משא"כ מולח הבשר חולין דלא שווי' אוכל עד שמונח הבשר עם המלח שיעור שעה ואז נגמר המלאכה מאליו כנ"ל משא"כ במולח הקומץ למזבח שפיר יש בזה משום שוי' אוכל כיון דהדין הוא שמעלהו למזבח ומלחו ומיד נתנו על האש א"כ התיקון בא בשעה שהיא מלחו

ובזה שהוא מלחו הוא מכשירו ומתקנו לאכילת המזבח וזה הוי ממש כמו פוצע לזיתים דהגמר מלאכה בא תיכף בשע' שהוא עשה הפעולה וזה חשיב הכשר מנא למצו' ואית בי' מלאכת מכה בפטיש והכשר האימורין למזבח הוי כמתקן מנא למצוה וכשוי' אוכל להדיוט ושפיר צריך רבוי תמלח אפי' בשבת ודו"ק:

ה ובס' מנ"ח הק' דברי הרמב"ם דסתרי אהדדי דבה' ביאת מקדש (פ"ט ה"ה) כ' הזר פסול לעבודה כו' והיוצק והמולח אע"פ שנפסלו והוא מוזהר אינו חייב מיתה כו' משמע מזה דמליחת זר פסול ובה' פסה"מ (פי"א ה"ג) כ' אם מלח זר הקרבן כשר וע"ש שהשאיר קושיא זו בתימה. ולענ"ד נכון היטב כיון דקי"ל המזבח מקדש את הפסולין ואויר מזבח כמזבח כדאי' בפ' המזבח מקדש (פ"ז:) אם כן נהי דמליחת זר פסול מיהו גוף הקרבן כשר ושפיר יכול להעלות הקומץ והקרבן למזבח לכתחילה דנהי דפסולין דעלמא מוזהר בלאו שלא להעלות ע"ג המזבח זה רק אם נפסל גוף הקומץ והאימורין משא"כ היכי שמלחן זר לא יתכן כלל לומר דגוף הקרבן נפסל ואסור להעלותו ע"ג המזבח דזה ודאי אינו דזר שמלחו לא גרע מאלו לא מלחו כלל וכיון דכך הוא סדר מעשה הקרבנות לכתחילה דמעלהו על גבי המזבח ואך בראש המזבח הוא דמלחו ונתנו מיד על גבי האש א"כ גם במליחת הזר המצו' להעלותו ע"ג המזבח וממילא אויר המזבח מקדש וממילא גם מליחת הזר כשר. והנה בדין זה דמלח זר כבר התעוררו וכי אפשר דזר עולה למזבח וכ' הלח"מ דמיירי שהזר מלח למטה בעזרה והכהן מעלהו ע"ג המזבח ולפי"ז לא קשה מה שהקשו על המ"ל מש"ס יבמות מדוע לא משני הש"ס דמיירי שהזר חילל שבת שמלח האימורין וכנ"ל דז"א דבזר שמלח האימורין למטה בעזרה אין כאן חילול שבת כלל דלא חשיב עיבוד כיון דאינו שוהה במלחו שיעור מיל וגה שוי' אוכל ל"ש בזה כיון דבשעה שמלח הזר לא אהני כלום ומליחת זר נפסל כמ"ש הרמב"ם ה' ביאת מקדש כנ"ל. וא"כ אי' ההכשר בא אלא אחר שהכהן מעלה האימורין למזבח ובזה ל"ש משום מכה בפטיש כיון דהגמר מלאכה והתיקון לא בא עם הפעולה בשעה שהזר מולח כנ"ל ודו"ק:

ולפי"ז שפיר דייק הר"ן ז"ל בפ' יוה"כ נשאל הראב"ד בלשון הזה אם הי' חולה שיש בו סכנה וצריך לשחוט לו תרנגולת למה לא נאמר לנכרי שינחור לו אחת ונאכילנו נבילה כו' והר"ן השיב על זה דנהי דנבלה איסור לאו ושבת איסור סקילה איכא חומרא אחרינא בנבלה שהאוכלה עובר בלאו על כל כזית כו' אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה וחד לאו הוא דאיכא וכבר הארכתי לבאר דהשוחט בשבת מרבה במלאכות וחילל שבת מיד כשהוא מתחיל לעשות חבורה בעור צואר הבהמה וחייב משום מפרק וגם משום צובע בעת שחיטת הסימנין ובגמר השחיטה חייב משום נטילת נשמה כנ"ל

אכן זה רק בבהמה אבל הראב"ד נשאל היכי דצריך לשחוט לו תרנגולת. ובתשו' שבות יעקב כ' דאין דם בעור העוף ומבואר בש"ס שבת (קכ"ז:) דעוף דרכיך חזי לאומצא וע' תוס' פסחים (כ"ד:) ד"ה וכיון דהחולה מסוכן ממילא עומדת עכ"פ אחת לאכילה כנ"ל א"כ ל"ש בי' חילול שבת משום מפרק דהוי אוכלא דאיפרת דגם עור העוף חזי לאכילה ומכ"ש הבשר וממילא ל"ש בי' דין צביעה בשבת כיון דאין צביעה באוכלין ורק בבשר בהמה דאינו נאכל חי שייך בו צובע כנ"ל ולהכי שפיר השיג הר"ן על הראב"ד דהיכי דאין החולה צריך לבשר בהמה רק דצריך לשחוט לו תרנגולת אחת ודאי יש חומרא בנבילה שהאוכלה חייב על כל כזית והשוחט בשבת אינו עובר אלא בשעת שחיטה בלאו אחד ודו"ק:

ו' ובמ"ש לעיל (אות ג') דבשר חי אינו אוכל עלה ברוחי שזה פלוגתא דתנאי וש"ס מפורש בפ' אין צדין (כ"ה.) בהמה מסוכנת לא ישחוט אלא א"כ יש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלי רעק"א אפי' כזית חי מבית טביחתה והרי"ף והרמב"ם שכ' להלכה כרע"ק מוכח דבשר חי תפל נמי חשיב אוכל והת"ק וכן להפוסקים דס"ל דבעי דוקא שיהי' שהות לצלותו ס"ל דבשר חי לא חשיב אוכל אכן נראה בעיני כפי שהוכחתי לעיל דלכ"ע בשר חי לא חשיב מאכל אדם אלא דרע"ק לשיטתו אזיל דס"ל לכם אפי' לכלבים ובפ"ק דכתובות אמרינן דמוגמר אסור ביו"ט משום דבעינן שיהי' צורך לכל נפש וכ' התוס' שם א) ד"ה מתוך כו' דגיד אסור לבשלו משום דאסור באכילה אף דהוא רוצה לאכלו מ"מ צורך לכל נפש לא הוי ע"ש. ובפ' א"צ שם אמרו בגמ' הפשט וניתוח בעולה וה"ה לקצבים כו' מאי קמ"ל אילימא לאפוקי מדרב הונא כו' נשחטה הותרה כו' והא תנן מתני' כרב הונא דתנן רעק"א אפי' כזית חי מבית טביחתה כו' והקשה הצל"ח מה זו ראי' דרע"ק ס"ל נשחטה הותרה הא רע"ק ס"ל לכם ואפי' לכלבים ע"ש. ולענ"ד נכון היטב עפ"י מה דאי' בריש פ' אין צדין (כ"א:) לכם ולא לכלבים דברי ריה"ג וכ' התוס' שם ד"ה לכם אומר הר"ש דהלכה כריה"ג ואע"ג דקי"ל הלכה כרע"ק מחברו סתם משנה כריה"ג עיסת כלבים בזמן שהרועים אוכלין ממנה נאפ' ביו"ט אבל אין הרועים אוכלין ממנה אינה נאפת ביו"ט והרז"ה בבעל המאור כ' דהך משנה אתיא נמי כרע"ק דנהי דס"ל לרע"ק לכל נפש אפי' נפש בהמה מ"מ לא עדיף נפש בהמה מנפש אדם דלא הותרה המלאכה אלא לצורך אבל להרבות במלאכה לאפות עיסה בשביל כלבים הוי שלא לצורך אוכל נפש כיון דעיסה חזי לכלבים אפי' בלא אפי' ע"ש. וע' ש"ס פסחים (ה':) כמבואר שם דרע"ק ס"ל דלא אמרינן מתוך שהותר' לצורך הותר' שלא לצורך. ובריש פ' אין צדין (כ"ג:) פרש"י דהא דשחיטה ואפי' הותרו לצורך יו"ט טעמא משום

דאי אפשר מעיו"ט דשחיטה חייש למכמר בשרא פן יתחמם ויסריח כו' ע"ש והתוס' שם כ' דבאוכל נפש אין חילוק בין אפשר לעשותו מעיו"ט בין א"א לעשותו מעיו"ט ע"ש. מיהא לשחוט בהמה מסוכנת היכי דאין שהות ביום לצלותו ועומדת למות מיד פשיט' דל"ש בזה היתר לשחוט לצורך הכלבים כיון דבשר תפוח וכן הנבלה נמי חזי לכלבים א"כ השחיטה ביו"ט הוא שלא לצורך אוכל נפש כלל דממ"נ אי לישראל הא בעי הפשט וניתוח ובדיקה ואי לכלבים הא אפשר מעיו"ט וגם אפשר להמתין רגע עד שתמות הבהמה מעצמה ולהכי שפיר קאמר הש"ס דמתני' הוא מוכח כרב הונא דאמר נשחטה בחזקת היתר עומדת והוי צורך אוכל נפש לישראל לאכול כזית מבית טביחתה. ואף דבשר חי לא חשיב אוכל זה רק מן הסתם אבל אם הוא רוצה לאכול שפיר חשיב צורך אוכל נפש ואף דכ' התוס' דהמבשל גיד לא חשיב אוכל נפש דבעינן שיהי' שוה לכל נפש שאני גיד דלא חשיב אוכל כלל דאין בגידין בנ"ט ועוד דהוא אסור באכילה ולריה"ג בעי דוקא שיהי' ראוי לנפש האדם אכן לרע"ק דס"ל לכל נפש אפי' נפש בהמה במשמע ולכם לכל צרכיכם אפי' לכלבים א"כ לא הקפידה התורה שיהי' אוכל אדם דוקא אלא כל שהוא מאכל אפי' לכלבים קאי צורך אוכל נפש וכיון דיש שהות עכ"פ לאכול מבית שחיטתה כזית בשר וא"א לאכול כזית בשר בלא שחיטה שפיר חשיב צורך אוכל נפש ודו"ק:

(ודע דבפ"ק דביצ' (ד.) מקש' הגמ' במ"ע אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה כו' אמר אביי כגון שלקחה סתם נשחטה הוברה דלאכילה עומדת לא נשחטה הוברה דלגדל בצים עומדת ע"ש. וע' תוס' פ"ק דחולין (י"ד.) ד"ה בהמה. ויש להעיר מהא דאי' בפ' בא סימן (נ:) אמר רבא אף אנן נמי תנינן י"ג דברים נאמרו בנבלת עוף טהור וזה אחד מהם צריכה מחשבה ואינה צריכה הכשר אלמא מחשבת חיים לא שמה מחשבה ופרש"י דהא מחיים סתמא לאכילה כו' ע"ש. ואולי תרנגולת אינו בכלל עוף וצע"ק דהא לא נשחט העוף רק שנתנבל א"כ אדרבא אין זה מחשבה לאכילה ודו"ק:

סימן טז

שוי"ר לכבוד הרב הגדול החריף מוה' צבי הכהן נ"י ברוינשטיין אב"ד דק"ק לאנצקרוניא. רוסיא:

צעקתו במכתב מיום א' שבוע זו הגיע עדי ע"י בנו החריף שי' בדבר הנשאל מאחד הנשלח לו בשר והשולח כתב שזה בשר כשר וסבר שנמלח כדין ובישלו כך ועשה ראסטעל ונתנו הבשר הרותח על קערות וטעלליר וגם עירו רוטב רותח על כמה טעליר

ואחר עבור מעל"ע נודע הדבר ומעלתו אסר הכלים ואיש אחד אשר לא הגיע להוראה אמר להשואל שלא ישגיח על המורה כי הכלים כשרים הכל:

א תשובה. תם אני לא אדע מה להשיב על המתיר יען אדמהו אכנהו ולא ידעתיו אך כפי הוראה לבש גאות לקנטור ולא למד צדק. בראשון חכם שאסר אין חברו רשאי להתיר ומה מקום דחק והפסד ראה בזה להתעבר על ריב לא לו ולא ידע כי בנפשו הוא ולא ידע ואשם. ומה שהצטדק שסמך א"ע על הא דקי"ל אין בלוע יוצא מחתיכה בלא רוטב וכיון שנתנו הבשר על הטעליר בלא רוטב הכלי אינו בולע ומעלתו השיב כיון שחתכו הבשר בסכין אגב דוחקא דסכינא יוצא רוטב אני לא באתי לידי מידה זו אלא אפי' בלא דוחקא מיד שהניחו הבשר רותח על הטעליר נאסר הכלי וחילי דידי ממ"ש הבית מאיר בחי' הנדפס על יו"ד (סימן צ"ד בט"ז ס"ק י"ד) וז"ל מעתיק כו' שבכל חלקי אורז ודוחן יש גוף שמנונית חמאה בין כל גרעין וגרעין וזה לא חשיב אלא בעין ע"ש וה"נ בנידן הנשאל ידוע הדבר שהבשר הנעשה ממנו בישול ראססעל בשעה שלקחו הבשר מן הכלי הראשון והניח על הטעליר לא ימלט שלא היו על הבשר הרבה רוטב ושמנונית המרק וזה לא חשיב בליעה אלא בעין. תו כ' דהמתיר השיב שסמך א"ע שדרך המבשל שמערה מים רותחין על הבשר טרם שנותנין אותו לקדרה לבשלו וזה הוי חליטה זה טעות גדול דאין אנו בקיאין בחליטה ותו חליטה לא הוי רק בשמוהו בכלי ראשון שמעלה רתיחה עומד אצל האש וע' ש"ס פסחים (מ.) לא ליחלוט אינש תרי חטי בהדי הדדי כו' ולא סליק להו דיקולא דמיא ע"ש והיכי דשמו הבשר במים רותחין בכלי ראשון יש מקום להקל עפ"י שי' התוס' והר"ן דס"ל דם שמלחו ושבישלו אינו עובר עליו אבל בכלי שני או בעירוי לכ"ע הוי מה"ת ועובר עליו דעירוי לא חשיב בישול להקל:

ב תו השיב המתיר דסמך א"ע על שי' התוס' דס"ל דם שבשלו דרבנן ואחר שנודע לאחר מעל"ע הוי תרי דרבנן ומעלתו כ' ע"ז דראוי להחמיר כרש"י והרמב"ם דס"ל דם שבישלו עובר עליו מה"ת וחייב כרת הנה כן הוא שכן כתב הרשב"א במשמרת שראוי להחמיר אפי' בספק שבקל יכול ליגע באיסור כרת והובאו דבריו בס' פ"מ אכן ידע כבודו שבדם האברים אין בו רק ל"ת גרידא ואולי כונתו אם לא הודח הבשר אז הדם שעל פני הבשר הוא בכרת וזה מבואר בגמ' כריתות (כ"ב.) ע"ש. ובש"ס מנחות (כ"א.) מסיק הגמ' הקפה את הדם ואכלו חייב ע"ש ובירושלמי ריש פ' יוה"כ א"ר יונה דם שנקרש אינו לא אוכל ולא משקה ומקשה ע"ז מהא דתני המחה את החלב וגמעו הקפה הדם ואכלו חייב אלמא דחשיב אוכל ומשני לה דהא דאמר ר' יונה דם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה זה רק לענין טומאת אוכלין אבל לא לענין איסורין לאכילה ע"ש וטעמו של שמועה זו מה ראה

הירושלמי לחלק בין טומאת אוכלין ובין איסור אכילה נ"ל עפ"י מ"ש התוס' מנחות (ס"ט.) ד"ה דבלע כו' א"נ נהי דאיפסל מתורת אוכל לענין טומאת אוכלין מ"מ לענין איסור לא להוי עיכול מידי דהוי חלב ונבלת עוף טהור בכפרים שצריך מחשבה אע"ג דלענין איסורא לקי בלא שום מחשבה וזה כתי' של רב האי מיהא אין ראי' מזה דאין לך מחשבה גדולה מזו שמשים החלב לתוך פיו ואוכלו ע"ש והנה בתוספתא מבואר דנהי דחדית לן ר' יונה דם שנקרש אינו לא אוכל ולא משקה זה רק בלא חישב עליו לאכלו אבל אם חישב עליו לאכלו מהני מחשבתו דחשיב אוכל לענין קבלת טומאת אוכלין וכ"כ הרמב"ם ה' ט"א (פ"א הי"ט) ע"ש. ולפי"ז מבואר היטב הטעם לחלק בין איסור אכילת הדם שנקרש ובין טומאת אוכלין דכיון דעכ"פ מהני מחשבה לדם שנקרש להחשיבו אוכל לקבל טומאת אוכלין שוב אמרינן דלגבי חיוב איסור אכילה הקפה את הדם ואכלו חייב דאין לך מחשבה גדולה מזו שמשים הדם בתוך פיו ואכלו ודו"ק. ובתשו' מהר"י מינץ (סימן ט"ו) הביא מהא דאי' בתשובה מעשה הי' בראש אווז שנתבשל כשהוא שלם ולא חתכוהו לשנים והכשירו רבינו קלונימוס הזקן כי אין בדמו כזית לאסור והוכיח מזה דה"ה בעוף שנתבשל בלב דבוק ולא קרעו שיש להקל כיון דבלב עוף אין בו כזית דם כדאי' בגמ' כריתות (כ"ב.) והנה הר"י מינץ בתשו' שם התעורר מהא דאי' בפ' גיד הנשה (צ"ח.) האי פלגא דזיתא דתרבא דנפל בדיקולא דבשרא סבר מר בר ר"א לשעורי' בתלתין פלגא דזיתא אמר לי' אבוהו לאו אמינא לך לא תזלזל בשיעורי' דרבנן ועוד הא אמר ר"י חצי שיעו' אסור מה"ת ע"ש שכ' דשאני דם שבשלו דס"ל להתוס' והר"ן דם שבשלו דרבנן. והנלענ"ד בזה כאשר אתבונן בלשון רש"י שפי' בפ' גיד הנשה בד"ה לא תזלזל כו' ועוד מדאו' ח"ש אסור מה"ת וח"ש מנין ת"ל כל חלב ע"ש. ואינו מובן מה בעי רש"י בזה שכ' להוכיח דח"ש אסור מה"ת מדכתיב כל חלב וכי כעורה שמעתא דאמר ר' יוחנן ח"ש אסור מה"ת דחזי לאיצטרופי כדאי' בגמ' יומא (ע"ד) והתוס' שם התעוררו אמאי לא קאמר מטעם דכל חלב לרבות חצי שיעור ע"ש וצבא הקדמונים כתבו דמקרא דכל חלב דמרבה חצי שיעור לא שמענו רק איסור חמור דעונשו כרת כמו חלב אבל איסורי אכילה שהם בל"ת גרידא לא שמענו מזה להכי חדית לן ר"י דח"ש אסור מה"ת בכל איסורין אפילו בהנך דאין בהו איסור כרת אפ"ה ח"ש אסור מה"ת מצד הסברא כיון דחזי עכ"פ לאיצטרופי ועיין בר"ן מס' שבועות (פ"ג). ובתשו' ח"צ אסברא לן דח"ש אסור מה"ת מטעם אחשבי' ולפי"ז למדנו חילוק בין איסור חמור כגון חלב שהוא בכרת. לשאר איסורים שהם בל"ת גרידא דבאיסור דעונשו כרת איסור ח"ש מה"ת אפי' ע"י תערובות דאיתרבי ח"ש מדכתיב כל חלב משא"כ שאר איסורין דלא איתרבי

מקרא אלא מצד הסברא דחזי לאיצטרופי ומטעם אחשבי' וזה לא שייך רק היכי דאוכל ח"ש שהאיסור בעין אבל היכי דנתערב ח"ש ל"ש בזה אחשבי' ולא חזי להצטרף ועיין תוס' מס' ע"א (ס"ח) ד"ה ואידך כו' ועיין תוס' מס' מעילה (י"ח.) ד"ה תני א"צ לצרף כו' ולפי"ז בפלגא דזיתא דתרבא דנפל בדיקולא דבשרא שפיר אמרו בגמ' ועוד הא אמר ר"י ח"ש אסור מה"ת ופירש"י דמרבה לה מדכתיב כל חלב ובזה אסור ח"ש מה"ת אפי' ע"י תערובות משא"כ בראש אווז שנתבשל ולא פתחו אותו לחתכו לשנים א"כ אין לנו לדון על איסור בעין אלא על אכילת ראש האווז שבלע הדם שפיר הורה רבינו קלונימוס דבזה יש להקל כיון דאין בדמו כזית א"כ הוי רק ח"ש ע"י תערובות וכיון דדם האברים הם בל"ת גרידא לא מרבינן ח"ש מקרא רק מצד הסברא כיון דחזי לאיצטרופי ומטעם אחשבי' וע"י תערובות ליכא למימר אחשבי' וגם לא שייך בזה חזי לאיצטרופי כיון דאין בכל התערובות רק חצי שיעור. אמנם זה נכון בנידון של רבינו קלונימוס שנשאל על ראש אווז שאין בו רק דם האברים. אכן בנידון שנשאל הר"י מינץ על הלב שנתבשל בלא מליח' דמבואר בגמ' כריתות שם דבלב אית בי' דם שחייב עלי' כרת ע"ש א"כ גם ח"ש ע"י תערובות אסור מה"ת וזה דומה ממש לפלגא דתרבא דנפל בדיקולא דבשרא ובזה אין מקום להקל אלא לשי' התוס' והר"ן דס"ל דם שבשלו אינו עובר עליו מה"ת:

אכן לפימ"ש הכנה"ג הובא בס' פ"מ יו"ד (סימן ע"ב) דהדם שבתוך הלב הבא מעלמא חלוק מדם דילי' שדם דילי' הוא צלול אבל דם הבא מעלמא וכנוס בתוכו הוא קרוש ע"ש ושי' רש"י כפי הגי' שלו דחיוב כרת הוא על הדם הבא מעלמא ועל דם דילי' אינו בחיוב כרת, א"כ א"ש היטב הוראת הר"י מינץ דנהי דדם הבא מעלמא וכנוס בתוך הלב הוא בכרת זה רק כל זמן שהדם לא נקרש או שנקרש ואוכל הדם בעין דבזה חדית לן הירושלמי דנהי דם שנקרש לא חשיב אוכל לענין טומאת אוכלין מיהו לענין איסור אכילה אהני בזה לחייבו משום דאין לך מחשבה גדול' מזו שמשים הדם בפיו ושייך בזה אחשבי' לאוכל מיהו זה רק היכי דאוכל הדם בעין אבל ע"י תערובות דל"ש אחשבי' א"כ הדר דינו דדם קרוש אינו לא אוכל ולא משקה ואין לנו לדון רק מחמת הדם דילי' ואין בזה רק ל"ת גרידא וכיון דאין בו כזית תו יש מקום להקל משום דהוי ח"ש ע"י תערובות ובזה אפי' טרם שבשלו אין כאן איסור מה"ת ואחר שבשלו כ"ש הוא שיש מקום להקל כשי' התוס' והר"ן דס"ל דם שבשלו אינו עובר עליו ויש עוד מקום להקל דשאני תרבא ובשרא דהם מין בשאינו מינו אבל בדם האברים מבואר בתשו' ג"ו יו"ד (סימן כ"ט) והובא בגליון מהרש"א על יו"ד (סימן ס"ט ש"ך ס"ק נ"ח) שכ' בפשיטות שדם האברים

עם הבשר שוין בטעם וכן מבואר בחי' הרשב"א בגמ' חולין (קי"ב) בסוף ד"ה אמר ר"נ כו' ובטעימה אי אפשר דטעם דם שנתבשל עם השומן אינו ניכר ועיין בכריתי שם:
אמנם יש להעיר כיון דמבשלו במים הדם אוסר המים שהוא אינו מינו וחוזר ואוסר הבשר מיהו לשי' הרשב"א הובא בט"ז יו"ד (סימן צ"ח) בכה"ג אמרינן סלק שאינו מינו ומינו רבה עליו ועוד י"ל דהרוטב עם הבשר הוי מין במינו כמבואר בחי' הרשב"א חולין (צ"ח.) מיהו זה רק היכי דאנו דנין על דם האברים אבל היכי דלא הודח הבשר ואנו דנין לאיסו' מכח דם הנפש שעל פני הבשר בזה לכ"ע הדם חשיב אינו מינו עם הבשר:

ג ובפ' בהמה המקשה (ס"ט.) והרי קא מבעיא לן בהמה בעלמא לאו מכח חלב ודם קא אתיא ושריא ה"נ ל"ש או דלמא תרי איסורי אמרינן תלתא לא אמרינן ופרש"י תרי איסורי אמרינן דשרי אבל חלב ודם ויוצא לא וכ' התוס' שם ד"ה או דלמא תרי איסורי אמרינן לאו דוקא תרי איסורי אמרינן דאיכא נמי איסור גיד הנשה ע"ש. ולענ"ד י"ל אדרבא תלתא איסורי קיל יותר מתרי איסורי עפ"י מה דאי' במס' זבחים (ע"ח.) הפיגול והנותר שבללן זה בזה ואכלו פטור שאי אפשר שלא ירבה מין אחד על חברו ויבטלנו כו' ובתוס' שם כ' בד"ה הפיגול כו' וע"ק אם נפרש הפיגול והנותר והטמא שבללן יחד למה לי' למימר שא"א שלא ירבה מין אחד על חברו הא ודאי יש כאן שנים המבטלין את השלישי ואכולהו ליפטור דכל אחד הוי בטל ומבטל ע"ש. אך זה רק במין במינו אבל מין בשאינו מינו ל"ש ביטול ברוב כדמסיק הגמ' זבחים שם והנה רש"י כ' שם לפרש בד"ה אלא מין בשא"מ שהטעם ניכר בו בטעמא מיחייב ולקי מה"ת כו' ע"ש וזה נכון למ"ד טעם כעיקר מה"ת אבל למ"ד טעם כעיקר לאו דאו' ולשי' הר"י דאורליינש דעל טעם כעיקר לא לקי א"כ אמאי מוקי הא דאריב"ל הפיגול והנותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן פטור דמיירי דוקא במין במינו הא גם במין בשא"מ פטור אמנם הדבר נכון היטב דעכ"פ במין בשאינו מינו חייב משום דקי"ל כזית בכדי א"פ לוקה מה"ת וזה רק במין בשאינו מינו דל"ש ביטול ברוב אבל מין במינו דבטל ברוב שרי מה"ת אפי' בכזית בכדי א"פ כמ"ש התוס' זבחים (ע"ט.) ד"ה אמור כו' ע"ש. ועיין תוס' פסחים (מ"ד.) ד"ה איתבי' כו' ועיין פני יהושע שם ולפי"ז א"ש דבשלמא בש"ס זבחים דמיירי שבלל תלתא איסורי מין במינו שפיר כ' התוס' דפטור אכולהו דכל אחד נעשה בטל ומבטל משא"כ בפ' בהמה המקשה שפיר מבעיא לי' דלמא תלתא איסורי לא אמרינן דחלב ודם ויוצא הוי מין בשאינו מינו ובזה ל"ש לומר ביטול ברוב אי לאו כל מכח לא אמרינן והיכא דהאיסור בעין אלא דבללן זה בזה א"כ עכ"פ איכא כזית בכדי א"פ וז"ב. ובסוף פ' גיד הנשה (ק"ג:) מבואר בגמ' אבר מן החי שחלקו מבחוץ פטור ע"ש ובפרש"י שם ד"ה מהו מי מצטרפי כו' בתוך כדי

א"פ כו' או דלמא כיון דחידוש הוא דהא גידין ועצמות דעלמא לא מחייב והכא חייב כו' ומה"ט כ' הפ"מ יו"ד (סימן ס"ה) דה"ה בגיד הנשה דחידוש הוא דעץ הוא והתורה אסרתו בזה אין לך בו אלא חידושו דאינו אסור אלא באכלו בפעם אחת בכזית אבל אינו מצטרף בכזית בכדי א"פ ומה"ט דן הפ"מ דבגיד הנשה לא אמרינן חצי שיעור אסו' מה"ת כיון דלא חזי לאצטרופי ע"ש. ולפי"ז ממילא לא ק' קו' התוס' שהתעוררו מדוע לא אמרו בגמ' בהמה בעלמא לאו מכח חלב ודם וגיד הנשה אתי ושריא דז"א כיון דהיכי דאיכא תלתא איסורי מג' שמות אדרבא השנים מבטלין את השלישי ואכולהו פטור דכל אחד הוי בטל ומבטל ואף דהוי מין בשאינו מינו זה רק היכי דנותן טעם או משום דעכ"פ הוא אוכל כזית בכדי א"פ משא"כ גיד הנשה דקי"ל אין בגידין בנותן טעם וגם שאינו מצטרף לכזית בכדי א"פ א"כ תו הוי כמין במינו וממילא איסור גיד עם החלב והדם הוי בטל והשנים מבטלין את השלישי האיסור גיד אכן חלב ודם ואיסור יוצא מהבשר בזה איכא תלתא איסורי מין בשאינו מינו בזה לכ"ע ל"ש לומר איסורין מבטלין זא"ז דעכ"פ יש בזה משום אוכל כזית בכדי א"פ. ומזה מוכח דהדם והבשר חשיב מין בשאינו מינו דאי נימא הדם והבשר חשיב מין במינו א"כ הדרינן לסבר' דא"א שלא ירבה מין אחד על חברו ושוב ליתא אלא תרתי איסורי שהרי הדם והבשר מבטלין זא"ז ומין במינו בטל ברוב מה"ת ואין כאן לא משום כזית בכדי א"פ ולא משום טעם כעיקר ודו"ק:

והתוס' פ' בהמה המקשה שם ד"ה תלתא לא אמרינן הקשו בתימה מאי מבעי לי' הא קי"ל זה וזה גורם מותר ולפמ"ש התוס' מס' ע"א (מ"ט) ד"ה שאם כו' דאין נקרא זה וזה גורם אלא היכי ששניהם מענין אחד כמו הברכת איסור באילן היתר ששניהם אילן כו' ע"ש והכא הגורמים החלב והדם והבשר כל אחד הוא ענין בפני עצמו ופעולתם לפניהם שונים זה. מזה וטרם יתאחדו המה נכרים ומחולקים בשמא ובטעם. ועיין בר"ן שם שכ' דזה וזה גורם מותר הוא מטעם ביטול ודו"ק. אף גם זאת אפי' נימא הדם עם הבשר חשיב מין במינו אי נימא הדם שעל פני הבשר עם הדם הבלוע חשיב מין במינו והדם שעל פני הבשר היא המיעוט ובטל ברוב הדם הבלוע מיהו כיון שהדם בעין נתערב עם המים מיד שנתנו בקדרה לבטלו א"כ נאסר המים מכח הדם שעל פני הבשר שהוא מין באינו מינו וטעם כעיקר דאו' ובזה לא אמרינן סלק את שאינו מינו כאלו אינו ומינו רבה ומבטלו כיון שבא הדם מקודם לשאינו מינו ובכה"ג לכ"ע לא אמרינן סילוק. אמנם בנידון שאלתינו יש מקום להקל לשי' האו"ה דהיכי דלא נודע לא אמרי' דנעשה נבלה וכ"כ בחי' הגרשוני יו"ד (סימן צ"ח ט"ז סק"ה) ע"ש ומכ"ש בלא נודע עד אחר מעל"ע. ואין השאלה רק על הכלים ודוק:

ד וזאת לדעת שדעת רש"י והרמב"ם שכ' דם שבשלו עובר עליו לאו יחידאי הוא שהרי הר"ן בחי' במס' חולין קיים שי' רש"י להלכה וגם הבעל העיטור ס"ל דם שבשלו עובר עלי' מה"ת ובימינו נתגלה חי' הרשב"א על מנחות שמה הרחיב הדיבור והחזיק במעוז שי' רש"י וכתב דאפי' נימא דלזעירי קפאו באור פטור לאו הלכתא כותי' דקי"ל כבתרא כרבא דמחייב גם בפנימיות הואיל וכנגדן ראוי בחיצוניות כמו כן יש לנו לומר דגם באור הואיל וכנגדו דם שקרש בחמה כמו זה שקרש באש ראוי בחיצוניות ע"ש. אמנם שלא לשבור דברי רבותינו בעלי התוס' חלקי אמרה נפשי להתבונן בדבר ולעמוד על יסוד אמת לענ"ד. דהנה בגוף הדין דחדית לן זעירי דם שבשלו אינו עובר עליו ופרש"י בין דחולין בין דקדשים אינו עובר עליו דהא לא חייבה תורה אלא על הדם הראוי לכפרה ודם קדשים משבשלו לא חזיא תו למלתי' ונפיק מתורת דם ומליח הרי הוא כרותח. היא פלאי איך אפשר לומר דהתורה לא חייבה על הדם אלא בראוי לכפרה דהא בגמ' בפ' דם שחיטה מרבה דם חי' ודם בהמה אשר איננה טהורה שאינה ראוי להקרבה וכבר התעורר בזה הרמב"ן בנימוקי החומש (פ' אחרי) אמנם לענ"ד הדבר נכון היטב דודאי התורה רבתה כל דם אפי' של חי' ושל בהמה לא טהורה מיהא רק בעוד ששמו עלי' והדם הוא בהויתו אך אז תורת הדם עלי' אבל הדם שמלחו או שבשלו דאישתני ונפיק מתורת דם זהו אינו בכלל אזהרת כל דם ל"ת ומה שפי' רש"י דלא חייבה תורה אלא על הדם הראוי לכפרה פי' לפירושו דכל שבדם הקדשים נתקלקל הדם ואישתני ואינו ראוי לכפרה משום דנפיק מתורת הדם גם בחולין לא יחשב לדם וזה מדוקדק בלשון הגמ' מנחות שם דמקשה דמיעט קרא לדם הא לאו הכי ה"א ליבעי מלח כיון דמלחו נפיק לי' מתורת דם. ובר"ן פ' כל הבשר (קי"ב.) ד"ה האי בר יונה כו' כ' וז"ל וטעמא דדם שבשלו דכיון דנתבשל נפיק לי' מתורת דם ודכותי' נמי מלחו כיון דמלחו מליח כרותח הרי נשתנה ואינו עובר עלי' כו' ע"ש והרא"ה בבדק הבית (בית ג' ש"ג) במליחת הבשר כ' וז"ל ואפשר לומר שהדם נפגם הוא במלח כו' דלאו אורחא דדם במלח כו' ע"ש. ודברים אלו קלורין לעינים לשי' הפוסקים דם שבשלו אינו עובר עליו דאפי' לרבא דס"ל דם חמור שקרש ואכלו חייב הואיל וכנגדו ראוי בחטאות החיצוניות זה רק בקפאו בחמה או שנקרש מאליו דבזה שפיר קאמר הואיל וראוי בחטאות החיצוניות דכתיב ולקח ונתן א"כ חזינן דדם שנקרש מאליו לא נפיק מתורת דם והוא בהויתו ושמו עלי' ולא נגרע מערכו כלל וחזי לכפרה ואף דבחטאות הפנימיות לא חזי לכפרה היינו משום דהתורה אמרה וטבל והזה ופסול זה דומה לשאר פסולי המוקדשין לן ויוצא וכן דם החי' וכי"ב דאין הפסול מצד עצם הדם אבל דם שמלחו או שבשלו באור דלא חזי למלתי'

לכפרה משום דאישתני ואין שמו עלי' ודם לא יחשב בזה אין חילוק בין דם הקדשים ובין דם חולין כל דאישתני ונפיק מתורת דם אין זה בכלל אזהרת הדם האמור בתורה וז"ב בעזה"י. ובנה"ד יו"ד (סימן פ"ז) כ' ז"ל ובאמת יש לתמוה על כל הני פוסקים דס"ל דם שבשלו אינו עובר עלי' הלא למסקנא זעירי מיירי דוקא בחטאו' הפנימיות אבל בחטאות החיצוניות עובר עליו ע"ש ולענ"ד אין אני מבין דבריו דהא כ' התוס' מנחות שם בד"ה כאן כו' בזה"ל לכן נ"ל דזעירי היינו בבשלו באור כ"ע ל"פ דאינו עובר עליו והאי חילוק בין חטאות הפנימיות לחיצוניות קאי אקפאו בחמה וגם הנך פוסקים דס"ל דם שבשלו עובר עליו נראה שהסכימו לפרש דזעירי מיירי אפי' בדם חולין אלא שהמה מפרשים דרבא פליג על זעירי והלכה כרבא דהוא בתראי. אולם מאן ספין ומאן רקיע להכריע בין הקדמונים:

ה והב"י כתב בש"ע יו"ד (פ"ז ס"ו) המבשל כו' או שבישל דם בחלב אין לוקין על אכילתו משום בשר בחלב משמע הא משום דם לוקין כמ"ש הש"ך שם אמנם יש להעיר בזה שהב"י בעצמו ביו"ד (סימן ס"ט) הביא מ"ש הסמ"ג נכרי המשמש בבית ישראל ונתן הבשר בקדרה ואינו ידוע אם הדיחו נאמן הנכרי אם הוא מסל"ת והק' עליו והא אין מסל"ת נאמן אלא בעדות אשה ותי' דבמילי דרבנן נאמן והך בשר כיון דמליח כרותח הוי דם שבשלו ואינו עובר עליו מה"ת והובאו דבריו בט"ז י"ד (ס"ט ס"י) מבואר בזה דגם הב"י ניחא לי' שי' הפוסקים דס"ל דם שבשלו לא הוי רק איסור דרבנן. והנ"ל עפ"י מ"ש הסמ"ג (סימן קל"ז) וז"ל שנינו פ' כה"ב הלב כו' ופרש"י שעונש כרת אפי' לאחר שבשלו ור"ל שאינו סובר כאותו אמורא דס"ל בפ' הקומץ דם שבשלו אינו עובר עליו שנא' כי הדם היא בנפש יכפר לא חייבה תורה אלא על דם הראוי לכפר וזה הואיל וקירש ע"י הבישול אינו ראוי לכפרה כו' אלא סובר רש"י כאותו אמורא שס"ל שחייב על דם שבשלו הואיל וראוי לכפרה בחטאות החיצוניות שנא' ולקח כו' ובר לקיחה ונתינה הוא אף שקרוש כו' ע"ש מבואר מרהיטת לשון הסמ"ג דפשוט לי' לדבר ברור דלא משכחת כלל דם שבשלו שיהי' צלול אלא דע"י בישול בהכרח שהדם נקרש ורש"י ס"ל דרבא פליג על זעירי וס"ל דם שבשלו או מלחו לא נפיק מתורת דם ואין לנו לדין אלא מחמת שנקרש ואנן חזינן דגם הדם שנקרש חשיב דם שהרי ראוי לכפרה בחטאות החיציוניות כיון דקרינן כו' ולקח ונתן וס"ל לרש"י דקי"ל כרבא דהוא בתראה. וכבר בארתי לעיל (אות ב') דלענין טומאת אוכלין דם שנקרש אינו לא אוכל ולא משקה אלא דלענין איסור אכילה אמרינן מחשבתו משוי לי' אוכל כיון דמשים אותו לתוך פיו אין לך מחשבה גדולה יותר מזו כנ"ל ולפי"ז יתכן היטב דאפי' נימא דם שבשלו עובר עליו מה"ת זה רק

היכי דאכל הדם בעין שלא ע"י תערובות דשייך בי' אחשבי' ולהכי שפיר כ' הב"י כלשון הרמב"ם המבשל דם בחלב אין לוקין על אכילתו משום בשר בחלב משמע הא משום דם לוקין דכיון דאכל הדם בעין אחשבי' לאוכל משא"כ בדין נכרי המשמש בבית ישראל ונתן הבשר בקדרה ואינו ידוע אם הודח הבשר אחר שנמלח בזה אין אנו דנין על איסור אכילת הדם בעין והשאלה היא אך על הבשר מחשש בליעת דם בזה ל"ש אחשבי' כלל דאדרבא מן הסתם אמרינן דנפש מישראל קצה באכילת הדם ובכה"ג דל"ש אחשבי' אפשר דכ"ע מודו דם שבשלו או מלחו אינו עובר עליו יען שהדם נפגם הוא במלח כמ"ש הרא"ה ושפיר מהני מסל"ת לכ"ע. ותו יש מקום לסמוך להקל כיון דלכל הפוסקים אין כאן רק איסור דרבנן ומה"ת הבשר שרי הן לרש"י והרמב"ם והן לשי' התוס' דממ"נ אי לשי' התוס' הא ס"ל דם שבשלו אינו עובר עלי' ורבא ל"פ על זעירי אלא דרבא מיירי בנקרש ע"י חמה וזעירי מיירי בקפאו ע"י האור כנ"ל ואי לשי' רש"י והרמב"ם דס"ל דם שבשלו עובר עליו מה"ת מיהא היכי דאינו אוכל הדם בעין אלא שהבשר קבל הטעם מהדם בזה ס"ל לרש"י והרמב"ם טעם כעיקר לאו דאו' והרמב"ם ס"ל כל שאין בו כזית בכדי א"פ אינו נקרא אלא טעמו ולא ממשו. ויתכן עוד עפ"י מה דחדית לן הת"ח (כלל ס"ב) והובאו דבריו בט"ז יו"ד סימן (ס"ו סק"ה) ביתר ביאור דדם בצים היכי דהוי בעין אזלינן לחומרא שמא הי' במקום האוסר וכהפוסקים דס"ל דם בצים אסור מה"ת אבל אם נתערב יש לסמוך על תי' התוס' דדם בצים בכל מקום אינו אלא מדרבנן ובש"ך שם (סק"י) כ' וכ"ז כו' הא כל מה שנתערב אפי' רק אחד באחד שרי מטעם דבתערובת סמכינן על הפוסקים דס"ל דם בצים דרבנן כו' ע"ש. וממילא ה"נ נהי דהיכי דהדם בעין יש להחמיר אפי' ע"י בישול מיהא ע"י בליעה שכבר נתערב יש לסמוך על המקילין דעכ"פ נאמן הנכרי במסל"ת אבל להקל מספק לחודא גם הסמ"ג לא התיר ודו"ק:

ו ואשר כ' כבודו שהמתיר השיב שהוא הורה להתיר ע"י הגעלה הואיל ויש בזה תרי דרבנן דם שבשלו מדרבנן ואחר מעל"ע כבר נעשה טעם לפגם ואני אומר דטעם המתיר ודאי הוא לפגם שבזה לא מהני הגעלה כדמוכח מגמ' פ' כל הבשר (קי"א.) גבי האי פינכא דהוי בי רב אמי דמלח בי' בשרא ותברה ופרש"י ההוא פינכא קערה של חרם שאין לה תקנה בהגעלה ובר"ן שם ד"ה אימלח כ' ומהא שמעינן דנותן טעם לפגם לכתחילה אסור דאי לא אמאי תברה נשהייה עד למחר דהוי נותן טעם לפגם אלא ש"מ דלכתחילה אסו' מבואר מזה דכלי חרס לא מהני הגעלה אפי' לאחר מעל"ע ואפי' באיסור הדם שמלחו כיון דעכ"פ יש לאיסור עיקר מה"ת. ובמ"ש הב"י בסימן ס"ט על מ"ש הסמ"ג שהנכרי נאמן במסל"ת שהדיח הבשר אחר מליחתו שהטעם משום דבמילי דרבנן נאמן במסל"ת

והך בשר כיון דמליח כרותח הוי דם שבשלו ואינו עובר עליו הוא פלאי למה הוצרך הב"י הטעם דמליח כרותח הוי דם שבשלו הא הרי הוא מבושל לפנינו וכבר התעורר בזה הרמ"א בד"מ והובא בט"ז שם. ולפימ"ש דהב"י ס"ל להלכה כשי' הפוסקים דם שבשלו עובר עליו מה"ת דלא נפיק מתורת דם אלא דנפיק מתורת אוכל כיון דלאו אורחא דדם למלחו כמ"ש הרא"ה בבדק הבית הבאתי דבריו לעיל (אות ד') ולימוד ערוך הוא מבואר בש"ס סוף פ' אלו הן הלוקין (כ"ג:) דנפש של אדם קצה מן הדם ולהכי לענין טומאת אוכלין קי"ל דם שנקרש אינו לא אוכל ולא משקה אכן לענין איסור אכילה מכי אכלי' אחשבי' באכילתו ובכה"ג דהנכרי אומר במסל"ת שאין כאן דם כלל שכבר הודח הבשר תו ל"ש אחשבי' וממילא אין כאן איסור תורה כלל ועפי"ז יתכן היטב לומר דהיכי דנמלח הבשר כמשפט התורה ואין אנו דנין רק אולי לא הודח באחרונה ונתבשל כך בזה יש לומר דהנכרי נאמן במסל"ת שאין כאן איסור דאו' כלל כיון דחזינן דהאי גברא נפשו קצה באכילת הדם והרי בכונה מלח הבשר להפליט דמו וכי אכל הבשר אח"כ מהיכי תיתי לומר דבאכילתו אחשבי' לאכילת הדם ולדידי' אחשבי' לאכילה איפכא מסתברא שהוא סומך ע"ז שהנכרי נאמן במסל"ת שאין כאן דם ואלו ידע שיש כאן דם לא הי' אוכל משא"כ אם אנו דנין מכח דם שבשלו שהוא מבושל לפנינו בזה י"ל להיפך כיון שהנכרי נתן הבשר בקדרה אולי בכונה עשה להבליע הדם בתוך הבשר ומעולם לא נפיק הדם מתורת אוכל דנהי דדם שנקרש אינו לא אוכל ולא משקה זהו רק היכי דהדם הוא בפני עצמו אבל אם הדם בלוע בבשר שפיר חשיב אוכל אפי' בלא מחשבה ולהכי שפיר כ' הב"י דכיון דעכ"פ הוי דם שמלחו והוי כמבושל משעה שנמלח וכבר יצא מתורת אוכל והאוכלו א"ע עלי' אלא מטעם אחשבי' ובכה"ג דל"ש אחשבי' אינו עובר עליו מה"ת אפי' לשי' הפוסקים דס"ל דם שבשלו אסור מה"ת ודו"ק.

הנלענ"ד כתבתי וחתמתי שמי. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן יז

להרב הגדול המופלג השנון מ' אלטר שפירא ני' האבד"ק אקנא באקיווינא.

מכתבו מיום ה' החלף הגיע עדי לנכון וע"ד אשר דרש ממני להגיד לו דעתי אשר נשאל באחד שהי' לו בית קטן והי' חייב מעות לאחד מבניו ונתן טאבולאצי' וקודם מותו צוה לבניו שימכרו הבית וישלמו את הנושים ומן המותר יקנו גוילין ויכתבו ס"ת עבור נשמתו והמותר יתנו לחתנו כי הוא עני וירא ה' ובניו המה במצב טוב וכעת היורשין רוצים לקיים צוואת אביהם אך האחד ממאן לשמוע ואינו רוצה לקנות גוילין לס"ת רק ליתן

את הדירה לגיסו הוא חתן אביו באשר הוא עני ונצרך לזה וע"ז כ' מעלתו שהדין מבואר בש"ע חו"מ (סימן קי"ז) דהיכי דעשאו אפותיקו להמלוה אין הלוה יכול להקדישו והיכי שהדירה שוה יותר מן החוב יש בזה ב' דעות בהג"ה ש"ע יו"ד (סימן רנ"ח ס"ז):

א תשובה. אין הדמיון עולה יפה ע"כ לא פליגי אלא היכי שהקדיש המשכון שיהי' חל ההקדש מעכשיו טרם שילום חובו להמלוה אבל בנ"ד שציוה הש"מ שימכרו הבית וישלמו חובותיו ומן המותר יכתבו ס"ת אין חולק בדבר ולימוד ערוך הוא שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים לכשאפדנה ממך תקדוש מי לא קדשה (נדרים פ"ו) ועיין בש"ך יו"ד שם. וביו"ד (סימן רכ"א ס"ז) המשכיר בית לחברו כו' אם לא בלשון הקדש ממש כו' וכ' הש"ך שם (ס"ק מ"ה) משמע דבהקדש לכ"ע יכול לאסור כו' ותימה דלקמן (סימן רנ"ח) כ' הרב בהגה אם יש לו משכון ביד חברו י"א דאפי' המותר אינו יכול להקדיש ע"ש ולענ"ד י"ל דשאני משכון ביד חברו דקי"ל ב"ח קונה משכון כש"ס פ"ק דמס' קדושין (ח:) ע"ש ובחי' הריטב"א שם כ' וז"ל וכיון דאית לי' למלוה קנין בגוף המשכון כו' ל"מ לאחר שהחלוטוהו לו הב"ד בפרעון חובו או שהורהינהו אצלו ולא פרעו דהא פשיט' דדידי' הוא אלא אפי' קודם לכן כו' ע"ש ועיין בש"ע אה"ע (סימן כ"ח) וכיון דהמשכון קנוי להמלוה שוב אין ביד הלוה להקדישו דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ואינו ברשותו משא"כ במשכיר בית לחברו דקי"ל שכירות לא קניא כדמסיק הש"ס פ"ק דפסחים (ו.) ושי' התוס' במס' ע"א (כ"א.) ד"ה הא כו' דהשוכר בית פטור מה"ת מן המזוזה כיון דבמזוזה כתב ביתך ושכירות לא קניא אין זה ביתך לגבי השוכר אלא בית המשכיר ע"ש ובמס' ב"מ (ק"א.) לענין מעקה השוכר חייב אף דכתיב ביתך כבר כ' הסמ"ג והג"מ ה' רוצח (פי"א) דזה רק מדרבנן אבל מה"ת פטור השוכר ע"ש וכיון דשכירות לא קניא שפיר יכול המשכיר להקדיש הבית שהשכירו לאחרים וקרינן בי' ואיש כי יקדיש את ביתו דאע"ג שהשכירו הוא בית המשכיר ואף דבמס' ב"מ (נו:) אמרו בגמ' שכירות ליומא ממכר הוא כתבו התוס' שם דזה רק לענין אונאה ובנמ"י שם כ' דנהי דלענין זכות של השתמשות חשיב מכר מיהא אין להשוכר זכות וקנין בגופו של הבית ועיין בלח"מ ה' שכירות (פ"ז ה"ה) והדברים עתיקין ודו"ק:

ב ובפ' אעפ"י (נ"ט:) כ' התוס' בד"ה שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה תקדוש דקדשה משמע דבעודה ממושכנת אינו יכול להקדיש כו' ותימה דאמרינן בסוף פ' א"נ רב מרי בר רחל משכן לי' האי נכרי ביתא אזל זבנה לרבא כו' נטר תריסר ירחי שתא ושקל אגר ביתא ואמטי' לרבא כו' אלמא הפקיע המכר כחו של רב מרי בר רחל שהי' לו בבית הנכרי שהיתה ממושכן בידו והפקיע המכר כחו והוצרך להעלות לו שכר לרבא ע"ש

ובפ' האומר משקלי עלי (כ"א.) הוסיפו לבאר הקושי' כיון דיכול לזבנה א"כ אמאי אינו יכול להקדישה ע"ש ושארי הפ"י במס' כתובות כ' לתרץ ק' התוס' דשאני נכרי הממשכן דקי"ל כת"ק דר"מ בש"ס פסחים (ל"א.) דישראל מנכרי אינו קונה המשכון ונכדי החריף מ' יוסף באב"ד שי' התעורר דאפי' ישראל מישראל אינו קונה משכון רק במטלטלין אבל לא במקרקעי כדאי' בפ' השולח (לז.) אלא מעתה הלוהו ודר בחצרו ה"נ דלא משמט א"ל שאני משכון דקני לי' ע"ש בפרש"י ובפ' א"נ (ס"ז:) בפרש"י ובתוס' ד"ה ושביעית משמטת לא דמי למלוה על המשכון דשאני מטלטלין דתפיס להו וקנה להו כו' אבל קרקע לא ע"ש והפ"י בחי' כתובות הרגיש בזה ע"ש. ולענ"ד דברי רבותינו התוס' נהירין וצהירין עפ"י מה שכ' התוס' פ' א"נ(ס"ד:) ד"ה ולא ישכור הימנו בפחות כו' דכשמלוה על הבית או על השדה שרי טפי בנכייתא דהוי כאלו השדה בידו בתורת מכר כל אותן השנים כדאמרינן לעיל גבי משכנתא בלא נכייתא אינהו בתורת זביני אתו לידי' ומיהא בערכין דקאמר ריבית גמורה היא והתורה התירה משמע כפי' הקונ' דבבית ל"ש תיוהא ושום ספק מדחשיב לי' ריבית גמורה כו' ע"ש והרמב"ם ה' מלוה ולוה (פ"ו ה"ז) כ' הורו רבותי שהמלוה את חברו ומשכן לו שדהו על מנת שיאכל פירותי' כל ימי המשכונה אעפ"י שאינו מנכה לו כלום ה"ז אבק ריבית ואינה יוצאה בדיינים שאין הממשכן את השדה דומה לממשכן בית שהרי אין בשדה פירות מצוין בעת הלואה כו' ואפשר שיפסיד בזריעתה ועבודתה כו' והממשכן גמר והקנהו גוף זה לפירותיו ע"ש והפ"י בפ' א"נ (ס"ז.) הרחיב הדיבור וכ' שם בד"ה והנה כו' דאע"ג דמשכנתא בלא נכייתא אינה יוצאה בדיינים הינו משום דכמכורה לו דמיא ואינו אוכל פירות בתורת ריבית אלא בתורת מכר שמכר לו בתחילה השדה על מנת זה שיאכל הפירות כל זמן שלא יחזיר לו דמי המכירה כו' דל"ש לומר כמכירה דמיא אלא היכי שהתנה מעיקרא ע"מ שיאכל הפירות אבל כל שלא התנה לא דמי למכירה כל עיקר ודמי טפי לר"ק וכ"כ בס' קק"ד וכן מצאתי להדיא בלשון הרמב"ם כו' ע"ש ועפי"ז אני אומר דהלוהו ודר בחצרו משמט כש"ס פ' השולח משום דלא דמיא למלוה על המשכון דאינו משמט משום דקי"ל ב"ח קונה משכון רק במטלטלין אבל לא בקרקע אכן זה רק בישראל מישראל דאין להמלוה שום קנין בגוף הבית הממושכן לא קנין הגוף דאין ב"ח קונה משכון בקרקע ולא קנין פירות דמעולם לא הקנה הלוה להמלוה את קנין פירות וזכות השתמשות בחצר שלו וממ"נ אם התנה המלוה עם הלוה בשעה שנותן לו המעות שהוא נותן המעות להלוה על מנת כן שעבור המתנת המעות ידור בחצרו עד שיפרע לו ויחזיר לו המעות זה ריבית גמורה ויוצאה בדיינים שהרי אפי' במכר הבית והתנה עמו כשיחי' לו מעות יחזיר לו הבית כמו במוכר

בית עיר חומה הכתוב בתורה אמרו בגמ' ריבית גמורה היא והתורה התירה אבל בעלמא ריבית קצוצה הוא ויוצאה בדינים ואם בלא התנה בשעת הלואה שהוא נותן המעות ע"מ כן שידור בחצרו נהי דהלוה נתן הבית והחצר במשכון להמלוה מיהא אין בזה תורת מכר וזביני אין כאן אך הלואה ושיעבוד היא והשביעית משמטתו אכן זה רק גבי ישראל מישראל דשייך בי' איסור ריבית משא"כ ישראל המלוה לנכרי כגון ברב מרי בר רחל דהאי נכרי משכן לי' ביתא ורב מרי התנה עם הנכרי שנותן לו המעות על מנת כן שידור בחצרו עבור המתנת המעות עד שיחזיר לו הנכרי את המעות שהלוה לו א"כ שפיר חשיב מכירה וקנין וכך לי נכרי הממשכן בית כמו ישראל הממשכן שדה דכל שהתנה בשעת שנתן המעות שע"מ כן הוא נותן המעות שיאכל הפירות עד שיחזיר לו המעות זהו תורת מכר וקנין ונכרי הממשכן הבית ע"מ שהמלוה ידור בו עדיף הקנין של המלוה יותר מקנין השדה שמשכן ישראל משום דאפי' לשי' הפוסקים דס"ל דגבי שדה אפי' בלא נכייתא אין כאן ריבית גמורה עכ"פ חשיב אבק ריבית והקנין הוא עכ"פ האיסור דרבנן משא"כ בנכרי הממשכן הבית ע"מ שהמלוה ידור בו עד שיחזיר לו המעות כל שהתנה בשעת נתינת המעות שעבור זה שימתין לו המעות ידור בחצר מכירה גמורה וקנין כסף הוא שמקנה הנכרי להמלוה את גוף הבית לפירותיו ודו"ק.

ג ובמס' ערכין (כ"א.) כ' התוס' בד"ה הכא כו' דאשכחן בעלמא הקדיש לוה וזבין לוה משמע דמצי מקדיש ומזבין לי' מיהו ב"ח מוציאו מיד הקדש ומיד הלוקח כו' מיהו כל זמן שלא גבאו הוי קדוש ומכור ע"ש. ובפ' החובל (צ':) הוסיפו לבאר דבריהם הטעם דחל ההקדש משום דהוי ברשותו ומ"מ הב"ח גובה דלא אלים כח ההקדש מכח המקדיש ונראה דעתם בזה דאפי' לבר פדא דס"ל קדושה לא פקעה בכדי ואפי' במפרש נטיעות אלו קרבן עד שיקצצו נקצצו פודן פעם אחת כדאי' במסכת נדרים (כ"ט) ע"ש ובמס' גיטין (פ"ד) כיון דפסקא פסק' וכ' הר"ן בחי' שמעינן מזה דהנותן מתנה לחברו גוף ופירות יום א' אמרי' דזכה המקבל לעולם ע"ש ובפ' בכל מערבין (ל"ו) בעא רבא מר"י ככר זו כו' היום קודש ולמחר חול כו' ופירש"י ולמחר חול על מעות שיש לי בביתי מבואר מזה דרש"י מפרש כן משום דקשי' לי' איך אפשר לומר ולמחר חול וכי קדוש' שבהן להיכן הלכה וס"ל קדושה לא פקעה בכדי ולהכי הוכרח לפרש למחר חול על מעות שיש לי בביתי מיהו זה רק היכי דמקדיש דבר שהוא שלו וברשותו אבל היכי דמקדיש נכסיו המשועבדין לב"ח לא אלים כח הקדש מכחו של המקדיש ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. ובתוס' פ' לולב הגזול (מ"א:) כ' בד"ה הילך אתרוג זה במתנה על מנת להחזיר כו' וא"ת איך יצא הא קי"ל כל מתנה שאם הקדישה אינה קדוש לא שמה מתנה וי"ל דה"נ

הוי בידו להקדישו להיות קדוש כל זמן שהוא בידו עד שיחזיר ע"ש. ובפ' המניח (ל"ג:) ת"ר שור תם שהזיק כו' מכרו מכור וכי מאחר שחוזר וגובה למה מכור לרידיא הקדישו מוקדש משום דר' אבוהו כו' וקשה לי בהקדישו מוקדש למה הוצרך לר' אבוהו שאינו קדוש רק משום גזרה נימא דחל ההקדש מה"ת עד שעת גובינא כמו דמהני המכירה להדיוט עד דאתי ב"ח וגבאו:

ובירושלמי פ' האשה שנפלו (ה"י) הקדיש תשעים מנה והי' חובו מאה מנה מוסיף עוד דינר שלא יהא הקדש נראה יוצא בלא פדיון ר' אבוהו בשם ר' יוחנן מועלין בו מעילה גמורה וקשיא אם מועלין מעילה גמורה יהי' נפדה בשווי' ואם אינו נפדה בשווי' לא ימעלו בו ע"ש. ובירושלמ' מס' קדושין פ' האומר ר' אבוהו בשם ר' יוחנן ה"ז עולה שלשים יום כל שלשים יום ה"ז עולה לאחר ל' יום יוצאה לחולין מאלי' מעילתה מה היא ר' יוחנן אמר מעילתה ברורה דכל שלשים יום שהיא עולה מעל ומביא קרבן מבואר מזה דהקדש לשעה חל עלי' ההקדש מה"ת ומעילתה ברורה וא"כ לשי' התוספות דהלוה יכול להקדיש שיהי' חל ההקדש עד שיבא הב"ח ויגבה א"כ מה הקשה הירושלמי בפ' האשה שנפלו על ר' יוחנן אם מועלין מעילה גמורה יהי' נפדה בשווי' נימא הב"ח שפיר מוציא מיד הקדש משום דלא אלים כח הקדש מכח המקדיש דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו מיהו כל זמן שלא גבאו בחובו חל ההקדש ומועלין בו מה"ת ועיין ר"נ נדרים (כ"ט.) שכ' בד"ה אמר כו' דכל קנין שאינו עולמית כו' כיון דודאי חייל עלי' הקדש שאינו עולמית בדין הוא נמי דתיחל קדושת הגוף לזמן ידוע כו' ע"ש:

ד ובפ' המניח שם בגמ' מכרו מכור לרידיא פירש"י שאם חרש בו הלוקח אינו נותן דמי החרישה לניזק והקשו ע"ז דבפשיטות יש לפרש שמכור לרידיא שהמכירה קיימת כ"ז שלא בא לידי גובייא והלוקח יכול לחרוש בו בע"כ של המזיק ושניהם אינן יכולין לבטל את הקנין וכפי' המגיד משנה ה' נזקי ממון (פ"ח) ועיין שיטה מקובצת שם:

והנ"ל עפ"י מה דאי' בירושלמי מס' שבועות (פ"י ה"א) המשעבד שדה לחברו והלך ומכרה ר' אחא אמר מכורה לשעה ר' יוסי אומר אינה מכורה לשעה כו' מה פליגין כשאומר לו לא יהא לך פרעון אלא מזו ודבר זה צריך התבוננות מ"ט של מ"ד אינה מכורה לשעה והרמב"ן במלחמות אנהיר לן טעם של שמועה זו דר"י ס"ל כמ"ד במס' כתובות (צ"ד.) דחיישינן שמא תכסוף אכן אנן קי"ל כמ"ד אין חוששין שמא תכסוף וע"ש בתוס' ובמלחמות מס' יבמות (ס"ו:):

ובפ"ק דמס' ב"ק (י"ג:) למעוטי נגח ואח"כ הקדיש נגח ואח"כ הפקיר כו' שנאמר והועד בבעליו והמית איש כו' עד שתהא מית' והעמד' בדין וגמר דין שוין כאחד ופירש"י

דמשמע שיהא לו בעל אחד משעת העדאה ועד שעת העמדה בדין. ושי' הרמב"ם דלא בעי בעלים אחד רק דעכ"פ יהי' בעלים להשור בשעת העמדה בדין עיין ה' נזקי ממון (פ"ה) ובלח"מ שם. ולפי"ז נלענ"ד דנהי דקי"ל דאפי' באפותיקו מפורש מהני מכירה לשעה דקי"ל כמ"ד דלא חיישינן שמא תכסיף זה רק היכי דאין בזה רק חשש בעלמא אבל היכי שהדבר ברור שהב"ח יבא עי"ז לידי הפסד הסברא נותנת דכ"ע מודו דאין ביד הלוה למכרו אפי' מכירה לשעה. וכיון דבשור תם שהזיק אם מכרו עד שלא עמד בדין לשי' רש"י יהי' פטור ולא יהי' להניזק ממה לגבות כיון דבעינן שיהי' שעת נגיחה והעמדה בדין וגמ"ד בבעל אחד וכיון דמה"ת משועבד השור להניזק משעת נגיחה כדאי' בגמ' פרק המניח שם ממילא לפירש"י הוי כמוכר דבר שאינו ברשותו ואין ממכרו ממכר כלל דאין אדם מוכר דבר שאינו שלו ובזה כ"ע מודו דאינו יכול להזיק שיעבוד של חברו באפותיקי מפורש ואינה מכורה אפי' לשעה כנ"ל מיהו אם חרש בר הלוקח אינו נותן דמי החרישה דקי"ל אפי' במוכר דבר שאינו ברשותו אי שמיט ואכיל לא מפקינן מיני' כש"ס ב"מ (ס"ו) ע"ש. ועיין בגמ' ב"ק פ' מרובה (ע) אורכתא כו' אי תפיס לא מפקי' מיני' וע' במלחמות שם והארכתי בזה (בתשו' א' אות ט') ע"ש. אכן לשי' הרמב"ם והתוס' דלא בעינן שעת נגיחה ושעת העמדה בדין בבעל אחד א"כ שפיר מהני המכירה עכ"פ לשעה עד שעת גובייא מיהו זה נכון במכירה להדיוט אבל בהקדיש אי נימא דחל ההקדש עד שעת גובייא א"כ יהי' פטור לגמרי דבעינן שיהי' להשור בעלים בשעת גמר דין ושור הקדש אין לו בעלים ולהכי אפי' לשי' התוס' דס"ל בעשה שדה אפותיקו והקדישו חל ההקדש עד שעת גובייא מ"מ בשור תם שהזיק גם רבותינו בעלי התוס' ס"ל דאין המזיק יכול להקדישו אפי' לשעה ואינו חל ההקדש כלל ואין הקדשו הקדש אלא משום דר' אבוהו ודו"ק:

ה עוד העיר כ"ת עפ"י מ"ש הרמ"א בחו"מ (רנ"ב) מי שנשבע או נדר ליתן לפלוני כך וכך ומת היורשין פטורין הנה הרגיש בעצמו דכיון דמצוה לבניו יש בזה משום מצוה לקיים דה"מ ובלא"ה אין זה ענין לכאן דשאני נודר סתם בלא שיעבד נכסיו דאין בזה חיוב רק מכח חובת גברא וכיון דמת חפשי מן המצו' ונדרו בטל משא"כ היכי דהקדיש הדירה ביחוד לקנות הס"ת בזה אין שום חולק דלא גרע כח הקדש מכח הדיוט ודברי ש"מ ככתובין ומסורין ומכ"ש שכתב וחתם בשטר ואפי' בנודר משמע מתוס' מס' ערכין (ו) ד"ה כי פליגי כו' דמיד אישתעבדו נכסי וכן הבין דו"ז בתשו' בית אפרים חיו"ד (נ"ה) ע"ש ואין לומר דזה רק היכי דהנכסים ברשות הנודר והמקדיש אבל בנידן שאלתינו שהדירה ממושכן ואינו ברשותו ולא מצי להקדיש אלא אחר שיפדנה וישלם את נושיו

וא"כ אי אפשר שיחול ההקדש עכשיו בשעה שנודר ז"א דנהי דקי"ל אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו ואיש כי יקדיש את ביתו מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו זה רק לענין דלא מצי להקדיש החפץ שיחול עליו הקדושה שימעול בו ואין זה קנין של הקדש דאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו מיהא עכ"פ מהני ההקדש של הלוה דחל החיוב ממון ואישתעבדו נכסי לשלם להקדש כפי הנודר כמ"ש התוס' ב"ב (קנ"ז.) ד"ה דאיקני כו' דאלים כח השיעבוד מכח קנין ע"ש דמבואר מדבריהם דיכול לשעבד דבר שאינו ברשותו ולכ"ע חל השיעבוד לענין זה שאחר שמשלם החוב המוקדם בא הב"ח שאחריו וגובה ממנו וז"ב. והגאון רעק"א בהגהות על מס' ב"ק (צ"א.) הקשה בהא דאמרו בגמ' שור תם שהזיק עד שלא עמד בדין הקדישו מוקדש משום דר' אבוהו גזירה שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון בלא ר' אבוהו נימא דהקדש חל מה"ת דהרי מבואר בפ"ק דמס' ב"ק (יג:) נגח ואח"כ הקדיש פטור א"כ נפקע חיובו לגמרי וסיים בצע"ג ע"ש וכבר קדמו בזה השיטה מקובצת שם ומפרש להא דנגח ואח"כ הקדיש פטור זה רק בשור המועד דמשתלם מן העלי' אבל שור תם דאינו משתלם אלא מגופו אינו יכול להקדישו דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו וע' בבאר הגולה חו"מ (ת"ו ס"ג). והנ"ל עפ"י מה דמבואר בירושלמי פ' האשה שנפלו (ה"י) היכי דהקדיש הלוה מטלטלין מועלין בהן מעילה גמורה כיון דאלו עבר הגזבר ותפס אין מוציאין מידו דב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה ע"ש ואינו מובן מה מהני בזה שאם עבר ותפס עכ"פ לעת כזאת לא תפס הגזבר ואיך יחול ההקדש על מה שנשתעבד לאחרים והרי אין אדם מקדיש דבר שאינו תחת ידו ואינו ברשותו. והנ"ל עפ"י מ"ש בס"ק הקודם דנהי דאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו מיהא יכול לשעבד דבר שאינו ברשותו דאלים כח השיעבוד מכח הקנין ובמס' כתובות (מ"ב.) כ' התוס' ד"ה ר"ש דבקנס אפי' ייחד לו כלי לא קנה כיון דאינו מתחייב עד העמדה בדין חשיב דבר שלא בא לעולם ע"ש ואלו בשור תם שהזיק אע"ג דקי"ל פלגא נזקא קנסא ולר"י לא קנה הניזק גוף השור עד העמדה בדין מיהא כ"ע מודו דחל השיעבוד של הניזק משעה שהזיק השור והשיעבוד הוא מה"ת שחל על גוף השור המזיק כדאי' בפ' המניח שם. ובהקדיש עולה לבדק הבית דקי"ל דאין קדושת בדק הבית חל על גופה של עולה כדאי' במס' תמורה (ל"ב:) ואפ"ה יכולין הגזברין לעכב העולה והמקדיש חייב לשלם דמי העולה לבדק הבית ולפי' התוס' שם ד"ה והאמר כו' החיוב והשיעבוד לשלם דמי העולה הוא מה"ת ע"ש וע' במ"ל ה' ערכין (פ"ו הי"ב) ד"ה הי' כו' ויש להסתפק כו'. ולפי"ז נראה בעיני דנהי דבעלמא אמרינן דב"ח הראשון קדים ואין הלוה יכול לומר שהוא תופס לב"ח מאוחר מיהא בהקדש דקי"ל אמירה לגבוה כמסירה

להדיוט וכבר חדית לן הראב"ד בה' מעילה (פ"ו ה"ז) דכל אדם שהקדש תחת ידו ה"ה הגזבר וכן מבואר בפרש"י בפ' שילוח הקן (קל"ט:) ד"ה דמחוסר הקרבה כו' אבל בדק הבית גמרו בהפרשתו ואי משום דלא הביאו ליד גזבר הכל גזברין הם נמצא דהלוה עצמו שהקדיש המטלטלין הוא עצמו נעשה גזבר וב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה ממילא חל ההקדש מה"ת דיד גבוה שולטת בכ"מ והמטלטלין הם ברשות הגזבר שהוא רשות ההקדש וזה מכוון בלשון הירושלמי אלו עבר הגזבר ותפס אין מוציאין מידו נמצא דעכשיו כבר תפס הגזבר המטלטלין דהמקדיש עצמו הוא הוי הגזבר וכל היכי דאיתא בי' גזא דרחמנא איתא. מיהא בשור תם שהזיק דמבואר בפ' המניח (ל"ד:) קדמו ב"ח וגבאו כו' לא עשה ולא כלום א"כ ממילא לא מהני לתפוס בשביל הקדש אך ז"א דהא בגמ' שם מקשה ש"מ ב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה כו' ומשני שאני התם דאמר לי' אלו גבך הוי לא מינך הוי גבי לי' ע"ש וזה נכון אצל ב"ח הדיוט אבל בהקדישו מזיק אי אמרינן ב"ח מאוחר שקדם וגבה אין מוציאין מידו תו ל"ש לומר אלו גבך הוי לא מינך הוי גבה לי' דהא הקדש פטור מן הנזיקין מיהו ז"א דכיון דאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו שוב ל"ש לומר אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ול"ש בזה לומר יד גבוה שולטת בכ"מ ואין להקדש על השור רק שיעבוד חוב ושיעבוד ממון של הקדש לא אלים משיעבוד של הדיוט ושפיר מצי אמר הניזק אלו גבך הוי לא מינך הוי גבה לי' ול"ש לומר דהוא עצמו נעשה גזבר וההקדש קנה לי' דז"א כיון דאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו א"כ אין ההקדש חל על גוף החפץ ולא חשיב גזבר של הקדש כנ"ל אלא חשיב כהדיוט התופס בשביל החוב ובשור תם לכ"ע אמרינן ב"ח מאוחר שקדם וגבה לא גבה:

אכן לפי מה דחדית לן ר' אבוהו דעכ"פ בעי פדיון ומוסיף דינר וכ' המביט בתשו' ח"א (סימן ר"י (דאף דקי"ל התופס לב"ח במקום שחב לאחרים לא קנה זה רק היכי שאינו יכול לקנות כלל אבל היכי דעכ"פ יכול לזכות בשביל הב"ח חלק מעצמו כפי סדר בע"ח בזה גם השליח נעשה בעלים ויכול לתפוס הכל ומה שגבה גבה א"כ ה"נ יכול הלוה להיות גזבר על כל השיווי ויכול לתפוס עבור ההקדש וממילא נעשה השור הקדש מה"ת וגבי הקדש לא מצי אמר הניזק אלו גבך הוי מינך הוי גבה לי' א"כ שפיר אמרו בגמ' נגח ואח"כ הקדיש פטור אכן זה רק אחרי דחדית לן ר' אבוהו דבעי פדיון אבל בלא ר' אבוהו א"כ אין מקום שיחול ההקדש דאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו ונהי דמצי משעבד לי' מיהו בזה אמרינן דב"ח מוקדם קדים ולא מהני התפיסה בזה דהתופס לב"ח במקום

שחב לאחרים לא מהני התפיסה והגזבר ג"כ לא מהני התפיסה דא"ל אלו גבך הוי לא מינך הוי גבה ודו"ק:

ובתשו' מהריא"ז (סימן ע"ד) הביא מה שנשאל מאת הג' מהר"ז לנדא לבר פדא דס"ל אמירה לגבוה כמסירה להדיוט וכאומר מעכשיו כמ"ש הר"ן במס' נדרים (כ"ט.) קשה דבפ' כיצד מערימין אי' אמר בכור זה יהי' עולה עם יציאת רובו כשיצא רובו חל עלי' קדושת בכור דאמרינן דברי הרב ודברי התלמיד מי שומעין ע"ש ואי נימא דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט מעכשיו נמצא דקדושת עולה קודמת והמשיב נלחץ בזה. ורואה אני שנעלם מהם מה דמבואר בירושלמי מס' קדושין (פ"ג ה"א) ר' אבוהו בשם ר"י ה"ז עולה לאחר שלשים ומכרה ה"ז מכורה כו' ר' בא בשם ר"י ה"ז עולה לאחר שלשים יום מכרה בתוך שלשים אינה מכור' כו' ליידא מילה א"ל לאחר שלשים לשייר לו גיזה ועבודה מבואר מזה דאפי' למ"ד אמירה לגבוה כמסירה להדיוט עם מעכשיו ואינו יכול לחזור ואם מכרה תוך שלשים אינו מכור מ"מ אינו חל קה"ג שיהי' הבהמה קדוש בקדושת עולה ומותרת בגיזה ועבודה ומה"ט שפיר אמרינן דעם יציאת רובו חל עליו קדושת בכור בקדושת הגוף ודו"ק:

ובתשו' הרשב"א (סימן תקס"ג) השיב כו' אבל הקדש בדק הבית אינו כן שאני סובר שכל מקדיש שדהו לבדק הבית מעכשיו ולאחר מיתה או מעכשיו ולאחר שלשים יום לא אמר כלום לפי שכל הנותן לחבירו מעכשיו ולאחר מיתה קי"ל גופא קני מהיום ופרי לאחר מיתה אבל לגבוה והקדש אי אפשר לומר כן לפי שא"א שהאילן של הדיוט יונק משדה הקדש כו' דשלהי המוכר הבית (ע"א:) כו' ובירושלמי אי' בהפקר כן כו' שא"א שיהי' השדה מופקרת ופירותיו לבעלים וע' בהג"ה ש"ע חו"מ (סימן רנ"ז) והקצ"ח תמה דמבואר בש"ס נדרים גבי האומר שור זה עולה לאחר שלשים יום דפליגי הפוסקים אם יכול לחזור בו אבל לכ"ע אם לא חזר הוי הקדש וכ' שהרשב"א מיירי שחזר בו ע"ש ודבריו נפלאים בעיני שכל עין רואה בתשו' הרשב"א יראה שאין מקום לנטות לפרש דמיירי שחזר בו ועוד דבירושלמי אי' אף בהקדש כן כל עמא מודו אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וע' בירושלמי פ' מי שאחזו (ה"ג) והנ"ל לקיים דברי הרשב"א ז"ל דודאי היכי דאמר שור זה הקדש לאחר שלשים יום ההקדש חל לאחר שלשים יום ובתוך השלשים יום לא חלה על גוף הבהמה לא קדושת הגוף ולא קדושת דמים ומותרת בגיזה ועבודה משא"כ היכי דאמר שור זה הקדש מהיום ולאחר שלשים יום דגבי הדיוט אמרינן גוף מהיום ופירות לאחר שלשים יום ובהקדש אי אפשר לומר כן שהגוף יהי' של הקדש והפירות של הדיוט שהרי הם יונקין מהקדש ולרבנן דאמרי היכי דאמר מעכשיו ולאחר

שלשים הוי חזרה שפיר י"ל דחל ההקדש לאחר שלשים יום ובתוך שלשים הוי כחולין דהוי כאומר שדה זו יהי' הקדש לאחר שלשים יום מיהו כיון דבהקדש אמירה לגבוה הוי כמסירה עם מעכשיו ואינו יכול לחזור בו א"כ הא דאמר לאחר שלשים יום שיורא הוא דשייר הזכות לעצמו לגיזה ולעבודה והוי כאומר גוף מהיום להקדש מעכשיו והפירות עד שלשים יום לעצמו וזה אי אפשר לכן שפיר כ' הרשב"א דלא קדיש כלום ודו"ק:

ובנידן שאלתינו כיון שאמר הנודר שימכרו הדירה והמעות שיקחו יהי' לצורך ס"ת שפיר חל הנדר ואשתעבדו נכסי וע' תשו' מהרי"ט (ח"א סימן ל"ט) וז"ז ידע כ"ת דבתשו' מחנה אפרים ה' צדקה (סימן ב') כ' לחלק דהיכי דנודר לצדקה ולא בירר הדבר שיחול עליו הקנין בזה לא הוי רק נדר אבל היכי דאומר סלע זה לצדקה כבר זכו בו ענים ע"ש ולפי"ז אפי' לשי' הרמ"א דס"ל דאין היורשין מחויבין לקיים נדר אביהם בנ"ד שבירר שהדירה יהי' לסלק הנושים בו ומן המותר יכתבו ס"ת לכ"ע אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ומכ"ש באב שציוה לבניו שכבר כתבתי במק"א דיש בזה משום כיבוד אב ואני אומר להבנים שרוצים לקיים צוואת אביהם כחם יישר ודו"ק.

ואסיים ואומר ישא שלום וברכה מאת הדורש בשלום כל אוהבי התורה

אלכסנדר שמואל היילפרין:

בשולי המכתב. ושי' הר"ת דקדושת דמים נמי מפקיע מידי שיעבוד ובפ' המניח (ל"ג:) ת"ר שור תם שהזיק עד שלא עמד בדין מכרו מכור הקדישו מוקדש משום דר' אבוהו גזירה שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון וכ' התוס' אבל בלא ר' אבוהו לא קדיש כו' וקשה מכאן לר"ת שמפרש קדושת מטלטלין מפקעת מידי שיעבוד ואפי' קדושת דמים ולענ"ד נראה לתרץ שי' הר"ת דבפ' המדיר (ע.) במשנה המדיר את אשתו מליהנות לו עד שלשים יום יעמיד פרנס ופרש"י דאין הנאת תשמישו נאסר עלי' דהא משועבד לה והק' התוס' שם דבגמ' פריך וכיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה והתנן קונם כו' מגופה דמתני' הוי מצי למיפרך דלא מצי אסר לה תשמיש משום דמשועבד לה וכ' זקני המהרש"א לפימ"ש התוס' דחיוב ושיעבוד מזונות של אשה אינו אלא דמרבנן לא הוי מצי לאתויי מתשמיש דהוי חיוב ושיעבוד מה"ת ושם בגמ' אב"א שהדירה כשהיא ארוסה שהגיע הזמן ולא נישאו ופרש"י דמדאו' לא משתעבד לה לפיכך חל הנדר דאיסור דאו' הוא ומדרבנן חייב לזונה. ובירושלמי שם פריך ויש אדם נודר שלא לפרוע חובו ומשני כמ"ד אין מזונות אשה מה"ת ע"ש. ולפי"ז א"ש שי' הר"ת דודאי הקדש מפקיע שיעבוד מטלטלין משום דשיעבוד של מטלטלין לכ"ע לאו דאו' היכי שמכר המטלטלין מה"ת אין ב"ח גובה מהם ואפי' היכי דהקנה את המטלטלין לב"ח בקנין אגב קרקע כבר

כ' התוס' ב"ק (י"ב.) ד"ה אנא כו' דקנין אגב הוא מדרבנן ע"ש וע' תומים סימן (קי"ז) שכתב דמטלטלין שהקנה אגב קרקע לרוב הפוסקים שיעבודא לאו דאו' וכיון דשיעבוד מטלטלין אינו אלא מדרבנן שפיר חל ההקדש דהוי מה"ת ומפקיע שיעבוד דרבנן אבל שור תם שהזיק דמה"ת משתעבד השור להניזק גם הר"ת מודה דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ואינו ברשותו שהרי השיעבוד של הניזק הוא מה"ת ודו"ק:

ובשיטה מקובצת פ' החובל (צ.) כ' יש שואלין מאי אריא הקדש אפי' מכר נמי שהרי אמרו עשה שורו אפותיקו ומכרו אין ב"ח גובה הימנו ולענ"ד י"ל עפ"י מ"ש התוס' מס' כתובות (מ"ט:) ד"ה הוא דיש מקומות דסברא הוא לחלק בין מתנה למכר כמו בעשה שורו אפותיקו ומכרו אין ב"ח גובה הימנו כדאי' בפ' חזקת (מ"ד.) דנראה דוקא מכרו אבל נתנו במתנה ב"ח גובה הימנו כו' ע"ש. ובתוס' ערכין (ל"א:) כ' בד"ה דאי כו' דמתנה אינה כמכר ויכול לגאול לעולם ע"ש וממילא בהקדש דהוי כמתנה ה"א ב"ח גובה הימנו אלא דהקדש מפקיע מידי שיעבוד הב"ח ודו"ק:

סימן יח

שאלה. ת"ח שמת קודם שלשים למועד אם מותר להספיד אותו תוך שלשים למועד:

תשובה. דין זה מבואר בש"ע או"ח סימן (תקמ"ז) וביו"ד (סימן שמ"ז) מי שמת לו מת לפני שלשים יום הסמוכים לרגל לא יספידנו משיכנסו שלשים יום הסמוכים לרגל כו' כגון שמת לו מת בתוך שלשים שמותר להספידו. ומקור דין זה הוא מש"ס מס' מ"ק (ח'.) לא יעורר כו' ולא יספידנו כו' ומבואר בירושלמי הדא דתימא בישן אבל בחדש מותר איזו חדש תוך שלשים איזה ישן לאחר שלשים. אולם רש"י מפרש במשנה בגמרתינו ולא יספידנו אם מת לו מת תוך שלשים לרגל. וזה נראה מתנגד להירושלמי ולכן יש מגדולי הפוסקים שאמרו דהירושלמי פליג על גמרתינו. ולפענ"ד נראה להתאים הש"ס בבלי עם הירושלמי וסברת הירושלמי מוכרח בש"ס דילן דבפ"ק דמס' שבת (י"ט) בסוגי' דאין מפליגין ג' ימים קודם השבת כ' הרי"ף הטעם משום דהוא מבטל עונג שבת וה"מ לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מותר והפ"מ או"ח סימן (רמ"ח) התעורר בזה כיון דעונג שבת הוא מדברי קבלה איך משום מצוה דרבנן יבטל עונג שבת ולענ"ד לק"מ דכבר חדית לן הרמב"ן בריש פ' ר"א דמילה (קל"ד:) לענין אם נשתפך חמימי מותר למול בשבת דאין למצו' אלא שעתה וא"כ ה"נ לענין להפליג לדבר מצו' שרי כיון דעכשיו מוטל עליו לעשות מצו' אזלינן בתר השתא ואח"כ ממילא מבטל עונג שבת ומה לי עונג שבת ומה לי שמחת יו"ט כיון דחוב מוטל להספיד את קרובו ומכ"ש ת"ח שמת

הכל קרוביו ומצו' עביד בשעתה אין לבטל מצו' בשעתה משום חשש ביטול שמחת יו"ט העתיד לבא ומכ"ש שאין זה דבר ברור שיבטל בזה שמחת יו"ט ויש סברא להיפך שההספד יפקח את צערו ושמח הוא לאחר זמן. ודעת בעל המאור דהיכי דאישתפיך חמימי דוחין את המילה והביא ראי' מש"ס ביצה (ב.) בה"א לא ישחוט כו' ושוין שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה ואם איתא דמל בשבת על סמך שאח"כ יהי' מותר לחמם המים א"כ ה"נ ישחוט מפני שמחת יו"ט ולאחר מכן כ"ע מודו שיחפור בדקר ויכסה וכ' עלי' הר"ן ז"ל דאין זה ראי' שאין שחיטה ביו"ט מצוה קבוע כמילה בשבת ע"ש. ולפי"ז א"ש היטב ומבואר חילוקו של הירושלמי בטוב טעם דמת חדש תוך שלשים יום לרגל א"כ עת ספוד הוא לו ואין למצוה אלא שעתה כיון דקבוע לו זמן שלשים יום ואף דרז"ל אמרו שבעה להספד כבר כתב הרמב"ן דלחשובים וגדולים שלשים להספד אבל במת ישן אחר שלשים נהי דעושה לכבוד המת ויש בזה יקר' דשכבי ויקר' דחיי מיהו כיון דעברו השלשים יום שוב אין הזמן קבוע על קודם הרגל דוקא וזה גרע משחיט' ביו"ט דעכ"פ הוא עושה זאת לצורך שמחת יו"ט ואפ"ה אינו רשאי לשחוט היכי שאין לו דקר נעוץ מבעוד יום והשחיטה ביו"ט חשיב אין זמנה קבוע:

ובמס' שמחות (פ"ד) במעשה דיוסף הכהן שמתה אשתו בערב פסח ולא רצה לטמאות וטימאוהו בע"כ ובתוספתא מס' אהלות (פ"ג) הובא בתוס' מס' כתובות (ה':) מעשה באחד שמת בערב הפסח ולא רצו לקברו כו' ולערב עשו הפסח ולכאורה קשה אהדדי אולם הדבר נכון היטב דבשלמא בדין של התוספתא באחד שמת בעה"פ אין המצוה מוטלת דוק' על האנשים לכן שפיר עשו שקברו אותו ע"י נשים למען יהי' ביד האנשים לעשות הפסח כהלכה במועדו משא"כ במעשה דיוסף הכהן שמתה אשתו וקבורתה מוטלת עליו ולה יטמא מצו' לכן טמאוהו בע"כ דאין למצו' אלא שעתה וברשות מצוה עביד ואין אנו אחראין אם עי"ז לא יכול לעשות אח"כ את הפסח במועדו:

אמנם נראה הדבר מבואר עפ"י מה דאי' במס' זבחים (ק'.) אמר אביי כו' קודם חצות דלא איחזי לפסח חייל עליו אנינות אחר חצות דאיחזי לפסח לא חייל עליו אנינות ומנא תימרא כו' דרישא כו' ופרש"י היכי דמת קודם חצות קדמה לה חובת טומאה לפסח כו' והיכי דמת לאחר חצות קדמה חובת פסח ומפקיע לחובת טומאה וה"ה לאנינות ע"ש ולפי"ז נראה שרש"י מפרש להירושלמי במה דמוקי למתני' הדא דתימא בישן אבל בחדש מותר איזה חדש תוך שלשים אין הכוונה תוך שלשים לרגל דא"כ איך אמר ישן לאחר שלשים ולא יתכן כלל לפרש דהאי אחר שלשים מרגל לכן מפרש רש"י דהאי תוך שלשים קאי על עת מיתה שרי להספידו וה"ט כיון דמת קודם שלשים לרגל מותר

להספידו תוך שלשים יום של היום המיתה הגם שהוא תוך שלשים הסמוך לרגל כיון דקדים לי' חובת ההספד אכן אם מת תוך שלשים הסמוך לרגל א"כ קדים חובת כבוד הרגל דיש בזה משום ביטול כבוד המועד וביטול שמחת יו"ט בזה שנו חכמים ולא יספידנו וזה מכוון בלשון רש"י שכ' בד"ה ולא יערער כו' חודש או חדשים קודם המועד וקשה מדוע לא פי' רש"י בקיצור ישן קודם שלשים לרגל אכן להנ"ל א"ש דכוונת רש"י בזה דדוקא חודש או חדשים לפני המועד אסור להספידו תוך שלשים לרגל כיון דכבר עבר זמן שלשים עת ההספד שוב אין הזמן קבוע קודם הרגל אבל במת קודם שלשים סמוך לרגל והוא רוצה להספידו תוך שלשים ליום המיתה בזה שרי להספידו כיון דקדים הזמן שחל עליו חיוב ההספד והזמן קבוע על קודם הרגל טרם יעברו ימי ההספד הראוי לגדולים וחשובים בזה אמרינן אין למצו' אלא שעתה ודו"ק:

סימן יט

להרב הג' מוה' יצחק שור ז"ל

מכתבו הגיע עדי לנכון וע"ד אשר נשאל באופה אחד שאפה מצות על חג הפ' מן עיסה של בעה"ב במים שלנו אלא שעירב בהם ב' שליש מים שלא לנו ונודע הדבר ושאלו אותו למה עשה כן והשיב ששמע מאופה אחד שהמנהג כן ומורה אחד הורה לאסור המצות כיון שאין האופה נאמן לומר שעשה כן בשוגג כמ"ש הרשב"א בתשו' על הטבח שהוציא טרפה מת"י שאינו נאמן לומר שוגג הייתי:

א תשובה. מקור דין זה בש"ס פסחים (מ"ב.) עברה ולשה כו' מ"ז שרי ור"א אסר ולשי' רש"י לא קאי על מים שלנו ומותר אפי' במזיד אכן הרי"ף והרמב"ם ס"ל דאסור ובתשובת הרשב"ץ (ח"ב סימן פ') כ' דהאיסור הוא רק מחמת קנס ולא מחשש חמץ ובשוגג שרי והכרעת הרמ"א או"ח (תנ"ה ובמג"א סקי"ד) דבשוגג שרי ולמען ידע המורה האוסר כי טעה בדבר משנה אברר שיחתי. הנה קנסו שוגג אטו מזיד ל"ש בזה כיון דמכוין לאפות מצה לשם אכילת מצה אין הסברא נותנת לקנסו כדמשני הש"ס פ' הנזקין (נ"ד.) גברא לתקוני מכוין כו' גברא לטהורי מנא קא מכוין ואנן ניקום ונקנסי' ע"ש ותו דהרי הגמ' מסיק שם דר' יהודה כי קניס בדאו' אבל בדרבנן לא קניס ואף דשם עמוד ב' אמרו בגמ' ה"ט דר' יהודה משום דאתי לאיערומי ופירש"י ולהתכוין ויאמר שוגג הייתי ולא נתכונתי להעלותן ש"ה דעכ"פ אין בזה חשש אכילת איסור אבל הנוגע לחשש חמץ בפסח לא חשידי ואחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזיקינן ול"מ דמהימן לגבי עצמו כש"ס כתובות (כ"ב:) בניסת לאחד מעדיה ע"ש. ובמס' כריתות (י"ב:) ל"ש אלא לעצמו כו'

ע"ש ובתוספתא דטהרות ע' יעצמו כיצד כו'. תנאי הי' בלבי שומעין לו עיין כ"מ ה' שבועות (פ"ב) מיהו אף לאחרים נמי מהימן כמבואר בכ"ד והרי המבשל בשבת בשוגג שרי ובמזיד אסור והשוחט בשבת וביוה"כ שחיטתו כשרה ומוקי לה בגמ' חולין (י"ד:) כר' יהודה ובשוגג שחיטתו כשרה ל"ש לו ול"ש לאחרים כמבואר בגמ' שם ועיין תוס' פ' הנזקין שם בד"ה המבשל כו' ע"ש ולא חיישינן שמא מזיד הוא ואף די"ל דשאני התם דהוי איסור דאוריי' להכי לא חשיד אבל באיסור דרבנן חיישינן שמא מזיד הוא מיהו מצינו בגמ' דגם באיסור דרבנן לא חיישינן דהרי במחיצה שנעשה בשבת בשוגג שרי לטלטל כש"ס עירובין (י"ד) ולא אמרינן שמא מזיד הוא והרי הכהנים זריזין הם ומשנה ערוכה היא הכהנים שפגלו במקדש מזידין חייבין שוגגין פטורין ואף דשם מיירי לענין חיוב ממון ופשיט' דמהימן ואין מוציאין ממון מספק מ"מ לפי מה דמקשה הגמ' במס' נדרים (ל"ו) אמאי פיגולן פיגול לימא לי' לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וכ' הר"ן דהגמ' מקשה משוגג ומה זו קושיא דלמא מש"ה פיגולן פיגול משום דאמרינן מזיד הוא א"ו דלא חשידי הכהנים לפגל במזיד דאחזוקי ברשיעי לא מחזיקינן. ובאשה שזינתה וסברה שמותר כ' בתשו' מוהרי"ק הובא בט"ז יו"ד (סימן צ"ט) כיון דכתיב ומעלה בו מעל אסורה לבעלה הרי דלא אסרה מחשש שמא מזידה היא ובמס' סנהדרין (מ"א) עדי נערה המאורסה כו' לאוסרה על בעלה באנו והא אתרו בה כו' ואליבא דר"י כו' ע"ש וקשה נימא דאין ה"נ דאתרו בה לאוסרה על בעלה דבלא אתרו בה יהי' בידה לומר סבור הייתי שמותר וכפירש"י שם (ט':) ד"ה אלא להבחין שלא יכול לומר סבור הייתי שמותר כו' אכן לשי' המוהרי"ק א"ש דאפי' אומר מותר נמי אסורה לבעלה. והרשב"א שאסר את הטבח מפני שהוציא טרפה מת"י משמעות לשונו שראה שמזלזל באיסורין והוציא כ"פ טרפה מת"י וכן נוטין דברי הרמ"א ביו"ד (סימן ב') ואף להש"ך שם דוקא בכה"ג דהוי לי' להשגיח ובפשיעה לא דקדק משא"כ אומר מותר שוגג קרוב לאונס הוא:

ב עוד אמינא טעמא בזה להיתרא עפ"י מה דמצינו דמבעיא להו בגמ' אי קנסו בנו אחריו ומסיק דלממונא קנסו כש"ס גיטין (מ"ד:) ולפי"ז י"ל דע"כ ל"ש קנסא אלא היכי דאופה לעצמו משא"כ האופה עיסה של אחרים והוא אומר שוגג הי' א"כ מן הדין שרי ואין האופה חייב לשלם משום מזיק שהרי הוא אומר שוגג הי' ובמוגרמת פטור מלשלם דקי"ל כרב כש"ס ב"ק (צ"ט) וא"כ איך ניקנוס לאסור המצות בממון אחרים. ואין לומר כיון דקי"ל אומן קונה בשבח כלי כש"ס ב"מ (קי"ב) ועיין תוס' שם ד"ה אומן כו' ועיין ברא"ש מס' קדושין (מ"ח.) ובש"ע חו"מ (ש"ו ש"ך ס"ק ג') א"כ קני האופה את העיסה והוי לי' ממון דידי' ז"א דאי נימא דהוי של האופה ונקנסי' א"כ המצות אסורין לאחרים

וזה הוי קלקול ולא חשיב שבח מיהו ז"א כיון דלפי דבריו המצות מותרין א"כ שפיר י"ל דאומן קונה בשבח כלי מיהו זה רק היכי דהאומן רוצה לקנות אבל היכי שמחזיר המצות ואינו רוצה לקנות א"כ ממילא המצות מותרין גם לאחרים דלא קנסו אלא לממון שהוא שלו ולא בשל אחרים ודו"ק:

ג ובתשו' אחת כתבתי ע"ד אשר כתבו איזו מחברים שהסופר צריך להקנות הגט להבעל אחר שנכתב הגט משום דאומן קונה בשבח כלי ולענ"ד אין לחוש בזה ל"מ לפימ"ש הרשב"א בחי' ב"ק (צח.) דבכל דוכתא אמרינן אדעתא דבעה"ב אשבח אלא אפי' להחולקים זה רק בשאר אומנות דהוי דבר השוה לכל נפש ולא בעי כונה לשם בעלים יתכן דאדעתא דנפשי' אשבח אבל בגט אשה דבעי לשמו ולשמה מלבד זה שהשמות מוכיחין שנכתב הגט לשמה מסתבר דעל דעת הבעל אשבח דהנה הר"ן ז"ל התעורר במס' גיטין (כב:) במשנה דתנן התם האשה כותבת והא מחסר' הקנאת האשה לבעל בין כתיבה לנתינה כו' ע"ש ושם בגמ' (כ) אמר ר"ח יכילנא למפסלינהו לכולי גיטי דעלמא א"ל רבא מ"ט אילימא משום דכתיב וכתב והכא איהי קא כתבה לי' ודלמא אקנויי אקני לי' רבנן ופרש"י האי זוזא מדידה כו' ע"ש נראה דרש"י לא רצה לפרש דרבנן אקנויי אקני לי' הגט משום דקשיא לי' א"כ הוא מחוסר הקנאה בין כתיבה לנתינה ולכן פרש"י דאקנו לי' רבנן האי זוזא מדידה והוי כמאן דיהיב לי' איהו ומשום דאומן קונה בשבח כלי אין חשש דע"כ הסופר על דעת הבעל אשבח דאי אדעתא דנפשי' א"כ יהי' הגט מחוסר הקנאה ופסול לגרש בו ואין כאן שבח אלא קלקול וע"כ כל מה שעשה הסופר הכל בשליחת הבעל עשה ודו"ק:

ד עוד יתכן בעיני לחלק בין אם אפה המצות בפסח בזה אפשר לומר דאינו נאמן לומר שוגג היתי להתיר המצות כיון דעדותו נוגע לענין איסור בשעה שאנו דנין אם המצות מותרין או לא משא"כ היכי דהעובדא קודם הפסח דאז אין עדותו נוגע להתיר ספק איסור לכ"ע נאמן ומקבלין עדותו להתיר המצות בחזקת שמותרין לאכילה בפסח:

ובפ' האשה רבה (צד:) פרש"י ד"ה וגיסו בעל אחות אשתו ובא עד אחד ואמר לו מתה אשתך ולזו אמר מת בעלך כו' והתוס' שם כ' בד"ה ואע"ג כו' ומיירי באמרו לו שני עדים שמתה אשתו וא' העיד על גיסו אבל בע"א על מיתת אשתו אינו יכול לישא אחותה ועיין מהרש"א שם ובב"י אה"ע כ' דרש"י לא ס"ל כשי' התוס' ע"ש והיא פלאי דהא משנה מפורשת אין האיש נאמן לומר מת אחי שאייבם את אשתו ולא מתה אשתי שאשא את אחותה ובגמ' יבמות (צד.) דייק הש"ס הא עד אחד מהימן פרש"י ד"ה סיפא כו' בתמי' מי מהימן ע"א לומר מתה אשתך לישא אחותה ע"ש. והנלענ"ד עפ"י מאי דאי' בפ' עשרה

יוחסין (פ.) סוקלין ושורפין על החזקות וכ' הרמב"ם ה' סנהדרין (פט"ז) דא"צ שני עדים אלא בשעת מעשה אבל האיסור עצמו יוחזק בעד אחד כיצד אמר עד אחד חלב כליות הוא אשה זו גרושה היא ואכל או בעל בעדים אחר שהותרו בו ה"ז לוקה אעפ"י שעיקר האיסור הוחזק בע"א ע"ש:

ובפ' החולץ (ל"ט:) אישתמודיעינהו פליגי בה רב אחא ורבינא ח"א בעדים וחד"א אפי' קרוב והלכתא גלויי מלתא בעלמא הוא וכ' הרי"ף דאפי' אשה או קרוב מהימן משום דלא אמלתא דאיסורא ולא אממון קא מסהיד אלא גלויי מלתא בעלמא עיין בב"י אה"ע (סימן קס"ט) והריב"ש תשו' (קפ"ב) כ' שנראה לו לפי לשון הרי"ף שאין אשה וקרוב נאמן לומר זה אחיו כשמעידין כן בשעת מעשה אלא שאם אמרו כן קודם מעשה דאז אין מעידן לא על ממון ולא על איסור והובאו דברים אלו בב"י אה"ע (סימן קנ"ז) ע"ש. ועפי"ז נלענ"ד דהא דתנן במס' יבמות אין האיש נאמן לומר כו' ושאשא את אחותה בדיוק נקט הש"ס כן שהוא מעיד שמתה אשתו ורוצה שישא את אחותה ובזה מסתבר דאינו נאמן להתיר המוחזק אצלינו לאיסור ובעי עדות גמורה אכן רש"י ז"ל דקדק בלשונו שכ' לפרש וגיסו בעל אחות אשתו ובא ע"א ואמר לו מתה אשתך ולזו אמר מת בעלך מזה נראה להדיא דרש"י כ' זאת בכונה דבכה"ג מהני עדותו כיון דבשעה שהעיד לזה שמתה אשתו לא הזכיר לו כלל שגיסו בעל אחות אשתו מת וכן בשעה שהעיד להאשה שמת בעלה לא הזכיר בעדותו שאחותה מתה נמצא דלא העיד להתיר להאיש שישא את אחותה ובכה"ג שהעיד שמתה אשתו הרי לא העיד לא על ממון ולא על איסור ושפיר מהימן להחזיק הדבר שכן הוא ואח"כ ממילא מותר האיש שישא את אחותה וז"ב בעזה"י:

ובירושלמי מס' ר"ה (פ"ב ה"א) ר' אמי מל עפ"י נשים וכן הוא בירושלמי יומא (פ"ג) ובציון שם הביא מ"ש השי"מ במס' כתובות (ע"ב.) בשם הקדמוני' דנשים אינם נאמנים באיסורין ותמה ע"ז מהא דאי' במס' פסחים (מ) דמסר לאמי' דמנקיט' לי' חוטי בארבא ואי נימא דשימור משעת קצירה הוא מן התורה כדעת הפר"ח איך האמין לאשה ע"ז. ובירושלמי שם אמר ע"א נולד איש פלוני בשבת מלין אותו ע"פ ופי' הק"ע אמר שנולד התינוק בשבת מלין אותו בשבת הבא על פיו ע"ש ולהנ"ל א"ש היטב דעדות כזה שמעיד בשעת שנולד התינוק וכן האשה המעידה על החיטים בארבא טרם הגיע החיוב של אכילת מצה א"כ אין העדות להוציא ממון או לאסור או להתיר אין זה רק גלוי מלתא בעלמא ומהני אפי' עדות אשה ובנידון שאלתינו נמי מהני מה"ט במה שהאופה אומר שהמצות כשרים המה וכי שמע מאנשים האופים שעושין כן לכתחילה ודו"ק:

את זה ראיתי לכתוב כאשר נראה ברור בעיני בעזה"י

כותב וחותם אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן כ

ב"ה. לבאר הדין אם שותפות נכרי בבית דירה של ישראל חייבת במזוזה מה"ת:

א בפ"ק דיומא (י"א:) ת"ר בית הכנסת ובית האשה ובית השותפין חייבת במזוזה. פשיט' מ"ד ביתך ולא ביתה ביתך ולא בתיהם קמ"ל כו' אלא ביתך למה לי כדרבא דאמר רבא דרך ביאתך כו' והתוס' במס' חולין (קל"ו:) ד"ה אלא ביתך למה לי הקשו תימה אמאי לא אמר למעט שותפות דנכרי כדאמר בכל הני דלעיל ע"ש. והנלענ"ד ליישב ק' התוס'. עפ"י מה דאי' בירושלמי מס' יומא (פ"א ה"א) כל הלשכות שהי' במקדש פטורות מן המזוזה חוץ מלשכת פלהדרין שהי' דירה לכה"ג שבעת ימים בשנה א"ר יהודה אף היא גזירה. בשעריך אית תנייי תני פרט לשערי הר הבית והלשכות והעזרות אית תנייי תני לרבות מ"ד פרט ר' יהודה מ"ד לרבות רבנן. וקשה לי לשי' התוס' במס' ע"א (כ"א.) ד"ה הא כו' דהשוכר בית מה"ת פטורה מן המזוזה דכתיב ביתך ולא של אחרים כמו בטלית שאולה דפטורה מציצית מדכתיב כסותך ולא של אחרים א"כ לר' יהודה למה לי קרא בשעריך למעט של קודש תיפוק לי' מדכתיב ביתך ולזה י"ל כיון דלכל ישראל יש חלק בהר הבית כמבואר ברמב"ם בה' נדרים (פ"ז ה"ב) וז"ל ומותרין בדברים שהם בשותפות כל ישראל כגון הר הבית והעזרות כו'. א"כ ממילא בשל חול כה"ג אף לשי' התוס' חייבת במזוזה כמבואר בבריתא דבית השותפין חייבת במזוזה ולהכי הוצרך ר' יהודה למעט דהר הבית והלשכות פטורות לפי שהן של קודש. אכן קשה לי להיפך לשי' רש"י דחובת הדר הוא מה"ת כפרש"י בפ"ק דע"א שם א"כ לרבנן למה לי קרא לרבות שערי הר הבית והלשכות תיפוק לי' דאפי' בשל אחרים חייב במזוזה דהך ביתך אמר רבא דרך ביאתך ואין אנו דנין על הבית של מי הוא וכפרש"י פ"ק דפסחים (ד) ע"ש. ממילא בלשכת פרהדרא שהי' דירה לכה"ג פשיט' דחייב במזוזה. והנ"ל בזה די"ל דרק בבית דירה של חול קרינן בי' ביאתך שהוא לצורך האדם אבל במקדש שהוא דירה לכה"ג דפרישתו לקודש זה לא חשיב ביאתך תדע דהא שערי היכל לכ"ע פטורין מן המזוזה לפי שהן של קודש ובחול כה"ג חייב אפי' אין בה בית דירה כל שנכנסין ויוצאין בה הוי בכלל ביתך וע' בדרישה יו"ד (רפ"ו סק"ט) ולהכי ה"א דאפי' אית בי' בית דירה לכה"ג פטורה ממזוזה דאף דהכה"ג דר בלשכת פרהדרא ועושה בה צרכי' של חול מ"מ כיון דעיקר דירתו משום דפרישתו לקדושה צורך עבודת יוה"כ היא והיא צורך גבוה ולהכי איצטרך קרא בשעריך לרבות דהיכי דאית בי' בית דירה חייבת במזוזה ור' יהודה ס"ל בשעריך

למעט אפי' היכי דאית בי' בית דירה לכה"ג אף דבעלמא מזוזה חובת הדר הוא ולא של בית מ"מ ס"ל לר' יהודה דהך דירה של כה"ג בלשכת פרהדרא משום דהוי דירה בע"כ לא שמה דירה כדאי' בפ"ק דיומא (י) או אפי' נימא דס"ל לר' יהודה דירה בע"כ שמה דירה זה רק בשל חול אבל בשל קודש פטור משום דעיקר דירה של כה"ג בלשכת פרהדרין הוא צורך עבודת יוה"כ דפרישתו לקדושה לצורך גבוה ומצינו כה"ג בנדרים ונדבות דאין קריבן דיו"ט אעפ"י שיש בהם היתר לאכילת אדם מ"מ כיון דעיקרו לגבוה לא חשיב לכם וממעט לי' מדכתיב לכם ולא לגבוה והא דמחייב ר' יהודה סוכת החג במזוזה אף דדר בסוכה לצורך מצו' שאני מצו' דל"ש בה לומר עיקר' לגבוה כמ"ש התוס' שבת (כ"ד.) ואף דבפ"ק דמנחות (ה:) פריך הגמ' אטו מילה צורך הדיוט הוא צורך גבוה הוא י"ל דודאי גוף המצו' אינו צורך הדיוט אבל דנימא דגם הנאה הבאה לו הוא משלחן גבוה זה ל"ש רק בשל קודש דכל מה שנהנה הוא כנוטל פרס מרבו והנאה שיש לאדם משל קודש הוא בכלל העיקר הנעשה לצורך גבוה. איברא דבגוף הדין דמשמע לרבותינו התוס' ישנים והריטב"א ז"ל דלשי' הירושלמי ס"ל לר' יהודה דאפי' אי נימא דירה בע"כ שמה דירה ממעט לה ר' יהודה מקרא בשעריך לפי שהן של קודש לכאורה קשה לי מהא דאי' בירושלמי שם יאות א"ר יהודה בשעריך מ"ט דרבנן אטו בית דירה יש בהן מבואר מזה דהטעם משום דאין בהן דירה ולא מפני שהן של קודש ואלו הי' בהם בית דירה גם שערי הר הבית חייבין במזוזה והוא בכלל שעריך. ותו הקשיתי לשאול דבירושלמי מס' פסחים (פ"ז הי"ב) אי' לא קדשו תחת האגף שבירושלים כו' ר' יוחנן בר מדיי' בשם ר' פינחס מן מה דאנן חמיי רבנן שלחין סנדליהון תחת האגף של הר הבית הדא אמר שלא קדשו תחת האגף של הר הבית וא"כ אמאי נקט הירושלמי יומא בשעריך למעט שערי הר הבית הא שערי הר הבית לא נתקדשו כלל. אפי' בקדושת הר הבית והמה של חול ממש:

והנ"ל עפ"י מה דאי' במס' מנחות (ל"ג:) דלית ליה תקרה פטור מן המזוזה וכ' התוס' שם ד"ה דלית כו' ומה שפי' כו' שאין הבית מקורה קשה מי גרע משערי חצרות כו'. והרא"ש בהלק"ט כ' דשאני חצרות דדרכו להיות כך ומשמשות הבתים ע"ש. ואני רואה דברים אלו מבוארים בירושלמי שם במס' יומא דאי' שם התיב ר' יוסי בי ר' בון לסיוע לרבנן והתני בשעריך לרבות שערי מדינה ושערי חצרות וכי בית דירה אית בהו אלא שבהן נכנסין לדירה ה"נ שערי הר הבית דאמרו רבנן לחיובא ה"ט אעפ"י שאין בהם בית דירה חייבין מפני שבהן נכנסין לדירה ע"ש. ולפי"ז שפיר מקשה הירושלמי יאות א"ר יהודה מ"ט דרבנן וכי בית דירה אית בהו דאלו הי' בית דירה בשערי הר הבית פשוט דחייבין

במזוזה כיון דשערי הר הבית חול הם ולא נתקדשו אפי' בקדושת הר הבית אכן כיון דבית דירה לית בהו א"כ אין החיוב מזוזה מצד עצמו של השער רק מפני שבהן נכנסין לדירה וכיון דהר הבית קודש והוא גופי' פטור מן המזוזה ממילא השער נמי פטור ודו"ק: והרמב"ם בה' מזוזה (פ"ו ה"א) כ' ז"ל עשרה תנאים יש בבית ואח"כ יתחייב הדר בו לעשות מזוזה כו' ושיהי' חול כו' ושם (ה"ו) הר הבית והלשכות והעזרות ובתי מדרשות שאין בהם דירה פטורות מן המזוזה לפי שהן קודש. ובתוס' מנחות (ס"ז.) כ' בד"ה עריסותיכם ולא עריסת נכרי וחד עריסותיכם ולא עיסת הקדש כו' דכיון דגלי לן הכא גבי חלה דהקדש ונכרי שוין ה"ה בכל דוכתא כו' הקדש ונכרי מחד קרא נפקא. ולפי"ז תו לא קשה מה שהקשו התוס' במס' חולין אמאי לא אמר ביתך למעט שותפות נכרי דז"א דכיון דמבואר בברייתא דבית הכנסת חייבת במזוזה ע"כ דהך ברייתא אתיא כמ"ד בשעריך לרבות של קודש ולשי' הרמב"ן הובא בר"ן פ' בני העיר מבואר שם דס"ל קדושת בית הכנסת מה"ת ואפ"ה חייבת במזוזה אף שהוא קודש מכ"ש בשל נכרי דמסתבר טפי לרבות דחייבת במזוזה כמ"ש התוס' מנחות שם דכל היכי דמרבה של קודש כ"ש דמרבה של נכרי ואם בשל קודש שותפות דישראל חייבת במזוזה כ"ש בית של נכרי בשותפות דישראל דחייבת מה"ת במזוזה אפי' לשי' התוס' ודו"ק:

ב והרשב"א ז"ל בחי' חולין (קל"ו.) כ' וז"ל וא"ת ואמאי לא אמרינן ביתך למעוטי שותפות דנכרי כדאמרינן בכל הני דלעיל נ"ל משום מזוזה חובת הדר הוא כו' ואפי' דשותפות דנכרי ישראל הדר בה צריך שמירה. אכן המרדכי כ' בפשיטות להיפך וז"ל הגהות מרדכי פ"ח דחולין שאל ר' אביגדור את ר' חיים בית ישראל ונכרי שותפין בו אם חייב במזוזה כו' וזאת אשר השיב כו' נ"ל שבית ישראל ונכרי שותפות בו פטור מן המזוזה כו' מצינו בפ"ק דיומא גבי הא דתניא בית השותפין מטמא בנגעים כו' דמרבה שותפות דישראל ולא ממעט שותפות דנכרי ואפ"ה שותפות דנכרי לא מטמא בנגעים כדתניא במס' דנגעים והטעם כיון שיש לנכרי חלק בבית זה ונכרי לאו בר טמוי' בנגעים הרי אין כאן בית שלם לגבי טומאת נגעים דבעינן בית שלם וכן לגבי מזוזה כיון שיש לנכרי חלק בגוף הבית ובשער הרי אין כאן בית שלם להתחייב במזוזה כו' ע"ש:

ודע דמ"ש ר' חיים דשותפות דנכרי לא מטמא בנגעים כדתניא במס' נגעים לקוצר ידיעתי לא מצאתי דין זה במס' נגעים ואולי כונתו למה דתני' בתוספתא (פ"ו) דמס' נגעים ושם אי' בזה"ל בית שצדו אחד נכרי וצדו אחד ישראל צדו אחד בארץ וצדו אחד בחוץ לארץ אין מטמאין בנגעים וכן העתיקו הרמב"ם והר"ש ז"ל. וקשיא לי מדוע לא נקט התוספתא

בלשון מבואר יותר ובקיצור הוי לי' לומר בית של ישראל בשותפות נכרי אינו מטמא בנגעים:

ובש"ס נגעים (פי"ג) הובא בפ' העור והרוטב (קכ"ח.) אבן שבזוית בזמן שהוא חולץ חולץ את כלו ובזמן שהוא נותץ נותץ את שלו ומניח את חלק חברו ופרש"י ד"ה כשהוא חולץ כו' כדכתיב וחלצו את האבנים (פי' לפרש"י דלשון וחלצו הוא לשון רבים עיין בת"כ) ובד"ה נותץ את שלו פרש"י חולץ את האבן ונותץ את צד שלו וזה אינו מובן מה בעי רש"י בזה שמפרש על דין נותץ את שלו חולץ את האבן מה ענין חליצה אצל נתיצה. ובד"ה ומניח של חברו פרש"י דהא כתיב ונתץ את הבית ולא שתי בתים וקשיא לי בזה מדוע לא פרש"י כשי' הר"ש שכ' דפי' במשנה במס' נגעים וכ"כ הרב שם ומניח של חברו מדכתיב אבניו ולא של חברו ע"ש:

והנ"ל עפ"י מה דאי' בש"ס דע"א (מ"ז.) מי שהי' ביתו סמוך לע"א נידון מחצה על מחצה אבניו עציו ועפרו מטמאין כשרץ ופרש"י של אותו כותל מטמאין כשרץ אפי' חלקו לפי שאין ברירה והתה"ד (סימן של"ז) הוכיח מזה דכל אבני הכותל שבצד זה ושבצד השני של שניהם שוה דאי ס"ד דכל צד שכנגדו הוא חלקו א"כ יש ברירה וכ"כ הריטב"א במס' ע"א שם ע"ש. וכן הוא בש"ע חו"מ (קנ"ז ס"ו) אכן שי' הרמב"ם דהא דתנן כותל הסמוך לע"א אבניו עציו ועפרו מטמאין היינו חלק הפנימי לצד הע"א אבל חלק הפונה לצד חוץ לצד דירת ישראל טהור הוא. ע"ש. ובירושל' סוף פ' בתרא דבבא מציעא אי' כותל שבין שתי חצרות ונפרץ רב ושמואל חד אמר מחצה לזה ומחצה לזה וחד אמר כלו לזה וכלו לזה מה מפקא מביניהון מצא מציאה מ"ד מחצה לזה ומחצה לזה מחציו ואילך לזה ומחציו ואילך לזה מ"ד כלו לזה וכלו לזה המוציא זכה. ולפי"ז הרמב"ם דמפרש כותל הסמוך לע"א אבניו עציו ועפרו מטמאין כשרץ היינו רק צד של ע"א אבל צד השנית של ישראל טהור נראה דס"ל כהך מ"ד בירושלמי דכותל שנפרץ בין שתי חצרות אמרינן מחצה לזה ומחצה לזה וכיון דמחציו ואילך לישראל לכך טהור הוא ולפי"ז הא דתנן במס' נגעים אבן שבזויות נותץ את שלו ומניח של חברו שפיר כ' הר"ש הטעם מדכתיב ונתץ את אבניו משמע דוקא שלו וצד הפונה לבית חברו אינו שלו ואינו בכלל אבניו. אכן לשי' רש"י והריטב"א דס"ל דכותל הסמוך לע"א מטמא אפי' חלקו של ישראל ולמ"ד בירושלמי דכותל שבין שתי חצרות שנפרץ אמרינן כלו לזה וכלו לזה א"כ א"א למעט מדכתיב אבניו דנימא ולא של חברו דהא כל האבנים אפי' צד הפונה לבית חברו חשיב שלו ואם מצא מציאה אפי' בצד של חברו קנה משום דיד שניהם שוה בכל האבנים ואם צד האחד אבנים פשוטות וצד השני אבני גזית הכל בשותפות כדאי' בתה"ד שם.

איברא דקשאי לי במה שפרש"י דאפי' חלקו של ישראל אסור משום דאין ברירה הא קי"ל כראב"י השותפין שנדרו הנאה זה מזה אמרינן זה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו וביאר הר"ן ז"ל במס' נדרים דאפי' למ"ד בעלמא אין ברירה האי ברירה עדיפא שע"ד כן לקחוהו שבשעה שישתמש בה אחד מהם תהא כלו שלו ע"ש. וכ"כ הרשב"א בתשו' סימן (ס"ב) דאם רבים לקחו אתרוג לצאת בו אמרינן דהוי כהתנו דבשעה שיקח כל האחד האתרוג לצאת בו יהי' כלו שלו ע"ש א"כ בכותל הסמוך לע"א נמי נימא דהוי כהותנו שצד האחד מהכותל יהי' של נכרי בשעה שישתמש בו והצד השני שהישראל משתמש בו יהי' של ישראל ואין הנכרי יכול לאסור של ישראל. אכן נכון היטב עפ"י מה דאי' בירושלמי דמקשה לרשב"ל דס"ל ע"א שנשתברה מאלי' מותרת בכותל הסמוך לע"א עכ"פ הוי כנשתברה מאלי' ומשני דמיירי שהשתחוה לכל אבן ואבן ואח"כ בנאה ע"ש. וטרם שהי' כותל בנוי ודאי כל האבנים של שותפות וכן בכותל שנפרץ בין שתי חצרות דכיון שנפל הבנין ואין כאן רק האבנים של שותפות שפיר פליגי בירושלמי דחד אמר מחצה לזה ומחצה לזה וחד אמר כלו לזה וכלו לזה משום דבכל אבן יש לכל אחד מהשותפים זכות להשתמש בו ובכל חלק מן כל האבן יש להנכרי זכות. ובמס' שבת (קכ"ה.) תנור וכירים יותץ מחוסר נתיצה יותץ שאין מחוסר נתיצה טהור פרש"י ד"ה ואם לאו כו' דנתיצה לא שייך אלא בבנין מחובר וכשאין מחובר שבירה שייך כו' ע"ש. וכ"כ בפי' הר"ש ע"ש. וכיון דגבי בית המנוגע ונתץ את הבית כתיב ע"כ הוא רק בבנין מחובר א"כ תו הדרינן לסברא דאמרינן יש ברירה דכל אחד מהשותפין הצד שמשתמש בו הצד הפונה לדירתו חשיב שלו וצד השני שחברו משתמש בו הוא רק לחברו. אכן מבואר בגמ' יבמות (ק"ג.) דמקשה דנימא כתותי מכתת שעורי' ולא קרינן בי' והבא אל הבית ומשני ונתץ את הבית כתיב אפי' בשעת נתיצה קרוי בית והיינו משום דאין נתיצה בלא חליצה ואפ"ה קרוי בית ולהכי פרש"י נותץ את שלו פי' חולץ את האבן ואח"כ נותץ את שלו וכיון דחולץ את האבן א"כ הכל בשותפות ולהכי לא פרש"י דממעט מדכתיב אבניו ולא של חברו כיון דאמרינן כלו לזה וכלו לזה א"כ הכל אבניו:

ולפי"ז אני אומר דהא דאי' בתוספתא בית שצדו אחד נכרי וצד אחד של ישראל אינו מטמא בנגעים בדוקא נקט כה"ג דהיכי דהוי בשותפות נכרי וישראל ויד שניהם שוה דיש לומר כלו לזה וכלו לזה חשיב בית של ישראל כיון דיש לישראל זכות בכל חלק וחלק של האבנים והעצים והכל חשיב אבניו משא"כ היכי דמבורר החלק של נכרי היינו שצדו האחד הוא רק להנכרי בכה"ג לא חשיב חלק של ישראל בית שלם ובית חסר אינו מטמא בנגעים ופטור מן המזוזה אבל בית שאינו מבורר החלק של נכרי והישראל דר בו

שפיר קרינן בי' ביתך וחייב במזוזה דממ"נ אי אמרינן יש ברירה א"כ בשעה שמשתמש בו חשיב הכל שלו דהוי כהתנו מתחילה שבשעה שישתמש בו יהי' כלו שלו וכמ"ש הר"ן ז"ל בריש פ' השותפין ואי אמרינן אין ברירה א"כ חשיב הכל שלו דאמרינן כלו לזה וכלו לזה כפרש"י בע"א (מ"ז) כנ"ל וחשיב בית של ישראל וקרינן בי' ביתך ודו"ק:

סימן כא

תשובה להרב הגדול וכו' מוה' יוסף יהודה נ"י ראב"ד ומו"ץ דק"ק קאסוב.

הנה בענין גט בע"כ או להתיר אשה על אשתו משום דאמרינן לאדם חטא בשביל שתזכה וה"נ מוטב שיעבור על חדר"ג ולא ישב בהרהור עבר' ושלא יבא ח"ו למכשול גדול אין זה דבר ברור ובמס' מנחות (מ"ח) פריך הגמ' בפשיטות וכי אומרים לאדם חטא בשביל שתזכה ע"ש ובתשב"ץ (ח"ב נ"ג) כ' ז"ל מ"ש שמוטב שנסכים בהיתרו של זה אע"פ שיש בו עברה שהרי הוא מתחרט ולא שיעמוד בעבירה של חרטה כל ימיו בזה אני אומר שלא כדבריך שאין לומר לאדם עמוד וחטא חטא זה כדי שלא תחטא חטא אחר כו' וכן השיב הרשב"א ז"ל על מי שנשבע כו' ואסר הרב לפי ששחוק בקוביא עבירה ואין נזקקין להתיר כדי שלא יעבור עבירה וכ"ש בנידון הזה שההיתר הוא עבירה בשעתה כו' ע"ש. ולענין גט בע"כ או לישא אשה על אשתו נלענ"ד דל"ש כלל הך סברא חטא בשביל שתזכה דע"כ לא אמרינן חטא בשביל שתזכה אלא היכי דהחטא אינו נוגע אלא להחוטא ואינו חב לאחרים אבל היכי דהחטא נוגע לגרע זכות חברו בזה כ"ע מודו דאמרינן מה חזית דדמא דידך סומק טפי והרי בשנים שהלכו בדרך ואין לו אלא קיתון של מים שאינו מספיק לשניהם דדריש רע"ק וחי אחיך עמך חייך קודמין לחיי חברך כש"ס ב"מ (ס"ב.) דוקא בשלו אמרו אבל להציל עצמו בשל אחרים קי"ל דאסור להציל עצמו בממון אחרים כש"ס ב"ק (קי"ז:) ובפ' הכונס (ס':) ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים כו' וקא מבעיא לי' מהו להציל עצמו בממון חברו כו' חבול ישיב רשע גזלה ישלם כו' ויצילה דלא שביק להו לאחלופי ופרש"י שלא ישרפוהו ע"ש מבואר מפרש"י דאפי' במקום סכנת נפשות אסור להציל א"ע בממון חברו ואפי' לאחלופי. ואפי' בשב ואל תעשה שכ' התוס' פ' הבא על יבמתו (נד:) דהיכי דלא עביד מעשה אמרינן מה חזית דדמא דחברך סומק טפי דלמא דמא דידך סומק טפי זה רק היכי דלא התחייב בזה לחברו ולא קיבל על עצמו שום שיעבוד לנגד חברו אלא דהתור' אמרה ל"ת על דם רעך ומצו' להציל את חברו וממילא כ"ש היא שמצו' להציל את עצמו וחיי עצמו קודמין אכן בשלו אמרו אבל שישא אשה על אשתו ולמנוע מאשתו שכו"ע זה הוי כמציל א"ע בממון חברו וצערא דגופא והרי

משעת נשואין נשתעבד מה"ת בשכו"ע וגם אפי' בלא חדר"ג אסור לישא אשה על אשה כמ"ש הנמ"י פ' ארבעה אחין. ובתוס' יבמות (ס"ד.) כ' בד"ה אעפ"י כו' היכי דשהה עמה י' שנים שרי להכניס צרתה כמו שמצינו באברהם ע"ש מבואר מדבריהם דקודם י' שנים אפי' לא זכה להבנות ומכ"ש היכי דיש לו בנים אסור להכניס צרה לביתו ובתשו' בשמים ראש (קסח) כ' וז"ל ובשעת נשואין אדעתא דהכי נשאת לו שיצטרך רצונה בשעת גרושין וה"ז כגוזל וחומס לזכות לנפשו. ואני מצאתי און בדבר מהא דאי' מגילת רות (ד' י"ו) ויאמר הגואל לא אוכל לגאול וכ' התרגום פרוקי כה"ג לית אנא יכיל למפרק על דאית לי איתתא לית לי רשו למיסב אחרניתא ע"ש:

ב ובפ' יוה"כ (פ"ג.) בסוגי' דמאכילין אותו הקל הקל תחילה טבל ותרומה תנאי הוא כו' והק' בס' פר"ד דרוש (י"ט) למה לא נעשה תיקון אחר וינצל מאיסור טבל ומאיסור תרומה והוא שיתקן הטבל ויפריש התרומה ויחזור ויערב אותה עם החולין דהשתא ליכא איסור תורה כלל דמין במינו הוא בטל ברוב ע"ש ואני הקשיתי מהא דאי' במס' חולין (קל:) מנין לבעה"ב שאכל טבלים שפטור מתשלומין ת"ל ולא יחללו את קדשי בני ישראל אשר ירימו אין לך בהם אלא משעת הרמה ואילך א"כ איך אפשר לומר טבל ותרומה מאכילין אותו תרומה מלבד איסור תרומה לזרים יש בזה איסור משום גזל וחבול רשע גזלה ישלם אפי' לאחלופי משא"כ אם מאכילין אותו טבל אין בזה איסור גזל כיון דאין זכות לכהן אלא משעת הרמה ואילך:

ובמס' קדושין (עט.) הי' בודק את החבית להיות מפריש עלי' תרומה כו' פרש"י להיות סומך עליו בהפרשת תרומותיו כשבא לשתות כו' מכאן ואילך ספק תרומה ויחזור ויתרום ובתוס' רי"ד כ' ז"ל קשה לי בהאי פירוש' דכיון דכבר שתה מה דהוי הוי ואפי' איגלאי מילתא דשתה טבלים אינו חייב להפריש תרומה עליהן ע"ש. והנ"ל עפ"י מה דאי' במס' חולין (קל"א.) ת"ש הרי שאנסו בית המלך את גרנו אם בחובו חייב לעשר שאני התם דקא משתרשי לי' ובתוס' ד"ה שאני הקשו דה"נ מתנות כהונה כשאכלן משתרשי לי' כו' ע"ש וכ' הר"ן ז"ל לתרץ שכל שנתכוין ליקח מתנות כהונה לעצמו ושינה אותן בצביעה או אכלן שוב אינו משלם אע"ג דמשתרשי לי' שהרי הפקיע מצותו וחיוב ממון אין בהם אבל אנסו בית המלך את גרנו בחובו כיון שלא הפקיע מצותו ומשתרשי לי' עדיין מצותו עלי' כו' ע"ש:

ובפ' כל שעה (ל"ח.) בתוס' ד"ה אתיא כו' הקשו כיון דבעינן מצה משלכם אמאי איצטרך למעוטי טבל תיפוק לי' דבעינן שלכם וטבל אינו שלכם כדמוכח גבי אתרוג של טבל דלכ"ע לא יצא משום דלא הוי שלכם ע"ש ואמרתי דלפי מה דחדית הר"ן במס' חולין שוב

לק"מ קושית התוס' דבשלמא באתרוג דהוי בעין ולא שינה אותו א"כ לא הפקיע מצותו ודאי לא חשיב שלכם דנהי דאין לכהן אלא משעת הרמה ואילך מיהו כיון דמוטל עליו מצות הפרשת תרומה ומעשר לא חשיב שלכם משא"כ גבי מצה של טבל דבעי לקיים מ"ע של אכילת מצה וכי אכל המצה הרי הפקיע מצותו וחיוב ממון אין במת"כ שפיר חשיב שלו ולפי"ז אמינא טעמא להצדיק פרש"י במס' קדושין דמיירי שמפריש חבית יין להיות סומך עליו כשבא לשתות כו' ומה שהקשה התוס' רי"ד כיון דכבר שתה מה דהוי הוי ואפי' איגלאי מלתא דשתה טבלים אינו חייב לק"מ דבשלמא במס' חולין דמיירי באוכל טבלים ונתכוין שיקח המתנות כהונה לעצמו שפיר אמרינן כיון שחיוב ממון אין כאן אלא שמוטל עליו מ"ע מה"ת שיתן מתנות כהונה לכהן וכל שהפקיע המצו' פטור מלשלם אף דמשתרשי לי' משא"כ בנידן דהי' בודק את החביות דאין דעתו להפקיע המצוה ואינו מתכוין לגזול המתנות כהונה שיקח לעצמו אדרבא הרי הפריש החבית יין להיות סומך עליו בהפרשת תרומה ומעשר זה דומה להיכי דאנסו בית המלך את גרנו בחובו כיון דנהנה ומשתרשי לי' מצות מתנות כהונה מוטלת עלי' וחייב לעשר ודו"ק:

ג אכן מה שהקשיתי למה בטבל ותרומה מאכילין אותו תרומה נימא דעדיף טפי להאכילו טבל דאין בזה איסור גזל דהרי אין זכות לכהן אלא משעת הרמה ואילך וכי אוכל הטבל הפקיע המצו' של מתנות כהונה אבל במפריש התרומה וקורא לה שם כבר יש זכות לכהן כמ"ש התוס' יבמות (צ"ג.) ד"ה קנוי' כו' ובפירות ערוגה נמי לא בעי מעכשיו לפי שאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ע"ש אף דבתשו' מוהרי"ט ח"א תשו' (כ"ב) כ' שאינו יכול להקנות לבני אדם שאינם מבוררין ועפי"ז כ' בתשו' מחנה אפרים ה' צדקה (ס"ב) דאף דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט מ"מ היכי דהקדיש ממון לענים סתם לא הוי כמסירה כיון שאין מבורר איזו ענים ע"ש ולפי"ז י"ל דבתרומה ג"כ ל"ש לומר אמירה לגבוה כמסירה להדיוט כיון שהכהנים אינם מבוררין אכן ז"א דרק בצדקה שהוא נותן מנדבת הלב לכן מסתבר דכל שלא בירר שם הענים לאו כמסירה דמי משא"כ בתרומה נהי דיכול לברר להפריש התרומה איזו שירצה מיהא קדושתו בהפרשתו ומיד שתרם הוי ממון כהן וז"ב ואף דהוי ממון שאין לו תובעים מיהא איסור גזל יש בזה וחבול ישיב רשע גזלה ישלם ואפי' לאחלופי. אכן הדבר נכון היטב דשאני תרומה דהרי בידו לשאול עלי' א"כ טרם שבא ליד כהן ל"ש בזה לומר חבול רשע גזלה ישלם אפי' לאחלופי כיון דבידו לאתשולי ומיהדר לטבלא ויפריש ממק"א ואפי' אם כבר אכלה קי"ל כאמימר דס"ל אכלה כולה נשאלין עלי' אי בשוגג מחוסר קרבן ואי במזיד מחוסר מלקות כש"ס שבועות (כ"ז:) וא"כ כי מיהדר לטבלא שפיר יכול להפריש

ממק"א כפרש"י בקדושין כנ"ל ונהי דאיסור אכילתו לא מיתקן דממ"נ אכל איסור טבל או תרומה מיהא עכ"פ איסור גזל ל"ש בזה דהרי לא הפקיע המצו' דאדרבא הרי הפריש תרומה ובאכילתו לא נתכוין שיקח לעצמו מתנות כהונה בגזילה אלא להציל א"ע מחולי הרעבון ואח"כ ישלם להכהן ול"ש בזה חבול רשע גזלה ישלם אפי' לאחלופי דבתרומה בידו להחליף ע"י שאלה כנ"ל ודו"ק. ולפי"ז לא קשה מה שהקשה הפר"ד למה לא יתקן הטבל ויפריש תרומה ויחזיר ויערבנה עם החולין דז"א דבשלמא היכי דאכילת התרומה באיסור שפיר אמרינן אפי' אכלה כולה נשאלין עלי' משא"כ אם יערב התרומה בחולין ובטל מה"ת ברוב ואין כאן שם תרומה כלל וכי אכלה כולה תו אין בידו לאתשולי וא"כ בשעת אכילה יש בזה איסור גזל דנהי דאיסור תרומה בטל אבל ממונא לא בטל דצריך להרים ובירושלמי מפרש מפני גזל השבט ושי' התוס' בכורות (כ"ב:) ד"ה תעלה כו' דאינו יכול לפטור א"ע בממון וע' ש"ס ביצה (ל"ח:) איסור בטל ממונא לא בטל וא"כ שוב אמרינן חבול רשע גזלה ישלם אפי' לאחלופי ודו"ק:

ד והנה שתי תקנות מצינו להתיר האיש מכבלי העיגון גט בע"כ או שישא אשה על אשתו ויש בזה שינוי דעות הי מיניהו עדיף ולענ"ד נראה בעיני שאין כל הענינים שוין דהיכי דהאשה אסורה עליו מחמת עידי כיעור וכי"ב מוטב להתיר גט בע"כ אבל היכי דאנו דנין מחמת שלא זכה להבנות ממנה וכי"ב בזה נכון יותר להתיר לו שישא אשה על אשתו ואימא טעמא דידי עפ"י מה דמצינו שאחימלך אמר אל דוד אין לחם חול תחת ידי כי אם לחם קודש יש אם נשמרו הנערים אך מאשה וכ' ע"ז הרלב"ג והתיר הכתוב אכילתה לזרים ולא אכילתה בטומאה כי הזרות יתכן שיותר מפני פקוח נפש כי האכילה הוא בעצמותה מסירה הסכנה שתהי' מהרעבון ואולם הטומאה אין ראוי שתדחה מפני זה אחר שאינה בעצמותה סיבה להסיר הסכנה והאמנם דבריו תמוהין דקי"ל אין לך דבר העומד בפני פקוח נפש אבל דבר ברור הוא דסברת הרלב"ג נכונה עכ"פ היכי דאנו דנין לענין הקל הקל מסתבר יותר להתיר האיסור המסיר המכשול וקל הוא לעומת האיסור שאינו סיבה בעצמותו להועיל בדבר. ולפי"ז אני דן דהיכי דהאשה מותרת לו אלא שלא זכה להבנות ממנה בזה נכון יותר להתיר לו שישא אשה על אשתו דאיסור זה שישא אשה אחרת וידור עמה זה גופ' ועצמותו סיבה להציל האיש מדבר עבירה וקדוש יהי' שרוי בתוך מעיו לא כן הגט בע"כ הוא איסור בפועל אשר עצמותו אינו מסיר המכשול ולא הועיל הגט לרפאות השבר אלא שעי"ז יהי' ביכולתו שישא אשה אחרת אכן היכי דהאשה אסורה עליו האמנם התוס' ריש מס' זבחים (ב:) ד"ה סתם כו' כ' דאפי' זינתה אם ירצה הבעל לא יגרשנה אלא שלא תשמשנו ע"ש כבר כתבו

הפוסקים לחלק דהיכי דידוע שזנתה אינו מחויב לגרשה דלא חיישינן שמא יבא עלי' דהיא נמאסת בעיניו אכן היכי דהוי רק ספק שמא זינתה מחויב לגרשה וע' מ"ש בספרי ראש המזבח זבחים שם ובאופן הזה נמצא מתהפך הדבר שבאם ישא אשה על אשתו אינו מסיר המכשול כמו אם יתן לה גט דמה שיגרשנה זהו הוא הסיבה בעצמותה להיות גדר לשמור התורה והמצו' ודו"ק:

ה ובתשו' שו"מ מהדורא ד' (סימן קכ"ב) כתב בד"ה והנה לפענ"ד שיש תקנה כו' דיש לזכות לה גט ע"י אחר ובודאי זכות היא לה שהרי בעוה"ר בזמן הזה פריצות שכיח כו' ויכול לישא אחרת כשיזכה לה גט עכ"ל והמעיין בתשו' מוהרי"ק (סימן קמ"א) יראה שכ' שם דאין זה תקנה כיון דלשי' הרי"ף בפ"ק דגיטין אפי' היכי דהוי זכות לא מהני אלא דאינו יכול לחזור אבל להתיר האשה אינה מותרת עד שיגיע הגט לידה ע"ש א"כ לא הועיל כלום להצילה מדבר עבירה איברא דהטור ביו"ד (סימן רס"ז) כ' דאפי' לשי' הרי"ף היכי דאמר זכו בשטר שחרור מיד יצא העבד לחירות אפי' עד שלא הגיע השטר שחרור ליד העבד אכן לענ"ד זה רק בשחרור עבד דמצינו בגמ' זיכוי ע"י אחר אבל באשה לא מצינו זיכוי גט ע"י אחר ובירושלמי הובא בתוס' פ"ק דמס' גיטין (י"א:) ד"ה בגיטי נשים הגע עצמך כו' אשתו של מוכה שחין כו' ואין האשה מתגרשת ע"י אחר בע"כ ואף דגם העבד אינו משוחרר בשטר ע"י אחרים בע"כ כדאי' בגמ' ובש"ע וע' תוס' מס' קדושין (כ"ג:) ד"ה מהו כו' מיהו בסתם אמרינן זכות הוא להעבד כש"ס פ' השולח (מ:) חיישינן שמא זיכה לו גט ע"י אחר ע"ש ועכ"פ יכול למכרו שלא מדעתו ותו דקי"ל כרבנן דס"ל זכות הוא להעבד שיצא לחירות שיהי' ברשות עצמו אבל גבי אשה מן הסתם הגט חוב הוא לה ובפ' האשה שלום (קי"ח:) גבי המזכה גט לאשתו במקום קטטה מסיק הגמ' שם ת"ש דאר"ל טב למיתב כו' ע"ש:

ו ובעיקר הדין המבואר בש"ע אה"ע (סי"א) דמזכה לה גט הקשה בס' א"מ שם כיון דעיקר הטעם דזכין לאדם שלא בפניו כתבו התוס' כתובות (י"א.) כיון דזכות הוא לו אנן סהדי דניחא לי' ועביד שליחותי' וכיון דחזינן השתא דשבק' התירא ואכל' איסורא ל"ש לומר אנן סהדי דניחא לה ע"ש. והנה המעיין בתוס' כתובות שם ד"ה מטבילין גר קטן יראה שהתוס' מפרשים דמהני הטבילה דקדושיו קדושין מה"ת אכן מפרש"י ד"ה ע"ד ב"ד כו' וה"ה גר על ידיהן ומגעו ביין כשר וכבר הרגיש בזה בשיטה מקובצת ע"ש. והקצ"ח (סימן רמ"ג) הביא מ"ש התה"ד דהמשרתת יכולה להפריש חלה משום דזכין לאדם שלא בפניו והשיג עלי' דל"ש זכין לאדם שלא בפניו אלא היכי דהזוכה מקבל חפץ בשביל אחר כגון בגט דגוף הנייר יש בו איזו שיווי והמזכה הוא נותן להשליח

שיזכה בעד האשה אבל חלה אין שום קבלה לבעלת הבית דנימא שזכין לאדם שלא בפניו מבואר מזה דהא דאמרו זכי' מטעם שליחות זה רק היכי דהוי זכות גמור ואנן סהדי דניחא להו לבעלים שפיר מהני בתורת שליחות אכן היכי דל"ש לומר אנן סהדי דניחא לי' וכגון בגר קטן דאין שליחות לקטן ל"ש לומר זכי' מטעם שליחות מיהו היכי דזוכה בחפץ בזה לא בעי שליחות כלל ואמרינן זכין לאדם שלא בפניו וז"ב:

ובפ' השולח (ל"ז:) אין כותבין פרוזבל אלא על הקרקע ואם אין לו מזכהו קרקע כל שהוא וכ' הר"ן ומכאן נ"ל דמה דקי"ל זכין לאדם שלא בפניו כל שהדבר בעצמו זכות אע"פ שנמשך ממנו חוב שהוא יתר על הזכות זכה וקנה דהא הכא כשמזכהו קרקע כ"ש מתחייב הוא בכך אלא שאפשר לדחות שזה מקולי פרוזבל ע"ש וביו"ד סימן (קס"ד ס"ה) כ' הרמ"א דאין המלוה יכול לומר הקניתי לו משלי ע"י אחר דלא מהני בלא דעת הלוה והק' הט"ז מ"ש מפרוזבל דמהני אפי' שלא בפניו דהקילו בו כיון שהוא מדרבנן כו' וק"ו הוא מפרוזבל כו' דאל"כ גם הוא עשה איסור א"כ נימא דגם כאן מהני כשמקנה לו שלא בפניו וכ' ע"ז הנה"כ דיש לומר דדוקא דומיא דפרוזבל דהחוב הנמשך ממנו אינו בא מיד רק אח"כ כשמגיע שנת השמטה משא"כ הכא במה שמקנה לו בא חובתו מיד כו' ע"ש. ולפ"ז נלענ"ד דודאי היכי דאנו דנין להתיר את האשה להנשא לאיש אחר ע"י זיכוי הגט ע"י אחר אמרינן דל"ש בזה זכין לאדם שלא בפניו דנגד איסור דאו' בעינן שיהי' זכות גמור ואנן סהדי דניחא לי' ושליחותא עביד דאז מהני הזכי' בתורת שליחות ומה שמזכה לה גוף הנייר של הגט זה לא חשיב זכות גמור יען החוב יתר על הזכות וגם שבא החוב בשעת מעשה. ואם נמשך חוב יתר על הזכות ל"ש לומר אנן סהדי דניחא לה אדרבא אנן סהדי דלא ניחא לה משא"כ לענין להתיר לאיש שישא אשה על אשתו בזה סמכינן במה שמזכה לה גופו של גט כיון שגוף הדבר זכות הוא לה ואע"פ שנמשך ממנו חוב מ"מ כיון דעכשיו היא מורדת לנגד הבעל ול"ש בזה לומר צוותא דגופה עדיף לה מאי אמרת אולי תתחרט אח"כ ותשוב אל בעלה בזה אמרינן כיון דעכשיו זכות הוא שמזכה לה גופו של גט ואף דאח"כ נמשך ממנו חוב יותר על הזכות מיהו כיון דאיסור שישא אשה על אשתו בזה"ז אינו אלא איסור דרבנן שפיר מהני בכה"ג כמו דמהני בפרוזבל:

ובזה א"ש דהתוס' בכתובות שכ' דמיירי לענין שיהי' גר מה"ת וקדושי' קדושין דאו' להכי כ' הטעם דאנן סהדי דניחא לי' דבעינן שיהי' זכות גמור וגם כיון דאינו זוכה בשום חפץ ל"ש לומר זכין לאדם שלא בפניו רק היכי דהוי מתורת שליחות ואנן סהדי דניחא לי' ושליחותי' קא עביד משא"כ לפרש"י שמפרש דמהני טבילת גר קטן שלא יאסור היין במגע וזה הוי רק מדרבנן כמ"ש הש"מ שם ולזה סגי כל שעכשיו זכות הוא לו ודו"ק:

ז ובשאלתות פ' וארא כ' הטעם מדוע בג"ע יהרג ואל יעבור משום דפגמה לה דהוי כקטלה וראיתי בקונ' אחד שכ' ע"ז חזות קשה הוא דלדברי השאלתות אם היא פגומה מקודם שכבר זינתה לא אמרינן יהרג ואל יעבור וזה ודאי ליתא ולכן כ' דכוונת השאלתות דפגים לה היינו שמחטיא אותה דהוי כקטלה כמ"ש רש"י פ' תצא ולכן אף שכבר פגומה מחויב למסור א"ע ויהרג ואל יעבור ומבואר במג"א (סימן ש"ו) דאפי' ברוצים לאונסה מותר לחלל את השבת ואני אומר שדבריו וביאורו כונת השאלתות המה חזות קשה דאדרבא במג"א שם מבואר להיפך דדוקא ברוצים להמירה בע"כ וכל ימי' תחלל את השבת ומוטב לחלל שבת אחד ואל יחלל שבתות הרבה כש"ס יומא (פ"ה:) ושם נכון הדבר היטב דמחללין שבת בשביל פקוח נפש להציל איש מישראל מן המות להביאו לחיי עולם כדי שיקיים חוקי התורה והמצוה וישמור שבתות הרבה אבל איך אפשר לומר דאם אונסין אותו לבא על הערוה יהרג ואל יעבור שלא להביא האשה לידי חטא זה הוי כאומר מוטב שיחלל שבתות הרבה ויהרג איש מישראל בשביל שלא יחלל שבת אחד באונס ואין זה אלא דברי תימה. ותו ק' דהרי בש"ס סנהדרין (ע"ג:) גבי רודף מסיק הגמ' הטעם דניתן להצילו בנפשו משום דקא פגים לה ע"ש מבואר להדיא דלא קפיד רחמנא על האיסור אלא מחמת דפגים לה וע"ש בתוס' ד"ה ומה כו' ושם עמוד ב' בפרש"י ד"ה במקפדת על פגמה דאי בשאינה מקפדת לא אמרו רבנן למקטלי' משום עבירה דלא חמיר מעכו"ם ושבת. ושם אמרו בגמ' אפגמה רבה כו' פרש"י כגון כו' חרפתה מרובה שהולד ממזר כו' ע"ש ותם אני מדוע הקשה על השאלתות יותר מעל הגמ' כיון דאמרו דהתורה קפיד על פגמה א"כ ברודף אחר ח"כ שכבר זינתה לא יהי' ניתן להצילו בנפשו אכן לק"מ דגם בכבר זינתה שייך פגמה ואטו מי שאכל שום יוסף עוד ויאכל שום ואם תתעבר ויהי' הולד ממזר אנה תוליך חרפתה והתורה חסה על כבודן של בנות ישראל וז"ב בעזה"י:

סימן כב

שוי"ר לכבוד הרב הה"ג החריף ובקי מוה' משולם ני' הערש הארן האבד"ק סטנאב רוסיא:

מכתבו עם שאלת הרב יותר מחצי תשובה קבלתי לנכון ושורש השאלה לענין עיסה שנתחמצה בשמרים שהי' בבית המוכר ישראל בחג הפסח האמנם אין הדבר ידוע בבירור אך אומדנא דמוכח טובא ורגלים לדבר שכן הוא ורבים מאנשי העיר לא ידעו

מזה וקנו השמרים בחזקת היתר ועשו לחם לכבוד שבת והורה כ"ת להתיר באכילה ע"י הולכת הנאה ליה"מ. ויען שיש מפקפקים על הוראה זו לכן נפשו בשאלתו לשמוע דעתי.
תשובה. לימוד ערוך בידינו פרק כל שעה (ל':) אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו כו' שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר"ש כו' ר"ש קנסא קא קניס כו' ה"מ בעיני' אבל ע"י תערובות לא ואזדא רבא לטעמי' כו' אמר לן פוקו וזבינו חמירא דבני חילא ופרש"י ד"ה שלא בזמנו כו' מותר אפי' בנותן טעם ע"ש ועל הא דאמרו בגמ' ואזדא רבא לטעמי' כי הראב"ן ז"ל פי' שהבעלים ישראל אפו מיד אחר הפסח לבני חילא ולא הי' להם להחזיק אלא בשאור שהי' בביתם ועברו עליו בב"י ואפ"ה כיון דעירבו לנכרי מותר לנו למזבן בהם דע"י תערובות לא קניס ר"ש ע"ש. והחק יעקב באו"ח סימן (תמ"ב ס"ק ט"ז) וכן המק"ח בסימן (תמ"ז ס"ק כ"ב) כתבו מדעתא דנפשם דעיסה שנתחמצה בשמרי שכר שעבר עליו הפסח מהני הולכת הנאה ליה"מ דלא עדיף מעמיד דרבנן מטעם גמור ע"ש. ובתשו' נטע שעשועים (סימן י"ח) הביא דברי החק יעקב והשיג עליו מגמ' מפורשת דאי' בפ"ק דחולין (ו':) הלוקח יין לתת לתוך המורייס כו' חייב משום דמאי כו' והן עצמן מותרין מפני שהן תערובות ולא גזרו על תערובות דמאי והתניא הנותן כו' ואם אמר לה עשי לי משליכי חושש לשאור ותבלין שבה משום מעשר ומשום שביעית כו' שאני שאור ותבלין דעבידי לטעמא וטעמא לא בטל הרי מבואר מזה דאף דלא גזרו על תערובות דמאי ואפי' בפחות מששים בנותן טעם כגון יין לתוך המורייס אפ"ה חושש לשאור ותבלין שבה משום מעשר ומשום שביעית כיון דלטעמא עבידי לא בטל ה"ה נמי גבי עיסה שנתחמצה בשמרים שעבר עליו הפסח אף דר"ש לא קניס על ידי תערובות אפי' בנותן טעם מיהו השאור דעביד לטעמ' חשיב כאלו הוא בעינ'. והנה במה דאמרו בגמ' בפשיטו' דלא גזרו בתערובות דמאי לכאורה קשה מזה בהא דאי' במס' מנחות (ל"א) תניא אמר ר"ש שזורי פעם אחת נתערב לי טבל בחולין כו' ופרש"י ד"ה טבל דמאי כו' ע"ש ושם מסיק בגמ' דהלכה כר"ש שזורי ע"ש וקשה אמאי צריך לעשר הא על דמאי בתערובות לא גזרו אכן הדבר נכון היטב דע"כ לא אמרו לא גזרו על תערובו' דמאי אלא היכי שהחבר קנה תערובות אבל אם החבר קנה דמאי בעין ואח"כ נתערב אצלו פשיט' דחייב לעשר דכבר נתחייב לעשר הדמאי בשעה שהי' אצלו בעין ודו"ק. והנה בהא דאמרו בגמ' חולין חושש משום מעשר ומשום שביעית התעוררו התוס' מס' בכורות (ל') ד"ה מעשרות מדוע נקט מעשר אצל שביעית ומדוע לא נקט טבל או דמאי ע"ש:

והנלענ"ד עפ"י מה דאי' בתוספתא דמס' תרומות (פ"ח) שאור של תרומה שנפל לתוך העיסה והגביהו ואח"כ נתחמץ מותר שאור של שביעית שנפל לתוך העיסה ידע בו ואח"כ נתחמץ מותר מבואר מזה דאף דשאור עבידי' לטעמא ולא בטל זה רק היכי דלא נודע עד שניכר הפעולה ויהיב טעמא אכן אם נודע טרם החמיץ אעפ"י שנתחמץ אח"כ מותר דהידיעה גורמת הביטול ונהפך האיסור להיות היתר אמנם זה רק באיסורין שאין בהם דין הרמה כגון איסור שביעית וכי"ב אכן בשאור של תרומה דמלבד האיסור תרומה לזר יש בו מדין גזל השבט לא מהני הידיעה כלל אלא א"כ הגביהו ועד שלא הגביהו חוזר וניעור אם נפל אח"כ עוד סאה תרומה. ועיין ש"ס בכורות (כ"ב:) ובתוס' שם ד"ה תעלה ועיין בפרי חדש יו"ד (סימן צט):

ולפי"ז א"ש היטב דבשלמא בחמירא דבני חילא שפיר אמרינן דהשאור בטל וחשיב ע"י תערובות אף דהשאור עבידי לטעמא מיהא כיון דידע המערב טרם החמיץ וערבינהו לבני חילא שפיר מהני הביטול וחשיב תערובות וכי קניס ר"ש בעינא אבל לא ע"י תערובות אכן בפ"ק דחולין בנותן עיסה לשכנתו ואמר לה עשי לי משליכי ע"כ חושש לשאור ותבלין משום מעשר ומשום שביעית ופרש"י ומפרישׁ עליהם דמאי בזה שפיר אמרינן דממ"נ חייב לעשר דהמערב את השאור שלו בעיסה ודאי חייב להפריש דמאי כיון דכבר הי' אצלו בעין וחכמים חייבוהו להפריש דמאי וכיון דמחויב להפריש שוב לא מהני הביטול עד שיגביהו ואצל הנותן העיסה לשכנתו לא חשיב תערובות כלל כיון דשאור עביד לטעמא והוא לא ידע מן התערובות עד אחר שהשאור עשה פעולתו והחמיץ העיסה ובכה"ג חשיב השאור כאלו הוא בעיני'. ולהכי א"ש דנקט מעשר ושביעית ולא נקט סתם דחייש משום דמאי דהגמ' רבותא נקט וחדשות שמענו מזה להלכה דקמ"ל דאף דבעלמא שאור של שביעית שנפ' לתוך העיסה הידיעה גורמת הביטול ואפי' החמיץ אח"כ שרי מיהא בנותן לשכנתו כיון דחושש משום מעשר וצריך להפריש דמאי ממילא לא מהני גם לאיסור שביעית ודו"ק.

ב ובמג"א סימן (תמ"ב סק"ט) הביא מ"ש הראב"ן מעשה באחד שבישל דבש כו' והדבש הראשון שבישל הי' מחומץ בשמרי שכר והתיר רבינו יעקב להניחו עד אחר הפסח ולמכרו דלא קניס ר"ש בחמץ שעבר עליו פסח אלא היכי דאיתא בעיני' ונפלאתי על דבריו דהכא כיון דמעמיד הוא חשיב כאלו הוא בעיני' כו' ע"ש וש"ב בתשו' גור א"י חלק או"ח סימן (ס"ב) כ' וז"ל במה שמביא המג"א דברי הראב"ן להלכה יש לשדות בו נרגא מתרי טעמא חדא מהא דאי' בש"ע יו"ד (סימן קי"ד ס"ו) צריך ליזהר ולבדוק ולחקור בשאר משקה של דבש שעושים העכו"ם עכשיו אם נותנין בו שמרים של יין וכ' הרמ"א

ואם דרכו לתת בו שמרים אסור לקנות מהם אם אין במשקה ששים מן השמרים כו' הרי להדיא דאף בשמרי שכר של איסור לא חשיב מעמיד דהרי אפי' ביין נסך לא חשיב מעמיד שנית כיון דהדבש הי' רביעי או חמשי יש להקל כמ"ש הב"י יו"ד (סימן קי"ב) בשם בעל העיטור דחמצן של עוברי עבירה מותר לאחר ג' אפיות כו' הרי להדיא אף דכל עיסה נתחמץ זה מזה והראשון נתחמץ מחמצן של עוברי עבירה אפ"ה לאחר ג' אפיות מותר דכבר נתבטל כו' ע"ש:

אכן כבר הבאתי באות (א) מה דאי' בתוספתא תרומות שאור של שביעית שנפל לתוך העיסה ידע בו ואח"כ נתחמץ מותר והטעם מפני שהידיעה גורמת הביטול וכל שנודע טרם החמיץ העיסה לא חשיב השאור מעמיד ובטל משא"כ אם לא נודע עד שהשאור עשה פעולתו והחמיץ העיסה אין השאור בטל בעיסה כיון דאוקומי מוקים חשיב כאלו הוא בעיני' וכבר למדנו מתורתו של הר"ן ז"ל במס' נדרים דהיתר בהיתר לא בטל כמו שהוכיח הר"ן שם ע"ש ואעפי"כ חמץ שנתערב קודם הפסח ונתבטל מותר לאכלו בפסח אף דבשעה שנתערב הי' היתר בהיתר ול"ש בי' ביטול כלל אפ"ה שרי לאכלו בפסח דמיד שהגיע ערב הפסח אחר חצות החמץ הוא איסור ובטל בששים ונהפך האיסור להיות היתר ממילא גם בפסח אינו חוזר ואוסר במשהו דכבר נתבטל החמץ ערב הפסח אחר חצות וכבר ביאר הדברים הפר"ח ועי' מקור חיים (סימן תמ"ז):

ולפי"ז א"ש היטב דגבי משקה דבש של נכרי דיש בו חשש שמא עירב בו יין נסך שזה הוא איסור שפיר אמרינן כיון דידע הנכרי המערב שעירב בהמשקה יין נסך א"כ טרם שעשה היין הפעולה להחמיץ או להטעים את המשקה כבר נתבטל היין בהמשקה בששים ולא חשיב השמרי יין מעמיד כיון שידע עד שלא נתחמץ ואף דהמערב הוא נכרי כבר כ' הרשב"א והר"ן בפ' אין מעמידין (לה.) דגם בנעשה אצל נכרי מהני הביטול וכן הוא שי' הרמב"ן. ומה"ט נמי בחמירא דבני חילא שרי לן לזבוני דאף דהעיסה של בני חילא נתחמצה בשאור שעבר עליו הפסח אפ"ה העיסה מותרת דלא קניס ר"ש חמץ שעבר עליו הפסח אלא היכי דאי' בעיניה אבל לא ע"י תערובות ול"ש לומר שאני שאור דלטעמא עבידי וטעמא לא בטל וחשיב מעמיד כאלו הוא בעינא דז"א כיון שהמערב ידע עד שלא החמיץ השאור את העיסה שפיר בטל כנ"ל וכבר נתהפך האיסור להיות היתר דלא קניס ר"ש ע"י תערובות משא"כ בדינו שנשאל עליו הרמב"ן באחד שבישל הדבש בשמרי דבש שהראשון הי' מחומץ בשמרי שכר ורבינו יעקב התיר נמכרו אחר הפסח בזה שפיר תמה עליו הראב"ן דל"ש בי' תערובות דשאור ושמרי שכר חשיב דבר המעמיד וכאלו הוא עומד בעיני' ול"ש בזה לומר כיון דידע טרם החמיצו השמרי שכר אז

לא הי' חשיב דבר המעמיד ונתבטל בששים דז"א כיון דבשעה שעירב השמרי שכר הי' היתר וכן בשעה שעירב הדבש השני או השלישי הי' קודם הפסח בזמן היתר והיתר לא בטל ובהגיע ערב הפסח אחר חצות זמן האיסור כבר ניכר פעולת השמרים והוי איסור המעמיד ועבידי לטעמא וחשיב כאלו הוא בעין ואין בזה תערובות רק חמץ בעיני' ודו"ק. ובמג"א (סימן תמ"ז ס"ק מ"ה) הביא מ"ש המהר"ם לובלין שמרי שכר שעבר עליו הפסח וחימץ בו עיסה אסור דהוי כאלו הוא בעיני' עיין סימן תמ"ב ס"ה נראה כונת המג"א לחזק דברי המהר"מ עפ"י שי' הראב"ן שכ' לאסור הדבש שבשלו בשמרי דבש שהראשון נתחמץ בשמרי שכר ולהנ"ל חלוקים העניינים בטעמן והחילוק מוכרח שהרי הראב"ן כ' להדיא להתיר חמירא דבני חילא אף שנתחמצה העיסה בשאור של עוברי עבירה ועבר עליו הפסח מטעם דלא קניס ר"ש בחמץ שעבר עליו הפסח אלא היכי דאיתא בעיני' אבל לא ע"י תערובות הרי מבואר מדבריו דס"ל דעיסה שנתחמצה בשאור שעבר עליו הפסח חשיב תערובות ואיך אסר הראב"ן את הדבש שבישלו בשמרי שכר א"ו דחלוקים העניינים בטעמן כנ"ל ודו"ק:

אכן מקום אתי להתאים רבותינו ודברי מהר"ם לובלין אינו סותר דינו של הראב"ן ואלו ואלו דברי א"ח ומר אמר חדא ומר אמר חדא דחמירא בני חילא שפיר כ' הראב"ן דשרו לן לזבוני כיון דהקונה הלחם הוא הקונה העיסה עם השאור של עוברי עבירה בתערובות ור"ש לא קניס ע"י תערובות משא"כ בדינו של מהר"מ שהקונה קנה השמרים שעבר עליו הפסח א"כ הרי קנה את החמץ בעין וחל על הקונה חובת הביעור ואף דעירבו אח"כ בעיסה מיהו כיון דלא נודע לו עד שניכר הפעולה וחשיב דבר המעמיד והוי כאלו הוא בעיני' בכה"ג לא חשיב ע"י תערובות ומה"ט כתבתי לעיל דלהכי אי' במס' מנחות בנתערב טבל דמאי צריך לעשר ודו"ק:

ג ובפ' יוצא דופן (מ"ז.) עיסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומה חייבת בחלה ואינה נפסלת בטבול יום דברי ר"מ ור' יהודה כו' ופרש"י חייבת בחלה ולא אמרינן דתרומה פוטרת לה ואע"ג דתרומה אינו חייב בחלה מדומע חייב בחלה מ"ט דדימוע דרבנן הוא דמדאו' חד בתרי בטל כו' ע"ש והקשיתי לשי' הטור או"ח (סימן תמ"ב) שכ' דבר המעמיד מה"ת לא בטל א"כ איך אמרו בגמ' דימוע דרבנן הא השאור של תרומה הוי דבר המעמיד ומה"ת לא בטל ותו הא ר' יהודה ס"ל מין במינו לא בטל מה"ת והכא מיירי במין במינו כמ"ש הרא"ש במס' טבול יום (פ"ב) ע"ש והנ"ל האף אמנם יש פוסקים דס"ל דבר המעמיד לא בטל מה"ת וכן מין במינו ס"ל לר' יהודה דאינו בטל היינו דאין הרוב מבטל את המיעוט אם בדבר המעמיד משום דניכר הפעולה והוי כמאן דאיתא בעיני' ואי

במין במינו לר' יהודא משום דס"ל כל מין במינו בעצם אינו מבטל אדרבא הוא מחזקו כמ"ש הר"ן במס' נדרים. אכן זה ודאי ברור דאין המיעוט מבטל את הרוב והרי כל עיקר דיליף ר"י דמין במינו לא בטל הוא מקרא ולקח מדם הפר ומדם השעיר מבואר דדם הפר אינו מבטל מיעוט הדם השעיר ואצ"ל דדם השעיר אינו מבטל את דם הפר ולענין דבר המעמיד אם באנו לדון שכל העיסה הוא כשאור של תרומה זה ודאי אינו שהרי מדאו' חד בתרי בטל ואיך נימא להיפך דהמיעוט מבטל הרוב אבל מסתבר דכל דבר המעמיד כיון דאקומי קא מוקים חשיב כאלו הוא בעיני' וכש"ס ע"א (ל"ה ולפי"ז נלענ"ד לחלק הענינים דבפ"ק דמס' חולין גבי הנותן עיסה לשכנתו אין אנו דנין על חיוב העיסה אלא אנו דנין על השאור ותבלין שבה שיש בזה חשש דמאי ואף דבתערובות דמאי לא גזרו מיהו בשאור ותבלין דלטעמא עבידי וטעמא לא בטל וחשיב השאור כאלו הוא בעיני' וחייב להפריש דמאי משא"כ בפ' יוצא דופן גבי עיסה שנתחמצה בשאור תרומה אין אנו דנין על השאור אבל אנו דנין על העיסה שאתה רוצה להפקיע חיוב חלה מן העיסה כיון שנתחמצה בשאור של תרומה שפיר אמרו בגמ' דימוע דרבנן דממ"נ אם זה כתערובות וגוף אחד א"כ אחרי רבנים להטות ואי אמרת דהשאור חשיב כאלו הוא בעיני' א"כ איך יפטור את העיסה מן החלה ודו"ק:

ד ובפ"ק דפסחים (ט"ו:) מחלוקת בשש אבל בשבע ד"ה שורפין כו' לימא מסייע הפת שעיפשה ונפסל מלאכול לאדם והכלב יכול לאכלה מטמאה טומאת אוכלין בכביצה ונשרפת עם הטמאה בפסח שאני התם דעפרא בעלמא ותמוה בעיני כיון דמטמאה טומאת אוכלין לא יתכן לומר עפרא בעלמא הוא והרמב"ם בה' טומאת אוכלין (פ"ב) כ' דאוכל הנפסל מאכילת אדם אינו מק"ט והקשו עליו מה יענה לסוגי' זו וע' צל"ח. ואני הוספתי להקשות דהא שאור אינו ראוי לאכילת אדם כש"ס ביצה (ז:) ואפ"ה מקבל טומאת אוכלין לב"ש אפי' פחות מכביצה ולב"ה עכ"פ היכי דיש בו כשיעור ביצה כש"ס ערלה (פ"ב מ"ד) ע"ש ובפ"ק דחולין הנותן לשכנתו עיסה כו' חושש לשאו' ותבלין שבה משום מעשר כו' ע"ש וכלל הוא כל שחייב במעשר מקבל טומאת אוכלין כש"ס פ' בא סימן (נ:) ע"ש ובפ' העור והרוטב (קכ"ט.) כיפת שאור כו' מצינו לאוכלין שמטמאין טומאה חמורה ע"ש:

והנלענ"ד עפ"י מה דאי' בפ' בכל מערבין (כ"ח:) דכפניות מקבלין טומאת אוכלין הואיל וחזו למתקן ע"י האור ושם כ' התוס' והריטב"א הטעם כיון דכתיב אשר יאכל משמע אפילו היכי דאינו ראוי עכשיו לאכול רק שיהי' ראוי אח"כ ע"י תיקון מקבל טומאת אוכלין ומקרי אוכל לענין זה ע"ש. והאי טעמא נמי איתא בשאור דנהי שאינו ראוי

לאכילה כמות שהוא בפני עצמו מיהו כיון דחזי ע"י תערובות לתקן עיסה ועומד לכך שפיר חשיב אוכל לענין קבלת טומאת אוכלין. ולפ"ז א"ש היטב דהרמב"ם שפיר קאמר היכי דנפסל מאוכל אדם אינו מקבל טומאת אוכלין מיהו זה רק היכי דלא חזי אפילו ע"י תיקון ואינו קיימת לאכילה לא קרינן בי' אשר יאכל אכן הש"ס בפ"ק דפסחים דמיירי בפת שעיפשה דזה חזי לחמע בו עיסות אחרות כש"ס פסחים (מ"ה:) ונמצא דחזי לאכילה ע"י תיקון וקיימת עדיין לאכילה שפיר מטמאה טומאת אוכלין משום דקרינן בי' אשר יאכל ודו"ק. ובמס' מנחות (ק"ב:) א"ל ר"א לר"כ מדאמר ר"ש כל העומד לזרוק כזרוק דמי כל העומד לשרוף כשרוף דמי נותר ופרה אמאי מטמאין טומאת אוכלין עפרא בעלמא הוא כו' ושם (ק"ב.) כל היכי דאי בעו לא מצי זריק לא משוי לי' אוכל ולא מקבל טומאת אוכלין ופרש"י ד"ה מעילה כו' אבל טומאה משום אוכלא כו' וכ"כ דלא הוי אוכלא אע"ג דחזו למהוי אוכלא לא מקבל טומאת אוכלין כו' ע"ש מבואר מפרש"י ז"ל דבלן קודם זריקה לא חשיב אוכל כיון דבשעה שנתקבל הדם בכוס לא הי' חזי אלא מכח כל העומד לזרוק כזרוק דמי וכיון דנפסל הדם ולא מצי תו לזרוק ממילא אין מקום להחשיבו אוכל. ולפי"ז א"ש מה דמשני בפ"ק דפסחים ש"ה דעפרא בעלמא הוא דנהי דבכל השנה הפת שעיפשה מקבל טומאת אוכלין היינו משום דראוי לחמע בו עיסות אחרות וקרינן בי' אשר יאכל כיון דקיימת לאכילה ע"י תיקון עיסה משא"כ בפסח דעומד לשרפה ואינה קיימת לאכילה ממילא אין תורת אוכל עליו וחשיב עפרא בעלמא ונשרפת עם הטמאה אכן זה רק בשאור שאינו ראוי עכשיו לאכילה משא"כ בחמץ הראוי עכשיו לאכילה יתכן שפיר דאינו נשרפת עם הטמאה אפי' בשבע דאף דהולך לאיבוד לא אמרינן כל העומד לשרוף כשרוף דמי ואסור לאבדו ולגרום לו טומאה בידים ודו"ק:

ה ועפי"ז נלענ"ד דעיסה שנתחמצה בשמרים שעבר עליו הפסח שרי לן עפ"י הולכת הנאה ליה"מ אפי' להפוסקים דס"ל דלא מהני הנאה ליה"מ להתיר באכילה זה רק היכי דהאיסור הוא אוסר את כל התערובות אבל אין מקום לאסור העיסה באכילה מפני שנתחמצה בשאור של עוברי עבירה דאי אפשר לאחוז החבל דאם אתה רוצה לאסור את העיסה מחמת שנתערב בו חמץ שעבר עליו הפסח א"כ הכל שרי דלא קניס ר"ש חמץ שעבר עליו הפסח ע"י תערובות מאי אמרת השאור והשמרים חשיב דבר המעמיד וכאלו הוא בעיני' ואין אנו דנין על העיסה רק על השאור שהוא בעינא וזה ל"ש אלא לענין איסור הנאה אבל לענין איסור אכילה הרי השאור אינו ראוי לאכילת אדם ונהי דבפסח אסור ועובר עליו על ב"י משום דראוי לחמע בו עיסות אחרות והתורה אמרה כל

מחמצת לא תאכלו וע' בר"ן פסחים (מ"ו:) מיהו אחר הפסח דמה"ת שרי אלא דקנסא קא קניס ר"ש וכי קניס ר"ש בעיני' אבל לא ע"י תערובות ממילא בשאור שאינו ראוי לאכילה ל"ש בי' איסור אכילה לא בעיני' ולא ע"י תערובות ואף דאח"כ ראוי לאכילה זה גופי' חשיב ע"י תערובות דהרי השאור והשמרים בעצם אינן ראוין לאכילה כלל ומה שראוי עכשיו לאכילה הוא רק בגרם העיסה ע"י תערובות:

ובש"ס דכריתות (ה.) לחם מקלוי לא אתי משום דקלוי איתא בעיני' לחם לא איתא בעיני' ע"ש ובס' מנחות (נ"ד:) רב ור"ח ור"י אמרו משתערין כמות שהן שמואל ור"ש ב"ר ור"ל אמרו משתערין לכמות שהן ע"ש ובשמרי חמץ ממ"נ אי ניזל בתר השתא אחר שנתערב בעיסה א"כ חשיב תערובות ואי נימא דאזלינן בתר מעקרא כמו שהי' מקודם אז לא הי' ראוי לאכילה כלל ואין מקום לדון עליו אלא דחכמים אסרו בהנאה וממילא אסור לערבו שיהנה ממנו ועל זה שפיר מהני שיוליך הנאה ליה"מ ודו"ק:

ו ובתוס' פ' אין מעמידין (ל"ה) ד"ה מפני שמעמידין אותו בעור קבת נבלה וא"ת מאי אריא נבלה אפי' שחוטה נמי אסורה משום בשר בחלב וי"ל דדוקא נקט נבלה דאז איכא בה איסורא דאו' אבל בשחוטה משום בשר בחלב ליכא איסור דאו' דצונן בצונן הוא ואע"ג דאוקמו קא מוקים אינו אסור אלא מדרבנן וע' בש"ך יו"ד (סימן פ"ז סק"ל). ובר"ש מס' אהלות (פי"ג מ"ה) אלו ממעטין כו' פחות מכביצה אוכלין כו' ונראה דה"ט משום דמדאו' בעינן כביצה כו' וכיון דמדאו' טהור ממעטי תדע מידי דהוי אכותי שישב בחלון דממעט אעפ"י שגזרו עליהם להיות כזבין ומדאו' לא מקבלי טומאה כו' לא דמי דהתם עשו ספק כודאי לענין חציצה והודאי טמא מדאו' אבל כותי ופחות מכביצה ודאי נמי מדאו' טהור ע"ש:

ובפ' בנות כותים (לד) ד"ה וזובו כו' וא"ת ואמאי לא שרפינן הא שורפין על ספק רוקו דע"ה כ"ש בזובו של עכו"ם וי"ל דבע"ה שורפין משום דאית בי' דררא דטומאה דאורייתא כו' אבל עכו"ם אין לו שום טומאה דאורייתא ע"ש. ולפי"ז א"ש הא דאמרו בגמ' בפ"ק דחולין דחושש לשאור ותבלין שבה משום דעביד לטעמא וחשיב דבר המעמיד כמו שביאר הענין הפר"ח ביו"ד (סימן צ"ח) להכי אמרינן נהי דלא גזרו על תערובות דמאי מיהא בשאור ותבלין דמתקן הכל ואוקומי קא מוקים חשיב עיקר ועומד בעינא ואסור דהוי כמו גבינות של עכו"ם דאסורין מפני שמעמידין אותן בעור קבת נבלה דכיון דאוקומי קא מוקים חשיב איסור בעינא וכש"ס פ' אין מעמידין (ל"ה.) ואעפ"י שכל גבינות עכו"ם לא נאסרו אלא מספק מקרי ודאי איסור הואיל שהחכמים אסרוהו מתחילה מכח ספק דאו' ועיין בט"ז יו"ד (סימן ק"א סק"ד) משא"כ חמץ שעבר עליו

הפסח אף דהשאור חשיב דבר המעמיד מיהא כיון דליכא איסור דאו' זה לא הוי רק כמו צונן בצונן בבשר בחלב דכל שהודאי אינו אלא איסור דרבנן גם דבר המעמיד לא חשיב בעינא ודו"ק:

ז ובפ"ק דחולין (ד:) חמצן של עוברי עבירה מותר מיד מפני שהן מחליפין ובס' חק יעקב כ' דהאידנא חשידי בכך ולא אמרינן בהו לא שביק התירא ואכל איסורא ובתשו' ל"ש נדפס בסופו תשו' מהגאון מהרש"ק ז"ל מבראד ושם אמור עם הספר מהא דאי' בש"ע חו"מ (סימן ר"ן) דאין אומרים דאביהם קנה אח"כ את המטלטלין דאדרבא אמרינן חזקה כאן נמצא וכאן הי' ובודאי מעיקרא נמי הי' של אביהם ע"ש. ולענד"נ דבסחורה העומדת למכור ל"ש לומר כאן נמצא וכאן הי' דמי פתי מחזיק הסחורה לזמן מרובה והרי דרכן של הסוחרים לקנות ולמכור כל שעה וכן מבואר בנה"מ (סימן ס') ע"ש שהביא שכן מבואר בתשו' מוהרי"ט בראשונות (ס' רכ"ח) ע"ש וממילא אפי' במומר להכעיס וכן בנידן אשר דנין שכ' כבודו שכפי שמכירין את המוכר לא חש לאהדורי על היתרא זה רק באוכלין שהוא מחזיק לעצמו אכן שמרים ידוע שמתקלקל בזמן קצר ודרכו למכור השמרים בזה אמרינן מן הסתם השמרים שהי' אצלו בחג הפסח כבר מכר אותן ואלו הנמצאים חדשים מקרוב באו. ובהכי ארוחנא ליישב דברי רבותינו התוס' חולין שהקשו שם שהרי פת עכו"ם אסור ומה הועילו שמחליפין ע"ש. ולכאורה אינו מובן קו' התוס' אטו אין בידו להחליף בפת פלטר דמותר ולהנ"ל א"ש דפת פלטר דעשוי למכור בכה"ג ל"ש לומר כאן נמצא וכאן הי' ואפילו בחשידי להכעיס דל"ש בהו חזקה דלא שביק היתרא ואכל איסורא אפ"ה אמרינן מן הסתם מה שהי' לו תוך הפסח כבר מכר והפת הנמצא אצלו כעת קנה מחדש למכרו ולהכי משמע להו להתוס' דמיירי בככרות של בעה"ב שאינו עשוי למסחר ואפ"ה שרי כיון דלא שבקי היתרא ואכלו איסור' בודאי החליפו:

עוד נראה בעיני דלענין חשש חמץ שעבר עליו הפסח ל"ש לומר כאן נמצא וכאן הי' דבשלמא בעלמא אזלינן בתר חזקה דהשתא כמו שהוא עכשיו ברשותו ושלו הוא כמו כן בודאי מעיקרא נמי הי' שלו וברשותו משא"כ בחמץ בפסח ל"מ לשי' הר"ת במס' זבחים דאיסור הנאה לית לי' בעלים אלא אפי' להנך דס"ל איסור הנאה אית להו בעלים מיהו בחמץ בפסח דהכל מצווין עליו לבערו א"כ אדרבא אי נימא כאן נמצא וכאן הי' א"כ אתה מוציאו מרשותו וממ"נ לא הי' שלו בתוך הפסח וגם אי עבר עליו בב"י וב"י וחכמים קנסו אותו ואסרו החמץ בהנאה א"כ גם עכשיו אינו ברשותו וכבר ביאר הקצ"ח דאפי' נימא איסור הנאה אית לי' בעלים מיהו עכ"פ אינו ברשותו ובחי' למס' זבחים הארכתי בזה בעזה"י:

ועוד נראה בעיני עפ"י מ"ש התוס' חולין (נ"א.) ד"ה המוציא דדוקא לקיים המקח אמרינן כאן נמצא וכאן הי' אבל לא לבטל המקח ע"ש. ובנידון השאלה אי נימא כאן הי' א"כ השמרים אסורין והמקח בטל שהרי הוא מקח טעות ולהכי עדיף לומר שקנה מחדש השמרים לקיים המקח. עוד יתכן בעיני כיון דהשמרים שרשן ומקורן מן הנכרי ויש להם חזקת היתר עדיף טפי לאוקמי על חזקת היתר ואי אמרינן כאן נמצא וכאן הי' אמרינן שהי' עד עכשיו ברשות המוכר הנכרי דמוקמינן בחזקת מרי' קמא. מכל הלין הדבר נכון היטב כמו שהורה מעלתו ויפה דן ויפה הורה.
והנלענ"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן כג

שוי"ר לכבוד הרב המאה"ג החריף ובקי ידיו רב לו בהוראה כדת של תורה שמו נאה לו מ' אהרן מו"צ דק' בוברקא (ז"ל)
רגע זו קבלתי מכתבו עם שאלתו שאלת חכם בכלה שבדקה א"ע ביום שני של ספירת ז' נקיים בעד הבדוק והניחתו במקום המשתמר ובבוקר בדקה את העד ונמצא עלי' כתם קטן הנוטה קצת לאדמומית אכן הכלה אומרת שהיא יודעת בבירור שבשעה שבדקה א"ע בעד הזה סירטה בצפורנה בא"מ ויש לה צפרנים גדולים והיא הרגישה שסירטה סרט גדול וכ"ת פלפל בזה וביקש ממני להשיב על אתר והנני למלא רצון שוחרי התורה וההוראה בעזה"י:
תשובה. לדעתי הדין פשוט נאמנת אשה לומר מכה יש לי בא"מ והתורה האמינתה וספרה לה לכן אם יודעת הכלה בנפשה שהכתם הנוטה לאדמומית בא מכח סרט הצפורן אין מקום לפלפל וטהורה היא. ומ"ש כבודו לפלפל בזה נידון כתם תוך ג' ימים הראשונים ימחול כבודו לעיין במס' נדה (נ"ז:) בגמ' ובמגעות כו' ושם כ' התוס' ד"ה כו' ונראה דקאי על נמצא על חלוקה וקאמר דאם קודם מציאת הכתם רוב ימי' טמאין טמאה ואע"ג דעברה בשוק של טבחים כו' מבואר מזה דס"ל להתוס' דתוך ג' ימים לא תלינן בשוק של טבחים והיכי שהי' רוב ימי' בטהרה טהורה היא אעפ"י שהיא בתחילת ימי ספורין. ולפי"ז קשה לי במ"ש התוס' במס' נדה (ס.) ד"ה תולה כו' מספקא לר"י אם טמא קל כגון סופרת מקצת או הכל ולא טבלה תולה בלא ספרה כלל כו' ע"ש משמע דס"ל להתוס' דאפי' בסופרת מקצת היינו תוך ג' ימים יכולה לתלות כמ"ש המ"ל (הא"ב פ"ט) וקשה דהשתא בעוברת בשוק של טבחים לא מקלינן לתלות בתוך שלשה ימים הראשונים בספירתה מכ"ש דלא תלינן בחברתה דיש לנו לומר איפכא דודאי אין זה

מחברתה אומדנא דמוכח וחזקה כאן נמצא וכאן הי' כדאי' בגמ' מ"ד האי דאישתכח כתם גבה כו' ע"ש. והנ"ל בזה כיון דדם שלא בהרגשה לא הוי רק מדרבנן ומדאו' אינה טמאה עד שתרגיש בבשרה כמבואר בגמ' נדה ונהי דנקיים בעי מדאו' מ"מ מבואר בגמ' נדה (ל"ז:) דכל הגורם סותר ואת שאינו גורם אינו סותר ע"ש ממילא הדין נותן דהדם הבא שלא בהרגשה אינו סותר מה"ת ואף דרבנן גזרו על הכתם קי"ל דבדרבנן אמרינן שאני אומר ותלינן הקילקול במקולקל אכן כיון דנ"מ נמי לגבי הבגד דהוי טומאה דאו' אפי' בדם הבא שלא בהרגשה ממילא גם האשה טמאה כיון דהספק בא לענין טומאה דאו' שוב מחמירין אפי' לגבי איסור דרבנן כמבואר בחי' הר"ן וכ"כ הנ"ב בתשו'. וזה נכון היכי דעברה בשוק של טבחים דהספק נוגע גם לענין חלוקה דעברה בשוק של טבחים ואולי הדם זה טהור הוא שזה הדם לא בא מן האשה כלל ואולי הדם בא מן האשה ואפי' בא שלא בהרגשה דהאשה טהורה מה"ת עכ"פ הבגד טמא מה"ת כמ"ש התוס' נדה משא"כ היכי דאנו דנין אם תולה בחברתה אם כן לגבי הבגד אין שום נ"מ דממ"נ הבגד טמא כיון דהדם טמא מה"ת אפי' שלא בהרגשה ואין לנו לדון בזה רק על האשה שמצאה הכתם בזה שפיר אמרינן בדרבנן אזלינן לקולא שאני אומר שתולין הקילקול במקולקל וספק דרבנן לקולא ודו"ק:

ועפי"ז יש מקום להקל באשה שמצאה כתם על הכר ששכבה עלי' בימי נדתה דתולה שפיר שזה הדם הוא מעת שהיתה טמאה נדה ואף דעי"ז מוכרח לומר שהי' שלשה ימים הראשונים מספירת ז' נקיים ובתוך ג"י לא תלינן אפי' במכה שבגופה כמ"ש הש"ך יו"ד (ס' ק"צ ע"ש) ש"ה דיש מקום לומר דהדם בא מן המכה וממילא הבגד טהור וא"כ הספק נמי בדאו' אבל היכי דהיא תולה בדם נדתה א"כ אין לנו להסתפק שיהי' נוגע לספק דאו'. אך י"ל דעכ"פ יש לנו נ"מ לענין אותו היום שנמצא הכתם דגם לגבי האשה יש ספק דאו' דנהי דהדם הבא שלא בהרגשה אינו סותר מיהו אפשר דאינו עולה למנין שבעה נקיים. איברא דהרמב"ם כתב להלכה דלידה אינה סותרת ועולה וע' בתשו' זכרון יוסף מ"ש בשם זקני הגאון מהר"י תאומים ז"ל. ומהא דאי' במס' נדה (נ"ב:) ופעמים שהכתמים מביאין לידי זיבה כו' או שראתה ב' ימים וחלוק אחד כו' ופרש"י או שראתה ב' ימים ראי' ממש מגופה ובשלישי לבשה חלוק הבדוק לה ומצאה עלי' כתם נראה דאפי' בג' ימים הראשונים תולית בימי נדתה דהרי מפורש בגמ' ובפרש"י דאף שראתה ב' ימים והחזיק מעינה פתוח אפ"ה אינו מביאה לידי זיבה רק היכי שלבשה חלוק הבדוק לה משמע אלו היתה לבושה החלוק בימים שראתה תולה הכתם בימי ראיתה ואין זה חשיב כתם טמא כלל ודו"ק.

הנלענ"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין:

בשולי המכתב. והנה הרדב"ז כתב בתשו' והובאו דבריו במג"א סימן (קפ"ד) בשם מהר"ש חיון דאיסור של דבריהם הבא ביחד עם איסור דאו' כיון שמחמירין בספק דאו' מחמירין גם בדרבנן ושארי הנוב"י בתשו' חלק יו"ד סימן (נ"ב) כ' דלהכי גזרו על הכתמים אף דלא הוי אלא ספק דרבנן דמה"ת אין האשה טמאה עד שתרגיש מיהו כיון דהבגד טמא מספק של תורה דקי"ל מקור מקומו טמא להכי גזרו גם על האשה לבעלה ואם הבגד אינו מק"ט ולא נשאר רק הספק לגבי האשה הוי ספק דרבנן וטהורה היא והגאון מהרש"ק ז"ל בס' מי נדה הק' ע"ז מהא דאי' במס' נדה (ס"ב:) דמקשה שם למ"ד בלוע שאינו יכול לצאת אלא ע"י הדחק טמא ממשנה דהטבילו כו' והעביר עלי' סממנין טהורות ומשני הנח לכתמים דרבנן הרי דגם לגבי הבגד אין הכתם מטמא אלא מדרבנן והנ"ל עפ"י מ"ש בתשו' להוכיח דאפי' למ"ד מקור מקומו טמא דם הבא שלא ע"י הרגשה אינו מטמא אלא במגע כטומאת שרץ אבל לא במשא וע' תוס' נדה (ע"א.) ד"ה מקור כו' וע' בסדרי טהרה בחי' על נדה (נ"ד:) אמנם דם הבא בהרגשה מטמא במשא כמבואר במשנה מס' כלים ובגמ' ריש פ' דם הנדה ובש"ס שם (מ"ב:) שרץ בקומטו טהור נבלה בקומטו טמא שרץ בנגיעה הוא דמטמא ובית הסתרים לאו בר מגע הוא נבלה נהי דבמגע לא מטמא במשא מיהו מטמא. ולפי"ז א"ש דבשלמא כשהדם בעין על הבגד ודאי טמא הבגד מה"ת דקי"ל מקור מקומו טמא בנגיעה כטומאת השרץ ואפי' הדם בא שלא בהרגשה מיהו בהעביר עליו ז' סממנים א"כ נהי דיכול לצאת ע"י הדחק לא חשיב בלוע עכ"פ בית הסתרים הוא ולאו בר מגע הוא כיון דהדם אינו בעין וא"כ גם הבגד אין בו טומאה מה"ת כלל דנהי דרבנן החמירו ואמרו אימר ארגשה ולאו אדעתה כמ"ש בפרש"י נדה (נ"ח.) מיהו מה"ת סמכינן על החזקה דאשה מרגשת כש"ס פ"ק דנדה (ג.) נמצא לפי הס"ד שפיר מקשה הגמ' דעכ"פ דם הנדה הבא בהרגשה מטמא במשא ואי נימא דבלוע שיכול לצאת ע"י הדחק לא הוי בלוע א"כ אפי' בהעביר עליו סממנין אמאי טהורות הא אפשר לצאת ע"י צפון ומשני הנח לכתמים דרבנן דמדאו' אוקמ' אחזקה דאשה מרגשת ומדלא ארגשה אפי' אי נימא דהדם בא מן האשה ומקור מקומו טמא מיהו כיון דאינו מטמא במשא וכי העביר עליו ז' סממנין עוד אינו בעין ואין הבגד מטמא במגע והנושא הבגד שנבלע בו הדם טהור הוא ודו"ק:

סימן כד

ב"ה. ביו"ד סימן (קצ"ח ס"כ) כתב המחבר דוקא בצק שתחת הצפורן חוצץ אבל הצפורן עצמה אינה חוצצת כו' ובט"ז שם (ס"ק כ"א) ומאחר כו' אבל בשבת ויו"ט אם אירע ששכחה ליטול הצפרנים לא תאמר לעכו"ם שתחתוך לה דכיון שאין מצו' גמורה בנטילת צפרנים דהא אפשר בניקור תחתם לחוד למה נבטל בזה שבות כו' ע"ש ובנה"ך השיג וכתב בד"ה ודבריו תמוהין כו' וא"כ כיון דמשמע מהפוסקים דעכ"פ מצו' היא בנטילת צפרנים וכמ"ש ואמירה לנכרי שבות ובמקום מצו' לא גזרו כו' דכ"ש לדעת הראב"ד דהצפורן מעכב מדינא פשיט' דהוי במקום מצו' כו' ע"ש. וחלקי אמרה נפשי בזה:

א בפ' המצניע (צ"ד:) הנוטל צפרניו זו בזו כו' ר"א מחייב וחכמים אוסרין משום שבות ובגמ' אמר ר"א מחלוקת ביד אבל בכלי חייב פשיט' זו בזו תנן מהו דתימא רבנן בכלי נמי פטרו כו' ופרש"י ד"ה מ"ד בכלי נמי רבנן פטרו דאין כאן משום גוזז דלא שייך אלא בצמר בהמה ובתוס' שם ד"ה אבל בכלי ד"ה חייב כ' היינו כרבי יהודה דמחייב במלאכה שא"צ לגופה כו' אבל רש"י פי' דפטרו משום דלא שייכא גזיזה אלא בצמר ואין נראה לר"י דבהא ליכא למטעי דבכל בעלי חיים שייכא גזיזה כדאמר לעיל התולש כנף חייב משום גוזז ע"ש. ולענ"ד נראה להצדיק פרש"י דרש"י ז"ל דקדק בלשונו שכ' דלא שייך גזיזה אלא בצמר הנה לא כ' דאינו חייב אלא בצמר דודאי כן הוא כמ"ש התוס' דבזה ליכא למטעי דהרי מבואר בברייתא בפ' כלל גדול (ע"ד:) התולש את הכנף חייב משום גוזז אבל הדבר ברור שתולש הוא רק תולדה כמ"ש הרמב"ם (ה"ש פ"ח ה"ג) לא כן גוזז הצמר הוא אב מלאכה ובמס' בכורות (כ"ה.) כתבו התוס' בד"ה ואמר רשב"ל חייב משום גוזז כו' משום תולדה דגוזז ככל עוקר דבר מגדולו בבעלי חיים כמו הושיט ידו למעי בהמה כו' ע"ש. ובפ' כלל גדול (ע"ג:) אמר רב כהנא זומר וצריך לעצים חייב שתים אחת משום קוצר כו' ובפרש"י שם ד"ה וצריך לעצים להסקה משום דצריך להם הוי תולדה דקוצר דצריך נמי לקצור ובתוס' ד"ה וצריך לעצים נראה דאפי' לר' יהודה דמחייב מלאכה שאין צריך לגופה בעינן צריך לעצים דלא מקרי בעצים קוצר אלא בענין זה כו' ע"ש והדברים סתומים ועניים במקום זה ועשירים במקום אחר והסתומות מפורשות כאשר אתבונן בכונת פרש"י והתוס' ז"ל עפ"י מה דאי' בירושלמי פ' כלל גדול ז"ל קצר לצורך עשבים חייב משום קוצר ואינו חייב משום מיפה את הקרקע לא צריכה אלא בקצר לייפות את הקרקע מהו שיהא חייב משום קוצר ומשום מייפה את הקרקע והדברים סתומים ואנהיר לן הא מלתא הגאון מהרמ"ז ז"ל בגליון הש"ס שם עפ"י מ"ש הר"ן (ספי"ד) במס' שבת בד"ה ולפיכך כו' לפי שסחיטה זו אינה אב מלאכה אלא תולדה היא כעין מפרק

שהיא תולדה דדש ולא דמי לדש אלא היכי שצריך למשקה ע"ש ולפי"ז בקוצר לצורך עשבים פשוט להירושלמי דאינו חייב משום יפוי קרקע כיון דיפוי הקרקע אינה אב מלאכה רק היא תולדה דחורש ואם אינו צריך אין כאן מלאכה כלל דלא דמי לחורש אבל בקצר לייפות הקרקע חייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום חורש ע"ש ודברי פח"ח. אכן יש לדון בזה דלא דמי למ"ש הר"ן דבשלמא בסוחט והמשקה הולך לאיבוד שפיר כ' הר"ן דאין כאן מלאכה כלל ואפי' תולדה ל"ש בזה דאין זה תולדה דדש דכל דש נשאר האוכל קיים ואין לנו נפקותא אם הוא צריך לגופה של מלאכה או לא דאין אנו דנין על מלאכת מחשבת אלא על גופה ומעשה הפעולה העושה מלאכה בשבת משא"כ בסוחט והמשקה הולך לאיבוד אין כאן מלאכה אסורה. כלל וכן מוכח עי"ש ולפי"ז מבואר היטב כונת פרש"י שכ' דזומר וצריך לעצים תולדה היא וזה דחדית התוס' דאפי' לר' הטעם והסברה בתוס' מס' כתובות (ו.) ד"ה האי כו' ע"ש וזה נכון בסוחט והמשקה הולך לאיבוד אבל בקצר לצורך עשבים והוא מייפה את הקרקע שפיר יתכן דלר' יהודה דס"ל מלאכה שא"צ לגופה חייב ה"נ דחייב משום מייפה את הקרקע דנהי דהוא אינו מתכוין לכך וא"צ לזה מיהו עכ"ז הרי הוא עשה את המלאכה ומייפה את הקרקע וזה תולדה דחורש. והנלענ"ד בטעמא של שמועה זו עפ"י מה דאסברא לן הרב המגיד והלחם משנה בה' שבת (פ"ז) דכל אב מלאכה הוא בעושה הפעולה דומה ממש בכמות למלאכה שהיתה במשכן אכן התולדה חשיב היכי דאינו עושה הפעולה בכמות שנעשה המלאכה במשכן אלא שדומה באיכות להאב שנוגע לתכלית הכונה של האב מלאכה מבואר היטב כונת פרש"י שכ' דזומר יהודה דס"ל מלאכה שא"צ לגופה חייב בעי צריך לעצים דלא מקרי בעצים קוצר אלא בענין זה וכן בקצר לצורך עשבים והוא אין צריך לייפות הקרקע פשוט להירושלמי דאינו חייב אלא משום קוצר ואינו חייב משום יפוי הקרקע וה"ט כיון דיפוי הקרקע אינה אב מלאכה אלא תולדה דחורש ואלו קצר לייפות הקרקע יתכן שפיר דחייב שתים אחת משום קוצר דהוי אב מלאכה ואחת משום מייפה הקרקע דהוי תולדה דחורש דהגם הפעולה אינו דומה בכמות לחורש עכ"פ דומה באיכות שתכלית החורש לטוב הקרקע אכן היכי דאינו צריך לייפות הקרקע והוא אינו קוצר רק לצורך העשבים ל"ש כלל לחייב משום יפוי הקרקע דאין זה תולדה דחורש כלל דאין זה דומה לחורש לא בכמות ולא באיכות ודו"ק. עכ"פ למדנו מזה דשי' התוס' והר"ן מתאימים דאפי' לר' יהודה דס"ל מלאכה שא"צ לגופה חייב זה רק באב מלאכה אבל לא בתולדה דבזה לכ"ע בעי שיהי' צריכה לגופה כמו בזומר וצריך לעצים ובעינן

שיהי' הדמיון של מלאכה שהיתה במשכן שכל מלאכת המשכן הי' צריך לשרשה וגופה של מלאכה כמ"ש התוס' במס' שבת (צ"ד.) ע"ש:

ב ובמס' ביצה (כ"ג:) מהו לעשן כו' מפני שהוא מכבה כו' פרש"י והוא אב מלאכה ואינו מובן מה בעי רש"י בזה ולהנ"ל א"ש היטב דהנה השיטה מקובצת שם הק' דהא הוי מלאכה שא"צ לגופה דהא אין רצונו לכבות לעשות גחלים ע"ש ולענ"ד אי משום הא לק"מ דיתכן דס"ל כר' יהודה דמלאכה שא"צ לגופה חייב מיהו הא ודאי קשיא דבתולדה אפי' לר' יהודה בעי דוקא צריך לגופה ולהכי פרש"י והוא אב מלאכה ודו"ק:

ג וברמב"ם ה' שבת פי"ב) המכבה כ"ש חייב כו' המכבה גחלת של מתכת פטור ואם נתכוין לצרף חייב והוא תולדת מכבה וכ' הראב"ד ואם הוא מכבה למה אינו חייב כו' ואפי' לא יהא צריך לצירופו הא איהו ס"ל כר"מ דמלאכה שא"צ לגופה חייב עלי' ע"ש וכבר הקשו כן התוס' במס' שבת (מ"ב:) ובמס' יומא (ל"ד:) דר' יהודה ס"ל דמלבנין עששיות של ברזל להחם המים ביוה"כ בשביל הכהן גדול ומשמע דאפי' בודאי מצרף והא ר"י ס"ל מלאכה שא"צ לגופה חייב והמכבה גחלת של עץ שלא יזיקו בו רבים חייב ע"ש ולהנ"ל א"ש דבשלמא מכבה גחלת של עץ זה הוא אב מלאכה שהכיבוי היתה במשכן לצורך פחמין א"כ אפי' במכבה בשביל שלא יזוקו בו ס"ל לר' יהודה דחייב אפי' במלאכה שא"צ לגופה אבל במכבה גחלת של מתכת וכן בהאי דמס' יומא דמלבנין עששיות להחם המים אפי' בודאי מצרף זה הוי רק תולדה להרמב"ם הוי תולדה של מכבה ולרש"י והראב"ד מצרף הוא תולדה של מכה בפטיש ע"ש וכיון דאין מצרף רק תולדה אפי' לר' יהודה בעי דוקא מלאכה הצריך לגופה וכל שאינו צריך לגופה של מלאכה לא חשיב מלאכה כלל ודו"ק:

ולפי"ז א"ש מה שפרש"י בפ' המצניע מהו דתימא בכלי נמי רבנן פטרו דאין כאן משום גוזז דלא שייך גזיזה אלא בצמר ומה שהק' התוס' דבזה ליכא למטעי דבכל בעלי חיים שייך גזיזה כדאמר לעיל התולש כנף חייב משום גוזז להנ"ל לק"מ דנהי דהתולש חייב משום גוזז וכן הגוזז חייב בכל בעל חי היינו משום תולדה דגוזז דכל עוקר דבר מגידולו הוי תולדה דגוזז מיהו חילוק גדול בין הגוזז צמר דהוי אב מלאכה ולר' יהודה אפי' באין צריך לגופה של מלאכה חייב משא"כ בתולש כנף או בגוזז בשאר בעלי חיים נהי דחייב משום תולדה מיהו בעי דוקא שיהי' צריך לגופה של מלאכה ולהכי פרש"י מבואר היטב דל"ש גזיזה אלא בצמר ואך גזיזה בצמר חשיב אב מלאכה אבל בצפרנים וכי"ב נהי דחשיב תולדה מיהו כיון דא"צ לגופה כמ"ש התוס' דפשיט' דא"צ לגוף הצפרנים וה"א דבכלי נמי פטרו רבנן ואפי' לר' יהודה משום דבתולדה אפי' לר' יהודה בעי שיהי'

צריך לגופה של מלאכה והכ' קמ"ל דהנוטל צפרנים בכלי חייב משום תולדה דגוזז וס"ל לרש"י כשי' הריב"ש בתשו' סימן (שצ"ז) דגוזז במשכן הי' לצורך עורות תחשים אעפ"י שלא היו צריכין להגיזה והגזיזה עצמה היא המלאכה וע' במג"א (סימן ש"ג) ודו"ק:

ד ובפ' הלוקח בהמה (כ"ה) וסבר ר' יוסי בן המשולם דבר שאין מתכוין אסור והתניא שתי שערות עיקרן מאדים וראשן משחיר ר' יוסי בן המשולם אומר גוזז במספרים ואינו חושש ופירש רש"י ד"ה גוזז את הראש שמשחיר במספרים ומשייר מן המאדים ואילך ואינו חושש משום גיזה בקדשים אלמא משום דאין מתכוין לשום גיזה אלא לתקן שרי כו' ע"ש ואינו מובן מה שכ' רש"י לפרש ומשייר מן המאדים ואילך שזה לישנא יתרה ומה בעי רש"י בזה וגם במ"ש רש"י ה"ג עיקרן מאדים וראשן משחיר ובספרים הי' כתוב עיקרו משחיר וראשו מאדים כמ"ש התוס' שם ע"ש. וגוף פרש"י במ"ש לפרש להוכיח דר' יוסי בן המשולם ס"ל דבר שאינו מתכוין שרי וה"נ להכי שרי משום דאינו מתכוין לשום גיזה אלא לתקן והיא פלאי דהרי מודה ר"ש בפסיק רישא והכא עושה בכונה וגוזז במספרים וע"ש בתוס' ד"ה גוזז כו'. אכן לענ"ד א"ש היטב דכבר מצינו מחלוקת הקדמונים דהתוס' בפ' המצניע (צד:) ס"ל דכל שאינו צריך להגיזה חשיב מלאכה שא"צ לגופה ומה"ט ס"ל להתוס' דאליבא דר"ש הנוטל צפרניו אפי' בכלי פטור אכן הריב"ש ס"ל דגוזז הי' במשכן לצורך עורות תחשים ולא לצורך השער אך הגזיזה עצמה היא שורש המלאכה וזה נכון היכא דגוזז לגמרי השערות ולא נשאר מעיקר השער כלום והעור נשאר חלק משא"כ היכי דראשן משחיר ועיקרן מאדים שפיר פרש"י לשי' דכל גיזה ל"ש רק בצמר ונהי דאסור נמי בשאר בעלי חיים זה רק היכי דהעור נשאר חלק אבל היכי דמשייר מן המאדים א"כ אין זה דומה לגיזה כלל לא לגיזה דצמר שהרי אינו צריך לגוף השערות השחורות ולא לגיזה של עורות תחשים ואלו הי' עיקרן משחיר א"כ הוא מוכרח לגזוז מעיקרן וזה חשיב גוזז ופשיט' דלא מהני מה שמתכוין לתקן דעכ"פ הוא גוזז ומתכוין לגזוז ודו"ק:

ה והנה בתשו' ח"צ (סימן פ"ב) הביא מ"ש הנה"ך להתיר קציצת הצפרנים בשבת ע"י נכרי דקציצת הצפרנים דשבת אינו אלא שבות והוא השיג עליו וכ' דרוב הפוסקים ס"ל דהוי מלאכה דאו' כמ"ש הריב"ש בתשובה. והנה הוא שם הנה"ך למטרה אבל ירה חץ גם לעומת הט"ז שכ' שקציצת הצפרנים אינו אלא שבות ולענ"ד אין דברי הח"צ מוכרחין ורואה אני דברי הט"ז וגם דברי הנה"ך מאושרין חיים וקיימים ואפרש שיחתי. הנה שפתי המחבר בש"ע ברור מללו דאין גופה של צפורן חוצצת והאשה אינה מקפדת בכך והא דנהגו הנשים ליטול הצפרנים הוא רק זהירות. מפני הטיט שתחת הצפורן. אבל

הראב"ן כ' דהצפורן עצמו חוצץ מפני שעתיד לגדל וניוול הוא והאשה מקפדת על כך וסופו עומד לקצוץ:

ובפ' בהמה המקשה (ע"ג כל ידות הכלים שהן ארוכות ועתיד לקצצן מטביל עד מקום מדה והק' התוס' וא"ת ואידך להוי חציצה כו' ע"ש וכ' הר"ן בחי' לתרץ כיון דטבל הכלי ולא קצץ א"כ חזינן דאינו מקפיד ולהכי אינו חוצץ. ולפי"ז נלענ"ד דלשי' הפוסקים דס"ל דהצפורן אינו חוצץ והאשה אינה מקפדת עליו כלל ממילא נטילת הצפרנים בשבת לצורך הטבילה להרים מכשול מחשש הטיט שתחת הצפורן אין בזה רק שבות אבל אין בזה שום מלאכה דאו' דקי"ל כר"ש דמלאכה שא"צ לגופה פטור והכא לכ"ע פטור כיון שא"צ כלל לגופה של מלאכה וא"צ לא לגוף הצפרנים ולא לצורך תיקון הגוף מן האדם והוא אין מתכוין להסיר הצפרנים מן הבשר כי הצפרנים מיעוט שאינו מקפיד עליו ואך הכונה לתקן הטבילה מפני הטיט וזה יכול לתקן ע"י ניקור משא"כ לשיטת הראב"ן דס"ל דגוף הצפרנים חוצצין וניוול הוא והאשה מקפדת עליו בזה יתכן שפיר דאיכא מלאכה דאו' הגם דאין לו צורך בגופן של הצפרנים ואינו דומה לגוזז את הצמר מיהא כיון דכונתו להסיר הניוול מהבשר חשיב אב מלאכה שזה דומה למלאכה שהיתה במשכן הגזיזה לצורך עורות תחשים ודו"ק:

ולפי"ז אני אומר שגם לשי' הט"ז שכ' להתיר ע"י ניקור הטיט מוכרח לומר שמן הדין מותר לגלח הצפרנים בשבת ע"י נכרי במקום מצו' דטבילה בזמנה אשה לבעלה וכיון דמותר לקצצן והיא אינה קוצצת מוכיח הענין דע"כ אינה מקפדת על כך ושפיר מהני הטבילה ואין כאן חציצה ואף דעתיד לגדל ועומד לקצוץ זה הוי כידות הכלים הארוכים דאף דעתיד לקצצן אמרינן כיון דטובל ואינו קוצץ ע"כ אינו מקפיד ולא חשיב חציצה כמ"ש הר"ן במס' חולין הנ"ל. ולשי' הראב"ן דס"ל דגוף הצפורן ניוול הוא לה וחוצץ א"כ הוא מקפדת בזה וניחא לה לקצצן א"כ חשיב גזיזה מה"ת וא"כ אינה יכולה לקצצן בשבת והדרינן לסברא דכיון דעתיד לגדל ועומד לקצוץ ממילא חוצצת ול"ש לומר מדטבלה ולא קצצה ע"כ דאינה מקפדת דזה אינו דבאמת היא מקפדת בכך והא דלא הסירתן הוא מפני איסור שבת וכיון דלשי' הראב"ן אין לה תקנה ע"י ניקור מפני שהצפרנים חוצצין. אך י"ל דאפי' ישראל הקוצץ הצפרנים לחברו ומכוין לתקן בשביל הטבילה של מצו' אין כאן איסור דאו' כיון שאינו מתכוין לשום גזיזה אלא לתקן בשביל המצו' ואף דהוי פסיק רישא שרי כיון דהוי פסיק רישא דלא ניחא לי' וכש"ס שבת (קג.) התולש עולשין כו' וכגון דלא מכוין ומקשה הגמ' והא מודה ר"ש בפס"ר ולא ימות ומשני לא צריכא דעביד בארעא דחברי' ע"ש. וה"נ להראב"ן דס"ל דמוכרח לקצוץ הצפרנים בשביל הטבילה א"כ

כונתו רק לתקן בשביל הטבילה ובשלא לעצמו הוי פס"ר כיון דעכ"פ מסיר הניוול ומיפה א"ע משא"כ ע"י אחר אפי' ע"י ישראל אין כאן מלאכה דאו' וממילא ע"י נכרי שרי:

ה ובש"ס יבמות (לג:) זר ששימש בשבת במאי כו' ואי בהקטרה והאר"י הבערה ללאו יצאת וקשה לי אמאי לא מוקי בזר ששימש בשבת שהקטיר קטורת דיש בו משום מכבה כדאי' במס' ביצה (כ"ב:) מהו לעשן כו' ופרש"י ובהאי עשן איכא אב מלאכה שהוא מכבה הגחלים כשנותן אבקת הבשמים עליהם ע"ש ומבואר בש"ס כריתות (יט) דאפי' לר"י דס"ל הבערה ללאו יצאה בכבוי מודה דחייב סקילה וכרת אם הוא מזיד ובשוגג חייב קרבן וכ"כ התוס' ישנים במס' שבת (כט) ואף דבמקטיר קטורת הכיבוי היא מלאכה שא"צ לגופה מיהא עולא מוקים לר' יוסי כר' יהודה דס"ל מלאכה שא"צ לגופה חייב כדאי' במס' שבת (ל:) וכן הרמב"ם ס"ל להלכה דחייב. ויתכן בעיני דאי אפשר לאוקמי בהכי דא"כ חייב שתים אפי' למ"ד דאין איסור חל על איסור דהא מכבה חייב בכ"ש כמ"ש הרמב"ם בה' שבת (פי"ב) והקטרה לא הוי פחות מכזית כש"ס זבחים (קט.) ותוס' מנחות (כו:) עי"ש ואפי' לפימ"ש התוס' במס' שבועות (כ"ג:) ד"ה דמוקי אפי' בחצי שיעור אמרינן אין איסור חל איסור זה רק באיסורי אכיל' אבל בשאר איסורין לא אמרינן חצי שיעור אסור מן התורה כמ"ש הח"צ בתשו' (סימן פ"ו) ובכה"ג דהכיבוי בא בתחילה ואיסור זרות בא בהקטרה בכזית כ"ע מודו דחייב משום זרות ומשום שבת ואף דאיכא למ"ד דס"ל מלאכה שא"צ לגופה פטור אין זה ענין לאיסור חל איסור או לא. ואין להקשות לשי' הרי"ף דס"ל בשרא אגומרי איכא משום מכבה כדאי' במס' ביצה שם א"כ במקטיר אברים נימא דחייב משום שבת על הכיבוי דזה אינו דהקטרת האימורין אינו בא על הגחלים דעל האש אמר רחמנא לאפוקי כבבא כדאי' במס' זבחים (מ"ו.): אמנם לפי מה שכ' התוס' במס' יומא (ל"ד:) ד"ה הני מילי דר' יהודה נמי ס"ל דבר שאינו מתכוין באיסורי שבת מה"ת שרי א"כ י"ל דאפי' במקטיר הקטורת אינו חייב משום כיבוי כלל כיון דאינו מתכוין ואף דהוי פסיק רישא זה רק היכא דעושה מלאכה בשביל עצמו אבל בעושה מצו' ודעתו לתקן המצו' והכיבוי הנעשה ממילא הוי פסיק רישא דלא ניחא לי' ודו"ק:

ו ובפ' כל התדיר (צא:) אמר שמואל המתנדב יין מזלפו ע"ג האישים מ"ט א"ק ויין לנסך חצי ההין אשה כו' והא קא מכבי כו' כיבוי דמצו' שאני ת"ש כו' יין נסך לספלים או אינו אלא לאישים אמרת לא יכבה ל"ק הא ר"י הא ר"ש ובתוס' שם ד"ה הא ר"י הא ר"ש וא"ת הא שמעינן לי' לרע"ק דסבר כר"ש כו' ע"ש. ובפרש"י ד"ה הא ר"ש שמואל כר"ש ס"ל דכיון דאינו מתכוין לכבות אין לא תכבה ראי' עליו לאסור למיעקר משמעותא דאשה

משום קושיא דלא תכבה וא"ת פסיק רישא ולא ימות הוא אפשר דמזליף לי' בטיפין דקות מאוד הלכך אי נמי מכבה בטיפים גסות דבר שאינו מתכוין הוא ע"ש והדברים סתומים וכבר נתקשו בזה מה מועיל שבידו לעשות היתר בטיפים דקות והרי עכשיו עושה באיסור בטיפים גסות והוא מכבה בפסיק רישא ותו ק' כיון דאפשר לקיים הזילוף בטיפים דקות מדוע יזלוף בטיפים גסות והרי התורה אמרה לא תכבה. והנ"ל דהנה דהא דמשני הגמ' כיבוי דמצו' שאני יש לפרש הכונה כיון דמכוין למצו' אינו עובר משום לא תכבה דהוי דבר שאינו מתכוין ואף דהוי פסיק רישא כיון דלא ניחא לי' בכיבוי שרי וכשי' הערוך הובא בתוס' כתובות (ו.) ד"ה האי כו' ע"ש ויתכן עוד לפרש מצו' שאני כיון דעושה בכונה לקיים המ"ע אין זה בכלל אזהרה דלא תכבה. ובש"ג מס' שבועות (פ"ד) כ' דהיכי דמתכוין לתקן אע"פ שמוחק להדיא את השם ואין במחיקה ההיא שום תיקון אלא שמכוין לתקן שפיר דמי והביא ראי' מש"ס בכורות (כ"ה.) גבי פרה אדומה שיש בה שתי שערות שחורות גוזז במספרים ולא חיישי לאיסור גיזה כיון שאינו מתכוין לגוז אלא לתקן הפרה ואעפ"י שהוא גוזז להדיא ע"ש ועיין תשו' רמ"א (סימן ק') ועיין תשו' דודי זקני בית אפרים חיו"ד (סימן ס"א). ובמס' ברכות (כ.) בגמ' אבל מטמא למת מצו' כו' שוא"ת שאני ופרש"י ד"ה שוא"ת כו' דמעיקרא כשנתן ל"ת דטומאה לא על מת מצו' נכתב ע"ש:

ודע דבתורה כתיב שני פעמים לא תכבה ופרש"י לעבור עליו בשני לאוין. ובפ' כהן גדול (מח:) מבואר התם דפליגי ר"י ורע"ק דר"י ס"ל כיון דשרא רחמנא חד לאו גבי מת מצו' מה לי חד לאו מה לי תרי לאוין ותו לא בעי קרא להתיר כהן גדול ונזיר שמטמא למת מצו' ורע"ק ס"ל דבעי קרא מיוחד לכ"ג והוא נזיר דשרי לטמא למת מצו' ואי לאו קרא ה"א דחד לאו שר' רחמנא אבל תרי לאוין לא שרי' רחמנא. והרמב"ן בנימוקי החומש פ' צו כ' דחד קרא לא תכבה בא להורות אזהרה שאם נתעצלו כהנים וכבתה האש עברו בלאו ע"ש ולשי' זו קשה לי טובא במה דמשני הגמ' בפ' כה"ת. דהא דתניא דמזלף יין ע"ג האישים אתי כר"ש דס"ל דבר שאין מתכוין מותר והוא פלא הרי עדיף דבר שאינו מתכוין מאלו לא עביד מעשה כלל והרי אפי' בנתעצלו וממילא נכבה האש מוזהרים הכהנים בלאו דלא תכבה אכן הדבר נכון היטב דודאי מסתבר שלא להוציא הקרא ממשמעותא דמצו' לזלף היין ע"ג האישים וכפרש"י והא דכתיב לא תכבה אזהרה זו לא נאמרה היכי דמקיים המצו' לזלף ע"ג האישים וכמו דאמרינן דלאו דטומאת כהנים לא נאמרה גבי מת מצו' מיהא כיון דשנה הכתוב לעבור בשני לאוין י"ל דתרי לאוין לא שרי' רחמנא ומוטב לומר דיין לספלים ולא ע"ג אישים אכן זה רק בעושה מעשה בפועל דבזה לשי' רש"י

עובר בשני לאוין אכן היכי דאינו מתכוין לכבות לר"ש דס"ל דבר שאינו מתכוין כמאן דלא עביד מעשה כלל אף דהכיבוי ממילא הוא נמי באזהרה בלאו מיהא בזה לכ"ע ליכא רק לאו אחד ובזה שפיר י"ל דאזהרה זו לא נאמרה במקום מצו' דזילוף היין ע"ג האישים. ולפי"ז אני אומר דודאי גם בטיפים דקות יש בזה חשש כיבוי אלא כיון דאינו מתכוין ואין בזה פסיק רישא ממילא אפי' אם נכבה אין כאן רק לאו אחד לר"ש דלא עדיף דבר שאינו מתכוין מאלו לא עשה מעשה כלל מיהא כיון דחזינן דשרי' רחמנא חד לאו א"כ ע"כ אזהרה דלא תכבה לא נאמרה במקום מצו' דזילוף יין ע"ג האישים תו אמרינן מה לי חד לאו מה לי תרי לאוין ושרי גם בטיפים גסות אכן זה נכון לר"ש אבל רע"ק דס"ל דלא אמרינן מה לי חד לאו מה לי תרי לאוין ושרי גם בטיפים גסות שוב אמרינן נהי דמזלף טיפין דקות שרי אבל בטיפים דקות דיש בזה פסיק רישא ועביד מעשה ועובר בשני לאוין לא מסתבר דשריא רחמנא לכן עדיף לי' לרע"ק לאפוקי קרא ממשמעותא וס"ל יין לספלים אתי ודו"ק:

ז תו כ' הח"צ וז"ל גם מ"ש דבלא"ה יש פוסקים דאפי' מלאכה גמורה מותר לומר לנכרי במקום מצוה כמבואר בהר"ן תמהני עליו דאזיל בתר איפכא והרי כל הפוסקים ראשונים ואחרונים חולקים כו' ע"ש. ולענ"ד י"ל עפ"י מ"ש הג"מ בשם הראבי' הובא בט"ז או"ח (סימן ש"ז סק"ד) דאפי' במלאכה דאו' לא אסור לומר לנכרי אלא היכי שאי אפשר לעשות בהיתר אבל אם אפשר לעשות היום בהיתר מותר לומר לנכרי לעשות ע"ש. והדברים מבוארין בטעמן דבשלמא באומר לנכרי שידליק לו הנר בשבת בזה ס"ל להפוסקים דאסור אפי' במקום מצו' כיון דאי אפשר להדליק הנר בשבת אלא בעבירה ע"י מלאכה דאו' וכיון דאמירה לנכרי שבות ולהסמ"ג היכי דהנכרי עושה מלאכה בשביל ישראל הוי איסור מה"ת שהרי הנכרי עושה מלאכה בשבת לצורך ישראל והישראל נהנה ממה שנעשה מלאכה בשבת משא"כ היכי דאפשר לעשות בהיתר כגון שהישראל אומר לנכרי להביא לו חפץ מרה"ר לרה"י דהרי ביד הנכרי להביא ע"י מחיצה של בני אדם דבזה שרי אפי' לישראל עצמו נהי דהנכרי לא עשה מחיצה של בני אדם והביא מרה"ר לרה"י בזה לא נהנה הישראל כלל מן העבירה ומה לו להישראל במה שהנכרי הביא מרה"ר לרה"י בלא מחיצה של בני אדם והנכרי לצורך עצמו עשה שלא רצה להטריח א"ע ולעשות מחיצה של בני אדם:

ולפי"ז נראה ברור דה"ה לענין נטילת צפרנים בשבת לצורך טבילה כיון דביד הנכרי ליטול הצפרנים ביד ובזה הוי לכ"ע רק מדרבנן ושרי ומכ"ש לפי שביארתי למעלה דכל שמכוין בשביל תיקון הטבילה אין כאן איסור גוזז כלל. וא"כ אפי' אם הנכרי חותך

הצפרנים ע"י כלי בזה אמרינן נכרי אדעתא דנפשי' קא עביד שאינו רוצה להטריח לקוץ הצפרנים בידו ובפי' נמאס הדבר וע"כ מה שקוצץ בכלי לצורך עצמו הוא דקא עביד ואין הישראל נהנה מזה מה שעשה הנכרי מלאכה דאו' בכלי וז"ב:

ח במס' שבת (קלג.) בשר אעפ"י שיש שם בהרת כו' אמר אביי לא נצרכה אלא לר' יהודה דאמר דבר שאינו מתכוין אסור רבא אמר אפי' תימא ר"ש מודה ר"ש בפסיק רישא כו' ואביי אליבא דר"ש האי בשר מאי עביד לי' כו' באומר לקוץ בהרת בנו קא מכוין ומקשה הגמ' ע"ז ואי איכא אחר ליעבד אחר כו' ע"ש והתוס' מס' יומא (ל"ד:) ד"ה הי' הקשו לשי' הערוך דס"ל פסיק רישא דלא ניחא לי' שרי א"כ אמאי לא הקשה הגמ' לרבא דאמר מודה ר"ש בפס"ר ואי איכא אחר ליעבד אחר ואני מוסיף בזה דגם לשי' התוס' קשה דהא לפימ"ש התוס' כתובות (ו.) ד"ה האי כו' מוכח שם דלכ"ע היכי דעושה לצורך מצו' אף דהוי פס"ר מיהא כיון דלא ניחא לי' שרי ע"ש. והנה התוס' והרשב"א הקשו אמאי לא משני אביי הברייתא בחדא מלתא באומר לקוץ בהרת בנו קא מכוין ואתי' הברייתא לכ"ע ולמה לי' לאוקמי הברייתא רק כר' יהודה והנלענ"ד בזה עפ"י מה דחדית לן הרשב"א בחי' בנועל ביתו וצבי ניצד בתוכו אפי' אם דעתו על הצבי כיון דדעתו נמי על מלאכת היתר שרי והביא סמוכין לזה מהירושלמי וכן אי' בש"ס בבלי יומא (פ"ד:) ראה תינוק שנפל לים כו' ואע"ג דקא מכוין כו' ע"ש והר"ן השיגו וכ' שאפי' אינו מתכוין לנעול בעד הצבי אסור דמודה ר"ש בפסיק רישא ושאני ראה תינוק שנפל לים שהוא חוב מוטל עליו ומלאכת מצו' הוא עיין בחי' הרשב"א ובהר"ן סוף פ' האורג:

ולפי"ז א"ש דאביי לא מצי לאוקמי הברייתא לכ"ע בחד תירוצא דמיירי באומר לקוץ בהרת בנו קא מכוין דממ"נ אם אינו מכוין רק לקוץ בהרת בנו א"כ אין זה מספיק לר' יהודה דהא הוא ס"ל דבעי מילה לשמה כדאי' במס' ע"א (כ"ז.) וא"כ לא מצי לאוקמי הכתוב להתיר למול במקום בהרת בכה"ג ואי דנוקמא דקא מכוין לקוץ בהרת בנו וגם מכוין לשם מצוה למול את בנו זה ניחא לר' יהודה דאי לאו דרבי קרא ימול אפי' במקום בהרת ה"א דאסור אף דמכוין לשם מצו' כיון דר' יהודה ס"ל דבר שאינו מתכוין אסור ומכ"ש בפסיק רישא כמ"ש התוס' במס' שבת (מ"א:) ובמס' יומא שם אכן לר"ש הקל"ד למה לי קרא כיון דס"ל דבר שאינו מתכוין מותר ואביי ס"ל דלר"ש אפי' פסיק רישא שרי א"כ ע"כ חוב עליו למול את בנו אפי' במקום בהרת והוא עושה מלאכת מצו' וחוב עליו למול את בנו א"כ אפי' מכוין נמי להנאת עצמו לקוץ בהרת בנו נמי שרי דזה דומה לראה תינוק שנפל לים ובכה"ג אפי' להר"ן שרי. ולהכי אביי מוקי הברייתא כר' יהודה היינו במכוין לשם מצוה ואפ"ה בעי קרא ימול אפי' במקום בהרת דאי לאו קרא ה"א דאסור

כיון דס"ל לר"י דבר שא"מ אסור ומכ"ש בפס"ר ולרבא אפי' לר"ש אסור דהוי פס"ר ואביי אליבא דר"ש מוק' לה באומר לקוץ בהרת בנו קא מכוין היינו דאינו מכוין לשם מצו' כלל אלא לקוץ בהרת בנו ואפ"ה שרי. ולפי"ז א"ש שי' הערוך דאליבא דרבא ל"ק ואי איכא אחר ליעבד אחר כיון דהאב מכוין למול את בנו הוא קודם ומ"ע על האב וכמ"ש הש"ך חו"מ סימן (שפ"ב) משא"כ לאביי דמוקי באומר לקוץ בהרת בנו קא מכוין ואינו מכוין כלל למול את בנו א"כ בלא"ה אין האב מקיים המ"ע המוטל' עלי' נהי דהמילה כשרה ומ"ע של מילה קיים אבל המ"ע המוטלת על האב שימול את בנו לא קיים דאפי' למ"ד מצות אין צריכות כונה היינו דיוצא מן הסתם אבל אם מכוין בכונה שלא לשמה כבר כ' הר"ן במס' ר"ה (סוף פ"ג) דחדית לן הרשב"ם דבכונה שלא לצאת לכ"ע לא יצא ע"ש. א"כ בלא"ה מיעקר המ"ע המוטל' על האב ולהכי שפיר מקשה הגמ' ואי איכא אחר ליעבד אחר. ובזה מסולק מה שהקשה זקני התב"ש על הש"ך ע' תב"ש (סימן כ"ח) ובתשו' ד"ז בית אפרים ח' חו"מ (סימן ס"ז) ודו"ק:

ט ובתשו' הריב"ש סימן (שפ"ז) הביא שי' הרמב"ן דאסור לומר לנכרי להדליק נר לסעודה בשבת בשביל ישראל כיון שהישראל נהנה מאור הנר אבל לומר לנכרי לעשות שופר וכי"ב אפי' מלאכה דאו' בשבת אפ"ה שרי דל"ש לומר דהישראל נהנה ממלאכת איסור בשבת דקי"ל מצות לאו ליהנות ניתנו ע"ש ולפי"ז יתכן דלשי' הפוסקים דס"ל דקציצת הצפרנים אינו מעכב בטבילה וחשיב מיעוט שאינו מקפיד דהאשה אינה מקפדת בכך אלא דנהגו לקצץ הצפרנים משום זהירות וחשש הטיט שתחת הצפרנים ומן הדין סגי בניקור א"כ אין בזה הנאה להאשה מה שהנכרי חותך את הצפורן וכיון דיש בזה מצו' ל"ש בזה אמירה לנכרי שבות דהישראל אינו נהנה ממלאכת הנכרי כלל ואף דנהנה דעושה הטבילה כדת שלא יהי' שום חשש חציצה בזה מהני דאמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו אבל לשי' הראב"ן דס"ל דאשה מקפדת בצפורן גדול א"כ יש לה הנאה ובזה אמרינן אמירה לנכרי שבות והוי דומי' דהדלקת הנר בשבת ע"י נכרי דאסור ודו"ק. והראב"ד בה' שבועות (פ"ו ה"ט) כ' כיצד כו' ואם נשבעו אנשי העיר שלא יהנו ממנו הרי יכול למול וללמד את בניהם בחנם וכ' שם הלח"מ דאע"ג דהאב חייב בכך מצות לאו ליהנות ניתנו וע' בט"ז יו"ד סימן (רכ"א סקמ"ב) מבואר מזה דאפי' היכי דאיכא תיקון הגוף מיהו כיון שעושה על כונה לשם צורך המצוה אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו שהרי הערלה מאוסה היא וחרפה הוא לנו כש"ס נדרים (ל"א:) מאוסה היא הערלה כו' ע"ש. ובמס' יבמות (ע"א) וצריכי כו' משום דמאיס ע"ש. ובספרי ראש המזבח בחי' מס' זבחים (כ"ב:) כ' דמילה מלבד תיקון המצו' אית בה תיקון הגוף ע"ש ובפ' האורג (ק"ו.)

מה לי לתקן מילה מה לי לתקן כלי ופרש"י הא נמי מתקן גברא ע"ש ונראה בעיני דאפי' לשי' הפוסקים דס"ל דהיכי דאיכא הנאת הגוף עם המצו' לא אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו יתכן היטב עפ"י מה שכ' המג"ש בפ' האורג שם דמילת קטן בשעת המילה אינו רק תיקון מצו' והתיקון גברא ל"ש בקטן רק דהתיקון בא אח"כ כשהגדיל ע"ש ועפי"ז נראה דבכונה כ' הראב"ד ויכול למול את בניהם דלמול את הגדול לא שייך לומר מצות לאו ליהנות ניתנו כיון דאיכא תיקון הגוף עם תיקון המצו' אבל למול את בניהם שפיר אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו כיון דבשעת מילה אין כאן תיקון הגוף אלא דהועיל בזה להסיר הניול ממנו כשיגדיל ולפי"ז גם שי' הראב"ן נכון כיון דהצפורן כמו שהוא עכשיו גם להראב"ן אין האשה מקפדת אלא שכ' כיון דהצפורן עתיד לגדל עד דע"כ עתידה לטלן להכי גם עתה חוצץ דכל העומד לגזוז כגזוז דמי א"כ אין זה רק כמילת קטן דאמרינן אפי' בנשבע שלא יהנה מן המוהל אפ"ה יכול למול את בנו ודו"ק:

והש"מ במס' כתובות (ה) כ' דגבי מילה איכא מלאכת גוזז במה שחותך הערלה ע"ש והקשו לשי' הריב"ש שכ' דגוזז השערות מן העור חייב אעפ"י שא"צ לשערות שכן הי' במשכן גוזז לצורך עורות תחשים א"כ איך מוכח ר"ש דמקלקל בחבורה חייב מדאיצטרך קרא למשרי מילה וקשה נימא דאיצטרך קרא למשרי משום גוזז דחייב ולהנ"ל לק"מ דנהי דגוזז חייב אפי' באין צריך לגיזה דשערות מיהו עכ"פ צריך לגופה של מלאכה לתיקון העור שיהי' ממחק ונקי בלא שערות וזה חשיב צריך לגופו וגם צריך לגופה וכן הי' במשכן לשי' הריב"ש שתכלית המלאכה שהי' צריכין לעור התחש למכסה האהל דוקא לא שערות משא"כ במילה נהי דגוזז הערלה אין כאן שום צורך לגופו ואין שום תיקון בזה דר"ש ס"ל תיקון מצו' לא חשיב תיקון ור' יהודה דס"ל מה לי לתקן מילה מה לי לתקן כלי מבואר מזה דס"ל דמילה חשיב תיקון גברא כנ"ל ולהכי באמת אית בי' נמי משום גוזז כשי' הש"מ ודו"ק:

סימן כה

ב"ה. ע"ד הגט שנכתב בסטרי בשם המגורשת ברינא דמתקריא בריינציא ונשלח הגט ע"י שליח לק' דראהביטש ונמסר שם להאשה והתעורר אחד מן דיינא דמתא שלפי הברה משם כותבין בריינטשא עם טית ושין ולא עם ציא לבסוף ולכן יש חשש שינוי השם והמסדר בק' סטריא השיב שבעירו אין כותבין בט"ש רק כאשר כ' בגט וגם חתימת האשה היא בריינציא והגאון הגדול מהרי"א האבדפ"ק לבוב כ' שהגט כשר לכתחילה ומטיבותי' אמר שישאלו גם אותי וביקש לכתוב דעתי ולעשות רצון צדיק חפצתי:

תשובה. לענ"ד הגט כשר לכתחילה בלי שום פקפוק והכל יודעין ששם ברריינטשא וברריינציא שם אחד הוא אלא שתולה בשינוי המבטא מאנשי המקומות והב"ש כ' בינדט או בענדיט כו' כשר דאמרינן שמא משפחה זו קורין ביוד ומשפחה זו קורין בעין. ובפ"ק דנדרים מצינו דפליגי רבנן ור' יהודה דרבנן ס"ל דאמרינן דהוי ידים מוכיחות דאין אדם מגרש אשת חברו ור' יהודה ס"ל דלא הוי ידים והרמב"ם כ' להלכה כרבנן והפוסקים החמירו להלכה כר' יהודה והר"ן אסברא לן דרק הענין מוכיח דאין אדם מגרש אשת חברו אבל הלשון אינו מוכיח כלל וזה נכון היכי דלא כתב מנאי אבל היכי דנכתב בגט מנאי וכן כתב מקודם אנת אנתתי כו' א"כ הלשון מוכיח היטב שהיא אשתו הכל יודעין שהיא היא ולא החליפו ולא שינו את שמה אלא שכך קורין בעין ומכ"ש בנידן שאלתינו שידוע בבירור שתלוי בשינוי המבטא בין אנשי ק' סטרי' ובין אנשי ק' דראהביטש. וזולת זה אני אומר כלל גדול הוא בידנו ולימוד ערוך הוא במס' ב"ב (ק"ס:) לא איתחזק מאי אמר אבי דקרי לי' ועני ע"ש מבואר מזה דכל שקורין לאיש או אשה מרחוק והשומע עונה מן השם הוא זה והוא שמו ושמה ודבר זה לא יכחיש אדם שאשה ששמה ברריינטשא בק' דראהביטש הקורא אותה בשמה שם ברריינציא אין ספק שתשמע ותדע שקורין אותה והיא עונה אל הקורא אות' ולא תדע כלל אם יש חילוק הברה במבטא אשר אך בדקדוק היטב אפשר לעמוד על שינוי הברה כי אין זה שינוי השם מפאת השינוי בעצם השם אך בלעגי שפה ידברו וזה דומה לשם צבי המכונה הירש ורבים קורין הערש אבל הדבר ידוע ששם חד הוא וה"נ ידוע ששם ברריינא הוא שם העצם ומה שקורין ברריינטשא או ברריינציא הוא רק שם געגועים ואין מהצורך לכתוב כלל ואם כתבו אינו מזיק אבל ידוע הדבר לכל ששם אחד הוא ומכ"ש בנידן שאלתינו שבאמת היא חותמת כך וכבר כ' דודי זקני בס' טיב גיטין שלענין שם האשה אזלי' בתר חתימתה ושם העיקר הוי ורק באיש לא מהני שם החתימה להכריע נגד שם הקריאה לס"ת ואף שכתוב בגט דמתקריא ועל שם החתימה אין כותבין דמתקריא זה רק היכי שנכתב שם אחר אשר אין קורא אותה בשמה בשם החתימה אבל בנידן דידן שידוע שבכמה מקומות קורין לשם ברריינטשא ברריינציא א"כ שפיר כתבו דמתקריא שהרי בק' סטרי באמת קורין כן ושמה המבטא והברה כך הוא. ועוד נלענ"ד דבשלמא היכי דאיכא שתי שמות דהיינו מרים ושרה בזה אמרינן דהוי שינוי השם ויאמרו שזו אשה אחרת ששמה מרים ואין זו שם האשה ששמה שרה אבל בק' דראהביטש אינו בנמצא שתי שמות שהאחת שמה ברריינטשא והשנית שמה ברריינציא אלא כל הנשים ששמותיהן שוה הנקראת ברריינטשא מעריסה כך נקראו בכל העיר בשמה ברריינטשא ואם כתבו בגט ברריינציא הכל יודעין

שזה מפני שינוי המבטא שאנשי ק' סטריא קורין לכל הנשים שנקראו בק' דראהביטש ברייטשא המה קורין ברייצא ואין בזה חילוק שמות רק חילוק המבטא בשינוי ממקום למקום. לכן הדין ברור שהגט כשר לכתחלה כדת וכהלכה.
והנלענ"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן כו

ב"ה. להלכות פסח. לחכם אחד.
שאלה. באחד שקנה אצל אדון נכרי כל השמרים שיהי' נעשין בבית המוקד שלו הנקרא ברייי הוז והקונה היהודי נתן קאפציע והאדון התנה עמו בשטר במפורש שבאם הקונה לא יקח פעם אחת השמרים ישפוך השמרים החוצה וינכה הדמים על חשבון הקאפציע וטרם הפסח שאל בעצה לאיש אחד אם מחויב למכור השמרים ומקלו הגיד לו שאין למכור כי לעת הזאת עדיין אין שם שמרים ועת' עבר הפסח ונשאל ממנו השאלה והציע הדבר לפני לשמוע דעתי בזה והנני להשיב כאשר יתן ה' בפי אותו אדבר בעזה"י:

א תשובה. ידוע שי' הר"ן ז"ל בפ"ק דפסחים ישראל שהפקיד אצל נכרי אינו עובר מה"ת בב"י דנתמעט מדכתיב בבתיכם ובתשו' כתר כהונה (סימן כ') כ' וז"ל וצ"ע דהא הר"ן הקשה מה מהני בהרהינו ואמר מעכשיו הא קי"ל לא יקרא לה שם עד שתאפה הואיל ואי בעי מיתשל עלה וה"נ נימא הואיל ובידו לפדותו ותי' דמחוסר ממון לא אמרינן הואיל א"כ איך כ' הר"ן דהישראל שהפקיד חמצו אצל נכרי מה"ת אינו עובר בב"י נימא הואיל ובידו שיקח את הפקדון מן הנכרי כקו' הר"ן וא"ל דהתורה מיעט' מבבתיכם א"כ מאי מקשה הר"ן נימא הואיל ובידו לפדותו הא עכ"פ נתמעט מבבתיכם ע"ש ולענ"ד נראה דברי הר"ן מאושרין דבשלמא היכי דאנו רוצין לפטרו מטעם שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים בזה אמרינן הואיל ואי בעי מיתשל ועוקר הנדר למפרע והרי כאלו לא קרא שם הקדש עלי' ומתחילה שלו הי' ועבר על ב"י וב"י ובכה"ג דעובר למפרע חל עליו חובת הביעור מעכשיו דחשיב עתה שלך משא"כ בפקדון שהפקיד חמצו אצל נכרי דהחמץ שלו הוא גם עכשיו אבל הרי נתמעט מבתיכם שהתורה אמרה שאינו עובר בב"י וב"י אלא היכי שנמצא החמץ בביתו של ישראל ולא היכי שהחמץ אינו בבית ישראל אלא בבית הנכרי ואם יקח אח"כ הישראל החמץ מיד הנכרי האמנם יעבור בב"י אכן אין זה גורם חובת הביעור מעכשיו כי אך להבא משעה שיקח החמץ ואז יעבור בב"י אבל אין מקום לומר שיעבור למפרע בב"י וב"י. ומה"ט כבר כתבו דל"ש חצי שיעור לענין איסור בב"י דדוקא באיסורי אכילה דחזי לאיצטרופי והח"ש שאכל

באיסור אכל אבל ב"י דאינו עובר אלא מכאן ולהבא למפרע לא עשה שום איסור. איברא דזה ודאי צריך ביאור מה דק"ל להר"ן בהרהינו אצל הנכרי דנימא הואיל ובידו לפדותו ומה זו קושיא אטו משום דלוה ממון אצל הנכרי גרע מהפקיד חמצו אצל נכרי ולא לוה כלל דנתמעט מבתיכם וא"כ מכ"ש בהרהינו אצל הנכרי דל"ש לומר דעובר בב"י משום דבידו לפדותו חשיב שלו והרי עכ"פ נתמעט מדכתיב לא ימצא בבתיכם. והנ"ל בהקדם לתרץ מה דתמה הט"ז באו"ח סימן (ת"מ סק"ד) שהקשה על מ"ש הרא"ש דכיון שהשאיל הנפקד ביתו לשמירת ממונו של המפקיד ביתו קרינן בי' א"כ לפי"ז בנכרי שהפקיד חמצו אצל ישראל נמי נימא הכי והוי ביתו של נכרי ואמאי אמרינן בגמ' נכרי שהפקיד חמצו אצל ישראל זקוק לבער ייחד לו בית אינו זקוק לבער הא עכשיו קיימינן דגם בסתם הוי לי' כביתו של נכרי ולמה לי דוקא ייחד לו בית ע"ש. והנ"ל דהנה נודע שי' הרי"ף בפ"ק דמס' גיטין (ט') שכ' בטעמא דמתני' דהכותב נכסיו לעבדו ושייר קרקע כל שהיא דלא יצא לחירות כיון דשייר קרקע כ"ש סתם לא יכול עבדא לברורי להאי כ"ש דליקני איהו שאר נכסים הלכך לא קנה בנכסים ולא מהני כלום והר"ן והתוס' הקשו ע"ז מש"ס כתובות (קט.) האי דאמר לי' דקלא לברת אזיל יתמי פליג כו' הכא דקלא גביכו שמעינן מינה שנוטל דקל אע"ג דלא אמר דקל פלוני וכן הקשו מהא דאי' בגמ' מנחות (ק"ח) בית בביתי אני מוכר לך דעכ"פ נותן לו הקטן ומס' ב"ב (ק"ז.) חצי שדה אני מוכר לך לוקח נוטל הכחוש עכ"פ מוכח דקנה אפי' לא בירר והנלע"ד להצדיק את הרי"ף דס"ל דנהי דהחיוב והשיעבוד חל על המוכר ועל הנכסים דעכ"פ זכה הלוקח או המקבל מתנה בחלק הכחוש וכן בדקל לברת חל החיוב על היורשין שיתנו דקל אחד כפי שיבררו המה זה רק אם אנו דנין לחייב את הנותן או לפטור אותו פשיט' דלא מצי לפטור א"ע מכל וכל שהרי מכר או נתן והתחייב א"ע בחלק מן הנכסים ואם מכר בית בביתו עכ"פ מחויב ליתן הבית הקטן אכן אין ענין שיעבוד אצל קנין וס"ל להרי"ף דכל שלא בירר מה מכר לא שייך בזה קנין הגוף ואין זה קנין עצם וכל זמן שלא בירר המוכר איזו בית הוא רוצה ליתן להקונה אין להקונה שום קנין הגוף כלל וזיל הכא קא מדחי לי' וזיל הכא קא מדחי לי' ונמצא לפי"ז דגבי עבד כיון דהאדון שייר קרקע כ"ש סתם ולא יכול עבדא לברורי להאי כ"ש א"כ אין להעבד שום קנין הגוף וממילא לא זכה בעצמו ואין זה שטר שחרור שהרי עדיין גופו קנוי להאדון ודו"ק:

ובמס' עירובין (נ.) אמרו בגמ' מ"ט דרב משום דלא מסיים אתרי' ופרש"י וכיון דלא סיים לי' לא קנה כלל ועיין בפהמ"ש להרמב"ם ובטור או"ח סימן (ת"ט) הביא הב"י שם פה"מ להרמב"ם וכ' שאפי' להפוסקים כשמואל ס"ל דשמואל נמי הכי ס"ל דכל היכי

דלא סיים המקום לא קנה כלל ע"ש. מיהא זה רק היכי דעדיין לא הגיע לידו ולא זכה בו כלל אבל היכי שכבר זכה הקונה בחלק מבורר זה פשוט דחשיב קנין עצם אם בקנין עולם חשיב קנין הגוף ואם בקנין תשמיש לזמן חשיב קנין פירות והמשכיר בית לחברו ואמר לו בית בביתי אעפ"י שהדין שהמשכיר יכול לדחות השוכר ולהוציאו מן הבית שהשוכר דר בו וליתן לו בית אחר מיהא כ"ז שהשוכר דר בהבית הזה חשיב עכ"פ קנין פירות וכבר כ' הריטב"א והנמ"י במס' ב"מ (נ"ו:) דקנין תשמיש לשעה חשיב מכר לגבי זכות תשמישו של החפץ ולפי"ז המפקיד חפץ אצל חברו מיד שקיבל הנפקד הפקדון ונתן רשות להמפקיד להניח חפצו בבית כבר זכה הנפקד במקום שמונח הפקדון ונהי דביד הנפקד לסלק ממקום הזה ולהניח הפקדון בזוית אחרת מיהא כ"ז שלא סלקו חשיב זכות וקנין פירות במקום הזה וכשיניח הפקדון במקום אחר יהי' אז הזוית האחרת מקום שיניח הפקדון שם הוא זכות המפקיד. ועיין תוס' פ' השולח (מ"ח.) ד"ה אי כו' וי"ל כיון דתחת זו תחזור לו אחרת לא קרינן בו שדה מקנה אלא שדה אחוזה. ובש"ס קדושין (מז.) כ' הרשב"א דהמוכר שט"ח לחברו וחזר ומחלו מחול אעפי"כ אין הקונה מחויב להחזיר השטר דגוף השטר קנוי לו שהרי יכול לקדש בו אשה ע"ש ואף דהלוה יכול לסלקו במעות ומחויב הקונה להחזיר השטר אפי' אינו משלם לו רק דמי הנייר מיהא כל זמן שלא סילק דמי הנייר השטר קנוי להמלוה. ועיין ב"ש א"ע סימן (כ"ח) ובש"ך חו"מ סימן (ס"ו ס"ק נ"ט וע"ה) ובתומים שם ובנה"מ (ס"ו וסימן רמ"א):

ובתוס' ב"ב (ע"ז.) כ' בד"ה קני כו' דמכירת שטרות לא הוי אלא מדרבנן כו' והא דלא תקנו שיוכל להקדישן כו' ובהגהות של הגאון רעק"א התעורר היכן מצאו התוס' דאינו יכול להקדישן אי מהאי דפסחים הא שם איתא ג"כ דזבין מלוה אלא דדוקא השטר יכול למכור אבל לא החוב א"כ י"ל ה"נ השטר יכול להקדיש וכדקי"ל בש"ע יו"ד (סימן רנ"ח) וצ"ע עכ"ל. ולענ"ד י"ל דשם ביו"ד מקור הדין מהרשב"א כמובא בב"י שם והרשב"א ס"ל דאין המלוה מחויב להחזיר השטר עד שישיב לו הקונה עכ"פ דמי הנייר א"כ יש לו זכות בהשטר ולהכי ס"ל דיכול להקדישו אכן התוס' יתכן דס"ל כשי' הר"ן פ' האיש מקדש דהיכי דמחל החוב מחויב הקונה להחזיר השטר דגופו של השט"ח הוא קנין הגוף של הלוה ולהכי לא מצי המלוה להקדיש את השטר עכ"פ מבואר דהיכי שיש לו זכות ואין ביד אחרים לסלקו מכל וכל רק נגד תשלומי דמים או שיתן לו אחרת במקומו בכה"ג חשיב קנין. ולפי"ז הנכרי שהפקיד חמצו אצל ישראל אפי' בלא ייחד לו בית כיון שהמקום של הפקדון קנוי להמפקיד א"כ מקרי ביתו של נכרי. אך ז"א דהא קי"ל נתינה בע"כ הוי נתינה ועיין ש"ס ב"מ (מט.) שקולי זוזך לא הוי אפי' שומר חנם א"כ הרי

הישראל יכול לסלק המפקיד הנכרי מכל וכל וכל שעתא מצי הנפקד הישראל לאמור להנכרי צא וטול לך הפקדון ולהכי שפיר אמרו בגמ' דוקא ייחד לו בית דאז יש להנכרי קנין בגוף המקום אף דיכול לסלקו מיהא כיון דכעת עדיין לא סלקו הרי קנוי המקום להמפקיד שהרי ייחד לו בית משא"כ בלא ייחד לו בית ולא סיים אתרי' א"כ לא קנה המפקיד הנכרי שום מקום, והרי יכול הנפקד לסלק את הנכרי המפקיד מכל וכל אין להנכרי לא שיעבוד ולא קנין על מקומו של הנפקד וקרי שפיר בית של ישראל.

ב ובש"ס ב"ק (קי"ח.) הלוהו בישוב לא יחזיר לו במדבר ובפרש"י שם לא יחזיר לו במדבר אם אין זה תובעו אין זה יכול לכופו לקבל חובו או פקדונו במדבר דלאו מקום שימור הוא. ולפי"ז נכרי שהפקיד חמצו אצל ישראל שפיר מצי הישראל להחזיר החמץ להנכרי בכל עת שירצה הישראל וממילא אין שום זכות להנכרי על הבית של ישראל דאין להנכרי לא קנין ולא שום שיעבוד דקנין הגוף או קנין עצם ל"ש בזה כיון דלא סיים הישראל המקום ולא ייחד לו הבית ושיעבוד ל"ש בזה כיון דהישראל לא נשתעבד כלל ובידו להחזיר הפקדון לבעלי' להנכרי והדבר תלוי ברצון הישראל אכן בישראל שהפקיד חמצו אצל נכרי והגיע זמן הפסח פשוט דאין הנכרי יכול לכוף את המפקיד לקבל פקדונו כיון דאם יחזיר הנכרי להישראל את החמץ בעת שיאסר בהנאה עי"ז א"כ זה גרע מהיכי דמחזיר לו במדבר דבמדבר לאו מקום שימור ואם מחזיר החמץ בפסח הוי כמזיק בידים ואוסר עי"ז את הפקדון בהנאה וא"כ מן הדין אין הנכרי יכול לכופו שיקבל את החמץ בהחזרה והנכרי מחויב להחזיק החמץ אצלו עד אחר הפסח וכיון דאינו יכול לסלק זכות הבעלים א"כ שפיר כ' הרא"ש דכיון שנשאל המקום להמפקיד ביתו קרינן בי' דהרי עכ"פ יש להמפקיד זכות השימוש בבית הזה על משך הימים של חג הפסח שגוף הפקדון יהי' מונח שמה ואין הנפקד יכול לסלק הפקדון משם. אכן אכתי י"ל כיון דאין הנכרי מצי לסלוקי א"כ חשיב ביתו של ישראל ונאסר החמץ בהנאה א"כ שוב נימא דהנכרי יכול לכוף הישראל שיקבל הפקדון ול"ש לומר בזה קבל פקדונו בישוב לא יחזיר לו במדבר כיון דבין כך ובין כך החמץ אסור בהנאה א"כ אין הנכרי עושה היזק לישראל בזה שמחזיר לו החמץ בזמן הפסח אך ז"א כיון דאי נימא דיכול להחזיר החמץ א"כ היכי דמצי לסלקו חשיב ביתו של נכרי ויהי' מותר החמץ ותו שוב לא מצי להחזיר ובכה"ג אוקמי אדינא לחומרא כמ"ש התוס' ב"מ (ל:) ד"ה אף כו' וי"ל דאם היתה כשרה הוי ניחא לי' ולכך אין להכשיר ע"ש.

ג איברא דאפשר לומר דהא דמבואר במשנה דש"ס ב"ק קיבל הפקדון בישוב לא יחזיר לו במדבר דין זה רק בישראל המפקיד לישראל דאית בי' דין שומרין ואפי' שומר חנם

עכ"פ חייב בפשיעה וכיון שקיבל עליו לשמור את הפקדון אשר הפקיד אצלו ממילא אינו יכול להחזיר לו הפקדון במדבר דלאו מקום משומר הוא אכן בנכרי אין בו דין שומרין ושי' התוס' והרא"ש במס' ב"מ (נ"ז:) דהיכי דאין בו דין שומרין אפי' בפשיעה פטור ע"ש בתוס' ד"ה ש"ח כו' וברא"ש שם א"כ מעולם לא נתחייב הנכרי לשמור הפקדון ושפיר יכול להחזיר החמץ הנפקד אצלו אפי' בחג הפסח וא"כ שוב לא קרינן בי' ביתו של ישראל אך ז"א דנהי דאין דין שומרין בנכרי ופטור אפי' מן הפשיעה זה רק היכי דלא עביד מעשה אלא שלא שמר כראוי אבל היכי דקא עביד מעשה בידים האי מזיק הוא וכ"כ הרא"ש בתשו' (כלל ל"ט ס"ב) לענין שומר שמסר לשומר ע"ש שכ' דהוי כמשליכו לנהר ובכה"ג אף מוהרי"ק מודה וע' ש"ך חו"מ (סימן (ש"א סק"ד) וכן מוכח מהא דאי' במס' ב"ב (נ"ב.) קיבל מן הקטן לא יחזיר לו וכ' הרשב"ם שהרי אינו יודע לשמור וכמשליך לאיבוד דמי מבואר מזה דנהי דאין דין שומרין בקיבל מן הקטן אפ"ה אם החזירה לקטן הוי מזיק בידים ולפי"ז לשי' התוס' והרא"ש שכ' שזה חשיב מזיק ממילא אין הנכרי יכול להחזיר החמץ בפסח דאף דאין בו דין שומר מיהו דין מזיק שייך גבי' וכיון דאינו יכול להחזיר ממילא חשיב ביתו של המפקיד הישראל אכן הרמב"ן בחי' ב"ב שם בקיבל מן הקטן לא יחזיר אין זה מדין מזיק רק מדין השבת אבדה ואם החזירו לקטן אינו חייב לשלם ע"ש:

ובמס' גיטין (ע"ה.) ובתוס' שם ד"ה מכלל כו' כ' לחלק לענין נתינה בע"כ ושם בחי' הרשב"א הרחיב הביאור לחלק דבגט אמרינן נתינה בע"כ שמה נתינה וגבי בית עיר חומה אמרינן נתינה בע"כ לא שמי' נתינה היינו טעמא דבגט אשה אין הבעל קנוי להאשה וכן האדון אינו קנוי להעבד ואם נותן הגט להאשה בע"כ דידה אין מפקיע זכותה ומה"ט נמי יכול האדון לשחרר העבד בע"כ משא"כ בית עיר חומה כבר יש להלוקח זכות וקנין בבית והוא רוצה להפקיע זכותו להחזיר המעות להלוקח בע"כ בזה אמרינן נתינה בע"כ לא הוי נתינה ע"ש. ולפי"ז יתכן שפיר דהנכרי יכול להחזיר החמץ בפסח בע"כ של המפקיד דדוקא בישראל דשייך בי' דין שומרין נהי דיכול להחזיר הפקדון מיהו עכ"פ מחויב להחזיר במקום המשתמר ואי מחזיר במקום שאינו משתמר אף אי נימא דאין זה מזיק חייב מדין פושע ועל דעת כן קבל הפקדון שיהי' בו דין שומר משא"כ בנכרי שקבל הפקדון אין בו דין שומרין ממילא להנך פוסקים דס"ל דהיכי דאין בו דין שומרין פטור אפי' מן הפשיעה דלא קבל עליו שום שמירה אלא דהוי כנותן רשות שיניח הפקדון בביתו ממילא יכול הנכרי להחזיר הפקדון אפי' שלא במקום המשתמר נמצא דהר"ן שפיר כ' דשי' הקדמונים נכון היטב בישראל שהפקיד חמצו אצל נכרי דנתמעט מבתיכם

דכיון דהנכרי יכול להחזיר החמץ ולכוף הישראל שיקבל בחזרה הפקדון וביד הנכרי לסלק את הישראל בע"כ דידי' כיון דאין להישראל שום זכות בית בלא שום שיעבוד על הנכרי דממ"נ אי מדין שיעבוד של הנכרי הא קי"ל אין דין שומרין בנכרי והגאונים ס"ל דאפי' דין פשיעה ל"ש גבי נכרי שומר החמץ ואי מדין קנין וזכות בבית כיון דלא יחד לו הבית א"כ חשיב מקום שאינו מסוים ול"ש בזה קנין עצם בבית כנ"ל ודו"ק. אמנם כל זה נכון גבי פקדון אולם בהרהינו ישראל אצל הנכרי והנכרי הלוה מעות לישראל על חמצו בזה כ"ע ס"ל דנהי דאין בנכרי דין שומרין זה מהני דאם הישראל תובע שהנכרי ישלם לו עבור הפקדון הנאבד בפשיעה יכול הנכרי לפטור א"ע שהוא לא קבל עליו דין שמירה כלל ואפי' דין פשיעה ל"ש גבי' משא"כ היכי שהנפקד תובע חובו המגיע לו מהמפקיד ישראל בכה"ג אליבא דכ"ע אפי' היכי דאין בו דין שומרין חייב בפשיעה והתוס' ב"מ ובמס' שבועות (מ"ג:) כ' דבמשכון הוי כאלו התנה בתנאי מפורש שאם יאבד המשכון יאבד מעותיו א"כ אין חילוק בין שומר נכרי או שומר ישראל דבשלמא היכי דמפקיד סתם שייך לומר דאף הישראל מקבל עליו דין התורה ועל דעת כן קבל הפקדון לא כן הנכרי אינו בכלל דיני התורה וכ"ז מן הסתם אבל בהתנה עמו מפורש פשיט' דהנכרי התחייב א"ע וקבל עליו שאם יאבד המשכון יאבד מעותיו נמצא דהנכרי אינו יכול לכוף להישראל שיקבל ממנו החמץ שהרהינו אצלו ובזה לכ"ע קרוי ביתו של ישראל ול"ש למעטו מבתיכם רק היכי דהנכרי יכול לכוף להישראל להחזיר לו הפקדון ודויק:

ד ולפי"ז בנידן השאלה כיון דהמוכר השמרים הנכרי התנה עם הקונה היהודי שאם לא יקבל הקונה תיכף השמרים רשות בידו לשפוך השמרים לחוץ א"כ ל"ש לומר שהנכרי השאיל להישראל המקום ובזה לכ"ע לא חשיב ביתו של ישראל ובכה"ג אמרינן דנתמעט מבתיכם. והאמנם כעת נראה שלא שפך האדון השמרים לחוץ וע"כ דהשאיל להקונה המקום בזה י"ל דלא ניחא לי' להקונה לזכות מקום בבית האדון ועוד כיון שלא סיים האדון המקום וביד המוכר לשפוך השמרים לחוץ בכה"ג ל"ש לומר דהוי ביתו של ישראל דהא מעולם לא ייחד הבית להקונה. וכן מוכח במס' ביצה (מ.) אמרי בי רב כגון שייחד לו קרן זוית ולכאורה קשה לשי' הרא"ש מה חילוק יש בין ייחד לו קרן זוית ובין לא ייחד לו הא אפי' בלא ייחד לו אמרינן כיון דהשאיל לו המקום חשיב ביתו של המפקיד ולפימ"ש א"ש דהתם נמי כיון שיכול לסלקו אינו קנוי המקום להמפקיד היכי שלא סיים לו מקום מיוחד ודו"ק:

ה ובנידן שאלתינו י"ל דאפי' איסור דרבנן ל"ש בזה דדוקא בישראל שהפקיד חמצו אצל נכרי מדרבנן קנסוהו דאסור בהנאה דנהי דנתמעט מבתיכם ואינו עובר מה"ת

מיהו כיון דבידו שיקח הפקדון חשיב כאלו הוי שלו וברשותו תחת ידו משא"כ בנידן השאלה מעולם לא זכה הקונה בגוף השמרים דהרי קודם הפסח לא הי' השמרים בעולם ובתוך הפסח בשעה שנעשו השמרים ג"כ לא זכה בהם הקונה דהא עדיין לא בא לידו ונהי דבידו שיקח השמרים ויהיו [שלו] וקי"ל דאפי' למ"ד אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ואפי' משבא לעולם יכול לחזור בו אפ"ה אי שמיט ואכיל לא מפקינא מיני' כש"ס ב"מ (ס"ו:) מיהו עד שלא בא לידו אין עובר הקונה בב"י כמ"ש התוס' פסחים (מ"ו:) ד"ה הואיל דל"ש לומר הואיל ואי בעי קני לי' ע"ש ולא דמי למי שקנה המאלצין מהשררה דשאני התם דעכ"פ המאלצין איתניהו בעולם ובכה"ג קנה כש"ס גיטין (מ"ב:) עבד שמכרו רבו לקנס כו' הא עבדא והא שור ע"ש בתוס' וגם בלא"ה בהגיע הפסח באו המאלצין לתוך הרחיים וכיון דהרחיים משועבד ליתן מקום להמאלצין עבור הקונה א"כ מיד שבאו המאלצין לתוך הרחים לרשות ישראל באו וקנה המאלצין מדין חצר ולא גרע מאושלה מקום כש"ס גיטין (ע"ז:) וע' בט"ז או"ח סימן (ת"נ). ועוד נ"ל דאפי' אם אין שום קנין להישראל בהרחיים נמי קנה הישראל המאלצין כיון דיש להישראל שטר כמאן דתפיס דמי כמ"ש בחו"מ סימן (ר"ט ס"ד) ובנה"מ ביאר שם דעיקר הדבר דמיירי במכירה בשטר כהאי דזבנה לכתובתה דאמרי' דהטעם דהלוקח לא בעי לתבוע להמוכר ע"ש וה"נ בענין המאלצין כיון שהשררה אינו לוקח המאלצין כלל אלא שהישראל בא להרחיים ולוקח המאלצין וכיון שהקונה אינו תובע להשררה בכה"ג שפיר קני לי' ודו"ק אכן בנידן שאלתינו דהקונה מוכרח לבא אל האדון ולתבוע שיתן לו השמרים ורק האנשים הממונים לעשות השכר המה לוקחים השמרים מן השכר ואצלם לוקח הקונה כל השמרים אשר הופרשו מן השכר בזה שפיר אמרינן דלא קנה הישראל כלל השמרים:

ו אכן יש להעיר בזה לפימ"ש הרש"ל בתשו' סימן (ל"ו) דאף בדבר שאין בו קנין מדאו' מ"מ דינא דמלכותא דינא וקונה ובס' מקור חיים כ' הך טעם על המאלצין אכן לענ"ד קנין סטומתא ודינא דמלכותא מועיל רק לענין חיוב ושיעבוד על המוכר אבל קנין הגוף ל"ש בזה וטעמא דידי עפמ"ש דקנין סטומתא לא עדיף מקנין דבריהם מדרבנן וכבר חדית לן בס' גט פשוט וכ"כ המק"ח דכל קנין של דרבנן לא מהני רק לעשות הפקר וממילא יכול השני לזכות אבל לעשות דבר שאינו שלו כשלו ע"י קנין דרבנן לא אפשר ולפי"ז בקונה המאלצין י"ל דמיד שבאו המאלצין להרחיים באו ברשות ישראל אבל השמרים לא זכה בהם הקונה הישראל דנהי דמהני הקנין סטומתא שהנכרי מחויב ומשועבד ליתן השמרים ומהני להוציא את השמרים מרשות המוכר דקנין של דבריהם מהני לעשות

הפקר מיהו לא מהני הקנין סטומתא בדבר שלא בא לעולם דנימא מכי בא לעולם זכה הקונה ונעשה שלו בקנין עצם וקנין הגוף וז"ב בעזה"י:

ז ולפי מ"ש התוס' פ' אין מעמידין (ל"ב.) ד"ה והא כו' יש פוסקים דצריך ליזהר שלא לעשות שום תשמיש בכלים הבלועים חמץ בפסח משום דהוי רוצה בקיומו כו' ע"ש ואפי' הר"ת דפליג בזה משום דאין האיסור בעין אבל היכי דהחמץ בעין מודה הר"ת דרוצה בקיומו של חמץ אסור ולפי"ז בישראל שהפקיד חמצו אצל נכרי אפי' נימא דנתמעט מבתיכם היינו רק דאינו עובר בב"י וב"י אבל עכ"פ איכא איסורא משום רוצה בקיומו של החמץ מיהא זה רק בחמץ של ישראל אבל רוצה בקיומו של חמץ של נכרי או של הפקר בזה אינו מחויב לבערו דשלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים י"ל דאין בזה איסור רוצה בקיומו ואפי' נימא דנהי דאינו מחויב לבערו מיהא רוצה בקיומו אסור אפי' בשל אחרים זה רק היכי דרוצה בקיומו ועושה מעשה אבל רוצה בקיומו במחשבה שלא ע"י מעשה אין זה בכלל איסור רוצה בקיומו כתוס' פ' השוכר את הפועל (ס"ד.) ד"ה רע"ק כו' ע"ש וכן מבואר בתשו' שער אפרים סימן (ו) בהגה שם:

ח ובפ' כל שעה (כ"ו:) הנאה הבאה לאדם בע"כ אביי אמר מותרת ורבא אמר אסורה כו' אמר אביי מנא אמינא לה דתניא אמרו עליו על ריב"ז שהי' יושב בצלו של היכל כו' ורבא אמר שאני היכל דלתוכו עשוי והוי שלא כדרך הנאתן והק' התוס' א"כ למה אסור לישב בצל אשרה והמ"ל ה' יסה"ת (פ"ה ה"ח) הוכיח דהתוס' ס"ל דצלו של היכל שרי אפי' באפשר וקא מכוין דכל שלא כדרך הנאתו שרי לכתחילה ע"ש ולענ"ד אין זה הוכחה די"ל דגם התוס' ס"ל דאפי' שלא לצורך הנאתו אסור לכתחילה וריב"ז דישב בצלו של היכל משום דלא אפשר והא דהקשו מצל אשרה היינו משום דמשמע להו להתוס' דצל אשרה אסור אפי' היכי דלא אפשר וקא מכוין ועיין בש"ך יו"ד סימן (קמ"ב סקל"ד). ובירושלמי מס' ע"א (פ"ג הי"א) מפני מה צלה אסור מפני שהיא בהנאה ומקשה ע"ז הרי הקבר אסור בהנאה כו' וריב"ז ישב בצלו של היכל הוי לית טעמא משום שהוא אסור בהנאה היכל משום דלתוכו עשוי ולמה צל אשרה אסור וניחא להו דשאני אשרה דעשוי לצל והוי כדרך הנאה קשה דזה ניחא לרבא ומה יענו התוס' לאביי דס"ל בצלו של היכל שרי משום דלא אפשר ולאביי שרי בלא אפשר וקא מכוין אפי' בשאר איסורי תורה ואפי' כדרך הנאתו ואמאי אסור לישב בצל של אשרה אפי' היכי דלא אפשר וזהו הוא קושית הירושלמי שהוכיח דבכל איסורי הנאה שרי ליהנות מן הצל וא"כ לא יתכן לומר דצלה של אשרה אסור מפני שהוא אסור בהנאה דא"כ עכ"פ היכי דלא אפשר נימא דשרי כמו בצלו של היכל. והשעה"מ ה' יסה"ת (פ"ה ה"ח) הקשה אמאי צל אשרה אסור

מ"ש משלהבת של ע"א דשרי כדאי' בפ' משילין (לט.) וברמב"ם ה' עכו"ם (פ"ז ה"י) כ' וגחלת של ע"א אסורה והשלהבת מותר מפני שאין בו ממש והרי הצל ודאי אין בו ממש. והנלענ"ד לתרץ עפ"י מה דאי' בפ' השוכר את הפועל (ס"ג:) שכרו לשבור ביין נסך מהו כיון דרוצה בקיומו אסור או דלמא כל למעוטי תפלה שפיר דמי אמר רב נחמן ישבור ותבא עליו ברכה. ולפי"ז י"ל דשאני שלהבת דמכלה ממשות הגחלת וע"י אש השלהבת הגחלת הולך לאיבוד וכל שמתרבה השלהבת ממעטת הגחלת א"כ במה שרוצה בקיום השלהבת הוא ממעט תפלה של הגחלת ומשום איסור הנאה לא איכפת לן כיון שאין ממש בשלהבת משא"כ בצל אשרה היכי דקא מכוין ליהנות א"כ מלבד איסור הנאה הרי יש איסור רוצה בקיומו וזה לכ"ע אסור:

איברא דלפי"ז קשה דאין מקום למה שהקשו התוס' לרבא דס"ל בצלה של היכל שרי מ"ש' דאסור לישב בצל אשרה ולהנ"ל לק"מ דשאני ע"א דכי קא מכוין ליהנות ממנה הרי רוצה בקיומה ואפי' היכי דנהנה שלא כדרך הנאה עכ"פ איכא איסורא משום דרוצה בקיומה. והנ"ל עפ"י מה דאי' בפ' השוכר את הפועל (ס"ד.) ישראל שהי' נושה בנכרי מנה כו' אם אמר לו המתן לי עד שאמכור ע"ז ואביא לך אסור כו' משום דרוצה בקיומה וכ' התוס' והר"ן שם דזה דוקא היכי שאינו יכול להפרע ממקום אחר אבל היכי דאפשר להפרע ממקום אחר שרי דל"ש בזה איסור רוצה בקיומה ע"ש:

ולפי"ז לאביי לק"מ הא בצלו של אשרה אסור דממ"נ אי בלא אפשר בענין אחר וקא מכוין שיהנה מצל האשרה א"כ איכא איסורא משום דרוצה בקיומה ואי באפשר בענין אחר וקא מכוין ליהנות גם בצלו של היכל אסור משום איסור הנאה אבל לרבא שפיר הקשו התוס' כיון דלרבא מותר ליהנות מצלו של היכל משום דהוי שלא כדרך הנאה א"כ מה"ט שרי אפי' באפשר וקא מכוין וא"כ קשה מ"ש דבצל אשרה אסור באפשר וקא מכוין דבזה ל"ש איסור רוצה בקיומה כיון דאפשר בענין אחר ומשום איסור הנאה ליכא כיון דהוי שלא כדרך הנאתו והוצרכו התוס' לתרץ דאשרה עשוי לצל וחשיב דרך הנאה. ולפי"ז יפה כ' המ"ל שזה מוכח דהתוס' ס"ל שלא כדרך הנאה מותר אפי' היכי דאפשר בענין אחר וקא מכוין ליהנות ודו"ק:

ט אכן אין זה מוכרח דבפ' השוכר את הפועל שם בעי הגמ' להוכיח דאפי' היכי דרוצה בקיומה אם הוא ממעט בתפלה שרי דהא לרע"ק דס"ל המקיים בכלאים לוקה אפ"ה עוקרין עם הנכרי בכלאים אע"ג דרוצה בקיומן שלא יתעקרו מאליהן עד שיעקור הוא והקשו התוס' דהא לרע"ק נמי לא אסור המקיים בכלאים אלא היכי דעושה מעשה איסור ותירצו דמ"מ מחשבתו משוי לי' מעשה כיון שהוא עושה מעשה כשהוא עוקרה דמראה

שרוצה במה שהוא ע"ש. ולפי"ז א"ש דיתכן דגם לרבא לא שרי בשלא כדרך הנאה אלא היכי דלא אפשר בענין אחר מיהא לאביי דס"ל צל ההיכל חשיב דרך הנאה ומכ"ש דצל אשרה אסור משום דהוי דרך הנאה בכך ממילא אסור לישב בצל אשרה הן באפשר בענין אחר וקא מכוין אסור משום דאסור בהנאה אם זה כדרך הנאה או דאביי ס"ל דאפי' שלא כדרך הנאה נמי אסור עכ"פ יש בזה משום איסור הנאה כיון דאפשר בענין אחר אסור ליהנות מאיסור הנאה. ואם לא אפשר וקא מכוין נהי דבצל של היכל שרי דהיכי דלא אפשר וקא מכוין ס"ל לאביי דשרי ליהנות מיהא באשרה אסור לישב בצלה משום דקא מכוין ורוצה בקיומה ובשעה שהוא יושב בצל האשרה מחשבתו ניכרת מתוך המעשה שרוצה בקיומה ורוצה ליהנות שהרי הוא עושה מעשה ויושב תחת צל האשרה וא"כ אפי' בלא אפשר וקא מכוין אסור משום דרוצה בקיומה וזה נכון לאביי דס"ל דגם שלא כדרך הנאה אסור א"כ הרי הוא עושה מעשה איסור ואף דבעלמא היכי דלא אפשר וקא מכוין שרי מיהא בע"א נוסף האיסור משום דרוצה בקיומה ומחשבתו עם המעשה חשיב מעשה איסור משא"כ לרבא דס"ל שלא כדרך הנאה שרי א"כ לא עביד מעשה איסור כלל ואי משום רוצה בקיומה זה הוי רק מחשבה ואין לומר דמחשבתו ניכרת מתוך המעשה שהוא יושב תחת הצל אשרה דז"א דאדרבא הרואה אומר שאינו רוצה שיהנה מע"א ואינו רוצה בקיומה שאלו הי' מכוין שיהנה הי' יושב תחת ענפי האילן כדרך הנאה והרי הוא יושב חוצה לה ע"כ דאינו רוצה ליהנות כלל ולא עביד מעשה איסור וממילא אפי' קא מכוין ליהנות זה הוי רק מחשבה ואין בזה איסור רוצה בקיומה ושפיר הקשו התוס' לרבא אמאי אסור לישב בצל אשרה אפי' היכי דלא אפשר נימא דהוי שלא כדרך הנאה ושרי דאין כאן איסור הנאה וממילא אין כאן מעשה איסור וממילא אין כאן איסור רוצה בקיומה אפי' קא מכוין ליהנות ומה"ט נמי נימא דאפי' אפשר וקא מכוין שרי כיון דרבא ס"ל שלא כדרך הנאה שרי ודו"ק:

י ודע דקשה לי במה דמשמע מהתוס' דבמחשבה לחוד ל"ש איסור רוצה בקיומה שהרי אמרו בגמ' מפורש דהיכי דהעכו"ם אומר לישראל המתן עד שאמכור הע"א אסור משום רוצה בקיומה והרי הכא הישראל לא עשה שום מעשה כלל ואין בזה אלא מחשבה לחוד ואפשר לומר דכל עיקר מ"ש התוס' דמחשבה לחוד אין בה איסור זה רק במחשבה בלב ואיני ידוע לזולתו אבל במחשבה גלוי' ומפורסמת דברים שבלבו ושבלב כל אדם בזה מוזהר משום איסור רוצה בקיומה ומה לי אם ניכר מחשבתו ע"י שעוקר עם הנכרי דאמרינן מחשבתו משוי לי' מעשה כשהוא עוקרה מראה שהוא רוצה שלא יתעקרו מאליהם עד שיעקור הוא. ומה לי אם הנכרי אמר לו שימתין עד שימכור הע"א וישלם

לו והישראל לא אפשר להפרע ממקום אחר והוא ממתין ומצפה שהנכרי ימלא דבריו לקיים הבטחתו עכ"פ מחשבה גלוי' היא וידוע ע"י אמירת הנכרי והסכמת הישראל נראה ברור שהישראל הנושה רוצה בקיומה של הע"א במחשבה ידוע לזולתו אכן בנידן שאלתינו ל"ש לומר שהקונה עשה איסור שרוצה בקיומו של החמץ דאדרבא הרי ידוע שהמוכר התנה שבאם לא יבא הקונה לזמנו ישפוך השמרים לחוץ והקונה לא הלך להאדון לבקש ממנו להמתין לו ע"כ שהקונה נתרצה שהאדון ישפוך השמרים לחוץ ולו יהא שבמחשבתו רצה שהאדון לא ישפוך את השמרים לחוץ ואדם בהול על ממונו מיהא אין כאן מעשה מוכיח על זה אלא מחשבת הלב בסתר ואינו מוזהר בזה משום רוצה בקיומו של החמץ. ותו י"ל כיון שידע בנפשי' שהאדון התנה עמו תנאי מפורש שבאם לא יבא לזמנו שיקח השמרים ישפוך אותם לחוץ זה גופי' חשיב הפקר והרי בקיבל מן הקטן והחזירו להקטן כ' הרמב"ן בחי' ב"ב (נב.) דחשיב אבדה מדעת והוי הפקר כיון שנתנו לקטן מקום שאינו משתמר הרי הפקירו ע"ש:

יא והנה הטור בחו"מ סימן (רס"א) כ' להלכה אבדה מדעת הוי הפקר. והב"ח בתשו' סימן (צ"ד) הביא מעשה באחד שנתן מטבע מזויפת להתינוק שלו לשחוק ולקחה הנער וקידש אשה במטבע זו והשיב הב"ח דכיון דנתנו לתינוק מקום שאינו משתמר חשיב אבדה מדעת ולשי' הטור אבדה מדעת הוי הפקר והוא פלאי שהרי בש"ס ב"ב (פ"ז:) אי' השולח בנו אצל חנוני וצלוחית בידו כו' שיבר את הצלוחית החנוני חייב כו' צלוחית אבדה מדעת הוא ואסיק כגון שנטלה למוד בה לאחר ושואל שלא מדעת גזלן הוא א"כ מבואר דאבדה מדעת לא הוי הפקר ואלו הי' הפקר לא שייך בזה שואל שלא מדעת גזלן וכבר עמדו בזה הט"ז והקצ"ח ע"ש. והב"י הקשה על הטור מסברא וכי בשביל שזה לא חשש על נכסיו נאמר שהפקיר ממונו ע"ש. אכן השיטה מקובצת פ' אלו מציאות (כ"ה:) אנהיר לן טעמא של שמועה זו והביא מ"ש הריטב"א אבדה מדעת אף שלא הפקירו מ"מ ודאי נתיאשו הבעלים מן החפץ ע"ש וכ"כ הש"מ במס' ב"ב שם ובריש פ' א"מ (כ"א:) פרש"י אבדה מדעת שלא נפל ממנו ומדעת הניחה הוי הפקר ונראה דרש"י אזיל לשיטתו דס"ל יאוש מטעם הפקר כפרש"י במס' גיטין (ל"ח.) ובס' מקור חיים הרחיב הביאור לחלק בין הפקר ליאוש דהפקר יוצא מרשות הבעלים מיד שהפקירו הבעלים וטרם שבא ליד זוכה עוד אין עליו רשות הבעלים אבל היאוש אינו יוצא מרשות בעלים עד שיבא לרשות זוכה. והרמב"ן במלחמות פ' אלו מציאות כ' בסוגי' דראה סלע שנפלה כו' וזו כיון שנטלה לגזלה ה"ה כמונחת בקרקע ונקנית ביאוש מטעם אבדה ולא ע"מ לגזלה קודם יאוש אי אפשר לקנותה מפני שידו כיד הבעלים ע"ש והקצ"ח הק' על המלחמות מהא

דאי' במס' ב"מ (כ"א.) גבי תאנה הנוטה לדרך ומצא תאנה תחתי' דהוי נמי מטעם יאוש אע"ג דהתאנה ברשותו ולענ"ד לא אבין קושיתו דנהי דלא מהני היאוש כל זמן שהתאנה ברשותו מיהו המוצאה ומתכוין לקנותה שפיר אהני לי' היאוש והרמב"ן לא קאמר אלא היכי דהמוצאה נטלה קודם יאוש ע"ד להחזירה לבעלים ונעשה ידו כיד הבעלים וא"א לקנותה ואין היאוש מהני להוציא מרשות הבעלים עד שיבא ליד זוכה שמכוין לקנותה ובזה מהני היאוש והקנין כאחד וז"ב בעזה"י:

ובש"ס ב"ק (צ"ז.) התוקף ספינה של חברו נחית אדעתא דגזלונתא נוטל הפחת והק' אי בפחתא דלא הדר כולה בעי לשלומי דקי"ל אין שמין שברים לגזלן ותי' דמיירי שלא נתכוין לגזלה לגמרי רק להשתמש בה ולהחזירה ואע"ג דהוי גזלן לענין אונסין לא נחשב גזלן דלקני' בשינוי ולא נפיק מכלל שואל ע"ש. ובתוספתא דמס' מעילה תניא קרדום של הקדש בקע בו ובא חברו ובקע בו כולן מעלו והקשו התוס' מס' קדושין (נ"ה.) ד"ה אמאי כולן מעלו הא קי"ל אין מעילה אחר מעילה אלא בבהמה וכלי שרת וכ' הריטב"א בחי' שם לתרץ כיון דלא נתכוין לגזול לגמרי אף דשואל שלא מדעת הוי גזלן מ"מ אינו מוציא גוף הקרדום מרשות ההקדש ע"ש ואף דהתוס' ב"מ (צ"ט.) לא ניחא להו בחילוק זה היינו בתשמיש שיש בו חסרון נמצא דגזל גוף הקרדום כיון דאין בידו להחזיר הקרדום כמו שהי' משא"כ היכי שהשימוש הוא בלי שום פחת בכלי בזה כ"ע מודו דכיון שנטלה ע"מ להחזיר גוף הכלי לבעלים ולא לקחה רק להשתמש בה שימוש בלא חסרון נהי דשואל שלא מדעת חשיב גזלן מיהו לא נפיק מדין שואל על גוף הכלי וכנ"ל. ולפי"ז דינו של הב"ח יצא לאור כהוראת הב"ח דודאי כיון שנתן האב המטבע להתינוק הוי אבדה מדעת כיון שנתנו במקום שאינו משתמר הדבר ברור שנתיאש מן המטבע ונהי דיאוש לא הוי הפקר ואינו יוצא מיד רשות הבעלים עד שיבא לרשות זוכה מיהו כיון שלקח הנער המטבע וקידש בו את האשה הרי הוציאה מרשות הבעלים ומהני הקנין עם היאוש שנעשה שלו אכן זה רק בלקחה כדי לקנותה שיהי' שלו ולא נטלה ע"ד להחזירה לבעלים אדרבא הוציאה מרשות עצמו ונתן הטבעת להאשה שתקנה בתורת כסף קדושין משא"כ בש"ס ב"ב בשולח ביד בנו הצלוחית ונטלה החנוני למוד בה לאחרים ודעתו להחזיר גוף הצלוחית להבעלים נהי דשואל שלא מדעת חשיב גזלן על השימוש מיהו לא נפיק מדין שואל וגוף של הצלוחית לא יצא מרשות הבעלים ויד החנוני כיד הבעלים דמשעה שנטל החנוני הצלוחית מיד הקטן ע"מ להחזיר לבעלים נעשה ידו כיד הבעלים וא"א לקנותה ביאוש כמ"ש הרמב"ן במלחמות ודו"ק:

ובמס' מעילה (כ"א.) במשנה השולח ביד חש"ו לא עשו שליחותו חנוני מעל ופרש"י והתוס' לפי שחשו"ק לאו בני דעה ולאו בני מעילה נינהו הלכך הקדש לא יצא לחולין עד שבא ליד החנוני לכשיוציא ע"ש וקשה לי מהא דאי' בסוף מס' חולין (קל"ט.) גבי מקדיש תרנגולתו לבדק הבית כיון דמרדה פקעה קדושתיהו והק' הרשב"א וקדושה שבהן להיכן הלכה ותי' דהקדש דמים אינו אלא שיעבוד ממון וכיון שנתיאש הגזבר מחמת שמרדו הוי לי' הפקר ופקע לי' שיעבוד ממון שיש לגבוה עלי' וכדאמרינן לענין שיירא שעמד עלי' גייס דיכול לומר מהפקר קא זכינא ע"ש א"כ בשלח ביד חש"ו אפי' לקחו החנוני והוציאו אמאי מעל לימא אנא מהפקר קא זכינא שהרי מיד שנתן המשלח ביד חשו"ק הוי אבדה מדעת ונתיאש והוי הפקר ופקעה הקדושה ואין כאן מעילה שכבר יצא לחולין. ואין לומר דדוקא היכי דהגזבר מתיאש אבל בעלים לא דז"א דכבר חדית לן הראב"ד ה' מעילה (פ"ו ה"ז) דכל אדם שהקדשו ת"י ה"ה הגזבר וכן מבואר מפרש"י בפ' שה"ק (קל"ט.) ד"ה דמחוסר הקרבה כו' אבל בדק הבית גמרו בהפרשתו ואי משום דלא הביאו ליד גזבר הכל גזברין עלי' ע"ש ולפימ"ש א"ש דבשלמא גבי תרנגולת שמרדה ואנו דנין לענין שה"ק א"א לקיים המ"ע אלא כשהמוצאה זכה בה שפיר אמרינן דפקעה הקדושה ע"י היאוש וכי זכה מהפקר קא זכה והרי היא חולין משא"כ בשלח ביד חש"ו והגיע ליד החנוני שהרי החנוני אינו מכוין לקנות מהפקר והוא מכוין לעשות שליחותא של המשלח בזה שוב אמרינן דאין היאוש מוציא מרשות הבעלים וכי בא ליד החנוני ג"כ לא יצא מרשות הבעלים כיון שלא עשו שליחותו ולכך אמרינן דהחנוני מעל לכשיוציא ודו"ק. ובנידן שאלתינו כבר בארתי דל"ש בזה לומר דרשות האדון חשוב ביתו של הקונה שהרי המוכר התנה עם הקונה תנאי מפורש דמחויב הקונה לבא בעתו ובזמנו לקבל השמרים ואם לא יבא ולא יקבלם ישפוך השמרים לחוץ א"כ אין השמרים ברשות הקונה ובזה מהני היאוש שמעולם לא זכה בהן הקונה היהודי ובזה ל"ש הערמה כלל ודו"ק. לכן הדין ברור ונכון שהשמרים מותרין באכילה לכתחילה.
הנלענ"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן כז

ב"ה. אשר נשאלתי מסוחר אחד שעשה קנין אצל אדון נכרי קודם הפסח על סך מסוים י"ש והי' הי"ש במרתף של המוכר אלא שהקונה התנה שיקח הי"ש בר"ח אייר ועד הזמן יהי' כל אחריות של הי"ש והפחת על המוכר וכן המנהג אצל האדונים שרשאי למכור את הי"ש שהוא בעין ונותן להקונה י"ש אחר הנולד בבית המוקד ושאל לאחד אם צריך

למכור והשיב לו שא"צ למכור וסמך ע"ז ולא מכר וכעת אחר עבור ימי הפסח נודע הדבר ורצה אחד להורות שהי"ש אסור לישראל:

א תשובה. מנהג ישראל למכור הי"ש מהיות טוב אבל אם לדין אין כאן שום איסור הנה המורה לאיסור השוה דין זה למה דאי' בש"ע או"ח סימן (ת"מ ס"ד) ישראל שהפקיד חמצו כו' עובר עלי' אף המפקיד אכן טעות דמוכח הוא דלא דמי כלל שאני התם דגוף החמץ הוי של המפקיד וכמ"ש הרא"ש בפ"ק דפסחים יש מן הגאונים כו' וקבל הנפקד עליו אחריות הנפקד חייב בביעורו ולא המפקיד כו' מ"מ עיקר הממון של בעלים הוא ע"ש וכל פקדון בעינא הדרא ואין רשות להנפקד למכור או להחליף הפקדון ולענין הקדש יכול המפקיד להקדיש הפקדון אף דאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו זה רק היכי שהחפץ אצל איש שאינו רוצה להחזירו לבעלים ומה"ט גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינו יכולין להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו כש"ס ב"ק (סט.) אכן המפקיד יכול להקדיש הפקדון כש"ס ב"ב (פח.) ע"ש וכמ"ש התוס' ב"ק (ע) ד"ה לא ובש"ע חו"מ סימן רי"א ס"ז) מי שהי' לו כו' לפי שהפקדון ברשות בעלי' הוא ומכ"ש לשי' הרשב"ם ב"ב (פ"ה.) דרשות הנפקד הוא רשות המפקיד ע"ש. דאמרינן מסתמא הקנה לו נפקד למפקיד את רשותו:

ב ובמס' ב"ק (קי"ב.) א"ד לה אירשא כו' ופרש"י דקסבר רבא חיוב אונס' משעת שאלה מוטל על השואל ופליגי דר"פ דאמר לא רמי חיוב אונסין אשואל עד שתיאנס. ולפי"ז לפי מה דקי"ל דלא רמי חיוב אונסין עד שעת אונס פשיט' שכל זמן שהפקדון בעין הוא ברשות המפקיד והנמ"י והר"ן כ' מ"ש הרא"ה דאי שאל חמור לרכוב עלי' שליחו ומתה בדרך והדבר ספק אי מחמת מלאכה מתה אי לא כיון דקי"ל שאינו מחויב עלי' עד שעת אונסין פטור שהרי זה כאומר איני יודע אם נתחייבתי לך ואיני יודע אם הלויתני והש"ך בחו"מ סימן (רצ"א) השיג על הרא"ה דזה הוי כאומר איני יודע אם החזרתי לך ע"ש. ולענ"ד נראה דהנמ"י מסתבר לי' דיד השואל כיד המשאיל ולענין הקדיש יכול המשאיל להקדיש מה שהשאיל ביד אחרים כמו שכ' התוס' ב"ב (פ"ז:) ד"ה הלוקח כו' ע"ש ובש"מ ב"מ (מ"ג.) כ' בד"ה הא כו' וז"ל הריטב"א כו' וי"ל דשואל לא קנייי כלל ולא אפקי' מרשות הבעלים שהבעלים יכולים למכרה ולהקדישה הלכך חיובו על שעת האונס כו' ע"ש ובפ' הרואה כתם (נח:) ד"ה ולענין וא"ת מדינא נמי תתחייב השני' לכבסו כדאמר בפ' המדיר כל שנולד הספק ברשותו עלי' להביא ראי' וי"ל כיון דאינו לשני' אלא בתורת שאלה אינה ממש ברשותו ע"ש וא"כ ל"ש בזה לומר דהוי כאומר איני יודע אם החזרתי לך דמעולם לא נפיק מרשות הבעלים ול"ש חזרה כלל דכל היכי דאיתא קאי ברשות הבעלים. והרש"ל

ביש"ש ב"ק פ"ה סימן ל"ג ול"ד) כ' דאין המשאיל יכול להקדיש מטלטלין השאולין ביד השואל כיון דיש לשואל שיעבוד וזכות להשתמש בחפץ כל ימי השאלה ע"ש ולפי"ז הוא לשיטתו שפיר השיג על הרא"ה דודאי כיון דהוא מסופק אם מתה מחמת מלאכה או לא הוי כאומר איני יודע אם החזרתי לך ואין זה דומה לחלוק הנמצא בו כתם דשאני התם דאפשר לכבס החלוק וכשהיא מחזירה החלוק לחברתה אחר הכיבוס חזר החלוק להיות בעין כבראשונה ואין אנו דנין על גוף החלוק שהרי החזירה החלוק בלי שום שינוי ואך הדין ביניהם על שכר הכיבוס ולהכי הוי כאומר איני יודע אם נתחייבתי לך אבל חמור שמת הספק אם מתה מחמת מלאכה וחשיב חזרה ואם מת החמור שלא מחמת מלאכה לא חשיב חזרה שהוא קיבל ממנו חמור חי והוא משיב לו חמור המת נמצא דזה חשיב איני יודע אם החזרתי לך אכן זה רק בשואל לזמן שיש קנין לשואל על משך הזמן ימי שאילה להשתמש בע"כ של המשאיל וזה הוי קנין שיעבוד וקנין הגוף בהוצאה מרשות המשאיל כמ"ש הרש"ל ביש"ש שם אכן בשאלה סתם דקי"ל דהמשאיל יכול לתובעו בכל עת שירצה א"כ אין להשואל שום שיעבוד על החפץ נהי דאישתעבדו נכסי השואל בחיוב אונס דמתילד שלא מחמת מלאכה מיהא לא רמי החיוב עד שעת האונס ואפי' למ"ד משעת שאלה היינו דכי נגנבה או נאנסה אמרינן דאישתעבד משעת שאלה מיהא כל היכא דאיתא בעינא או שמתה מחמת מלאכה אין שום חיוב על השואל וכל היכי דאיתא ברשות המשאיל קאי בזה לכ"ע אם מת החמור וספק אם מת החמור מחמת מלאכה בזה ש"א דהוי ספק אם נתחייבתי לך. והש"ך בחו"מ סימן (ל"ט ס"ק מ"ט) הביא מ"ש הרשב"א דאף אם נכתב השטר מדעת המלוה יכול לחזור בו והביא ראי' מש"ס קדושין (מ"ז.) במלוה ברשות בעלים לחזרה וכיון דשיעבודא דאורייתא א"כ התם נמי נשתעבדו לו נכסי הלוה משעת הלואה אף שלא נכתב השטר א"ו אע"ג דנשתעבדו כו' והש"ך הביא ראי' מהא דאמר ר"ה השואל קרדום כו' בקע בו קנאו כו' למאי אילימא לאונסין מ"ש מפרה דמשעת שאילה אלא לחזרה אלמא אע"ג דחייב אונסין ונשתעבדו נכסי השואל אעפי"כ אם לא בקע בו יכול לחזור ונפלאתי על הרשב"א כו' ע"ש. ולפימ"ש ניחא דבשלמא במלוה דלהוצאה ניתנה ושיעבודא דאו' א"כ מיד שנותן המלוה המעות ליד הלוה חל חיוב ושיעבוד על נכסי הלוה בחיוב ממון לשלם להמלוה אבל בשואל דשאלה בעינא הדרה מה שיעבוד נכסים יש בזה וכ"ז שלא נולד אונס אין כאן שיעבוד נכסים דאפי' למ"ד משעת שאלה היינו רק היכי שנולד האונס אמרינן דאישתעבדו נכסי משעת שאלה אבל כל זמן שהחפץ בעין אין כאן שיעבוד נכסים דשאלה בעינא הדרא

ומבואר כן בפרש"י ב"ק (קי"ב.) ובש"מ ב"מ פ' השואל בשם הריטב"א ע"ש. וממילא שפיר יכול המשאיל לחזור בו עד שלא בקע השואל בקרדום ודו"ק:

ג ובנידן שאלתינו דגוף הי"ש הוא של האדון הנכרי והוא יכול לעשות עם הי"ש כרצונו למכרו וליתן אותו במתנה בלי שום מוחה ובישראל כה"ג יכול להקדישו שזה הוא שלו וברשותו והמנהג מן המוכרים הי"ש לעשות כמה עניני מסחר עד שיגיע הזמן וטרם שהגיע הזמן אין הקונה יכול לתבוע את המוכר שיתן לו הי"ש נמצא דהקונה הי"ש לא קנה גוף הי"ש אלא קנה שיעבוד הגוף של האדון נהי דאם לא ימכור הנכרי את הי"ש יתן להקונה ישראל הי"ש המוכן בעין מ"מ הוי כחמץ של נכרי שעבר עלי' הפסח. ועיין תוס' ב"מ (ס"ד:) ד"ה האי כו' ומ"מ ל"ק דהתם יכול המוכר לתת לו חיטים אחרים כו'. ובש"ע או"ח סימן (רמ"ו) ישראל שהשכיר כו' יש מתירין אם קיבל על הנכרי אחריות מיתה וגזילה גניבה ויוקרא וזולא וי"א כיון שהנכרי אינו יכול למכרה נקראת בהמת ישראל מבואר מזה דהיכי דהנכרי רשאי למכור אפי' בכה"ג דגוף הבהמה הוא כעת של ישראל חשיב בהמת נכרי הואיל וכל האחריות על הנכרי ובידו למכור ומכ"ש היכי דגוף הדבר מתחילה של הנכרי הוא ואפי' בפקדון לא אמרינן דקאי ברשות של המפקיד אלא היכי שאין רשות להנפקד להשתמש בו אבל היכי דרשות ביד הנפקד להשתמש בו וליתן להמפקיד התמורה והחילוף בזה לא אמרינן רשות הנפקד כרשות המפקיד וזה חשיב כמלוה להוצאה ניתנ' ועיין תוס' ב"מ (כט.) ד"ה והוי כו' ובתוס' ב"מ (מג) ד"ה מאי כו' ע"ש דמבואר מדבריהם דבמלוה אפי' היכי דהמעות בעין אינו חייב להחזיר אותן המעות ובש"ך חו"מ סימן (רצ"ב סק"ט) כ' לחלק לענין אם נפסל המטבע דאף אם ישנו המעות בעין אינו יכול לומר הרי שלך לפניך משא"כ בגזלן או שואל שלא מדעת הבעלים יכול לומר הרי שלך לפניך. ועיין בש"ע או"ח סימן (ת"ן ס"א) ואף שכ' המ"א הטעם מפני שאינו בעין זה רק היכי שכבר הי' שעה אחת גוף החמץ ביד ישראל בקנין הגוף אלא דנתנו אח"כ להנכרי בהלואה משא"כ בנידן שאלתינו מעולם לא התחיל הקנין שיהי' גוף הי"ש קנוי להישראל בקנין הגוף ומשעה ראשונה לא בא החמץ לרשות ישראל והחמץ הוא ברשות הנכרי ובאחריות המוכר הדבר ברור שאין שום חיוב על הקונה הישראל לבער או למכור החמץ ומכ"ש בעבר עלי' הפסח שאין שום חשש איסור והי"ש מותר לשתותו לכתחילה אליבא דכ"ע.

הנלע"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין:

בשולי המכתב. הקצה"ח בסימן (רי"א) הביא מהא דכ' הטור וש"ע או"ח סימן (רמ"ו) דאם השאיל או השכיר בהמתו לנכרי והתנה עמו שיחזירנה קודם שבת ועיכבה בשבת

יפקירנה ודבר שאינו ברשותו אינו יכול להפקיר א"ו דהטור ס"ל דיד השואל כיד הבעלים וכל היכא דאיתא ברשות המשאיל קאי ודחה דשאני התם שהתנה עמו להחזיר קודם שבת א"כ כלתה ימי השאלה קודם השבת ולענ"ד דחוי שלו חוזר ונראה דאדרבא כיון דהתנה בפי' שיחזיר לו הבהמה קודם השבת וכלתה זמן השאלה או השכירות א"כ כל עבודה שהנכרי עושה עם הבהמה הוי גזילה ובגזלן אפי' לשעה אין הבעלים יכולין להקדיש או להפקיר ומזה יהי' סיוע למ"ש הב"ח בתשו' סימן (קכ"ד) דהפקר מהני לדבר שלא בא לעולם ומכ"ש דמהני ההפקר לדבר שאינו ברשותו והמעיין שם יראה דאתי עלה מדין סילוק דמהני אפי' בדבר שלא בא לעולם כדאי' בהג"ה ש"ע חו"מ סימן (ר"ט ס"ח) ועיין מ"ש בתשו' לעיל (כ"ו א'):

סימן כח

ב"ה. מה שהשבתי לש"ב המופלג החריף החסיד מגזע היחש מו' יחיאל מיכל בעל המחבר ס' חסדי אבות:

ע"ד שאלתו כשרוצין להכשיר הטסין של ברזל מהכירה להשתמש עליהן בחג הפסח אם מוכרח לעקור הטסין להשליכם לאש וזה כמעט אין רוב הצבור יכולין לעשות או די ללבן כמו שהם מונחין ויקלוף הטיט מן הקצוות ויניח שם גחלי אש:

תשובה. לא ידעתי מה זו שאלה, וכי פסח אחד יש לנו והא מעשים בכל יום שרתיחת החלב או מרק הבשר נשפך על הטס ואף דבשר בחלב יש קולא דהיתרא בלע גבי חמץ נמי י"ל היתרא בלע וכתוס' פ"ק דמס' חולין (ח') ד"ה שלבנה כו' ע"ש ואפי' היכי דבלע איסור מהני בליבון במקום שמשתמשין וכבלעו כך פולטו והדין מבואר להלכה בש"ע יו"ד סימן (קכ"א) ע"ש ובנידון שאלתינו קיל יותר שהרי אם באנו לחוש שהקצוות בלעו ואח"כ יהי' פולטין מוכרחין אנו לומר שבעת יחמנה הטסין מן האש והי' כי יחם כלו יפלטו הקצוות מהבלוע בתוכם מה שבלעו מכבר ומקום הבישול של הטסין יבלעו פליטת הקצוות וזה מכחיש החוש שידוע שבשעה שהאש בוער תחת הטסין האש שורף ואין כאן לא בליעה לקצוות ולא בליעה למקום הבישול כי באש כלה ואבד כרגע ונעשה ליבון היטב וז"ב:

וכאשר יתבונן על מהות השאלה יבין בשכלו עד היכן ישראל קדושים והכשר הטסין הוא בזהירות וחומרא משמרת למשמרת במה יש לחוש על בליעת הטסין איך יתכן שבלעו חמץ אם מן הקדרה שנתבשל בה חמץ הא קי"ל אין בלוע יוצא מכלי אל כלי כמבואר בכ"ד ועיין ט"ז יו"ד סימן (צ"ג) ואם אפי' נימא דע"י האש בולע או אולי אפו חמץ על

הטסין הלא לא נעשה דבר ערב הפסח ובהגיע זמן איסור חמץ כבר נעשה הבלוע לפגם ורבו המכשירין וכ' התוס' פ' השוכר את הפועל (ס"ו) בד"ה מכלל כו' ובחמץ בפסח לספרים דגרסי במשהו כרב כו' מ"מ אין לאסור טעם לפגם כו' ע"ש:

ב ובפ' כל שעה (ל'.) אמר רב קדרות בפסח ישברו ואמאי לישהינהו אחר הפסח כו' ובתוס' שם ד"ה אמר רב כו' מספקא לן אי קסבר רב נותן טעם לפגם אסור או מותר ואי ס"ל נט"ל מותר אפ"ה קאמר הכא שפיר ישברו כו' דהתם שרי לפי שפוגם טעמו כמו שהוא אבל הכא אינו פוגם אלא מחמת ששהה בדופני הכלי ע"ש ובמס' ע"א (ס"ח) בגמ' שאין ראוי לגר אינו קרוי נבלה ור"מ האי למעוטי סרוחה מעיקרא ופרש"י ד"ה שאינה ראוי לגר שהסריחה אלמא מדאיפגם בטל איסורא ובד"ה סרוחה מעיקרא כו' הואיל ואיפגמה מקודם שבאה לידי נבלה לא חל שם נבלה עליו אבל היכי דאיתסר מעיקרא תו לא פקע איסור משום פגם ע"ש ובתוס' שם (ע"ו.) ד"ה מכאן כו' ויש לתת טעם מה ראו להתיר המאכל ולאסור הקדרה לפי שהקדרה הי' בה איסור גמור תחלה אבל המאכל לא נבלע בו איסור מעולם. ולפמ"ש התוס' פ"ק דחולין דחמץ חשיב היתרא בלע א"כ קשה לי אמאי אמר רב קערות בפסח ישברו אי נימא דרב ס"ל נותן טעם לפגם שרי א"כ כי נבלע החמץ בקדרה קודם הפסח ואיפגם טרם הגיע זמן האיסור חמץ א"כ זה הוי כסרוחה מעיקרא ומעולם לא חל עליו שם איסור ויתכן דרב לא אמר קדרות בפסח ישברו אלא היכי שנשתמש בקדרה חמץ סמוך לזמן האיסור ובהגיע זמן איסור חמץ הוי עדיין בן יומא וחל עליו שם איסור אך מדאמר רב סתמא קדרות בפסח ישברו משמע כל קדרות ואפילו אינו ב"י:

והנ"ל עפ"י פרש"י במס' ע"א (ס"ז:) ד"ה ואידך אי אפשר דלא פגמה פורתא בתבשיל הבא אחריו כו' ע"ש ופי' לפרש"י ראיתי עפ"י מ"ש הר"ן לתרץ מה שהקשו התוס' במס' ע"א (ע"ו) ד"ה בת יומא כו' לשי' רש"י דלינת לילה פוגמת למה הוצרך התורה שבירה בכלי חרס הרי לא נעשה נותר עד שיעלה עמוד השחר ואז כבר הוא לפגם וע"ז כ' הר"ן דלא קשה מידי שהבלוע כל זמן שהוא בדופני הקדרה ראוי לגר ומעצמו אסור אלא שפוגם את התערובות וכיון שעדיין שם נותר עליו צותה התורה לבערו ע"ש ולהכי פרש"י אי אפשר דלא פגמה פורתא בתבשיל הבא אחריו דאלו מעצמו אינו פוגם אלא שהבליעה פוגם את התערובות ולפי"ז א"ש הא דאמר רב קדרות בפסח ישברו וה"ט דנהי דס"ל לרב נט"ל שרי זה רק היכי דפוגם כמו שהוא נמצא דמעולם לא חל עליו שם איסור בשעת הבליעה משא"כ היכי דבלע טעם מושבח נהי דחמץ חשיב היתרא בלע מיהו בהגיע זמן איסור חמץ חל עלי' שם איסור ול"ש לומר כיון דאיפגם טרם הגיע זמן האיסור חשוב סרוחה

מעיקרא דז"א דהבלוע כל זמן שהוא בדופני הקדרה מעצמו אינו פוגם ונהי דכשיבא אל התערובות יהי' פוגם הרי כבר חל עליו שם איסור טרם שנבלע במאכל ולכן הקדרות בפסח ישברו דחשיב איסורא בלע ודו"ק:

שכבר התעוררו דרש"י סותר א"ע בפירושו איברא דבגמ' ע"א פרש"י א"א דלא פגמה פורת' בתבשיל הבא אחריו משמע דהבליע' בעצמו אינו פגום ובמס' פסחים (מ"ד:) פרש"י בד"ה והכא אסור כו' דאותו בליעה מששהתה בדופני של כלי כו' הופג טעמו מטעם הכלי נפגם הבליעה מבואר מזה דרש"י ס"ל דהבליעה מעצמו פגום הוא מחמת הכלי וכל ששהה יותר בדופני הכלי פגום ביותר שהכלי פוגם את הבליעה. והנ"ל לאחד שני הפירושים ואלו ואלו דברי א"ח המה עפ"י מה דאי' בסוף מס' אבות דר"ן (פ' מ"א) שלש דברים בכלי חרס בולע ואינו פולט ואינו מבאיש מה שבתוכו. ועפי"ז כ' המרדכי פרק אין מעמידין והובא בב"י יו"ד סימן (קכ"ב) די"א דאין נותן טעם לפגם בכלי חרס ע"ש. ולפי"ז א"ש דבש"ס פסחים (מ"ד) קאי על כלי מדין דאסרה התורה גיעולי נכרים וכתיב כל דבר אשר יבא באש כו' ע"כ מיירי בכלי מתכות וכיו"ב להכי פרש"י מהכלי נפגם הבליעה אכן במס' ע"א מפרש רש"י לשון הגמ' דנקט קדרה בת יומא א"א דלא פגמה פורתא וסתם קדרה כלי חרס נמי במשמע ולהכי מפרש רש"י א"א דלא פגמה פורתא בתבשיל הבא אחריו דנהי דכלי חרס אינו מבאיש מה שבתוכו היינו כל זמן שהוא בדופני הכלי מעצמו אינו פוגם והבליעה ראוי לגר אכן בתערובות פוגם. ולפי"ז א"ש מה דאמר רב קדרות בפסח ישברו דע"כ מיירי בקדרות של חרס דבעי שבירה ואין להם תקנה בהגעלה וכלי חרס אינו פוגם את הבליעה נמצא אפי' אינו בן יומא בהגיע זמן האיסור חמץ כל זמן שהבלוע בדופני הכלי מעצמו אינו פגום וראוי לגר וחל שם איסור על הבליעה ובכה"ג דחל שם איסור עליו ס"ל לרב דלא מהני פגמא להפקיע שם איסו' מהכלי. וזה נכון בכלי חרס אכן בנידון שאלתינו על הטסים של ברזל דהיכי שאינו בן יומא הבליע' נפגמה ע"י הכלי ובהגיע זמן איסור החמץ כבר נעשה הבליעה לפגם לכ"ע שרי ונהי דתוך חג הפסח יש לחוש לשיטת הפוסקים דס"ל כיון שהחמירו דחמץ בפסח במשהו גם נותן טעם לפגם אסור מיהו כיון דאחר חצות היום בערב הפסח לכ"ע אינו אוסר בנותן טעם לפגם א"כ חשיב עכ"פ היתרא בלע ומהני הליבון במקום תשמישו וכבלעו כך פלטו אפי' לשי' הרשב"א כמבואר ביו"ד סימן (קכ"א) ע"ש ובפרי חדש ודו"ק:

ג והנה נודע שי' הרמב"ן ז"ל דבלוע בכלי לא נעשה נבלה והראב"ן אסברא לן מהא דאי' בפ' בהמה המקשה (ע"א) אמר רבה כשם שטומאה בלועה אינה מטמאה כך

טהרה בלועה אינה מקבל טומאה ושם ע"ב כי קאמר רבה כגון שבלע שתי טבעות אחת טמאה ואחת טהור' דלא מטמא לה מטמאה לטהורה. והנה מה דמדמה איסור לטומאה לכאור' ק' דהרי גמ' מפורשת מס' יבמות (ק"ג:) איסו' מטומא' לא ילפינן וכבר העיר בזה במבוא השערים (סימן נ"ד) ובסימן (נ"ז) כתב דהיכי דאיכא סברא למילף גמרינן איסור מטומאה וחילוק זה נכון היטב ומוכרח מכ"מ בש"ס דמצינו בגמ' דמדמה איסור לטומאה במס' ברכות (נ') אלמא כיון דפרח לה טומאה ה"נ גבי זימון ובמס' שבת (קכ"ג) מדלענין טומאה לאו מנא כו' ע"ש ובמס' עירובין (כ"ד:) פרץ אמה כו' ע"ש וכבר העירו בזה והוכיחו מזה דמלתא דתליא בסברא דמי איסור לטומאה אך לענין בלועה בכלי לא נעשה נבלה צל"ע מה זו סברא למילף מטומאה ושם יליף מקרא כדאי' בפ' בהמה המקשה. והנ"ל עפ"י מה דחדית לן רבותינו התוס' במס' זבחים (ע"ח.) ד"ה הפיגול כו' דאף דא"א שלא ירבה מין אחד על חברו מיהו לא מצטרף המיעוט עם הרוב להשלים השיעור והיתר הבטל אינו מתהפך לאיסור ע"ש במס' נדה (מ"ז.) ד"ה אתי כו' מדאו' הכל נאסר לזרים מטעם תערובות התרומ' שאינו ניכר אבל מה שגם החולין נחשבו בתרומה ליפטר מן החלה כאלו הכל תרומה זה אינו אלא מדרבנן ע"ש מבואר מזה דלא מצינו בכה"ת שאיסור שנתערב בהיתר יהי' נהפך ההיתר לאיסור. ועפי"ז שפיר כ' הראב"ן דאפי' במקום דאמרינן חתיכה נעשה נבל' הבלוע בכלי לא אמרינן נעשה נבלה שהרי אפי' לענין טומאה דמצינו שטומאה הנוגע בטהר' נהפך הטהור לטומאה בנגיע' ואפ"ה אין טהרה בלוע מק"ט והטהור בטהרתו ומכ' גבי איסור אין הבלוע נעשה נבל' שיהי' ההיתר נהפך לאיסור ע"י בליעת האיסור ומיהו הבלוע באוכל שפיר אמרינן נעשה נבלה דגבי טומאה. נמי אין אוכלין מצילין על הבלועים שבתוכה כש"ס פ' העור והרוטב (קכ"א:) ע"ש ושם (קכ"ו) הכלב שאכל בשר מת כו' ע"ש:

ודע שיש להעיר ממה דאי' במס' כלים (פ"ט מ"ו) כוש שבלע את הצינורא מלמד שבלע את הדרבן לבינה שבלעה את הטבעת והן טהורין נכנסו לאהל המת נטמאו כו' ע"ש וכ' הר"ש שאין מציל באהל המת וכן מיד כלי חרס אלא כלי שיש לו תוך ע"ש ובריש מס' זבחים (ג:) תוכו מבעיא לי' לאוכלין שגיבלן בטיט והכניסן לאויר תנור ע"ש מבואר מזה דל"ש בלוע אלא היכי שיש לו תוך והטומאה או הטהרה מונחת בתוך דהוי שני גופים נפרדים זה מזה משא"כ לבינה שבלעה את הטבעת ונצרף עמה בכבשן שנעשו גוף אחד אין זה בלוע כי הכל נעשה גוש אחד ומכ"ש בבליעה בכלי לענין איסור הבלוע שהכל נעשה גוש אחד ולא יתפרדו זה מזה ול"ש בלוע בזה. אכן זה סותר ש"ס מפורש במס' נדה חרסין שנשתמש בהן זב שבלעו משקין כו' אי לא לא פרש"י דהוי לי' טומאה

בלועה בחרסין וטומאה בלועה לא מטמא ע"ש. והרמב"ם ה' ט"מ (פכ"ג ה"ה) כ' אין הבלועין נצלין אלא בבטן נפש החיה כמו שבארנו אבל הבלועין בגוף הכלים והאבנים אינן נצלין כו' והראב"ד השיגו שם והכ"מ כ' לחלק דטומאה בלועה בכלי חשיב בלועה ואינה מטמאה אבל טהרה בלוע בכלי אינו ניצלת ע"ש ואמנם דברי הראב"ן אינם מובנים לי דנהי שטומאה בלועה בכלי אינה מטמאה מה שחוץ לכלי אבל היכי שהטומאה והטהרה שניהם בלועין במקום אחד יחדיו ידובקו ולא יתפרדו אי לא בלוע בבעלי חיים לכ"ע מטמא הבלוע וכפרש"י פ' בהמה המקשה (ע"א:) ד"ה כי קאמר כו' אבל טבעת בטבעת לאו בית הסתרים שייך בהו אעפ"י שנטמנו באדם ה"ה כמונחים בתיבה ונטמאו כו' דטעמא דמחט משום בלוע ע"ש ובלוע לא חשיב רק בלוע בבעלי חיים אבל טהרה הבלוע בכלי לא חשיב בלוע וממילא מק"ט כי נוגעת בטומאה הבלועה בדופן הכלי ונראה דמסתבר לי' להראב"ן דנהי דטהרה בלוע בכלי לא חשיב בלועה מיהו כיון דהטומאה בלועה אין הטהרה מקבל טומאה וטעמא נראה לי כיון דכתיב וכי יגע על פני משמע דוקא בגלוי כדאי' בפ' בהמה המקשה (ע"ב.) אך קשה והרי דחרסין שבלע משקין כל זמן שהם נבלעין בחרסין חשוב בלוע מיהו אם הוסק התנור והי' חרסין אלו בתנור מבואר במשנה דמס' כלים ובגמ' נדה שם דהתנור טמא דמחמת שהוסק התנור יצאו המשקין א"כ מה"ט נמי נימא דהבלוע מהכלי יוצא ע"י האש לכלי אחרת ובכן ראיתי שהגאון אמרי ברוך והגאון מהרי"ש הביאו דבס' תורת יקותיאל כ' דהבלוע יוצא מכלי אל כלי בלא רוטב ואין ספרו עמדי לראות טעמו ונימוקו ולא ידעתי מה כחו להשיג על הקדמונים ומפורש בהג"א מס' חולין (ק"ח) דכ"ש שתי קדרות שהן אצל האש אחת של חלב ואחת של בשר שהן רותחות דאין נבלע מזו לזו אעפ"י שנוגעות ע"ש ולענ"ד נראה דמהך משנה דכלים ראי' ברור' להג"א דתנן התם חרסין שנשתמש בהם משקין טמאין ונפלו לאויר התנור הוסק התנור טמא שסוף משקה לצאת ופרש"י במס' נדה שם ד"ה שסוף כו' וכיון שהי' חרסין אלו בתנור בשעת היסקו יצאו המשקין ונטמא תנור מאוירו וקשה כיון שיצאו המשקין א"כ פשיט' דהתנור טמא ומה קמ"ל והנראה לענ"ד עפ"י מה דמבואר בש"ע יו"ד סימן (צ"ב ס"ו) דאם נפל כנגד האש מותר שהאש שורפו ואז הקדרה נמי שרי שאינו נכנס הטיפה בקדרה כלל ע"ש ולפי"ז א"ש דודאי לענין טומאה מיד שיצא מעט משקה טמאה מן הקדרה ע"י היסק התנור נטמא התנור מאוירו אעפ"י שנשרף תיכף הטיפה שיצא מן החרסין נטמא התנור מאוירו דהוי כנוגע במשקין אכן זה מהני לענין טומאה דלא בעי שיבלע אדרבא הבליעה אינו מטמא אלא הטומאה באה בנגיעה שנגעה בגלוי או מאויר דהוי כנוגע משא"כ לענין איסור אדרבא

נוגע אינו אוסר אלא מחמת בליעה וכיון דטיפה שנפלה על הקדרה אמרינן שאם נפלה כנגד האש האש שורפו ולא נכנסה הטיפה לקדרה שהטיפה נפלה עלי' מכ"ש היכי דשתי קדרות עומדות אצל האש ונוגעות זו בזו אף אם פולטות ומדייתי מיהו כח האש והחום שורפת הטיפה היוצאת טרם נבלע בקדרה האחרת וז"ב ונכון בעזה"י. ומכ"ש בטסים הברזל שהאש בוער וכל פליטה היוצאת מהם נשרף כרגע וכלה באש ואיך יבלע הפליטה בקדרה שיבשלו בה בפסח ובזה הדבר ברור דלכ"ע אמרינן דאין הבליעה יוצא מכלי אל כלי ודו"ק:

ד ובפ' דם חטאת (צ"ז.) ממתין לה עד זמן אכילה והדר עביד לה מו"ש וכ' התוס' ד"ה ממתין כו' אין לפרש דמו"ש קודם שנעשה נותר כו' ע"ש והרמב"ם כ' בה' מעשה הקרבנות (פ"ח הי"ד) השפוד והאסכלא מגעילן עקב אכילה כו' והראב"ד השיגו ע"ש והנ"ל דהרמב"ם לשיטתו דס"ל אין כלי מציל על טהרה בלוע בתוכו ממילא לענין איסור נותר לא חשיב בלוע וחל עלי' שם איסור נותר וכיון דבאה אזהרה לא תותירו ומחויב להשתדל שלא יהי' נותר כמ"ש הרמב"ם בה' ק"פ (פ"י) ובארתי הדבר בספרי ראש המזבח חי' זבחים (ל"ו.) ד"ה א"כ כו' ע"ש. להכי ע"כ המו"ש והגעלה נעשה קודם שנעשה נותר אכן להפוסקים דס"ל כלים מצילין על טהרה הבלועה בתוכו א"כ כל זמן שבלוע בתוך דופן הכלי לא חל שם נותר ובשעה שפולט ליתא לאיסור בעינא כש"ס פ' השוכר את הפועל (ע"ו.) ובזה א"ש לישנא דגמ' דמקשה סוף סוף כי פליט איסורא קא פליט ולא קאמר נהי דהתירא בלע מיהו סוף סוף נעשה איסור ולהנ"ל נכון דלא חייל שם איסור על הבלוע עד שיפליט כי פליט בהגעלה ליתא לאיסורא בעינא ובמס' ע"א שם פרש"י ד"ה לעולם כו' שכשנעשה נותר לא הוי איסור בעיני' שבתוך דופני הכלי הי' בלוע ומעולם לא הוכר איסורו מזה משמע דס"ל לרש"י דחל שם איסור נותר בעוד שהי' בלוע בדופן הכלי אלא שהי' האיסור בעין ולא הוכר ורש"י לשיטתו אזיל דס"ל דמו"ש הי' קודם שנעשה נותר וגי' רש"י בפ' דם חטאת שם ממתין לה זמן אכילה כמ"ש הכ"מ בה' מעשה הקרבנות שם ודו"ק:

ה והתוס' זבחים (צ"ו.) כתבו בד"ה אלא כו' דשבירה לאו משום בלועה היא ע"ש והרא"ם ביאר הדבר דהתורה הקפידה על כך לבער את הנותר ולפי"ז נראה דלא חשיב בלוע והא בהא תליא דממ"נ אי בלוע בקדרה של חרס זה הוי כאוכלין שגבלן בטיט דא"א להפריד ונעשה גוש אחד ולא חשיב בלועה כנ"ל ואי בלוע בכלי מתכת א"כ חשיב יכול לצאת ומקפיד עליו דמבואר במס' נדה (ס"ב:) דלכ"ע לא חשיב בלוע אכן זה רק באיסור דאו' אבל באיסור דרבנן מבואר בגמ' שם דאפי' במקפיד עליו חשוב בלוע. ולפי"ז. נלענ"ד

דלענין חמץ הבלוע בכלי חרס ודאי לא חשוב בלוע ואינו מציל על טהרה הבלוע בתוכו דהוי כאוכלין שגבלן בטיט משא"כ בחמץ הבלוע בכלי מתכות דאפשר להפריד האיסור שפיר חשיב בלוע כיון דל"ש בזה לומר דנעשה גוש אחד ומפריד הבליעה ע"י הגעלה וא"צ לשבור הכלי ובזה ל"ש לומר דיכול לצאת ומקפיד עלי' לא חשיב בלוע דבחמץ לא הקפידה התורה לבערו אלא היכי שיש בו ממש בעין אבל הבלועה אינו מחויב להשביתו והרי עכ"פ מהני הביטול בלב וחושבו כעפר ואפי' אם רוצה בקיומו ע"י דבר אחר כ' התוס' במס' ע"א (ל"ב.) ד"ה והא כו' שהר"ת כ' להתיר להשתמש בכלי הבלוע חמץ לתת לתוכו דבר יבש ע"ש. וא"כ בנידן שאלתינו לענין הטסים של ברזל שע"ג הכירה דעכ"פ הטסים אינן ב"י ובשעת הליבון כבר איפגים הבליעה ואין כאן אלא איסור דרבנן שגזרו על אינו ב"י אטו ב"י ואפי' לשי' הר"ן דס"ל דהבלוע לא איפגם מעצמו אלא כשבא לתערובות מיהו א"א שיחול עליו שם איסור דממ"נ כל זמן שהבלוע הוא בדופני הטסים חשיב בלוע דבאיסור דרבנן אפי' ביכול לצאת ומקפיד עליו חשיב בלוע כנ"ל ועל בלוע לא חייל שם איסור ואם אחר שבא בתערובות אז הוא לפגם ואפי' לשי' הרמב"ם דס"ל אין הכלי מציל על הבלועה בתוכו ואפי' כלי של אבנים מיהו כיון דעושה הליבון טרם הגיע זמן האיסור זה הוי כמו הגעלה בכלי טרם שנעשה נותר דמהני לכ"ע ואפי' לשי' הר"ן דחמץ שמו עלי' וחמיר מנותר זה רק בהגיע זמן איסור חמץ ועדיין יש בו טעם מושבח אבל היכי דאיפגים הבלוע עד לא הגיע זמן איסור החמץ לענ"ד לכ"ע חשיב היתרא בלע ואפי' לשי' הרשב"א די בליבון במקום שמשתמשין בו כל השנה ואמרינן בזה כבולעו כך פולטו ודו"ק:

[1] ועתה אשובה אראה מה יש לחוש לאיסור בפסח אם על היורות והקדרות אשר מעמידין על הטסין בחג הפסח כבר בארתי דקי"ל אין בלוע יוצא מכלי אל כלי בלא רוטב ואם אפי' יתנו מאכל בעין על הטסין יש פוסקים דס"ל אין בלוע יוצא מן הכלי בלא רוטב היכי דהבלועה כחוש ואם רדו מצה חמוצה במרדה ואח"כ אחרות אינו אסור אלא הראשונה מפני שיש קצת בעין והמ"א סימן (תנ"א ס"ק ל"ז) כ' שזה דעה דחוי' היא ולענ"ד דחוי' זו חוזר ונראה עפ"י פי' רש"י במס' זבחים (צה:) בלוע בלא בישל לא מבעיא כיון דהוי נותר כו' בישול ובליעה שמן המנחה והוא פלאי למה פרש"י שבלע שמן המנחה ולא פי' שבלע ממה שאפו בתנור המצות ולהנ"ל נכון דמסתבר לרש"י שאין בליעת כחוש יוצא אף מן הכלי בלא רוטב ויתכן יותר בעיני עפ"י מה דחדית לן שארי הפני יהושע בחי' פסחים (ל.) ד"ה בגמ' כו' דכיון דאיסור חמץ כחוש בטבעו אין בליעת טעמו נרגש בקדרה אלא משהו דעיקר איסור בליעת כלים היינו כגון בשר כו' ע"ש ובזה

ההוראה של האפי רברבי שהביא המג"א לענין הרחת שרדו בה מצה חמוצה עולה יפה וכדת של תורה יצאה ההוראה ממנו דמצה שרדו בראשונה נאסרת מפני שבלע ממה שיש קצת בעין אבל האחרות לא בלעו רק מן המרדה שבלע משהו ומשהו אינו יכול לצאת כמבואר ברשב"א חי' חולין (ק.) ומה"ט פרש"י במס' זבחים בישול ובלוע שמן המנחה אבל מה שאפו המצות בתנור בליעה מכחוש לא חשיב רק משהו אינו יוצא בלא רוטב אפי' מן הכלי. ועיין פרי מגדים ה"פ סימן (תס"ז ס"ק י"ז) במשבצות שם כ' דמשהו יוצא מן הכלי מיהא אין זה מוכרח ומ"ש דא"כ כלי שבלע משהו לא תהני הגעלה דבריו אינם מובנים לי דהגעלה פשיט' דמהני דאי אמרינן משהו אינו יוצא מן הכלי פשיט' דשרי ואי משהו יוצא א"כ מהני ההגעלה ובזה ודאי אמרינן כל מה שעתיד לפלוט פולט בהגעלה ראשונה ועיין תוס' חולין (ח.) ד"ה שלבנה כו'. ועכ"פ שפיר י"ל דרש"י ס"ל דמשהו אינו יכול לצאת מן הכלי ומכ"ש בליעה כ"ש ודו"ק:

והרמב"ם ה' תרומות (פט"ו הי"ט) כ' קדרה שבישל בה תרומה לא יבשל בה חולין ואם בישל בנותן טעם ואם שטף הקדרה במים או ביין ה"ז מותר לבשל בה והשיגו הראב"ד דזה צריך הגעלה ודוקא קדרה של נחושת אבל של חרס אין לה תקנה והכ"מ הביא שנשאל הרמב"ם ע"ז מחכמי לוניל והשיב ז"ל משנה שנוי' בסוף מס' תרומות המערה כו' שזה הנבלע בחרסים אין בו ממש ולא היא עין התרומה אלא המים שנתבשלה בהם התרומה הם הנבלעים ואין לאותו היוצא אם יצא ממש ולא טעם כו' ע"ש וביאור דברים אלו נלענ"ד עפ"י מ"ש התוס' מס' חולין (קי"ב) ד"ה הלכתא בנתבשלו חשיב ג' טעמים כיון דבלע ע"י המים ע"ש ומבואר בתה"ב להרשב"א דתרומה חשיב היתרא בלע ולפי"ז מבואר כוונת הרמב"ם דמ"ש בגמ' ואם בישל בה בנותן טעם זה הוא מכח הממש שיש בעין בקדרה אבל הבלוע בחרסים אין בו ממש ולא היא עין התרומה אלא המים שנתבשלה בהם התרומה הם נבלעים בקדרה נמצא דהבלוע הוא נ"ט בר נ"ט דקי"ל דמותר ורב דאמר קדרו' בפסח ישברו לטעמי' אזיל דס"ל נ"ט בר נ"ט אסור כדאי' בפ' כל הבשר) קי"א). ובנידן שאלתינו על הכשר הטסין ידוע שאי אפשר כלל להשתמש בחמץ בעין על גוף הטסין בלי הפסק כלי בשעה שבוער האש תחת הטסין וכל התשמישין על הטסים הוא ע"י הקדרות ולפעמים מכח האש הגדול עולה רתיחה ונשפכו המים שהחמץ מתבשל וזה רק נ"ט בר נ"ט דהתירא ועיין תשו' פני ארי' סימן (ל"ח ל"ט) שכ' דבאוכל נמי אמרינן נ"ט בר נ"ט. ותו דבשעה שנשפכו המים על הכירה כרגע כלה ואבד ומיד נעשה הליבון מכח האש וכבר הורה גבר בתשו' יעב"ץ ח"א סימן (ק"ג) והובאו דבריו להלכה ביד אפרים יו"ד סימן (צ"ז ס"א) ע"ש ומבואר בש"ע או"ח שכל הכלים

הולכין אחר רוב תשמישן. ואחר מוצא הדברים הנ"ל תם אני לא אדע אחר שישראל קדושים ומלבנין הטסים במקום שמשתמשין עושין ליבון גמור ובמקום הקצוות קילוף הטיט ומניחין גחלי אש וזה הוא עכ"פ ליבון קל ועדיף מהגעלה מי הוא הצדיק יותר מרב אשי דאמר כעין חדתא פרזליהו בנורא וקתייהו ברותחין והירא שמים יצא בזה כל הדעות בהכשר ויתרון לכן לענ"ד הדין ברור בעזה"י שאין צריך לעקור הטסין ולהשליכם לאש ואפי' מהדרין מן המהדרין ומנהג ישראל תורה.
והנלענ"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן כט

ב"ה. לה' עירובין.
התב"ש חדית לן דאפי' בצורת הפתח לא מהני היכי שהרחיק ג' טפחים מן הכותל ונלענ"ד הא דלא מהני זה רק בהרחיק משני הצדדים אבל אם לא הרחיק רק מצד אחד מהני וארויחנא בזה לתרץ מה דקשיא לי טובא בש"ס עירובין (ו'.) כיצד מערבין דרך ר"ה עושה צוה"פ מכאן ולחי וקורה מכאן וכ' התוס' שם ד"ה לחי אע"ג דלחי לא מהני ביתר מעשר יעשה לחי רחב כו' ע"ש והוא פלאי דאכתי ק' הך ברייתא לרב דס"ל אף בצוה"פ צריך למעט וכבר התעורר בזה זקני המהרש"א ולא מצא מענה ע"ש והנכון בעיני דלרב י"ל דאינו עושה הצוה"פ רק בעשר והשאר מניח פרוץ וזה נכון אי אמרינן דהרחיק מצד אחד מהני. אכן לפי מה דחדית לן התוס' עירובין (י) ד"ה ואצבעים כו' וריצב"א מפרש דאוירא דעלמ' לא אמרינן אתי אוירא ומבטל אלא באויר שאני חושבו כסתום כו' ולפי"ז י"ל דודאי לדידן דקי"ל צוה"פ מהני אף ביתר מעשר ומהני אפי' בפרוץ מרובה כמבואר בפ"ק דעירובין (י"א) א"כ ע"כ צוה"פ חשיב כסתום כל הרוחב אפי' הפרוץ נמי כעומד ובזה אמרינן אתי אוירא ומבטל אכן לרב דס"ל דצוה"פ לא מהני רק בעשר ורק בעומד מרובה כמבואר בש"ס שם ובתוס' שם ד"ה אילימא כו' ולכך אפי' בעשר קאמר ר"י בשבת דלא מהני צוה"פ משום דפרוץ מרובה כו' ע"ש א"כ מוכח דצוה"פ לא חשיב כאלו נסתם הפרוץ וא"כ לא אמרינן אתי אוירא ומבטל. וממילא מ"ש האחרונים להשיג על התב"ש והוכיחו מדמהני נעץ ד' קונדוסין ש"מ דבצוה"פ לא אמרינן אתי אוירא ומבטל דז"א דש"ה דאויר של חוץ לא חשיב כסתום ול"א בזה אתי אוירא ומבטל כנ"ל. מיהו לפימ"ש המ"מ ה' שבת (פי"ז) דצוה"פ בעשר אף לרב מהני בפרוץ מרובה א"כ הקל"ד דנימא אתי אוירא ומבטל ותו דהתב"ש החמיר מטעם דחשיב מחיצה שהגדיים בוקעין ובזה אין חילוק בין רב לחכמים דאפי' העמיד מחיצה רחבה בעומד מרובה והרחיק

ג' טפחים חשיב מחיצה שהגדיים בוקעין בה וכן מוכח מש"ס סוכה (ז') דבעינן שיהי' עירובן מחיצות ואף דבסוכה לא מהני צוה"פ ובשבת מהני צוה"פ כמ"ש הר"ן שם מיהו עכ"פ בעינן שיהי' הצוה"פ סמוך לכותל וראי' לזה מהא דאריב"ל עושה לו פ"ד כו' וצריכא נמי צוה"פ משמע אפי' בסוכ' גדול' ועיין בר"ן ובהג"מ ה' סוכה (פ"ה) כ' דלא בעי צוה"פ לכל הדופן רק על ארבעה וכ"כ המרדכי פ"ק דסוכה וא"כ קשה הרי הפליג הצוה"פ מן המחיצ' וכ"ת דוקא בסוכ' מהני א"כ מדוע השמיט הרי"ף הך מימרא וכן לשבת מיגו כו' וכ' הרא"ש דלהכי השמיטו כיון דס"ל להרי"ף דבעי נמי צוה"פ א"כ פשיט' ע"ש ואי נימא דלענין שבת לא מהני היכי דהרחיק צוה"פ ג' טפחים אפי' מצד אחד א"כ נ"מ טובא דבשבת שיושב בסוכ' אמרינן מגו דמהני לסוכ' הוי דופן לשבת א"ו דמהני דהיכי דלא הרחיק רק מצד אחד מהני בשבת בעלמא. מיהו מפרש"י שכ' שעושה צוה"פ לכל אורך הדופן משמע דהרחיק מן המחיצה לא מהני ומוכח כהתב"ש ודוק:

סימן ל

ב"ה. להרב וכו':

אשר הציע לפני שאל' מאיש עשיר ירא וחרד לשמוע חוקי התור' והמצו' והן בא אליו איש קונה בנינים ישנים להרוס אותם וכל הלבנים והאבנים וכל הנמצא שם יהי' שלו אך מחויב לפנות מקום הבנין עד זמן הקבוע אשר נעשה ביניהם וכשיגיע הזמן מחויב הקונה למסור המקום נקי שיהי' ראוי לבנות עליו בנין חדש ועתה רוצה הקונה שהאיש העשיר יתן לו מעות שיהי' ביכולתו לקנות בתים כאלו ויחלקו שניהם עם הריוח והקנין יהי' על שניהם ויען שהקונה ידוע שאינו שומר שבת לכן שאל אותו איש העשיר מה יעשה בשבת והשיב לו למה זה ישאל בדבר שאינו נוגע לו הוא אין בידו לשבות מן המלאכה בשום אופן ואם אינו רוצה לקבל חלק ריוח שיהי' בשבת מה טוב:

א תשובה. אם קרוב הדבר שהקונה לא ישיג מעות מאיש אחר ודאי יש בזה לאו לפ"ע לא תתן מכשול ואם ידע בנפשי' שישיג מעות מבלעדו נהי דאינו עובר משום לפ"ע כדמשני הש"ס בפ"ק דמס' ע"ז (ו) דאית לי' בהמה לדידי' ופרש"י ואי לא מזבין לי' ישראל אפ"ה פלח לי' בדידי' מיהו בנידון שאלתינו עכ"פ יש בזה משום נותן יד לפושעים ומסייע ומחזיק ידי עוברי עביר' ובש"ס גיטין (ס"א) ולא תטחון עמה ופרש"י שאסור לסייע בידים ובמס' נדרים (ס"ב:) רב אשי הוי לי' ההיא אבא זבני' לבי נורא א"ל רבינא לר"א הא איכא לפ"ע כו' וכ' התוס' שם מכאן יש ללמוד שאסור להלות מעות לצורך בנין עכו"ם כו' ע"ש ומדלא כתבו התוס' לחלק בין אם ישיגו מעות אצל אחר או לא משמע דאפי' ישיגו מעות

מבלעדו דאין בזה משום לפ"ע מיהו אסור משום מסייע דמסייע הן בגופו והן בממונו מחזיק ידי עוברי עבירה ובמג"א סימן (קס"ג סק"ב) כ' אסור להאכיל כו' אם הפרוסה של האוכל רק שהוא מושיטו שרי דהא אם לא הי' מושיט לו נוטלו ממילא ואפשר דמ"מ הרי מסייע ידי עוברי עביר' ע"ש. ובמס' ב"מ (ס"ח:) בני רב עיליש נפיק עלייהו האי שטרא דהוי כתוב בי' פלגא באגר ופלגא בהפסד אמר רבא רב עיליש גברא רבה איסורא לאינשי לא הוי ספי כו' אי פלגא בהפסד תרי תילת' בריוח כו' ע"ש והקשו הקדמונים אמאי לא אמר רבא רב עיליש גברא רבה ואיסורא לא עביד וכ' הרשב"א בתשו' סימן (תתקל"ח) והנמ"י בפ' זה בורר דמהכא שמעינן דאבק ריבית אין איסור על הלוה רק משום לפ"ע ועיין במ"ל ה' מלוה (פ"ב) ולכאורה ק' לי לפמ"ש התוס' ב"מ (ע"ה:) ד"ה ערב כו' לא תשימון פסיקא לי' אבל לפ"ע זמנין דלא עברו כגון שהי' מלוה בלא"ה ע"ש וא"כ איך הכריח רבא דע"כ או פלגא באגר תרי תילתי בהפסד דרב עיליש גברא רבה ולא ספי לאינשי איסורא דלמא ידע רב עיליש שאם הוא לא יקח ממנו בעיסקא באבק ריבית פלגא באגר ופלגא בהפסד הי' מלוה מעותיו בריבית קציצ' ובכגון זה ל"ש לפ"ע כלל דאדרבא הרי הרים ממנו המכשול והצילו מאיסור דאו' אך ז"א דמן הסתם אין לנו לומר דרב עיליש ידע שהי' מלו' מעותיו בר"ק דאחזיקי אינשי ברשיעי לא מחזיקינן ונהי דאפשר שימצא לוה בר"ק דכמ' רשיעי איכא בשוקא וכמ"ש התוס' ב"מ (קט"ז:) ד"ה והא כו' ע"ש מיהו המלו' יש לו חזקת כשרות ואוקמי' אחזק' דודאי לא יעש' כזאת בישראל ליתן מעותיו בהלוא' בר"ק והא דנתן מעותיו בעיסקא בפלגא באגר ופלגא בהפסד. אף דהוי אבק ריבית ועביד איסור דרבנן י"ל עפ"י מ"ש הרב המגיד בה' א"ב (פ"א) דהא דאמרינן חזק' אין אדם עוש' בעילתו ב"ז מוכח שגם הפנוי' באיסור תורה דאם לא הית' הפנוי' שאינ' מופקרת באיסור מן התור' לא הי' סומכין על חזק' זו דאיסורא דרבנן כולהו אינשי לא זהירי בי' ע"ש ואף אי נימא דגם באיסור דרבנן מהני החזקת כשרות היינו מן הסתם אבל היכי דאנו רואין הריעותא לפנינו כלשון השטר אין בידנו להוציא השטר ממשמעותו בפשטות ואמרינן בדרבנן לא זהירי אינשי. אך אכתי קשה א"כ ברב עיליש נמי אמאי הוציא רבא משמעותו של השטר מכח חזקה דרב עיליש גברא רבה ואיסורא לא ספי לאינשי דלמא ידע רב עיליש שאם הוא לא יקבל המעות בעיסקא ילו' לאחר באבק ריבית ובזה ל"ש לפ"ע כיון דבלא"ה יעש' האיסור וחזקת כשרות של מלו' ל"ש בזה דהא חזינן שנתן המעות בעיסקא על פלגא באגר ופלגא בהפסד ורב עיליש המקבל העיסקא לא עשה שום איסור דבאבק ריבית אין האיסור על הלו' כמ"ש הרשב"א כנ"ל. ולפימ"ש דאפי' היכי דליכא משום לפ"ע אפ"ה איכא איסורא משום מסייע ידי עוברי

עבירה א"כ שפיר קאמר רבא דרב עיליש גברא רבה ואפי' ראה וידע שאם הוא לא יקבל בעיסקא ימצא אחרים באופן דליכא משום לפ"ע אפ"ה גברא רבה איסורא לאינשי לא ספי וחלילה לו לתת יד לפושעים להיות להם למסייע והא דאמר רבא רב עיליש גברא רבה לא ספי לאינשי איסורא משמע אבל אינש אחרינא דנין כמו שכתוב בשטר וכן הוא בש"ע יו"ד סימן (קע"ז סכ"ה) וק' אטו חשידי ישראל דספי איסורא לאינשי יהי' מוכח מזה דלאו כל אינשי זהירי באיסור דרבנן ואפי' נימא דמן הסתם זהירי אפי' באיסור דרבנן מיהו אין בידינו להוציא ממשמעות השטר אלא בחזק' ברור' ובאומדנא הידוע לכל ודו"ק:

ב והנה מעלת כבודו דעתו להקל עפ"י מ"ש הש"ך ביו"ד סימן (קנ"א סק"ו) להתיר במומר שאין מחויב להפרישו מאיסורא וזקני הרמ"א שם כ' ג"כ דנהגו להקל אם יכולים לקנות במקום אחר ולענ"ד אין הנידן דומה לראי' דהנה במה דחדית לן הש"ך לחלק בין ישראל למומר לכאורה דבריו תמוהין דהרי מפורש אומר בתוס' פ' אין מעמידין (כ"ו) ד"ה אני כו' לרבות המומר כו' ואעפ"י שאסור ליתן להם ריבית משום ל"ת ומשום לפ"ע כו' ע"ש וגמ' מפורשת בפ"ק דמס' ע"א (כ"ב.) רשב"א אומר לא ישכור אדם שדהו לכותי מפני שנקראת על שמו כו' תיפוק לי' משום לפני עור ע"ש מבואר מזה דאפי' כותים דגריעי מן המשומדים שייך איסור לפ"ע וע' מ"ל ה' מלו' ולו' (פ"ה ה"ב). אמנם נכון היטב דודאי היכי דקאי בתרי עברי דנהר' וא"א להשיג האיסור במקום אחר בזה עובר על לפ"ע אפי' במומר דאעפ"י שחטא ישראל הוא מיהו היכי דבלא"ה יעש' האיסור דבזה אינו עובר משום לפ"ע דכ' הר"ן דאסור מדרבנן ע"ז שפיר כ' הש"ך לחלק דדוקא ישראל מחויב להפרישו מאיסו' ומכ"ש דאסו' להושיט לו איסור או למכו' לו איסור דעוד תקותו בו אולי ישיב אבל המומר לע"א כל באי' לא ישיבון ומה יועיל אם יפרישו מעבירה זו ושרץ במוחו והוא עובד אלילים וז"ב בעזה"י. והנה זקני הגאון בתשו' הרא"ם סימן (נ"ג) חדית לן דלא מקרי מסייע ידי עוברי עבירה אלא אם מסייע בגופו או בממונו משלו דרך שאלה אבל במכרו לגמרי לא מקרי מסייע דהרי קיבל דמים ומוכרו לגמרי וברשותו של הלוקח קאי דהרי לא אמרו לא תמכור נפה וכברה רק לא תשאיל ובכ"מ שאסרו משום לפ"ע קתני לא ימכור פרה חורשת וכדומה ע"ש בדברי' הנעימים:

ולפי"ז הש"ך שפיר כ' דלמכור למומר אם יכול לקנות אצל אחר גם להר"ן אין איסור בזה כיון דאינו מחויב להפרישו מאיסור ולפ"ע ל"ש בזה כיון דיכול לקנות אצל אחר ומשום מסייע אין כאן כיון דהמוכר לו לגמרי ובשעה שהלוקח עוש' האיסור כבר יצא מרשות המוכר וקאי ברשות הקונ' ואין כאן לא מסייע בגופו ולא בממונו משא"כ בעובדא של רב

עיליש שקיבל העיסקא שהוא מחצ' מלוה ומחצ' פקדון הרי הוא מסייע בגופו כפרש"י שם דקטרח בפלגא דפקדון ועל ידו מחזיק עוברי עביר' באבק ריבית שהוא אסור מדרבנן ואפי' היכי שהנותן העיסקא בלא"ה הי' נותן לאחרים ולא עבר משום לפ"ע עכ"פ לא נפיק מאיסור מסייע ומה"ט נמי בנידן שאלתינו לענ"ד יש בזה משום לפ"ע או עכ"פ משום מסייע דאם הרשע לא ישיג השותף על אופן שיחלל שבת בזה איכא משום לפ"ע ואם אפי' יהי' אחרים שיתנו לו מעות מיהא הנותן המעות לא פליט מן איסור מסייע בממונו והרי הוא שותף עמו בבתים שיקנ' ונותן יד לפושעים ומחזיק אותו בממונו ואיכא משום מסייע ומחזיק ידי עוברי עביר' ומוזהר ע"ז מדרבנן. ובפ' אין צדין (כ"ד:) נכרי שהביא דורן לישראל ביו"ט אם יש מאותו המין במחובר אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו ופרש"י כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט והתוס' שם ד"ה ולערב הקשו ע"ז א"כ המבשל בשבת בשוגג אמאי יאכל הא נהנה ממלאכת שבת א"ו אין זה הטעם אלא הטעם שמא יאמר לנכרי ביו"ט ראשון לך והביא כו' ע"ש ובמס' שבת (קכ"ב.) כ' התוס' ד"ה ואז בשביל ישראל אסור כו' ואע"ג דישראל המבשל בשבת בשוגג יאכל התם לא חיישינן אי שרי' לי' לאכול דלמא אתי לבשולי במזיד דהא איכא איסור סקיל' וחמיר עלי' ע"ש ולפי"ז בנ"ד ל"מ לשי' רש"י דאסור ליהנות ממלאכת שבת ויו"ט אלא אפי' לשי' התוס' נראה דאסור ליהנות מן הריוח של שבת כיון דהרשע מחלל שבת בזדון שוב דינו כנכרי ואי שרית לעשות עמו שותפות יש לחוש שיעש' גם לטובת השותף ואוהב כסף לא ישבע ויצוה להרשע לעבוד עבוד' בשבת ואם האיש הירא לא יאבה לקחת הריוח ממה שיהי' ביום השבת בזה יש איסור טפי דמחזיק הרשע בממונו וזה ברור בעזה"י:

ג בפ"ק דע"א (ו:) ד"ה גרסינן כ' דאפשר שאין ב"נ מוזהר כו' אלא לישראל גופי' אזהר רחמנא אבל כה"ג אפי' מדרבנן לא מיתסר כיון שאין הישראל משביעו בע"ז אלא שהגוי הוא שנשבע מאליו וחזינא לגדול אחד שכ' להוכיח מזה דאינו עובר בל"ע רק היכי שעוש' מעש' אבל במה שאינו מונע אינו עובר בל"ע ובמח"כ לא הבין כונת הר"ן דאדרבא מוכח מדבריו להיפך דאלו הי' הנכרי מוזהר ע"ז הי' אסור לישראל לקבל השבוע' מהנכרי והי' עובר משום לפ"ע אבל הנכרי אינו מוזהר והא דכתיב לא ישמע ע"פ לישראל אזהר אבל לא ניתנה תורה לנכרים מיהא א"ל דעכ"פ מדרבנן אסור כיון דהישראל גורם להזכיר שם אלילים והישראל בעצמו מוזהר על כך ולכן כ' הר"ן כיון דהישראל אינו עוש' כלום ואדרבא הישראל רוצה שהנכרי ישלם לו ולא ישבע ומה שהנכרי נשבע אדעתי' דנפשי' קאי עביד אבל אין זה ענין כלל לאיסור לפ"ע שהרי הנכרי אינו מוזהר על כך וכן מבואר בתוס' מס' סנהדרין (סג:) ד"ה אסור כו' ואעפ"י שמשתתפין ש"ש ודבר אחר לא אשכחן

דאסור לגרום לאחרים לשתף ולפני עור ליכא דבני נח לא הוזהרו על כך ע"ש. אכן בנידן שאלתינו הדבר ברור דאעפ"י שחטא ישראל הוא וכל מי שגורם שע"י הרשע מוסיף חטא ופשע עובר בזה משום לפ"ע מה"ת והמסייע מוזהר מדרבנן ולכן לעצתי ישמע תוחלת הרשע תאבד ומארת ה' בביתו ונוה הירא וחרד לתור' והמצו' יבורך ברכת ישרים ברכת ה' ולא יוסף עצב עמה בחילול שבת יבטח בה' וישכיל בכל אשר יפנה הגדתי היום אשר עם לבבי.

הנלענ"ד. אלכסנדר שמואל היילפרין

מ"ש לעיל (אות ב') לענין נהנה מן הריוח שנעש' מלאכה בשבת האמנם י"ל דאין נ"מ בזה להישראל אם נעש' המלאכה בשבת או בחול ואין זה דומה למדליק הנר שנהנה שצריך בשבת להנר אכן כאשר שאלתי את השואל מדוע עוש' המלאכה בשבת והשיב לי שיש בזה ב' טעמים שמוכרח ע"ז הראשון שנותן ערבון להמוכר הבית הישן שמוכרח ליתן לו החלקה נקי ראוי לבנין עד זמן ידוע ומלבד זה מוכרח יען שיש לו פועלים ידועים ואי אפשר להשיג יותר פועלים ועי"ז הוא מוגבל כמה בתים שיקנה ואם לא יעשה המלאכה בשבת אין בידו לקנות הרבה בתים עי"ז שהוא לא יפסיק העבודה ועושה מלאכתו בשבת ובזה ירבה הקנין ובידו לגמור המלאכה ולקנות עוד בתים כאלו. ועפי"ז כתבתי שיש לו ריוח ממלאכת שבת ודו"ק:

סימן לא

ב"ה. דרוש לשבת הגדול

א בפ' כל שעה (כט.) בגמ' האוכל חמץ של הקדש במועד מעל וי"א לא מעל מאן י"א לא מעל רנבה"ק כו' וכ' הבעה"מ פי' ודכ"ע כריה"ג דאמר חמץ בפסח מותר בהנאה והצל"ח הק' ע"ז א"כ ליפליגו בחמץ של הדיוט. ובתוס' ד"ה מאן כו' הקשו לרבי דס"ל הזיד במעילה במיתה אמאי פוטר כרת מתשלומין הא גלי קרא דבהקדש לא אמרינן קלב"מ דא"כ איך משכח' מעילה ותי' דבמיתה גלי אבל בכרת דלא גלי לא גלי והקשו ע"ז מהא דאי' לקמן האוכל חמץ של תרומה בשוגג במועד משלם קרן וחומש ואוקים כרנבה"ק ואפ"ה חייב בתשלומין בשוגג משום דכי היכי דלא מיפטר משום חיוב מיתה של תרומה ה"נ לא מיפטר משום כרת דחמץ:

והנלענ"ד עפ"י מה דאי' במס' כתובות (ל.) אמר ר"ח הכל מודים בבא על הנדה שמשלם קנס ולאפוקי מדרנבה"ק כו' ופרש"י מתני' דמחייב תשלומין לבא על אחותו דמחויב כרת מפקא מדרנבה"ק וק' מדוע נטה מדרך הפשוט דהך ולאפוקי קאי על ר"ח דאמר

הכל מודים בבא על הנדה שמשלם קנס אף שחייב כרת מפקא מדרנבה"ק וכבר התעוררו התוס' בזה שם ד"ה הכל כו' ע"ש. ולענ"ד פרש"י מוכרח עפ"י מה דאי' בירושלמי פ' אלו נערות (ה"א) רנבה"ק אומר יוה"כ כשבת לתשלומין ר' שמעון בן מנסיא אומר מחוייבי כריתות כמחוייבי מיתת ב"ד מה ביניהון נערה נדה איכא ביניהון כו' על דעתא דרנבה"ק מה שבת אין לה היתר אחר איסור' כו' ע"ד דרשב"מ מה שבת יש בה כרת כו' ע"ש הרי מבואר בירושלמי דרנבה"ק ס"ל דבא על הנדה משלם קנס לכך מוכרח פרש"י דהא דאמרו בגמ' בבלי ולאפוקי מדרנבה"ק לא קאי על ר"ח דאמר הכל מודים בבא על הנדה אלא דקאי על המשנה דקתני הבא על אחותו משלם קנס לאפוקי מדרנבה"ק דס"ל כרת דאחותו פוטר מתשלומין וז"ב בעזה"י לקמן בפ' כל שעה (ל"א:) האוכל תרומת חמץ בפסח במזיד פטור ומוקי לה כרנבה"ק אף דחמץ לאחר הפסח מותר באכילה מ"מ לרנבה"ק כרת דחמץ פוטר מן התשלומין ולא דמי לנערה נדה דיש לה היתר להמתין עד מלאת ימי טהרתה משא"כ חמץ במועד עובר עליו בבל יראה ובל ימצא ומחויב לבערו ובמועד לא מהני הביטול ואפי' אי נימא דלריה"ג דס"ל דמותר בהנאה א"כ יש לו זכות בגוי' ויכול לבטל מיהו כל ענין הביטול הוא מדכתיב תשביתו ואנהיר מוהרי"ק בתשו' שורש' (קמ"ב) דלפרש"י הביטול אינו מטעם הפקר רק שמבטלו וחושבו עפר וכדאי' בגמ' עירובין (ע"ח.) תבן וביטלו כו' וכיון דנחשב כעפר תו לא חשיב היתר לאיסורו כתוס' מנחות (כ"ב:) ד"ה מכאן כו' דמשקה לכי מסרחי אין שם משקה עלי' ע"ש מיהא אפי' חמץ של הקדש דאינו עובר עליו בב"י ויכול להשהותו אפ"ה לרנבה"ק כרת דחמץ פוטר מן התשלומין דחמץ הוי ממש דומה לשבת ויוה"כ ורנבה"ק אינו ממעט רק נדה משום דיש היתר לאיסורה היינו דבנדה גם לאחר שבעה נקיים היא בנדתה אפי' מלאת ימי טהרתה באיסור נדה היא ויש לה היתר ע"י טבילה ובגמ' יבמות (ע"ה.) יולדת הותרה מכללה שרואה דם וטהור' לבעל' ובמס' נדה (לה:) רב אמר מעין אחד היא התור' טמאתו והתור' התירתו הרי אף דהדוה בנדתה מ"מ מכי טבלה טהורה היא וזה מכוון בלשון הירושלמי אחר איסורה יש לה היתר משא"כ בחמץ נהי דאין איסורו איסור עולם מיהא לא משכחת בי' היתר לאיסורו דבתוך המועד חייב לבערו ועכ"פ אסור לאכלו ואחר הפסח כלה זמן האיסור ודומה ממש לשבת ויוה"כ שאיסורו משעה שקידש היום לא משכחת בי' היתר לעשות מלאכה בשבת או לאכול ביוה"כ ואם לאחר יום השבת ויום הכיפורים אז כלה זמן האיסור ואין זה היתר לאיסורו ועיין ש"ס פסחים (מ"ד:) מבואר שם בגמ' דיש היתר לאיסור ואין איסורו איסור עולם המה שני ענינים וחשבינן להו בשתים. ולפי"ז א"ש דאוכל חמץ של הקדש לרנבה"ק כרת דחמץ פוטר מן התשלומין

ולא קשה מה שהקשו התוס' דנימא דגלי רחמנא דבהקדש לא אמרינן קלב"מ דאל"כ לא משכחת מעילה דהזיד במעילה במיתה דז"א דהא קדושת דמים יש היתר לאיסורו דאי בעי פריק לי' ובידו לפדותו ובקדושת הגוף הקרב אל המזבח יש היתר לאיסורו דקדשי קדשים לאחר זריקת הדם אין מועלין בבשר והיכי דיש היתר לאיסור לרנבה"ק נמי אין הכרת פוטר מן התשלומין דמה"ט ר' נבה"ק מחייב בבא על הנדה ואין הכרת פוטר מן התשלומין וממילא ל"ש לומר דהואיל וגלי גלי אמנם זה רק בהקדש בחמץ במועד אכן בתרומת חמץ במועד דגבי תרומה אין היתר לאיסורו דאי אפשר שהתרומה תהי' חולין ואף דבידו לשאול הא כ' התוס' פסחים (מ"ד:) ד"ה והא כו' דאי מיתשל אין זה היתר לאיסורו שהחכם עוקר הנדר מעיקרו ע"ש וגם על ידי חרטה החכם עוקר הנדר למפרע כמ"ש הר"ן במס' נדרים (כ"ז.) וגם בתרומה אם ישאול עלי' הרי חוזר לטבלו ואם יפריש ממקום אחר א"כ מעולם לא חל איסור תרומה ואין זה היתר לאיסורו וע"כ דגלי רחמנא דגבי תרומה לא אמרינן קלב"מ ואין החיוב מיתה של תרומה פוטר בשוגג מן התשלומין ממילא גם שגגת כרת דחמץ אינו פוטר את התשלומין מהתרומה ואמרינן הואיל וגלי גלי ודו"ק:

ולפי"ז ממילא א"ש דלא קשה מה שהקשה הצל"ח ליפלגי בחמץ של הדיוט אליבא דריה"ג דיתכן דכלהו תנאי מהך בריתא ס"ל דכרת פוטר מתשלומין ואדרבא התם ס"ל דכל חייבי כריתות פוטרין כרשב"מ דס"ל אפי' נערה נדה דיש היתר לאיסורה אפ"ה הכרת פוטר מתשלומין ומכ"ש בחמץ של הדיוט דהכרת פוטר מן התשלומין וכי פליגי בחמץ של הקדש דת"ק ס"ל כל חייבי כריתות כמחויבי מיתת ב"ד ואפי' יש היתר לאיסור וא"כ לא משכחת מעילה בהקדש דכיון דהזיד במעילה במיתה ממילא כל השוגגין פטורין וע"כ דגלי רחמנא דבהקדש לא אמרינן קלב"מ וכיון דגלי רחמנא דבהקדש לא אמרינן קלב"מ גם כרת דחמץ במועד אינו פוטר מתשלומין דאמרינן הואיל וגלי גלי אבל לרנבה"ק דס"ל נערה נדה משלם קנס דכרת אינו פוטר אלא דומי' דשבת ויוה"כ דאין היתר לאיסורו א"כ בהקדש שיש היתר לאיסורו לא אמרינן בעלמא קלב"מ א"כ ל"ש בזה לומר הואיל וגלי גלי ודו"ק:

ב ובפרש"י ד"ה מעל כו' חמץ הקדש בר דמים הוא כר"ש כו' והק' המהרש"א מדוע לא פרש"י כפי' הבעה"מ דכ"ע כריה"ג דאמר חמץ בפסח מותר בהנאה. והנה כבר התעוררו לרנבה"ק אמאי לא מעל נימא מכי אגבה קני לי' כדאי' במס' כתובות (ל:) וע"ש בתוס' ד"ה ולאביי ולענ"ד י"ל עפ"י מה דאי' בפ' הכונס (נ"ו:) הוציאוה ליסטין ומוקי לה בירושלמי בהוציאוה לגזלה אבל לאבדה פטורין וה"נ י"ל בחמץ שלקח לשרפו ולכן על

ההגבהה פטור אכן לי קשה להיפך לרבנן אמאי מעל נימא מכי אגבה קני לי' ונעשה שלו ואסור בהנאה והך חמץ אין לו דמים ובש"ס ע"א (נ"ט.) אמר רב אשי האי נכרי דנסכי' לחמרא דישראל אע"ג דלזבוני ומשקל דמי אסור משקל דמים מהאי דנסכי' שרי משום דמקלי קליא ולאו דמי יין נסך שקל אלא דמי ההיזק ע"ש בר"ן וזה נכון אצל הדיוט אבל בהקדש דהמזיק להקדש פטור כדאי' בפ' כל שעה (ל"ב:) א"כ אמאי חייב בתשלומין מיהו לק"מ דהגבהה לגזלן אינו קנין רק לאונסין ולא נעשה שלו אלא דאוקמי רחמנא ברשות הגזלן להתחייב באונסין כדאי' במס' סנהדרין (ע"ב) וע' תוס' חולין (מ.) ד"ה היתה ובמס' כתובות שם בפרש"י ד"ה ולאביי כו' כיון דאגבה קניא וחייב בתשלומין ואפי' אם תישרף כו' ע"ש וזה יתכן בתרומה דמזיק חייב עכ"פ הקרן כתוס' מס' גיטין (מ"ט.) ד"ה שור כו' אבל בהקדש דהמזיק את ההקדש פטור אפי' מן הקרן כמ"ש התוס' שם תו ל"ש לומר אוקמי רחמנא ברשותי' דגזלן להתחייב באונסין שהרי אפי' מזיק בידים פטור וכיון דלא קני כלל להתחייב בתשלומין אם תישרף באונס ממילא קאי ברשות ההקדש וממילא לא נאסר בהנאה ושוב אית בי' חיוב תשלומין ומכי אכלה אית בה מעילה ודו"ק:

איברא דהדבר צריך התבוננות דהרי מצינו בכ"ד בגמ' גבי הקדש דקאמר מכי נטלה מעל וקשה הא לא הוציאה מרשות ההקדש דגזלן לא קני כלל בהגבהה אלא לענין אונסין ובהקדש אפי' מזיק פטור וא"כ אין כאן קנין כלל ולכאורה י"ל עפ"י מ"ש התוס' במס' מ"ק פ' ואלו מגלחין (י"ז.) וכ"כ הר"ן שם דהיכי דעומד למכירה ונותן דמים לא חשיב גזלן א"כ בקדושת דמים דעומד לפדות ההגבהה היא קנין ונעשה שלו ממש ומש"ה מעל מכי נטלה שהרי הוציאה מרשות ההקדש והביאה לרשות ההדיוט ובקה"ג דאינו עומד לפדות יתכן דלא מעל בהוצאה אא"כ נהנה כתוס' קדושין (נ"ד:) ד"ה קרבן ובד"ה לא וע' שם במהרש"א ובשער המלך ה' מעילה. מיהו ז"א דבשלמא גבי הדיוט היכי דעומד למכירה אמרינן ניחא להו לבעלים שכל מי שירצה יאכל וישלם הדמים משא"כ גבי הקדש אדרבא התורה הקפידה שלא יהנה שום אדם עד שיפדה את הקדשים כתוס' ב"ק (כ"א.) ד"ה כהדיוט כו' דדעת שכינה איכא שלא יהנה כו'. ונ"ל עפ"י מה דאי' בש"ס מעילה (י"ט.) נטל אבן או קורה של הקדש כו' בנאה בתוך ביתו ה"ז לא מעל עד שידור כו' ובגמ' אמר שמואל והוא שהניחה עפ"י ארובה ופרש"י ולא קבעה בבנין והקשו התוס' במס' ב"ק (כ:) ד"ה כי קבעה נמי לא קנה דשינוי החוזר לברייתו הוא כדאי' בהגוזל קמא האי מאן דגזל ליבני ועשאן עפרא ע"ש ודודי זקני התורת חיים הוסיף להקשות ממשנה מפורשת ועל המריש הגזול מפני תקנת השבים הא לא"ה הדר בעינ' וכתבתי בחבורי

ראש המזבח לתרץ עפ"י מ"ש התוס' מס' סוכה (ל:) ד"ה ולקניוה דשינוי מעשה עם שינוי השם החוזר לברייתו מהני לקנות קנין גמור שיהי' חשיב שלו ע"ש ובפ' מרובה (ס"ז.) פריך הגמ' והא מריש דאיכא שינוי השם ותנן על המריש הגזול מפני תקנת השבים הא לא"ה הדר בעינא ומשני אר"י מריש שמו עליו כו' רז"א שינוי החוזר כו' ושם בגמ' הגנב והגזלן הקדישן הקדש התם איכא שינוי השם כו' מעיקרא חולין והשתא הקדש ומזה דן אנכי דכמו דחשיב שינוי השם דמעיקרא חולין והשתא הקדש מה"ט נמי היכי דמעיקרא הקדש והשתא חולין ג"כ חשיב שינוי השם. ולפי"ז א"ש פרש"י דשאני מריש הגזול דשמו עליו ואין כאן שינוי השם רק שינוי מעשה החוזר ולא חשיב שינוי לקנות אבל בקורה של הקדש שבנאה בתוך ביתו נהי דבנין הוי שינוי החוזר מיהו אי נימא דקנה א"כ הרי מעל בהקדש ויצא לחולין ואית בי' שינוי השם דמעיקר' הקדש והשתא חולין והקנין עם שינוי השם באין כאחד כמו גנב וגזלן שהקדישו הקדישן הקדש מה"ט דאמרי' דשינוי השם והקנין באין כאחד כמ"ש התוס' והרשב"א שם:

איברא על מה דחדית לן התוס' סוכה דגבי לולב הצריך אגד איכא שינוי השם עם שינוי מעשה ומהני אפי' בשינוי החוזר תמוה לרבים דזה סותר גמ' מפורשת מהך דגזל ליבני ועשאן עפרא דלא קנה משום דהוי שינוי החוזר והרי שם יש ג"כ שינוי מעשה עם שינוי השם ואפ"ה לא קנה והנ"ל דשאני גזל ליבני ועשאן עפרא דאין כאן שינוי בעצמותו ורק שינוי הצורה ושינוי התואר משא"כ לולב חל עליו שם שמים ונאסר בהנאה כפרש"י סוכה (לז:) ד"ה אסור להריח וע"ש בר"ן ואיסור הנאה חשיב שינוי מעשה בגופו כמ"ש התוס' במס' שבת (נ"ח) ד"ה אעפ"י כו' וכיון דנאסר בהנאה שפיר כ' התוס' בכה"ג דאיכא שינוי מעשה עם שה"ש בשינוי בעצמותו אפי' בשינוי החוזר חשיב קנין והשינוי והקנין באין כאחד וכיון דחדית לן התוס' דהשינוי מהיתר לאיסור הנאה חשיב שינוי מעשה ממילא ה"נ היכי דמעיקרא הי' אסור בהנאה ועכשיו הוא מותר נמי חשיב שינוי מעשה בגופו. ועיין מ"ש בתשובה (סימן ב' סק"א) ולפי"ז א"ש דבהקדש מכי נטלה לאכלה מעל דהגבהה הוי קנין בהדיוט ואוקמי רחמנא ברשותו להתחייב באונסין דגזלן לא גרע משואל כש"ס סנהדרין (ע"ב.) וכ"ת שאני הקדש דפטור מן האונסין ואפי' מזיק בידים פטור ז"א דאדרבא נהי דבהדיוט גזלן לא קני שיהי' שלו וכי אגבה לא קני רק להתחייב באונסין מיהא בהקדש הגזלן מכי נטלה קונה קנין גמור כיון דאי נימא דמעל ונפיק לחולין איכא שינוי השם דמעיקרא הקדש והשתא חולין ואיכא נמי שינוי בעצם שינוי מאיסור הנאה של הקדש והשתא יצא לחולין ושרי בהנאה דקי"ל אין מועל אחר מועל כדאי' בפ' הנהנה (י"ט:) ושינוי השם ושינוי מעשה בגופו אפי' בשינוי החוזר קני שיהי'

שלו בקנין גמור והרי המעילה ושינוי השם ושינוי מעשה בגופו באין כאחד כנ"ל. אכן בחמץ במועד בשל הקדש לרנבה"ק ודאי לא מעל דהכרת פוטר מן התשלומין ול"ש לומר מכי אגבה קני לה להתחייב באונסין דהרי גבי הקדש אפי' מזיק בידים פטור ול"ש לומר דמעל משום קנין דקני לי' לגמרי ע"י שינוי השם ושינוי מעשה דמעיקרא הקדש והשתא חולין דז"א דהא דכל עיקר דמהני בעלמא שה"ש וש"מ החוזר הוא רק משום דהוי שינוי בעצמותו דמעיקרא הי' של הקדש ואסור בהנאה והשתא כי נפיק לחולין שרי בהנאה אכן חמץ במועד אפי' אי נימא דנפיק לחולין אכתי אסור בהנאה מכח איסור חמץ בפסח א"כ אין כאן שינוי השם ולא שינוי מעשה בעצמותו וממילא ל"ש לומר מכי נטלה לאכלה מעל דהגבהה בכה"ג אצל הקדש לא חשיב הוצאה מרשות הקדש. וכל זה נכון אליבא דר"ש דס"ל תוך זמנו אסור בהנאה אבל לריה"ג דס"ל חמץ במועד מותר בהנאה אפי' לרנבה"ק חייב בתשלומין משום דכי אגבה לה קניא דקי"ל בעלמא נטלה לאוכלה מעל דחשיב קנין דאית בי' שינוי מעשה עם שינוי השם והקנין והש"מ עם שינוי השם באין כאחד ודו"ק:

סימן לב

במס' יומא (פ.)

אר"א האוכל חלב בזמן הזה צריך שיכתוב שיעור שמא יבא ב"ד אחר וירבה בשיעורין כו' אי נימא דמחייבו קרבן אכזית קטן והתניא כו' שב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו לא שב מידיעתו אינו מביא קרבן על שגגתו והקשה המ"ל דלא קי"ל כר' יוחנן דשגג בכרת והזיד בלאו מביא קרבן וחשיב שב מידיעתו ואפי' לרשב"ל דס"ל שגגת כרת לא הוי שגגה דבעי שיהי' שוגג בלאו וכרת דהא אפי' למ"ד חצי שיעור אסור מה"ת מ"מ ליכא לאו אלא איסור בעלמא והדבר פשוט דאין חילוק בין טועה בעיקר הדין ולא ידע דחלב יש בו איסור כרת או אם טועה בשיעור וכסבור דכזית קטן פחות מן השיעור ואין בו רק איסור בעלמא ושפיר חשיב שב מידיעתו ולכ"ע חייב וכ' לתרץ כיון דהוא אוכל עפ"י הוראת ב"ד פטור כש"ס הוריות (ב) עיין במ"ל ה' שגגות (פ"ב ה"ב). עוד התעורר המ"ל בה' שגגות (פי"ב ה"א) דנהי דהורו הב"ד שזית קטן הוא פחות מכשיעור ואין בו כרת ופטור מן הקרבן מיהא מודים דאיכא איסורא בחצי שיעור א"כ מעולם לא אמרו הב"ד שמותר לאכול החצי שיעור וא"כ אין זה תולה בב"ד כלל כש"ס יבמות (צב.) דאי' שם היכי דהתירוה ב"ד להנשא והלכה וקלקלה חייבת ע"ש ובס' תוס' יוה"כ הוסיף להקשות

דאפי' היכי דהב"ד התירו קי"ל כחכמים דיחיד העושה עפ"י ב"ד חייב כדאי' בגמ' ריש מס' הוריות (ב:) ע"ש:

ולענ"ד הקושיות הנ"ל מתורצים כל אחת בירך חברתה ומה שכתב המ"ל דפשוט הוא דאין חילוק בין טועה בדין וחשב שחלב אין באכילתו חיוב כרת ולאו ובין טועה בשיעור וחשב שזית קטן אין בו שיעור כזית של עונש וחצי שיעור אין בו לאו וכרת ולענ"ד נראה ברור שלא כדבריו ופשוט להיפך וחילי דידי עפ"י מה דאי' במס' שבת (ע"ג:) איתמר נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע רבה אמר פטור אביי אמר חייב רבה אמר פטור דלא מכוין לזריקה דארבע אביי אמר חייב דהא מכוין לזריקה כו' ע"ש וקי"ל כרבה דפטור וכ' בחי' הר"ן נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע פי' ונמצאו ארבע ויגיד עליו רעו דאמרינן כסבור רה"י ונמצאת רה"ר ע"ש ובש"ס ב"ק (כו:) נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע כו' לענין שבת מלאכת מחשבת בעניין וכ' התוס' ד"ה לענין כו' לענין שבת פטור אפי' לאביי דהוא מחייב בפ' כלל גדול היינו נתכוין לזרוק שתים ונמצאו ארבע כו' ע"ש. ובירושלמי מס' תרומות (פ"ו ה"א) אמר אני פורש מכזית ואיני פורש מחצי זית א"ר בון בר חייא נעשה כאוכל חצי כזית במזיד וחצי כזית בשוגג ע"ש:

ולפי"ז מבואר להיפך ממ"ש המ"ל דאדרבא היכי דהתירו הב"ד החלב והורו דחלב מותר לאכול א"כ האוכל החלב הוא שוגג גמור ושב מידיעתו ואלו הי' יודע שהחלב אסור וחייב עליו כרת הי' פורש אפי' מכל שהוא ואפי' היכי דתלה בב"ד מחייב קרבן על שגגתו דקי"ל כחכמים דיחיד העושה בהוראת הב"ד חייב קרבן אכן בטעה בשיעור שהב"ד הורו דשיעור כזית דחייב כרת הוא בשיעור כזית בינוני ועל כזית קטן אין בו עונש כרת ומיהא אסור מה"ת מדין חצי שיעור א"כ האוכל כזית קטן לא תלה בב"ד ועשה האיסור בזדון נפשו ואומר שהוא פורש מכזית ואינו פורש מחצי כזית בזה פטור מקרבן דמה לי אם זרק ארבע אמות ברה"ר והוא סבור דאין בשיעור מקום הזה אלא שתי אמות או שאוכל שיעור חלב שיש בו כזית והוא סבור שאין בזה רק חצי שיעור כזית דכיון דעכ"פ אינו פורש מחצי שיעור לא חשיב שב מידיעתו דאינו חייב קרבן רק היכי דאכל כל השיעור בשגגה ואלו הי' יודע שיש בזה איסור הי' פורש עצמו אפי' מחצי שיעור אבל היכי דאמר איני פורש מחצי שיעור ותלה בעצמו בלי הוראת הב"ד אינו מביא קרבן כמו היכי דנתכוין לזרוק שתים ונמצאו ארבע דהוי כמו חצי שיעור במזיד וחצי שיעור בשוגג דאינו מביא קרבן ודו"ק:

ומה שהק' המ"ל דאפי' למ"ד התולה בב"ד פטור הא לא הורו הב"ד דחלב מותר וכיון דאכל חצי שיעור הוי כמו התירוה הב"ד והלכה וקלקלה. לענ"ד אין הדמיון עולה יפה

דבשלמא הלכה וקלקלה אין הדבר תלוי בהוראת הב"ד דאפי' הורו הב"ד בצדק ובאמת מת בעלה והיא מותרת להנשא מ"מ אסורה לקלקל להנשא לכהן גדול וכי"ב משא"כ באכל חלב חצי שיעור היכי דאכלו בשוגג שנתחלף לו חלב אסור בשומן היתר א"כ הקלקול תלוי בהוראת הב"ד דאי הוראת הב"ד אמת הוא דבעי דוקא כזית בינוני וכזית קטן אין בו אלא חצי שיעור א"כ לא קלקל דנהי דחצי שיעור אסור מן התורה זה רק במזיד דשייך בי' אחשבי' כמ"ש הרמ"ה הובא בחי' ריטב"א מס' מכות אבל בשוגג דלא שייך אחשבי' לא עביד איסורא כלל ותו דאלו ידע שיש בזה שיעור כזית הי' מדקדק היטב שלא יצא לידי איסור כרת שהחמירה התורה אפי' בשוגג דבעי כפרה אבל בחצי שיעור דלא החמירה התורה שיביא קרבן ולא בעי כפרה ולהכי לא דקדק נמצא שהקלקול הי' בסיבת הוראת הב"ד ודו"ק:

סימן לג

ב"ה. שוי"ר להרב הגדול וכו' מו' ישראל נ"י האבד"ק הערלוי במדינת מאלדוי ע"ד שאלתו בנידון גרושה מינקת ידע כבודו שגדר בעדי שלא להקל במינקת אך אין אני מוחה ביד הרוצה להקל. אכן אין בהמ"ד בלא חידושי תורה אמרתי בל אמנע הטוב העולה ברוחי כעת בענין זה בעזה"י ומתוכו יבין הנוגע לשאלתו:

מקור דין זה בפ' החולץ (מ"ב) לא ישא אדם מעוברת חברו ומינקת חברו כו' משום דחסה א"ה דידי' נמי דידי' חייס עלי' ה"נ חייס עלי' אלא סתם מעוברת למניקה קיימא דלמא מיעברה ומיעכר חלבה כו' אשה בושה לבא לב"ד. והרמב"ם ה' גירושין (פי"א הכ"ה) כתב וז"ל וכן גזרו חכמים שלא ישא מעוברת חברו ומינקת חברו כו' שמא יזיק לולד ומינקת שמא יתעכר החלב כו' ע"ש והוא פלאי שכיון שהביא הרמב"ם הטעם שמא יתעכר החלב א"כ למה הביא הטעם על מעוברת משום דחסה שמא יזיק לולד הרי בלא"ה איכא טעמא רבה כדאמרו בגמ' סתם מעוברת למניקה קיימא דלמא מיעברה ומיעכר חלבה ותו דהרי בגמ' נדחה הטעם משום דחסה דא"ה דידי' נמי ואי דעל דידי' חייס עלי' אדחברי' נמי חייס עלי' ובפרש"י ד"ה חייס עלי' שאין אדם מכוין להרוג את הנפש. וביש"ש כ' דהחשש דחסה היינו שיהרגנו שלא במכוין ועל דידי' נזהר שלא ימעכו אדחברי' אינו חש להיות נזהר ויהרגנו שלא במתכוין. ושארי הנוב"י חדית לן מדנקט התנא מעוברת חברו משמע דוקא מעוברת מישראל אבל מעוברת מנכרי אין בכלל האיסור ועיין תוס' מס' סוכה (ל"ט) ד"ה הלוקח כו' ולהבין טעם של שמועה זו לחלק בין מעוברת מישראל ובין מעוברת מנכרי נלענ"ד בזה דהנה במה שפרש"י שאין

אדם מכוין להרוג את הנפש כבר התעוררו בזה הא עובר אינו קרוי נפש והישראל אינו מוזהר על העוברין כש"ס סנהדרין (ע"ב:) האמנם התוס' סנהדרין (נ"ט כ' בד"ה ליכא כו' דאע"ג דהורג עובר פטור מיהו אסור לעשות כן ע"ש אולם התוס' לא ביארו מאין לקחו לחדש דנהי דפטור עכ"פ איסורא איכא ובמס' נדה (מב) כ' התוס' ד"ה איהו כו' וא"ת את"ל דמותר להרגו בבטן כו' דמ"מ משום פיקוח נפש מחללין עליו את השבת אע"ג דמותר להרגו כו' ע"ש וכבר התעורר בזה בתשו' חות יאיר סימן (ל"א) ונלחץ שמה ע"ש וגוף הדבר תמוה דאם מותר להרגו איך יחלל עליו את השבת:

והנלענ"ד עפ"י מ"ש רש"י והר"ן פ' יוה"כ (פ"ב.) עוברה שהריחה מאכילין אותה משום דשניהם מסוכנים דכל סכנה לולד סכנה להאם ע"ש בר"ן באורך ולפי"ז פשוט דאסור להרוג את העובר וגם מחללין עליו את השבת אכן אפילו לשיטת הרמב"ן וצבא הקדמונים דס"ל דסכנה של עובר אין בו סכנה להאם מיהו להרוג את העובר אע"ג שפטור מדיני אדם עכ"פ עונשו בידי שמים כמ"ש בזוה"ק והרי גורם השחתת עולם ואם רחמנא אסרה להשחית עץ מאכל מכ"ש דאסור להשחית פרי בטן האדם ובפ' החובל (צ"א:) אר"ח לא שכיב כו' אלא דקץ תאנה בלא זמנה מיהו לפי"ז בנושא מעוברת של חברו ל"ש לומר שאסור משום דחסה כיון שאין אדם מכוין להרוג ח"ו את הנפש ואדחברי' נמי חייס ואין בזה אלא חשש שלא יהי' נזהר ויזיק להולד מיהו כיון דאינו עושה דרך השחתה וטבעו של עולם כך הוא וגם אין בזה סכנה להאם ל"ש בזה שום איסור והרי בא האזהרה מפורש בתורה שאסור להשחית כל עץ מאכל ובצריך למקומו שרי ואם הי' מעולה בדמים שרי כש"ס פ' החובל שם ועיין ברא"ש. אכן יש עוד טעמא לאיסורא עפ"י מה דאי' פ"ק דמס' עירובין (ז:) אשה שיוצאה ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד ומקשה הגמ' פשיט' גופה הוא ומשני ס"ד אמינא הואיל וכתיב כאשר ישית עליו בעל האשה ממונא דבעל הוא ולא לפסדי' מיני' קמ"ל ואימא ה"נ כו' אמר קרא כו' ובתוס' פ' ארוסה (כ"ו) כ' בד"ה לא ישא אדם מעוברת חברו בירושלמי עליו הכתוב אומר אל תסיג גבול עולם ושם בד"ה מעוברת עצמו כ' רש"י פי' ולא אמרינן דלא לקטלי' לולד ותימה אמאי אית לן למקטלי' מה איכפת לן עד שתלד הא תנן בפ"ק דעירובין כו' הא לא רבי קרא לא קטלינן לי' משום דממונא דבעל הוא כו' ע"ש. ולפי"ז גבי מעוברת חברו היכי דאיכא חשש משום דחסא אפי' אי נימא אדחברי' נמי חייס ואין אדם מכוין להרוג את הנפש מיהו כיון דעל עובר דחברי' לא נזהר ויש לחוש שמא יזיק להולד תו איסורא איכא שהרי אסור להפסיד ממון חברו ומבואר בש"ס ב"ק (קי"ז) דאסור להציל א"ע בממון אחרים אפי' באינו מכוין להזיק לחברו אלא להציל את עצמו ובפ' הכונס (ס':) חבול רשע גזלה

ישלם אעפ"י שישלם הגזלה חשיב רשע ושי' רש"י שם דאפי' במקום סכנה אסור להציל א"ע בהפסד חברו אמנם זה נכון במעוברת חברו ישראל אבל מעוברת מנכרי דלא זכתה התורה לנכרי בולדות כלל כש"ס ירושלמי הובא בתוס' ב"ק (מ"ג.) ד"ה התורה זכתה דמי ולדות לבעל אפי' בא עלי' בזנות בירושלמי בעי רע"ק בא על אמו בא על אחותו יכול אף הוא בעל ההריון ת"ל בעל אותו שראוי לקרות בעל יצאו אלו שאין ראוים לקרות בעל ומבואר ברמב"ם ה' חובל (פ"ד) דה"ה נכרי לא זכתה לו תורה בולדות וכ' במגיד משנה הטעם משום דנכרי לאו בני קדושין הוי ע"ש אף דכתיב בתורה כאשר ישית עליו בעל האשה והנכרי נמי נהי דאין אישות לנכרים אבל בעולת בעל יש להם כמ"ש השאלתות הובא בפרש"י פ' אלמנה לכ"ג (ס"ח:) נראה ברור דזה רק נכרי לנכרית אבל נכרי לישראלית לא מקרי בעל ואפי' אי נימא כשי' התוס' יבמו' (ט"ז:) ד"ה קסבר כו' דביאת היתר הוא מדאו' ע"ש מיהו בעל לא מקרי אלא היכי שיש לו קנין אישות וכיון דהתור' לא זכתה לנכרי בולדות ממילא במעוברת מנכרי ליכא איסור משום מפסיד ממון של בעל הראשון. ושי' התוס' פ' עשרה יוחסין (ע"ה:) ד"ה ור"י כו' דאפי' למ"ד נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר היינו שאינו ממזר מיהו דינו כנכרי ע"ש בפסקי תוס' ובפרש"י ומהרש"א שם ולפי"ז ל"ש גבי מעוברת מנכרי אזהרת לא תסיג גבול עולם דלא קרינן בי' וחי אחיך ולהכי שפיר כ' הנוב"י דמעוברת חברו ל"ש רק גבי מעוברת מישראל. ובש"ס ב"ק (נ') איתא לבעל זכה לי' רחמנא ליתא לבעל לא וע"ש בפרש"י אכן הרמב"ם בה' חובל (פ"ד ה"ב) כ' וז"ל ואם נגפה אחר מיתת הבעל נותנין אף דמי הולדות לאשה וע"ש בהשגות ובכ"מ. ולפי"ז האי חששא שמא יזיק לעובר ל"ש אלא בגרושה דהתור' זכתה לבעל בולדות וכי יזיק הולד הרי מפסיד ממון של אחרים וחבול רשע גזלה ישלם אכן באלמנה שמת בעלה והניחה מעוברת בזה ל"ש לומר דמפסיד לאחרים שהרי כי ליתא לבעל דמי הולד הוא של האשה. ובפ"ק דב"ב (כ"א:) אמר רב הונא האי בר מבואה דאוקי ריחיא ואתא בר מבואה חברי' וקא מוקי גבי' דינא הוא דמעכב עליו דא"ל קא פסקית לי' לחיותא כו' ומותיב על זה מברייתא עושה אדם חנות בצד חנות של חברו כו' מפני שיכול לומר אני עושה בתוך שלי כו' ומוקי לה הש"ס כתנאי ע"ש ושם (כ"ה) ר' יוסי אומר אע"פ שהבור קודם לאילן לא יקיף שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו והרי"ף והרא"ש כ' להלכה שיכול לומר בתוך שלי אני עושה וזקני הרמ"א כתב לחלק דהיכי דברי היזקא יכול לעכב עליו והאריך בזה בתשו' (סימן ט') ע"ש:

ובהא דמקשה הגמ' בפ' החולץ ה"נ חייס התעוררו בזה מה קושיא הוא דלמא אדידי' חייס ונזהר שלא ילחצנו ועל בן חברו אינו מקפיד ואינו נזהר כמ"ש הישו"ש. והנ"ל

דודאי אין אדם מתכוין להרוג הנפש אלא דבס"ד ה"א דברי היזקא ואף דאינו מכוין רק להנאת עצמו אסור להזיק לאחרים ולפסוק חיות העובר ואפי' למ"ד דיכול לומר בתוך שלי אני עושה זה רק היכי דאינו מדחה את הראשון אבל היכי דמדחהו לגמרי לכ"ע מעכב עליו כמ"ש זקני השארית יוסף תשו' י"ז) ע"ש. וע"ז שפיר מקשה הגמ' א"ה דידי' נמי כיון דאמרת דברי היזקא א"כ איך דר עם אשתו מעוברת עצמו ומשני דידי' חייס ונזהר וע"ז הקשה ה"נ חייס דכיון דעכ"פ מהני היכי דנשמר שלא ילחצנו א"כ אינו ברי היזקא ובזה לכ"ע שרי דבשלמא בר מבואה הראשון הרי יש לו זכות ברור לעצמו אבל עובר הוא גופה של האשה וכיון דבעל השני זכה באשתו והאשה היא שדה של הבעל א"כ לכ"ע בשלו הוא עושה וע"ז משני הש"ס סתם מעוברת למניקה קיימא כו' ולהכי גזרו חכמים שלא ישא אדם מעוברת חברו ומינקת חברו וכיון דאמרו חכמים לא ישא ואם נשא יוציאנה א"כ אין לבעל השני שום זכות בגופה ושוב איכא נמי איסור משום דחסה כיון דאפי' אינו ברי היזקא איכא איסור ולא מצי לומר בתוך שלי אני עושה שהרי מדחה את העובר לגמרי וגם שהרי העובר יש לו זכות וקנה מקומו אבל הבעל השני אין לו כלל שום זכות באשה מעוברת ומחויב להוציאה בגט וע"ז אמרו בירושלמי ואם נשא מעוברת חברו עלי' הכתוב אומר אל תסיג גבול עולם שגבלו הראשונים דמן דין התורה העובר היא גופה של האשה ואין להעובר גבול משא"כ אחר שגבלו הראשונים גבול להעובר בזה לכ"ע אסור משום השגת גבול ודו"ק. ובשו"מ כ' להקל במזנה דכל עיקר דאסרו מינקת חברו משום דאשה בושה לבא לב"ד ובמזנה חזינן דהיא אינה מן הצניעות והפרוצה אינה בושה לבא לב"ד וכש"ס כתובות (צ"ו) אכן ז"א דבשלמא לענין גבית כתובה שפיר אמרי' מדלא תבעה עד עכשיו ודאי מחלה ואין לומר אשה בושה לבא לב"ד שהרי חזינן שעכשיו תובעת ואינה בושה וכל זה כשאנו דנין בעת שחזינן שהיא פרוצה אבל מינקת דהחשש הוא על להבא דילמא מיעכרה ואשה בושה בזה ל"ש לומר דחזינן שהיא פרוצה דאטו אבדה תקותה ואולי תשוב מדרכה הרע ותהי' צנועה ובושה לבא לב"ד וגם בעת שזינתה היתה פנוי' ועכשיו תהי' נשואה לאיש ועוד דאשה בושה לבא לב"ד מלבד הצניעות זילא מלתא לבא בדינא ודיינא ואין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד אפי' ע"י שליח והרי לענין נדרים יכול הבעל לומר שאינו רוצה שתתבזה אשתו בב"ד ואף דיכולה לעשות שליח וגם הבעל יכול להיות שליח כש"ס נדרים (ח:) דאפ"ה אמרו בגמ' כתובות (ע"ה) אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד ע"ש ודו"ק.

כתבתי הנלענ"ד ישמע חכם ולקח יבין. אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן לד

א במס' עירובין (ל.) ר' אליעזר אומר ככר זו עלי מערבין לו בה ופרש"י בל"א משום דאין מערבין אלא לדבר מצו' ומצות לאו ליהנות ניתנו ע"ש ושי' הרמב"ם דה"ה דמשתתפין לו בה וכ' הקרבן נתנאל הטעם דס"ל דעירוב חצרות נמי מצו' וכש"ס שבת (ל"ד.) ופקדת נוך זה עירוב חצרות והטור כ' דאין משתתפין לו בה וכ' המג"א סימן (שפ"ו ס"ק י"א) עירוב חצרות נמי מצו' מ"מ עושה להנאתו ר"ל להתיר הטלטול במבוי. וחלקי אמרה נפשי להבין דבריהם ושמועת הקדמונים וטעם מחלוקותן מוסד על שרשי ההלכה. במס' עירובין (מ"ט.) אי' רבה אמר עירוב משום דירה ע"ש. ושם בפ' חלון (פ.) כתבו התוס' ד"ה רב אמר כו' אפי' למ"ד עירוב משום דירה צריך לזכות כדי שיהא קונה דירה בבית חברו ע"ש ואינו מובן וכי מפני שמקנה בעל הבית לשמעון חברו ומזכה לו ככר לחם עי"ז זוכה שמעון בדירה של ראובן הבעל הבית ובמה קנה הזוכה הפת בדירה של בעה"ב המזכה. ואפשר לומר דהתוס' ס"ל כשי' הרשב"ם במס'ב"ב (פ"ה.) שרשות הנפקד מקום שהפקדון מונח חשיב רשות המפקיד ע"ש וכ"כ הרא"ש במס' פסחים (ה:) דכיון שהשאיל הנפקד את ביתו לשמירת ממונו קרי ביתו של המפקיד ע"ש. והמהרי"ט בתשו' (ח"א ס"ה) הקשה ע"ז במה קנה המפקיד רשותו של הנפקד בלא קנין כסף ובלא חזקה ע"ש והנ"ל דלענין עירוב כ"ע מודו ואימא טעמא רבה בזה בעזה"י עפ"י מה דאי' בירושלמי מס' ברכות (פ' הרואה) ר' יעקב בר זבידא משום ר' חייא בר אבא אמר קנה אומר שהחיינו נתנו לו במתנה אומר הטוב והמטיב והרא"ש פ' הרואה (נ"ט:) כ' וצ"ע דבגמ' דידן לא מצינו הטוב והמטיב אלא היכי דאיכא אחרינא בהדי' ולי נראה דה"נ איכא אחרינא בהדי' אם המקבל עני שזכהו השם לעשות צדקה ואם הוא עשיר שמח הנותן במה שמקבל מתנתו והמג"א סימן (רכ"ג) הק' ע"ז דבאה"ע כתב דדוקא באדם חשוב יש הנאה להנותן שמקבל ממנו ודודי זקני בס' המקנה כ' דשאני לענין קדושין דבעינן שיהי' טובת הנותן יותר מהנאת המקבל בשוה פרוטה וזה לא הוי רק באדם חשוב אבל לענין הטוב והמטיב אינו צריך שיהי' טובת הנותן יותר מטובת המקבל אלא שיהא הטובה גם לאחרים ע"ש. ולפי"ז נלענ"ד ברור דלגבי עירוב כיון דבעה"ב מזכה לאנשי החצר הפת ודאי יש לו הנאה ושמח בזה מה שזיכה הפת לאחרים בין לעני ובין לעשיר ולענין עירוב אין אנו דנין אם הנאת המזכה שוה יותר שוה פרוטה מהנאת הזוכה ואמרינן דהאי הנאה דמזכה הפת לאחרינא חשוב קנין כסף והזוכה בפת זוכה נמי בדירה של המזכה והר"ן בפ"ק דמס' קדושין הקשה ללוי דס"ל בחליפין כליו של מקנה ובהאי הנאה דמקבל מיני' משמע דבכלהו אינשי קונין בשל מקנה וחשיב הנאה

במה שמקבל מיני' ואפי' אינו אדם חשוב ולענין קדושין בעי דוקא אדם חשוב וכ' ע"ז דבכלהו אינשי אפי' אינו אדם חשוב יש הנאה להנותן במה דמקבל מיני' אלא היכי דבעינן דוקא שוה פרוטה בעי דוקא אדם חשוב אבל בחליפין דקונין בנעל אפי' אין בו שוה פרוטה בזה מהני אפי' בסתם בני אדם דעכ"פ חשוב הנאה פחות משוה פרוטה ע"ש וברא"ש פ"ק דקדושין (י"ב:) גבי עובדא דציפתא מבואר דהיכי דהאשה נתרצה מהני אפי' בפחות משוה פרוטה וע' במקנה בק"א (סימן ל"א ס"ג) אכן שי' התוס' ריש קדושין דפחות משוה פרוטה לא חשיב קנין כלל וע' תשו' ז' הרא"ם סימן (נ"ב). ובפ' הניזקין (ס) במשנה מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום כ' הרמב"ם בפה"מ לפי שיש להם הנאה שבית שמניחין בו העירוב אינו צריך ליתן בו את הפת. ולפי"ז י"ל דהאי הנאה חשוב קנין כסף מיהו לפי מה דקי"ל כרבה עירוב משום דירה מערבין באוכל אפי' באין בו שוה פרוטה א"כ ל"ש לומר דהאי הנאה חשיב קנין כסף ומכ"ש היכי דבעל הבית מזכה לאנשי החצר א"כ הקל"ד במה זכו אנשי החצר שיהי' להם זכות בדירה של בעה"ב. אמנם הריטב"א אנהיר לן הא מלתא בחי' עירובין (פ וז"ל איתמר שיתופי מבואות רב אמר אין צריך לזכותו כו' וי"ל דרב ס"ל דבשתופי מבוי כיון דאיכא הנאה למערב שהוא מותר במבוי אין צריך לזכות בפירוש דודאי גמר ומקנה להו וכ"ת במאי מקנה לי' י"ל בהנאה דמקבל דחשוב ככסף ואקני לי' מקום בחצרו ע"ש מבואר מזה דמסתבר לי' להריטב"א ז"ל דהך הנאה שיש להמערב שמותר לו להשתמש בחצר ובמבוי חשוב קנין כסף ומהני שאנשי החצר זוכין בדירה של המערב. ולפי"ז א"ש שי' הטור שכ' באומר ככר זה עלי אין משתתפין לו בה ול"ש לומר מצות לאו ליהנות ניתנו דאי נימא דהיתר הטלטול לא חשוב כסף דמצות לאו ליהנות ניתנו א"כ ממילא אין כאן קנין כלל דמה"ט דלא חשוב הנאה גבי הנודר משום דעירוב חצרות חשוב מצוה מה"ט נמי לא חשיב הנאה אצל המערב והקל"ד במאי מקנה בעה"ב את ביתו לאנשי החצר ודו"ק. ובעלמא שפיר אמרינן דנהי דע"ח חשוב מצו' מ"מ עושה להנאתו וחשיב כסף:

ב ושי' הרמב"ם והרשב"א דס"ל דמשתתפין לו בה נראה בעיני עפ"י מה דאי' בפ' הדר (פ) אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו כו' אחד מבני המבוי כו' נכנסין לתוך ביתו ונוטלין שותפין בע"כ ושי' הרא"ש דאין שום עירוב בע"כ חלא היכי דאשתו נותנת הפת אבל הרמב"ם ס"ל להיפך דהא דאמרו בגמ' אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו היינו בסתם אבל אם הבעל מוחה בפירוש אינה יכולה לערב אבל בני החצר והמבוי נוטלין בע"כ ואפי' מוחה בפירוש ועפי"ז יתכן היטב דאפי' היכי דהככר אסור עלי' משתתפין לו בה כיון דיכולין לכוף אותו ונוטלין ממנו שיתופן בע"כ שלא מרצונו לא חשוב הנאה

דקי"ל הנאה הבאה לאדם בע"כ לא חשיב הנאה כש"ס פסחים (כ"ו.) ע"ש ולהכי אתי שפיר מ"ש משתתפין לו בה דקאי על אנשי החצר שהמה רשאים להשתתף עמו בככר האסור לו יען המה יכולים ליטול הפת שיתופן בע"כ שלא מרצונו ודו"ק. והב"י באו"ח סימן (ר"ד) הביא מ"ש בס' אוהל מועד דאכילה ע"י כפי' אין צריך לברך דהנאה בע"כ לא חשיב הנאה והביא ראי' מש"ס כתובות (נ"א:) דאמר רבא כל שתחילתה באונס וסופה ברצון מותרת דהנאה שיש לה ג"כ אונס הוא כפרש"י שם ע"ש והקשו ע"ז מהא דאי' במס' ר"ה (כ"ח) כפאוהו פרסיים ואכל מצה יצא ופרש"י שעכ"פ נהנה הרי דאפי' הנאה הבאה לו בע"כ חשיב הנאה והנכון מ"ש לתרץ עפ"י מ"ש הרמב"ם בה' גירושין (פ"ב ה"כ) שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ לעשות דבר שאינו מחויב אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מ"ע או לעשות עברה והוכה עד שעשה מה שחייב לעשותו אין זה אנוס מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות המצוה ויצרו הרע הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש כחו של יצרו הרע הרי הוא עושה לרצונו ע"ש ולפי"ז באכילת מצה שהוא מ"ע מה"ת אפי' עושה בכפי' חשיב לרצונו ויש לו הנאה. ועפי"ז דן אנכי דודאי לגבי המערב אעפ"י שכופין לעשות עירוב חצרות מ"מ חשיב הנאה כיון דאין זה כפי' באונס וכפי' זו חשוב רצון הנפש והיתר הטלטול בחצר ע"י עירוב החצר הוי כמו אכילת מצה ע"י כפי' דחשיב הנאה מיהו לגבי הנודר מן הככר כיון דכופין אותו לערב אף דשרי עי"ז להשתמש בחצר לא חשיב הנאה דקי"ל הנאה הבאה לאדם בע"כ לא חשיב הנאה אף דנהנה לבסוף וכיון דלשי' הרמב"ם אנשי החצר נוטלין ממנו שיתופן בע"כ לא חשיב הנאה ול"ש לומר בזה כיון דעושה מצוה אפי' בע"כ חשיב הנאה והוי לרצונו דז"א דהכא הוא להיפך אדרבא אם רצונו בכך חשיב עברה כיון דהככר אסור עלי' בהנאה ושוב אמרינן דודאי אין רצונו בזה ומה שמשתתפין לו הוא הנאה הבאה לו בע"כ בכפי' ומצו' לאו ליהנות ניתנו ולהכי משתתפין לו בה ודו"ק:

ג ובפ' הדר שם בעי הגמ' להוכיח דכופין אותו על השיתוף וקאמר לימא מסייע לי' כופין אותו לעשות לחי וקורה למבוי ודחי שאני התם דליכא מחיצות וכ' התוס' ד"ה שאני פר"ח דין הוא דכופין דמהני מחיצות אעפ"י שנעשו בע"כ של אדם ולא דמי לעירוב דבין הוי משום דירה ובין משום קנין אין לו להועיל בע"כ של אדם וקשה לי לפימ"ש הקרבן נתנאל דעירוב חצרות נמי מצו' א"כ נימא דכופין אותו משום מצו' לשמוע דברי חכמים ושי' רש"י דבמצו' דרבנן אין כופין כבר דחו התוס' בפ' הכותב (פ"ו) והנ"ל עפ"י מה דאי' במס' ב"ק (מ) דחייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין כיון דלכפרה אתו לא בעי משכוני ובמס' חולין (ק"י:) כל מ"ע שמתן שכרה בצדה אין ב"ד של מטה מוזהרין עלי'

ולפי"ז י"ל דמה"ט אין הב"ד כופין על השיתוף בכדי לקיים מ"ע דרבנן כיון דמועלת לו להתיר התשמיש בחצר ובמבוי לא עדיפא ממ"ע דאו' שמתן שכרה בצד'. ולפי"ז הא בהא תליא דאי נימא דאין כופין אותו לקיים מ"ע דרבנן לעשות עירוב חצרות כיון דשכרו אתו שמותר ע"י הע"ח להשתמש בחצר ובמבוי ממילא היכי דהככר אסור עליו בהנאה אין משתתפין לו בה משום דנהנה וזה רק אי אמרינן דבין משום דירה בין משום קנין אין לו להועיל בע"כ של אדם וכמ"ש התוס' אכן אי אמרינן דאנשי החצר באין ונוטלין שיתופן בע"כ א"כ כי משתתפין לו בככר שאסור עלי' בהנאה אמרינן הנאה הבאה לאדם בע"כ לא חשיב הנאה ושפיר את' שיטת הרמב"ם דמשתתפין לו בה ודו"ק:

ובמ"ש התו' בפשיטות דבין משום דירה ובין משום קנין אין לו להועיל בע"כ של אדם נראה דס"ל להתוס' כשי' בעל העיטור דאנסוהו לקנות לכ"ע לא הוי קנין והובא דעתו בש"ע אה"ע סימן (מ"ב) ובש"ע חו"מ סימן (כ"ה סי"ב) והרמב"ם דס"ל דנוטלין בע"כ לשיטתו אזיל דס"ל קנין בע"כ מהני וחשיב קנין כמ"ש המ"מ ה' אישות (פ"ד) ומכ"ש בעירוב חצרות דאיכא מצו' לשמוע דברי חכמים ומן הדין כופין אותו ועביד אינש דינא לנפשי' בכה"ג כש"ס ב"ק (כז:) וכבר אנהיר לן הרמב"ן ז"ל בחי' ב"ב (קע"ד:) דכיון דפריעת בע"ח מצו' וכופין על מ"ע אף אנו יורדין לנכסים ומקיימין לו מ"ע שלו בע"כ ע"ש:

ד והקרבן נתנאל בפ' חלון (אות ל"ז) כתב ז"ל דפשיט' לי' דאין שום עירוב מועיל בע"כ ר"ל בלא נתינת הפת מאשתו או אחד מבני ביתו דהוי כפת גזולה ואין עירוב בפת גזולה אבל כשאשתו או אחד מבני ביתו נותנין הפת אח"כ יש לבני החצר רשות לערב בע"כ ע"ש וכ"כ הט"ז או"ח סימן (שס"ז סק"א) ובמס' נדרים (פה.) חדית לן הרשב"א הובא בר"ן שם דהיכי דאסר עליו בהנאה באין אחרים ונוטלין הימנו בע"כ ולא חשיב גזל והוא אינו יכול למחות ע"ש א"כ הקל"ד אמאי בנודר מן הככר אין משתתפין לו בה נימא כיון דבאין ונוטלין ממנו בע"כ לא חשיב הנאה דנהי דבעלמא ס"ל להרא"ש דאין כופין אותו אלא ע"י ב"ד ושלא ע"י ב"ד חשוב פת גזולה מיהא היכי דהככר אסור עליו בהנאה מחמת נדר א"כ בני החצר יכולין ליטול הימנו הככר בע"כ ולשי' הק"נ והט"ז יכולין לעשות העירוב בע"כ ויכולין להשתתף לו בה ולא חשיב הנאה דקי"ל הנאה הבאה לאדם בע"כ לא חשיב הנאה. והנ"ל בזה עפ"י מ"ש הרשב"א בחי' נדרים שם דנהי דיכולין ליקח הימנו בע"כ מיהא אי איתשיל אח"כ מחויבין להחזיר לו ע"ש:

ובפ' כל שעה (כג) פרש"י ד"ה מערבין לנזיר ביין אעפ"י שסעודה שאינה ראוי' לו היא הואיל ואי מיתשיל כו' והוא פלאי דבפ' בכל מערבין (כח.) מפורש בגמ' הטעם דאע"ג

דלא חזי לדידי' חזי לאחרינא ע"ש והנ"ל דרש"י ז"ל ס"ל כשי' הר"ן בפ' כירה (מו:) דמוקצה מחמת נדר חשיב מוקצה לכ"ע ועיין ש"ע או"ח סימן (ש"ח) ובמג"א ובפ"מ שם (ס"ק ע"ט) דמבואר שם דאפי' נימא מוקצה מחמת איסורא לא חשיב מוקצה היכי דחזי לאחר מיהא מחמת נדר הוי כדחי' בידים ומוקצה לבעלים מוקצה לכל העולם וכן מוכח מפרש"י שם בגמ' פ' כירה וכיון דנזיר אסור ביין להכי קשי' לי' לרש"י אמאי מערבין לנזיר ביין הא אינו ראוי לו והוי מוקצה וממילא הוי מוקצה לכ"ע ותו לא חזי לא לדידי' ולא לאחרינא ולהכי הוכרח רש"י להוסיף הטעם הואיל ואי בעי מיתשל כו' וכיון דקי"ל נשאלין לנדרים בשבת לצורך השבת תו לא חשיב מוקצה גם לדידי' כמבואר בגמ' בפ' כירה שם ע"ש ומה"ט מודה סומכוס דמערבין לנזיר ביין הואיל ואי בעי מיתשיל דנשאלין לנדרים בשבת לצורך השבת שיהי' מותר לשתות יין בשבת כמ"ש התוס' עירובין (ל:) ד"ה אלא כו' ע"ש. וזקני המהרש"א בחי' עירובין שם ביאר מ"ש התוס' לצורך השבת שיהי' מותר לשתות יין בשבת ר"ל דבשאלה זו מותר הנזיר בכל יין שבעולם משא"כ לעיל גבי תרומה דלא הותרו לו אלא אותן פירות וכיון דאין צריך להן בשבת לא הוי כבוד שבת ע"ש אכן בפרש"י פ' כל שעה שם ד"ה מערבין מפורש יוצא וכן לישראל בתרומה דאי בעי מיתשיל כו' ע"ש ונראה בעיני דרש"י ס"ל דגם בתרומה איכא צורך שבת דעי"ז שיכול לאיתשולי ויהי' סעודה הראוי לו מהני העירוב וזה הוא צורך השבת והואיל ואי בעי מיתשיל בשבת תו לא חשיב מוקצה כדאי' בפ' כירה שם ושפיר הוי סעודה הראוי מיהא בהך טעמא לחודא משום הואיל ואי בעי מיתשיל זה לא מהני דהרי אין מערבין בשל הקדש. אף דבידו לאיתשולי דהך טעם בידו לאתשולי לא מהני רק במידי דחזי השתא לשום אדם כמ"ש התוס' עירובין שם ד"ה ולפרוש כו' ע"ש ולהכי מוכרח הש"ס לומר הטעם משום דחזי לאחרינא ושני הטעמים מתאימים זה לזה. אמנם זה נכון היכי דעירב מדעתו אבל לערב שלא מדעתו שיטלו ממנו הככר בע"כ שוב הדרינן לסברא דחשיב מוקצה ולא חזי הככר לא לדידי' ולא לאחרינא דכיון דאסור הככר עליו בקונם ואסור בהנאה ודחיא בידים וחשוב מוקצה לבעלים וממילא הוי מוקצה לכ"ע ולאחרים נמי לא חזי ול"ש לומר הואיל ואי בעי מיתשיל דאין נשאלין בשבת אלא לצורך השבת והיכי דלא הותר לו אלא אותו הככר אין בהיתר הככר צורך שבת כמ"ש המהרש"א כנ"ל מאי אמרת עכ"פ יש בזה צורך שבת בשביל העירוב מיהא היכי דעשו העירוב בע"כ בגזילה שלא מרצונו לשי' הרא"ש בעלמא לא מהני בפת גזולה מאי אמרת כיון דאסור עלי' הככר בקונם יכולין ליטול הימנו בע"כ א"כ אם ישאול על נדרו אדרבא תו לא מהני העירוב דהחכם עוקר הנדר למפרע והוי פת גזולה וכיון דאי מיתשיל על נדרו

לא מהני העירוב א"כ לא הוי לצורך כבוד השבת ותו לא מצי לאיתשולי וממילא לא מצי לאיערובי דלא חזי לא לדידי' ולא לאחרינא דהוי מוקצה לכ"ע ולהכי הרא"ש לשיטתו שפיר כ' דהנודר מן הככר בקונם אין משתתפין לו בה ודו"ק:

ה והנה במה שכתב הקרבן נתנאל דעירוב חצרות נמי מצו' ואמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו ולכן משתתפין לו בה והמג"א כ' ע"ז שיש בו הנאה מחמת היתר הטלטול במבוי יש להעיר בזה דבמס' יבמות (קג:) אמר רבא כו' ואחד סנדל של ע"א כו' חליצתה כשרה וכ' הרשב"א בחי' מצות לאו ליהנות ניתנו ואי משום שניהנת שניתרת לעלמא בכך מ"מ עכובא משום מצו' דרמיא עלי' היא ומצו' לאו הנאה היא ע"ש וא"כ ה"נ לענין עירובי חצרות כיון דכל איסור הטלטול בחצר היא מכח המצ' שבאה עליו לעשות עירובי חצרות ושיתופי מבואות והמצו' לאו הנאה. והנ"ל עפ"י מה דאי' בירושלמי מס' שקלים (פ"ב ה"ב) במשנה הנותן שקלו לחברו לשקול על ידו ושקלו ע"י עצמו אם נתרמה התרומה מעל ובגמ' מקשה מה נהנה ומשני א"ר אבין בשם רבנן דתמן כיון שב"ד ראוין למשכן ולא משכנו כמו שנהנה ולפ"ז לענין עירוב חצרות שהב"ד כופין חשיב הנאה. מיהא יתכן לחלק דשאני התם שהרי לקח בידו ממש השקל ונתנו להקדש א"כ הרי מציל את עצמו בממון של הקדש וישתרשי השקל בזה ששקלו ע"י עצמו ואלו לא שקלו ע"י עצמו הי' הב"ד ממשכנין אותו א"כ הוי נהנה ממש מן הקדש ודו"ק:

ובמס' נדרים (לו:) ת"ש תורם את תרומותי' כו' אלא אדעתא דנפשי' כו' וכ' הר"ן ד"ה אלא כו' ואתיא מתני' כחנן דלרבנן לא גרע מפורע חובו דאסור כו' ולי נראה אפי לרבנן שרי כיון דאסיק לקמן דתורם משלו על של חברו טובת הנאה של תורם איכא למימר דתורם ליתן לאותו כהן שהוא רוצה ואדעתא דנפשי' קא עביד ובעל הכרי בגרמא דמדיר בעלמא מתהני מבואר מזה דאף דהמודר משתרשי לי' דלא בעי להפריש תרומה גרמא בעלמא חשיב דממילא מתהני כיון דהמדיר אדעתא דנפשי' קא עביד לתת לאותו כהן שהוא רוצה וה"נ לענין עירובי חצרות דנהי דהוא עצמו אינו רשאי לערב בככר שאסור עלי' בקונם מיהא בני המבוי משתתפין לו בה כיון דבני החצר ואנשי המבוי אדעתא דנפשייהו קא עבדו שהמה יכולין עי"ז להשתמש במבוי ולהתיר הטלטול בחצר לכל אנשי החצר והנודר בגרמא דאנשי המבוי נהנה וממילא מתהני ודו"ק:

ו ובפ' חלון (פ') מעשה בכלתו של ר"א שהלכה לבית המרחץ וחשכה לה ועירבה לה חמותה ובא מעשה לפני ר"ח ואסר כו' ואיבעיא להו משל חמותה עירבה לה ומשום דלא זכתה לה או משלה עירבה לה ומשום דשלא מדעתה וכ' התוס' ד"ה מעשה כו' פי' הקונ' דהאי עובדא בתחומין הוי כו', וי"ל דבעירובי חצרות הי' המעשה כו', ע"ש

ובמס' ב"מ (כ"ב) כ' התוס' ד"ה מר זוטרא כו' וכן מבואר בהג"א ובמרדכי שם דאפי' יודע שחברו יתרצה לכשיודע לו אסור לאכלו דקי"ל יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש ולפי"ז יתכן לפרש האי עובדא דכלתו של ר"א דמיירי בע"ח ומשלה עירבה לה שלא מדעתה ולהכי אסר לה ר"ח דהפת חשיב גזולה אפי' בנתרצית אח"כ וחמותה יודעת בבירור שכלתה תתרצה אח"כ אסור ליקח הפת שלא מדעתה דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש וכיון דחשוב פת גזולה לא קני העירוב בין השמשות אכן רש"י אזיל לשיטתו שכ' דבתרומה דקיימ' לכך ומצוה קא עביד לא חשיב גזל ומהני כלך אצל יפות ועיין בט"ז יו"ד (סימן של"א) ומהני התרומה למפרע א"כ ה"נ לענין עירוב חצרות כיון דקיימ' לכך א"כ לא יתכן לפרש האי עובדא בע"ח דא"כ מהני כי באתה כלתו ונתרצה ולטובתה עבדה חמותה ובזה מהני דאמרינן מדהשתא ניחא לה מעיקרא נמי ניחא לה וכמאן דשוי' שליח דמי, ומכ"ש לשי' הש"ך בחו"מ (סימן שנ"ח) שכ' דהיכי דיודע בבירור שיתרצה אח"כ שרי לאכול א"כ בהאי עובדא שבאתה כלתו ונתרצה ומעיקר' סמכה ע"ז ממילא קנ' העירוב למפרע ואמאי אסר לה ר"ח ולהכי פרש"י דמיירי בעירוב תחומין דאין מערבין לאדם שלא מדעתו:

ולפי"ז באומר ככר זה עלי לשי' הרמב"ם שפיר משתתפין לו בה דל"ש בזה חשש פת גזול' דהרי יכולין ליטול ממנו בע"כ כמ"ש הר"ן בנדרים כנ"ל כמ"ש בס"ק ד' וכיון דאין הפת גזולה מהני העירוב אפי' שלא מדעתו דזכות הוא לו וניחא לי' למיעבד מצוה ואפי' בכפי' חשיב לדעתו כמ"ש לעיל (סק"ב) ול"ש לומר דעכ"פ חשיב סעודה שאינו ראוי' לו כיון דעכ"פ חזי לאחרינא ול"ש לומר כיון דחשיב מוקצה לדיד' חשיב מוקצה לכל העולם ולאחרינא נמי לא חזי דז"א כיון דמתירין נדרים לצורך השבת לא חשיב מוקצה כדאי' בפ' כירה. וה"נ חשיב צורך שבת כדי שיהי' קונה העירוב ול"ש לומר דאי מיתשל יהי' למפרע הפח גזולה לשי' הרשב"א בנדרים (פ"ה) דז"א כיון דאם יתרצה אח"כ וישאול על נדרו כדי לקיים העירוב אמרינן תיגלי מלתא למפרע דניחא לי' בכך והכפי' נמי חשיב רצון אלא שלא הי' רשאי ליתן ברצון מחמת נדרו כמ"ש לעיל מיהו כי איתשיל הוי כאומר כלך אצל יפות ומהני למפרע אכן לשי' התוס' דלא מהני אפי' ביודע שיתרצה אח"כ להכי אין משתתפין לו בה ודו"ק:

סימן לה

שפעת שלום ליח"ס הגבירים הנכבדים יראי ה' ובראשם הרב המאוה"ג וכו' מוה' יואל נ"י דאוידזאהן האבד"ק הערץ ברומעניען ה' עליהם יחי'.

מכתבם הגיע עדי לנכון וצעקתם גדלה ע"ד התועבה הנעשה ע"י השו"ב שלכם ותורף שאלתכם שהשו"ב ר"ג מתחילה בא לק"ק שלא ברשות ואח"כ מפני הלחץ זו הדחק נתפשרו אתו השו"ב שהי' מקודם וכאשר הכירו את ר"ג על נכון המה ראו כן תמהו שמצאו שאין סכינו יפה ורמ"ז כאשר נודע לו הדבר צעק ונתן קולו ברחובות שיהי' נזהרין מלאכול משחיטת ר"ג אכן רח"ש ורא"מ שו"ב עשו שלום באופן שר"ג לא ישחוט רק עופות ושלא ישחוט רק בסכין שלהם שיהי' בדוק מהם וכעת העיד רח"ש שר"ג שחט כל היום עופות ורח"ש בא ומצא אותו שהוא שוחט עופות בסכין פגום ושאל אותו מדוע שחט בסכין הזה והשיב שלא הי' לו אחרת וכעת ר"ג מכחיש את רח"ש ואומר שהחליף את הסכין למען התגולל עליו ורח"ש השיב לו אתה יודע בעצמך כמה פעמים מצאתי סכינך פגום אחר השחיט' וכעת שאלת רבים מהעם מה דינם של השו"ב שידעו שר"ג שחט בסכין פגום והחרישו וגרמו לאכול טרפות ולאסור הכלים של אנשי העיר:

א תשובה. הנה בגוף עדותו של רח"ש יש ריעותא גדולה מלבד שהוא נוגע ובע"ד הרי משים עצמו רשע שהי' כובש נבואתו ולא הודיע לאנשי העיר ולא הזהיר אותם לבל יתגאלו מאכילת בשר פיגול של שחיטת ר"ג וגם לא עשה כדת אשר הניח את ר"ג לשחוט בסכין שאינו בדוק, מאת רח"ש או מר' א"מ והרי רח"ש ורא"מ עברו על לפ"ע לת"מ והיכי דיש בידו למנוע מלעשות איסור והחריש ולא אמר ולא מידי ג"כ עובר על לפ"ע לת"מ כמ"ש המ"ל בה' כלאים (פ"א ה"ו) ע"ש וכן מוכח מתוס' שבועת העדות (ל':) ד"ה אבל כו' ועי"ל דכשעושין איסור ע"י לא מקרי שוא"ת והכא כדפי' בקונ' כגון שבאה אשה לפני חכם להתירה לינשא ותלמיד זה יודע שבעלה חי ע"ש:

ובפ' המדיר (ע"ב) ואלו יוצאות שלא בכתובה כו' מאכילתו שאינו מעושר כו' ה"ד אי דידע לפרוש ואי דלא ידע מנא ידע כו' והקשה הראב"ד ז"ל אמאי לא אוקמי במודית ותי' דאינה נאמנת משום דאין אדם משים עצמו רשע אכן הרשב"א והר"ן ז"ל השיגו וכ' דל"ש אאמע"ר היכי דמפסיד ממון לעצמו והכא הרי מפסידה כתובה ע"י הודאתה ע"ש. ובפ' המפקיד (מ"ב:) האי אפטרופא דיתמי דזבן להו תור' ליתמי ומסרה לבקרא לא הוי לי' ככי ושני למיכל ומית כו' מכדי בקרא שומר שכר דיתמי הוא איבעי לי' לעיוני ע"ש. ובמס' ב"מ (נ"ח) רמי לי' רב יוסף ב"ח לרבה תנן נושא שכר אינו משלם ורמינהו השוכר את הפועל לשמור את הפרה לשמור את התינוק אין נותנין לו שכר שבת לפיכך אין אחריות שבת עלי' הי' שכיר שבת כו' נותנין לו שכר שבת לפיכך אחריות שבת עלי' מאי לאו לשלם כו' ע"ש ובתוס' שם (נ"ז:) כ' בד"ה שומר חנם אינו נשבע נראה ה"ה דאינו משלם דאפי' שומר שכר אם פשע נראה דלא משלם מדפריך

לקמן מהשוכר את הפועל כו' ולא משני כשפשע כו' ע"ש והש"ך בחו"מ (סימן ס"ו) כ' דלא אפשר לאוקמי הברייתא כשפשע דא"כ קשיא רישא דקתני אין נותנין לו שכר שבת לפיכך אין אחריות שבת עלי' ואי בשפשע אפי' אין נותנין לו שכר שבת פושע מזיק הוא וחייב בתשלומי נזק ע"ש ואמרתי להצדיק דברי רבותינו בעלי התוס' עפ"י מה דאי' בפ' הנזקין (נ"ג:) העושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת פטור מד"א וחייב בדיני שמים כו' פרה שהכניסה לרבקה ע"מ שתניק ותדוש מי חטאת כו' ופרש"י ד"ה ותדוש בתבואה עם השאר דתשלומין ליכא על מעשה ידיו דאמר לטובה הכנסתי' שתניק ופסולה לא הוי רק מחמת מחשב' כו' וגרמא בנזקין פטור ועיין רמב"ם ה' חובל ומזיק (פ"ז) ובהשגות ובכ"מ שם וא"כ קשה איך אפשר לאוקמי הברייתא דהשוכר את הפועל לשמור את הפר' לשמור את התינוק שלא יטמאו אותו כפרש"י שם א"כ איך אמרו בגמ' לפיכך אחריות שבת עליו נהי דפושע מזיק הוא מיהו מה שנפסלה הפרה ומה שטמאו את התינוק הוי היזק שאינו ניכר והפועל לא עשה שום מעשה ואין בזה לכל היותר אלא גרמא בעלמא במה שהסיח דעתו ובכה"ג אפי' בהדיוט פטור בדיני אדם אכן כבר אנהיר לן זקני התב"ש סימן (י"ח ס"ק כ"ד) דשומר גרע ממזיק והשומר חייב אפי' בהיזק שאינו ניכר ואפי' בגרמא משום דבעי השבה גמורה ושמירת החפץ מוטל עליו ואיבעי לי' לעיוני ע"ש אכן זה רק בהדיוט אבל בהקדש דאין בו דין שומרין אין על השומר שום חיוב תשלומי ההפסד מה שנפסלה הפרה או מחמת שטמאו את התינוק דל"ש לחייב את הפועל באחריות שבת לא משום דפושע מזיק הוא דהא לא הוי אלא גרמא והיזק שאינו ניכר וגם ל"ש לחייבו בתשלומין בתורת שומר דהא בהקדש ליכא דין שומרין כלל. מיהו זה רק בשכיר יום שאין נותנין לו שכר שבת לפיכך אין אחריו' שבת עליו אכן היכי שנותנין לו שכר שבת בהבלעה בזה אמרינן איבעי לי' לעיוני ולהכי שפיר כ' התוס' דבהקדש אפי' בנושא שכר פטור מפשיעה דאי נימא דחייב הוי לי' לאוקמי הברייתא בפשיעה ובריש דהוא שומר חנם פטור ואין אחריות שבת עלי' דנהי דפושע מזיק הוא הכא כיון שההיזק אינו ניכר ולא עשה מעשה והוי רק גרמא בנזקין אינו חייב לא משום מזיק ולא משום שומר אבל בסיפא בנושא שכר אחריות שבת עליו אפי' בגרמא ובהיזק שאינו ניכר כמ"ש זקני התב"ש דנושא שכר איבעי לי' לעיוני ובעי השבה גמורה א"ו דבהקדש אפי' בנושא שכר פטור מן הפשיעה כיון דמזיק לא הוי בהיזק שאינו ניכר, וגרמא בעלמא ואי משום דין שומר ל"ש דין שומרין בהקדש:

ולפי"ז בנידון שאלתינו דהשו"ב רח"ש ורא"מ שומרי שכר הן ואיבעי להו לעיוני וליתן בכל עת הנצרך ליתן לר"ג סכין בדוק ולשמור שלא יבא לידי קלקול וכעת נעשה היזק

גדול לאסור הכלים של אנשי העיר והמה גרמו בנזקין והמכשלה הזאת תחת ידם וידעו ואשמו וכיון דמחויבים לשלם הנזק תו ל"ש בזה אין אדם מע"ר כיון דע"י עדותן והודאה שלהם מחייבין א"ע ממון ודו"ק.

ב ושי' הראב"ד נראה שהוא כשי' הר"ח הובא בטור חו"מ (סימן ל"ח) שכ' עדים שאמרו שקר העדנו לא מבעיא שאין משלמין עפ"י עצמן אלא אפי' העדות שהעידו מתקיים ע"ש. אכן הרא"ש ס"ל דמשלמין עפ"י עצמן וכ"כ בש"ע חו"מ סימן (כ"ט ס"ב) ע"ש. איברא דאפי' לשי' הפוסקים דס"ל דמשלמין ממון עפ"י עצמו אפי' היכי דעושה עצמו רשע זהו רק אם אנו דנין לענין חיוב ממון מיהו לפסול א"ע אינו נאמן אכן כבר חדית לן המרדכי פ' חזקת בענין נסכא דר' אבא (סימן תקכ"ח) דאפי' לרבא דאמר בפ"ק דסנהדרין גבי פלוני רבעני לרצוני הוי לי' רשע ואין אדם מע"ר הכא דאיכא עד אחד פסול לנפשי' וכן הדין התם ברביעה אם הי' ע"א עמו פסול כו' ע"ש מבואר מדברי המרדכי דמסתבר לי' דהתם ברביעה מיירי שהעד השני אינו אומר שהי' לרצון אבל אם גם העד השני מעיד שהי' לרצונו ל"ש בזה אין אדם מע"ר ונפסל בעדותו עפ"י עצמו ועפ"י עד הכשר. ובנידן שאלתינו הלא יש עד כשר הוא השו"ב רמ"ז שעומד בצדקתו ועין תשור כי איש אמונים הוא והוא העד כי קשר בוגדים הוא לעשות קשר שאינו של קיימא ובזה נאמן לפסול א"ע כנ"ל ובפ' י' יוחסין (ע"ג:) ערער דמאי אלימא ערער חד והאמר ר' יוחנן אין ערעור פחות משנים כו' וכי אמר ר"י אין ערעור פחות משנים ה"מ היכי דאיתא חזקה דכשרות אבל היכי דליכא חזקה דכשרות ע"ש ועפי"ז מובן היטב דינו של המרדכי דנהי דאין אדם משים עצמו רשע מיהו אבדה חזקת כשרות שלו ומה"ט אין מוסרין לו עדות לכתחילה וע' חו"מ (סימן ל"ד) ולהכי כי איכא עוד עד אחד כשר המעיד ע"ז שפיר מהני הודאת עצמו בצירוף ע"א לפסול א"ע:

ג ובפ' זה בורר (כז.) אייתי תרי סהדי אסהידו בי' בחד מהנך חד אמר קמא דידי גנב קבא דחושלא וחד אמר קמאי דידי גנב קתא דבורטיא ע"ש והוכיחו הרי"ו דעדות מיוחדת לפסול איש מהני ומצטרפין וכמ"ש המהר"מ פדואה תשו' (ל"ז) ע"ש ובהגה' מור"ם חו"מ סימן (ל"ד סכ"ח). ובס' מעין החכמה בפ' משפטים אסברא לן בטעמא דהא מלתא עפ"י מ"ש התוס' מס' ב"ב (לא:) ד"ה וזו באה כו' תימה נהמנינהו לבתראי במיגו דאי בעי פסלינהו לקמאי בגזלנותא כו' דל"ש מיגו דאין דעת שניהם שוה ומה שירצה זה לטעון לא יטעון זה ע"ש וזה נכון כשאנו דנין על מיגו בשנים דאי בעי הוי פסלינהו לקמאי בגזלנותא דע"ז י"ל שלא רצו להעיד כך משא"כ בעדות מיוחדת שפיר יש לו מיגו להשני דאי בעי הוי אומר עדות שגם הוא ראה כמו הראשון דהכא אין אנו דנין רק על מיגו

באחד דלא הי' צריך להעיד קמאי דידי גנב קתא דבורטיא אלא שהי' לו להעיד שגם הוא ראה הגניבה של קבא דחושלא זהו תורף דבריו אף שאין זה לשונו. ולענ"ד קשה א"כ בהא דאמרו בגמ' פ' ז"ב (כה.) בר בניתוס אסהודו בי' תרי סהדי חד אמר קמי דידי אוזיף בריביתא וחד אמר לדידי אוזפן בריביתא פסלי' רבא והא רבא הוא דאמר לוה בריבית פסול לעדות כו' רבא לטעמי' דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע וקשה אמאי פסלו רבא לבר ביניתוס ע"י עדות מיוחדת והכא ל"ש מיגו דהא אי העיד השני ג"כ כמו הראשון היינו דקמאי דידי אוזיף בר ביניתוס להעד השני בריבית א"כ הי' נפסל העד הראשון דהיכי דאיכא עד המעיד שכן הוא כמו שאמר הראשון בזה שפיר יכול לפסול א"ע אעפ"י שהוא משים א"ע רשע כמ"ש המרדכי הבאתיו לעיל אכן מקום אתי לקיים דברי הגאון מעין החכמה דהנה בש"ס כריתות (י"ב:) אי' אומר לא ידעתי פטור דאי בעי אמר לא נתכונתי לעדות וכ' התוס' שם ד"ה דאי בעי כו' ולענין עדות אפשר שלא הי' בר הגדה שלא נתכוין להעיד ושם בד"ה לא נתכונתי להעיד מכאן אר"י וכן דן הלכה למעשה דעדים ששמעו כו' אך לא נתכונו לשם עדות אין בעדות' כלום אם באים אח"ז להעיד ותמוה לרבים מהא דאי' במס' מכות (ו) דשיילינן להו אי למחזי אתיתי אי לאסהודי כו' ומה יעשו שני אחין כו' ע"ש מבואר מזה דלא בעי כונה לאסהודי ועיין בש"ע חו"מ סימן (לו) והנ"ל עפ"י מה דמבואר בכ"ד דכל מלת' דלא רמי' על אינש לאו אדעתי' ובמס' קדושין (עג:) בזמן שאין מקחו בידו אינו נאמן ופרש"י כיון דלאו עלי' רמיא תו לא דייק לזכור מי הוא ולהכי אינו נאמן ושם (ע"ד.) ונחזי זוזי ממאן נקט ל"צ דנקט מתרוייהו ופרש"י קס"ד שלא קיבל מעות אלא מאחד מהם הא ודאי מדכיר דכיר ע"ש מבואר מזה דהיכי דרמי אדעתי' מהני עדותו והיכי דלא רמי עלי' אמרינן דלאו אדעתי' ולא מהני עדותו אפי' באומר ברי לי ובפ' האשה שלום (קי"ד:) כ' התוס' ד"ה וקאמרי סימנים פר"ח ש"מ דאשה ועד אחד בספינה שטבעה והכירוהו ואמרו מת לא מהני ע"ש וה"ט משום דאמרו בדדמי ושי' הרא"ש שם (קטו) דרק בעד אחד לא מהני עדותו אבל היכי דאיכא שני עדים מהני עדותן דבשנים לא שייך לומר דמטעי טעי ואמרו בדדמי ושי' הרי"ף שם דגם בשני עדים במקום סכנה דלא מצי לכוין היטב יש לחוש שהעידו בדדמי מאומדן הדעת ע"ש ולפי"ז א"ש דבש"ס כריתות דמיירי בעד אחד שהשביעו אותו שיודע בעדות פלוני והוא אומר לא ידעתי פטור דאי בעי אמר לא נתכונתי והיינו כיון דלא נתכוין ולא רמי אדעתי' הוא ידע בנפשי' שאינו יודע דבר ברור ואפי' באומר ברי לי אמרינן דמעיד בדדמי מאומד הדעת שהרי הוא בעצמו אומר שלא נתכוין ובכה"ג לא רמי אדעתי' ולא דייק לזכור להכי חשיב אינו יודע ולא מהני עדותו ואפי' בשני עדים ששמעו

ולא נתכונו להעיד מסתבר להו לבעלי התוס' דאין בעדותן כלום דאינו דומה שמיעה לראי' דכל דלא נתכונו להעיד יוכל להיות שלא כיונו שמיעתן והשומע בלי כונת הלב אפשר דמטעי ומעיד בדדמי ומאומדן הדעת משא"כ במס' מכות שם מיירי דיש הרבה עדים ואפי' בלא נתכונו להעיד הרי נתכונו לראות ואין אנו דנין על אמיתת הענין לדעת האמת כי עפ"י שנים עדים יקום דבר שאומרים שיודעים בבירור שכן הוא וחזו היטב אך אנו דנין מפני שנמצא בהם אחד קרוב או פסול שזהו מגזה"כ שיהי' בטל כל העדות ולהכי שפיר אמרינן מה יעשו שני אחין שראו כו' והקרוב שלא נתכוין להעיד אינו פוסל ותתקיים העדות בשאר ובעלמא היכי שלא נתכוין להעיד מיהא מצטרף עם עוד אחד ומהני עדותו מה שאומר ברי לי שכן הוא והוא עד או ראה או ידע ודו"ק:

ולפי"ז גבי עובדא דבר ביניתוס שפיר פסלו רבא מכח עדות מיוחדת משום דהאי דאמר קמאי דידי אוזיף בריביתא אית לי' מיגו דאי בעי אמר לא נתכונתי והוי מלתא דלא רמי' אדעתא ולא מהני עדותו לפסול איש והרי אפי' בממון הקל לאחר שיצא המקח מת"י לא דייק לזכור מי הוא וממילא לא מפסל הלוה לא מפני הודאת עצמו דאין אדם מע"ר ואדם קרוב אצל עצמו ולא מפני עדותו של השני שהרי לא נתכוין להעיד ולא דייק לזכור ואינו בכלל והוא עד אכן זה רק לגבי הלוה דליכא אלא עד אחד אבל לגבי בר ביניתוס המלוה הרי יש כאן שני עדים הלוה וגם השני המעיד קמאי דידי אוזיף בריביתא ובשני עדים מהני עדותן שראו אפי' לא נתכוונו להעיד ודו"ק:

ד ובמס' כתובות (מ"ד.) שני שטרות היוצאין בזה אחר זה כו' שניהם במתנה ביטל שני את הראשון מ"ט רפרם אמר אימר אודיי אודי לי' כו' מאי ביניהו א"ב אורועי סהדי ופרש"י החתומים בראשון לרפרם פסולין ובתוס' שם ד"ה א"ב אורועי סהדי תימה גדול מה שפי' בקונ' לפסול את העדים דאין יכול לפסול את העדים בענין זה ונראה לר"י דאם יש לזה מקבל מתנה שום שטר אחר שהעדים אלו חתומין בו מרעין לי' לשטרא הואיל והוא מודה שהן פסולין ע"ש והקשיתי מהא דאי' במס' שבועות (מ"א.) הב לי ק' זוזי דאוזפינך א"ל להד"ם אזל אייתי סהדי דאוזפי' ופרעי' כו' רבא אמר כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי וקשה נימא כיון דהמלוה מודה שהעידו בשקר במה שאמרו שהלוה פרע א"כ לדברי המלוה סהדי שקרי נינהו ופסולין לעדות ואיך נוציא ממנו על פי עדותן והרי אפי' בשטר אחר מרעין לי' לשטרא ומכ"ש בהך עדות גופי'. והמג"ש כ' ליישב פרש"י במס' כתובות שם וז"ל למה לא יפסלו הרי המקבל מתנה והנותן שניהם מעידין שהעידו שקר והמקבל מתנה נאמן דאפי' לוה בריבית שהוא עצמו פסול אמרינן בסנהדרין לדידי אוזיף בריביתא גבי בר ביניתוס וקבלי' רבא לסהדותא דפלגינן דיבורא

והכא אפי' פילוג דיבורא אין כאן דהא אין פוסל א"ע אלא שהי' מהדר אזיופא ועבר על לפ"ע כו' וגם הנותן משכחת לה דכשר באופן דליכא נפקותא לנותן כלל ע"ש ובד"ז ההפלאה הק' על המג"ש דא"כ פשיט' דמצי לפסול העדים ומ"ט דרב אחא ע"ש ותו ק' לשי' המרדכי דחדית לן דהיכי דאיכא עד כשר המסייע לדברי המעיד על עצמו שעשה עבירה אמרינן אדם מע"ר א"כ הכא שהנותן הוא עד כשר ואינו נוגע כלל א"כ המקבל נפסל בהודאת עצמו שעשה זיוף ועפ"י עדותו של הנותן ומ"ש המג"ש דבמה שעבר על לפ"ע לא נפסל לעדות לא כן שמענו ממ"ש המרדכי בשם הר"ש דהיכי דאמר שכתב כל הס"ת בכוונה שלא לשמה אינו נאמן דאאמע"ר. מבואר מזה דהיכי דעובר משום לפ"ע אמרינן אאמע"ר ולא מהימן לפסול הס"ת דמכ"ש דאין מקבלין עדותו לפסול העדים דאפי' נימא דלא מיפסל לעדות אחרת מיהא בעדותו של מעשה זו שעושה עצמו רשע איך נאמין לו בלא פילוג הדיבור והנ"ל עפ"י מה שאמרתי להדר פני זקני המהרמ"ל שכ' דנוגע פסול מטעם קרוב ואפי' לחובתו והקשו עליו שסותר גמ' מפורשת בסנהדרין (י.) פלוני רבע שורי כו' אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם קרוב אצל ממונו ולענ"ד שי' המהרמ"ל נכון היטב דבמס' סנהדרין דאנו דנין לענין השור שנרבע דאין חיוב מיתה של השור בא מכח הבעלים להכי שפיר אמרו אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם קרוב אצל שורו דקורבא ל"ש אלא קורבת הגוף לעצמו או שארו הקרוב אלי' אך עצמו ובשרו איש את אחיו אבל קורבא בין איש לממונו אין זה קורבא כלל אכן היכי דראובן תובע ממון לשמעון אפי' למ"ד שיעבודא דאו' ואישתעבדו נכסיו של שמעון מיהו אין החיוב בא מכח הנכסים ועיקר החיוב והשיעבוד הוא על גופו של הלוה והנכסים אינם אלא ערבין של הלוה כש"ס בכורות (מ"ט.) מכדי נכסי דבר אינש אינון ערבין בי' מי איכא מידי דלדידי' לא מצי תבע ולערב מצי תבע לי' נמצא דכי מחויב הלוה לשלם מוכרחין אנו לומר דשיעבוד הגוף של הלוה קדים ברישא וממילא מה"ט מוכרחין אנו לומר דעד המעיד והוא נוגע בדבר אין זה תורת עד כלל כיון דנוגע לעצמו ואפי' מעיד לחובתו אינו אלא בתורת הודאת בע"ד אבל לא מתורת עדות דאדם קרוב אצל עצמו ואין דינו כעד פסול כמ"ש הרא"ש במס' מכות (ו:) דהתורה אמרה עפ"י שנים עדים יקום דבר במקיימי דבר ולא בעושי דבר ע"ש. והנה כבר כתבתי דהמרדכי חדית לן דהיכי דאיכא עד כשר המסייע לדברי השני המעיד לפסול א"ע אמרינן אדם משים אע"ר ולפי"ז נלענ"ד דהא דאמרו בגמ' כתובות בשני שטרות היוצאין בזה אחר זה ביטל שני את הראשון ועדים החתומים בראשון פסולין ה"ט משום דהנותן והמקבל מצטרפין לפסול העדים והמקבל מתנה נאמן כיון דפלגינן דיבורא ואין אדם משים עצמו רשע וכן הנותן כשר

להעיד ואף דתחילתו בפסול מחמת נוגע אין דינו כעד פסול ועל בעל דין אמרינן אדם קרוב אצל עצמו וכל מה שהעיד בנוגע לעצמו הוי כאלו לא העיד כלל מיהו מה שנוגע לאחר מקבלין עדותו דפלגינן דיבורו והאי דאמר לדידי אוזיף בריבית הוי כאלו העיד לאחר לוה ולא לי וע' תומים סימן (ל"ד ס"ק כ"ו) א"כ הנותן שמעיד שהשטר מזויף נהי דהוי נוגע מיהו פלגינן דיבורא והוי כאומר שהעדים החתומים בשטר המה פסולי עדות מחמת שזייפו שטר אצל איש אחר וזה מהני רק לפסול העדים אבל אין המקבל מתנה מיפסל עפ"י עדותו של הנותן שהרי לא העיד כלל על גופו של שטר של המקבל מתנה וזה נכון לענין שני שטרות היוצאין בזה אחר זה דאנו דנין לענין זיוף ומיפסלו העדים ע"י עדותן של הנותן והמקבל שמעידים שהעדים החתומים עשו זיוף ואין נ"מ אם שטר הזה או אחר משא"כ במס' שבועות דעדים מעידין שהלוה פרע ל"ש לומר שיהי' העדים פסולין ע"י עדותן של הלוה והמלוה בהודאת שניהם שעדיין לא פרע שזה אינו עדות כלל מחמת נגיעה ול"ש בזה לומר פלגינן דיבורא שמעידין שלא פרע לאיש אחר דאין בזה עדות לפסול דרק בעדות בפסול עבירה שייך לומר פ"ד והוי כמעיד במקום אחר אשר אינו נוגע לעצמו ודו"ק. ובשו"ב העובר על לפ"ע לת"מ לכ"ע פסול להיות שו"ב דמתא וכמ"ש ז' התב"ש.

וכתבתי המעט פלפול כי אין בהמ"ד בלא חידוש אכן לדינא תדעו כי דברים כאלו אין להורות אלא במה שעיני בשר יוכלו לראות ורשות ביד הרב ויח"ס להעביר את השו"ב אם לזמן ואם עד עולם ובלבד שלא יהי' נוגעים ח"ו ודעתם לשם שמים למען ישמעו ויראו וילמדו לדעת את ה' והשו"ב צריך להיות ירא ה' מרבים.

כתבתי לכם כאשר עם לבבי וה' הטוב ישפות לכם שלום וברכת טוב כנפש:

הכותב אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן לו

שוי"ר להרב וכו' מו"צ ויח"ס בק"ק בוסק.

אשר נשאל ממני שהמו"צ הכשיר הרחיים ובדק החיטין ונמצאו שלמים ויפין כשר לפסח וטחנו עם כיס חדש ואח"כ נמצא בהחיטין הנשארים מעט ציבולקוס בכל כרי ואסרו הקמח והכשירו עוד הפעם הרחיים ויען שהי' הזמן קצר וימי החג משמשין ובאין לא הי' פנאי לשלוח לכאן כיס חדש לכן עשו האפשרי לנקות את הכיס וטחנו הקמחא דפסחא ועתה יש מערערים ורוצים לאסור הקמח על פסח:

א תשובה. לאסור הקמח אין שום סברא בזה ודו"ז בתשו' בית אפרים לא החמיר אלא מחמת שנמצא בכל קווארט ערך ששה צובולקוס אבל בנמצא איזו צובולקוס בכל כרי זה מעט מן המעט ותו דלא החמיר אלא מחשש שמא נמצא עדיין בקמח צובולקוס שלמים שלא נטחנו אבל בנידון שאלתינו על כיס הרחיים הלא כבר עשו האפשרי לנקות את הכיס ומדוע ניחוש שמא לא בדק יפה ואפי' אם נשאר מעט מן הקמח שטחנו מקודם הלא כבר נתבטל ביותר מעשר רבבות לכן המורה כדת עשה להכשיר אפי' לכתחילה ובעיקר הדין שנוהגין ליקח כיס חדש הוא משום דאין מבטלין איסור לכתחילה ואף דהטחינה הוא בזמן היתר מיהו חמץ שמו עליו וזה רק אם הקמח שבכיס הוא חמץ מחמת שנשתנו החיטין או שהי' מבוקעים אכן בנידן דידן שהחיטין הי' בעצמם כשרים אלא שנתערבו בו ציבולוס שאין המשקה היוצא מהם מחמץ דהוי מי פירות ואין לנו חשש בזה רק כשיאפה המצות ואז בשעה שיתן המים ויתערבו המים עם מי פירות וממהרין להחמיץ או משום דהצובולוס יש בהם קצת חריפות מיהו עכשיו טרם ניתן מים בהקמח אין בהם שום ספק חימוץ ממילא ל"ש בזה איסור ואין בזה משום אין מבטלין איסור לכתחילה דאין כאן שם חמץ ולא שם איסור ודו"ק. ובהיותי בזה מקום אתי לקיים דברי הנחלת שבעה שכ' דהא דבעי ניקור הרחיים זה רק תוך שלשים לפסח אבל קודם שלשים לחג הפסח לא בעינן ניקור ותמהו עליו שאין חילוק בין שלשים לקודם שלשים לענין אכילה בפסח והח"י הביא דברי נ"ש בסימן (תנ"ג) והנ"ל דכבר כתבתי דכל עיקר דבעי ניקור הרחיים אף דידוע שיש בהקמח הרבה רבבות יותר מן המעט הנשאר ברחיים שטחנו מקודם חיטין לתותין יש להחמיר בזה משום דאין מבטלין איסור לכתחילה ואף דאינו מתכוין לבטל כלל ואף דהוי בשעת היתר מיהו חמץ שמו עלי' מיהו גופו של טעם הזה אינו מובן דמה נ"מ אם שם חמץ עלי' או לא סוף סוף עכשיו היתר הוא והנ"ל כיון דמבואר בגמ' דהיוצא לדרך קודם הפסח מחויב לבער את החמץ א"כ חזינן דגם קודם הפסח החמץ שם איסור עליו וחל עליו חובת הביעור וכיון דשם איסור עליו לענין ביעור שלא לעבור עליו בבל ימצא ה"ה לענין ביטול בתערובות חמץ שמו עליו ואין מבטלין איסור לכתחילה וזה נכון תוך שלשים לפסח אבל קודם שלשים לפסח דאין עליו חובת ביעור חמץ ממילא חשיב היתר ול"ש בזה אין מבטלין איסור לכתחילה ודו"ק.

ב ושי' הר"ן בתשובה דבזמן היתר יכול לערב חיטין מבוקעין ברוב חיטין כשרים והרשב"א ז"ל אוסר והביא ראי' מהא דאי' במס' פסחים (מ:) האי ארבא דחיטי דטבעה בחישתא שריא רבא לזבוני' קבא קבא לישראל כי היכי דליכלינהו קודם הפסח ומדלא שריא לערבינהו בששים בחיטין שאינם מחומצין ע"כ דגם קודם הפסח חמץ שמו עליו

וחל עליו שם איסור ואין מבטלין איסור לכתחילה ויש פוסקים שהוכיחו מזה דלא מהני הביטול קודם פסח וחוזר וניעור ולענ"ד אין ראיה מזה לשי' רש"י שכ' במס' פסחים (למד.) ובחולין פ' כל הבשר דרבא ס"ל כר' יהודה דמין במינו לא בטל א"כ להכי לא שרי' רבא לערב דאין בזה תועלת כלל דחיטין בחיטין דהוי מין במינו אינו בטל אכן לדידן דקי"ל דמין במינו בטל שפיר יכול לערב חיטין המבוקעין שיהי' בטלין בחיטין הכשרים ול"ש אין מבטלין איסור לכתחילה בזמן ההיתר. איברא דקשיא לי מגמ' מנחות וכי קאמר ר' יהודה מין במינו לא בטל ה"מ היכי דאפשר לי' למהוי כותי' אבל היכי דלא אפשר לי' למהוי כותי' בטל ובהא קמיפלגי דרב חסדא סבר בתר מבטל אזלינן ור' חנינא סבר בתר בטל אזלינן ורב ע"כ לא ס"ל כרב חסדא דהא רב ס"ל במס' חולין פ' גיד הנשה (ק.) דכיון שנתן טעם בחתיכה חתיכה עצמה נעשה נבלה ואוסרת כל החתיכות מפני שהן מינה אף שאי אפשר לשחוטה שתעשה נבלה וע"כ דרב ס"ל דבתר בטל אזלינן והוי מין במינו ומה"ט כ' התוס' מנחות שם ובמס' זבחים (ע"ג:) להוכיח דרב חסדא לא ס"ל כר' חייא ע"ש ולפי"ז קשה לי מהא דאי' בפ' כל שעה (כ"ט:) אמר רב חמץ בזמנו כו' אלא במשהו כו' רב לטעמי' דרב ושמואל דאמרו כל איסורין שבתורה במינו במשהו כו' ע"ש והרי רב ס"ל בתר בטל אזלינן וחמץ אי אפשר להיות היתר בפסח דאפי' כי מיעפשא נמי אסור וחייב לבערו כדאי' במס' פסחים (מ"ה:) וע' ברמב"ם ובראב"ד ואף דלכי מיפסל מאכילת כלב יהי' היתר לא חשיב אפשר להיות כמוהו כמ"ש התוס' זבחים ובמס' מנחות (כ"ב:) ד"ה מכאן כו' דמשקין של תרומה לא חשיב אפשר להיות כחולין כיון דלכי מסרחא אין שם משקה עליהן ע"ש וה"ה ה"נ לענין אוכל בשלמא נבלה אינה בטלה בשחוטה דנהי דאי אפשר לשחוטה שתעשה נבלה מיהו עכ"פ אפשר לנבלה שתעשה שחוטה ורב ס"ל בתר בטל אזלינן והיכי דאפשר שהאיסור יהי' היתר חשיב מין במינו ונבלה מכי מיפסלה מאכילת אדם אף דלגבי טומאת אוכלין קרוי אוכל מיהו לא חשיב ראוי לגר וסר ממנו איסור נבלה ולהכי חשיב מין במינו וחשיב אפשר להיות כמוהו אבל בחמץ דחייב לבערו אפי' בעיפשה אף דבנפסל מאכילת כלב נעשה היתר הרי אז לא חשיב אוכל כלל ואין זה בכלל אפשר להיות כמוהו כיון דלכי נפסל מאכילת כלב אין שם אוכל עלי' ועפרא בעלמא הוא מה"ט דמשקה לא חשיב אפשר להיות כמוהו כיון דלכי מסרחה אין שם משקה עליו. והנ"ל עפ"י מה דאנהיר לן המקור חיים סימן (תמ"ב) הטעם דפת שעיפשה חייב לבער אף דבחמץ אכילה כתיב וכיון שעיפשה הוי שלא כדרך אכילתה אפ"ה חייב בביעור דנהי דלאו ליכא מיהו בעשה דתשביתו לא כתיב אכילה ולהכי אפי' כי מיעפשה חייב לבער ע"ש אמנם זה נכון בשיעור חמץ כזית אבל

בכל שהוא דליתא למ"ע דתשביתו ולא לאו דב"י וב"י כמ"ש הח"צ בתשובה ובלא"ה לענין מ"ע כבר כתבו דפחות משיעור ליכא מ"ע כלל א"כ שפיר אמרינן דחשיב מין במינו דהרי אפשר להיות כמוהו דלכי מיעפשא ונפסל מאכילת אדם תו ליכא איסור אכילה כיון דהוי שלא כדרך אכילתו וגבי חמץ כתיב לא יאכל והלכך אינו אסור אלא בהנאה גמורה וכמ"ש התוס' מס' ע"א (מ"ג:) ד"ה אמרו לו כו' ע"ש ומשום חיוב עשה דתשביתו נמי ליכא כיון דהוי פחות מכזית אמנם הא תינח בתוך הפסח כשנתערב בתבשיל כשהמבטל אינו ראוי לצאת בו ידי חובת מצה ואין אנו דנין רק על איסור חמץ להכי חשיב מין במינו דאזלינן בתר בטל דאפשר להיות היתר משא"כ חיטין המבוקעין שנתערבו בחיטין שאינם מבוקעין קודם הפסח בזה יש לנו לדון אם ראוי מזה לאפות מצה לצאת בו ידי חובת מצה שוב חשיב אינו מינו כיון דאותן המבוקעין נהי דבטלו לענין איסור דאין שם איסור חמץ עליהו מיהו לצאת בהן י"ח מצה אינו מצטרף ולא אפשר להיות כמוהו דהתורה אמרה בערב תאכלו מצות והחמץ אינו מצה ובמס' מנחות שם מקשה הגמ' תבלין מי קא הוי מצה ובמס' זבחים (פ:) צלוחית שנפל לתוכה מים כ"ש רא"א יזה שתי הזאות וחכמים פוסלין וכ' התוס' ד"ה תנן כו' חומרא דמי חטאת הוא דמדאו' בטל ברובא ובס' מזבח כפרה שם כ' נראה דאע"ג דאין יכול לאסור מ"מ הוא עצמו אינו נעשה כמבטל כו', ע"ש ולפי"ז שפיר ס"ל לרבא בהאי ארבא דחיטי דטבעה בחישתא דלא אפשר לערב בחיטין ולבטל משום דהוי מין במינו דס"ל לי' לרבא מין במינו לא בטל ואפי' לשי' הר"ת בתוס' מנחות שם שכ' דר' יהודה ס"ל מין במינו לא בטל זה רק בלח אבל ביבש בטל מיהו בחיטין קודם הפסח י"ל דלא בטל כיון דהוי היתר בהיתר לא בטל כמ"ש הר"ן במס' נדרים (נ"ט:) ואינו בתורת ביטול בהגיע זמן האיסור ערב הפסח אחר חצות ואז הוי קמח בקמח דחשוב לח בלח משא"כ לפי מה דקי"ל מין במינו בטל שפיר יכול לערבן ודו"ק:

ג ועוד נראה בעיני דבנידן שאלתינו קיל טפי דכבר כתבתי מ"ש הנ"ש לחלק דניקור הרחיים לא בעינן רק בתוך שלשים לפסח אבל קודם שלשים לא בעי ניקור כלל ואנא אסברא לעיל אות (א) דה"ט משום דכל עיקר דבעי ניקור הרחיים היינו משום דאין מבטלין איסור לכתחילה ואף דקודם הפסח זמן היתר הוא אפ"ה אסור משום דחמץ שמו עליו וחל עלי' חובת הביעור אצל המפרש והיוצא בשיירא תוך שלשים למועד ושי' החולקים עליו נראה דמסתבר להו דחמץ שמו עליו וחשיב איסורא כיון דהיכי דמפרש ויוצא בשיירא ודעתו לחזור אפי' מראש השנה חל עלי' חובת הביעור כש"ס פסחים (ו.) אכן זה רק בחמץ גמור אבל בחיטין שנמצאו בו ציבולוס דאין המשקה היוצא מהם

רק מי פירות דקי"ל דמי פירות אין מחמיצין ולשי' הר"ת אין מחמיצין כלל ואפי' עם מים לא חשיב רק חמץ נוקשה וע' בריף וברא"ש ובתוס' פ' כל שעה (ל"ה:) בד"ה מי פירות כו' ע"ש ואפי' לפי מה דחדית לן שארי הנוב"י בתשו' חלק או"ח סימן (כ"א) דאי אמרינן מי פירות עם מים חשיב נוקשה ע"כ ס"ל נוקשה אסור מה"ת מיהו לשי' הר"ת אפי' למ"ד נוקשה דאו' זה רק לאכילה אבל מותר להשהותו כמ"ש התוס' פסחים ריש פ' א"ע (מ"ב.) ד"ה ואלו כו' ע"ש ושארי הפ"י שם כ' דלשי' הר"ת אפי' מדרבנן מותר להשהותו ע"ש ולפי"ז בחמץ נוקשה קודם הפסח לא חל עליו שם איסור כלל וזמן היתר הוא ולכ"ע ל"ש בזה לומר אין מבטלין איסור לכתחילה. וגם אפי' נימא דבנוקשה ג"כ אין מבטלין לכתחילה זה רק היכי דאפשר דניחא לי' כגון מי פירות בעיסה שנילושה בשמן ודבש דעכ"פ ראוי ומחשיב העיסה להיות מצה עשירה משא"כ במי פירות של ציבולוס ידוע שהמשקה רע ומקלקל הקמח והעיסה ולא ניחא לבעלים בהך תערובות פשיט' דלכ"ע ל"ש בזה חשש דאין מבטלי' איסור לכתחילה ומשום חימוץ אין בזה חשש כלל כיון דאין בכיס הרחיים שום משקה של מי פירות ולזה עשו הניקור היטב ומשום מעט הקמח הנשאר זה לא יגיע אפי' לאחד ממאה רבבה.

הנלענ"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן לז

ב"ה. חיים נעימים והצלחה לבני היקר החריף ובקי מ' חיים יונה נ"י:

מכתבו עם שאלתו קבלתי והנני למלאות מבוקשו להשיב על אתר ע"ד הנשאל מחבורה שקנו ס"ת כתובה מכמה אנשים בלי שם והכתב לא תואר ולא הדר לו והלמדין נכתבין בלא תמונת ואו ע"ג וכי"ב וצעקת יח"ס מהחבורה באה אלי שרצונם לפזר ולהוסיף מעות להחליף הס"ת על ס"ת כתוב הדר כשר ומהודר:

א תשובה. מהידוע בפוסקים שצורת האותיות המוזכר בגמ' מעכבת ותמונת הלמד האמנם אינו מוזכר בגמ' שבת פ' הבונה מ"מ נראה דמעכבת שהרי אפי' התגין בשעטנ"ז ג"ץ רבו הפוסקים שכ' דהתגין מעכבין ומלבד מה שרומז לסוד הרי רע"ק דריש על קוץ וקוץ כמה הלכות וא"כ בתמונת הלמד מצינו לרז"ל בפ' חלק (ק"ו:) דדריש ג' מאות הלכות במגדל הפורח באויר וע"ש בפרש"י לכן נראה ברור דמעכבת ויען כי דעות שונות בזה כל אחד תורתו בידו אולם אפי' אי נימא דבדיעבד אינו מעכב מיהא המשנה ממה שטבעו הקדמונים הוי שינוי לגריעותא ומוכח דהנך ספרי לאו ספרי דווקנ' המה. ובמס' מנחות (מב) תפילין כו' ואינן נקחין אלא מן המומחה (ופרש"י היודע שצריך עיבוד

לשמה) ספרים כו' ונקחין מכל אדם ופרש"י דליכא בהן עיבוד לשמן ובהשקפה ראשונה קשה לי דהא אפי' לא בעי עיבוד לשמה מיהא כתיבה לשמה בעי כמ"ש הרמב"ן במס' סנהדרין דיליף מדכתיב כתבו לכם כמו דדריש גדילים תעשה לך ועיין בר"ן באלפס מס' סוכה (ט.) ויתכן דרש"י ז"ל אזיל לשיטתו דעל גוף הכתב לא בעי כונה בפי' לשמה דסתמא לשמה קיימו וכמ"ש המרדכי בשם רש"י ז"ל ועיין תוס' מנחות (מב.) ותוס' מס' גיטין (מה:) ד"ה עיבוד כו'. אך אכתי קשה לי נימא דחיישינן שמא כתב כמתעסק בעלמא ובכה"ג כל היכי דבעי לשמה פסול ולא מהני מה דסתמא לשמה קיימו דהרי הקרבנות זבחים סתמן לשמן קיימו ואפ"ה מתעסק פסול וכש"ס זבחים (מז.) ומה"ט שחיטת הקטן בקדשים פסולה כמ"ש התוס' בכ"ד ועיין תוס' פ"ק דחולין (יב:) ד"ה קטן כו'. איברא דלפי"ז קשה במס' גיטין (מה:) דתני ר"ה כו' סת"ם שכתבן כו' פסולין שנא' וקשרתם כו' למה לי הך הקישא דכל שישנו בקשירה בלא"ה תיפוק לי' משום דקטן ונכרי חשיב רק מתעסק בעלמא ואנן בעינן כתיבה לשמה ואפילו היכי דסתמא לשמה קיימו מתעסק פסול. והנ"ל כיון דמבואר בגמ' חולין שם דהקטן מחשבה אין לו מיהא מעשה יש לו ושם כ' התוס' דמעשה גמור אפי' בלא דיבור מהני ומעש' עם הדיבור מהני אפי' לשי' רש"י ע"ש:

ב ובפ"ק דפסחים (ד.) הכל נאמנים על ביעור חמץ אפי' נשים ועבדים וקטנים כו' מדאו' בביטול בעלמא סגי כו' ופרש"י ד"ה המנוהו כו' וכח בידיהם להאמינם כו' ואינו מובן מה צורך להאמינם כיון דאמרו הני אנו בדקנוהו עכ"פ ספקא איכא שמא בדקו וכדבריהם עשו וכיון דבדיקת חמץ מדרבנן ממילא אזלינן לקולא דבכל דוכתא קי"ל ספק דרבנן לקולא ושם (ט.) התעוררו התוס' בד"ה כדי כו' גבי חמץ אמאי לא אמרינן אתי ספק ומוציא מידי ודאי בדיקה מדרבנן כו' ע"ש וכ"ש לפימ"ש הרמ"א ביו"ד סימן (קכ"ז) דבדיקת חמץ לא חשיב איתחזיק איסורא ע"ש. והתוס' בפ' בכל מערבין (לא:) כ' בד"ה כאן כו' דהא דגבי חמץ המנוהו רבנן בדרבנן היינו בבית שלהם דרמו עליהו ע"ש והתעוררו לפרש"י דמדאו' בביטול בעלמא סגי משום דכתיב תשביתו ולא כתיב הבערה משמע השבתה בלב וכ"כ הר"ן והוסיף רש"י ביאור ענין הביטול דמחשבו כעפר ובתשו' מוהרי"ק שורש (קמ"ב) האריך לבאר שי' רש"י דמצינו ביטול כזה לענין שבת וסוכה תבן וביטלו בפ"ק דסוכה (ד.) וכיון דקטן אין לו מחשבה א"כ ל"ש לומר הימנוהו רבנן בדרבנן דמה"ת בביטול בעלמא סגי כיון דהבית שלהם ולא מהני גבי קטן הביטול בלב ואני הוספתי להקשות מהא דאי' בפ"ג דמס' פסחים (מה:) כופת שאור שיחדו לישיבה בטלה מדאמר רשב"א בטלה מכלל דת"ק סבר לא בטלה כו' וכ' התוס' בד"ה

כופת כו' ונראה לר"י דכי היכי דפליגי לענין טומאה כו' וביאר זקני המהרש"א דרשב"א סבר כי היכי דלענין טומאת מדרס סגי במחשבה ה"נ לענין חמץ בטלה מתורת אוכל ונעשה כלי ות"ק סבר כו' ולא גמרינן דין חמץ מדין טומאה כו' ע"ש. ובמס' טהרות (פ"ח מ"ו) גוזל שנפל לגת כו' חישב עליו חש"ו טהור ובמס' חולין (יב.) כ' התו' דקטן אין לו מחשבה ואפי' עם הדיבור לא מהני וכיון דלא מהני מחשבת הקטן להחשיבו מאכל שיקבל טומאת אוכלין מכ"ש דלא מהני מחשבת הקטן להפקיע מתורת מאכל ולשוי' כעפרא בעלמא וא"כ ל"ש לומר מדאו' בביטול בעלמא סגי דהא הקטן אין לו מחשבה והביטול של קטן מידי משא אית בי'. והנ"ל בזה כיון דעכ"פ מחשבה עם המעשה מהני בקטן מה"ת א"כ ה"נ לענין איסור חמץ כיון דהביטול הוא עם הבדיקה חשיב מעשה במחשבה תחילה והבדיקה מעשה מוכיח על מחשבתו שמקיים מ"ע דתשביתו. מיהא זה נכון אי אמרינן הימנוהו רבנן בדרבנן שבודאי עשו כדבריהם ויש כח ביד חכמים להאמינם אבל אי נימא דלא מהימנא בתורת ודאי אלא דעכ"פ ספק איכא א"כ הוי ספק דאו' כיון דאי לא בדקו לא מהני הביטול כלל. ואין להקשות כיון דלא ראינו שבדק נימא דל"ש לומר המנוהו רבנן בדרבנן דניחוש שמא לא בדק ולא מהני הביטול שלו וא"כ כי המנוהו שבדק הרי המנוהו בדאו' אמנם הדבר נכון דהא דאמרינן בעלמא הקטן לא מהימן זה רק. היכי דאפי' נאמין לו שכדבריו כן הוא נוגע הנאמנות על איסור מה"ת אבל לגבי בדיקת חמץ עיקר בדיקת חמץ הוא תיקון חכמים שאמרו המבטל צריך לבדוק אלא בקטן דביטול שלו לא מהני מה"ת אלא עם הבדיקה וכל שאנו מאמינים להקטן על הבדיקה תו מהני גם הביטול שלו ודו"ק:

איברא דקשה לי לפי מה דאי' בירושלמי תרומות (פ"א) הובא בתוס' פ"ק דחולין שם גבי חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה ואחד מהם קטן ומקשה ע"ז ויוכיח המעשה על מחשבה כמו בהעלום לגג ומשני את שכתוב בו מחשבה כו' ע"ש וא"כ ה"נ גבי ביטול חמץ כיון דכתיב תשביתו התורה הקפידה על מחשבה שבלב שיבטל החמץ בלבו לשוי' כעפר זה הוי כתרומה דכתיב בי' מחשבה ולא מהני אפי' עם המעשה. אמנם נכון היטב דשאני תרומה דכתיב בי' ונחשב והפרשת תרומה בלי מחשבה לא מהני נמצא דהמעשה אינו מועלת כלל משא"כ גבי השבתה של חמץ נהי דהביטול בלב מהני וזה בכלל השבתה מיהא השבתה בפועל פשיט' דמהני והבדיקה והביעור הוא בכלל תשביתו ומה"ט כ' הר"ן דלשי' רש"י הבדיקה נמי מדאו' היכי דלא ביטל החמץ. ועוד י"ל עפ"י מ"ש הרמב"ם בה' ברכות (פי"ב) דלהכי מברך על ביעור משום דמיד שגמר בדעתו לבער ולבטל נעשה המצו' דתשביתו א"כ הבדיקה והביעור גופי' חשיב ביטול

והוא בכלל השבתה. ולפימ"ש התוס' בשם הירושלמי דעיקר החשש בקטן וכן בנשים גבי חמץ דאיכא טרחא יתירה יש לחוש דלמא לא בדקו בחורין כדין וכ' התוס' ריש פ' כל שעה (כא) ד"ה ואי אשמועינן חי' משום דמצנעה כו' ואין זה מצוי כיון שאינו יודע היכן הוא כו' דכל כמה דלא משכחת לה לא עבר בב"י ע"ש וביאר הפ"י דהיכי דלא בדק כלל חשיב מצוי כיון דמשתמשין שם מיהא היכי דקיים מ"ע מדבריהם ובדק הבית אלא דחי' אכלה ומשיירה ומצנעה עכ"פ לא חשיב מצוי ע"ש ולפי"ז כיון דעכ"פ הקטן מהימן על הבדיקה נהי דחיישינן שמא לא בדק יפה עכ"פ לא חשיב מצוי וע"י אמירה דהני יצא הבית הזה מכלל ודאי חמץ ולא קרינן בי' ולא ימצא שהרי עכ"פ אינו מצוי ולא גרע מחי' דאכלה ומצנעה דלא חשיב מצוי וכל כמה דלא משכחת לה לא עבר בב"י ואף דחכמים תקנו בדיקה יפה בחורין ובסדקין ומוטל על הבעלים מ"ע דרבנן לענין זה שפיר אמרו בגמ' המנוהו רבנן בדרבנן ומהימן הקטן על הבדיקה וממילא מהימן על הביטול כיון שאין בזה טרחה והביטול עם הבדיקה מעידין זע"ז ומהני מחשבה עם המעשה ודו"ק:

ושארי הצל"ח התעורר בהא דאי' בפ"ק דפסחים הבודק צריך שיבטל ולשי' הרמב"ם אין צריך לבטל דהביעור בעצמו הוי ביטול בלב ע"ש ולענ"ד י"ל עפ"י מ"ש במה דאי' במס' תרומות (פ"ג) המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר כו' לא אמר כלום וכ' התוס' פסחים (סג.) ד"ה המתכוין כו' דברים שבלב הם ע"ש והקשיתי דהא תרומה מהני במחשבה ול"ש לומר דהוי דבר שבלב והנ"ל דודאי אלו לאהי' אלא מחשבה לתרומה בלי אמירה מהני מחשבתו שחל התרומ' במחשבה מיהו כיון דנתכוין לומר לא גמר בלבו שיהי' חל התרומה במחשבה עד שיוציא בשפתיו ולהכי לא מהני מחשבתו לנגד הדיבור ולפי"ז באיסור חמץ נמי יתכן שהביעור סותר מחשבתו דאלו גמר בלבו דמשוי לי' עפרא בעלמא א"כ אין צריך ביעור דרחמנא אמרה תשביתו חמץ ולא אמרה תשביתו עפר אכן זה נכון עד שלא תקנו חכמים דבעי בדיקה וביעור בפועל מיהא אחר תיקון חכמים דבעו ביטול ובדיקה שניהם מתאימים זה לזה. ובהכי ניחא לי מה דקשאי לי במה דמוכח בגמ' פסחים (מה:) דת"ק סבר כופת שאור שיחדו לישיבה לא בטלה מתורת אוכל ולא גמרינן דין חמץ מדין טומאה כנ"ל ובמס' עירובין (עח.) אמרו בגמ' טומאה אשבת קא רמית שאני איסור שבת דאפי' ארנקי מבטל ובפ"ק דמס' סוכה (ד.) כרים וכסתות לא הוי מיעט ואע"ג דבטלינהו בטלה דעתו אצל כל אדם וכ' התוס' לא דמי לארנקי כו' ע"ש ולפי"ז קשה לי דלגבי חמץ דאיכא איסור ב"י וב"י יש לנו לומר דאם מהני יחדו לישיבה לענין טומאה דאמרינן דבטלה מתורת אוכל מכ"ש בחמץ דמהני הביטול להפקיע מתורת אוכל והיכי דאיכא איסורא אמרינן אפי' ארנקי מבטל. והנ"ל דה"ט דהת"ק ס"ל דלא בטלה כיון

דרבנן תקנו לבער החמץ והתורה אמרה תשביתו שאור דהמצו' באה עלינו לשוי' כעפר בעלמא וכיון דהוא מיחדו לישיבה חזינן דחס עלי' וכיון דהריעותא לפנינו שלא עשה כתיקון חכמים להכי ס"ל דלא גמרינן חמץ מטומאה ולא בטלה מתורת אוכל דהמעשה מוכיח על מחשבתו דהביטול מתורת אוכל אינו בלב שלם לקיים מ"ע דתשביתו ודו"ק:

ג ועפי"ז אמרתי דלהכי לענין כתיבת סת"ם אמרו בגמ' פ' הניזקין דהקטן והנכרי פסולין מטעם דכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה ולא אמרו בפשיטות משום דבעי לשמה והקטן אין לו מחשבה ואפי' היכי דסתמא לשמן קיימי מחשבת קטן גרע דחשוב מתעסק וכמ"ש התוס' חולין ולהנ"ל נכון כיון דכתיבת סת"ם מוכרח להיות נכתבין כתיב' תמה ודקדוק היטב בתגין וצורת האותיות וכי"ב א"כ המעשה מוכיח שאין זה מתעסק בעלמא כי אם מלאכת שמים. וזה נראה מכוון בלשון הגמ' מנחות ספרים יש להם בדיקה ונקחין מכל אדם היינו כיון דבדק וראה שהכתיבה הוא כתיקון ספרי דווקני להכי נקחין מכל אדם דליכא למיחש דלמא כתבו כמתעסק שהרי הלין כתבא מוכח שנכתב בכונה וממילא אמרינן סתמא לשמן קיימו ותפילין אין להם בדיקה לפיכך אינם נקחין אלא מן המומחה שהוא יודע דבעי עיבוד לשמה דעל העיבוד אין לנו עד מוכיח כלל שנעשה לשמה לפי מה דקי"ל כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה כ' התוס' שם דלשי' רש"י גם ס"ת אינה נקחית אלא מן המומחה מיהו יש לסמוך בזה שרוב ספרי המצויין אצל ס"ת בקיאין בזה וזה מהני מן הסתם באין ריעותא לפנינו אכן בנידן שאלתינו קלקול הכתב מוכיח שנכתב בקלות המרוץ ולא תואר ולא הדר לו שוב יש לנו לחוש שכתבה כמתעסק בעלמא ושמא לא למד צדק ושמא שכח או זדונו בחבו ואין יראת ה' בלבו ול"ש בזה לסמוך על הרוב ספרי מגמר גמירי וישרי לב דהרי הריעותא לפנינו וסברא זו מבוארת בכ"ד ומקור מש"ס ריש פ"ב דכתובות (ט"ז:) רוב נשים כו' וזו הואיל ואין לה קול איתרע לה רובא. ובהכי ארוחנא לישב מה שהקשיתי בש"ס יבמות ריש האשה בתרא (קי"ט.) לא תנשא אמאי כו' ורוב נשים מתעברות ויולדת כו' מתני' ר' מאיר היא ובמס' נדה (כ"ט.) מקשה הגמ' לימא הלך אחר רוב נשים ורוב נשים ולד מעליא ילדן ומשני מתני' בשלא הוחזק עוברה וקשה שהרי אפי' באשה שהלכה ולא ידעינן ולא ראינו ולא שמענו שנתעברה סהכינן בזה דרוב נשים מתעברות ויולדות ומכ"ש בראינו שילדה אלא שלא הוחזקה עוברה דודאי יש לנו לומר דאזלינן בתר הרוב ורוב נשים ולד מעליא ילדן ולפימ"ש א"ש דבנידן דש"ס יבמות גבי האשה שהלכה אין ריעותא לפנינו להכי סמכינן על הרוב משא"כ במס' נדה דחזינן שהפילה והרי הריעותא לפניך שאשה זו אינה מן הרוב וע' תוס' יבמות (ל"ז) ד"ה וזו כו' וע' בספרי ראש המזבח חי' זבחים (כ"ט.) ובנידן שאלתינו הואיל ונראה

בעליל שאין הסופר מן הרוב המומחין ויראי ה' יש לחוש שקלקל ותיקן בחק תוכות וכי"ב ודו"ק:

ד ובמה שיח"ס רצונם להחליף על ס"ת נאה הנה בש"ס ב"ק (ט) במה שאמרו בגמ' הדור מצו' עד שליש פרש"י שאם מוצא שני ס"ת לקנות כו' ויקח את ההדר והרא"ש במס' סוכה פ' לולב הגזול הביא הש"ס דב"ק וכ' לפרש אם קנה לולב ונזדמן לו אחר כו' ע"ש ומרן הב"י הבין שיש חילוק דעות בין רש"י להרא"ש שלרש"י ז"ל דוקא אם עדיין לא קנה אך אז יש מצו' לקנות את ההדר אבל אם כבר קנה אינו מחויב למכור ולקנות כמ"ש הב"י או"ח סימן (תרנ"ו) ע"ש ולענ"ד אין מחלוקת בזה כלל אך הרא"ש דמצייר באתרוג שפיר מפרש באם קנה מחויב למכור ולקנות את ההדר בתוספת דמים עד שליש אכן רש"י ז"ל דמצייר בס"ת לא הי' בידו לפרש אם כבר קנה דהרי קי"ל אין מוכרין ס"ת ואפי' ס"ת ישן לקנות בו חדש ואפי' החדש אינו מעוכב אלא לתת דמים כדאי' במס' מגילה (כ"ז.) אבל תורה בתורה לא ע"ש וע' ש"ע או"ח סימן (קנ"ו ס"ו) והנה במ"ש הב"י דאם קנה אינו מחויב למכור ולקנות לכאורה קשה לי מהא דאי' במס' מנחות (ס"ד.) הי' לפניו שתי חטאות כו' שחט כחושה כו' ולא עוד אלא שאומרים לו הבא שמינה לכתחילה ושחוט הרי אף שכבר נשחטה הכחושה אעפי"כ מחויב לשחוט שמינה ע"ש ואין לומר צורך גבוה שאני שהרי מסיק הגמ' בפ"ק דמנחות (ה:) אטו מילה צורך הדיוט הוא ע"ש. והנ"ל דשאני התם דכל כמה דלא נזרק הדם לא נגמר בכשרות וכל כמה דלא נתקבל הדם לא אמרינן כל העומד לזרוק כזרוק כמ"ש התוס' חולין (פ:) ד"ה דכמה וממיל' בשחט כחושה אמרינן דמחויב להביא שמינה אבל בקנה ס"ת משעה שקנה יצא חובת מ"ע וכבר קיים המצו' ואסור למכרו וזה נכון היכי דקנה ס"ת הכשר באין חשש פסול משא"כ בנידן שאלתינו שיש לחוש שלא יצאו ידי חובת המצו' כלל ע"כ מחויבים להדר המצו' ולקנות ס"ת כשרה ומהודר ודו"ק:

ה וחזינא לרב גדול הוא נהי גיסי ה"ג ז"ל שכ' בתשו' הנספחת לס' נחלת יעקב והתעורר במה שאנו נותנין לסופר לכתוב ס"ת ויוצאין בזה מצות וכתבתם לכם כמ"ש הרמב"ם וגם אנו יוצאין ידי חובת קריאה בציבור אף בפ' זכור שהוא דאו' הא אין ע"א נאמן להוציא מחזקה ואיך פוטר א"ע מחזקת החיוב שחל על האדם ולהנ"ל הדבר נכון דאף דמבואר בש"ס עירובין (צ"ו:) המוציא ציצית בשוק פסולין דטרח אינש לעשות פתילי חיטין כעין ציצית אבל בס"ת דהלין כתב' מעיד הפעולה על פועלה שנכתב בכשרות לשם קדושת ס"ת דמי פתי יטריח א"ע בעבודה קשה לדקדק באותיותי' עם התגין ופתיחה וסתומה עפ"י התורה והמצו' ולמה יחטיא המטרה לכתוב שלא לשמה. ומבלעדי זאת נכון הדבר

היטב עפ"י מ"ש בחי' בפ' האשה רבה (צ"ד:) בפרש"י ד"ה וגיסו בעל אחות אשתו ובא ע"א ואמר לו מתה אשתך ולזו אמר מת בעלך כו' והתוס' כ' בד"ה ואע"ג כו' ומיירי באמרו לו שני עדים שמתה אשתו ועד אחד על גיסו אבל בע"א על מיתת אשתו אינו יכול לישא אחותה וע' במהרש"א שם ובב"י באה"ע כ' דרש"י לא ס"ל כהתוס' והוא פלאי דהא משנה מפורשת הוא אין האיש נאמן לומר מת אחי שאייבם את אשתו ולא מתה אשתי שאשא את אחותה ובגמ' שם (צ"ד.) דייק הש"ס הא עד אחד מהימן פרש"י ד"ה סיפא כו' בתמי' מי מהימן ע"א לומר מתה אשתך לישא את אחותה. והנ"ל עפ"י מה דאי' בפ' עשרה יוחסין (פ) סוקלין ושורפין על החזקות והרמב"ם בה' סנהדרין פט"ז) כ' דא"צ שני עדים למלקות אלא בשעת מעשה אבל האיסור עצמו הוחזק בעד אחד כיצד אמר ע"א חלב כליות הוא אשה זו גרושה היא ואכל או בעל בעדים אחר שהתרו בו ה"ז לוקה אעפ"י שעיקר האיסור הוחזק בע"א ע"ש ובפ' החולץ (ל"ט:) אישתמודעינהו פליגי בה רב אחא ורבינא ח"א בעדים וח"א אפי' קרוב והלכתא גלויי מלתא בעלמא הוא וכ' הרי"ף דאפי' אשה או קרוב מהימן משום דלא אמלתא דאיסורא ולא אממון קא מסהיד אלא גילוי מלתא בעלמא וע' ב"י אה"ע סימן (קס"ט) ובב"י סימן (קנ"ז) הביא מ"ש הריב"ש תשו' סימן (קפ"ב) שנראה לו לפי לשון הרי"ף שאין אשה וקרוב נאמן לומר זה אחיו כשמעידין כן בשעת מעשה אלא שאם אמרו כן קודם מעשה שאז אין מעידין לא על ממון ולא על איסור ע"ש. ועפי"ז מכוון היטב לשון הש"ס אין האיש נאמן לומר כו' שאשא את אחותה מבואר מזה שמעיד לתכלית הזה הרוצה שישא את אחותה ובזה מסתבר דאינו נאמן להתיר המוחזק אצלינו באיסור כיון שמעיד ביחוד להפקיע חזקת האיסור אכן רש"י ז"ל דקדק בלשונו שכ' לפרש וגיסו בעל אחות אשתו ובא עד אחד ואמר לו מתה אשתך ולזו אמר מת בעלך מזה נראה בעליל דבשעה שהעיד לזה שמתה אשתו לא הזכיר לו שגיסו בעל אחות אשתו מת נמצא דלא העיד לא על ממון ולא על איסור ובזה שפיר מהימן:

ובפ' האשה שלום (קי"ז.) אר"נ באת לב"ד ואמרה מת בעלי התירוני להנשא ונותנין לה כתובתה תנו לי כתובתי אף להנשא אין מתירין אותה מ"ט אדעתא דכתובה אתאי ע"ש. וממילא יצא הדין לגבי סופר סת"ם דבשעה שהקונה לוקח הס"ת אטו שואל ממנו אם הס"ת כשר לקרות בו ולצאת בו י"ח מצו' של וכתבתם הדבר ידוע וברור שכל כותב סת"מ כותב לשם קדושת ס"ת ומקדש האזכרות וזה אינו נוגע לעדות ממון או להוציא חזקת החיוב של אחרים וזה רק היכי דאין שום ריעותא לפנינו אבל היכי דהכתב מוכיח

ההיפך שלא נסתם רק כמתלמד ונער יכתבם המנוער מחכמה וריק מיראת ה' פשוט שטוב הדבר לבחור בטוב ולקיים מצוה זא"ו שיהי' עצהיו"ט ונאה.
הנלע"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן לח

ב"ה. דרוש ליו"ט:
בש"ס ביצה (ז:) פסקא ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה אמר רב יהודה והוא שיש לו דקר נעוץ מבעוד יום והא קא עביד כתישה כו' והא קא עביד גומא כדר' אבא דאמר החופר גומא וא"צ אלא לעפרה פטור. וברמב"ם ה' יו"ט (פ"ב) כ' וז"ל מי שהי' לו דקר נעוץ מעיו"ט ונתקו ביו"ט ה"ז מותר לכסות משמע דוקא נתקו בדיעבד אבל לכתחלה אסור וזה נגד משנתינו דתנן ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה ע"ש בלח"מ. וחלקי אמרה נפשי רואה אנכי דברי הרמב"ם מבוארין בירושלמי ביצה פ"ק (ה"ג) דאי' שם ר' חיי' בשם ר' יוחנן המבשל נבלה ביו"ט אינו לוקה שהותר מכלל בישול ביו"ט ר"ש בן לקיש אמר לוקה שלא הותר מכלל בישול אלא לאכילה בלבד התיב ר' אבא בר ממל על הא דר' יוחנן מעתה החורש ביו"ט אינו לוקה שהותר מכלל חרישה ביו"ט ר' יוסי בשם ר' אילא לא הותרה חרישה כדרכה ר' שמי אמר קומי ר' יסה ר' אחא בשם ר' אילא דר' שמעון הוא דאמר עד שיהא לו צורך בגופו של דבר ופי' בק"ע והפ"מ מעתה החורש ביו"ט אינו לוקה שהותר מכלל חרישה ביו"ט דהרי אי צריך לכסות דם חי' או עוף מותר לחפור ולכסות ומשני דהא דתנן יחפור ויכסה דר"ש היא דס"ל מלאכה שאין צריך לגופה כגון הכא שאין צריך לחרישה ולא לגומא אלא לעפרה אינו חייב עליו ע"ש:
והנה דברי הירושלמי מופלאים דהא בחופר גומא ואין צריך אלא לעפרה אפי' לר' יהודה פטור דהוי מקלקל כדאי' בפ"ק דחגיגה ובפ' כ"ג (ע"ג:). והנ"ל בזה עפ"י מ"ש התוס' פ' האורג (ק"ה:) ד"ה הא כו' דהיכא דאיכא מצו' חשיב מתקן כו' אע"ג דלקמן משמע דלר"ש צורך מצו' לא חשיב תיקון כו' התם בא התיקון לבסוף כו' ושם (ק"ו.) תני ר' יוחנן כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר כו' והתנן כל המקלקלין פטורין מתני' ר' יהודה ובריית"א ר"ש כו' ולר' יהודה התם מתקן הוא דאמר ר"א מה לי לתקן מילה כו' ופרש"י מתני' ר' יהודה הוא דאמר מלאכה שאין צריך לגופה חייב עלי' הלכך חיובא דחובל בצריך לכללו ומבעיר בצריך לעפרו דאעפ"י דמקלקל הוא אצל מלאכה עצמה מתקן הוא אצל אחרים ולר' יהודה כה"ג מלאכה היא משום תיקון אחרים ושי' התוס'

שם דלר' יהודה אפי' בצריך לאפרו פטור דאין זה תיקון דאין דרך לשרוף גדיש בשביל האפר ושם בתוס' ד"ה מה כו' דכי היכי דבישול סממנין לצורך צביעה חשיב תיקון ה"נ בישול פתילה כו' חשיב תיקון משום מצו' ע"ש. ובחי' ר"ן כתוב וכל אחד מאלו מקלקל בעצמה של מלאכה כו' ויש תיקון חוץ לגופו של דבר שמקיים המצו' ע"ש. ולפ"ז א"ש דנהי דבעלמ' החופר גומא וא"צ אלא לעפרה פטור דמקלקל הוא מ"מ היכי דחופר לצורך מצו' חשיב מתקן והרי ההולך במדבר או בספינה ואין לו במה לכסות שורף בגד ושוחק דינר זהב ומכסה כדאי' בפרק כיסוי הדם (פ"ח:) וממילא בשחט ביו"ט ואין לו במה לכסות וחופר בדקר ומכסה חשיב מלאכה דנהי דמקלקל בגופה של מלאכה מ"מ לר' יהודה דס"ל מלאכה שאין צריך לגופה חייב עלי' ותיקון מצו' חשיב תיקון תו לא חשיב מקלקל ואפי' לר"ש היכי דבעי לכסוי הדם במקומו וא"א לקפלו א"כ בא תיקון המצו' בשעת המלאכ' וחשיב תיקון מיהו כבר כ' התוס' שבת שם. לחלק דמבעיר וצריך לאפרו המלאכה הוא לצורך האפר משא"כ חופר גומא אין הגומא צריכה לגופה כלל דאין הגומא צריכה לגופו כלל. ולפי"ז א"ש היטב דבגמרא דילן פריך והא קא עביד גומא וחייב משום בונה אבל משום חופר ל"ש לאקשויי כיון דמוקי לה בדקר נעוץ שפיר משני הש"ס כדר' אבא דאמר החופר גומא ואין צריך אלא לעפרה פטור אפי' לר' יהודה משום דהוי מקלקל ול"ש לומר כיון דעביד מצוה לכסוי דם חי' ועוף. דז"א דהא גופה של מלאכה הוא הגומא דחשיב בונה אין בה צורך מצוה כלל אכן הירושלמי דבעי להוכיח מהא דתנן חופר בדקר ויכסה משמע אפי' היכי דבעי לכסוי הדם במקומו ואפי' בלא דקר נעוץ הרי דהותר החרישה ביו"ט והחופר היא גוף המלאכה דמרפוי' ארעא גופה של מלאכה הוא צורך מצו' וחשיב תיקון לכ"ע דנהי דמקלקל בעצמה של מלאכה מתקן הוא אפי' לר"ש בתיקון המצוה מיהו עכ"פ הוי מלאכה שא"צ לגופה לפרש"י וכמ"ש הרשב"א שם דמה"ט קבורת מת מצוה חשיב מלאכה שאצ"ל לר"ש אף דעביד מצוה ע"ש. ובהא דמקשה בגמ' והא עביד גומא פרש"י וחייב משום בונה וכי משני כדר' אבא כו' פרש"י דכיון דאין צריך אלא לעפרה ולא לגומא אינו בונה ולא חורש אלא מקלקל כו' משמע מפרש"י דס"ל דאפילו חופר בלי דקר נעוץ פטור דהוי מקלקל וזה סותר הירושלמי הנ"ל: והנ"ל עפ"י מ"ש לתרץ שי' הרמב"ם שכתב בה, שבת (פי"ב) המכבה כ"ש חייב כו' המכבה גחלת של עץ אבל המכבה גחלת של מתכת פטור ואם נתכוין לצרף חייב והוא תולדת מכבה וכתב הראב"ד ואם היא מכבה למה אינו חייב כו' ואפי' לא יהא צריך לצרופו הא איהו ס"ל כר' יהודה דמלאכה שא"צ לגופה חייב עלי' ע"ש. וכבר הק' התוס' שבת (מ"ב) ובמס' יומא (ל"ד:) דר' יהודה ס"ל דמלבנין עששיות של ברזל להחם המים

ביוה"כ בשביל כה"ג ומשמע דאפי' בודאי מצרף והא ר"י ס"ל מלאכה שא"צ לגופה חייב ע"ש. והנלענ"ד בזה עפ"י מ"ש התוס' פ' כלל גדול (ע"ג:) אהא דאמר ר"כ בזומר וצריך לעצים חייב שתים דאפי' לר' יהודה דמחייב במלאכה שא"צ לגופה בעי צריך לעצים דלא מקרי קוצר אלא בענין זה ע"ש ואתבונן על דבריהם והנ"ל בסברתם דאפי' ר' יהודה דס"ל מלאכה שא"צ לגופה חייב זה רק בעושה פעול' בכמות דומה ממש למלאכ' שהיתה במשכן משא"כ בעושה התולדה דאינו עושה בכמות הפעולה שהיתה חשובה מלאכה במשכן וכל עיקר שחייב עלי' מפני שהתולדה דומה באיכות להאב כמ"ש הרב המגיד והלח"מ בה"ש (פ"ז) ע"ש. וכיון דעושה מלאכה שא"צ לגופה א"כ גם באיכות אינו דומה להך מלאכה שהיתה חשיבה במשכן שכל מלאכה שהיתה במשכן הי' צורך לשרשה וגופה של מלאכה כמ"ש התוס' שבת (צ"ד.) ובירושלמי פ' כלל גדול אי' קצר לצורך עשבים חייב משום קוצר ואינו חייב משום מייפה את הקרקע לא צריכה אלא בקצר לייפות את הקרקע מהו שיהא חייב משום קוצר ומשום מייפה את הקרקע והדברים סתומים ואנהיר לן הא מילתא בגליון הש"ס שם להג' מהרמ"ז ז"ל עפ"י מ"ש הר"ן ספי"ד דשבת בד"ה ולפיכך כו' לפי שסחיטה זו אינה אב מלאכה אלא תולדה היא כעין מפרק שהיא תולדה דדש ולא דמי לדש אלא היכי שצריך למשקה ע"ש ולפי"ז בקוצר לצורך עשבים פשיט להירושלמי דפטור משום יפוי קרקע כיון דיפוי קרקע אינו אב מלאכה כי אם תולדה דחורש ואם אינו צריך אין כאן מלאכה כלל דלא דמי לחורש אבל בקצר לייפות חייב משום קוצר דאב בפני עצמו הוא ע"ש ודברי פח"ח. איברא דבאמת לא דמי כלל למ"ש הר"ן דבשלמא בסחיטה והמשקה הולך לאיבוד שפיר כ' הר"ן דאין כאן מלאכה כלל דאין זה תולדה דדש דבדישה האוכל נשאר אצלו קיים ואין לנו נפקותא אם הוא צריך לגופה של מלאכה או לא אבל בסוחט והמשקה הולך לאיבוד אין כאן מלאכה וכן מוכח בתוס' כתובות (ו.) ד"ה האי כו' ע"ש. וממילא ה"ה בקוצר לצורך עשבים והוא מייפה את הקרקע שפיר יתכן דלר' יהודה דס"ל מלאכה שא"צ לגופה חייב עלי' ה"נ דחייב משום יפוי הקרקע כיון דעכ"פ נהנה ביפוי הקרקע. אכן לפי מה שבארתי דברי התוס' דפ' כלל גדול דדוקא זומר וצריך לעצים חייב משום קוצר אבל באין צריך לעצים פטור אפי' לר' יהודה הביאור בירושלמי נכון היטב כנ"ל. ולפי"ז א"ש דברי הרמב"ם בה' שבת דבשלמא מכבה גחלת של עץ שזה הוא אב מלאכה שהכיבוי היתה במשכן לצורך פחמין א"כ אפי' במכבה בשביל שלא יזיק ברה"ר מ"מ לר' יהודה חייב דס"ל מלאכה שא"צ לגופה חייב עליו אבל במכבה גחלת של מתכת וכן בהאי דמס' יומא דמלבנין עששיות להחם המים אפי' בודאי מצרף זה הוי רק תולדה של מכבה להרמב"ם ולרש"י

והראב"ד מצרף תולדת מכה בפטיש והעושה תולדה ואין צריך לגופה אפי' לר' יהודה פטור דלא חשיב מלאכה כלל וז"ב בעזה"י ובמסכ' ביצה (כ"ג:) מהו לעשן כו' מפני שהוא מכבה כו' פרש"י והוא אב מלאכה ואינו מובן מה בעי רש"י בזה ולפימ"ש א"ש היטב דהש"מ שם הק' על פרש"י דהא הוי מלאכה שא"צ לגופה דהא אין רצונו בכיבוי לעשות גחלים ואין זה קושיא דיתכן דס"ל כר"י מיהו עכ"פ בתולדה גם ר"י ס"ל דמלאכה שא"צ לגופה פטור ולהכי פרש"י והוא אב מלאכה ודו"ק. ולפי"ז א"ש דכי מקשה הגמ' ביצה אהא דתנן יחפור בדקר והא עביד גומא לא מצי להקשות והא איכא משום חורש אפי' לשי' הפוסקים דבדקר נעוץ נמי איכא משום חופר דיתכן דחופר הוי רק תולדה דחורש וכדאי' מפורש בירושלמי פ' כלל גדול (ה"ב) וכיון דא"צ אלא לעפרה כ"ע ס"ל דפטור ולא חשיב מלאכה כלל ולהכי מקשה והא קא עביד גומא וגומא הוי אב מלאכה שהיתה במשכן כדאי' בריש פ' הבונה וכן הוא מפורש בתוס' שבת (צ"ד.) א"כ אפי' א"צ לגופה עכ"פ חייב לר"י אכן כי משני הש"ס כדר' אבא פרש"י והוי מקלקל ממילא אין כאן מלאכה כלל לא משום בונה ולא משום חורש ול"ש לומר דחופר לצורך מצו' הוי מתקן לר"י דז"א דכל עיקר דס"ל לר' יהודה דתיקון מצו' מהני זה רק משום דס"ל מלאכה שא"צ לגופה חייב ממילא אפי' אם אין התיקון בגופה של מלאכה רק לצורך מצו' נמי חשיב מתקן אכן בחופר דהוי רק תולדה וגם ר"י ס"ל דלא חשיב מלאכה אלא בצריך לגופה ממילא לא שייך לומר דהמצו' חשיב תיקון דאכתי יש בזה משום אין צורך לגופו לשי' רש"י בפרש"י שבת (ק"ו.) וזה נכון לשי' הפוסקים דחופר הוי רק תולדה אכן הרמב"ם כ' להלכה דחופר הוי אב מלאכה וס"ל כר"י דמלאכה שאצ"ל חייב עליו וכ' והלכה דמקלקל בחובל ומבעיר פטור וע"כ דס"ל כר"י דתיקון מצו' מחשיב תיקון גמור ממילא אם שחט לא יכסה אלא דיעבד בנתקו דהוי מתקן ע"י המצוה וז"ל הרמב"ם ה' שבת (פ"ז ה"ב) כל אלו המלאכות וכל שהוא מענינם המה הנקראין אבות מלאכות כיצד הוא ענינם אחד החורש או החופר או העושה חריץ ה"ז אב מלאכה וכ' הכ"מ כ' הרמ"ך כו' דלא הוי במשכן קרי לה תולדה וחופר כו' לא הי' במשכן ע"ש. ונפלאתי שהרמ"ך מקשה מצד סברא ובאמת הדין מבואר בירושלמי פ' כלל גדול דהחופר והעושה חריץ או הנועץ הוא תולדה דחורש. אכן הרמב"ם מפרש מה שאי' בגמ' דילן במס' שבת (ע"ג:) החופר והחורש והחורץ כולן מלאכה אחת הן הכונה שענינם אחד וכלן אבות וכן הוא בחי' הר"ן וכן הוא באור זרוע ה' שבת (סימן נ"ד) ונראה דבהכי פליגי האמוראים בירושלמי ביצה שהבאתי לעיל בהא דמקשה על הא דתנן יחפור בדקר מעתה החורש ביו"ט אינו לוקה שהותר מכלל חרישה ביו"ט ומשני ר' יוסי בשם ר' אילא לא הותרה

חרישה כדרכה. הביאור יתכן בזה דס"ל חופר לא הוי חרישה ממש אלא תולדה שדומה באיכות הנפעלים דמרפוי ארעא וכיון דהוי מלאכה שאין צריך לגופה אפי' לר' יהודה לא חשיב מלאכה ור' אחא בשם ר' אילא דמשני דר"ש הוא אבל לר' יהודה חשוב מלאכה אפי' באינו צורך לגופה ה"ט דס"ל חופר הוי אב מלאכה ואי משום דמקלקל כיון דעושה מצוה חשיב מתקן ודו"ק. ודע דשי' רש"י בפ"ק דביצה (י"ב:) דאמרינן מתוך שהותרה לצורך הותר שלא לצורך אפי' שלא לצורך כלל והתוס' השיגו והרבו להקשות על פרש"י ומהירושלמי הנ"ל דמקשה מעתה החורש ביו"ט אינו לוקה שהותר מכלל חרישה ביו"ט מוכרע ומבואר כשי' רש"י דאפי' שלא לצורך כלל נמי אמרינן מתוך ושי' התוס' נ"ל לתרץ דע"י דאמרינן הואיל ואי מתרמי ד"צ חזי לכיסוי זה גופי' חשיב צורך קצת. ושארי הפני יהושע הק' בהא דמקשה הגמ' והא קא עביד כתישה נימא מתוך שהותר שחיקת תבלין לצורך אוכל נפש הותר נמי שלא לצורך אוכל נפש. ושארי הצל"ח הוסיף להקשות לשי' רש"י דס"ל דאפי' שלא לצורך כלל שרי מכ"ש היכי דעביד כתישה לצורך כיסוי. ולענ"ד י"ל דרב יהודה לשי' אזיל דס"ל דשחיקת תבלין נמי בעי שינוי כדאי' במס' שבת (קמ"א.) ושי' השאלתות דמיירי ביו"ט כמ"ש התוס' שם ומבואר בירושלמי ביצה שלא התירו שחיקת תבלין כדרכן וגם להנך דס"ל דנידוכין כדרכן אבל אין שוחקן ברחיים שלהם וע' בר"ן ריש פ'. ויתכן עוד בעיני עפ"י מה דמצינו בגמ' מנחות (ה:) דקאמר אטו מילה צורך הדיוט הוא מילה צורך גבוה הוא כו' אטו ציצית צורך הדיוט הוא צורך מצו' היא ע"ש. ולפי"ז כיון דנתמעט מקרא לכם ולא לגבוה ה"ה נמי צורך מצו' גרע מצורך הדיוט ולא אמרינן מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש הותר נמי שלא לצורך אוכל נפש שלא לצורך יו"ט כלל מיהו עכ"פ יש בו צורך הדיוט וקרינן בי' לכם אבל באין בו שום צורך הדיוט רק צורך מצו' לא הותר ביו"ט והא דב"ה מתירין להוציא את הלולב ביו"ט מתוך שהותרה הוצאה לצורך כדאי' בפ"ק דביצה שם שאני התם דהוי צורך היום והיום גורם לכך ומה"ט כ' התוס' כתובות (ז.) דשרי לשרוף החמץ ביו"ט דחשיב צורך היום וע' בכ"מ ה' חמץ ומצה (פ"ג) אבל כה"ד אין היום גורם ולא חשיב לכם אלא צורך גבוה הוא. ובתוס' ד"ה סוף כו' הק' דהכא משמע דרבא אית לי' דיו"ט עשה ול"ת ובפ' במה מדליקין אמר רבא הוא ולא מכשירי' לבדו ולא מילה שלא כו' משמע דרבא לית לי' ה"ט. ויתכן בעיני ע"פ מ"ש התוס' יבמות (ה.) דמסוגי' דהתם משמע דעשה דוחה ל"ת ועשה שאינו שוה בכל וממילא הסברא נותנת דאם העשה דוחה ל"ת ועשה שאינו שוה בכל שזה היא ל"ת ועשה הקל שהותר לאחרים מכ"ש דקיל היכי שמותר להעושה בשביל עצמו ולא נאסר המלאכה רק לצורך גבוה ולפי"ז א"ש היטב בשלמא בפ' במה מדליקין

לענין שריפת קדשים ביו"ט דהבערה הותרה להדיוט וכן מילה שלא בזמנה ביו"ט דכל איסור מלאכה במילה מפני שהוא חובל וחובל הוא תולדות שוחט כפרש"י מס' שבת (ק"ז:) ובתוס' פ' כלל גדול (ע"ה.) ד"ה כי כו' והרי השחיטה הותרה ביו"ט. ובלא"ה הא חובל הוי מקלקל וכל התיקון הוא מפני שהוא מצו' ואלו אין בה מצו' והוא עושה להדיוט פטור ואינו בכלל איסור ולהכי קיל טפי ועשה דוחה ל"ת ועשה כה"ג ויתכן דרב אשי פליג וס"ל דאפי' כה"ג נמי עשה לא דחי עשה ול"ת כמ"ש התוס' יבמות שם דבש"ס ב"מ משמע דלא דחי אפי' עשה ול"ת שאינו שוה בכל משא"כ כתישה דהוא תולדה דטוחן לא הותר אפי' להדיוט כדאי' בירושלמי הובא בתוס' ריש ביצה וגם בגמ' דילן איכא כמה אמוראי דס"ל דשחיקת תבלין בעי שינוי אפי' ביו"ט ובפ' תולין (קמ"א.) אמר רב יהודה הני פלפלי מידך חדא חדא בקתא דסכינא שרי תרתי אסור רבא אמר כיון דמשני אפי' טובא נמי ושי' השאלתות דמיירי ביו"ט וע' ברי"ף ובתוס' שם. ובפ"ק דביצה "י"ד.) א"ל רב אחא ברדלא לברי' כי דייכת אצלי אצלויי ובאור זרוע ה' פסחים (סימן רמ"ח) הביא הגי' ומדאמר לי' רבא לרב אחא ברדלא ע"ש מוכח מזה דרבא ס"ל דטחינה לא הותרה ביו"ט אלא ע"י שינוי וכשי' הירושלמי וע' בר"ן ריש פ' אין צדין. ודע דהא דמקשה הירושלמי ביצה (פ"ק ה"ג) מעתה החורש ביו"ט אינו לוקה שהותר מכלל חרישה ביו"ט ופי' הק"ע והפ"מ כיון שהותר החרישה לצורך כיסוי דם חי' ועוף נימא דהותר שלא לצורך יו"ט והתנן יש חורש תלם אחד וחייבין עליו משום שמונה לאוין כו' וכלאים ושביעית ביו"ט כו' מכות (כ"א:) ושם בגמ' החופה בכלאים לוקה כו' האי חורש דמחייב משום כלאים היכי משכחת לה כו' ולילקי נמי משום זורע ביו"ט כו' יש חילוק מלאכות בשבת ואין חילוק מלאכות ביו"ט ע"ש. ולפי"ז קשה לי מה זה הוכחה ומה זו קושי' של הירושלמי אדרבא נימא דמשנתינו דתנן שיחפור בדקר ויכסה מסייע לר' יוחנן דאמרינן מתוך אפי' שלא לצורך אוכל נפש ובאמת אמרינן מתוך שהותרה חרישה לצורך כיסוי הותרה חרישה ואינו לוקה והא דמחייב משום שמונה לאוין אינו משום חרישה אלא משום זורע וזורע לא הותרה ביו"ט וע' בפני יהושע שכתב שזורע לא משכחת כלל לצורך אוכל נפש ביו"ט וע"ש בחי' פ"י ביצה (י"ב.) ובמס' פסחים (מ"ז:) מקשה מי אמרינן הואיל והתנן יש חורש תלם אחד וחייב עלי' משום שמונה לאוין כו' וכלאים בכרם ושביעית ביו"ט כו' ואי אמרת הואיל אחרישה לא לחייב הואיל וחזו לכיסוי ד"צ כו' וכ' התוס' שם ד"ה כתישה כו' פרשב"ם אחרישה לא לחייב דאם יתרמי לי' ד"צ פטור משום שיהי' מלאכה שאין צריכה לגופה והק' התוס' עליו דהא הא דחופר גומא וא"צ אלא לעפרה פטור זה רק בבית דהוי מקלקל והכא בשדה דלזריעה קיימא

שמשביח השדה ואפי' אי הוי שם, ד"צ חייב אי חורש בשדה שלו ע"ש. והק' הג' רמ"ז א"ש או"ח (תצ"ח) הא המשנה חשיב כלאים ובשדה שיש בה כלאים ב"ד מפקירין כל השדה וכ' הסמ"ע סימן (רע"ג) דאין הב"ד צריכין להפקיר השדה אלא דממילא מעצמה הוי הפקר וא"כ תו לא חשיב שדה שלו ובארעא דלאו דילי' אם הוא בשביל כיסוי ד"צ חשיב מלאכה שאצ"ל ופס"ר דלא ניחא לי' ע"ש שהאריך בזה. ולענ"ד לק"מ דכל עיקר דהתקינו שיהי' מפקירין שדותיהן הוא בכדי שלא יהי' עובר משום מקיים בכלאים ושלא יהנה מאיסור כלאים שאסורין בהנאה ומבואר בש"ס מס' כלאים (פ"ז מ"ד) אר"י מעשה באחד שזרע כרמו כלאים בשביעית ובא מעשה לפני רע"ק ואמר אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו לפי שבשביעית הוי הפקר. ולפי"ז כיון דבשביעית הוי הזריעה הפקר ממילא אין כאן איסור מקיים בכלאים ואין כאן חשש שיהנה מאיסור כלאים דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו וממילא ל"ש הדין דהתקינו שיהי' מפקירין השדה וז"ב. אך לפי"ז ק' מה מקשה הגמ' ולחשוב נמי זורע והוכיח מזה דאין חילוק מלאכות ביו"ט לימא דבחרישה חייב ול"ש הואיל דאפי' יתרמי לי' לכסוי ד"צ נמי חייב בשדה שלו אליבא דכ"ע משום דגוף השדה שלו היא והרי נהנה בזה דגוף השדה שלו הוא אפי' בשביעית דהא דאי' בגמ' נדרים (מ"ב:) ארעא נמי אפקרה כבר כ' הר"ן שם כלומר ללקיטת הפירות אבל השדה ודאי שלו וחשיב נהנה בחרישה דזה הוי הטבת הקרקע כדאי' בירושלמי פ' כלל גדול משא"כ משום זורע אינו חייב דאמרינן הואיל ואי מתרמי לי' ד"צ יהי' מלאכה שא"צ לגופה כיון דמיירי בשביעית והזרע והתבואה הוי הפקר ואינו שלו וחופה דהוי תולדות זורע ודאי פטור במלאכה שא"צ לגופה כמ"ש לעיל דבתולדה גם ר' יהודה ס"ל דאין צריך לגופה לא חשיב מלאכה כלל והכא לא זרע רק דאנו באין לחייב ע"י החרישה משום זורע דחופה את הזרעים. מיהו ז"א כיון דעל החרישה ודאי חייב א"כ ל"ש הואיל ואי מתרמי לי' ד"צ יהי' בידו לחרוש כיון דלגבי החרישה בשדה שלו הוי מלאכה הצריך לגופה א"כ ממילא נמי חייב משום זורע דל"ש הואיל ואי מתרמי לי' ד"צ יהי' מלאכה המותרת דז"א דעכ"פ יהי' אסור משום חורש אמנם זה נכון בגמ' מכות דמקשה ולחשוב נמי משום זורע שפיר מקשה הגמ' דליחשוב חורש וגם זורע דהחופה חייב משום זורע וכיון דחייב על החרישה ל"ש הואיל על הזריעה כנ"ל אכן הירושלמי דמקשה דנימא מתוך ועל החרישה לא לחייב דהותרה חרישה לצורך ביו"ט א"כ ל"ש לומר דבאמת על החרישה אינו חייב רק משום זורע דז"א דאי על החרישה אינו חייב ממילא על הזריעה נמי אינו חייב דהוי מלאכה שא"צ לגופה אם מתרמי לי' ד"צ יהי' מלאכה המותרת דעל איסור חרישה שייך מתוך ואי משום דחופה והוי תולדות זורע בזה הוי מלאכה שא"צ

לגופה ולא נהנה כלל כיון שהתבואה בשביעית הוא הפקר ודו"ק היטב. ואין להקשות דא"כ בעלמא נמי נימא דבשנה השביעית אינו חייב משום זורע בשבת כיון דהתבואה הפקר דזה אינו דזורע ומכוין בשביל שיצמח הזריעה חשיב מלאכת מחשבת ומכ"ש לפימ"ש התוס' שבת שם דהיכי דמכוין ליהנות אפי' אם באמת אסור בהנאה מ"מ כיון דהוא עושה על דעת כן שיהנה חשיב מלאכה שצריך לגופה משא"כ היכי דמתרמי לי' לכסות ד"צ ודאי יש חילוק דדוקא בשדה שלו דעכ"פ נהנה מזה חשיב צריך לגופה של מלאכה אבל בשביעית דהתבואה הפקר ולא נהנה ולא מכוין הוי מלאכה שא"צ לגופה ודו"ק:

סימן לט

ב"ה. שוי"ר להרב הגדול וכו' מוהר"ר ישראל נ"י האבד"ק הערלוי
מכתבו הגיע עדי לנכון. וע"ד שאלתו אם יתכן לעשות מקוה משלג ולהפשירו ע"י חום דאמפף מאשיען:

א תשובה. לא אכחד תחת לשוני כי בעת קראתי מכתבו הי' הדבר פשוט בעיני לאיסור האמנם לעשות מקוה משלג לימוד ערוך הוא וש"ס מפורש במס' מקואות (פ"ז מ"א) והעידו אנשי מידבא משמו שאמר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחילה ובפה"מ שם כ' ואשר העידו בו אנשי מדבא אמת והדין מבואר בש"ע יו"ד סימן (ר"א ס"ל) מיהא להפשירו ע"י דאמפף מאשיען ודאי יש חשש שאובין מפני הזיעה. ומ"ש מעלתו דזיעה לא חשיב מים ז"א דזיעה הבאה מכח המים חשיב מים כש"ס מס' מכשירין (פ"א מ"ו) ע"ש ועיין מג"א סימן (תס"ו סק"ה) ואני מוסיף חשש גדול מזה לפי ההלכה דאין טובלין בשלג אלא לאחר שנמס והי' למים א"כ כל הויות המקוה נעשה מכח הדאמפף מאשיען ובזה פסול מה"ת כש"ס זבחים (כ"ה:) מקוה מים יהי' טהור הויתן ע"י טהרה תהא ופרש"י ד"ה הוייתן של מים המטהרים ע"י טהרה תהא כשאתה מהוה אותם להיות מקוה או קידש מהוה אותם ע"י דבר שאינו מק"ט ע"ש. וראיתי למי שהתעורר בזה מהא דאי' במס' מקואות (פ"ו מ"ג) ג' מקואות בזה עשרים סאה ובזה עשרים סאה כו' וירדו שלשה וטבלו בהן ונתערבו המקואות טהורין והטובלין טהורים וקשה כיון שהמים התגברו ועלו למעלה הוא רק מכח האדם א"כ כל הויות המקואות היא מכח תפיסת אדם. וברמב"ם ה' פרה אדומה (פ"ו ה"ח) כ' הזולף כו' וכן אם שקעו במים כדי שיגברו המים ויעלו כו' זה הכלל דבר שהוא מק"ט אם סייע בו המים כדי שימלא הכלי המים פסולין מבואר מזה דכל שהמים צפו למעלה מכח דבר המק"ט אין זה הויתן ע"י

טהרה א"כ לשי' הרא"ש וצבא הקדמונים דגם במקוה פסול ע"י דבר המק"ט ק' אמאי בג' מקואות באין בכל אחד הכשר שיעור מקוה אלא ע"י שירדו לטבול התגברו המים ועלו ונתערבו נימא כיון דסייע בו אדם המק"ט לא חשיב תו הוייתן ע"י טהרה. ועלה ברוחי עפ"י מ"ש הרא"ש בתשובה וכ"כ בפ' התינוקת שנשאל על מקוה שהוליך לתוכה מים ע"י סילונות של מתכת והשיב לעשות הסילונות בענין שלא יגיע פי הסילון של מתכת על אוירו של מקוה או ישים בפי הסילון של מתכת סילון של עץ שיפלו המים ממנו לאויר המקוה ע"ש ולפי"ז א"ש די"ל דגם הרא"ש ס"ל דרק לענין קידוש מי חטאת דבעי מים חיים אל כלי אבל לענין מקוה לא איכפת לן אם התגברו המים מכח דבר המק"ט כיון דעכ"פ באו המים לבור המקוה בהכשר וזה עדיף טפי מסילון של מתכת שלא הגיע לאויר המקוה. ובמס' מקואות (פ"ה מ"ה) תנן נוטפין שעשאן זוחלין סומך אפי' מקל כו' דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר כל דבר שהוא מק"ט אין מזחילין בו וביאר הרא"ש נוטפין שהזחילן להוליכן לתוך גומא אחת לעשות מקוה ע"ש. ובס' שיורי טהרה הקשה מה בכך דהמעמיד קנה הוי דבר המק"ט לו יהא הזב והזבה חלק מגוף הסילון והצינור עכ"פ גמר ביאת המים לבור אינו מיד הזב רק מן המקל והקנה א"כ אמאי קי"ל כר' יוסי דאין מזחילין בו נימא דלא גרע מסילון של מתכת דמהני אם עשו בפיו סילון של עץ. ואמרתי לחלק דשאני סילון דבשע' שהגיע המים לסילון של עץ שוב אין המים צריכין לסילון של מתכת נמצא דאין כח דבר המק"ט מעורב בהויות המקוה משא"כ בנוטפין שעשאן זוחלין באמצעות המקל או הקנה שסמך הזב עלי' הרי בשעה שהמים באין למקוה מכח האדם הזב בא למקוה ולו יסלק הזב סמיכתו וכחו יפול המקל והקנה ולא יתן עוד מעצר לכח המים ואך בכח הזב המעמיד יבואו ועיין בספרי ראש המזבח חי' זבחים. ולפי"ז הקל"ד בג' מקואות שאין באחד מהם שיעור הכשר מקוה מה מועיל שנתערבו המים למעלה ע"י מה שירדו לטבול הרי כל הויות המקוה הוא רק מכח האדם ואלו לא הי' האדם בתוכו לא הי' המים צפין למעלה ובשעה שמי המקו' מתערב אך באמצעות הטובל בא וזה הוי ממש דומי' דנוטפין שעשאן זוחלין דקי"ל כר' יוסי דאמר כל דבר שהוא מק"ט אין מזחילין בו:

ב והנה הראב"ד בס' בעל הנפש שער המים (פ"א) הק' איך אפשר שהשלג יהי' כמים ולא יפסול משום שאובין ומזה הכריח שהשלג אינו כמים ואין עושין ממנו מקוה לטבול בשלג בעין ואכתי קשה לשי' הרא"ש וצבא הקדמונים דס"ל דטובלין בשלג בעין אפי' לא נמס והי' למים וע"כ דמסתברא להו דשלג חשיב מים ומשנה שלימה שנינו צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחילה משמע שיביאו בכלים. והנ"ל לקיים דברי רבותינו

הקדמונים עפ"י מה דאנהיר לן הר"ש והובא בר"ן מס' שבועות דאף דשאובה מדרבנן מיהו בכלים המק"ט פסול מה"ת דבעינן הוייתן ע"י טהרה ע"ש דמבואר מדבריו דכל חשש שאובין, הוא מחשש שלא יבואו לטבול בכלים המק"ט ואנן בעינן שיהי' הוייתו ע"י טהרה וכ"כ המרדכי במס' שבועות דלהר"י דס"ל כלו שאוב דרבנן הא שפסלו רבנן שאובין משום גזרה דכלים דהני ודאי פסולים ומק"ט מה"ת דכתיב וכל משקה אשר ישתה כו' ע"ש וביאור דבריו כיון דמשקין בכלי מקבלין טומאה א"כ בבוא הטמא לטבול בהם הרי נטמאו המים ואי אפשר שהטמא יטהר במים והמים המטהרים יהי' טמא וכן הבין בתשו' אמרי אש חיו"ד סימן (פ"א) ע"ש שהביא כן בשם קדמון אחד. ובת"כ הובא בפרש"י פ"ק דחולין (ט"ז) אשר יבא עליו מים כו' יכול אפי' הן בבורות שיחין ומערות יהי' מכשירין ת"ל כלי אין לי אלא שמלאן בכלי לשתות מנין לגבל בהן את הטיט ולכבס בהן את הכלים, ת"ל כו' יכול אפי' חישב עליהן שירדו בבורות שיחין ומערות יהי' מכשירין ת"ל אשר ישתה כו' ע"ש ולפ"ז יתכן היטב ונתגלה לנו טעמה של הלכה זו שהעידו אנשי מידבא דאמר להו צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחילה דנהי דהשלג חשיב מים מיהא אינו מק"ט אלא בחישב עליו למשקה אשר ישתה אבל היכי דמקבלו בתחילה להורידו לבור לא קרינן בי' וכל משקה אשר ישתה ואינו מק"ט וממילא ל"ש בי' לא חשש שאובין ולא משום הוייתן ע"י טהרה ודו"ק:

ג ויען שכבר הורו הגדולים חקרי לב שלא להביא השלג לבור אלא ע"י כלים הנקובים עד שאינם בני קבולי טומאה ולא יהי' בהם חשש שאובין לא באתי להקל על דבריהם מיהו עכ"פ נראה בעיני דלא קפדינן שיהי' הוייתן ע"י טהרה אלא בזמן שהשלג הוא בתלוש חוץ לבור המקוה אכן אחר שהובא השלג בבור זה חשיב הוייתן ע"י טהרה ואימא טעמא דידי עפ"י מה דמבואר בכ"ד בגמ' דרביעית מים שהוא בבור בקרקע חשיב מקוה מים ואינו מקבל טומאה כמבואר בפ"ק דפסחים (י"ז:) וכתבתי בספרי חי' זבחים (כ"ב.) בסוף ד"ה לרביעית כו' דאף דכבר בטלינהו לרביעית לטבול בו מחטין וצינורות מיהו לענין קבלת טומאה אוקמי אדאוריתא. ולא מבעיא לשי' התוס' והרמב"ם דס"ל כלו שאוב מה"ת כשר ע"כ דס"ל דכל שהמים באו לקרקע אפי' הי' בתחילה בכלי בתלוש מ"מ כשהמים באו לבור המקוה קרינן בי' מקוה מים יהי' טהור ותו אינו מקבל טומאה ואין עוד טומאתו בו אלא אפי' לשי' רש"י חגיגה (י"ז.) וצבא הקדמונים דס"ל כלו שאוב פסול מה"ת משום דהוי מתחילה בתלוש זה דוקא היכי דכבר חל עליהו שם משקה מים בתלוש אבל היכי דנתקבל בכלי נקוב דלא חשיב משקה כלל כיון דאזיל לאיבוד וכש"ס יבמות (ט"ו:) ע"ש א"כ כי אתו המים לבור המקוה הוי כאלו מי הגשמים באו למקוה

ואליבא דכ"ע אין מק"ט והוייתן ע"י טהרה הוא ודו"ק. ועפי"ז נכון היטב הך משנה דג' מקואות שאין באחד מהם שיעור ארבעים סאה וירדו לטבול ועי"ז גברו המים ועלו ראש וצפו למעלה ונתערבו דמבואר במשנה דהטובלין טהורים וקרינן בי' הוייתן ע"י טהרה דכיון דעכ"פ יש בבור רביעית מים תו אינו מק"ט וקרינן בי' מקוה מים יהי' טהור ודו"ק:

ד ובש"ס מקואות (פ"ב מ"ד) ר"א אומר רביעית מים שאובין בתחילה פוסלין את המקוה וחכמים אומרים בין בתחילה בין בסוף שיעורו ג' לוגין וקי"ל דפחות מג' לוגין לא פסלו אפי' בתחילה ואפי' נטמאו המים בתלוש קי"ל כהר"ש והראב"ד שאינו פוסלו כמבואר בש"ע יו"ד ובש"ך סימן (ר"א ס"ק נ"ט) ע"ש. ועפי"ז יצא לנו כאור נוגה להכשיר המקוה בשלג להפשיר ע"י הדאמפף מאשיען דממ"נ אם מפשיר בתחילה רק מעט מעט פחות מרביעית א"כ אפי' נטמא מעט המים אינו פוסל המקוה אפי' בתחילה דכל פחות מג' לוגין אינו פוסל את המקוה ואפי' לשי' הרמב"ם בכה"ג דבא השלג לבור טרם שנפשר והי' למים חשיב כנפל מאליהן וכל שנפל מאלי' אפי' נטמא מקודם אינו פוסל כמבואר בתוספתא וברמב"ם ואם המאשיען מפשיר ברגע אחת הרבה מים הרי בהגיע לשיעור שלשה לוגין מים כבר יש בו שיעור מקוה מים יותר מרביעית והמים שבבור כה"ג שלא הי' מעולם משקה בתלוש לכ"ע אינו מקבל טומאה וקרינן בי' מקוה מים יהי' טהור דאל"כ לא משכחת רביעית מים לטבול בו מחטין דמיד שנכנס הטמא לטבול נטמאו המים ואי אמרינן דמיד שבאו המחטין והצינורות במים נטהרו מטומאתן וממילא מעולם לא נטמאו המים א"כ מצינו לומר שהטבילה בכלי מטהר ול"ש בזה טעמו של הר"י במרדכי שבועות שכ' שבכלי ודאי פסול מה"ת משום דרחמנא אמר' וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא ולא יתכן שהמים יקבלו טומאה והטמא יטהר על יד המים האלו ולהנ"ל אין זה הוכחה כלל לפסול טבילת מחטין בכלי כיון דהמחטין באו בב"א לתוך המים מיהו לפי מ"ש הכ"מ בה' אבות הטומאה (פ"ו הט"ז) ד"ה וכן הזב הנוגע במשכב והוא במים כו' שהטמא לא נטהר אלא בעלותו מן המקוה ולא בהיותו במקוה. וע' בר"ן נדרים (ע"ו.) הביא הת"כ הנוגע בנבלתם יטמא הלל אומר אפי' הם בתוך המים ולפי מה שהוכיח הכ"מ מן התוספתא דבעודו תוך המים לא נטהר קשה לי למה הביא הת"כ והנוגע בנבלתם משמע דוקא בנוגע בדבר טמא שאין לו טהרה במקוה הרי אפי' במשכב שיש לו טהרה במקוה נמי לא עלתה לו טהרה עד שיעלה מן המים.

ואסיים ואומר שלום כנפש הכותב. אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן מ

בשו"ת גור ארי' יהודה (סימן ק"ו) חלק או"ח כ' וז"ל ראיתי לחכם אחד שצוה לברך על אתרוג במדינתינו הנרקח עם צוקער ודבש בורא פרי העץ כמו שכ' המג"א סימן (ר"ב) גבי קליפת מראנצין ולענ"ד יש לחלק דהתם במראנצין נאכלין אף בלי טיגון ונטעו אינשי אדעתא דהכי אבל באתרוגים הבאים למדינתינו כולם אינם נגמרין ואינם נאכלין כלל בלא טיגון כו' דומה ממש למ"ש הש"ע והרמ"א סימן (ר"ב ס"י) אגוז רך שמבשלין אותו בדבש דמברכין שהכל כיון דהם אינם נאכלין חיין אלא בגמר הפרי כו' וה"נ באתרוגים שלנו כו' דלא נגמר הפרי ולא נטעו אינשי אדעתא דהכי כו' ע"ש:

א ולענ"ד אין מקום לדברי הגאו' דאי נימא דאין מברכין על האתרוג במדינתינו בפה"ע משום דלא נגמר הפרי ולא נטעו אינשי אדעתא דהכי א"כ איך יוצא בו המ"ע של ולקחתם לכם פרי עץ הדר והרי מבואר בפ' לולב הגזול (ל"א:) הירוק ככרתי כו' ור' יהודה פוסל משום דלא גמר פירא כו' שיעור אתרוג קטן כו' משום דלא גמר פירא ובתוס' שם ד"ה שיעור כו' והאי דהכא אפי' לא בעי הדר פסול לי' משום דלא גמר פירא ע"ש. ושם (ל"ה.) פסקא של ערלה פסול מ"ט לפי שאין בו היתר אכילה ופרש"י ורחמנא אמר לכם כו' ובתוס' שם ד"ה לפי כו' הק' תיפוק לי' דמכתת שיעור' דערלה היא מן הנשרפין ובפה"מ להרמב"ם כ' ערלה ותרומה טמאה הם מכלל הדברים הטעונין שריפה ולפיכך הוא פסול למאמר ה' פרי ואלו אין ראוין לאכילה ובירושלמי מס' ערלה (פ"א) רב הונא שאל אתרוג שנטעו למצותו מהו שיהא חייב בערלה חזר ר"ה ואמר אתרוג שנטעו למצותו חייב כו' מה בינו למשמר פירותיו לעצים כשם שהוא רוצה בפריו כך הוא רוצה בעצים ברם הכא רוצה הוא בפריו ואינו רוצה בעצו ועוד מן הדא דא"ר חנינא כתיב פרי אם אומר עצים אין אדם יוצא י"ח בחג הסוכות מבואר מזה דהנוטע לצאת בו מ"ע בסוכות ע"כ נוטע לפרי והאתרוג שיוצאין בו י"ח מוכרח להיות פרי. איברא דגוף הירושלמי אינו מובן דקשה נימא דנוטע למצוה באמת פטור מן הערלה מטעם דהוי כנוטע לעצים ומה"ט גופי' אינו יוצא בו י"ח בסוכות ובאמת לצאת בו י"ח בעי דוקא שנטעו לצורך פרי לאכילה. ותו קשה לי דהא מבואר בירושלמי שם דהא דנוטע לסייג ולקורות ולעצים פטור מן הערלה היינו רק במשנה סדר נטיעתן לעצים בריצף לקורות במשפה ע"ש ובפ' המוכר את הספינה (פ"ב:) מבואר דאם קנה אילנות פזורין כמלא סלו ואורו קנה לאכילת פירות וקנה הקרקע ואם קנה אילנות רצופין לא קנה הקרקע דאמרינן דלא קנה רק אילנות לעצים דהוי כיער העומד לתלוש כפי' הרשב"ם שם ע"ש וא"כ קשה על הירושלמי ממ"נ אי מיירי שנטע אתרוג למצוה ולא שינה סדר נטיעתן א"כ מה מקשה הירושלמי מה בינו

למשמר פירותיו לעצים הא אפי' בנטעו לעצים ולא שינה סדר נטיעתן חייב בערלה ואי מיירי בשינה סדר נטיעתן ונטעו רצופין א"כ מה משני ברם הכא רוצה הוא בפריו ואינו רוצה בעצו אדרבא מדנטע' רצופים זה דומה ממש למשמר פירותיו לעצים דפטור מן הערלה דכשם שהוא רוצה בפריו כך הוא רוצה בעצים והכא כיון שנטעו רצופים ע"כ רוצה הוא בעצים והקל"ד נימא דפטור מן הערלה ואינו יוצא בו י"ח בסוכות:

ב והנ"ל דבמס' מנחות (פ"ד) הקשו התוס' ד"ה שומרי כו' איך יכולין להביא בשביעית עומר מן המשומר הא בעינן מן המשקה לישראל ואין לומר משום דכתיב לדורותיכם הא יכולין להביא מן המופקר ע"ש ובפ"ק דמס' בכורות (י"ב.) בהמת שביעית פטורה מן הבכורה דרחמנא אמר לאכלה ולא לשרפה והאימורין לגבוה סלקי ומקשה הגמ' והרי עיסה של שביעית חייבת בחלה אע"ג דאלו מיטמאה בת שרפה הוא ומשני שאני התם דכתיב לדורותיכם ולגמור מינה התם עיקר לאכילה הכא עיקר לשרפה והקשו התוס' שם נילף מעומר דעיקר לשרפה וכתבתי בספרי לתרץ עפ"י מה דאי' בפ' הגוזל עצים (ק"ב.) אין מוסרין פירות שביעית לא למשרה ולא לכביסה ורי"א נותנין ופרש"י דרבנן ס"ל סתם פירות לאכילה קיימו וחייל עליהו קדושת שביעית הלכך אפי' לקטן למשרה לא מהני מחשבה לאפקועי איסורן כו' ור"י ס"ל דלא אמרינן סתם פירות לאכילה קיימו ומהני מחשבה ע"ש. ובמס' מנחות (כ"א.) תקריב מלח אפי' בשבת והקשו למה לי קרא תיפוק לי' הא אין עיבוד באוכלין וכ' המ"ל בה' שבת (פי"א) דכיון דהקרבן המה אישי המזבח ואינו נאכל לאדם לא חשיב אוכל ע"ש. ולפי"ז א"ש דלא הי' אפשר להבי' עומר בשביעית מן המופקר דרחמנא אמר לאכלה ולא לשרפה והעומר עיקרו בא לשרפה אבל מן המשומר לעומר שפיר רשאין להביא דכיון דנשמר מתחילה על דעת כן להקריבו ע"ג המזבח מחשבה זו מוציאו מתורת אוכל והוי כלקטן מתחילה למשרה ולכביסה ואפי' לרבנן דס"ל אין מוסרין פירות שביעית למשרה ה"ט משום דס"ל סתם פירות לאכילה קיימו אבל להקריב העומר דהמצו' באה אלינו להביא מנחת העומר לדורותיכם אפי' בשביעית לכ"ע מהני המחשבה להפקיע מתורת אוכל. ובתשו' מוהרי"ט ח"א תשו' (פ"ג) נשאל על העלין שמאכילין לתולעי המשי. אם מותר להאכילן בשביעית הואיל והתותים מאכל אדם המה ונפסדו בלקיטת העלין ורחמנא אמר' לאכלה ולא להפסד והשיב כיון שהאילנות הללו נוטעין אותן מתחילה לצורך המשי מתחילתן אינן עומדין לאכילה ע"ש. ובפ' לולב הגזול (ל"ז:) הדס אסור להריח בו ופרש"י דגמרינן מסוכה דחל שם שמים על עצי סוכה ודודי בתשו' בית אפרים או"ח סימן (נ"ט) הרחיב הביאור דרש"י ס"ל מוקצה למצוה כמוקצה לקרבן וחל עליו קדושת הגוף מה"ת ע"ש ולפי"ז יתכן דנהי

דבעלמא הנוטע לסייג ולקורות ולעצים ולא שינה סדר נטיעתן חייב בערלה ה"ט משום דסתם פירות לאכילה קיימו וכי נטעו אינשי אדעתא דפרי נטעו כש"ס ברכות (ל"ו.) ועוד דסדר נטיעתן מוכיח דלפירות נטעו וכי חישב לעצים לא מהני מחשבתו לבטלו מתורת מאכל וע' תוס' ב"ב (י"ט:) ד"ה ותיפוק כו'. אכן באתרוג שנטעו למצוה ל"ש לומר סתם פירות לאכילה קיימו וכי נטעו אינשי אדעתא דפרי לאכילה נטעו דאדרבא כיון דהמ"ע של לקיחת הפרי עץ הדר הוא חובת הגוף ולקחתם לכם שיהי' לקיחה לכל אחד בהכרח שהרבה אילנות מפרי עץ הדר נטעו למצו' ומוציאו מתורת אוכל ולהכי מקשה הירושלמי מה בינו למשמר פירותיו לעצים ומשני ברם הכא רוצה בפריו ואינו רוצה בעצו וכבר בארתי בתשו' דאם המחשב' מועלת להוציא מתורת אוכל כ"ש דהמחשבה מהני להוריד עליו תורת אוכל וכיון דחדית לן הירושלמי דא"ר חנינא כתיב פרי אם אתה אומר עץ דהוי כאלו נטעו לעצים א"כ עץ הוא ולא פרי ואין אדם יוצא י"ח בזה וכיון דנטעו למצו' ע"כ מחשיבו לפרי ואפי' בשינה סדר נטיעתן דהיינו הנוטע לסייג ולקורות ולעצים וחישב עלי' לאכלו מהני מחשבתו וחייב בערלה כמבואר בירושלמי שם ממילא ה"ה במחשבה למצו' מחשיבו למאכל. ולפי"ז לא קשה מה שהקשו התוס' אתרוג של ערלה תיפוק לי' דפסול משום דהוי מן הנשרפין דנ"מ באתרוג שנטעו למצו' דנהי דאחרי שידענו שהקפידה התורה שהאתרוג יהי', פרי הראוי לאכילה ממילא הנוטע למצו' הוי נוטע למאכל וחייב בערל' והוי מן הנשרפין וכתותי מכתת שיעורי' אכן אי לא כתיב לכם ולא ידענו דבעי דוקא אתרוג הראוי לכם לאכילה הוי אמינא להיפך דהנוטע למצו' הוי כמשמר לעצים דאפי' בלא שינה סדר נטיעתן המצו' מפקיע מתורת אוכל ואין בו דין ערל' ואינו מן הנשרפין וממילא כשר למצו' ודו"ק:

ג והתוס' במס' חולין (ק"מ.) כתבו בד"ה למעוטי כו' וצ"ע בבהמת עיר הנדחת אם עבר והקדיש' והקריב' אם הוא קרבן כשר וראיתי מקשים איך אפשר לומר שיהי' קרבן כשר הא בפ"ב דמס' סנהדרין (קי"ב) בעיא ולא איפשטא אי שחיטה מטהר' כלל מידי נבל' לפי חרב אמר רחמנא ע"ש ותו מה נסתפקו התוס' הלא גמ' מפורשת בכ"ד דגבי עיר הנדחת אמרינן כתותי מכתת שעורי' וה"ט דשופר וה"ט דמנעל של ע"א ושל עיר הנדחת דפסול ולענ"ד י"ל דשאני קרבן דהוי הקדש וחל עלי' שם שמים אינו בכלל לפי חרב ואינו מכלל הנשרפין כש"ס סנהדרין (קי"א:) התרומות ירקבו ופרש"י דבשרפה לא הוי דקודש אקרי ע"ש ובמס' ע"א (י"ג.) ולשוי' גיסטרא אמר קרא לא תעשון כן ובמס' מכות (כ"ב.) כגון שבשלו בעצי הקדש ואזהרתו מלא תעשון כן. איברא דבתשו' תפארת צבי ח' יו"ד (י"ט.) הקש' במה שנסתפקו התוס' אם עבר והקדיש' דלא יתכן כלל שיהי' חל ההקדש

על בהמת עיר הנדחת כיון דאסור' בהנא' לאו ברשותי' דמרא קאי לאקדושי כדאי' בש"ס ב"ק (מ"ה.) שור הנסקל לאחר שנגמר דינו הקדישו אינו מוקדש ופרש"י דלאו ברשותי' דמרא קאי לאקדושי'. והנלענ"ד דכבר נודע שי' הקדמונים דכל איסור הנאה יש לו בעלים מיהו אינו ברשותו כפרש"י שם וכן הבין הקצ"ח סימן (ת"ה) ע"ש ובפ' החובל (צ"א:) שורי הרגת נטיעותי קצצת אתה אמרת לי להרגו אתה אמרת לי לקוצצן פטור כו' בשור העומד להריג' (ופרש"י שור שהמית) ובאילן העומד לקציצ' (ופרש"י עומד לקציצ' אשיר') ומקש' הגמ' א"כ מאי קא טעין לי' ומשני דא"ל אנא בעינא למיעבד הא מצו' ע"ש עכ"פ מבואר מזה דאף דשור הנסקל ואשרה מאיסורי הנא' ובעי שריפ' אפ"ה יש לו בעלים ויכול לטעון אנא בעינא למיעבד הא מצו' מיהו להקדישו אינו יכול להקדיש דבר שאינו ברשותו אמנם מתורתו של הריב"ש תשו' (שנ"ט) למדנו דהא דאי' בגמ' בכ"ד אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו זה רק בקדושת דמים דכתיב איש כי יקדיש את ביתו מה ביתו ברשותו אבל במקדיש קדושת הגוף יכול אדם להקדיש דבר שהוא שלו אפי' באינו ברשותו ודברים אלו נובעים מהתוס' קדושין (ס"ג.) ד"ה וידים כו' ע"ש ושארי הרב פ"י ביאר דברי התוס' בטעמן דהרי אפי' בדבר שלא בא לעולם חל על החפץ בקדושת הגוף ע"ש:

ולפי"ז א"ש היטב דבשלמא שור הנסקל מלבד איסור הנאה נוגח פסול למזבח ואפי' טרם שנגמר דינו ואפי' בעד אחד שור שנגח פסול לקרבן ובשיטה מקובצת ביאר דהא דאמרו בגמ' שור הנסקל שנגמר דינו הקדישו אינו מוקדש היינו בקדושת דמים וכיון דנגמר דינו לסקילה ואסור בהנאה שוב אינו ברשות הבעלים ואין אדם מקדיש קדושת דמים בדבר שאינו ברשותו ובקדושת הגוף אינו יכול להקדישו דהרי נוגח פסול לקרבן ואפי' לא נגמר דינו אינו יכול להקדישו לקרבן והמקדיש פסולין עובר בלאו כמבואר בפ"ק דמס' תמורה (ה':) אכן במקדיש בהמה של עיר הנדחת דלא מצינו בתורה שהוא פסול למזבח אלא שיש לנו לדון בזה לפסול משום כתותי מכתת שיעורא וזה רק לכתחילה מיהו אם עבר והקדישה חל עלי' קדושת הגוף ושוב אינו בכלל לפי חרב ואינה בכלל הנשרפין דשללה כתיב ולא שלל שמים ממילא ל"ש גבי' לומר כתותי מכתת שיעורא ויתכן שהקרבן כשר. וכבר נודע שי' דהדס שהוקצה למצותו חל עלי' שם שמים מן התורה וכאשר הבאתי תשו' בית אפרים באות הקדום. ושוב ראיתי בתשו' הרא"ש החדשות תשו' (ר"א) ע"ש שכתב דאתרוג שהוקצה למצותו חל עליו קדושת הגוף כמו בעולה ע"ש. ולפי"ז ל"ק תו מה שהקשו התוס' במס' סוכה במ"ש בגמ' דאתרוג של ערלה פסול מ"ט לפי שאין בו היתר אכילה ופרש"י ורחמנא אמר לכם וק' תיפוק לי' דמכתת שיעורא דערלה הוא מן

הנשרפין. ולהנ"ל נכון היטב דכיון דמקצה האתרוג למצוה חל עליו שם שמים וחל עליו קדושת הגוף ושוב אינו עומד לשרפה שהרי הוא מוזהר בלא תעשון כן וכש"ס ע"א (י"ג.) ע"ש וממילא ל"ש גבי' לומר כתותי מ"ש מיהו ז"א כיון דבלא"ה האתרוג פסול למצו' משום דבעי לכם שיהי' מותר לאכילה ויהי' בו דין ממון וכיון דפסול פסול הגוף ממילא ל"ש לומר דחל עליו ש"ש ול"ש גבי' הוקצה למצותו ותו ממילא שייך בו פסול כתותי מ"ש וזה רק אליבא דאמת אחרי שידענו הטעם מ"ש בגמ' לכם כתיב ואז שייך בי' נמי הטעם דכתותי מ"ש אבל לולא הטעם דבעי לכם שוב אין כאן פסול דכתותי מ"ש ודו"ק:

ד ובפה"מ להרמב"ם כ' ערלה ותרומ' טמאה הם מכלל הדברים הטעונין שרפה ולפיכך הוא פסול למאמר ה' פרי ואלו אין ראוין לאכילה והתעורר הכפת תמרים שהרכיב שני טעמים כאחד. והנ"ל דהנה כבר הבאתי באות א' מה דאי' בירושלמי מס' ערלה ר"ה שאל אתרוג שנטעו למצותו מהו שיהא חייב בערלה כו' כתיב פרי אם אומר עצים אין אדם יוצא י"ח בחג הסוכות וכ' המפרש דאם אתה רוצה לומר שהוא פטור דהוי כאלו נטעו לעצים א"כ עץ היא ולא פרי ואיך יצא י"ח בחה"ס ע"ש והקשיתי ע"ז מהא דאי' בירושלמי מס' פאה (פ"ז ה"ז) הנוטע כרם להקדש פטור מן הערלה וכן הוא במס' ערלה (פ"א ה"ג) הקדיש ואח"כ נטעו אין בו דין ערלה ולפי שי' רש"י ותשו' הרא"ש דהוקצה למצותו חל עליו קדושת הגוף א"כ קשה נימא דחל עליו הקדושה והוי כנוטע להקדש ואין בו דין ערלה וחשיב פרי ויוצא בו י"ח מצוה מיהו ז"א דהיינו טעמא דהנוטע כרם להקדש אין בו דין ערלה כ' המפרש פני משה משום דכתיב ערלים יהי' לכם והקדש לא חשיב לכם ע"ש ובאתרוג שנטעו למצו' אי נימא דלא חשיב שלכם שוב אינו יוצא בו ידי מצוה ומה"ט כ' הרא"ש בתשו' שם דע"כ יכול למכור האתרוג ע"מ שהקונה יוצא בו י"ח דאי נימא דכיון דחל עלי' קדושת הגוף אינו יכול למכרו א"כ לא חשיב תו שלכם א"ו דהוקצה למצותו נהי דחל עלי' ש"ש וקדוש בקה"ג זה רק שאינו יכול לפדותו ולהוציאו לחולין שיאכלנו מיהא שלכם חשיב ולפ"ז לשון הרמב"ם בפה"מ א"ש היטב דאחרי שידענו שהערלה פסול לאתרוג לצאת בו י"ח משום דבעינן שיהי' בו היתר אכילה ממילא אית בי' דין ערלה והוא מן הנשרפין ואלו אין ראוין לאכילה ולא מקרי פרי אבל אי לא כתיב פרי עץ הדר ולא כתיב לכם א"כ הי' האתרוג הנטוע למצו' כשר והוי כנוטע להקדש דהוקצה למצו' כמקצה לקרבן וחל עלי' קה"ג וכרם הנטוע להקדש פטור מן הערלה וממילא יצא בו י"ח מצו' ודו"ק:

מכל הנ"ל מבואר דאין אדם יוצא י"ח מצוה באתרוג בחג הסוכות אלא היכי דהאתרוג שם פרי עליו וא"כ ע"כ מברכין עלי' בפה"ע ועל דעת כן נטעו האילן שפריו ראוי לצאת

בו י"ח מצו' והחוש מעיד שבעל הגן יצרנו שלא יאונה כל רע לפרי האילן שיהי' ראוי לברכה לצאת בו י"ח מצוה של פרי עץ הדר ממילא נמי מברכין על אכילתו בפה"ע וחשיב פרי לענין ברכת הנהנין.
את זה ראיתי לכתוב הנלענ"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן מא

ב"ה. שוי"ר לנכדי החריף ובקי מוה' נחום ראובן שיחי':
ע"ד אשר שאל אותי דבמס' קדושין (נ"ד:) אי' בגמ' דאמרינן הואיל וניתנו ליהנות ופרש"י בד"ה בכתנות שלכך הוקדשו מתחילה ליהנות בהן כו' שלא ניתנה תורה למה"ש ובד"ה דהא חומת העיר ומגדלותי' ואמאי מועלין בהן כו' מאחר שעומדין לחומת העיר שלא ניתנה תורה למה"ש שיהי' זריזין מליהנות מן החומה לישב בצלה כו' ע"ש ובש"ס מעילה (י"ד:) מסיק הגמ' דה"ט דבונין בחול ואח"כ מקדישין דלא ניתנה תורה למה"ש דא"א דלא יתבו זימנין בטולא דבנין מפני החומה ונמצא מועל ע"ש וקשה דאדרבא מה"ט דלא ניתנה תורה למה"ש וא"א להיות נזהר שלא ליישב בצלה אין מועלין בו ואמרינן דלכך הוקדש מתחילה ליהנות בהו כדאי' במס' קדושין כנ"ל:
תשובה. נלענ"ד לתרץ עפ"י מ"ש התוס' במס' מעילה שם (י"ד) ד"ה בונין כו' וא"ת הא מגיהי ספרים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ומ"ש משכר האומנין דהכא י"ל דשאני תרומת הלשכ' שבאה בנדבת ציבור ולב ב"ד מתנה עליהם אבל ל"ש לומר לב ב"ד מתנה בהקדש נדבת יחיד אפי' הקדישם למוסרם לציבור ע"ש. וכן מבואר בתוס' מנחות (ט"ו:) ד"ה אפשר כו' בקרבן יחיד דל"ש בי' לב ב"ד כו' ע"ש ויש להעיר בזה דחדית לן התוס' במס' מעילה דאפי' הקדישה למסרם לציבור לא אמרינן לב ב"ד מתנה. ובמס' מגילה (כ"ו:) אמר ר"א האי בי כנישתא כו' וכ' שם הר"ן ד"ה אבל כו' שכל הנותן לצרכי בהכנ"ס ע"ד הם נותנין ע"ש:
ובש"ס כתובות (ק"ו.) אי' הלשכות והעזרות מבדק הבית אתו חוץ לעזרה משירי הלשכ' אתו וזו ששנינו חומת העיר כו' ובתוס' קדושין (נד:) כ' בד"ה תרי כו' אבני ההיכל כו' באין מבדק הבית כו' ולפי"ז א"ש דבשלמא במס' קדושין דמיירי בחומת ירושלים דאתי משירי תרומת הלשכה דשייך בהו לב ב"ד מתנה שפיר אמרינן דהנאת חומה הותרה שלא ניתנה תורה למה"ש שיהי' זריזין מליהנות לישב בצלה ומתחילה הוקדש ליהנות בהן משא"כ בש"ס מעילה דמיירי בהיכל דאתי מבדק הבית דל"ש בזה לב ב"ד מתנה להכי ודאי אסור ליהנות מצלה ומועלין בה ולכך בונין בחול ודו"ק. ושארי הפ"י במס'

קדושין שם הק' בחי' ד"ה ואמאי נימא הואיל וניתנו ליהנות כו' בבדק הבית גופא אמאי שייך מעילה לר"מ הא ניתנו מקצתן ליהנות בבגדי כהונה ע"ש. ונפלאתי עליו דבמח"כ אישתמיט מיני' מ"ש הרמב"ם ה' שקלים (פ"ה ה"ב) וז"ל בגדי כהונה בין בגדי כה"ג בין שאר בגדי כהני' שעובדין בהם במקדש הכל מתרומת הלשכה והכ"מ לא הביא מקור לדין זה ולענ"ד י"ל כיון דצורך קרבן נינהו אתי מתרומת הלשכה כש"ס כתובות שם ותדע דהרי כ' התוס' קדושין שם ד"ה בכתנות כהונה כו' דהא כלי שרת הן ומבואר במס' כתובות שם דכלי שרת מתרומת הלשכה אתו ע"ש ועיין ברמב"ם שם ולהכי שפיר מהני בהו לב ב"ד מתנה ואמרינן כיון דלא אפשר להיות נזהר מליהנות ע"כ מתחילה הוקדשו ליהנות בהן ודו"ק:

סימן מב

ב"ה. ע"ד אשר פקפק הגאון הצדיק האבד"ק בוטשאטש ז"ל על הט"ק שלנו שהרי הגדול בוש לצאת בו בשוק ומטעם זה הוסיף הרמ"א תנאי זה על שיעור הט"ק כדאי' בש"ע או"ח סימן (ט"ז) ע"ש:

א נלענ"ד לקיים מנהגן של ישראל כאשר אבאר בעזה"י וזה החלי:

מקור דין זה במס' מנחות (מ"א) טלית שהקטן מתכסה בו ראשו ורובו והגדול יוצא בו דרך עראי חייבת בציצית כו' ופרש"י ז"ל ד"ה והגדול כו' שאינו בוש לצאת בהן בשוק וכ"כ הטור ע"ש אכן הרמב"ם לא הזכיר רק שיעור שהקטן יכסה ראשו ורובו והשמיט הך תנאי שהגדול יוצא בו עראי לשוק וכבר התעורר בזה הכ"מ והנלענ"ד בזה כאשר אתבונן בטעם של שמועה זו אמאי בעי דוקא שהגדול אינו בוש לצאת בו לשוק ומה נ"מ אם הוא בוש או אינו בוש עכ"פ עכשיו הוא לובשה. והנ"ל עפ"י מה דאי' במס' מנחות שם ומודה שמואל בזקן שעשאה לכבודו שפטור' מ"ט אשר תכסה בה אמר רחמנא והאי לאו לאכסויי עבידי וכ' הנמ"י ואעפ"י שלובש אותה לפעמים בחייו כיון שאין עיקר עשייתה לאכסויי מחיים הוי לי' ככסות לילה ע"ש וא"כ ה"נ הדבר ברור בסברא דהיכי דהגדול עכ"פ יוצא בו דרך ארעי ואינו בוש לצאת בו לשוק שפיר י"ל דחשיב תחילת עשייתה לילך בה בר חיוב' ועבידי לאכסויי וקרינן בי' אשר תכסה בה אכן אם הגדול בוש לצאת בו לשוק א"כ מתחילה לא עבידי כלל לאכסויי בה ואף שהקטן מתכסה בו זה חשיב רק ככסות לילה כיון דהקטן אינו בר חיובא וזה דומה לזקן שעשאה לכבודו שנעשה מתחילה לזמן שאינו בר חיובא ובכה"ג אף שעכשיו לובשה הגדול מ"מ בגד זה פטור כיון דתחלת עשייתה רק לצורך קטן שאינו בר חיובא והנה הרמב"ם השמיט הך

דינא דזקן שעשאה לכבודו וכ' המ"א סימן (י"ט) דהרמב"ם לא ס"ל הך דינא דשמואל ס"ל חובת מנא וכלי קופסא חייבת בציצית אפי' אינה לובשה להכי קאמר דאם עשאה לכבודו פטורה דלא עבידי לאכסויי בה מחיים בזמן חיוב אכן לפי מה דקי"ל ציצית חובת גברא ואין החיוב אלא בלובשה שפיר אמרינן דבשעה שלובשה חייב בציצית והתוס' והרא"ש דס"ל כסות לילה פטורה אפי' לובשה ביום ממילא בעשאה לכבודו פטורה אפי' לובשה בחיים אכן הרמב"ם דסבירא ליה כסות לילה אם לובשה ביום חייב ה"ה בעשאה לכבודו אם לובשה בחייו חייב בציצית דעל כל פנים עכשיו הוא לובשה בחיי' ע"ש ולפי זה אני אומר דמה"ט נמי השמיט הרמב"ם הך סיומא והגדול יוצא בו דרך עראי שאינו בוש לצאת בו לשוק דהוא אזיל לשיטתו דס"ל אפי' כסות לילה היכי דלובש' ביום חייב בציצית וכן בזקן שעשא' לכבודו היכי דלובש' בחייו בזמן חיוב קרינן בה אשר תכס' וחייבת בציצית ממילא מה"ט נמי אפי' היכי דהגדול בוש לצאת בה לשוק ומתחיל' לא נעש' רק בשביל קטן שאינו בר חיובא מהני רק לאפטורי מציצית למ"ד חובת מנא ובעלמא כלי קופסא חייבת היכי דנעש' בשביל גדול והיכי דהגדול בוש לצאת בה ולא עבידי לאכסויי מודה שמואל דפטור' אבל לפי מה דקי"ל ציצית חובת גברא ואינו חייב אלא בעטיפ' או עכ"פ בלבישׁ' בכה"ג חייב אפי' בכסות לי"ל הלובש' ביום והתוס' והרא"ש דס"ל כסות לי"ל פטור אפי' הלובש' ביום שפיר כ' תנאי זה דבעי דוקא והגדול אינו בוש לצאת בו לשוק ודו"ק:

ב והב"י באו"ח סימן (י) כ' וז"ל ול"נ שהטעם שלא נהגו להטיל בהם ציצית משום דלא מקרי כסות אלא הבא להגן על האדם מפני החום והקור זכר לדבר ואין כסות בקרה והגלימ' אין לובשין אותה להגין אלא מפני הכבוד כו' ואעפ"י שלפעמים נהנ' מחומה מיהו כיון שתחילת עשיית' אינ' להתחמם בה לא חשיב כסות ופטור ע"ש והד"מ השיגו וכ' ע"ז ז"ל קשה לי דרוב טליתות שלנו שאנו לובשים בשעת התפיל' שאינן להגן כלל ולובשין אותן כדי לצאת בהן ידי ציצית ומברכין ברכה לבטל' ע"ש. ולענ"ד נ"ל להצדיק דברי הב"י בטעם ובסברא דודאי לפטור את הגלימא מציצית שפיר כ' הב"י שכל שאינ' בא להגן לא מקרי כסות ואעפ"י שלפעמים נהנה מחומ' כיון שתחילת עשיית' אינ' להתחמם בה לא קרינן בה אשר תכסה בה אכן זה נכון אם לא תלה הציצית אבל בטליתות שלנו שתול' בהן ציצית אדרבא זה האות שמתחיל' עשאה לאכסויי בה וליהנות בה מחומה בעת הצורך וכיון דהתור' אמרה גדילים תעשה לך כו' אשר תכס' בה ע"כ אחשבי' לכך ומה שתל' בה הציצית היינו עשי' לאכסויי וליהנות בה בעת הצורך ואין לך עבידי לאכסויי יותר מזה וצורת הבגד מוכח שעשא' מתחיל' לקיים מ"ע גדילים תעש'

לך על א"כ כסותך וזה לך האות שעד שבא ללובשה עשה לה ציצית ומה"ט נמי אפי' בט"ק כל שהקטן מתכס' בו ראשו ורובו והוא תלה בו ציצית אחשבי' לבגד אף שבוש לצאת בו לשוק כיון דתלה בו ציצית אות הוא דעשאה להילוך ועבידי לאכסויי בה וקרינן בי' שפיר אשר תכסה בה ותחילת עשייתה בשביל לקיים מצות ציצית אחשבי' לאכסויי בה וליהנות ממנו שהמצו' באה אלינו מ"ע של גדילים תעשה לך הוא רק בלבוש שנהנ' ממנו כמ"ש התוס' מס' נדה (ס"א:) ד"ה אבל כו' דציצית נמי אינו חייב אם אין בו הנאת לבישה ע"ש וכיון דתלה בו ציצית ורוצה לצאת במלבוש זה ידי מצו' של ציצית עכ"פ תחילת עשייתו על דעת כן שיהנ' במלבוש זה והוי ככסות יום דלשי' הר"ת חייבת אפי' בליל' ושפיר מברך על טלית העשוי' למצו' ואחשבי' לאכסויי בה ודו"ק:

ובש"ס מנחות שם וארי"נ ב"י וכן לענין סדין בציצית ופרש"י ז"ל דציצית בטלית שאין בה שיעור יש בה משום כלאים ולכאורה ק' נימא כיון דתלה בה ציצית אחשבי' לאכסויי ושי' הב"ח דאפי' אין בו שיעור היכי דהגדול יוצא בו בקבע אפי' אין הקטן מתכס' בו ראשו ורובו חייב מה"ת בציצית וכן הדבר נכון כיון דסדין בציצית עכ"פ מדרבנן אסור ללובש' כדאי' בגמ' מנחות (מ.) א"כ ממ"נ פטורה מציצית גוף הבגד לא עבידי לאכסויי מאי אמרת הרי תלה בה ציצית ואחשבי' לאכסויי אדרבא כיון דעביד בה כלאים ורבנן אסרו להלוך בה א"כ גרועי גרעי' ול"ש בזה אחשבי' לאכסויי בה וממילא חייב משום כלאים ודו"ק:

ג ובפ' במה אשה (ס"ו.) סנדל של סיידין טמא מדרס ואשה חולצת בו ויוצאין בו בשבת דברי רע"ק ולא הודו לו כו' וריב"נ מטהר ופרש"י דלאו אורחא לעשות מקש אלא מקנים ומנעל נמי לאו אורחא מעץ אלא מעור ושם בגמ' אמר מר סנדל של סיידין טמא מדרס והא לאו להילוכא עבדי אמר רב אחא בר רב עולא שכן הסייד מטייל בו עד שמגיע לביתו ובתוס' ד"ה והא לאו להילוכא עביד הק' הר"א ממיץ להרשב"א מאי פריך והלא בשעת מלאכתו הוא הולך בה ולכך הוא נעשה כו' ור"י פי' הואיל ואינו עשוי כלל לנעילה רק לשמור מנעליו שלא ישרפו בסיד לאו להילוכא עביד ומ"מ משני לו שכן הסייד מטייל בו עד שמגיע לביתו. ובמס' יבמות (ק"ד) ושל זקן העשוי לכבודו לא תחלוץ ופרש"י ז"ל הואיל ולאו להילוכא עביד לאו נעל הוא כו' ומקשה הגמ' דבי דינא נמי לאו להילוכא עביד ומשני אלו מסגי בי' שליחא דבי דינא מי קפיד עלי' בי דינא ע"ש וידוע דבזה"ז מי האיש אשר ילך בנעל כזה בוז יבוזו לו ובוש הוא לצאת בו וא"כ נימא דלאו להילוכא עביד א"ו כיון דמצות חליצה בנעל אמרינן דהב"ד עשו הנעל להילוך ואלו מסגי בי' שליחא דב"ד לא קפדו עלי' נהי דהוא בוש לצאת בו אין לנו נפקותא בזה דידוע דמה

שבושין לצאת בנעל כזה הוא רק מפני שנתחדשו צורת המלבושים והדרים בארצות הגוים בושין לצאת במלבוש יהודי ואויבינו מנדינו בראותם איש יהודי מעוטף בלבוש המציין עם ישורון ומכ"ש בטלית של ציצית בוז יבוזו וילעגו למו הכי נימא שעי"ז הטלית פטורה מציצית דלא עבידי לאכסויי ח"ו לא תהא כזאת בישראל ואמרינן להיפך מצות ציצית מחשיבו לבגד והטלית עביד לאכסויי להולכים בתורת ה' וחרדים לקיים מ"ע גדילים תעשה לך ועשו להם ציצית. ובפ' המוצא תפילין (צ"ה:) בתוס' ד"ה וכי שרו רבנן לענין הצלה דרך מלבוש במקום תפילין כו' משום דלא מקרי מלבוש אלא במקום שרגיל להניחו בחול ע"ש וע"כ ה"ט דבמקום הראוי להניח בו תפילין המצוה מחשיבו למלבוש ודו"ק:

ובסה"מ להרמב"ם (מ"ע ל"ג) כ' הוא שצוה הכהנים ללבוש בגדים מיוחדים כו' ע"ש וכן הוא בזוה"ק (פ' בהר) ד"ה פקודא, בתר דא כו' פקודא חדר לעשות שמן המשחה כו' ח' ללבוש בגד כהונה במקדש כו' ע"ש וע' מ"ש בספרי בחי' זבחים (ט"ו):

ד ובמס' ערכין (ג:) כהנים איצטריך לי' סד"א הואיל ואישתרי כלאים לגבייהו קמ"ל נהי דבעידן עבודה אישתרי שלא בעידן עבודה לא אשתרי והתוס' מס' מנחות (מ"א.) התעוררו בזה מהא דאי' בתוספתא דכלאים בגדי כהונה אין בהם משום כלאים והנ"ל עפ"י מה דאי' במס' יומא (ס"ט פושטן ומקפלן ומניחן תחת ראשיהן כו' והא מתהני מכלאים בגדי כהונה קשין הם והק' התוס' ד"ה קשין בהא דאי' במס' ערכין כהנים איצטריך לי' סד"א הואיל ואישתרי כלאים לגבייהו כו' והשתא כיון דקשין הם לא אישתרו כלאים לגבייהו ולענ"ד י"ל דנהי דבעלמא קשין אין בהם משום כלאים ה"ט משום דקשין לא חשיבי מלבוש ולא חזו כלל ללבישה ואם לובשה בטלה דעתו אצל כל אדם אבל בגדי כהונה הלבישה מצו' הוא והתורה אמרה ולבשם ע"כ המצוה מחשיבם למלבוש וע' מ"ש בספרי ראש המזבח חי' זבחים (י"ט.) בתוס' ד"ה תפילין. ובתוס' מס' נזיר (נ"ד:) כ' בד"ה ת"ש כו' ואומר ר"ת דתכשיטי כלי מתכות שפיר מקרי בגדים כדכתיב בבגדי כהונה אלה הבגדים וחשיב ציץ ע"ש ובתשו' הרשב"א חלק תולדות אדם סימן (קפ"ג) נשאל בשכ"מ שצוה לאלמנה שלו כל הנכסים אם קשורי הראש בכלל מלבושים והשיב הלא תראה הציץ בכלל שמונה בגדים וגבי תפילין אמרו ביוצא בהם בשבת דרך מלבוש הוא אלא שאין הולכין במתנה ומכירה אלא אחר לשון ב"א ע"ש ולענ"ד נראה החילוק מבואר דרק אצל בגדי כהונה המצו' של הלבישה מחשיבו לבגד וחושבו מלבוש וכן בתפילין אבל קישורי הראש שאין מצוה ללובשם אין זה בכלל מלבושים:

ולפי"ז אני אומר דבגדי כהונה נהי דקשין הם אית בהו איסור כלאים כיון דהתורה אמרה ולבשם א"כ אית בהו תורת מלבוש וקרינן בהו לא תלבש שעטנז אלא שהתורה התירה לכהנים בשעת עבודה ולהכי שפיר אמרו בגמ' כהנים איצטריך לי' סד"א הואיל ואישתרי כלאים לגבייהו. אמנם זה נכון בשעה שהכהנים לובשין בגדי כהונה לצורך עבוד' והמצו' אחשבינהו לבגדי כהונה שיהי' תורת מלבוש עלייהו אכן שלא בשעת עבודה ומכ"ש דרך הצעה שמניחין תחת ראשיהן שאין כאן מצו' כלל ובמה נחשב המה שפיר משני הש"ס בגדי כהונה קשין הם וע"ז אמרו בגמ' ערכין שלא בשעת עבודה מי אישתרי והביאור בזה דלא אישתרי כלל דבלא"ה בגדי כהונה אין בהם משום כלאים משום דקשין הם ולא חזי ללבישה ודו"ק:

ושי' הבה"ג וכן הוא ש' בעל המאור דתכלת מעכבת את הלבן ונתקשו בזה איך אנו לובשין בזה"ז בגד של ארבע כנפות שחייבת מה"ת בציצית והרי אין לנו תכלת. אכן להנ"ל נכון היטב וקלקול וחסרון בגוף הבגד הוא עצמו תיקון גדול בזה דכיון דהטלית גדול הוא אינו עשוי מתחילה להגן ומן הדין פטור' מן הציצית כמו הגלימא שכ' הב"י דפטורה מן הציצית והד"מ התעורר ע"ז דמה"ט גם טליתות שלנו פטורין מן הציצית וע"ז כתבתי דנהי דפטורה ואינו מחויב להטיל בה ציצית מיהו אם תלה בה ציצית אחשבי' למלבוש ומלתא אלבישיהו יקיר' וזלים זהב מכיסם לקנות טלית נאה לקיים מ"ע של גדילים תעשה לך והמצו' מחשיבו למלבוש א"כ ממ"נ אם התכלת אינו מעכבת שפיר קרינן בי' ועשו להם ציצית ע"כ בגדיהם והמצו' מחשיבו להיות הדור בלבושו ואי לשי' הבה"ג ובעה"מ דס"ל התכלת מעכבת א"כ אין זה ציצית כלל ממילא הדרינן לסברא דגוף הבגד במה נחשב הוא וממילא פטורה הט"ק מפני שבוש לצאת בו ולא עבידי לאכסויי בה והט"ג פטורה מפני שלא נעשה להגן ולא אחשבי' לבגד אלא בשביל המצו' ודו"ק.

ובתרגום יונתן פ' (תצא) לא יהי' כ"ג כו', לא יהי' גוליין דציצית ותפילין דהיינו תקוני גבר על איתתא ואינו מובן מה דוחקא לתרגם גוליין דציצית ותפילין והנ"ל דמשמע לי' מדכתיב לא יהי' כלי ולא כתיב לא יהי' בגד איש על אשה ע"כ דאפי' גוליין של ציצית ותפילין שאצל האשה אינו בכלל בגד, דרק אצל איש חשיבת המצו' אלבישיהו יקירא להתעטף בציצית ולהיות מעוטר בתפילין להכי חשיב בגד אבל אצל אשה דמ"ע שהזז"ג פטורה מציצית ומתפילין וממילא לא חשיב אצלה מלבוש כלל מיהו רחמנא אמרה לא יהי' כ"ג על אשה ועכ"פ תיקוני גבר הוא ומה"ט לא תצא אשה בכלי זיין כדמתרגמינן לא יהא תיקון זיין דגבר כש"ס נזיר (נ"ט) וקי"ל דכלי זיין אינו בכלל מלבוש ולא תכשיט כש"ס שבת (ס"ג) ודו"ק:

סימן מג

שאלה. בני חבורה שנעשה פירוד ביניהם ומקצתם הלכו בלילה ולקחו כל הספרים הנמצאים בבית המדרש המיוחד להחבורה והניחו הספרים במקום אחר לקבוע שמה מקום מיוחד לעצמם וכאשר שמעו בני החבורה את המעשה צעקו מרה ושמו עצה ואסרו בקונם את כל הספרים אשר נלקח מהם שיהיו אסורים על הנפרדים. והנפרדים לא נתנו מעות כלל על הספרים:

א תשובה. לימוד ערוך הוא ביו"ד סימן (רכ"א סי"א) אם אסר ספרו על חברו אסור לנאסר ללמוד בו. ובפתחי תשובה על ש"ע יו"ד (סימן ר"ט) ראיתי שהביא מ"ש בתשו' פנים מאירות שנשאל באחד שחטף פירות מיד חברו ואמר חברו הפירות האלו יהי' אסורין לך והשיב דאף דאדם יכול לאסור פירותיו על חברו והוי עליו כהקדש ה"מ אם הי' אוסר עליו קודם שחטף אבל עכשיו שאינו בידו ואינו ברשותו אינו יכול לאסרו ע"ש. ולענ"ד יש לדון בזה עפ"י מה דמבואר בכ"ד בגמ' דקונמות כקדושת הגוף ושי' רש"י במס' כתובות (נ"ט:) דקונם פרטי הואיל ואין לו פדיון הוא כקדושת הגוף וכן היא שי' הר"ן במס' נדרים (מ"ו:) ע"ש וכבר חדית לן הריב"ש בתשו' (סימן שנ"ט) דהא דכתיב איש כי יקדיש את ביתו מה ביתו ברשותו זה רק בקדושת דמים אבל בקדושת הגוף יכול להקדיש אפי' דבר שאינו ברשותו וחילוק זה מוכרח עפ"י פרש"י בגמ' פסחים ל ד"ה כ"ע ל"פ אפי' לרבא דאמר מכאן ולהבא הוא גובה כו' אין הקדשו הקדש שהרי ממושכנין הם למלוה ואע"ג שהן שלו אינן ברשותו מבואר מזה דרש"י חדית לן דכל שיש שיעבוד על הנכסים אף דאכתי לא בא לידי גוביינא ואפי' לרבא דס"ל בע"ח מכאן ולהבא הוא גובה ומעיקרא הנכסים שלו הוי מיהא הואיל והנכסים משועבדין למלוה תו אינם ברשות הלוה ולא מצי הלוה להקדיש דאיש כי יקדיש ביתו אמר רחמנא מה ביתו ברשותו וזה פשוט בגמ' בכ"ד דהקדש חמץ ושחרור מפקיע מידי שיעבוד ופרש"י דרק הקדש קדושת הגוף מפקיע מידי שיעבוד ע"כ למדנו מזה דקדושת הגוף חייל אפי' על דבר שאינו ברשותו והקצה"ח (סימן קי"ז) האריך בזה וכבר קדמו הפני יהושע בחי' מס' קדושין (ס"ג) ע"ש:

ב ובמס' ב"ק (מ"ה) ת"ר שור שהמית כו' משנגמר דינו מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש ופרש"י דלאו ברשותי' דמארי' קאי לאקדושי והקשיתי מהא דאי' במס' זבחים (פ"ח:) אין מביאין מנחות כו' ואצ"ל מערלה וכלאי הכרם ואם הביא לא קידש אמר רב ואיתימא רב אסי לא קידש ליקרב אבל קידש לפסול ע"ש והתוס' במס' מנחות (ע"ט:) כ' בד"ה וליתני כו' אפי' את"ל כלי שרת מקדש שלא מדעת ה"מ קודש אבל חולין לא

מקדשי ולפי"ז קשה במה דאמר רב לא קידש ליקרב אבל קידש לפסול הא ערלה וכ"כ אסורין בהנאה ולאו ברשותא דמרי' קאי להקדישו והוי חולין וא"כ גם הכלי שרת אינו מקדש דחולין לא מקדשי והארכתי בזה במק"א בעזה"י:

ובמס' תמורה (כח.) מן הבהמה להוציא רובע ונרבע והלא דין הוא ומה בעל מום כו' הרי שנתעבד בהן עבירה בשני עדים נעבדה בהן עבירה עפ"י ע"א מנין ע"ש ושם בגמ' עמוד ב' הרובע והנרבע הם כקדשים שקדם מום עובר להקדישן וצריכין מום קבוע לפדות עליהן ע"ש. ומבואר בכ"ד בגמ' דהיכי דקדם מום קבוע להקדישן לא מצי חייל קדושת הגוף על הבהמה כש"ס בכורות (יד.) ובפרש"י מס' חולין (ק"ל.) במשנה ע"ש מיהא קדושת דמים חייל כמבואר שם במס' בכורות בגמ' ובפ"ק דמס' תמורה (ה':) המקדיש בעלי מומין לגבי המזבח אעפ"י שהוא בל"ת מה שעשה עשה ופרש"י וקדש לדמיהן ע"ש. ובמס' מנחות (פ"ה:) בעא רבא הקדישן מהו שילקה עליהן משום בעל מום כיון דפסול כבעל מום דמי או דלמא אין בעל מום אלא בבהמה תיקו ע"ש ושם (ק':) המנחות והנסכים שנטמאו עד שלא קדשו בכלי יש להם פדיון משקידשו בכלי אין להם פדיון ופרש"י ד"ה המנחות עד שלא קידשו בכלי לא קדשו קדושת הגוף אלא קדושת דמים כו' ע"ש. ולפי"ז א"ש היטב דהא דאמרו בגמ' ב"ק שור שהמית משנגמר דינו הקדישו אינו מוקדש נכון ממ"נ אי בהקדישו קדושת הגוף להקריבו ע"ג המזבח קדושת הגוף לא מצי חייל דבר קטלא הוא ואיכא ק"ו מבעל מום וכש"ס תמורה וכיון דבעל מום מעיקרא לא חייל עלי' קה"ג אף שלא נעבדה בו עבירה ק"ו דלא מצי חייל קה' על בר קטלא שנעבדה בו עבירה בשני עדים והיכי דלמיתה אזלא לא קרינא בי' קדשי ה' כתוס' מס' מעילה (י':) ד"ה לא נהנין כו' ע"ש. ואי דהקדישו קדושת דמים אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו ושור שהמית דאסור בהנאה לאו ברשותי' דמארי קאי להקדישו דאיש כי יקדיש את ביתו אמר רחמנא מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו. אכן זה נכון, בשור דמום פוסל בו אבל במנחות דאין מום במנחות ואין מום אלא בבהמה ונהי דפסול הוי כבעל מום לא גרע מרובע ונרבע בבהמה דאף דפסול מיהא חייל עלייהו קה"ג מיהא אין מביאין מנחות מן הערלה וכ"כ ועד שלא נתקדש בכלי שרת לא קידש אפי' קדושת דמים כיון דערלה וכ"כ אסורין בהנאה לא ברשותי' דמרי' קאי לאקדושי קדושת דמים וקדושת הגוף לא חייל עד שנתקדש בכלי שרת דרק בבהמה חייל קה"ג בקדושת הפה מיהא במנחות אחר שנתקדש בכלי שרת שפיר אמרינן דהכלי שרת מקדשו קה"ג ואף דכלי שרת אינו מקדש חולין מיהא לזה מהני קדושת הפה שיכול להקדיש קה"ג אף שאינו ברשותו כמ"ש בסק"א ודו"ק:

ג ובמס' נדרים (פ"ה.) קונם כהנים לוים נהנים לי יטלו ע"כ כו' משום דתרומה לא חזיא אלא לכהנים וכיון דקא אתי למיסרא עליהו שויא עפרא בעלמא וכ' הרשב"א ומהא שמעינן שהאוסר הנאת פירות על עצמו יכולין אחרים ליטול אותן בע"כ אעפ"י שיכול לשאול על נדרו מיהא הא לא איתשל מיהא היכי דאיתשל חייבין לשלם כו' והר"ן כ' וז"ל ואני מסתפק בזה לפי שמשעה שאסרו על עצמו הפקירו כו' ע"ש ולענ"ד יש לדון בזה והרשב"א מדמה האוסר פירות על עצמו להיכי דאומר כהנים נהנים לי ואין מזה הוכחה כלל דתרומה מכי הרים התרומה הפרשתו מקדשו ונעשה ממון כהנים ובהדיא אמרו בגמ' גבי פטר חמור סד"א כל כמה דלא מטא לידי' לא זכה בו קמ"ל דמעידנא דאפרשי' ברשותי' דכהן קאי כש"ס פ"ק דמס' בכורות (י"א:) ע"ש ובמס' חולין (ק"ל:) אמרו דאין לכהן עד שעת הרמה אבל משעת הרמה ואילך חשיב ממון כהן אלא דחשיב ממון שאין לו תובעין ויש לבעלים טובת הנאה מיהא היכי דאסר הנאה והפקיר טובת הנאה שלו שפיר יכולין הכהנים ליטול ממנו בע"כ ודידהו שקלו אבל האוסר הנאת פירות שלו שיהי' אסורין לו להנאה יתכן היטב מצד הסברא דאכתי רשות בעלים עליהו והבעלים יכולין לעכב שלא יבוזו זרים יגיעו ובמה זכו האחרים שיקחו בע"כ של בעלים. והנ"ל שלא לשבור דברי אדונינו הרשב"א ז"ל ולקיים הדין עפ"י הלכה הקבוע לנו דקי"ל זה נהנה וזה לא חסר פטור מלשלם וקי"ל כופין על מדת סדום ולהכי מכי אסר על עצמו הנאת פירות יכולין אחרים ליטול הימנו בע"כ דכופין על מדת סדום וזה נהנה וזה לא חסר הוא ואף דכ' התוס' במס' ב"ב (י"ב:) ד"ה כגון זה כו' ועוד הא דכופין על מדת סדום בזה נהנה וזה לא חסר היינו בשכבר דר בחצר חברו שאינו מעלה לו שכר אבל הא פשיט' שיכול למחות בו שלא יכנוס לדור בביתו אפי' בחצר דלא קיימא לאגר כו' ע"ש אמנם כבר אנהיר לן המרדכי במס' ב"ק בפ' כהר"ג לחלק דאין כופין אלא היכי דאי בעי לארויחי בהא מלתא לא מצי לארויחי הלכך כייפינן לי' כיון, דלא חסר מידי אבל היכי דאי בעי בעל החצר לאיגורי הוי מרוח השתא נמי כי לא מוגר לי' לא כייפינן לי' ע"ש. ולפי"ז באוסר על עצמו הנאת פירותיו דתו לא מצי לארויחי בי' מידי שפיר יכולין אחרים ליטול ממנו בע"כ דהוי זה נהנה וזה לא חסר וכל כה"ג כופין על מדת סדום דהא בלא"ה לא מצי לארויחי בי' מידי מאי אמרת עכ"פ אי בעי מיתשל על נדרו יהנה בהם אין ה"נ אי מיתשל חייבין לשלם לבעלים כמ"ש הרשב"א ז"ל אכן הר"ן ז"ל אתי עלה מטעמא אחרינא דכל שנאסר בהנאה הבעלים מפקיר את הפירות ולענ"ד אין זה מוכרח ואף דאמרו במס' כריתות (כ"ד.) שור הנסקל שהוזמו עדיו כל המחזיק בו זכה ע"ש י"ל דהתם מטעם יאוש הוא כדמוכח בירושלמי מס' ב"ק (פ"ד ה"ח) ע"ש והנכון דמסתבר לי'

להר"ן דכל איסור הנאה הוי הפקר ולא חשיב בעלים כלל והכי ס"ל להר"ת במס' זבחים (ע"א) בתוס' ד"ה אפי' כו' דשור הנסקל אחר שנגמר דינו מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש דאין לו בעלים ע"ש:

ד וחזינא להגאון מהרי"ש ז"ל בהגהו' על יו"ד סימן רכ"ג ס"ד) הביא שהגאון מהר"א ז"ל האבד"ק קארוץ הקשה על הפוסקים דס"ל איסור הנאה לית לי' בעלים. מהא דתניא אין מביאין מנחות כו' ואצ"ל מערלה וכ"כ ואם הביא לא קידש לקרב אבל קידש לפסול ואי נימא דא"ה אין לו בעלים איך חל ההקדש הא אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו והג' מהרי"ש ז"ל השיב ע"ז דשאני כלי שרת דמקדש אפי' דבר שאינו ראוי להקרבה ע"ש ודברים אלו תמוהין בעיני הכי כלי שרת מקדש חולין ויפה הקשה הגאון מהר"א ז"ל כיון דאין לאיסור הנאה בעלים א"כ אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו והוי חולין גמורין ממילא הכ"ש אינו מקדש וכמ"ש לעיל (ס"ק ב') ועלה ברוחי דאפשר לומר הא דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו זה רק היכי שאין בידו לזכות בו ורשות אחרים על החפץ אבל דבר של הפקר שבידו לזכות בו ואין רשות אחרים מעכבין עליו שפיר יכול להקדישו,. וזקיני התב"ש הקשה להנך דס"ל דלכ"ע אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אפי' בעשה מעשה אינו אוסר מה"ת אלא מדרבנן א"כ מאי פריך במס' חולין (מ':) מהשוחט בשבת ונכדו הוא א"ז הגאון מהרא"ס ז"ל האבד"ק סאטנב תי' דטעמא הוא דאין אדם אוסר דשא"ש הוא משום לאו כל הימנו שתיאסר עלי והיינו שרשות הבעלים מעכבין שלא יוכל זה לאסור והתוס' ב"ק (ע"א) ד"ה אה"נ כתבו דאף אם לא נאסר רק מדרבנן מקרי לאו דמרי' ופריך שפיר כיון דשחט בה פורתא אסרה עכ"פ מדרבנן ומקרי לאו דמרי' ושוב מה ששוחט אח"כ לשם ע"א יכול לאסור מדאו' ולכן הוי אידך מחתך בעפר עיין בתשו' ב"א או"ח (סימן כ"ג) ומזה אני דן דמה"ט דיכול לאסור דבר שאינו שלו אם אין רשות הבעלים מעכבין ה"נ יכול להקדיש כל שאין רשות אחרים מעכבין עליו:

אך ז"א דמבואר ההיפך בירושלמי פסחים (פ"ג ה"ג) במשנה דכיצד מפרישין חלה ביו"ט כו' מקשה וישליכנה לאשפה ויקדישנה ומשני ויש אדם מקדיש דבר שאינו שלו בתמי' דכיון שנזרקה לאשפה ה"ה הפקר ואינו יכול להקדישה מבואר מזה אף דמונח באשפה ויכול לזכות בה ואין רשות אחרים מעכבין אעפי"כ אין בידו להקדישה. ולכאורה ק' מזה על מה דחדית לן הר"א ממיץ הובא בפי' הרא"ש במס' נדרים (ל"ד:) בהיתה ככר מונח לפניו דחל ההקדש כל היכי דמצי לזכות בה ע"ש י"ל ש"ה דמיירי בעומד קרוב לה ויש לו זכות יותר מאחרים משא"כ באיסור הנאה וכן בעיסה בפסח וחושש שתחמיץ א"כ

יד הכל שוין בה ואין לו בעלים ממילא אם הקדישו אינו מוקדש והוי חולין גמורין ויפה הקשה הגאון מהר"א ז"ל:

ה ובמס' סוכה (ל"ה) לולב של אשרה פסול מ"ט משום דכתותי מכתת שיעורא וכ' הקדמונים דהוצרך לטעמא דכתותי מ"ש משום יו"ט שני אבל משום יו"ט הראשון בלא"ה פסול דבעינן ולקחתם לכם שלכם ואיסורי הנאה לית לי' בעלים. ואני הקשיתי מהא דאי' במס' ב"ק (צ"א:) שורי הרגת נטיעותי קצצת אתה אמרת לי להורגו אתה אמרת לי לקוצצם פטור כו' בשור העומד להריגה ובאילן העומד לקציצה א"ה מאי קא טעין לי' דאמר לי' אנא בעינא למיעבד הא מצו' כו' ע"ש ובפרש"י עומד להריגה שור שהמית. עומד לקציצה אשרה מבואר מזה דלפרש"י אשרה אית לה בעלים והדין נותן כן שכל שבידו לעשות בו מצו' הבעלים קודמין ויכול לומר אנא בעינא למיעבד הא מצו'. וביו"ד סימן (ש"י) השוחט הבכור שלא עפ"י מומחה ומכרו כו' יקבר כו' וכ' הט"ז ונראה דיחזיר למוכר והמוכר יקברנו כו' אנא בעינא למעבד מצו' בממוני' כו' ע"ש. והרמב"ם כ' לולב של אשרה פסול משום מצוה הבאה בעבירה והתוס' ריש פרק לולב הגזול (ל) ד"ה משום כו' הביאו גי' הרמב"ם וכ' דגי' משובשת היא דלא חשיב מצו' הבאה בעבירה אלא היכי דע"י העבירה באה המצו' וע"י המצוה באה העבירה ע"ש. ואני אמרתי לתרץ גי' זו עפ"י מה דאי' במס' ע"א (ס"ד.) ישראל שהי' נושה בנכרי כו' המתן לי עד שאמכור ע"א ואביא לך יי"נ ואביא לך אסור כו' משום דהוי כי רוצה בקיומו כו' ע"ש ושם (ס"ג:) שכרו לשבור בייי"נ מהו כיון דרוצה בקיומו אסור כו' ע"ש ובפרש"י לשבור בייי"נ לשבור חביות ולשפוך את היין מהו שיהא שכרה מותר מי אמרינן כיון דישראל זה רוצה בקיומם של חביות האלו שלא ישתברו עכשיו מאליהם עד שישברם הוא כו' ע"ש מבואר מסוגי' זו דכל שרוצה בקיומה אפי' על רגע אחת הרי הוא עובר על עשה אבד תאבדון ומבטל העש' ואשריהם תשרפון באש ואפי' לרבנן דס"ל המקיים בכלאים לא איכפת לן מה שרוצה בקיומן אבל יי"נ אסור להיות רוצה בקיומו דישראל מצוה לבטל ע"א ותשמישי' ע"ש בפרש"י ד"ה רבנן הוא. ועפי"ז נראה ברור דהיכי דנוטל לולב של אשרה ורוצה לצאת בו ידי חובת מצוה המוטלת עליו לקיים מ"ע ולקחתם לכם א"כ רגע זו הוא רוצה בקיומה ואינו רוצה שהלולב ישתבר כעת ויהי' כלה ואבד ברגע זו וא"כ הרי הוא מבטל המ"ע של אבד תאבדון ונמצא דהמצו' באה ע"י העבירה דאי אפשר לקיים המ"ע ולקחתם לכם בלעדי אם מבטל מ"ע אבד תאבדון ועכשיו טרם שלקחה בידו ועד שלא יצא יח"מ הרי הוא רוצה בקיומה:

ועפי"ז ממילא א"ש שי' הפוסקים שכ' דלולב של אשרה פסול ביו"ט ראשון דלא חשיב לכם דאיסור הנאה לית לי' בעלים דבשלמא בש"ס ב"ק דקא טעין לי' אנא בעינא למיעבד הא מצו' שפיר חשיב בעלים הואיל והוא רוצה לקיים המ"ע המוטלת עליו ובזה אין לזרים אתו אכן בלולב של אשרה כיון שהוא רוצה לצאת בי' יח"מ תו ל"ש לומר דחשיב בעלים דכיון דאסור בהנאה לא חשיב בעלים ול"ש לומר דחשיב בעלים משום שיש לו זכות לקיים המצו' ואשריהם תשרפון באש ויכול לומר אנא בעינא למעבד הא מצו' דז"א שהרי אדרבא חזינן שהוא מבטל המ"ע של אבד תאבדון והוא רוצה בקיומה וכל שהוא אינו מקיים המ"ע כל הקודם זוכה לקיים המ"ע לאבד את הע"א ותשמיש' והכל מצוון עליו לבערו ונמצא שאין לו בעלים ואין לומר דאכתי חשיב בעלים שיכול לומר אנא בעינא למיעבד בי' מצו' לצאת בי' יח"מ ולקחתם לכם דז"א כיון דאיכא איסור רוצה בקיומה א"כ הוי מצו' הבאה בעבירה ותו אינו יוצא בו וממילא לא חשיב לכם ולא חשיב בעלים:

[1] ובפ' כיצד צולין (פ"א:) והנותר שורפין אותו בחצרותיהן כו' ע"ש ובירושלמי מס' שקלי' פ' כל הרוקין (ה"ג) בשר קדשי קדשים שנטמא כו' רעק"א מקום טומאתו שם שרפתו וקי"ל כרע"ק ולפ"ז נלענ"ד דהמביא מנחה של ערלה וכ"כ דקי"ל כלי שרת מקדשת לפסול אף דמנחה הוא מקדשי הקדשים ובעלמ' פסולי קדשי קדשים טעונין שרפה בעזרה ובפרש"י פסחים (מ"ט) ובזה המ"ע על הכהנים מיהו זה רק היכי דהפסול הוא נולד בעזרה אכן במביא מנחה של ערלה וכ"כ זה הוי כנטמא חוץ לעזרה וקי"ל מקום טומאתו שם שרפתו וממילא המ"ע הוא על הבעלים כמבואר בס' החינוך להרא"ה ז"ל (פ' צו מ"ע קמ"ו) ולפ"ז שי' הקדמונים שכ' דלולב של אשרה פסול ביו"ט ראשון משום דלא חשיב בעלים א"ש היטב מטעם שכתבתי דל"ש גבי' לומר אנא בעינא למיעבד הא מצו' ואשריהם תשרפון באש שהרי הוא בא לבטל העשה של אבד תאבדון והוא רוצה בקיומה ומכ"ש לפמ"ש במקום אחר דלשי' רש"י לולב שיוצא בו יח"מ חל עליו קדושת הגוף א"כ א"א לשרוף אותו אח"כ דהוא מוזהר בל"ת כן לה' כש"ס מכות (כ"ב) וכיון דאינו מקיים המ"ע ואשריהם תשרפון ממילא אין לו שום זכות בגוי' ולא חשיב בעלים ולא קרינן בי' ולקחתם לכם משלכם אכן גבי מנחה של ערלה וכ"כ דבין אם הוא חולין הוי מן הנשרפין ובין אם נתקדש בכלי שרת הוא מן הנשרפין ואין אנו דנין רק אם לשרוף אותו בחולין או שריפתו בקודש ככל פסולי המוקדשין ובין כך ובין כך המצו' על הבעלים א"כ שפיר יכול לומר אנא בעינא למיעבד הא מצו' ולקיים מ"ע בקודש באש ישרף א"כ שפיר חשיב בעלים ואף דאיסורי הנאה הוי דבר שאינו ברשותו ולאו ברשותי'

דמרי' קאי להקדישו זה רק לענין קדושת דמים אבל בקדושת דמים מקדיש אפי' דבר שאינו ברשותו וכנ"ל בס"ק א' ושפיר אמרינן דהכלי שרת מקדשו בקדושת הגוף ושרפתו בקודש כפרש"י זבחים שם ודו"ק:

ז ובמב"ם ה' איסורי מזבח (פ"ה ה"ט) כ' אין מביאין מנחות כו' ואצ"ל מערלה וכ"כ מפני שהיא מצו' הבאה בעבירה וכ' המ"ל נראה דטעמא דפשיט לי' בהני הוא לפי שאסורין בהנאה ופשיט דאין להביא מנחות מהם לפי שהוא נהנה בהבאתם וכ' המגיה מכאן יש להוכיח אותה חקירה שרמזתי בה' אישות (פ"ה) ע"ש וכונתו דשם מוכח דאפי' לפי מה דקי"ל מצות לאו ליהנות ניתנו מיהו לכתחילה, אסור ע"ש וכן מוכח פשוט במס' ר"ה (כ"ח.) בסוגי' דשופר של עולה לא יתקע כו' ע"ש. איברא דקשה לי מהא דאי' במס' מעילה (י"ג:) ערבה לא נהנין ולא מועלין ראב"צ אומר נוהגין הי' הזקנים שנהנים ממנו בלולביהן וכ' התוס' שם ד"ה נהנין כו' דקסבר מצות לאו ליהנות ניתנו מבואר מזה דלמ"ד מצות לאו לה"נ מותר למצו' אפי' לכתחילה ובשעה"מ הק' לרב יהודה דס"ל מצות ליהנות ניתנו ואם תקע בשופר של שלמים לא יצא מה יענה להך משנה דמס' מעילה דנוהגין הי' הזקנים שנהנים ממנו בלולביהן. ולענ"ד, נראה לחלק הענינים דשאני שופר דעיקר תשמישו עביד לתקוע בו ושש תקיעות תוקעין בשופר בע"ש כמבואר במס' שבת (ל"ה:) ואף דשופר חזי נמי לגמוע בו מים מיהא עיקר שופר לאו לגמוע בו מים קאי כפרש"י שם (ל"ו) ע"ש נמצא התוקע בשופר של הקדש תקיע' של מצו' למ"ד מצות ליהנות ניתנו הרי נהנה כדרך הנאתו וחשיב מהב"ע ולא יצא י"ח ואפי' למ"ד מצות לאו ליהנות ניתנו עכ"פ לכתחילה אסור לתקוע תקיעה של מצו' אכן בערבה הגד' בשדה הקדש דעיקר ערבה אינו עשוי ליהנות בו בלולב ודרך בני אדם לעשות בערבה צריפין דירה של הוצין וערבה כפרש"י פ' כיצד מעברין (נ"ה:) ובגמ' פ"ק דמס' סוכה (י"ג:) הני צריפי דאורבנ' ובפ' המפקיד (מ"ב.) אותבינהו בצריפי דאורבינא וגם הערבה ראוי להיסק כש"ס פ"ק דמס' שבת (כ.) א"כ כי נמי נהנה ממנו בלולב מידי דרך הנאתו קא עביד ובהקדש שרי שלא כדרך הנאתו כש"ס פ' כל שעה (כ"ו.) אמרו עליו על ריב"ז שהי' יושב בצלו של היכל כו' שאני היכל דלתוכו עשוי ופרש"י ואין הנאת צלו נאסר דאין זה דרך הנאתו ושם בגמ' (כ"ה:) מר בר ר"א אשכחי' לרבינא דשייף לי' לברתי בגוהרקי דערלה א"ל אימר דאמר רבנן בשעת הסכנה כו' א"ל מידי דרך הנאה קא עבידנא מוכח מזה דשלא כדרך הנאה אפי' לכתחילה מותר וכבר האריך בזה המ"ל ה' יסה"ת (פ"ה ה"ה) ע"ש ואפי' נימא כשי' הגדולים שכ' שלא התירו שלא כדרך הנאה אלא לחולה שאב"ס אבל בעלמא אפי' שלא כדרך הנאה לכתחילה אסור יתכן בעיני הטעם משום

דאחשבי' להנאה ושם בגמ' (כ"ד) כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך אכילתן כו' למעוטי שאם הניח חלב של שור הנסקל ע"ג מכתו שהוא פטור וכ"ש אוכל חלב חי ע"ש וביאר המ"ל בה' יסה"ת שם כונת הכ"ש משום דהמניח חלב ע"ג מכתו לגבי דידי' שיש לו מכה הוי דרך הנאתו ע"ש וזה נכון היכי דיש לו הנאה ועושה לצרכו אכן היכי דאין בזה צורך גופו ואין בזה הנאת הגוף אלא דמצו' קא עביד כגון בערבה של הקדש כ"ע מודו דנהנין ממנו בלולביהן כיון דהוי שלא כדרך הנאתו ול"ש בזה לומר כיון דקא עביד מצו' לגבי דידי' הוי דרך הנאה ואחשבי' להנאה כיון דמצות לאו ליהנות ניתנו אלא לעול על צואריהן א"כ לא אחשבי' להנאה כלל ואדרבא אמרינן מידי דרך הנאה קא עביד:

וזה נכון בערבה של הקדש דיליף מעילה בגז"ש חט חט מתרומה דכתיב בי' אכילה ובעי דוקא דרך הנאתו כמ"ש התוס' פסחים (כ"ו.) אכן בכלאי הכרם דמבואר בגמ' פ' כל שעה (כ"ד:) הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליהם אפי' שלא כדרך הנאה ע"ש ובפ' הגוזל עצים (ק"א.) בגמ' בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק כו' ולא יצבע בו כו' וכ' התוס' ד"ה ולא כו' ור"ת מפרש דאיצטריך קרא הכא לאסור צביעה והדלקה שלא כדרך הנאה וההוא דפ' כל שעה דהוי שייף לברתי' בגוהרקי דערלה וקאמר מידי דרך הנאה עבידנא התם לא הוי דרך הנאה כלל ע"ש וכונת דברי התוס' שכ' דהתם לא הוי דרך הנאה כלל נראה בעיני משום דהבוסר אינו ראוי לאכילה נמצא דהבוסר מצד עצמו גרוע והוי שלא כדרך אכילה ושלא כדרך הנאה משא"כ שמן להדלקה גוף השמן ראוי לאכילה אלא שהוא נהנה ממנו בהדלקה ומסתבר לי' להר"ת דזה בערלה אסור מה"ת. ולענ"ד בלא"ה לק"מ דהר"ת שפיר קאמר דגבי ערלה אסור נמי שלא כדרך הנאתו מיהו רק בארץ ישראל דהוי מה"ת אבל בחוץ לארץ דמבואר בפ' כיצד מברכין (ל"ו) דמר בר ר"א ס"ל כרע"ק דערלה בחוץ לארץ לא הוי רק מדברי סופרים ולא החמירו בו כפרש"י שם ע"ש ולכן שפיר השיב. רבינא למר בר ר"א מידי דרך הנאה קא עבידנא ולפי"ז נהיר לן מ"ש הרמב"ם אין מביאין מנחות כו' וכ"ש מערלה וכה"כ משום מהב"ע ה"ט דפשיט לי' הני משום דאסורין בהנאה וכמ"ש המ"ל שם ואף דקי"ל מצות לאו ליהנות ניתנו וערבה של הקדש נהנין ממנו בלולביהן שאני הקדש דיליף מתרומה דכתיב בי' אכילה ושלא כדרך הנאה שרי ונהי דהיכי דהגוף נהנה עכ"פ ולגבי דידי' חשיב הנאה אסור אפי' בהקדש מיהו היכי דעביד מצו' ואין כאן הנאת הגוף כלל ל"ש אחשבי' להנאה דאדרבא מצות לאו ליהנות ניתנו אלא לעול ומידי דרך הנאה קא עביד משא"כ ערלה וכה"כ דלא כתיב בהו אכילה ולא חילקה התורה בין דרך הנאתו או שלא כדרך הנאתו וה"מ דלוקין בכה"כ אפי' שלא

כדה"נ בזה כ"ע מודו דאפי' למ"ד מצות לאו ליהנות ניתנו איכא איסורא להביא מנחה מערלה וכה"כ והרי בשופר של עולה לא יתקע בו לכתחילה תקיעה של מצוה אפי' למ"ד מצות לאו ליהנות ניתנו מאי אמרת ש"ה דשופר עשוי לתקוע בו וש"ש תקיעות תוקעין בו בע"ש וכי תקע בו תקיעה של מצו' בר"ה נהנה כדרך הנאה אבל מנחה להקטיר ע"ג המזבח הוי שלא כדרך הנאה ז"א דגבי כה"כ כך לי שלא כדרך הנאה כמו בהקדש כדרך הנאה וכל העושה מצו' באיסור הנאה פשיט לי' להרמב"ם דאפי' למ"ד מצות לאו ליהנות ניתנו חשיב מצו' הבאה בעבירה ואסור לעשות כן לכתחילה בהקדש אם המצו' באה כדרך הנאה ובכה"כ אף בשלא כדרך הנאה וכן בערלה כיון דהסולת ראוי בעצם לאכילה אלא שהוא מביא ממנו מנחה שלכה"ד אסור כנ"ל:

ח ועפי"ז דן אנכי בעזה"ז דהיכי דאוסר ספרו על חברו ל"מ דהמודר אסור ללמוד בו כמו בשופר של עולה לא יתקע אפי' למ"ד מצות לאו ליהנות ניתנו ולהרמב"ם חשיב מהב"ע וכמ"ש המ"ל דאף דקי"ל מצות לאו ליהנות ניתנו מיהו לכתחילה אסור כנ"ל והא דהמודר הנאה משופר מותר לתקוע בו משמע אפי' לכתחילה י"ל ה"ט משום דכל הנודר מן הסתם אין דעתו על דבר מצו' כמ"ש התוס' ר"ה (כ"ח.) ד"ה המודר הנאה כו' ע"ש ואף דהתוס' לא כתבו כן אלא בס"ד מיהו מסתבר לן היטב דרק במידי דאית בי' הנאה יתכן דהוי דעתו גם לדבר מצו' אכן למ"ד מצות לאו ליהנות ניתנו שפיר אמרינן דאין דעתו על דבר מצו' ויכול לתקוע בו לכתחילה אכן האוסר ספרו על חבירו א"כ חזינן דכונת המדיר לאסור את המודר שלא ילמור בספרו פשיט' דלא מהני לומר מצות לאו ליהנות ניתנו דעכ"פ אסור לכתחילה וחשיב מהב"ע לשי' הרמב"ם כנ"ל ואין דברי רבותינו צריכין חיזוק וראי' מה שכבר מבואר בש"ע דאסור ללמוד בו אלא שאני מוסיף בדבר אפי' היכי דהמודר אינו לומד בו אלא שמחזיק אצלו הספרים להתנאות בהם שיהי' הכל רואין בית מלא ספרים ולא יאמרו בית המדרש ריק מתורה וכן בס"ת אפי' אם אין קוראין בו אלא שעושין בס"ת הקפות כמנהג בש"ת בכה"ג שהבעלים אסרו הספרים שלהם בקונם חשיב הקדש ואסור בהנאה אפי' להתנאות בהם חשיב הנאה גם לענין מעילה כש"ס פ' הנהנה (י"ח.) כיצד נתנה קטלא בצוארה טבעת בידה כו' כיון שנהנה מעל ע"ש וע' נדרים (ל"ג) בעי ר"פ כו' וטבעת ליראות בה וע"ש בר"ן ז"ל ואף די"ל ש"ה דעיקר נזמים וטבעת עשוין לנוי לכבוד ולתפארת בני אדם ליראות בהם והוי כדרך הנאתו אבל ספרים אינם עשוים רק ללמוד בהם וס"ת לקרות בו והמתנאה הוי רק הנאה שלא כדרך הנאה מיהו בקונמות אסור אפי' שלא כדרך הנאתו והנודר מן הככר אסור להתחמם כו' כדאי'

בירושלמי הובא בר"ן נדרים (ל"ה.) ובש"ע יו"ד א"כ חזינן דגם שלא כדרך הנאתו אסור בקונם ממילא האוסר ספרו על חברו המודר אסור להשתמש בהספר אפי' להתנאה:

ט והמ"ל ה' יסה"ת הק' דבפ' כל שעה משני הגמ' שאני היכל דלתוכו עשוי ופרש"י ואין הנאת צלו נאסרת דאין זה דרך הנאה ובסוף פ"ג דמס' מעילה (י"ד:) אמר ר"פ ה"ט דבונין בחול משום דלא ניתנה תורה למה"ש כו' ופרש"י ד"ה ר"פ כו' דאי אפשר דלא יתבו זימנין בטולא דבנין מפני החמה ונמצא מועל כו' ע"ש והרמב"ם ה' מעילה פ"ח ה"ד) כ' וז"ל כשבונין במקדש כו' בונין הכל בחול שמא יהנה בצל הבנין כו' ע"ש. ובמס' קדושין (נ"ד:) מקשה הגמ' שירי הלשכה אמאי מועלין בהם נימא הואיל וניתנו ליהנות בהן דהא חומת העיר משירי הלשכה אתו ופרש"י דלא ניתנה תורה למה"ש שיהי' זריזין מליהנות מן החומה מלישב בצלה כו' ע"ש והק' בס' המקנה דהא הנאת צלה לא נאסרה דאין דרך הנאתו בכך ע"ש. וכתבתי בתשו' לתרץ עפ"י מ"ש התוס' כל שעה שם בד"ה שאני היכל דלתוכו עשוי ואין הנאת צלו נאסרת שאין זה דרך הנאתו וא"ת הא לא כתיב אכילה ואפי' שלא כדרך הנאתו יהא אסור וי"ל דמעילה ילפינן חטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב אכילה. ובש"ס זבחים (מ"ה.) קדשי עכו"ם לא נהנין ולא מועלין דגמר מעילה חטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב בני ישראל כו' בד"א בקדשי מזבח אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהם מ"ט קסבר כי גמרה מעילה חטא חטא מתרומה דומיא דתרומה דקדישא קדושת הגוף אבל קדושת בדק הבית דקדושת דמים לא ע"ש. ובש"ס מס' ע"א (נ"ב:) בעא מיני' ר' יוסי בן שאול מר' כלים ששמשו בהם בבית חוניו מהו שישתמשו בהם בבית המקדש כו' א"ל אסורים הם כו' לימא מסייע לי' מזרחית צפונית שבה גנזו בית חשמונאי את אבני המזבח ששקצום אנשי יון אר"פ התם קראי אשכח ודרש דכתיב ובאו בה פריצים וחיללוה ע"ש וכ' הרז"ה הביאור בזה דאבני המזבח קדשי בדק הבית הם וע"י מעילה יוצא לחולין ולהכי נאסרו ע"י ששקצום אנשי יון משא"כ כלי שרת שהם קדושת הגוף ויש בהם מועל אחר מועל ואינו יוצא לחולין ע"י מעילה לכן לא נאסרו דקי"ל אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ע"ש והרמב"ן במלחמות השיג על הרז"ה מהא דאי' בתוספתא פ' בני העיר אבני היכל שנפגמו אין להם פדיון ע"ש שמבואר מדבריו דפשיט לי' להרמב"ן דלהכי אין להם פדיון משום דקדשי קדושת הגוף ובמס' שבועות (ט"ו.) כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן מכאן ואילך עבודתן מחנכתן כו' אין העזרה מתקדשת כו' ובפרש"י ד"ה משיחתן בשמן המשחה מקדשתן קדושת הגוף כו' ע"ש. ולפי"ז א"ש היטב הא דאמרו בגמ' בפ' כל שעה שאני היכל דלתוכו עשוי ואין הנאת צלו נאסרת דאין זה דרך הנאתו דכיון דהיכל יש בו קדושת הגוף דומיא דתרומה יליף בגז"ש

חטא חטא מתרומה דאין בו מעילה אלא כדרך הנאה כמ"ש התוס' שם דיליף מעילה מתרומה דכתיב בה אכילה אכן זה רק בהיכל העומד הכן וכבר נתקדש בקדושת הגוף אם במשיחה בשמן המשחה ואם שנתחנך בעבודה עכ"פ כבר חל עלי' קדושת הגוף משא"כ במס' מעילה שפיר אמרו בונין בחול ואח"כ מקדישין דאי אפשר דלא יתבו זימנין בטולא דבנין ובשעת הבנין טרם שנתחנך בעבודה לכ"ע אין בו רק קדושת דמים. ומכ"ש חומת העיר ירושלים דלכ"ע אינו קדוש קדושת הגוף וע' תוס' קדושין (נ"ד:) ובקדושת בדק הבית לא ילפינן חטא חטא מתרומה דלא הוי דומיא דתרומה וכש"ס זבחים (מ"ה.) ולהכי ודאי אית בהו מעילה אפי' בנהנה שלא כדרך הנאתו:

י ובפ' ולד חטאת (י"ג:) הדש קלעילין בשדה הקדש מעל כו' ע"ש ופרש"י והתוס' קלעילין מין קטנית וראוי להתבונן מ"ט נקט הגמ' הדש קלעילין ולא נקט הדש בשדה הקדש מעל והנ"ל עפ"י מה דאי' במס' ביצה (י"ג:) אמר אביי מחלוקת בשבולין אבל בקטנית כו' מי שהי' לו חבילי תלתן של טבל ה"ז כותש כו' ע"ש ומבואר שם בפרש"י ובפה"מ להרמב"ם דשבולין דרך רובן לדישה אבל קטנית כותש וזה דרך דישתן ע"ש דמבואר דקטנית אין דרכן בדישה ועפי"ז יתכן בעיני דהש"ס נקט לרבותא ל"מ הדש תבואה דהוי כדרך הנאתו דרובן בדישה ודאי מעל אלא אפי' הדש קלעילין דאין דרכן בדישה נמצא הדש הוי שלא כדרך הנאתו אפ"ה מעל דרק בקדושת הגוף אין מעילה אלא כדרך הנאה משום דיליף מתרומה אבל קדושת דמים לא יליף מתרומה וכיון דבמעילה גופי' לא כתיב אכילה להכי מעל אפי' שלא כדרך הנאתו:

יא ובירושלמי מס' נדרים הנודר מן הככר מהו לחמם בו ידיו ולא איפשיט וכ' הב"י ביו"ד סימן (רכ"א ס"א) דקי"ל לחומרא והקשה עליו בס' מחנה אפרים ה' נדרים (סימן כ"ז) וכ' וז"ל כ' הב"י כו' ואינו נראה דבפ' בכל מערבין (ל.) אמר ר"ה א"ר כו' הנודר מן הככר מערבין לו בה ואפי' אמר עלי נעשה כאומר שלא אטעימנה פרש"י ז"ל דלא מסיק אדעתי' לאסור אלא דרך הנאתה כו' ע"ש ולע"ד יתכן לומר דהש"ס דידן ס"ל קונמו' כקדוש' הגוף כמבואר במס' כתובו' (נ"ט:) א"כ כי אסר עלי' בקונם ואפי' אמר סתם ככר זה אסור עלי כבר חדית לן הר"ן ז"ל במס' שבועו' (כ.) שעיקר הנדר בהתפסה הוא ואעפ"י שאם לא התפיס' חייל ההוא מדין יד הוא דמהני שכשהוא אומר ה"ז אסור עלי אנו גומרין דבריו כקרבן ע"ש וכיון דמתפיסו בקדוש' הגוף לא חמיר טפל מן העיקר ובקדוש' הגוף הרי לא מעל אלא בנהנ' כדרך הנא' דהיינו אכיל' ולהכי בנודר מן הככר מערבין לו בה ואפי' אמר עלי נעש' כאומר שלא אטעימנ' אכן הירושלמי אפשר דס"ל קונמות כקדוש' דמים כמ"ש הר"ן ז"ל במס' כתובו' שם דאפשר דהירושלמי ס"ל קונמות כקדוש' דמים

ע"ש ממילא אסור אפי' שלא כדרך הנא' כמ"ש לעיל דבקדוש' דמים מועלין אפי' שלא כדרך הנאתו. ויתכן עוד בעיני עפ"י מ"ש בס' אשל אברהם הובא בהגהות הג' רעק"א סימן (רכ"א ס"ק ל"ב) מצינו המשכיר בית לחברו כו', ונראה דלדידן אפי' אמר הקדש כו' כתב וז"ל נלענ"ד פשיט דמ"מ בקונם מפקיע דגם לדידן קונם קה"ג כיון דאסרו בהנאה ואין חילוק בין קונם דהש"ס לקונם שלנו ודלא כמו שראיתי בס' אשל אברהם ע"ש. והנה הס' אשל אברהם לא ראיתי וטעמו ונימוקו לא ידעתי אבל אני לעצמי נ"ל די"ל כיון דבזה"ז בעוה"ר אין לנו מזבח וכל הקדשים שהי' עד שלא נבנה המזבח ואח"כ נבנה המזבח פסולין כש"ס זבחים (נ"ט:) ואפי' למ"ד דחוי מעיקרא לא הוי דחוי מיהו אין בו רק קדושת דמים כמ"ש התוס' זבחים (י"ב.) ד"ה וש"מ כו' וא"ת א"כ דחוי מעיקרא ודחוי בדמים הכל אחד דכל דחוי מעיקרא אין בו אלא קדוש' דמים ע"ש א"כ כי אמר חפץ זה אסור עלי הוי כמתפיס בקדוש' דמים דאפי' נימא דהוי כאלו אמר ככר זה עלי אסור כקרבן בזה"ז קרבן גופי' אין בו אלא קדושת דמים:

אמנם לפ"ז יצא לנו הדין בנידן שאלתינו דללמוד בתוך הספר ודאי אסור המודר אכן להתנאות ולעשות הקפה בש"ת מותר ממ"נ אי נימא דהמדיר אסרו בקונם וחל עליו קדושת הגוף א"כ הרי מבואר לעיל דכל קדושת הגוף אין בו איסור הנאה אלא כדרך הנאתו ובספר העיקר עשוי ללמוד לו ולקרות בספר התורה והקפה בש"ת חשיב שלא כדרך הנאה ולדבר מצוה אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו ואי נימא דלא חשיב רק כקדושת דמים ואסרו נמי אפי' שלא כדרך הנאה א"כ אין האיסור חל כלל דקי"ל קדושת דמים לא מצי מקדיש אלא דבר שהוא ברשותו אבל כי תפסו אחרים ואינו רוצה להתיר אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו ודו"ק. מיהא ללמוד בהספרים ודאי אסור ואין לנו רק דברי הש"ע.

הנלענ"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין

בשולי המכתב. בש"ס נדרים (מ"ח) הריני עליך כו' ואסורין בדבר של אותו העיר כו' והספרים ופרש"י ספרי תורה ששניהם נתנו בהן מעות עם אנשי אותו העיר ובפי' של הרא"ש כ' והספרים שקנאום בני העיר ללמוד בהם והרמב"ן וצבא הקדמונים כ' כיון דאיפסק הלכתא כראב"י דהיכי דאין בו דין חלוקה אמרינן יש ברירה ובדנפשי' משתמש א"כ ליתא להך דינא דמתני' שהרי הספרים אין בהם דין חלוקה אכן הרמב"ם וצבא הקדמונים כ' להלכה כסת"מ והט"ז בסימן (רכ"ד) כ' לישב שי' זו ע"ש עכ"פ מבואר מדבריהם דלכ"ע מצי לאסור ספרו על האחרים והנאסר אסור ללמוד בו היכי דאין לו זכות בגוי' שיאמר בשלו הוא משתמש. איברא דהרשב"א ל"ג במתני' והספרים והב"י

ביו"ד סימן (רכ"ד) הביא מ"ש הרמב"ן ז"ל שמותרים בס"ת קריאה של מצו' משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ולכאורה נראה דהרמב"ן לא שמיע לי' כלומר לא ס"ל הך דינא של הגהות מימוני העתיקו הש"ע יו"ד סימן (רכ"א סי"א) אם אסר ספרו על חברו אסור לנאסר ללמוד בו ולענ"ד נראה להתאים דבריהם ומר אמר חדא ומר אמר חדא דבש"ס נדרים דמיירי באומר הריני עליך כו' אמרינן נהי דאסור ליהנות ממנו מיהא מצות לאו ליהנות ניתנו וגם דמן הסתם י"ל דאין דעתו על דבר מצו' דלא חשיב הנאה וכמ"ש השעה"מ הבאתי דבריו בפנים ובארתי באורך הטעם בזה ע' ס"ק (ז) אכן היכי דאוסר ביחוד מפורש יוצא את ספרו בקונם על חברו בזה ל"מ לומר מצות לאו ליהנות ניתנו וכתוס' מס' ר"ה (כ"ח.) ד"ה המודר ודו"ק:

סימן מד

במס' חגיגה (כ"ג:) נאמן ע"ה לומר פירות אלו לא הוכשרו אבל אינו נאמן לומר פירות אלו הוכשרו אבל לא נטמאו ואינו מובן בטעם מ"ש דנאמן בלא הוכשרו ואינו נאמן לומר לא נטמאו ובס' תפארת על משניות הקשה אמאי לא מהימן במגו דאי בעי אמר לא הוכשרו. והנ"ל עפ"י מה דאי' במס' ב"ב (קל"ד:) נאמן אדם לומר יש לי בנים לפוטרה מן החליצה והתעוררו בזה מדאמר יש לי בנים משמע דמוחזק שאין לו בנים וקשה דהרי מוכח שם בגמ' דבאומר אין לו אחים והוא מוחזק באחים אינו נאמן ומ"ש זה מזה וכ' המגיד משנה ה' יבום (פ"ג ה"ה) דיש לחלק ביניהם דשאני אחין דלא תליא מלתא בדידי' ואפשר דאית לי' אחין והוא לא ידע שהרי לא ראינו אינה ראי' נגד חזקה אבל באומר יש לי בנים דמלתא דתליא בדידי' ואיהו אמר דאית לי' בכל גונא נאמן ע"ש. ובמס' מכשירין שכל שהוא בחזקת שהוכשר הוא בחזקת טומאה שיד הכל ממשמשין בו כש"ס מכשירין (פ"ו מ"ב) וברמב"ם הט"א (פט"ז ה"ב). ולפי"ז א"ש דע"ה נאמר לומר פירות אלו לא הוכשרו כיון דבדידי' תליא מלתא דהכשר בעי לרצון ניחותא דבעלים לשי' הרמב"ם הט"א (פי"ב ה"א) ואפי' לשי' החולקים וס"ל דניחותא של אחרים מהני נלענ"ד דזה רק מן הסתם דאמרינן דדעת הבעלים ניחא להו בכך מיהא היכי שהבעלים אינם רוצין יתכן היטב דדעת הבעלים מעכבין נמצא דתלוי בדידי' והיא ידע בנפשי' בבירור דמעולם לא רצה בהכשר ולכך נאמן לומר פירות אלו לא הוכשרו אבל באומר פירות אלו הוכשרו אלא שלא נטמאו לאו בדידי' תליא מלתא וחזקה על ע"ה שאינו מקפיד על מגע חברו ע"ה וכיון שהוכשר חזקה שנטמא ושוב אינו נאמן נגד החזקה דאפשר שנטמא והוא לא ידע שהרי לא ראינו אינו ראי' נגד חזקה ואפי' במגו אינו נאמן דאמרינן

אף שהוא אומר ברי לי טועה הוא ומעיד בדדמי. איברא דיש לחלק דהמ"מ שפיר כ' דבמוחזק באחין אינו נאמן משום דהחזקה אינו על פיו אבל באומר פירות אלו הוכשרו ולא נטמאו נהי דכל שהוא בחזקת שהוכשר ה"ה בחזקת הטומאה מיהא עד השתא לא ידענו מחזקת הטומאה וכל חזקת טומאה מפירות אלו אינו אלא ע"י אמירתו ובכה"ג יתכן דמהימן במגו כמו בהחזיקה היא מלחמה כתוס' יבמות (קי"ד:) ד"ה מי כו' ע"ש אך י"ל דש"ה דהוי מלתא דעבידי לגלוי' וגם אשה דיקא ומנסבה אבל ע"ה אינו נזהר לאכול בטהרה ודו"ק:

סימן מה

א במס' קדושין (נ"ט:) כתיב כי יתן וקרינן כי יותן כיצד כי יותן דומיא דכי יתן מה יתן דניחא לי' אף יותן דניחא לי'. ושי' רש"י בפ"ק דמס' חולין (ט"ז.) דאי אחשבינהו לגשמים בירידתן לצורך שום דבר ואח"כ נפלו פירות לתוכן אעפ"י שלא ידע כשהוכשרו אותן פירות ולא ניחא לי' בההוא הכשר הוי מוכשרין ע"ש בפרש"י. וכן הוא שי' הראב"ד ה' ט"א (פי"ב ה"ב) אכן שי' הרמב"ם שם וכ"כ בתה"מ מס' מכשירין (פ"א מ"א) דהכשר אוכלין בעי תרתי שיהי' תלישת המים ברצון וגם שיפלו המים על האוכלין ברצון הבעלים או בתחילתן בשעה שנפלו או בסופן בעוד המים על האוכלין וכבר האריך בזה במרכבת המשנה ה' ט"א (פ"א) ע"ש:

ב ובפ' לולב הגזול (ל"ה:) של תרומה טהורה לא יטול כו' מפני שמכשירו ופרש"י והתוס' מפני שמכשירה שהלולב כמו שהוא אגוד נותנין אותו במים כדי שלא יכמוש כדתנן בפרקין ומחזירו למים וכשנטלו נוטפין מימיו על האתרוג ע"ש. והקשה בס' גינת ורדים הספרדי הא בעינן דניחא לי' וכיון דלא ניחא לי' שיהי' נוטפין על האתרוג א"כ אינו מכשיר ובס' אבני מלואים בתשו' (סימן כ') כתב לתרץ דכיון דתחילתו ברצון לצורך הלולב מכשיר אעפ"י שאין סופו לרצון ובתשו' שו"מ (מהדורא ד' ח"ג סי"ו) הביא דברי הא"מ וכתב עליו שלא העלה לתרץ רק שי' רש"י ואכתי קשה לשי' הרמב"ם ונלחץ בזה ע"ש ובוש אני לומר על שלשה הרועים דאישתמיט מיניהו התוס' במס' ע"א (נ"ט.) שכ' בד"ה בצר כו' הק' הר"א לפר"ת מהא דאמרינן בירושלמי מס' דמאי (פ"ג) אמר רשב"ג שלח לי ריב"ר אתרוג ואמר לי זה בא מקסרי ולמדתי ממנו ג' דברים שהוא ודאי כו' שהוא טמא שמרביצין עלי' מים והוכשר וא"ת והתנן בשלהי תוספת' דטהרות דאתרוגים אין מזלפין עליהם מים וי"ל ה"מ באותם שמוכרים בעיר אבל בא מדרך רחוקה מסברא דמזליף עלי' מים כדי שלא יכמוש עוד י"ל דה"מ בשאר ימות השנה אבל בחג מרביצין

עליו מים כדי שיהיה הדר ע"ש. ובתוס' פסחים (כ"ו:) כ' בד"ה עלה עלי' זכר פסולה וא"ת אמאי פסולה הא ודאי לא ניחא לי' להפסיד פרה שדמי' יקרים בשביל דבר מועט וי"ל דאם נאמר כשרה הוי ניחא לי' ולכך אין להכשירה ולפי"ז א"ש הא דאמרו בגמ' מפני שמכשירה דודאי ניחא לי' מה שנוטפין המים על האתרוג דאף דאין מזלפין על האתרוגים זה רק בשאר ימים אבל בחג מזלפין עליו כדי שיהי' הדר וכדי שלא יכמוש מיהא באתרוג של תרומה אין מזלפין עליו מפני שמכשירו ואסור לגרום טומאה לתרומה אכן כי נוטפין המים על האתרוג בשעה שהוא נוטלו עם הלולב פשוט דמכשיר כיון דבחג ניחא להו לבעלים בזילוף המים על האתרוג כדי שלא יכמוש וכדי שיהי' הדר נאה. ול"ש לומר דודאי לא ניחא לי' ואינו מכשיר דאי נימא דמכשיר א"כ אינו ראוי למצו' דמה"ט אמרו אתרוג של תרומה לא יטול ז"א דאי נימא דאינו מכשיר א"כ שוב יהי' ראוי לצאת בו וליטול אתרוג של תרומה לצאת בו וא"כ יהי' ניחא לי' בכך שיהי' המים נוטפין עליו בכדי שלא יכמוש וכדי שיהי' הדר ודו"ק:

ג ובפ' כל הזבחים (ע"ה:) שביעית אין לוקחין בדמי' תרומה מפני שממעטין באכילתה אמרוהו רבנן קמי' דרבה הא דלא כר"ש דאמר מביאין קדשים לבית הפסול א"ל ה"מ דיעבד לכתחילה לא ופרש"י ד"ה שביעית כו' מפני שממעט בזמן אכילת תרומה ומביאה לידי איסור אכילה ע"ש ובתוס' שם ד"ה שביעית כו' וא"ת תרומה קודם לפסח יהא אסור לחמצה דממעט באכילתה וי"ל דהכא עדיפא לי' ושרי דכתיב למשחה ולא דמי למבשל ירק בשמן של תרומה שהירק מיתקן ע"י השמן ולא השמן ע"י הירק כו' ע"ש ולפי"ז יש להעיר מדוע אתרוג של תרומה לא יטול מפני שמכשירו שנוטפין המים על האתרוג הא בזה מיתקן הפרי שלא יכמוש ושיהי' הדר וכ"ע מודו דלא חיישינן מה שמביא קדשים לבית הפסול ומה"ט תרומה קודם הפסח שרי לחמצה. ואפשר לחלק דש"ה דהכי עדיפא לי' ומיתקן המאכל מאשר הוא עכשיו בלא חימוץ וכן הירק מיתקן ע"י השמן מאשר הוא לבדו משא"כ באתרוג האמנם אם הוא משהה אותו כל ימי החג יכמוש ויתקלקל וכי מזלפין עליו מים הדר הוא מיהא הלא ביד הבעלים לאכלו כעת טרם יכמוש ובעודו באבו רטוב וטוב:

ובספר תפארת ישראל על משנות אנהיר לן בפירושו מלתא חדתא וז"ל מפני שמכשירו כו' ובהוכשר כבר אפ"ה פסול מדנטמא בידים שניות אלא דנקט רבותא שלא הוכשר ולפי"ז מה שהק' בס' גינת ורדים איך הוכשר הא לא ניחא לי' לק"מ כיון דידים שניות ומטמאין את המשקין להיות תחילה וההכשר והטומאה באין כאחד לא בעי שיהי' ניחא לי' כש"ס מס' מכשירין (פ"א מ"א) משקין טמאין מטמאין לרצון ושלא לרצון ובפה"מ

להרמב"ם שם ביאר הדברים וכ' אמנם אנו מצריכין המשקה לרצון כשקדם לבדו להכין הזרעים לטומאה ואח"כ יבא הדבר המטמא והוא אמרו וכי יותן כו' ואח"כ ונפל מנבלתם עליו כו' ע"ש:

ד ובמס' ב"ב (צ"ז.) ת"ר שמרים של תרומה ראשון ושני אסור ושלישי מותר כו' כדרך שאמרו לענין איסורין כך אמרו לענין הכשירין הכשירן דמאי אי דמיא אכשורי מכשרי אי דחמרא אכשורי מכשרי ל"צ שתמדו במי גשמים כו' ל"צ שנתמד מאליו כו' וכ' הרשב"ם ד"ה ל"צ כלומר לא נ"מ אלא שתמדו לתרומה במי גשמים דצריכי מחשבה אבל אי חשיב יין מכשיר בלא מחשבה דבמים הוא דכתיב וכי יתן מים מה יתן דניחא לי' אף יותן דניחא לי' ע"ש והקשה בספר אבני מלואים בתשו' (סימן כ') דהא מבואר בפ"ק דמס' שבת (י"ז.) הבוצר לגת שמאי אומר הוכשר כו' מ"ט אמר זעירא גזרה שמא יבצרנו בקופות טמאות ופרש"י מ"ט הוכשר הא לא ניחא לי' בהאי משקה דנפיק וקא אזיל לאיבוד ומשני גזרה שמא יבצרנו בקופות טמאות דאתיא טומאת הכלי ומחשבה לי' למשקה להכשיר הואיל וטומאתו והכשירו כאחת מבואר מזה דאפי' ביין אינו מכשיר אלא היכי דניחא לי' והגאון הנ"ל סיים בקושיא ולענ"ד לק"מ דהרשב"ם שפיר קאמר איין מכשיר אפי' בלא ניחא דרק גבי מים כתיב וכי יתן אבל משקה כתיב וכל משקה אשר ישתה מיהא זה רק היכי דהיין עומד למשקה וקרינן בי' אשר ישתה אבל הבוצר לגת והיין היוצא מן הענבים הולך לאיבוד זה אינו בכלל משקה כלל ולא קרינן בי' אשר ישתה וזה מבואר בש"ס מס' מכשירין (פ"ה מי"א) השוקל ענבים בכף מאזנים היין שבכף טהור כו' ה"ז דומה לסלי זיתים וענבים כשהן מנטפין ע"ש ובפ' חביות (קמ"ה.) והכא במשקה העומד לאיבוד כו' ומ"ס לאו משקה הוא ע"ש ובמס' תרומות (פי"א מ"ב) דבש תמרים כו' ור"א מטמא משום משקה כו' ומפרש בירושלמי טעמא דר"א וכל משקה אפי' מי פירות מ"ט דרבנן אשר ישתה והני פירות אין עומדין לעשות מהם שתיה ע"ש ובפ' אין מעמידין (ל"ט:) הכא לא קא בעי לי' למשקה וע"ש בתוס' ד"ה התם כו' ומכ"ש דאינו עומד לשתי' היכי דהולך לאיבוד וזה מכוון בפרש"י במה שדקדק לפרש מ"ט הוכשר הא לא ניחא לי' בהאי משקה דנפיק וקא אזיל לאיבוד ומשני גזרה שמא יבצרנו בקופות טמאות דאתיא טומאת הכלי ומחשבה לי' למשקה אע"ג דלא אחשבי' הוא:

ה ובמס' שבת שם מקשה הגמ' הניחא למ"ד כלי טמא חושב משקה אלא למ"ד אין כלי טמא חושב משקין ופרש"י ד"ה הניחא למ"ד לא ידענא היכא והתוס' שם ד"ה הניחא כתבו דהפלוגתא היא בתוספתא דמכשירין גבי עריבה שירד דלף לתוכה בש"א ה"ז בכי יתן כו' בד"א בטהורה אבל בטמא' הכל מודים ה"ז בכי יתן דברי ר"מ ר' יוסי אומר אחת

טמאה ואחת טהורה בש"א בכי יותן ובה"א אינו בכי יותן ולפימ"ש אין זה דמיון כלל דש"ה גבי עריבה שירד דלף לתוכה דהמים המה בכלל משקה אשר ישתה ואין אנו דנין אלא היכי שנפלו מים אלו על אוכלין שלא ברצון דר"מ ס"ל בטמאה הכל מודים הרי זה בכי יתן כיון דטומאתו והכשירו באין כאחד לא בעי שיפלו ברצון אכן הבוצר לגת הוא להיפך לשי' הרשב"ם מכשיר היין אפי' בנפלו על האוכלין שלא לרצון אלא דאנו דנין אם הולך לאיבוד חשיב משקה מחמת כלי טמא דטומאתו והכשירו באין כאחד או נימא אין כלי טמא חושב משקין ויין ההולך לאיבוד לא חשיב משקה כלל. והנ"ל דהתוס' אזלו לשיטתם שכ' במס' ב"ב שם ד"ה ל"צ כו' ונראה לר"י דבגשמים בעי תרתי שיחשיב אותו מתחיל' שיהי' משקה ואח"כ בעינן דניחא לי' אבל שאר משקין כגון יין ושמן כיון דניחא לי' ממילא הן מכשירין אפי' לא יחשיב אותן משקין. ובירושלמי מס' תרומו' (פי"א) פסקא ר"א מטמא משום משקה משמע דכל המשקין בעי מחשבה שיחשיב אותו שיהי' משקה דקאמר התם לא אם אמרת באוכלין שכן אוכלין המיוחדים לאדם אין צריכין מחשבה תאמר במשקין שכן משקין המיוחדים לאדם צריכין מחשבה ע"ש. ובתוספתא אי' זה חומר באוכלין מבמשקה ע"ש. ועכ"פ במי גשמים ס"ל להר"י דבעי מחשבה למשקה ואם לא חשב למשקה אינו מכשיר נמצא דשפיר כ' התוס' לשיטתם דפלוגתא זו היא בתוספתא דמכשירין דר"מ ס"ל דבעריבה טמאה שירד דלף לתוכה ה"ז בכי יתן ע"כ דס"ל כלי טמא חושב משקה. מיהו אכתי קשה דהרי אין שם פלוגת' אליבא דב"ש ור"מ ור' יוסי לא פליגי רק לב"ה דר"מ ס"ל דב"ה מודו בטמאה דהרי זה בכי יותן ור' יוסי ס"ל דבה"א אינו בכי יותן ובמס' שבת אליבא דב"ש קיימינן דבש"א הבוצר לגת מכשיר ואמרו מ"ט דשמאי וע"ז השיב ר' זעירא שמא יבצרנו בקופות טמאות וא"כ מה מקשה הגמ' הניחא למ"ד כלי טמא חושב משקין אלא למ"ד אין כלי טמא חושב משקין מאי איכא למימר הא אליבא דב"ש אין חולק בזה בתוספתא דמכשירין וכבר התעורר בזה בתשו' שו"מ בתשו' הנ"ל:

ו והנ"ל עפ"י מה דאי' במס' כלים (פ"ח) מי שהי' אוכל דבילה בידים מסואבות הכניס ידו לתוך פיו ליטול את הצרור ר"מ מטמא ר"י מטהר ר' יוסי אומר אם היפך טמא אם לא היפך טהור וכ' הרב ר"מ מטמא הדבילה לפי שהידים מסואבות טמאו את הרוק להיות תחילה מפני שהרוק הוא משקה ור' יהודה מטהר דס"ל כל זמן שלא יצא הרוק מן הפה לא חשיב משקה ור' יוסי מטמא כשהפך הדבילה מצד זה לצד זה בתוך פיו שנעקר הרוק ומטהר בלא הפך שכ"ז שלא נעקר לא נחשב משקה ועיין במס' עירובין (צ"ח) ולהבין טעם פלוגתתן של ר"מ ור"י נלע"ד עפ"י מה דאי' במס' מכשירין (פ"ד מ"ו)

צנון שבמערה נדה מדיחתו והוא טהור דלא הוכשר לקבל טומאה במים מחוברין והא דאמרו בפ"ק דפסחים (ט"ז.) דמחוברין מכשירין כ' התוס' שם ד"ה חד כו' ומחוברין פי' ריב"א דבשעת חיבורן נדבקו באוכל והעלה האוכל מן המים ע"ש. ובפ' השולח (ל"ט.) המקדיש עבדו אין מועלין בו רשב"ג אומר מועלין בשערו כו' עבדא כמקרקע כו' וכ' התוס' שם עבדא כמקרקע ולכך אין מועלין בו דאין מועלין במחובר ובפ"ק דמס' קדושין (ז'.) כ' התוס' ד"ה וא"כ פי' בקונ' דאדם הוקש לקרקע דכתיב והתנחלתם כו' וקשה דהאי קרא כתיב בעבד אבל בן חורין לא איתקש כו' ע"ש. ובמס' שבועות (מ"ב:) ר' מאיר אומר יש דברים שהן כקרקע ואינן כקרקע כו' ומוקי לה בגמ' דר"מ ס"ל עומדות לבצור כבצורות דמיין דכל שסופו לתלוש כתלוש דמי ועיין ש"ך חו"מ (סימן צ"ה) ובתומים שם ולענין הכשר נמי יתכן דה"ט דר"מ ס"ל דרוק חשיב משקה אפי' טרם שנעקר כיון דבשעת לעיסה נעקר הרוק כמ"ש הרמב"ם בפה"מ ממיל' אמרי' לר"מ כל שסופו לתלו' כתלוש דמי ור' יהודא ור' יוסי אפי' אי ס"ל בעלמא כל העומד לתלוש כתלוש דמי יתכן דלענין הכשר ס"ל דבעי תלוש דוקא כמו בתרומה דלא אמרינן כל העומד לקצור כקצור דמי כתוס' פ"ק דמס' סנהדרין ד"ה שערו כו' ע"ש ובפ"ק דמס' חולין (ט"ז.) פרש"י ד"ה לענין כו' והא דאמרינן בפסחים מחוברין מכשירין היינו דניחא לי' שיפלו פירות לתוכן כו' ע"ש:

ז ובירושלמי פ' חומר בקודש (ה"ג) תמן תנינן הי' אוכל דבילה בידים מסואבות הכניס ידו לתוך פיו ר' מאיר מטמא כו' חזקי' אומר ל"ש אלא דבילה שהוא רוצה במשקין כו' רי"א היא דבלה היא שאר כל הדברים ע"ש ואתבונן על טעם פלוגתתן ונראה בעיני דחזקי' סובר דגם ר' מאיר לא חשיב רוק למשקה אלא בדבילה שניחא לי' ברוק כמבואר בירושלמי שם וכיון דרוצה במשקה הרוק שיפול על הדבילה להכי מכשיר כיון דאיהו אחשבי' למשקה אבל שאר דברים דלא ניחא לי' ברוק אינו מכשיר אף דטומאתו והכשירו באין כאחד ס"ל דלא אמרינן טומא' חושב משקה ובעריבה שירד הדלף לתוכה ה"ז בכי יתן דמהני מה דטומאתו והכשרו באין כאחד לענין אם יפלו המים על האוכלין מטמא לרצון ושלא לרצון מיהא רק היכי דחשיב משקה אבל רוק טרם שנעקר לא חשיב משקה לא אמרינן טמא חושב משקה ור' יוחנן ס"ל דר' מאיר ס"ל היא דבילה היא שאר כל הדברים דטומאתו והכשרו באין כאחד הטומאה מחשיבו משקה אע"ג דלא אחשבי' היא כפרש"י בפ"ק דמס' שבת ולכן שפיר מקשה הגמ' הניחא למ"ד טמא חושב משקה שפיר אמר שמאי הבוצר לגת מכשיר דכלי טמא חושב משקה אף שהולך לאיבוד הואיל וטומאתו והכשרו באין כאחד מחשיבו למשקה אע"ג דאיהו לא אחשבי' כמו דמהני לר'

יוחנן דהרוק מכשיר אע"ג דלא חשיב משקה ואפי' בשאר דברים דלא ניחא לי' אפ"ה טומאה חושב משקה הואיל וטומאתו והכשרו באין כאחד לא בעי דאחשבי' איהו אלא למ"ד אין כלי חושב משקה דהיינו לחזקי' דס"ל אפי' ר"מ לא אמר אלא בדבילה שרוצה הוא במשקה הרוק אבל בשאר דברים לא דלא אמרי' טומא' חושב משקה אפי' היכי דטומאתו והכשרו באין כאחד מאי איכא למימר בטעמא דהבוצר לגת מכשיר ודו"ק:

ח ובפ' חומר בקודש (כ"ד:) פסקא אוכלין אוכלים נגובים בידים מסואבות בתרומה אבל לא בקודש וכי יש נגיבה לקודש והלא חיבת הקודש מכשרתן ל"צ כגון שתחב לו כו' לקודש גזרו רבנן לתרומה לא גזרו ע"ש ובירושלמי שם תמן תנינן הי' אוכל דבלה בידים מסואבות הכניס ידו לתוך פיו ר' מאיר מטמא כו' ר' יוחנן אומר הוא דבלה הוא שאר הדברים מתני' פליגי על ר"י אוכלין אוכלין נגובין בידים מסואבות בתרומה פתר לה בזורק אם בזורק אפי' בקודש שמא ישכח ויגע ומקשה אפי' בתרומה יהא אסור ומשני אוכלי תרומה זריזין ובתרומה אינו אלא לכהנים וכהנים זריזין הם לכן לא גזרו דלמא יגע ברוק שבפיו משא"כ בקודש שקדשים יש מהם נאכל לבעלים ישראל שאינם זריזין לכך גזרו שמא ישכח ויגע ע"ש. ובש"ס חולין (ל"ג.) השוחט בהמה חי' ועוף ולא יצא מהם דם כשרים ונאכלין בידים מסואבות ובגמ' מקשה טעמא דלא יצא מהם דם הא יצא מהם דם אין נאכלין בידים מסואבות אמאי ידים שניות ואין שני עושה שלישי בחולין כו' אמר ר"נ אמר רבה בר אבוה הכא בחולין שלקחן בכסף מ"ש עסקינן ודלא כר' מאיר כו' ופרש"י ואשמועינן דשני עביד בהו שלישי דלא כר' מאיר ע"ש. והקשיתי הא מ"ש נאכל לבעלים ישראל ואמאי נאכלין בידים מסואבות ניחוש שמא יגע ברוק שבפיו ויטמא את המעשר ומבואר בירושלמי מס' שבת (פט"ז ה"ג) דמעשר בתרומה והטמא הנוגע עובר בלאו בכל קודש לא תגע ועיין זבחים (ל"ג:) ועיין מ"ל ה' תרומות (פי"ב ה"א) ומה"ט אתרוג של מעשר שני לא יטול מפני שמכשירו ופרש"י בפ' לולב הגזול שם דמ"ש איקרי קודש ובעי שימור ע"ש. ואין לומר דלא יתכן לומר דאין מעשר נאכל בידים מסואבות כיון דתרומה נאכל בידים מסואבות ל"ש להחמיר במעשר מבתרומה דז"א דהרי התירו מפה לאוכלי תרומה משום דכהנים זריזין הם ולא התירו מפה לאוכלי טהרות ובמס' יומ' (ע"ט) כ' התוס' ד"ה הא כו' דאפי' לכהנים לא התירו מפה רק בתרומה אבל לא בחולין ע"ש:

והנ"ל עפ"י מה דאי' במס' יומא (פ"א) זר שאכל שזופין של תרומה והקיאו כו' השני משלם דמי עצים ובמנחות (ס"ט.) כ' התוס' ד"ה דבלע הטעם מפני שהתרומה היא נמאסת בלעיסה ונתחללה כדאמרינן בפ"ק דמס' כריתות כהן שסך שמן של תרומה בן

בתו ישראל מתעגל בו ע"ש ומפרש"י שם משמע דדוקא היכי שנתחלל בהיתר והמ"ל הרחיב הדיבור בזה ובמס' שבת (י"ד) בגמ' מ"ט גזרו בה רבנן טומאה דזמנין דאכל אוכלין טמאין ושקל משקין של תרומה ושדי לפומי' כו' ע"ש והקשה הרשב"א בחי' שם וז"ל ואיכא למידק ולימא משום דזמנין דאכל אוכלין דתרומה ושקל משקין טמאין ושדי לפומי' דהא ודאי שכיחא כו' י"ל דבהא ליכא למיחש כו' דבהנהו לא גזרו משום דכבר נמאסו אוכלין שבפיו משלעסן ואין חוששין לטומאתן כל כך שיגזרו עליהם אבל לאוכל אוכלין טמאין חששו שמא יביא תרומה טהורה ויתננה לתוך פיו והאי שעתא ראוי' היא דעדיין לא נפסלה מאכילת אדם והוא מטמא תרומה טהורה ע"ש ולפי"ז אתי שפיר דהירושלמי מקשה לר' יוחנן מתני' פליגי עלי' כיון דר"י ס"ל דר"מ מטמא אפי' בשאר דברים שאין רצונו במשקה אע"ג דלא אחשבי' הוא ס"ל טמא חושב משקה א"כ מתני' פליגי על ר"י דהא תנן אוכלין אוכלין נגובים בידים מסואבות בתרומה ולר"י יהא אסור שמא יגע בתרומה ע"י הרוק בשעה שנותן התרומה לתוך פיו טרם שלעסו ויטמא תרומה טהורה הראוי' לאכילה וזה ודאי קושיא לר"מ דס"ל רוק חשיב משקה אפי' טרם שנעקר ולהכי הוצרך לתרץ כהנים זריזין הם ולא חיישינן שמא ישכח ויגע אכן הך משנה השוחט ולא מצא דם דמוקי לה בגמ' בלקוח בכסף מ"ש ודלא כר' מאיר תו ל"ש לחוש שמא יגע בידים מסואבות ברוק שבתוך פי' כיון דקי"ל רוק לא הוי משקה אלא בהיפך המאכל בלעיסה דאז כבר נעקר הרוק ואז כבר נמאס המאכל ואין חוששין לטומאתן כ"כ שיגזרו עליהם כמ"ש הרשב"א. ובתוס' פ' חומר בקודש שם כ' בד"ה לקודש גזור רבנן שמא יגע בידיו שניות לקודש שבתוך פיו וכן פרש"י ועוד היינו יכולין לפרש דלמא נוגע ברוק פיו דחשיב משקה כו' ע"ש ולענ"ד פרש"י מוכרח דלא מוקמינן מתני' כיחידאי דרק ר"מ ס"ל רוק חשיב משקה טרם שנעקר ור' יוסי ס"ל דוקא בהיפך בלעיסה ואז כבר נמאסת ולא גזרינן כל כך כמ"ש הרשב"א אבל עיקר החשש שמא יגע בידיו שניות לקודש ואין נגובין בקודש דחבת הקודש מכשיר ודו"ק:

ט ובתוספתא הובא בר"ש מס' מכשירין (פ"ד מ"ו) פירות שנפלו בתוך אמת המים ופשט מי שידיו טמאות ונטלן ידיו טמאות והפירות טהורים ובס' טורי אבן חי' מס' חגיגה (י"ט.) הקשה הא משנה ערוכה בריש מס' מכשירין משקה טמאה מטמא לרצון ושלא לרצון וא"כ כיון דידיו טמאות ממילא נטמאו המים בידיו ונטמאו הפירות והטומאה וההכשר באין כאחד ע"ש. ולענ"ד במח"כ אישתמיט מיני' משנה שלימה מס' מכשירין (פ"ד מ"ב) מי שירדו עליו גשמים אפי' אב הטומאה אינו בכי יתן וכ' הרמב"ם בפה"מ ובפי' הרב ז"ל אפי' הי' האדם הזה אב הטומאה ונטמאו המשקין שירדו עלי' ואנן

אמרינן לעיל משקין טמאין מטמאין לרצון ושלא לרצון אפ"ה אינן מכשירין כיון שירידת הגשמים עלי' היתה שלא לרצון וה"נ בפירות שנפלו בתוך אמת המים דמחוברין אינו מכשיר אלא בנתלשו ברצון וכל שנתלש שלא ברצון ולא אחשבינהו למשקה אף שנטמאו המים אינו מטמא הפירות אלא לרצון והכי דייק לישנא דמתני' דקתני משקין טמאין מטמאין לרצון ושלא לרצון משמע דוקא משקין אבל גשמים אינו משקה אלא היכי דאחשבינהו כתוס' ב"ב (צ"ז.) ומה"ט נקט בתוספתא פירות שנפלו לתוך אמת המים דקדק לתוך אמת המים דהוי מחוברין ולא קרינן בי' וכל משקה אשר ישתה בכל כלי. והגאון בס' טורי אבן שם כ' דהתוספתא והמשנה פליגי והתוספתא ס"ל כמ"ד בפ"ק דמס' שבת אין כלי טמא חושב משקה אע"ג דהכשרו וטומאתו באין כאחד והתנא דמתני' דתנן משקין טמאין מטמאין לרצון ושלא לרצון ס"ל כמ"ד כלי טמא חושב משקה והיכי דהטומאה וההכשר באין כאחד לא בעי ניחא לי' ולענ"ד העלה את המדומה ואין ענין זה לזה דהמשנה מיירי שכבר חל עליו שם משקה וכמ"ש הרמב"ם וכנ"ל ואתיא אליבא דכ"ע אכן במס' שבת מיירי דהיין הולך לאיבוד ואנו דנין אם זה בכלל משקה בזה פליגי דאיכא מ"ד כלי טמא חושב משקה אע"ג דלא אחשבינהו הוא ואמרינן בכה"ג הואיל וטומאתו והכשרו באין כאחד הטמא חושב משקה ואיכא מ"ד דס"ל אין כלי טמא חושב משקה דכיון דהולך לאיבוד לאו משקה הוא. והא דתנן מי שירדו עליו גשמים אפי' אב הטומאה אינו בכי יתן א"ש אליבא דכ"ע דשאני גשמים דלא חשיב משקה כלל אלא היכי דאחשבינהו לצורך תלוש וכתוס' ב"ב כנ"ל וכפרש"י פ"ק דחולין כנ"ל ובעי דוקא שיהי' מתחילה לרצון לא כן בשאר משקין דלא בעי מחשבה כתוס' ב"ב (צ"ז.) וכן לר' יוחנן דס"ל בירושלמי דר"מ דס"ל רוק חשיב משקה ומטמא באוכל דבילה וה"ה שאר דברים אע"ג דלא אחשבינהו איהו ובארתי משום דס"ל טמא חושב משקה אפי' בלא ניחא לי' ה"ט משום דתולדת המים חשיב משקה בין שיצאו לדעתו בין שיצאו שלא לדעתו כש"ס מס' מכשירין (פ"ו מ"ה) וע' ברמב"ם הט"א (פ"י ה"ב) וממילא לר"מ דס"ל כל העומד לתלוש כתלוש דמי וחשיב משקה אף טרם שנעקר כאשר בארתי לעיל (סק"ו) שפיר ס"ל לר' יוחנן דאפי' בשאר אוכלין שאינו רוצה במשקין אמרינן טמא חושב משקה ולא בעי ניחא לי' הואיל וטומאתו והכשרו באין כאחד ודו"ק:

י ובמס' מכשירין (פ"ו מ"ד) ז' משקין הן הטל והמים והיין והשמן ובת"כ יליף לכלהו מקרא כמ"ש הרמב"ם והר"ש שם. ובמס' ב"ב (י"ט:) רקיק אינו ממעט כו' שנילש במי פירות וכ' התוס' ד"ה מי פירות פר"ח כגון שמן ולא דק דשמן מכשיר ע"ש. והנלענ"ד לקיים פי' הר"ח דבפ' העור והרוטב (קי"ח:) אמר רב אין יד לפחות מכזית כו' ורי"א

יש יד לפחות מכזית ופרש"י כגון פול ולו יד והרי הוא עם כביצה אוכלין והקשו התוס' דאפי' הי' נוגע בחצי זית עצמו לא הי' טמא דנגיעה לא חשיב כמחובר כו' ע"ש דמסיק התוס' דמבעיא לי' אי מק"ט מדרבנן דאי יש יד לפחות מכזית מדרבנן מק"ט בכ"ש. ובפ"ק דמס' חולין (כ"ד:) ת"ר אויר כלי חרס טמא כו' התורה העידה על כלי חרס ואפי' מלא חרדל וכ' התוס' שם ד"ה התורה לשי' הר"ת דאין אוכל מקבל טומאה מה"ת בפחות מכביצה חרדל לאו דוקא אלא כלומר אפי' מלא בצים ע"ש ובפ' כל היד (י"ז:) בתוס' ד"ה אפי' מלא חרדל כו' לאו דוקא מלא חרדל אלא מלא ביצה אלא משום דמדרבנן מקבל טומאה נקט לי' ע"ש. מבואר מזה דמסתבר לרבותינו התוס' דאף דאויר כלי חרס הוי כנוגע בכל מה שהוא בתוך הכלי וכל גרגיר החרדל הוי כנוגע בטומאה אפ"ה אין החרדל מקבל טומאה מה"ת דשיעור כביצה לקבל טומאת אוכלין בעי דוקא שיהי' מחובר גוש אחד אבל נגיעה שנגעו האוכלין זה לזה לא מהני לצירוף שיקבל טומאת אוכלין להכי כ' התוס' דמלא חרדל לאו דוקא דנהי שיש בצירוף כביצה אוכלין אינו מק"ט דבעי שיעור כביצה בגוש אחד ובעי דוקא מלא בצים. ובמס' טבול יום (פ"ג מ"ד) עיסה שהוכשרה במשקה ונילושה במי פירות כו' ירק של חולין שבשלו בשמן כו' לא פסל אלא מקום מגעו ומבואר בפה"מ להרמב"ם והרב ברטנורא שכ' דרע"ק ס"ל שמן מכשיר אבל אינו מחבר והלכה כרע"ק ע"ש ולשי' הר"ת מקום מגעו נמי לא פסול אלא מדרבנן כגי' התוס' פסחים (מ"ד.) מקום מגעו אמאי פסול והא לא הוי כביצה ע"ש בתוס' ד"ה מקום כו':

ובפ' כל שעה (לג:) כ' התוס' ד"ה לאימת דאעפ"י שאוכל מקבל טומאה בפחות מכביצה אין מקבל הכשר בפחות מכשיעור ביצה ע"ש. ולפי"ז נכון היטב פר"ח דרקיק הנילוש בשמן אינו מקבל טומאה מה"ת ואינו מוכשר לקבל הטומאה כיון דהשמן אינו מחבר ממילא לא חשיב הרקיק גוש אחד והחלקים מהרקיק אינו מקבל טומאה ומכ"ש דאינו מקבל ההכשר דאף דנוגעים זה בזה לא חשיב מחובר ואף דהשמן נגע בכל גרגיר הקמח אפ"ה אינו מקבל ההכשר עד שיה' גוש אחד בחיבור מתולדה או ע"י המים אבל השמן אינו מחבר כש"ס דטבול יום כנ"ל ואף דיש מקום לומר דלענין טומאת מת חשיב חיבור דיש דברים שהן חיבור לטומאת מת ואינם חיבור לטבול יום כמ"ש הרמב"ם ה' ט"א (רפ"ז ה"ח) מיהא לענין חיבור שיעור כביצה לא מצינו בגמ' לחלק ויתכן היטב דהר"ח לא שמיע לי' כלומר לא ס"ל לחלק בין טבול יום לטומאת מת ומצינו בר"ש פ' כיצד מברכין (לח:) לענין פריסת המוציא למד הדין מדלא הוי חיבור לגבי טבול יום עי"ש. ועיין תוס' מס' נזיר (נ:) ד"ה ת"ש כו' י"ל דהיינו דוקא לענין אהל כו' אבל בנגיעה לא מטמא כו' ע"ש ולפי"ז י"ל דהתוס' שהשיגו על הר"ח וכ' לפרש שנילוש במי פירות

ולא ניחא להו לפרש דמיירי בשמן אלא דהשמן אף שמכשיר מיהא אינו מצטרף נראה דלשיטתם אזלו ומסתבר להו לחלק בין טומאת מגע לטומאת אהל אבל הר"ח לא ירד לחלק בכך ומסתבר לי' דהשמן אינו מצטרף וגם לענין טומאת אוהל אין מאהיל וחוזר ומאהיל וכש"ס חולין (קכד:) והארכתי בזה במק"א ודו"ק. ואף דמדרבנן מק"ט אפי' בכ"ש כבר כ' התוס' ב"ב שם דטומאה דרבנן חוצץ:

יא ובפ"ק דמס' יומא (ו:) איתמר טומאת המת ר"נ אמר הותרה בציבור ורש"א דחוי' היא כו' מיתיבי' הי' מקריב מנחת פרים ואילים וכבשים ונטמאת בידו אומר ומביאין אחרת כו' ושם (ז:) בתוס' ד"ה מכלל כו' כיון דאיכא רצוי ציץ וקרבן ציבור לא מייתי אחריתי והקשו ע"ז והאמר לעיל גבי הי' מקריב מנחת פרים מאי לאו דחג אלמא למ"ד דחוי' היא אומר לו הביא אחרים אפי' בקרבן ציבור ואע"ג דאיכא רצוי ציץ ע"ש. והנלענ"ד בזה דהנה יש בלשון הגמ' דקדוק עצום דנקט ונטמאת בידו והך לשון בידו אין לו ביאור כלל מדוע נקט שנטמאת בידו מה נ"מ איך ומתי נטמא והנ"ל עפ"י מה דאי' בירושלמי מס' יומא (פ"ב) דמבעיא לי' התם מהו שירצה הציץ על טומאת ידים ע"ש ולפי"ז א"ש דלהכי נקט ונטמאת בידו דאלו נטמא בטומאה דאו' שפיר מהני הציץ לרצוי ואפי' למ"ד דחוי' היא בציבור אעפי"כ אין צריך להדורי אטהרה דקרבן ציבור הציץ מרצה אפי' לכתחילה דא"צ להביא אחרת כמ"ש התוס' כנ"ל מיהא היכי דנטמאת בידו הביאור בזה שנטמא בטומאת ידים כגון שיצא הכהן העובד חוץ לעזרה ונגע בנותר או בפיגול כמ"ש הקרבן עדה שם א"כ אין כאן ריצוי ציץ דהא אין הציץ מרצה על טומאת ידים להכי למ"ד דחוי' היא א"ש דאומר ומביאין אחרת דאפי' בקרבן ציבור מהדרינן אטהרה ודו"ק:

אמנם לשיטת הר"ח שהבאתי בס"ק (יו"ד) שכ' דהשמן אינו מכשיר ואני בארתי דבריו שהשמן אינו מחבר א"ש טפי עפ"י מה דאי' בתס' מנחות (נז:) מנחת נסכים מי פירות הם כו' ע"ש וקי"ל כרע"ק כמבואר ברמב"ם ה' מעשה הקרבנות (פי"ב) וכיון דאין לותתין המנחות כש"ס פסחים (לו.) וקי"ל כרע"ק דאין מערבין במנחת נסכים מים דשמנה מרובה וכיון דמגבלה בשמן אין כאן חיבור שיהי' גוש אחד דלשי' הר"ח השמן אינו מחבר וממילא אינו מקבל טומאה מה"ת כיון דטמא מת אינו מטמא במשא אלא בנגיעה ומקום מגעו הוי פחות מכביצה ומכ"ש דאינו מקבל הכשר לפר"ח כנ"ל ונהי דחיבת הקודש מכשיר וגם הכלי מצרף כדאי' בפ' חומר בקודש (כג:) מיהא זה רק מדרבנן לשי' רש"י כדאי' במס' חולין (לו:) וכן היא שי' הרמב"ם אמנם כבר חדית לן שארי הצל"ח פסחים בסוגי' דרחסה"כ דאי נטמא בשעה שנותנו להכלי אז חיבת הקודש מכשיר מה"ת ובנטמא אח"כ אינו מכשיר אלא מדרבנן ע"ש ואפי' נימא חיבת הקודש מכשיר

מה"ת עכ"פ אינו מצרף מה"ת שיהי' גוש אחד ועכ"פ הטומאה שנטמאת המנחת נסכים בידו אינו אלא טומאה דרבנן וכבר אנהיר לן הכ"מ בה' פסולי המוקדשין (פ"א ה' ל"ו) דאין הציץ מרצה על טומאה דרבנן ולהכי למ"ד דחוי' היא אומר ומביאין אחרת משום דמהדרינן אטהרה ודו"ק:

סימן מו

שוי"ר להרב החריף וכו'

אשר נשאל בעוף שנמלח והודח ואח"כ נבוכו עשתנות האשה שמלחה ונפלה בספק אם מלחה מבפנים ומבחוץ או רק מצד אחד והי' הפ"מ והורה להיתר ע"י מליחה שנית ושאל דעתי אם הורה כדת:

א תשובה. יפה הורה. וכדת של תורה. ואברר שיחתי. מראש צורים אראנו שי' רש"י במס' חולין (ק"ט.) דם שבשלו אסור מה"ת וחייב עליו כרת והרמב"ם ס"ל דעכ"פ אסור מה"ת ועיין ברמב"ם ה' מאכלות אסורות (פ"ו ה"ו) ובמ"מ שם אכן התוס' במס' חולין שם וביתר ביאור כ' בתוס' (קי"א.) דם אחר שבשלו הוא רק מדרבנן ע"ש והרא"ה בבדק הבית וכן הרשב"א במשמרת הבית כ' ג"כ כהתוס' ולפי"ז יש להקל בספק מיהא כ' במשמרת דלאו בכל ספק מקילין כיון שקרוב לאיסור תורה וכ"כ האחרונים שאין להקל בספק אלא היכי דאיתמר בפירוש כמ"ש במשמרת הבית או שיש עוד צדדים להקל וכיון דהרשב"א ז"ל מתיר בנמלח מצד אחד וכן הוא דעת הב"י בש"ע יו"ד (סימן ס"ט ס"ד) פשיט' שיש להקל בספק אם נמלח משני הצדדים או לא נמלח רק מצד אחד ותו דהרי הט"ז כ' להתיר באשה ששכחה אם מלחה והש"ך בנה"ך הקשה עלי' דאיתחזק איסורא וזה ל"ש אלא בספק אם נמלח כלל אבל בנידן השאלה שבודאי נמלח עכ"פ מצד אחד איתרע החזקה כתוס' כתובות (כ"ג.) ד"ה תרוייהו כו' וי"ל כגון שאנו יודעין שזרק לה קדושין ומספקא לן אי קרוב לה כו' ע"ש ואפי' להנך דחולקים על התוס' בזה נלענ"ד דזה רק אי קרוב לו א"כ לא איתרע החזקה כלל והרי הוא פנוי' כמו שהיתה לא כן בנמלח מצד אחד דעכ"פ כבר הוציא דם ויש פוסקים שכ' דבכל חתיכה יש ששים נגד הדם ועכ"פ קי"ל דשלשים ודאי יש בחתיכה וכיון דכבר נפיק ממנו קצת דם א"כ אין כאן חזקת איסור דאולי יש ששים בחתיכה ועכ"פ נעשה בה מעשה לגרע החזקה ודו"ק:

ב ובמס' זבחים (מה:) הקשו התוס' בד"ה אבל כו' למ"ד אין איסור חל על איסור בקדשים קרא למעוטי דם מנותר וטמא למה לי ע"ש וכ' בכדה"ר בהגהות בשמים ראש תשובה (ל"ד) דלהר"ת שכ' דם שבשלו ודם שמלחו אינו אלא מדרבנן לק"מ דעכ"פ בעי קרא

למעוטי דם מנותר וטמא אפי' בשלו או מלחו ומזה דן שהתוס' בזבחים לא ס"ל כהר"ת אלא כשי' רש"י דס"ל דם שבשלו חייב כרת ולהכי הקשו קרא בדם למעוטי מנותר וטמא למה לי תיפוק לי' דאין איסור חל על איסו' אפי' בעולין ולענ"ד אין דבריו מוכרחין כאשר אבאר בעזה"י. הנה רבותינו בעלי התוס' אנהיר לן דהדם אינו בכלל בשר כתוס' פ' כל שעה (כ"ב.) שכ' בד"ה והרי כו' בלא ריבוי לא חשבינן דם כבשר כו' ובפ' כל הבשר (קי"ג:) כ' בד"ה דם כו' דאפי' לא הוי כתיב אלא לא תבשל בשר בחלב אמו הוי ממעט דם דלא אקרי בשר כו' ע"ש. ובש"ס חולין (קי"ז.) חומר בחלב מבדם שהחלב מועלין בו וחייבין עליו משום פיגול ונותר וטמא מה שאין כן בדם ופרש"י ד"ה וטמא אם אכלו בטומאת הגוף חייב בשתי חטאות אחת משום חלב ואחת משום טומאת הגוף שהוא בכרת משא"כ בדם ע"ש ושם בגמ' עמוד ב' מסיק תלתא קראי בדם למה לי חד למעוטי מנותר וחד למעוטי מעילה וחד למעוטי מטומאה והקשה בס' לב ארי' לפימ"ש התוס' דבלא רבוי' לא חשבינן דם כבשר וכל היכי דכתיב בשר ממעטינן דם א"כ קרא למעט הדם מטומאת הגוף למה לי בטומאת הגוף כתיב והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמי' (ויקרא) ממילא נתמעט הדם דהא כתיב אשר תאכל בשר וסיים בצ"ע ע"ש. ולענ"ד לק"מ דנהי דמקרא דאשר תאכל בשר לא שמענו עונש לדם בטומאת הגוף מיהא כיון דכתיב אשר לה' לרבות האימורין כש"ס כריתות (כ"ג:) א"כ עכ"פ הדם הוא בכלל אשר לה' כיון שעולה לגבוה לרצון לפני ה' ובמס' זבחים (מ"ד.) דריש מדכתיב אשר יקדישו (ויקרא כ"ב) לרבות כל דבר ומרבה שם מנחות דאוכלן בטומאת הגוף חייב כרת ע"ש וא"כ מצד הסברא ה"א דכ"ש בדם חייב כרת האוכלו בטומאת הגוף אם הוא מזיד ובשוגג חייב שתי חטאות אחת משום דם ואחת משום חלב ושפיר בעי קרא למעטו. ולפי"ז אין מקום לדברי הכדה"ר במ"ש דלשי' הר"ת לק"מ מה שהקשה התוס' קרא למעוטי בדם מנותר וטמא למה לי הא אין איסו' חל על איסור דז"א דעכ"פ בעי קרא היכי דאכל הדם אחר שבשלו או אחר שמלחו ולענ"ד ז"א דהא דאמרינן דם שבשלו או שמלחו אינו עובר עליו מבואר בגמ' מנחות (כ"א.) הטעם משום דנפיק מתורת דם ופרש"י ז"ל ד"ה דם כו' ודם הקדשים משבשלו לא חזיא למלתא ע"ש וביתר ביאור כ' הר"ן ז"ל בפ' כל הבשר (קי"ב.) ד"ה האי בר יונה כו' וז"ל וטעמא דדם שבשלו דכיון דנתבשל נפיק לי' מתורת דם ודכותי' נמי מלחו כיון דמליח כרותח הרי נשתנה ואינו עובר עליו כו' ע"ש ולפי"ז שפיר הקשו התוס' בזבחים קרא בדם למעוטי מנותר וטמא למה לי תיפוק לי' דאין איסור חל על איסור ואין לומר דנ"מ היכי דאכל הדם בנותר וטמא אחר שבשלו או מלחו דאינו עובר עלי' משום דם וה"א דחייב

עליו האוכלו בטומאת הגוף דזה ודאי אינו דהרי לא שמעינן דם שבישלו או שמלחו דאינו עובר עליו אלא משום דלא חזי לגבוה א"כ ממילא וכ"ש הוא דהאוכלו אינו חייב משום טומאת הגוף דכל עיקר טומאת הגוף בדם לא שמענו מקרא והנפש אשר תאכל בשר שהרי הדם אינו בכלל בשר אלא דה"א דעכ"פ ח"כ האוכל הדם בטומאת הגוף כיון דכתיב אשר לה' ממילא גם הדם בכלל וכיון דהדם שבשלו לא חזי לגבוה ותו לא קרינן בי' אשר לה' ומה"ט דאינו עובר עליו משום לא תאכל דם דמליח הרי הוא כרותח ואישתני מה"ט נמי נפיק מכלל דם ולא הוי בכלל אשר לה' ולא בכלל אשר יקדישו ומה"ט בארתי בתשובה לעיל (סימן ב') דאין מועלין בחלב כיון דאישתני ע"ש. ואף דבלן ויוצא חייב בטומאת עצמו כיון שהי' להם שעת הכושר כש"ס מנחות (כ"ה:) ע"ש שאני התם דלא אישתני ובהוייתן הם עומדין אבל הדם שבשלו או שמלחו דאישתני לא קרינן בי' אשר לה' כיון דלא חזי לגבוה ולא קרינן בי' אשר יקדישו דהיכי דאישתני יצא מכלל קדושת המזבח ולא דבר זה הקדיש ודו"ק:

ג והסמ"ג (סימן קל"ז) כ' וז"ל שנינו פ' כל הבשר הלב כו' ופרש"י שענוש כרת אף לאחר שבשלו ור"ל שאינו סובר כאותו אמורא דס"ל בפ' הקומץ דם שבשלו אינו עובר שנא' כי הדם בנפש יכפר לא חייבה תורה אלא על דם הראוי לכפרה וזה הואיל וקירש ע"י הבישול אינו ראוי לכפרה כו' אלא סובר רש"י כאותו אמורא שחייב על דם שבשלו הואיל וראוי לכפרה בחטאת החיצוניות שנא' ולקח כו' ובר לקיחה ונתינה הוא אף שקרוש כו', ע"ש מבואר מזה דכל דם שנתבשל נעשה קרוש. ובירושלמי פ' יוה"כ (ה"ג) דם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה ומקשה ע"ז והתני המחה את החלב וגמעו הקפה את הדם ואכלו אם יש בו כזית חייב מה עבד לה ר' יונה ומשני אינו אוכל לטמא טומאת אוכלין ולא משקה לטמא טומאת משקין אבל לענין איסור אכילה חייב כרת אפי' על הקרוש ע"ש. ולהבין טעמא של שמועה זו מה ראית לחלק בין טומאת אוכלין דאמרינן דם קרוש לא חשיב אוכל לטמא טומאת אוכלין ולענין איסור אכילה חייב על אכילתו נלענ"ד עפ"י מ"ש התוס' במס' מנחות (ס"ט.) ד"ה דבלע כו', א"נ נהי דאיפסל מתורת אוכל לענין טומאת אוכלין מ"מ לענין איסור לא ליהוי עיכול מידי דהוי חלב ונבלת עוף טהור שבכפרים שצריך מחשבה אע"ג דלענין איסורא לקי בלא שום מחשבה וזהו כתי' של רב האי מיהא אין ראי' מזה דאין לך מחשבה גדולה מזו שמשים החלב בפי' ואכלו ע"ש ולפי"ז מבואר החילוק דאף דדם קרוש לענין טומאת אוכלין לא חשיב אוכל מיהא לענין איסור הואיל ואכלו אחשבי' לאוכל ובפ' כל שעה (כ"א:) פסקא ומותר בהנאה פשיט' ל"צ שחרכו קודם זמנו כו' וכ' הרא"ש וכגון שנפסל מאכילת כלב דומיא דפת

שעיפשה ויש רוצים לומר לאו דוקא הנאה דה"ה נמי אכילה דעפרא בעלמא הוא ולא מסתבר דאע"פ דבטלה דעת האוכל אצל כל אדם מ"מ כיון דאיהו קא אכיל לן' אסור כו' ויש מי שאוסרים המורייס שעושין כו' ואנן חזינן לרבוותא דאסרין לי' ועוד דלא אמרינן חרכו קודם זמנו מותר באכילתו לאח"ז אלא בהנאה קאמר דלאו אורחא לאכול פת חרוך כל צרכו אבל גבי מורייס דאורחא למיכל הכי אסור ורבים מקשים על שי' הרא"ש במ"ש בחרכו קודם זמנו כיון דאיהו קאכיל לי' אסור הרי מבואר במס' שבועות (כב.) שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור והנכון בעיני מה שראיתי לשארי בס' ברוך טעם (שער הכולל דין א') שדעת הרא"ש דחמץ אף משנחרך ונפסל מאכילת כלב לא נפיק מיני' שם חמץ והא דמותר בהנאה ה"ט כיון דאיסור הנאה מאכילה נפיק דקי"ל כל מקום שנא' לא יאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע וכיון דחרכו ליתא בכלל אוכל דהא אין דרך בני אדם לאכלו ולכך ליתנהו בכלל איסור הנאה מ"מ אמרינן היכי שאדם אחד אוכלו אחשבי' לאכילה וחייב על אכילתו דהא בלא"ה שם חמץ לא פקע מיני' רק שלא הי' עלי' שם אוכל מצד שאין דרך בני אדם לאכלו והרי הוא אחשבי' לאכילה ולפי"ז ממילא אי אפשר להתיר בחרכו אלא בהנאה דאי לא אכיל אלא דמתהני מיני' לא אחשבי' לאוכל כלל וכיון שאין עליו שם אוכל אף בהנאה מותר דנהי שיש איסור באכילתו מצד אחשבי' מיהא כל זמן שלא אכלו אדם חשבינן שאינו עומד לאכילת אדם ולא חל עליו עדיין אזהרת לאו דלא יאכל ולכך מותר בהנאה ע"ש:

ועפי"ז אני אומר דהתוס' במס' זבחים שהקשו למ"ד אין איסור חל על איסור במוקדשין א"כ קרא בדם למעוטי מנותר וטמא למה לי תיפוק לי' דבלא"ה אין איסור חל על איסור נלענ"ד דזה רק לשיטתם דס"ל להתוס' דם שבשלו ושמלחו אינו עובר עליו משום דנפיק מתורת דם לענין איסור אכילת דם וממילא מה"ט נפיק נמי מתורת דם דתו לא חזי לגבוה וממילא לא קרינן בי' אשר לה' ולא אשר יקדישו ותו אין עלי' איסור טומאת הגוף וע"כ דהקרא בא למעט בדם שלא בשלו ולא מלחו ולהכי שפיר הקשו התוס' תיפוק לי' דבלא"ה אין איסור חל על איסור אבל לשי' רש"י דס"ל דם שבשלו ושמלחו עובר עלי' מה"ת ובמזיד חייב כרת ע"כ דס"ל דם שקרש לא נפיק מתורת דם ועדיין שם דם עליו אלא דאינו עומד לאכילה ולענין טומאת אוכלין לא חשיב אוכל ולא משקה כיון דאינו עומד לא לאכילה ולא למשקה מיהא לענין איסור אכילה חייב כרת כיון דמעולם לא נפיק מתורת דם אף דלא חשיב אוכל היינו מן הסתם אבל אם אכלו אמרינן נהי דבטלה דעתו אצל כל אדם מיהא איהו אחשבי' ולגבי דידי' חשיב אוכל מידי דהוי חמץ שחרכו קודם זמנו דמותר בהנאה מהאי טעמא דלא חשיב אוכל ואינו בכלל אזהרה דולא יאכל

חמץ וממילא אינו חל עליו איסור הנאה ומיהא כי אכלו אמרינן דאחשבי' לאוכל כיון דמעולם לא נפיק מכלל חמץ ושמו עליו ה"ה ה"נ בדם לשי' רש"י נהי דדם שבשלו או שמלחו כל זמן שלא אכלו אדם אינו בכלל אוכל ואינו מק"ט לא טומאת אוכלין ולא טומאת משקין כיון דאינו עומד לאכילה ומה"ט אינו בכלל אזהרה דלא תאכל דם מיהא לא נפיק מתורת דם ושמו עליו ואם אכלו ענוש כרת כיון דאיהו אחשבי' לאוכל אמנם לפי"ז איסור אכילת הדם ואיסור אכילת קדשים בטומאת הגוף שניהם כאחד באין בבת אחת בשעת אכילתו דממ"נ טרם שאכלו אינו בכלל אזהרת אכילת הדם ואינו מוזהר עליו בלאו דאכילת קדשים בטה"ג דכיון שבשלו או שמלחו לא חשיב אוכל כלל ואינו עומד לא לאכילה ולא למשקה ואך בשעה שאכלו אז חשיב אוכל ואיהו אחשבי' ומוזהר עליו משום בל תאכל דם ומשום אכילת קדשים בטומאת הגוף א"כ שניהם באין בבת אחת והם תלויין זה בזה ואיסור בבת אחת אפי' ר"ש מודה דמחייב תרתי כדמסיק הש"ס בפ' ארבעה אחין (ל"ג:) ושפיר בעי קרא בדם למעוטי מנותר וטמא שאינו חייב משום נותר וטמא בדם שמלחו או שבשלו דנהי דחייב עליו משום אכילת הדם משום דלא נפיק מתורת דם ואיהו אחשבי' לאכילה מיהא לענין חיוב אכילת קדשים בטומאת הגוף מיעט רחמנא בדם אפי' היכי דקרינן בי' אשר לה' ודו"ק:

ד ומתוס' פ' כל שעה (כ"ג) כ' בד"ה ומה כו' ולא מצי למיעבד נמי ק"ו מדם כו' ע"ש וכ' הפ"מ דלשי' הר"ת דס"ל דם שבשלו או שמלחו אינו אלא מדרבנן אי אפשר למילף מדם משום דאית לי' פרכא מה לדם שיש היתר לאיסורו ע"י בישול או ע"י מליחה ולענ"ד נראה דלא חשיב יש היתר לאיסורו אלא היכי דהאיסור שהוא בעינו והוא בהוייתו יש לו היתר כגון בנטע רבעי דיש היתר לאיסורו ע"י פדיון וכתוס' פ' האשה נקנית (ל"ח) ד"ה וה"ה לערלה כו' ע"ש אבל דם שבשלו ושמלחו ה"ט דשרי משום דנפיק מתורת דם בזה ל"ש לומר דם יש היתר לאיסורו דהרי הדם אין לו היתר כלל אלא דאם בשלו או מלחו אינו בכלל אזהרת בל תאכל דם דאמרינן דם אסרה תורה וזה אינו דם ואין שמו עליו. ובדרוש לשה"ג כתבתי דאפי' לריה"ג דס"ל חמץ בפסח מותר בהנאה ואפי' נימא דלריה"ג מהני הביטול בפסח שלא יעבור עליו בב"י וב"י דרק לחכמים דס"ל חמץ בפסח אסור בהנאה דלית לי' זכות כלל בגוי' לכך אין בידו לבטל אבל לריה"ג יתכן דמהני הביטול דחשיב בעלים הואיל והחמץ מותר בהנאה בידו לבטל החמץ מיהא לא חשיב יש היתר לאיסורו דכל עיקר דמהני הביטול אנהיר לן המוהרי"ק דבמה שמבטלו אחשבי' כעפרא בעלמא ונפיק מכלל אוכל ואין עוד עלי' שם חמץ והוי כמו כופת שאור שיחדו לישיבה דעץ בעלמא הוא וזה אינו בכלל יש היתר לאיסורו דאיסור חמץ אין לו

היתר וכי בטלו הרי השביתו מתורת אוכל ואחשבי' לעפרא בעלמא ועפר מעולם לא אסרה תורה וכבר אנהיר לן התוס' מנחות (כ"ב:) ד"ה מכאן דגבי משקין של תרומה ל"ש לומר דהוי מין במינו בחולין משום דאפשר למהוי כחולין כיון דמשקין לכי מסרחי אין שם משקה עליהן ע"ש ודו"ק:

ה ובנידן שאלתינו הדין פשוט דמותר ע"י מליחה שנית וממ"נ אי לשי' הט"ז (סימן ס"ט ס"ק ט"ו) דס"ל דטרם שנתבשל ל"ש הפ"מ כיון שמותר לצלי הרי הט"ז ס"ל דלא אמרינן הדחה סותמת נקבי הפליטה ומהני מליחה שנית ואי לשי' הש"ך דס"ל הדחה סותמת נקבי הפליטה הרי הש"ך מתיר במקום הפ"מ לבשלו לכתחילה אף בלא מליחה שנית. ועוד דיש לנו לומר דמן הסתם מלחה האשה משני הצדדים דסרכא נקט כמו בק"ש וכמ"ש הט"ז.

הנלע"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן מז

ב"ה. לכבוד שארי הרב הגאון החו"ב שהיו"ח מהור"ר יהושע העשל נ"י ראבד"ק דק"ק רישא:

ע"ד אשר סידר גט לאיש הנקרא וחותם א"ע אלטר והוא איש המוני ולא ידע בבירור שם הקודש שלו אך לפעמים נקרא לתורה בשם שלום אלטר או אלטר שלום או שלום לחוד וזה רק לעתים רחוקים וכ"ת סידר הגט וכ' רק אלטר ויצאו ע"ז מערערים ושאל דעתי בזה:

תשובה. כ"ת יש לו על מי לסמוך והגט כשר בלי שום פקפוק ובשנת תרמ"ה נדפס בעיר פרעמישלא חיבור הנקרא בשם דברי אברהם ובסופו נדפס קונ' השמות וכ' שם בזה"ל באות למד מי ששמה בפי כל אלטא וחותמת כן רק בקוויטל לצדיקים מזכרת שמה המובהק שניתן לה מעריסה וכן בשעה שהחזן מזכיר שמה במי שברך מזכיר שמה המובהק וכן נכתב בכתובתה יש לכתוב רק אלטא וכן בכה"ג באיש ששמו אלטר אם אינו עולה וחותם בשם המובהק אין להזכירו בגט. והנה כתב בלי שום טעם ואין לבנות יסוד ע"ז. אכן אני אבאר ואפרש שיחתי הנלע"ד בזה עפ"י מ"ש המהר"פ בשם המרדכי דהיכי דלא כתב בגט שם המגרש רק שם אבי' של הבעל היינו שכ' בן פלוני הגט כשר כיון שידוע שאין לאבי המגרש בנים אחרים זולת בעל האשה הלזו הוי כאלו הזכיר שם המגרש והוי מוכח מתוכו. ויתכן עוד כיון דדרך העולם שכל איש נקרא על שם אביו והלא דהמע"ה קראו אותו בן ישי ממילא חשיב כאלו הזכיר עכ"פ שם הטפל

דכשר להרבה פוסקים. אכן הרשב"א ז"ל בתשובה כ' דהיכי שלא כתב בגט רק בן פלוני ולא הזכיר שם המגרש הגט פסול וז"ל אינו כשר דשמו ושמה בעינן וחניכה דאמרינן היינו דקרי לי' אינשי באותו חניכה כו' ושקורין אותו לבדו באותו חניכה ולא אחרת עמה ובן פלוני כו' אינו ניכר באותו שם כו' ע"ש. ולפי"ז מבואר הדין לענין חניכה אלטר דל"מ לשי' המרדכי שכ' דבן פלוני לבד נמי כשר אלא אפי' לשי' הרשב"א דלא הכשיר בבן פלוני לבד מיהא בנ"ד שכתבו החניכה שקורין את המגרש בחניכה אלטר לבד ואין מזכיר אותו בשם אחר ולא בחניכה אחרת ובשם אלטר לבדו הכל מכירין ויודעין אותו ובשם אלטר בן פלוני נקרא בפי כל זה שמו. ובמס' ב"ב (קס"ז:) לא איתחזיק מאי אמר אביי דקרי לי' ועני ר"ז אמר רמאה ברמאותו זהיר וע' בחו"מ סימן (מ"ט) ובש"ע אה"ע (סימן ק"כ) וע"כ לא מספקינן היכי דקרי לי' ועני אלא אם זה ראי' ברורה להחזיק ע"י זה שכן הוא אכן היכי דקרי לי' ולא עני הדבר ברור דכ"ע מודו דזה עדות נאמנה דלא מן השם הוא זה ובנידן דידן אין ספק אלו הי' אחד קורא להמגרש שלום אז לא הי' ידע בנפשי' אם קוראין אותו כיון דאין איש שיקרא אותו בשם אחר רק אלטר לבד וכיון שהמגרש חותם א"ע בשם אלטר וגם כשהוא עולה לתורה נקרא בשם אלטר הרי החזיק לעצמו שם אלטר לשמו מובהק ואף שלפעמים נקרא לתורה בשם שלום אלטר זה רק לעתים רחוקים וגם אינו ידוע לו בבירור שם הקודש ואם לעתים רחוקים הוא עולה לתורה בשם שלום אין זה כמחזיק השם ויש בזה חשש נשתקע דפוסל בגט. ובס' אנשי שם סימן (ק"ס) כ' שנשאל ע"ד הגט שלא הי' נכתב רק שם אלטר לחוד והי' ע"י שליח וכ' דלכתחילה יותר נכון שלא לכתוב שם העריסה כלל ע"ש. איברא דנלענ"ד דאפשר לחלק היכי דהגט הוא ע"י שליח שאי אפשר לתקן לכתוב שני גיטין ולכתוב שם העריסה ושם אלטר בגט אחד יש חשש נשתקע אכן היכי דהמגרש והמגורשת לפנינו לדעתי טוב יותר לכתוב ב' גיטין כדי לצאת מן הספק

הנלענ"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן מח

ב"ה. להרב וכו'

אשר שאל אותי אי אבל תוך יב"ח רשאי לכנוס לסעודה שעושין בסיום הש"ס. ידע כבודו שהש"ך ביו"ד סימן (רמ"ו) כ' להתיר ואני נמנה עם המתירין וטעמא דידי דאפי' להנוהגים איסור בסעודת ברית מילה היינו משום דהמצו' למול הוא רק על האב והיכי דליכא אב המצו' מוטלת על הב"ד נמצא דאין לזרים שום חלק בהמצו' אבל בסיום הש"ס

ל"מ אם למד גם הוא איזה מסכתא ואת חברים נמנה לדבר מצו' א"כ המצו' מוטלת עליו לקיים את האמור בירושלמי עושין סעודה לגמרה של תורה אלא אפי' לא למד שום מס' כיון דעכ"פ הוא לומד סיום הש"ס ע"ז נאמר אחד המרבה וכו' וקיים בזה מצוה של תלמוד תורה ברבים ובגמ' פ' כל כתבי (קי"ח:) ואמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דמשלים מסכתא עבידנא יומא טבא לרבנן וזקני המהרש"א כ' שם צ"מ כו' והם ודאי יחידים דשלמי מס' ללמוד כולה בשלימות עבידנא יומא טבא לכל רבנן כאלו חזינא דכלהו למדו בשלימות עד סיומא מבואר מזה דהמצו' היא מצו' דרבים ויש לכל המסיים חלק בגוף המצו' בכבוד התורה ודוק.

דברי החותם לכבוד התורה ולומדי'. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן מט

ב"ה. נשאלתי באחד שלקח חתיכת יותרת הכבד ולא הפריש ממנו הקרום ועשה תבשיל עם חתיכת ריאה וכבד ומים באופן שנגד הקרום הי' ששים בין הכל אבל בחתיכת יותרת הכבד עצמ' לא הי' ששים נגד הקרום הדבוק בו ואחר שנתבשל הערה לתוך הקערה כמעט כל התבשיל ועל שולי הקדרה נשאר מעט תבשיל עם חתיכת היותרת והכירו שלא הופרש הקרום והי' לכבוד שבת והפ"מ לעני:

א תשובה. בש"ע יו"ד (סימן ס"ד סי"ב) כ' הרמ"א יש מצריכין לנקר הקרום העליון שלצד הכבד משום חלב הקרב שמונח עליו ובט"ז שם (סקי"א) כ' ז"ל רש"ל פ' ג"ה הביא דעת רבינו ברוך דאם אין בחתיכה עצמה דהיינו כל מה שהדבוק להקרום ששים נגד הקרום צריך ששים נגד כל החתיכה דהחתיכה עצמה נעשה נבלה כו' ע"ש והנה ידוע דדעת האו"ה וכ"כ הד"מ דבלא נודע ונתוסף עד שלא נרגש הטעם לא אמרינן חנ"נ והש"ך השיג ע"ז בסימן (צ"ט ס"ק ט"ו) והכריתי מישב שי' האו"ה וחיזק דברי' להלכה בשאר איסורין ע"ש. ורבים מקשים על הרמ"א דסותר א"ע שהרי כתב בסימן (ע"ב) בנמצא חתיכת עוף שהלב דבוק בו אם אין בו ששים נגד הלב בעינן ששים נגד כל העוף וראיתי שהביאו מ"ש הג' רעק"א ז"ל דש"ה דמיד שנודע הדבר בשעה שחתיכת העוף שהלב דבוק בו מונח בקדרה רותחת ברגע זו נעשה נבלה ובעינן שיהי' ששים נגד כל החתיכה אולם בסלקו החתיכה שהאיסור דבוק בה או שנצטננה הקדרה בשעה שנודע השאלה לא אמרינן חתיכה נעשה נבלה כיון דבשעה שהי' האיסור דבוק בחתיכה בקדרה רותחת לא נודע השאלה ובלא נודע לא אמרינן חתיכה נעשה נבלה ובתשו' (סימן ס"ז) סיים להקל במקום הפס"מ או לצורך שבת ולפי"ז ה"נ בנידן שאלתינו בשעה שהי' התבשיל בקדרה הא

לא נודע מן האיסור כלל ואחר שהערה התבשיל לקערה ונשאר חתיכת היותרת הכבד בשולי הקדרה אין מקום לאסור המאכל שבקערה שהרי כבר הי' מסולק מן האיסור:

ב עוד יתכן בעיני דיש בנידן שאלתינו מקום להקל יותר עפ"י מה דמבואר בפוסקים הטעם דאיסור דבוק בעי ששים נגד כל החתיכה הוא דחיישינן שמא היתה החתיכה פעם אחת חוץ לרוטב ונשאר בלא ששים. והנה הט"ז חדית לן בסימן (ע"ב) דזה דוקא באיסור דאו' דספק דאו' לחומרא אבל באיסור דרבנן אין לחוש שמא נשאר בלא ששים דספק דרבנן לקולא. ולכאורה קשה בשלמא לענין איסור החתיכה עצמה איכא ספק דאו' דאפשר לסוחטו אסור מה"ת דאין הגעלה באוכלין וחיישינן שמא היתה פעם אחת בלא ששים וטעם כעיקר אסור מה"ת ונשאר באיסור מיהא לגבי שאר החתיכות והרוטב דחתיכה נעשה נבלה בשאר איסורין לא הוי אלא מדרבנן א"כ אמאי אסרינן כל התבשיל שבקדרה אם אין שם ששים נגד כל החתיכה וכבר עמד על חקירה זו הפ"מ. והנלענ"ד להבין הלכה זו עפ"י מ"ש הרדב"ז [והר"ש חיון] הובא במג"א (סימן קפ"ד) דאם נזדמן איסור דאו' עם איסור דרבנן שניהם כאחד יש להחמיר גם בספק דרבנן כיון דאנו מחמירין בספק הנוגע לאיסר תורה מחמירין ג"כ על האיסור דרבנן כי היכי דלא לזלזל בדרבנן ובתשו' כתבתי לחזק סברא זו ממ"ש הר"ן ז"ל בחי' נדה דאף דכתמים דרבנן החמירו בספקן משום דלענין טומאת הבגד דם הנדה מטמא אפי' בלא הרגשה והוי ספק תורה לגבי הבגד להכי מחמירין גם. לגבי אשה אף דלגבי דידה מה"ת אין האשה טמאה עד שתרגיש וה"נ לענין איסור דבוק הואיל ולגבי חתיכה שהאיסור דבוק בה הוי ספק תורה שמא היתה פעם אחת בלא ששים ונעשה נבלה להכי מחמירין לאסור כל התבשיל שבקדרה עד שיהי' ששים נגד כל החתיכה שהאיסור דבוק בה ולא אמרינן בכה"ג ספק דרבנן ולקולא כי היכי דלא לזלזל באיסור דרבנן. מיהא זה רק היכא שבא לפנינו השאלה על הקדרה בשעה שחתיכת הבשר שהאיסור דבוק בה עודנו ביחד עם כל החתיכות והרוטב שבקדרה ואנו דנין על החתיכה עצמה אם לא היתה פעם אחת חוץ לרוטב ואז חתיכה זו נמי כשרה היא או אי נימא דחיישינן שמא היתה פעם אחת בלא ששים ונאסרה ונעשה נבלה וכיון דבדין הוא להחמיר לאסור החתיכה מספק משום דלגבי החתיכה עצמה הוי ספק תורה ממילא מחמירין לאסור כל החתיכות שנתבשלו עד שיהי' ששים נגד כל החתיכה שהאיסור דבוק בה אכן בנידן שאלתינו דהחתיכה של יותרת הכבד נשאר למטה בשולי הקדרה א"כ אין לנו לדון על חתיכת היותרת כלל כי הוא בודאי אסור שהרי אנו רואין שנשאר בלא ששים ואין לנו לדון רק על שאר התבשיל ובזה שפיר אמרינן ספק דרבנן לקולא ואין לנו לחוש שמא היתה חתיכת היותרת פעם

אחת חוץ לרוטב ואח"כ החזירו החתיכה לרוטב דמהיכי תיתי לחוש מספק באיסור דרבנן דכל חנ"נ בשאר איסורין לא הוי אלא מדרבנן ומכ"ש בלא נודע דיש לנו עמוד גדול להקל דלא אמרינן בכה"ג חתיכה נעשה נבלה כאשר ביארתי לעיל אא א').

ג עוד נלענ"ד להקל עפ"י מ"ש הש"ך סו' (צ"ח סק"א) דשי' הראב"ן דחלב ובשר טעמם שוה ובחי' הרשב"א כ' בשם הראב"ד דחלב מקרי בשר והביא ראי' לזה מהא דאיתא בפרק גיד הנשה (ק"ג) אכל חלב מן החי כו' מבואר שם דחלב בכלל בשר מן החי ע"ש ובפרש"י פ' כל שעה (ל) ד"ה ש"מ כו' שמעינן מינה חלב שנפל לקדרה אוסר במשהו ע"ש ובביאור הגרא"ו ביו"ד שם כ' דחלב ובשר שוה בטעמו ע"ש ולפי"ז ביותרת הכבד שלא הוסר ממנו הקרום ל"ש לחוש שמא הי' פעם אחת חוץ לרוטב בלא ששים דממ"נ אי לאסור גוף החתיכה שהאיסור דבוק בה אין כאן חשש איסור דאו' כיון דחלב ובשר הוי מין במינו וק"ל דמין במינו בטל ברוב מה"ת ואם באנו לדון מחמת הרוטב והתבשיל דחלב חשיב מין בשאינו מינו וטעם כעיקר דאו' מיהא לענין איסור דבוק לכ"ע לא הוי רק חשש איסור דרבנן דמדאו' לא אמרינן חתיכה נעשה נבלה רק בבשר בחלב אבל בשאר איסורין אם יש ששים נגד האיסור הנותן טעם מה"ת שרי אף דליכא ששים נגד כל התפיכה שהאיסור דבוק בה ול"מ לשי' הט"ז בסימן (צ"ח סק"ה) שכ' דאמרינן. סלק בכה"ג אלא אפי' לשי' הרש"ל שחולק על הרשב"א וס"ל דלא אמרינן סלק את שאינו מינו ומינו רבה עליו ומבטלו זה רק היכי דמרגיש הטעם והוי ספק דאו' שמא לא הי' בו ששים נגד גוף האיסור והוא מרגיש טעם מן האיסור ע"ש אבל לענין איסור דבוק היכי שבודאי יש ששים נגד גוף האיסור ואין לנו לחוש בזה משום טעם כעיקר מן האיסור ואך אנו דנין מכח חתיכה עצמה נעשה נבלה ובחלב עם בשר שהוא מין במינו מה"ת בטל ברוב ודו"ק:

ד והרמב"ם כ' בה' מ"א (פ"ז ה"ו) ז"ל אהא אאה לי אבל אלה האן והקרומות איסורן מדברי סופרים כו' ובדברי חמודות פ' ג"ה (צ"ז.) כ' וז"ל שבקרום הכוליא נסתפק הרמב"ם אם הוא דרבנן או דאו' וקרום שעל היותרת פשיט' שאין בו איסור דאו' כו' ע"ש. וכיון דדעת הפר"ח דבאיסור דרבנן לא מחמירין באיסור עכ"פ בלא נודע ובהפ"מ אין להחמיר.

הנלענ"ד. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן נ

להרב וכו'

אשר הורה להתיר בניקב הטרפש והחלב סותמו וחכ"א חולק עליו ושאל דעתי בזה. לענ"ד יפה הורה וכן כתוב אצלי מכבר וטעמא דידי עפ"י מ"ש הט"ז סימן (מ"א סק"ט) דאפי' חלב טמא סותם בחצר הכבד כיון דאין הטריפות מחמת עצמו ומה"ט כ' המרדכי דמהני הסתימה ע"י סירכא ע"ש. והנה הך דינא של המרדכי צריך התבוננות מה נ"מ אם הטריפות מחמת עצמו או אם הטריפות מפני שסוף הכבד לנטול והלא בגמ' סתמא אמרו קרום שעלה מחמת מכה לאו סתימה הוא והנ"ל דשאני ריאה דלא מהני סתימה שעלתה לאחר זמן כיון דניקבה הריאה טריפה לא מהני הסתימה שפלתה לאחר זמן דאין טריפות חוזר לכשרות כש"ס חולין (מ"ח.) ובריאה שניקבה ודופן סותמתה דהוי סתימה דמעיקרא מעולם לא נטרפה ועיין בר"ן שם וזה נכון בטריפות מחמת עצמו דמיד שנולד הנקב חל עליו שם טריפה ואין טריפה חוזר להכשרו אכן בחצר הכבד שנעשה בו נקב אין הטריפות מחמת עצמו אלא מפני שסוף הכבד להנטל מיהא כ"ז שלא ניטל הכבד אין שם טריפה על הבהמה ממילא היכי דעלה הקרום וסותם הנקב שבחצר הכבד הוי סתימה דמעיקרא דמעולם לא נטרפה ואין זה טריפה חוזר לכשרה. ולפי"ז יש לחלק דקרום שעלה עכ"פ סותם הנקב הדק היטב ואין אנו דנין אלא מפני דקי"ל אין טריפות חוזר להכשרו. ובזה מסתבר דהיכי דאין הטריפות מחמת עצמו שפיר חשיב סתימה דמעיקר' ומעולם לא חל עליו שם טריפה אכן בחלב טמא דקי"ל דאינו סותם ל"ש לחלק בין טריפות מחמת שסוף הכבד להנטל סוף סוף אין זו סתימה וכבר השיג זקני התב"ש על הט"ז ע"ש. אכן שלא לשבור דברי אדונינו הט"ז נ"ל דנהי דבעלמא חלב טמא אינו סותם מיהא חלב שעל היותרת הכבד סותם וטעמא דידי עפ"י מה שכתבו התוס' במס' חולין (צ"ב:) ד"ה אמר כו' דחלב יותרת ולובן כוליא שאין דומין כלל לחלב לא מיתסרו דאין קריבין בתורת החלב. והקרומין כ' הרחב"ס דפשוט שהם רק מדרבנן ועיין בדברי חמודות (צ"ז.) בזה אני אומר אינהו מיכל אכלי ואנן מסתם לא סתימי כש"ס חולין (נ:) ובכו"פ כ' בפשיטות שחלב טמא סותם. ובפרי תואר כ' דכל שיש פלוגתא בדין זה יש להקל יען דין דניקב חצר הכבד הוא חומרא ע"ש לכן נלענ"ד דהסומך להקל דעתו יפה. הנלענ"ד כתבתי. אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן נא

שאלה. בצלע שנשבר' ונקשר היטב עד שנפל ספק אם הי' שבורה פעם אחת וכנגדו נגלד פורתא בריאה.

תשובה. דודי זקני הג' בס' ראש אפרים הביא שמו"ז הגאון מסאטנוב כ' להטריף בנשבר הצלע וכנגדו נגלד פורתא אכן בנ"ד, נ"ל להכשיר עפ"י מ"ש הש"ך ביו"ד סימן (נ"ג סק"ו) לענין נשבר הגף שמהרי"ק שורש (ל"ח) כ' דאם נתרפא שא"ש יחד ידובקו כשר והב"ח כ' שלפי דבריו של מוהרי"ק ה"ה בנשבר הגף כשר בנקשר היטב והש"ך דחה דבריו וכ' דמוהרי"ק מיירי היכא דהאיסור הוא משום האבר שיצא אבל בנשבר הגף סמוך לגוף דהטריפות אינו מחמת עצמו אלא משום דחיישינן שמא ניקבה הריאה א"כ מה אהני לן שהעצם חזר ונקשר אכן המהרש"ל כ' דמסתבר דאי אפשר שבאותו זמן שנקשר ונתרפא שלא יהי' נרגש בזה שינוי בצלעות והש"ך כ' עליו שאין זה אלא דברי נביאות ואני אמרתי שחכם עדיף מנביא עפ"י מה דאנהיר לן זקני התב"ש סימן (ל"ו) דל"מ אי אמרינן יש סירכא בלא נקב פשיט' דנקבים בריאה לא שכיח אלא אף אי אמרינן דאין סירכא בלא נקב עכ"פ נקבים בלא סירכא ודאי לא שכיח. ובזה נ"ל להבין לשון הגמ' בפ' אלו טריפות (מ"ח.) אר"נ ריאה שניקבה ודופן סותמה כשרה אמר רבינא והוא דסביך כו' א"ה כי סביך נמי דהא תניא ניקב פסול מפני שהוא שותת נסתם כשר כו' וזהו פסול שחוזר להכשרו זהו למעוטי מאי לאו למעוטי כה"ג לא למעוטי קרום שעלה מחמת מכה בריאה שאינו קרום והתעוררו בזה מ"ש דנקט הגמ' ריאה הא בכל נקובים בטריפות לא מהני קרום מחמת מכה ובביאור אמרו בגמ' פ' א"ט (מ"ג.) קרום שעלה מחמת מכה בוושט אינו קרום ובר"ן שם כ' ד"ה קרום כו' ולאו דוקא בוושט אלא ה"ה בכל הנקובים והכי מוכח לקמן דגבי קרום שעלה מחמת מכה בריאה מייתי בגמ' הא דתניא כו' וזהו פסול החוזר להכשירו זהו למעוטי מאי למעוטי קרום שעלה מחמת מכה בריאה והא ודאי ריאה לא ממעטא בהדיא אלא מלישנא דזהו ממעטין לה כו' ה"ה לכל הנקובים ע"ש וא"כ קשה מדוע נקט הגמ' ריאה ולא אמרו בכלל למעוטי קרום שעלה מחמת מכה בכל נקובים באברים שהנקב פוסל בו אכן מדברי זקני התב"ש למדתי שיש חילוק בין ריאה לשאר אברים דבשאר אברים שהנקב פוסל בהם כגון בית הכוסות והלב וכי"ב אין הנקב מעלה סירכא וכ' הפוסקים דאין סירכא פוסלת בשאר אברים אכן בריא' אין נקב בלא סירכא כי הטבע מנקב הריאה להעלות סירכא ונקב בלא סירכא לא שכיח כלל וגם סירכא בלא נקב לא שכיח וע"ז אמרו אין סירכא בלא נקב נמצא דבשאר אברים היכי דעלה קרום יתכן שהתחיל להתרפא ול"ש בזה לומר פסול חוזר להכשרו דאדרבא יש לנו לומר שמעולם לא הי' טריפה שהטריפה אינה חי' ואין לה רפואה ומדחזינן שמעלה ארוכה ומתרפאת בודאי כשרה הוא לא כן בנקב בריאה שיש סירכא אדרבא הנקב היא סיבת הסירכא שאין נקב בלא סירכא ואין סירכא בלא נקב ובזה ודאי אמרינן אין פסול

חוזר להכשירו שזה נגד המושכלות דנימא שהפסול יהיו גורם ההכשר ולהכי אמרו זהו למעוטי קרום שעלה מחמת מכה בריאה שרק בריאה הקרום הוא מחמת המכה והקרום בעצם מעיד עלי' כי טריפה היא ואינו חוזר להכשירו אבל בשאר אברים נהי דקרום שעלה לא מהני להכשיר משום דסלקא לאחר זמן ואינו מתקימת מיהא ל"ש בזה לומר דהוי פסול החוזר להכשרו ודו"ק. ולפי"ז לכאורה קשה בנשבר הצלע אפי' נגלד, פורתא כנגד השבירה אמאי ניחוש לנקב הא חזינן שאין כאן סירכא ונקב בלא סירכא בריאה לא שכיח כלל ועכ"פ מהני בדיקת פושרין אך אפשר לומר כיון דנשבר הצלע ויש בה עוקץ חיישינן דילמא עכשיו בשעה זו ניקבה הריאה ולא ניתן הזמן להעלות סירכא וזה נכון היכי דאנו רואין עכשיו השבר ושיש עוקץ בעצם מהצלעו' אכן בנידן שאלתינו דנקשר השבר יחדיו ידובקו כמעט שלא ניכר שום שבירה כלל א"כ אין שום חשש דילמא עכשיו אינקבה הריאה ואין לנו לחוש רק דלמא אינקב מכבר וכיון דאין נקב בלא סירכא ועד ג' ימים מעלה הנקב הסירכא כש"ס פ' א"ט (נ"א.) הוגלד פי המכה בידוע שג' ימים קודם שחיטה כו' ע"ש וכיון דלא העלה סירכא אמרינן דבודאי אין שם נקב ואף דאפשר דקרום התחתון הוי קרום מחמת מכה ועיין ב"ת סימן (נ"ד) מיהא זה גופא לא שכיח ותולין במצוי שהנגלד פורתא לא מחמת השבר מהעצם וכי נשחטה בחזקת היתר עומדת האמנם יש עוד לפלפל בסברא זו עכ"ז יען כי רבים המכשירים יש לסמוך בכה"ג להכשיר והוגד לי כי שאלה כזו נשאלה מאת דודי זקני הגאון מהרא"ז והכשיר ואמר כי בזה גם זקני הגאון ז"ל מכשיר וטעמו לא שמעתי, אבל לענ"ד בעזה"י אמרתי הלכתא בטעמא.

כותב וחותם בעזה"י. אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן נב

שאלה. אם הבת מחויבת ליתן חתימה שאין לה שום זכות בעזבון כי בנמוסי המדינה הבת יורשת והיא זוכת ועפ"י התורה הבת אינו יורשת במקום הבן לכן הבנים מבקשים מאת אחותם שתחתום פטור על חלקה מן הירושה:

תשובה. לכאורה הדין פשוט דמחויבת ליתן החתימה על הפטור כיון דעפ"י התורה אין לה חלק ונחלה בירושה במקום הבן וחתימה שלה נוגע רק לטובת הבן חשיב זה נהנה וזה לא חסר וכופין על מדת סדום איברא דהתוס' במס' ב"ב י"ב כ' בד"ה כגון כו' ועוד הא דכופין על מדת סדום בזה נהנה וזה לא חסר היינו בשכבר דר בחצר חברו שאינו מעלה לו שכר אבל הא פשיט' שיכול למחות בו שלא יכנס לדור בביתו אפי' בחצר דלא

קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר ע"ש אך י"ל דשאני התם דעכ"פ גוף הבית שלו הוא אבל הבת אינה יורשת עפ"י התורה נמצא דאין לה שום זכות בבית נחלת האב ואם אין נותנת חתימה שלה שהבית יהי' נכתב על שם הבן הרי הוא מפסידה להיורש עפ"י התורה והיא גורמת היזק לאחי' ומה מנה יהלוך אם תחתום השטר לטובת הבן ובכגון זה כופין על מדת סדום דהוי זה נהנה וזה לא חסר והיא לא מצי לארויחי בזה וכבר כ' המרדכי בשם ראבי"ה דהיכי דלא מצי לארויחי ולא חסר מידי כייפינן לי' ועיין בשה"ג פ' כיצד הרגל. ובפ' השולח ההוא עבדא דערק מחוץ לארץ לארץ אזל מרי' אבתרי' אתא לקמי' דר"א א"ל נכתוב לך שטרא אדמי' וכתוב לי' גיטא דחירותא ואי לא מפיקנא לי' מינך וכ' הר"ן ז"ל ד"ה ההוא כו' אבל הרמב"ם ז"ל כ' ואם לא ירצה האדון לשחררו מפקיעין ב"ד שעבודו מעליו וילך לו כו' ומ"מ צריך לומר שאין כופין את רבו לכתוב לו גט שחרור דא"כ אמאי אמר לו דלכתוב לי' שטרא אדמי' הרי מבואר מזה דאף דהב"ד מפקיעין השיעבוד ותו הוי זה נהנה וזה לא חסר שהרי האדון אינו נהנה מן העבד כלל במה שאינו נותן גט שיחרור אפ"ה אין כופין אותו שיתן גט שחרור מיהא י"ל דש"ה דהעבד הוא קנין האדון ונהי דהתורה אמרה לא תסגיר עבד אל אדוניו היינו דהתורה אמרה שלא תחזירנו עוד לעבדות ומיהא צריך גט שחרור ואין כופין את רבו לכתוב לו כמ"ש הר"ן ז"ל שם וביאור דבריו נ"ל דמסתבר לי' להר"ן כיון דהתורה קראו עבד ע"כ דאין כופין את האדון לשחררו דאי נימא דכופין את האדון ליתן לו גט שחרור תו אינו עבד כלל תדע דמשנה ערוכה היא במס' פסחים (פ"ז.) מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו ובגמ' שם (פ"ח.) דייק משל רבו הוא דלא יאכל אבל משל עצמו יאכל והתניא לא יאכל לא משלו ולא משל רבו לא קשיא כאן כמשנה ראשונ' כאן כמשנה אחרונה ופרש"י כמשנה אחרונה הואיל ובידינו לשחררו הרי הוא כבן חורין ואוכל משל עצמו ע"ש. אמנם זה רק לפי' רש"י ז"ל אכן הרמב"ם כ' בה' חגיגה (פ"ב.) מי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מפני צד עבדות שלו והראב"ד השיג עליו דזה כמשנה ראשונה ע"ש והרדב"ז בלשונות הרמב"ם סימן (ע"ט) כ' לתרץ דהרמב"ם לא ניחא לי' בפרש"י וס"ל להיפך דלמשנה ראשונה חייב משום דהיום שעובד לעצמו הרי אין לרבו רשות עליו באותו יום וקרינן בי' שפיר אל פני האדון שאין לו אלא אדון אחד אבל למשנה אחרונה כיון שעדיין לא הגיע גט שחרור לידו כל זמן שהוא מעוכב גט שחרור הוא עבד והרי יש לו אדון אחר ע"ש. ולפי"ז אין מוכרע מהכתוב שאין כופין את רבו ליתן לו גט שחרור דאפי' נימא דכופין את רבו משום דהוי זה נהנה וזה לא חסר מיהא כ"ז שלא קיבל הגט שחרור קרוי עבד ויש לו אדון. איברא די"ל לפי מה דמבעיא להו במס' גיטין

(מ"ב:) אי מעוכב גט שחרור יש לו קנס א"כ שפיר יש זכות להאדון בגוף העבד וכל שיש לו זכות ואפשר דמתהני עוד ממנו ל"ש בזה כופין על מדת סדום כמ"ש התוס' ב"ב כנ"ל ואין להקשות אי נימא דזה חשיב זכות בגוף העבד א"כ קשה בהא דאמר אמימר בפ' השולח (מ.) המפקיר עבדו ומת כו' איסורא לברי' לא מורית כו' ע"ש ואמאי לא חשיב רק איסורא הא יש לו זכות ממון אך ז"א דש"ה דקי"ל אין אדם מוריש קנס לבניו כש"ס כתובות (לח:) ועי"ש בתוס' ד"ה יש בגר הרי דאפי' אם כבר נעשה ונתחייב הקנס אפ"ה כל שלא עמד בדין אינו יכול להורישו לבניו מכ"ש אם לא נעשה המעשה ואולי לא יגחנו השור פשיט' דאינו יכול להוריש העבד לבניו כי אין זה זכות כלל ושפיר קאמר איסורא לברי' לא מורית אכן לגבי האדון עצמו שפיר י"ל דאין כופין אותו לשחרר העבד כיון דיש לו זכות בגוי' דעבד ואפשר דמתהני מזכות זה דאם יגח השור את עבדו יש לו קנס ובפ' השולח (מ"ג.) אמרו בגמ' מי איכא עבדא דלא מזדבן לקנסא ע"ש. ובמס' ב"ק (ק"ב:) הלוקח שדה בשם חברו אין כופין את המוכר למכור זימנא אחריתי כו' ע"ש. ועיין בתשו' שו"מ ח"ג סימן (א') שהביא תשו' פ"מ שכ' שאין הבת מחויבת לחתום והוא הביא סמוכין לזה מהר"ן מס' גיטין ולפימ"ש אין ראי' משם ודוק. הנלע"ד כתבתי ועוד יש מקום להאריך בזה אך אין הזמן גורם לזה וברצות ה' אשנה עוד פרק זה:

סימן נג

ב"ה. שוי"ר להרב המאה"ג החו"ב מ' יהודה ני' אבד"ק פראסקרוב וחד דעמי' הרב החריף מו"ה עוזר ראבין ני' מו"צ ד"ק הנ"ל:

מכתבם הגיע עדי נכון למועדו והנני למלא רצונכם להשיב לכם חיש מהר בדבר הנשאל הנחוץ לכם לדעת מה יעשון. ותורף השאלה, שזה כמה שאנשי העיר קבלו איש שו"ב להיות למשגיח בבית המטבחים וכעת רצון הקהל לקבל את המשגיח שיהי' שוחט ובודק אכן אסור הוא מחמת שנתן חתימת ידו להשו"ב הישנים שקיבל עליו באו"ש בח"ח שלא להיות שוחט בעיר פראסקרוב ושחיטתו יהי' אסור כקרבן. וזה תשובתי בעזה"י:

א מכותלי מכתבם נראה הדבר פשוט להיתר דמה כחו יפה לאסור דבר שאינו שלו על אחרים. אמנם כן הוא פשוט ומבואר במס' כתובות (נ"ט.) שכן אין אוסר פירות חברו על חברו ובמס' נדרים (מ"ב.) דאם הדירו בשביעית לכ"ע אוכל מן הנוטות דהשתא לאו ברשותי' הוא ולא מצי מדיר לאסור על חברו ע"ש. וה"נ כיון דבהמות הנשחטים המה מאת זובחי הזבח מה כחו יפה לאסור הבשר על אנשי העיר. אכן זה רק היכי דבא לאסור

את המותר ע"י מוצא שפתיו שפיר אמרינן אין אדם אוסר פירות חברו על חברו דרחמנא אמר לאסור איסר על נפשו ולא על אחרים פירות של חברו אבל אין זה דמיון לנידן שאלתינו שהבהמה בחזקת איסור קיים והוא בעי להתירה באכילה בשחיטתו ודבר זה מתורתו של הר"ן ז"ל שמענו שכ' דליכא למימר לענין איסור אכילה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו דהכא לאו איהו אסר לה אלא דלא שרי לה והוי כלא נשחטה ומתה מאלי'. וכיון דגופו של השו"ב ברשות עצמו והוא נשבע שלא לשחוט בעיר פראסקרוב כי עבר ושחט יש לנו לומר דלא אהני מעשיו ואף דמשנה שלימה שנינו השוחט בשבת אעפ"י כו' שחיטתו כשרה בש"ס חולין (י"ד.) כבר אסברא לן המוהרי"ט דאי אפשר לתקן האיסור דהשחיטה בשבת אסורה משום נטילת נשמה ואפי' נימא דלא אהני מעשיו כבר חילל את השבת אבל היכי דנשבע שלא לשחוט כי נימא דלא אהני מעשיו מתקן האיסור דהוי כלא שחט מיהא הבשר אסור באכילה משום איסור נבלה והוי כמתה מאלי'. ותו דקי"ל אין אדם אוסר דבר שאינו שלו עשה בה מעשה אסרה וע' ט"ז יו"ד סימן (ד' סק"ה) וע' בחוות דעת ה' שחיטה (סימן א' סקי"ג):

ב ובתוס' מס' מנחות (פ"ד.) כתבו בד"ה שומרי ספיחין בשביעית וא"ת איך עומר בא מן המשומר הא בעינן מן המשקה לישראל כו' וי"ל כו' א"נ קצירך ונזירך אמר רחמנא דידך אין ולא של הקדש וראיתי למי שהעיר מהא דאי' בירושלמי מס' פסחים (פ"ד) וכן הוא בתוספתא דמס' פאה (פ"א) הנוטע להקדש פטור מן הערלה כו' וחייב בשביעית ר' זעירא בשם ר' יוחנן ושבתה הארץ שבת לה' אפי' דבר שהוא לה' קדושת שביעית חלה עלי' ולענ"ד הא דהביא מן הירושלמי לק"מ די"ל שאני הקדש בדק הבית דעומד לפדות כדאי' בירושלמי שם וכיון דעומד לפדות והפרי לאכילת אדם קאי קרינן בי' קצירך וע' תוס' פ' כיסוי הדם (פ"ד.) ד"ה וליפריקינהו כו' ע"ש אכן מבואר בגמ' דבהמת שביעית פטורה מן הבכורה כדאי' בגמ' בכורות (י"ב:) לאכלה אמר רחמנא ולא לשרפה ואימורין סלקו לגבוה הרי אפי' קדושת הבכור דקדיש מאלי' ומרחם אמו חלה עלי' קדושת הגוף ואפ"ה חל עלי' קדושת שביעית ומכ"ש קדושת הפה הבאה ע"י אדם פשיט' דאינו מפקיע קדושת שביעית. אכן לענ"ד המקשה לא הבין כונת התוס' דודאי גם התוס' ס"ל דהקדש מזבח ומכ"ש קדושת בדק הבית אינו מפקיע איסור קדושת שביעית ובהגיע זמן הביעור אסורין באכילה לישראל וממילא אסור למזבח משום דבעינן מן המשקה לישראל אפס דהתוס' חדית לן דגם קודם הביעור הפירות המשומרין אסורין באכילה לישראל וממילא אסורין לגבוה דבעינן מן המשקה לישראל וע"ז כ' התוס' די"ל דלא אסרה התורה מן המשומר אלא היכי דהוי של חולין ולא של הקדש משום דכתיב נזירך דידך אין ולא

של הקדש וטעמא רבה יש בזה דנהי דקדושת שביעית חל אפי' בשל הקדש ובהגיע זמן הביעור אסורין באכילה זה רק באיסור הבא מאליו אבל לאסור הפירות באכילה קודם זמן הביעור על ידי זה שהוא מן המשומר מן האדם בזה אמרינן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואין אדם אוסר את ההקדש שאינו שלו כדאי' בפ"ב דזבחים (קי"ד:) ואף דקי"ל עשה בה מעשה אסרה מיהא משמר לאו כעושה מעשה כדאי' במס' ב"מ (צ"ג:) ע"ש:

ג ובגוף קושית התוס' איך עומר בא מן המשומר הא משומר אסור להדיוט יתכן בעיני עפ"י מה דאי' במס' כלאים (פ"ז) אר"י מעשה באחד שזרע כרמו בשביעית ובא מעשה לפני רע"ק ואמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ובשנת השביעית אין הכרם שלו אלא של הפקר ובירושלמי שם מפרש משום דכתיב כרמך אבל של אחר לא ע"ש. וכבר התעוררו בזה אמאי לא קידש הא קי"ל עשה בה מעשה אסרה וכי זרע כלאים בכרם אין לך מעשה גדול מזה והנ"ל דל"ש עשה בה מעשה אלא היכי דאין ביד הבעלים לבטל מעשה האוסר כגון בשחט בהמה דאין ביד הבעלים לעשות את השחוט כאינו שחוט והרי שור שחוט לפניך והתוס' פ' הערל (פ"ג) כ' בד"ה אין כו' וא"ת ומ"ש מנותן נבלה או חלב בתבשיל שנאסר ואר"י דבדבר התלוי במחשבה כו' ע"ש וכונתם מבוארת דשאני חלב דאוסר התבשיל אפי' בנפל מעצמו ול"ש לומר דלא אהני מעשה האוסר אכן בכלאים קי"ל אם נפל הזריעה שלא בכונה אינו אוסר דכתיב אשר תזרע כש"ס מס' כלאים (פ"ז) וע"ש בפה"מ להרמב"ם דאיסור כלאים הוא רק כשנזרע מדעת האדם ומרצונו וניחא לי' בכך ובזה אמרינן דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו דבעינן דוקא דניחא להו לבעלים ול"ש בזה לומר דעכ"פ כיון דעשה בה מעשה אסרה דז"א הא ביד הבעלים לעקור הכלאים ולבטלו ולגלות דעתו דלא ניחא לי' בכך ואם אינו עוקר גלי דעתי' דניחא לי' בכך ובפ' בתרא דיבמות (קכ"ב) נכרי שהי' מוכר פירות בשוק אמר פירות הללו של ערלה הן של עזיקה הן כו' ופרש"י בשם רבותיו מפרדס מעוזק וגדר סביב לו לשמרו והיא שנת שביעית ואינו מובן מדוע נקט לשון של עזיקה וגדר סביב לו ולא נקט סתם דשל שביעית ומן המשומר ובתוס' שם ד"ה של עזיקה פי' בקונ' מפרדס מעוזק ומשומר ושביעית היא וקשה לו אי משומר קודם הביעור לעולם מותר ואין נראה לר"ת דהא בהדיא תניא בת"כ ואת ענבי נזירך לא תבצור מן המשומר אי אתה בוצר ע"ש ולפי המבואר לעיל דבשנה השביעית הוי הפקר י"ל דמסתבר לי' לרש"י ז"ל דמשומר קודם הביעור מותר לעולם משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ומשמר לא הוי מעשה ולהכי קשיא לי' על פי' של רבותיו. ובתשו' מוהרי"ט (ח"א סימן מ"ג) הביא שי' הב"י דגודר כרמו בשביעית חייב במעשרות ומוהרי"ט חלק עליו וכ' דשביעית אפקעתא דמלכא ואין הדבר תלוי בהפקר

מרצון הבעלים ע"ש וסברתו נכון היטב לענין פטור מעשרות דקונה מן ההפקר פטור מן המעשר אכן לענין איסור ואי אתה בוצר מן המשומר מקום יש לחלק בין משמר דלא עשה מעשה והבטה בהפקר לא קנה בכה"ג הפירות מותרין משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אבל היכי דעשה גדר דאפי' בהפקר קנה וחשיב שלו וקרינן בי' קצירך ונזירך משא"כ בהקדש דלא הוי שלו שפיר מביאין העומר וחשיב מן המשקה לישראל משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ובשחיטה לענין איסור אכילה ל"ש לומר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו כיון דאלו נפל הסכין מעצמו אין השחיטה מתרת באכילה א"כ אין אנו דנין לאיסור מכח רצון השוחט או מכח מעשיו אלא דאמרינן נהי דאיהו לא אסר לה עכ"פ לא שרי לה כמ"ש הר"ן ז"ל והוי כאלו מתה מעצמה דאסורה באכילה והנותן נבלה או חלב בתבשיל אין התבשיל נאסר מכח מעשה האוסר אלא שנאסר ממילא ודו"ק:

ד ובפ' חזקת (ל"ו.) אכלה ערלה שביעית וכלאים ה"ז חזקה כן היא גי' הר"ח וכ' התוס' שם דמיירי באכילת היתר והקשו דבכלאים לא משכחת אכילת היתר ע"ש ולהנ"ל משכחת לה כגון שזרעה בשביעית דהוי הפקר ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו כהאי מעשה שבא לפני רע"ק בזרע כרמו כלאים בשביעית כנ"ל ויתכן דהר"ח מפרש שביעית וכלאים בחדא פירות של שביעית והם של כלאים והוי אכילת היתר:

ה ובפ' הזהב (נ"ח.) השוכר את הפועל ולשמור את הזרעים אין נותנין לו שכר שבת כו' ופרש"י והתוס' דמיירי בספיחי שביעית לעומר ע"ש והקשיתי מהא דאי' במס' שבת (ק"כ) חשבון מאי עבידתי' מהפקר קא זכו ופרש"י דהא הצילו לכם קתני וכ' הר"ן דא"צ לכך דכיון שאינו רשאי להציל ה"ה מופקר לכל מידי דהוי מציל מזוטו של ים ואני אמרתי לתרץ שי' רש"י דכיון דנחתי לאגר שליחות הבעלים עבדי ויד פועל כיד בעלים והמגביה מציאה לחברו קנה חברו וה"נ קנו הבעלים ולהכי פרש"י דהא הצילו לכם קאמר ולהכי שפיר מקשה מהפקר קא זכו ולפי"ז קשה בשנת השביעית דהוי הפקר ל"ש כלל שכר שבת דהא מהפקר קא זכו ועכ"פ כדי שכרו מהפקר קא זכה כמ"ש המג"א סימן (של"ד ס"ק י"ג) ובמס' ב"ק (קט"ו:) מקשה הגמ' לימא לי' מהפקירא קא זכינא ובמס' ב"מ (קי"ח) מוקי הך דשומרי ספיחין כמ"ד הבטה בהפקר קונה ע"ש. ולפימ"ש התוס' מנחות דנזירך אמר רחמנא ולא של הקדש א"ש דלא מצי לומר דאין זה שכר שבת כיון דמהפקירא קא זכ' דא"כ הוא של הדיוט וקרינן בי' נזירך ומשומר להדיוט אסור והבטה בהפקר כתבו התוס' דמיירי עכ"פ בעושה מעשה כ"ד א"כ שפיר יכול לאסור ע"י מעשה והמעשה והקנין והאיסור באין.

ו אמנם מה דפשוט להגאון בעל ח"ד דהיכי שפסלו הקהל שחיטת הכל אמרינן דלא אהני מעשיו ואין שחיטתו מתרת דהוי כמתה מאלי' והא דתנן השוחט בשבת אעפ"י שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה ה"ט משום דלא אפשר לתקן האיסור דאפי' אי נימא דלא אהני מעשיו ושחיטתו פסולה דעשאה נבלה לא תיקן בזה האיסו' וחייב משום נטילת נשמה אבל בשוחט שנשבע שלא ישחוט דאין האיסור אלא כשהוא שוחט שחיטה הראוי' וכי עבר על שבועתו ושחט כי אמרינן דלא אהני מעשיו הרי מתקן האיסור ע"ש ולענ"ד צ"ע טובא בזה ומסתברא דע"כ לא אמרינן דלא אהני מעשיו אלא היכי דאי אמרינן דאי עביד לא מהני לא עשה שום איסור אבל בשוחט שנשבע שלא ישחוט ועבר ושחט נהי דאי נימא דלא אהני מעשיו תיקן בזה שלא עבר על השבועה מיהא עי"ז נעשה איסור אחר דהוי כמנבלה בידים ועובר משום בל תשחית כמ"ש הרשב"א ז"ל בחי' חולין (י:) ר"כ מצריך בדיקותא כו' י"ל מצריך משום בל תשחית ע"ש ואף דאינו מתכוין להשחית עובר משום ב"ת כדמוכח במס' ב"ק (צ"א.) המקרע כו' ע"ש ובפ"ק דמס' חולין (ז.) קטילנא להו איכא בל תשחית ע"ש ובמס' ע"א (יא.) עיקור שיש בה טריפה ופרש"י אסור לגרום לבהמה טריפות בידים ע"ש. ועיין תבואות שור סימן (י"ח ס"ק כ"ג) והא דאי' במס' חולין (פ"ה)) השוחט וצריך לדם כו' כיצד יעשה או נחרו כו' צא טרוף ש"ה שיש לו הנאה מרובה על ההשחתה וכמ"ש הסמ"ג הובא בט"ז יו"ד סימן (קי"ז). ובהכי ארוחנא ליישב מה דקשאי לי במס' פסחים (ע"ג.) שלא לאוכליו מה תיקן תיקן שאם עלו לא ירדו וקשה אמאי שחיטתו כשרה ואם עלו לא ירדו נימא כל דאמר רחמנא ל"ת אי עביד לא מהני וכמאן דחנקינהו דמי ואם עלו ירדו ונמצא דהוי מקלקל ולא חילל את השבת ולא דמי לשוחט בשבת דאי אפשר לתקן האיסור דאפי' נימא דלא מהני מעשיו והוי כמנבל בידים חייב משום נטילת נשמה ולא חשיב מקלקל משום דעכ"פ הוי תיקון לבני נח להוציא מידי איסור מן החי וזה נכון בבהמת חולין דחשיב תיקון הכשר אכילת הבשר לבני נח אבל בקרבן פסח דאסור לנכרי וקדשים שמתו הוא מן הנקברין ואסור בהנאה א"כ חשוב מקלקל ועיין צל"ח שם דאנהיר לן דבשאר קדשים נהי שהישראל אסור ליתן לנכרי מיהא הנכרי שרי לאכול אבל בק"פ דכתיב כל בן נכר לא יאכל בו ל"ש גבי ק"פ תיקון איסור אבר מן החי ע"ש ואי נימא דלא אהני שחיטתו לא תיקן כלל והוי מקלקל והקל"ד שלא לאוכליו מאי תיקן ולהנ"ל א"ש דל"ש לומר אי עביד לא מהני כדי לתקן איסור גברא שחילל את השבת דאי נימא דלא אהני מעשיו וכמאן דחנקינהו דמי הרי הוא מנבל בידים את הקדשים ועובר משום ב"ת ומשום ל"ת כן לה' וכש"ס ע"א (י"ג:) וכמטיל מום בקדשים ודו"ק.

ז ואשר כתבתם שזה פשוט להיתר ואין כאן בית מיחוש כלל יען שאין כאן שבועה כלל דשבועה בכתב לא חשיב שבועה תם אני לא אדע מדוע פשוט לכם הדבר לקולא ולא כן שמענו מאת רבינו יוסף הלוי הובאו דבריו בתשו' מהרשד"ם חיו"ד סימן (פ) שם בסוף התשובה העתיק לשון הר"י שכ' בתשובה ז"ל אם כתב בכ"י שבועה ונתן לו כ"י חייב הוא לקיים מה שנשבע אעפ"י שלא הוציא שום שבועה מפיו ואם לא קיים דינו מסור אבל אין לחייבו דבר בדיני אדם הואיל ולא הוציא שם שבועה מפיו ע"ש ונראה בעיני דמסתבר לי' להר"י דהא דכתיב לבטא בשפתים ממעט רק לענין קרבן כש"ס נדרים (י"ז:) דממעט נשבע לבטל את המצו' שאינו חייב קרבן מקרא דכתיב להרע או להיטיב גבי קרבן שבועת בטוי ומדכתיב לא יחל כו' אבל מיחל הוא לחפצי שמים ממעט נשבע לעבור על המצו' שאינו עובר בלאו דבל יחל ע"ש ועיין בר"ן נדרים (ח) ד"ה והלא מושבע ולענין שבועה בכתב נהי דקרבן ודאי מיעטה רחמנא מדכתיב גבי קרבן שבועת בטוי לבטא בשפתים וכתיבה אינו בטוי שפתים מיהא לענין בל יחל דכתיב דברו וכתיבה הוי בכלל דברו כאשר אמרו בגמ' במס' גיטין (ע"א.) חרש שיכול לדבר מתוך הכתב כו' ובתוס' שם ד"ה אמר כו' אבל לר"כ דחשיב יכול לדבר מתוך הכתב אפי' בחרש א"כ דיבור מעליא הוא כו' ע"ז. ועיין תשו' נוב"י קמא חיו"ד סימן (ס"ו) א"כ העובר על שבועה בכ"י ה"ה בלאו דבל יחל. ויתכן עוד דמשמע לי' להר"י הלוי דהא דכתיב לא יחל דברו משמע דוקא דיבור אפי' נימא כתב לא הוי דיבור ושבועה בכתב אינו בבל יחל זה רק באוסר איסור על עצמו בדבר שאינו נוגע לאחרים כדכתיב לאסור איסר על נפשו אבל הנוגע לטובת אחרים מהני שבועה בכתב וכמ"ש שארי התומים סימן (צ"ו) ע"ש שכ' כן בביאור דברי מוהרי"ק שורש (קי"ב) ודו"ק. ובתשו' שב יעקב סימן (מ"ט) הביא ראי' דכתיבה לא הוי כדיבור מהא דאי' במס' מגילה (י"ז). כתבה דרשה והגיה אם כיון לבו יצא ומפרש בגמ' דמסדר פסוקי ופסוקי ואי נימא דכתיבה כדיבור דמי אפי' בלא מסדר פסוקי ופסוקי נמי יצא מחמת שכתבה עי"ש ותמוה היא בעיני שהרי הר"ן ז"ל כתב שם בהא דאי' במשנה אם כיון לבו יצא דמש"ה לא אמרו בגמ' ש"מ מצות צריכות כונה משום דלשון כתבה דרשה והגיה משמע דהוא קאמר חסרות ויתירות כפי המסורה וכש"ס מס' ברכות (י"ג.) ע"ש וא"כ אפי' נימא כתיבה חשיב דיבור מיהא כיון דכתבה כפי המסורה בחסרות ויתרות א"כ לא עדיפא הכתיבה מן הקורא להגיה דלא יצא והיינו דתנן במתני' אם כיון לבו יצא וביארו הר"ן ז"ל אם כיון לבו לקרות כראוי יצא ואם לאו שלא כיון לבו לקרות כראוי אלא כדרך קורא להגיה בענין שיכיר השומע בחסרות ויתרות לא יצא. ובמה דמפרש בגמ' דמסדר פסוקי ופסוקי יש להעיר הא במשנה לא הזכיר

התנא אמירה או קריאה רק כתבה תנן והשב יעקב בתשובה שם עמד בזה ורש"י ז"ל פי' שם במשנה כתבה דרשה והגיה וממילא קראה וזה תמוה ביותר דגבי דרשה והגיה יתכן לפרש וממילא קראה אבל מה ענין קריאה אצל כתיבה אמנם ביאור הדברים נ"ל עפ"י מה שכתב התוספות במס' מנחות (ל'.) ומשה אומר וכותב משום שלא יטעה בכתב ובש"ע יו"ד סימן (רע"ד ס"ב) כ' ז"ל וצריך שיקרא כל תיבה בפי' קודם שיכתבנה ובאו"ח סימן (תרצ"ב) כ' הרמ"א דגם במגילה צריך להוציא בפיו כל תיבה קודם שיכתבנה והמג"א נתקשה בזה ע"ש ולהנ"ל הדין מוכרח ומבואר בגמ' ובפרש"י שכתב לפרש הי' כתבה וממילא קראה ומה"ט מפרש בגמ' דמסדר פסוקי ופסוקי משום דאינו רשאי לכתוב התיבה עד שמוציאה בפיו נמצא דממילא קראה אלא דאכתי יתכן שהוציא התיבה כפי המסורה בחסרות ויתרות ולהכי תנן אם כיון לבו היינו שכיון לבו לקרות כראוי כמ"ש הר"ן ז"ל ודו"ק:

ח ובמס' יומא (מ':) ועשהו חטאת הגורל עושהו חטאת ואין השם עושהו חטאת שיכול והלא דין הוא ומה במקום שלא קידש הגורל קידש השם מקום שקידש הגורל אינו דין שיקדש השם ת"ל ועשהו חטאת ופרש"י במקום שלא קידש הגורל בשאר קרבנות הצריכין פירוש כו' אם כתב על שני גורלות על אחד חטאת ועל אחד עולה ונתנן עליהם לא מצינו שהגורל קובעם ולא יכול לשנותם ע"ש. ולכאורה מוכח מזה דכתיבה לא הוי כדיבור אכן ז"א דשאני התם דמיעט רחמנא כמ"ש התוס' שם ד"ה ועשהו חטאת כו' וא"ת נהדר ונילף בעלמא מהכא שיקדש הגורל מק"ו ומה במקום שלא קידש השם קידש הגורל במקום שקידש השם אינו דין שיקדש הגורל וי"ל דכי היכי דדרשינן ועשהו חטאת הגורל עושהו חטאת ואין השם עושהו חטאת כ"ש דנדרוש ועשהו חטאת לזה ולא לאחר ע"ש. ובלא"ה י"ל דאפי' נימא דכתיבה כדבור דמי אין הגורל קובע כיון דבשעת הכתיבה לא יהיב דעתי' לפרש איזו לחטאת ואיזו לעולה אך בחיק יוטל הגורל ואחר שהוטל הגורל הלא אז אין אומר ואין כותב ול"ש לומר כתיבה כדיבור דמי אלא בשעה שהוא כותב ומה"ט כ' שארי הנו"ב חיו"ד סימן (ס"ו) דהא דמכשיר הרמב"ם עדות בכתב זה רק כשכותב בפני הב"ד בזה אמרינן כתיבה כדיבור דמי בשעה שהוא כותב אבל אם כתב שלא בפני הב"ד לא מהני דרק בשעה שהוא כותב הוא כדיבור אבל לא אחר הכתיבה ע"ש ובזה א"ש הברייתא דיליף מק"ו מקינין שאין הגורל קובע והשם קובע ומדוע לא יליף מכל הקרבנות שלא מצינו בשום מקום שמקדש בכותב זה לחטאת או זה לעולה ואפ"ה מקדש השם בקריאתו בפה מקום שקידש הגורל אינו דין שמקדש השם ולהנ"ל א"ש דאדרבא זה פשוט להגמ' דאם כותב על הספר בדיו זה לחטאת או זה לעולה הוי

כתיבה כדיבור וחשיב קריאת שם אבל בגורלות ל"ש לומר כלל כתיבה כדיבור ולהכי פשוט להגמ' דבשאר קרבנות אין הגורל קובע דבשעה שהוא מטיל הגורל אין אומר ואין דברים כלל ולא מצינו שהגורל קובעם וכפרש"י או כפי' התוס' דיליף לה מדכתיב ועשהו חטאת משמע לזה ולא לאחר דבשאר קרבנות אין הגורל קובע. ובמס' שבועות (כ"ו:) מוצא שפתיך תשמור ועשית אין לי אלא שהוציא בשפתיו גמר בלבו מניין ת"ל כל נדיב לב יביאה ע"ש. ולפי"ז הא דיליף בבריתא הק"ו מגורלות ולא יליף מכל הקרבנות שלא מצינו בשום מקום שמקדש בכותב זה לחטאת ומזה הוכחתי דהא פשוט להגמ' דמקדש בכותב משום דכתיבה כדיבור דמי אין זה מוכרע דאפי' נימא כתיבה בעלמא לאו כדיבור דמי מיהא בקדשי מזבח דכתיב כל נדיב לב אפי' מחשבה כדיבור ורק בגורל אינו קובע משום דאין כאן אפי' מחשבה ולא גמר בלב ולא ידע אינש בנפשי' איך יפול הגורל איזו לחטאת ואיזו לעולה. ובגמ' שבועות שם קאמר בגמ' תרומה וקדשים שני כתובים הבאים כאחד דמהני מחשבה ושי' התוס' בכ"ד דמהני מחשבה בלא דיבור ובמס' קדושין (נ"ט:) כ' בד"ה מידי כו' דאפי' היכי שעשה שליח והשליח תרם במחשבה לא מצי המשלח להרים תרומה אחרת ע"ש. אמנם במס' נזיר (כ"ז.) כ' התוס' ד"ה, וכ"ת כו' מדקאמר ר"ח דבעשיית הכהן מתפרשת ש"מ דאין לנו לחוש שנתנו הבעלים עיניהם מעולם או אפי' נתנו אותה נתינה לא מעלה ולא מוריד כיון שלא הוציא בפי' בפיו כו' ע"ש ודבריהם מופלאים שכ' בפשיטות דאותו נתינה לא מעלה ולא מוריד כיון שלא הוציא בפי' בפיו והלא גמ' מפורשת דגמר בלבו מהני. איברא דרש"י פי' בל"א במס' בכורות (נ"ט.) דמחשבה היינו דיבור והתוס' שם הקשו על רש"י מהך דמס' שבועות ע"ש:

והנ"ל דס"ל לרש"י דהא דאמרו בגמ' גמר בלבו מניין ת"ל כל נדיב לב זה רק חיובא דגברא בתורת נדר דגבי שבועות בטוי כתיב לבטא בשפתים וגבי נדרים כתיב מוצא שפתיך וכתיב לא יחל דברו אבל גמר בלבו אינו לא שבועה ולא נדר אכן בהקדש לגבוה בתרומת המשכן או בהקדש מזבח חשיב נדר ומחויב להביאו בית ה' אבל חלות ההקדש על גוף החפץ אינו חל במחשבה אלא בדיבור ולשי' התוס' י"ל דמסתבר להו דאפי' נימא דחל קדושת הגוף במחשבה זה רק לענין שאין ביכולתו להמיר אותו באחרת להוציא את זו לחולין אבל לקבוע הקן שיהי' מתפרשות במחשבה איזו לעולה ואיזו לחטאת אינו קובע אלא בדיבור ואפי' נתנו הבעלים עיניהם אותה נתינה לא מעלה ולא מוריד כיון שלא הוציא הפי' בפיו כמ"ש התוס' במס' נזיר ולפי"ז אי נימא דפשיט להגמ' דהכתיבה מקדש והקינין מתפרשות ע"י כתיבה בכוונה לקדש ורק בגורל אינו מקדש ממילא יהי' מוכח דפשוט להגמ' דהכתיבה כדבור וקובע איזו לעולה ואיזה לחטאת ואינו יכול לשנותו

ודו"ק. ובמס' שבת (ק"נ) פוסקים צדקה לענים בשבת וכ' הר"ן ז"ל תמהני אמאי שרי התנן אין מקדישין ומצאתי בשם, ר"ח ז"ל שלא אסרו אלא להקדיש כלי ידוע משום דמחזי כמקח וממכר אבל לא אסרו לחייב אדם עצמו לגבוה בדיבורו ועדיין אין נוח לי דהא אין מעריכין דלאו כלי ידוע הוא ואפ"ה אסור. ולענ"ד נראה עפ"י מ"ש התוס' בפ' משילין (לו:) דהקדש מחזי כמקח וממכר משום הוצאה מרשות הדיוט לרשות גבוה ולפי"ז יתכן היטב דבערכין נמי כיון דבדיבורו אישתעבדי נכסי כש"ס פ"ק דמס' ערכין (ו:) ובתוס' שם ד"ה כי כו' ע"ש ואמירתו לגבוה כמסירה להדיוט דהאמירה חשיב קנין ורש"י ז"ל במס' פסחים (ל:) ד"ה ל"פ אנהיר לן דהלוה אינו יכול להקדיש נכסיו משום דהם ממושכנין להמלוה ואינם ברשות הלוה ע"ש והריטב"א בחי' בפ"ק דמס' קדושין (י"ג:) אסברא לן טעמא דמ"ד שיעבודא לאו דאו' משום דס"ל אין הקנאה לחצאין ע"ש מיהא במלוה הכתובה בתורה לכ"ע אישתעבדו נכסים של המעריך ואמירתו לגבוה חשיב קנין ודאי מחזי כמקח וממכר דאיכא הוצאה מרשות המעריך לרשות הגבוה אבל בצדקה דשי' הרי"ף ואתו צבא הקדמונים דל"ש בצדקה אמירה לגבוה ואף דמחויב ע"י אמירה ליתן הצדקה זה רק בנודר דאיכא חיובא דגברא אבל אמירה בלבד לא חשיב קנין ואם מת אין היורשין מחויבין לקיים נדר אביהם וכבר הרחיב בזה הדבור זקני הרמ"א ז"ל בתשו' סימן (מ"ח) ע"ש בשאלה השלישית א"כ ל"ש בזה הוצאה מרשות לרשות. ובמס' בכורות (נ"ט.) בתוס' ד"ה במחשבה כ' פה"ק נותן עיניו בצד זה כו' וא"ת כו' אמאי אין מגביהין תרומות ומעשרות ביו"ט דהא תנן בפ' נוטל (קמ"ב.) מעלין המדומע באחד ומאה ופריך והא מתקן ומשני ראב"ש הוא דאמר נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד זה ולהכי לא חשיב מתקן כיון דאפשר במחשבה וה"נ אפשר במחשבה ולענ"ד י"ל דמלבד איסור מתקן יש איסור במה שמגביה את התרומה משום דאיכא הוצאה מרשות לרשות דעד שלא הורם התרומה אין לכהן שום זכות וכש"ס חולין (קל:) אשר ירימו אין לך בהן אלא משעת הרמה ואילך ואחר שהגביה התרומה נעשה ממון כהן ובפ' נוטל דפריך והא מתקן ומשני ראב"ש היא היינו דכבר הורם התרומה וזכה בה הכהן ול"ש בזה הוצאה מרשות לרשות דכל עיקר דבעי להרים הוא מפני גזל השבט. אמנם י"ל דמפריש תרומה ל"ש בי' הוצאה מרשות לרשות דנהי דאין זכות לכהן אלא משעת הרמה ואילך מיהא של בעלים נמי לא הוי דמה"ט כ' התוס' במס' סוכה (לה.) ד"ה אתיא כו' דאינו יוצא באתרוג של טבל משום חלק הכהן ע"ש וגם אחר שהרים התרומה יש לבעלים טובת הנאה ואין הכהן יכול ליטול התרומה בע"כ של בעלים ושי' התוס' במס' חולין (קלא.) ד"ה יש בו דהיכי דיש לבעלים טובת הנאה אם בא אחד ולקחו בע"כ מוציאין מידו ע"ש. ולפי"ז

שפיר פוסקין צדקה לענים בשבת דאין כאן משום הוצאה מרשות לרשות אפי' למ"ד דגם בצדקה אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט מיהא כיון דעכ"פ יכול לשנותה כש"ס ערכין (ו':) וגם יש בו טובת הנאה לבעלים אין בזה הוצאה מרשות לרשות. והרא"ש פ"ק דמס' תענית (תקס"ב) הביא שי' הר"ת דגבי צדקה מועיל גמר בלבו וכ"כ המרדכי פ"ק דמס' ב"ב בשם תשו' רש"י דצדקה אם גמר בלבו חייב כאלו הוציאו בפיו ועיין ט"ז או"ח ה' תענית סימן (תקס"ב) ולפי"ז מובן היטב טעמא של שמועה זו דפוסקין צדקה לעניים בשבת דכיון דחיוב גברא בא בגמר בלבו ונתחייב במחשבתו והרי אמרו בגמ' במס' שבת (ק"נ.) ודבר דבר דיבור אסור הרהור מותר א"כ כי חישב לעשות צדקה וגמר בלבו ודאי שרי וכי הוציא בפיו לא הוסיף שום חיוב על המחשבה ואין כאן איסור לא משום חיובא דגברא ולא משום הוצאה מרשות לרשות דגם בדיבורו לא אישתעבדו נכסי דלשי' הרי"ף אמירה לגבוה לא חשיב קנין וכנ"ל אכן בערכין ובהקדש נהי דמתחייב במחשבה זה רק בתורת נדר חיובא דגברא אבל בדיבורו אישתעבדו נכסים דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט ואמירה לגבוה הוי קנין ויש בזה משום הוצאה מרשות הדיוט לרשות גבוה כנ"ל ודו"ק:

ט ולענין אם יכולין אנשי העיר לקבל שו"ב חדש ושכר השו"ב הישנים לא יקופח הדבר פשוט וברור שאחר שכתבתם שנראה בעליל שדעת השו"ב הישנים מעורב הדק היטב עם זובחי הזבח שפיר יכולין לקבל שו"ב המפורסים לירא שמים מרבים ואף אי אמרינן דהשו"ב הוא מן המנוין בקודש ומעלין בקודש ואין מורידין ולענין רב העיר כ' המבי"ט (ח"ג סימן ר') דכמו שאין יכולים הקהל לסלקו מרבנותו כן אינם יכולין לשתף אחר עמו שלא מדעתו שאני רב בעיר שהוא ראש לבני ישראל ודבר אחד לדור אבל השו"ב כבר הורה לנו זקני התב"ש טובים השנים מן האחד ומה לי שנים ומה לי שלשה אם. שכרם לא יקופח האמנם מן הדין אין צריכין להוסיף על השנים דתרי לא חשידי ואף שדעתם מעורבת עם זובחי הזבח אין לחוש בזה והרי עדים החתומים על שדה מקח לא חשו חכמים ורשאים ליקח השדה כש"ס גיטין (סז.) שאני התם שאינו מן הדין להפסיד העדים שלא יקחו השדה אבל השו"ב שכרו קצוב מאת אנשי העיר והמה יש להם לחוש משום לזות שפתים ואפי' בעדים החתומים על השדה אמרו חכמים הרחק מן הכיעור והדומה לו כדאי' בגמ' שם ועכ"פ אין ביד השו"ב הישנים למחות ביד אנשי העיר שרצונם לקבל שו"ב שהוא מופלג בתורה ויראת ה' היא אוצרו ועפי"ז אני דן דאף אי נימא דשבועה בכתב חשיב שבועה מיהא יכול להתיר נדרו שזה הוא לדבר מצו' שיהי' בהכשר ויתרון. וכבר הי' מעשה פה לבוב שהשו"ב המופלג נתן כ"י לאנשי עיר פרעמישלא והכ"י הי'

באו"ש שלא יהי' שו"ב בלבוב והורו הגאונים מפה"י שהשו"ב יתיר נדרו שלא ברצון אנשי עיר פרעמישלא והגאון מהרש"ק ז"ל מבראדי הסכים ע"י ונדפס התשובה בס' טוב טעם ודעת.
הנלע"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן נד

ב"ה. (א) במס' עירובין (ז:) בתוס' ד"ה בעירבו כו' השתא ס"ד אסור משום מפולש כו' זקני מהרש"א כ' אין זה מדוקדק דהא לתירוצא מצי קאי כולה מלתא כדקס"ד ולענ"ד נראה דהתוס' דקו היטב דבשלמא בס"ד דרב יהודה מתיר משום מפולש אף בצדי רחבה והי' קשה ע"ז א"כ הוי תרתי לריעותא והי' מההכרח לומר דנראה מבחוץ נידון משום לחי א"כ חזינן דהיכי דאיכא לחי לא חשיב מפולש א"כ נהי דרב פליג וס"ל דאין נידון משום לחי ולכך המבוי אסורה משום מפולש מיהא החצר מותרת דהא יש לה פס מצד אחד משא"כ למסקנא דרב יהודה מיירי באמצע רחבה אבל בצדי רחבה אסור שוב אין לנו הכרח לומר דלחי מהני שלא יהיו מפולש ואדרבא מצד הסברא לא מהני אלא לרב יהודה כמ"ש התוס' ולכך לא יתכן לפרש דרב אוסר המבוי משום מפולש דא"כ גם החצר אסור כיון דליכא גיפופי לחצר דהא הוי מצדי החצר ולא נשאר רק פס אחד לא מהני דהא דמסיק אבל מצדי הרחבה אסור גם החצר אסור כמו שפי' המהרש"א לקמן בפרש"י (ח:) וכן הוא שי' הרבה פוסקים ואף להנך דס"ל דבחצר מותר אף בזה כנגד זה כשי' הרש"ל היינו דוקא היכי דנשאר גיפופי משני הצדדים אבל בפס אחד נראה דגם הרש"ל מודה בזה ולהכי הוכרחו התוס' לדקדק השתא ס"ד אבל לפי המסקנא גם התוס' מפרש' כפרש"י ז"ל דמיירי באמצע חצר והא דנקט ונפרצה חצר רק משום שריותא דחצר נקט וכן מוכח מהרא"ש שהביא פי' התוס' וסיים בזה כפרש"י ודו"ק.

ב שם (כג:) בפרש"י ד"ה אבל כו' ואע"ג דמקום זריעה הוי קרוי קרפף כו' ע"ש. בט"ז או"ח סימן (שנ"ח סק"ד) כ' ומשמע דבנזרע מיעטו עכ"פ מקום הזרוע אסור דאין שם דירה עליו ולפענ"ד דברי' תמוהין דרש"י לא כתב אלא בנזרע רובו דהוי מקום חשוב בפני עצמו אבל בנזרע מיעוטו דבטל לגבי רוב כמ"ש רש"י להדיא לקמן וכ"כ התו' ד"ה לא כו'. (עיין במג"א שם ס"ק י"ד) והגם דשי' הטור נוטה לכך מיהא מפרש"י מוכח להיפך שדקדק לפרש ד"ה דלא הוי כו' דלא חשיב כו' ולהקרות לו שם לבדו וזהו כשי' המרדכי וצ"ע:

ג שם ד"ה כדתנן כו' דבית וקרפף שתי רשויות הן ואפי' דחד גברא וכ"כ התוס' לקמן (ע"ו:) ד"ה ובלבד כו' ע"ש ושי' הרמב"ם אינו כן עיין במג"א סימן (שע"ב סק"א) ונעלם ממנו לשעה שהב"י כ"כ להדיא בשם הריטב"א והרמב"ם סימן (שנ"ח) ע"ש:

סימן נה

ב"ה. לכבוד הרב הגדול האבד"ק הערלוי

אשר נשאל מאיש שהי' לו בן בכור לפדותו וההכרח אלצהו ליסע לדרך למרחוק בליל אור ליום שלושים ואחד וכ"ת הורה לו שיפדה בנו הבכור בלילה טרם נסיעתו ואיש ריבו עמד כנגדו ואמר שאין פודין בלילה וטוב יותר לפדות ע"י שליח:

תשובה. טוב הורה ואין ספק שבודאי טוב יותר לעשות בעצמו פדיון בנו מלעשות ע"י שליח דקי"ל מצו' בו יותר מבשלוחו. ותו האמנם הט"ז והש"ך הכריעו דפדיון הבן אפשר ע"י שליח מיהא הא קמן דעת הרמ"א ז"ל דבפדיון הבן לא מצי לעשות שליח אבל לית מאן דפליג דמן הדין פודין בלילה והדין מפורש יוצא מפי כהן גדול הש"ך ביו"ד סימן (ש"ה סקי"ב) ומייתי לה מפרש"י מס' קדושין (כט.) ד"ה ואיהי כו' אימא איהי תפדה נפשה כו' והך מ"ע שאין הזמן גרמא היא. ושם בגמ' ואיהי מנלן דלא מפקדה דכתיב תיפדה תפדה כו' ואי נימא דאין פודין בלילה קשה למה לי קרא תיפוק לי' שמ"ע שהזז"ג נשים פטורות וגבי מילה דבעי קרא דאיהי לא מחייבה למול את בנה כתבו התוס' שם ד"ה ואיהי כו' דהך סוגי' אתיא כמ"ד מילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה ע"ש. ושארי הפנ"י חדית לן דהא דאמרינן מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות זה רק במצוה שבגופו אבל מ"ע שאפשר לקיימה ע"י שליח נוהגת גם בנשים ולפי דעת מור"ם הרמ"א ז"ל דפה"ב א"א ע"י שליח א"כ אי נימא דאין פודין בלילה ודאי קשה קרא למעט דאיהי לא מפקדה לפדות את בנה למה לי תיפוק לי' דבכל התורה מ"ע שהזז"ג נשים פטורות א"ו דפודין בלילה והך מ"ע שאין הזמן גרמא היא. איברא דבס' טורי אבן בחי' מס' חגיגה (ט"ז:) חדית לן דאפי' מ"ע שאינה נוהגת אלא ביום לא חשיב מ"ע שהזמן גרמא אלא במצו' שהזמן קבוע לה ואחר הזמן הקבוע אזדא כגון שופר ולולב אבל גבי סמיכה האי קביעת זמן שקבע' תורה למצותו ביום דוקא ולא בלילה אין הלילה מבטל מצותו לגמרי אלא מפסקת דהלילה עצמה אינו ראוי לסמיכה אבל אינה. מבטלת חיוב מצות סמיכה מהבעלים ע"ש. ולפי"ז אפי' נימא אין פודין בלילה לא חשיב מ"ע שהזז"ג שאין פה"ב דומה לשופר שאחר זמן הקבוע אזדא אבל מצות פה"ב מבן חודש ומעלה כל שעתא ושעתא רכיב עלי' חיוב פדיון כמ"ש התוס' במס' בכורות (מ"ט) ד"ה ודידי' כו'

ע"ש ובתשו' בארתי כוונת התוס' דגבי פדיון בכור המצו' באה עלינו מבן חודש ומעלה וכל יום ויום מ"ע מה"ת לפדותו ואין החיוב בא מכח יום שלשים ללידתו אלא דעד בן חודש ימים אין המצו' לפדות את הבכור ומיום שלשים והלאה כל שעה ושעה הוא בקום ועשה במ"ע לפדות את בנו הבכור ועד שלא הגיעו שלשים יום משעה שנולד הבכור ה"ז מחוסר זמן אכן מבן חודש ומעלה אפי' אי נימא דאין פודין בלילה אין זה מחוסר זמן וכן מצות מילה למול את הבן טרם מלאו שמונת ימים חשיב מחוסר זמן אבל אחר שמונה לילה לא חשיב מחוסר זמן אלא שאין ביד האב למולו מפני שאין מילה בלילה ובירושלמי מס' שבת (פ' י"ט ה"ה) אין ערלה אלא מיום השמיני ולהלן כו' ליל שמיני מה עביד לי' ממה דתני ליל שמיני נכנס לדיר להתעשר הדא אמרה ליל שמיני כשמיני דלילה לאו כמחוסר זמן ובמס' מנחות (ק'.) לילה אין מחוסר זמן ופרש"י ד"ה קסבר כו' הלכך מקדש לי' כלי שרת לקומץ דזמנו הוא אלא שאין עבודת לילה כשרה. אכן הדבר ברור דפדיון הבן נוהג בלילה דלא מצינו בשום מקום דפדיון הבן צריך להיות ביום דוקא ועיין תשו' נובי"ת חיו"ד סימן (קפ"ו) ובהגהות הג' רעקב"א יו"ד סימן (ש"ה) וע"ד אם יכול לעשות לאשתו שליח לפדות את הבן לדעתי הדבר ברור דאשה לא מצי להיות שליח בפדיון הבן וחילי דידי מהא דאי' במס' גיטין (כ"ג.) אין העבד נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקדושין ע"ש וה"נ האשה אינה בתורת פדיון הבן. ובתשו' פני ארי' סימן (מ"ד) כתב דכהן אינו יכול להיות שליח לפדיון הבן כיון דליתא בתורת פדיון הבן ע"ש ולענ"ד דבריו צל"ע דבשלמא עבד ליתא במלתא כלל אבל כהן נהי דליתא בדנפשי' לפדות את בנו מיהא איתא במלתא דמקבל פדיון הבן מישראל ולימוד ערוך הוא במס' גיטין (ס"ב:) פשיט' איש הוי שליח להולכה כו' איש לקבלה והאשה להולכה מהו וכ' התו' שם ד"ה איש כו' משום דבגט אשה בהולכה לא שייכי ואיש בקבלה משום הכי קא בעי וע"ש במהרש"א וכיון דמסיק הגמ' שם דאשה להולכה נמי נעשה שליח כיון דשייכא עכ"פ בגיטין לענין קבלת הגט איתא במלתא קרינן בה. איברא לפימ"ש הר"ן ז"ל במס' גיטין (כ"ג:) בשם רבינו יוסף הלוי וכ"כ הרמב"ן ז"ל דשניא קבלה מהולכה דשליח להולכה אינו אלא כשליח בעלמא ובשליחות דעלמא איתניהו אבל שליח לקבלה מכיון שהגיע גט לידו מגורשת והוא אין לו יד לגירושין א"כ באשה להולכה פשיט' דמהני כיון דאיהי שייכ' בשליחות דעלמא ואיש לקבלה דקי"ל בהגיע גט לידו מגורשת ה"ט משום דמצינו אב מקבל גט עבור בתו הקטנה כדמסיק הש"ס שם ולהכי חשיב איתא בדנפשי' אך לפי"ז ממ"נ נעשה הכהן שליח לפדות את הבן אי לשי' הר"י והרמב"ן ז"ל המה ס"ל דאפי' עבד נעשה שליח להולכה כיון דאיתא

בשליחות דעלמא ואי לשי' התוס' ורש"י ז"ל דס"ל דאף להולכה לא מצי להיות שליח כיון דלא מצי להיות שליח לקבלה ליתא בדנפשי' חשיב וכיון דחזינן דאשה נעשית שליח להולכה אף דליתא בדנפשה דאשה אינה מגרשת את האשה מיהא אמרינן דאיתא בדנפשה כיון דהיא מקבלת את הגט מיד בעלה א"כ ה"נ כיון דהכהן יכול לקבל פדיון מישראל חשיב איתא במלתא. ועוד נראה דע"כ לא כ' הר"ן דעבד לא מצי להיות שליח להולכה אף דאיתא בשליחות דעלמא מיהא בגט אשה הואיל וליתא בשליחות לקבלה ליתא בדנפשי' ולא מצי להיות אפי' שליח להולכה אבל הכהן פשוט דיכול להיות שליח לקבלה דכל כהן מצי לעשות שליח לחברו כהן אפי' לעבודה ואפי' לשנות את המשמר נותנה לכל כהן שירצה וכש"ס ב"ק (ק"י.) ע"ש דמבואר שם דמהני מתורת שליחות ממילא לענין קבלת הפדיון פשיט' דמהני שליחות מכהן אחר וכי מקבל הכהן הפדיון הבן הבכור פדוי א"כ מהני גבי כהן הן שליחות לקבלה והן שליח להולכה. איברא במ"ש בפשיטות דהכהן יכול להיות שליח של כהן אחר לקבל פדיון הבן יש להעיר בזה ממ"ש הנמ"י בפ"ק דמס' ב"מ (י"א) בסוגיא דראה אותן רצין שאי אפשר לזכות לחברו מתורת שליחות אא"כ נעשה שליחו של בעל הממון ע"ש א"כ לפי"ז אין הכהן נעשה שליח של חברו כהן לקבל פדיון הבן כ"ז שלא נעשה שליח לבעל הממון אכן נלענ"ד דע"כ לא אמר הנמ"י אלא דמציאה שאין להמוצא שום זכות בממון זה והבטה בהפקר אינו קונה ומה אהני לי' מה שראה את המציאה ואין כחו יפה לעשות שליח לזכות עבורו ממון שאינו שלו משא"כ גבי מתנות כהונה דאישתעבדו נכסי' של האב ובמכירי כהונה נעשה שאינו זוכה כזוכה והממון הוא של הכהנים אלא דטובת הנאה לבעלים וכיון דניחא להו להבעלים ליתן הפדיון בנו לכהן הטוב בעיניו שפיר יכול הכהן הלז לעשות שליח לכהן חברו שהוא יקבל עבורו הפדיון ושפיר חשיב איתא בדנפשי' דיכול להיות שליח לקבלה וגם שליח להולכה וגם מגו דזכי לנפשי'. אכן זה מהני רק בכהן בזה נראה ברור דחשיב איתא בנדפשי' אבל באשה הדבר ברור בעיני להיפך דלא מצי להיות שליח בפה"ב משום דליתא בדנפשה. אמנם מ"ש הפני ארי' דאפי' דיעבד אין בנו פדוי לענ"ד ז"א ול"מ היכי דעשה שליח כהן דכבר כתבתי שלענ"ד נראה דמצי הכהן להיות שליח הן לקבלה והן להולכה אלא אפי' באשה שכתבתי דאין האשה נעשית שליח בפדיון הבן. נלע"ד דעכ"פ בדיעבד מהני ובנו פדוי דנהי דלא מהני בתורת שליחות מיהא עכ"פ קיבל הכהן חמשה סלעים לפדיון הבן ובשלמא בגט אשה דבעינן ונתן בידה ובטלי גיטך מע"ג קרקע לא מהני דבעי דוקא שיגיע הגט ליד האשה מיד בעלה או משליח של הבעל וכיון דהעבד אינו נעשה שליח אפי' בהגיע הגט ליד האשה הוי כנוטלתו מע"ג קרקע אבל

לענין מתנות כהונה הרי בעינן שיתן האב הפדיון מידו ליד הכהן והרי אפי' אינו רוצה לפדות את הבן אמרינן דנשתעבדו הנכסים והוי ממון כהן ונהי דטובת הנאה לבעלים הא כתבו התוס' ב"מ (ו:) ד"ה והא דאם תקפו כהן אין מוציאין מידו ואינו יכול לתבוע אלא טובת הנאה ואפי' אי נימא דמוציאין מידו עכ"פ בהגיע הממון ליד הכהן ברצון הבעלים מהני הפדיון אפי' היכי דנטלו הכהן מעצמו שלא מיד הבעלים. מיהא לכתחילה בעי שליחות כדי שיהי' עשיית השליח כאלו עשה בעצמו אבל האשה אינה בתורת שליחות לענין פדיון הבן ודו"ק:

הנלע"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן נו

נשאלתי, אם נקודות אדומות פוסלין באתרוג משום שינוי מראה.

והשבתי, שבזכרוני שכבר נשאל בזה בתשו' פני ארי' והשיב להכשיר ולענ"ד נראה להביא ראיה ברורה מגמ' מפורשת במס' עירובין (נ"ג:) ר"א כי הוי כו' אתריגו לפחמין ופרש"י הבעירו את הפחמין להיות אדומין כאתרוג מבואר מזה דמראה אדומה הוא מראה אתרוג ודו"ק:

סימן נז

באו"ח סימן (תל"ב) במ"א (סק"ו) כ' וצ"ל דמ"מ מצוה קא עביד דומיא דמילה כו' דו"ז הגאון ביד אפרים הקשה דמה זה דומיא דמילה התם אי לא מהיל האב המצו' מוטלת על הב"ד ועל כל אחד מישראל המצו' למול את הילד שאינו נימול אבל חמץ אינו מוזהר רק על שלו ושלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים. ולענ"ד י"ל עפ"י מ"ש התוס' במס' עירובין (ל"ב.) ד"ה רב ששת כו' דרב ששת נמי לית לי' חזקה שליח עושה שליחותו אלא במקום שאם לא יעשה שליחות יבא המשלח לידי עבירה אם יסמוך עליו כו' ע"ש. ולפי"ז א"ש האמנם מתחילה אינו מוטל חובת הבדיקה רק על חמץ שלו ולא של אחרים מיהא היכי שקיבל עליו השליחות לבדוק הבית שוב חל חובת הבדיקה על השליח כדי שלא יבואו הבעלים לידי איסור בל יראה ובל ימצא והרי המשלח סמך עליו וחוב עליו שלא יהי' המשלח נכשל על ידו ושפיר אמרינן מצו' קא עביד ודו"ק:

סימן נח

ב"ה. להרב וכו'.

אשר ביקש ממני להסכים עמו להתיר לאלמן שלא קיים פו"ר שישא אשה מינקת תוך כ"ד חודש:

תשובה. לא ירד בני עמו וכבר כ' שארי הנוב"י תנינא סימן (ל"ה) דאיך נתיר לה הא היא אינה מצוה בפ"ו ובהג"ה שם כ' בנו להעיר ממ"ש הרמ"א להתיר מיניקת מופקרת שישאנה בעלה ויהי' משמרה הרי דבשביל תיקון דידה מתירין לבעל שישא מיניקת חברו וה"ה ה"נ מתירין לה בשביל תיקון הבעל לענ"ד לק"מ דש"ה דאי אפשר לתקן את המיניקת המקולקלת אלא שתנשא לאיש והבעל משמרה אבל הכא הלא כל הארץ לפניו ומה מכריח את האלמן שישא מיניקת חברו ובלא"ה י"ל דשאני מופקרת דגם אם לא תנשא לאיש אין תקנה להולד דכל עיקר מה שאמרו בגמ' ולא ישא מיניקת חברו הוא משום שמא תתעבר ומיעכר חלבה כדאי' בפ' החולץ (מ"ב:) ואם היא מופקרת ולהוטה אחר הזנות בלא"ה קרוב הדבר שתתעבר ואף דקי"ל כר' יוסי דאנוסה ומפותה אין צריכה להמתין ג' חדשים משום דאשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר כדאי' במס' יבמות (ל"ה.) ושם בפ' אלמנה (ס"ט:) בנשואין חששו בזנות לא חששו ופרש"י והתוס' שם בזנות לא חששו דאשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר יש לומר דרק בזונה סתם אמרינן דמשמרה נפשה שלא תתעבר אבל במופקרת דחזינן שהפקירה א"ע ולא שמרה נפשה ונתעברה הרי חזינן דלא נתהפכה ועוד נראה דמופקרת שהיא קדשה המזומנת לזנות לא אמרינן אשה מזנה מתהפכת וראי' לזה מהא דאי' ביבמות שם הבא על ארוסתו בבית חמיו רב אמר הולד ממזר כו' מ"ט דאמרינן מדאפקרה נפשה לגבי ארוס אפקרה נפשה לעלמא וקשה הא חזינן דילדה ואי דאפקרה נפשה לעלמא הרי אשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר ומדילדה הדבר ברור שמן הארוס נתעברה ואמאי אמר רב הולד ממזר ובמס' סוטה (כ"ז.) מבואר דאשה שיש לה בעל אפי' זינתה הולד כשר משום דרוב בעילות מן הבעל וקשה תיפוק לי' דבזנות מתהפכת שלא תתעבר א"ו שרק באשה אנוסה או מפותה שרק במקרה זינתה ובזה מהני לומר דמתהפכת אבל במופקרת דאפקרה נפשה אינה מתהפכת ולהכי שפיר כ' הרמ"א דהיכי דהיא מופקרת דאין כאן תקנה להולד דבלא"ה עומדת להתעבר בזה מוטב שתנשא לאיש והבעל משמרה אבל באשה כשרה מיניקת חברו ל"ש להתיר לה שתנשא לאיש בשביל שיקיים פ"ו דהא אפשר באשה אחרת ועיין בחי' הרשב"א מס' נדרים (ט"ז:).

הנלע"ד כתבתי. אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן נט

א ב"ה. לכבוד ידידי הרב וכו'
מכתבו מיום א' שבוע זו קבלתי וע"ד שאלתו אודות השו"ב שנפסל בהוראת גדולי הדור וגם אנכי הוא מן הנמנים לאסור שחיטתו עבור מעשים המכוערים וביחוד כי הוא מטריד את דעתו ולבו בל עמו לפקח בענין שו"ב ועתה בשאלתו יען שיש תקנה בדעתו שכל עניני השו"ב יהי' רק עפ"י שנים ולכן מבקש עצתי עפ"י התורה אם הנפסל יכול להיות השני ויצטרף עם עוד שו"ב. ידע כבודו לענ"ד הדין ברור שחלילה לעשות כן וזה גרע מאלו איש אחד ירא שמים מרבים הוא לבדו עוסק בענין השחיטה והבדיקה וחילי דידי מהא דאי' בפ' שבועת העדות (ל':) מנין לדיין שלא ישב תלמיד בור לפניו כו' ופרש"י שלא ישיב כו' לישא וליתן בדין עמו שלא יטעהו ומכ"ש בעסק שו"ב אשר בקל יכול להטעות גם השו"ב השני ובכל התורה קי"ל עד אחד נאמן באיסורין ושי' הטור דאפי' אינו מוחזק לנו בכשרות אפ"ה נאמן דמן הסתם כל ישראל בחזקת כשרות ואעפי"כ מבואר בגמ' מס' ע"א (ל"ט) דאין לוקחין בשר מן הטבח אלא מן המוחזק בכשרות וכ' הש"ך ביו"ד סימן (קי"ט) הטעם דדיני שחיטה מרובים ובקל יכול לעשות שהייה או דרסה או אחד משאר פסולים. ונראה בעיני דמה"ט החמירו גדולי ישראל ועשו תקנה שיהי' עסקי השחיטה והבדיקה עפ"י שנים וטובים השנים מן האחד דנהי דהשו"ב הוא צריך להיות ירא שמים מרבים ונאמן בעדותו וקי"ל כרבנן דשונא כשר לעדות דלא נחשדו בני ישראל להעיד במזיד שקר וכדאית' במס' סנהדרין (כ"ט.) מיהא זה רק היכי דמעיד בדבר התלוי בחוש הראות ואי אפשר לשנות בזה אבל היכי דתלוי הדבר בהרגש הלב בטעם בחכמה ובינה ובסברא אז בקל יכול לטעות ע"י נטי' בלב ומה"ט אוהב פסול לדון כמבואר בגמ' סנהדרין שם ומה"ט שנינו כל הבכורות אדם רואה חוץ משל עצמו ובתוס' מס' בכורות (ל"א.) כתבו בד"ה דהא חזי לי' בימי טומאתו תימה ותרומה טמאה דלא חזיא לי' וכי לא יהי' נאמן וכן בשאר כל איסור והיתר ובהדיא אמרינן בריש פ' הדר האי צורבא מרבנן חזי לי' לנפשי' ובר"ש פ"ב דמס' נגעים כ' דשאני היכי דאיתחזיק איסורא באמת אינו יכול להורות לנפשי' ובתוס' מס' יבמות (קט"ו:) ד"ה וקאמרו סימנים כ' דוקא סימנים אבל ע"י טביעת עין לא מהימן דאמרי בדדמי ע"ש ובראי"ש שם מבואר דבשני עדים מהימנא משום דדייקו טפי ולא יעידו בדדמי ע"ש ולפי"ז בשחיטה ובדיקות הריאה דצריך מתינות וישוב הדעת להבין היטב החמירו הגדולים ותקנו תיקון גדול שיהי' רק עפ"י שנים דדייקו היטב:

ב ובמס' חולין (ב'.) וכולן ששחטו ואחרים רואין כו' וכ' הר"ן ז"ל ד"ה וכולן כו' אבל לכתחילה אין מוסרים להם לשחוט אפי' באחרים עומדין על גבן כיון שהם מועדין לקלקל חוששין שמא ישהו או שמא ידרסו מעט ולאו אדעתיהו דהני אחרים שרואין אותן ובתוס' שם (ג':) ד"ה דליתא כו' תימה דמשמע הא איתא קמן ולא ידע אין שחיטתו כשרה אע"ג דאחרים רואין אותו דשחט שפיר ולקמן בפרקין גבי הא דאמר ר"נ ראה אחד ששחט מותר לאכול משחיטתו ואם לאו אסור פריך אי דידע דלא גמיר פשיט' ופרש"י פשיט' דראה מותר ולא ראה אסור ע"ש ולענ"ד נראה לתרץ תמיהת התוס' עפ"י מ"ש הר"ן ז"ל בריש מס' חולין דהיכי דאינו יודע הלכות שחיטה לא מהני אפי' באומר ברי לי משום דמלתא דלא רמיא על אינש לאו אדעתי' ולא ידע להיות נזהר ואומר ברי לי ומעיד בדדמי שנדמה בעיניו שבודאי לא עשה שום פסול וסברא זו מבוארת בכ"ד ולפי"ז החילוק מבואר היטב דהגמ' פריך שפיר על ר"נ אי דידע דלא גמיר פשיט' דלא ראה אסור וראה מותר דכיון דידע דלא גמיר א"כ הרואה ידע היטב בנפשו להיות נזהר ולדקדק היטב אופן השחיטה ועדותו ברור וכן גבי חש"ו ששחטו ואחרים רואין אותן הרי הרואין יודעין ששח"ו מועדין לקלקל וע"כ ראו ודקדקו לראות בעין פקוחה ומעידין בבירור ששחיטתן היה יפה עפ"י הלכה משא"כ היכי דהרואה אינו יודע ומכיר מהות השוחט וצריך למיבדקי' אם יודע הלכות שחיטה או לא והש"ס פריך ונישיילי' ומשני דליתא קמן דמשמע הא איתא קמן ולא ידע אין שחיטתו כשרה דין זה שריר וקיים להלכה דאע"ג דראה אותו ששחט מיהא כיון דהרואה לא ידע להיות נזהר היטב לדקדק אחריו אם שחט כראוי והוי מלתא דלא רמיא על דעתי' לדקדק היטב שהרואה סמך א"ע על חזקה רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם ממילא אם השוחט לפנינו ובדקנוהו ונמצא שלא ידע ה' שחיט' אפי' הרואה אומר ברי לי ששחט כהלכה לא מהני עדותו משום דמעיד בדדמי כמ"ש הר"ן ז"ל ודו"ק

את זה ראיתי להשיבו ואחכה כי ישמעו לדברי להיות מן הנזהרין לבל יבא בשר פיגול בפיהם וישפיקו דברי אלה ליראי ה' ולחושבי שמו כנפש הכותב.

אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן ס

ב"ה. כבוד הרב הג' החריף ובקי שפיר יוחסין מ' מתתי' אויערבאך נ"י האבד"ק גוואדזיטץ יע"א

א מכתבו עם העתק מהפס"ד קבלתי ואשר ביקש להשיב לו כדת של תורה עם מי הצדק בזה הקשה לשאול יען שמוע בין אחיכם כתיב אכן משיבין מפני הכבוד ולא אכחד תחת לשוני כי המו מעי וצר לי בשמעי איך הכסא רבנות נעשה מסחר וקנין ועשו עטרת חכמים כמרדעת של חמור כפרה וטלית שדה וכרם לדון בזה דין נעל גדר ופרץ. והנה תורף השאלה שהרב נתן שט"ח על סכום ידוע עבור חזקת הרבנות שהתחייב א"ע ליתן מזומן להא' אלמנת הרב המנוח ע"ה וקבע הזמן לא יאוחר עד שני חדשים ואחר כמה שבועות אשר ישב על כס הרבנות נסע לביתו ובטרם כלה הזמ"פ מהשט"ח קיבל מכתב מהקהל שמזהירין אותו שלא יבוא העירה וכאשר התמהמה בביתו התנחמו אנשי העיר ובקשו אותו שיבא ובתוך כך שלחו הצד שכנגדו אחר דיין א' מעיר קאלימיי והלום ראיתי בהעתק הפס"ד שיצא מהרבנים אשר ישבו על דין זה שהרב אינו מחויב ליתן המעות להא' הרבנית כמבואר בש"ע חו"מ סימן (רכ"ו) במוכר שדה ויצא עלי' עסיקין כל שלא נתן עדיין המעות יכול לחזור בו ובסמ"ע שם (סקי"א) כ' דכל שעדיין לא נהנה הלוקח אף אם בא אחר ואמר יש לי עדים ושטר ולא הראה השטר כלל וכו' ובנה"מ שם כ' דאין כוונתו שמבטל המקח לעולם משום שאחד אומר יש לי עדים ושטר דא"כ לעולם יכול לבטל המקח שיבקש מאחד שיאמר יש לי שטר אלא הכונה דעכ"פ אינו מחויב ליתן המעות עד שהמוכר מבטל הערעור וממילא ה"ה בנידן השאלה הרב אינו מחויב ליתן המעות להא' הרבנית והיא הא' הרבנית אינה יכולה למכור החזקה לאיש אחר כ"ז שלא נתבטל המקח. לענ"ד אין לפס"ד הזה לא שורש ולא ענף ואין הנידן דומה לראי' ושאני התם דיצא עלי' עסיקין דמעיקרא שלא כדין מכר והשדה גזולה היא ביד המוכר ואין אדם מוכר דבר שאינו שלו והאמנם שלא נתברר עדיין אם האמת כדברי המערער עכ"פ הקונה מצי טעין אדעתא דהכי שיהי' עלי' עסיקין לא קנה אבל בנידן דידן העוררין יצאו אחר. גמר הקנין ואחר משך זמן שהרב ישב על כס הרבנות ול"ש לומר דהוי זבינא בטעות אלא היכי דאיגלאי מילתא למפרע כמו בש"ס כתובות (צז.) דאיגלאי מלתא דארבא בעקולי הוי קיימ'. וכבר עמדו התוס' במס' כתובות (מ"ז:) ד"ה שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה א"כ הלוקח פרה ונטרפה או מתה אנן סהדי שלא ע"מ כן לקחה ותי' דהתם אנן סהדי שבאותו ספק הי' רוצה לכנוס ע"ש ולענ"ד י"ל עפ"י מ"ש הרא"ם הובא בס' א"ז בהא דקי"ל אין מטבע נעשה חליפין ובמס' ב"מ (מ"ה:) אמר ר"פ משום דדעתי' אצורה דזה רק היכי שמקבל החפץ ואנו דנין שעי"ז שחברו קיבל החפץ יהי' המטבע נקנה בחליפין בזה אמרינן שלא קנה המטבע במה שקיבל חברו החליפין כיון דדעתי' אצורה והוא חושש שמא קודם שיגיע המטבע לידו יבטל המלך הצורה

שהרי צורה עבידּ' דבטלה אכן אם המקבל מטבע לידו וע"י הקנין שקנה המטבע הוא מקנה החפץ לחברו בזה ל"ש לומר שאין זה קנין משום דדעתי' אצורה וצורה עבידא דבטלה דכיון שכבר בא המטבע לידו בצורה שיש בה שיווי הכסף מיד נגמר הקנין. ולפי"ז ה"נ היכי דנולד הקלקול בחפץ אחר שבא ליד הלוקח בזה אמרינן דבשעה שבא החפץ ליד הקונה נגמר הקנין ואם נולד קלקול בהחפץ אחר שנגמר הקנין אין להקונה שום תביעה על המוכר אבל בארוסה שנולד הריעותא קודם הנשואין בזה שפיר אמרינן שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה וה"נ בנידן שאלתינו ידוע הוא שכל חכם ורב הבא לעיר נכנס בספק והנכנס בשלום ידע בנפשי' כי מוכן הוא למלחמה בעת ינחם העם כדרך אנשי העיירות הקטנות במדינתינו דשכיח בהו ריב ומדון מצה ומריבה קנאה ושנאה בין הבעלי בתים וישימו את הרב כמטרה לחץ ואם אולי כבר פשתה המחלוקת טרם שנתן הרב הכ"י להא' הרבנית יש לדון בזה ממ"ש הסמ"ע סימן (רל"ב) דאם הלוקח יכול להבחין ולא עשה הבחינה הוי מחילה לאלתר ומכ"ש היכי דאישתמיש במקח ולא בחן כמ"ש הנה"מ שם והש"ך חו"מ סימן (ס"ו ס"ק ל"ד) כ' לענין הקונה השטר אף היכי דהלוקח טוען שלא ידע שהלוה הוא עני לא חשיב מקח טעות כיון דהוי בידו לשאול על הלוה ואם לא שאל סבר וקיבל ע"ש. והמ"ל ה' מכירה (פט"ו) התעורר ממ"ש הרמב"ם שם ה"ג וכן המוכר כו' ונמצא במקח מום שלא ידע בו הלוקח מחזירו אפי' לאחר כמה שנים שזה מקח טעות הוא והוא שלא ישתמש במקח אחר שידע במום משמע דאפי' ראה המום ושתק חוזר ומעתה הדברים ק"ו בהי' יכול לבדוק ולא בדק ע"ש ולענ"ד אין דבריו מוכרחין וק"ו פריכא היא דשאני היכי דלא הוי החפץ בידו לראות המום ובשעת הקנין לא היה אפשר להקונה לדעת המום נמצא דהקנין הי' בטעות ונהי דאחר שהי' החפץ ביד הקונה עת וזמן אז נתגלה הקלקול והכיר הלוקח את המום שהי' טרם הקנין וראה ושתק לא נתחייב בזה הלוקח במה ששתק כיון שמתחילה בטל הקנין במה נוכל לחייב את הלוקח חיוב חדש במה שמעולם לא התחייב א"ע משא"כ היכי שהלוקח קנה החפץ והי' בידו להבחינו או לשאול עלי' והוא לא עשה הבחינה שפיר י"ל דסבר וקיבל ובפרט אצל מסחר כסא הרבנות הרבה רבנים נותנין מעות אף שיודעים שיש מתנגדים בתקותם שגם האויבים ישלימו אתם:

ב ובמס' כתובות (נ"ח.) גבי הא דפריך אלא מעתה עבד כהן שלקחו מישראל לא יאכל בתרומה משום סימפון ומשני סימפון בעבדים ליכא דאי מאבראי הא קא חזי לי' ואי מגואי מאי איכפת לי' למלאכה קא בעי לי' כו' מאי אמרת לסטים מזוין או מוכתב למלכות קלא אית להו ופרש"י וסבר וקיבל. ורבותינו התוס' הקשו דהא מבואר במס' ב"ב

(צ"ב.) לסטים מזוין ומוכתב למלכות אומר לו הרי שלך לפניך ע"ש ולענ"ד נראה לקיים פרש"י עפ"י מה דאי' במס' גיטין (ל"ט:) עבד שנשא בת חורין לפני רבו יצא לחירות ופרש"י דאי לאו דשחררי' לא הוי שביק לי' למינסב בת חורין ושם בגמ' (מ) כשרבו השיאו אשה ומי איכא מידי דלעבדי' לא מיעבד לי' איסורא ואיהו עביד איסור ופרש"י ד"ה השיאו אשה דאי לאו דשחררי' לא הוי מיעבד לי' איסורא ע"ש וע' בט"ז אה"ע סימן (ד). והנה גם המ"ל הוא שר המסכים דהיכי דנתן המעות אמרינן דסבר וקיבל וזה גמ' מפורשת בפ"ק דמס' בכורות (י"ג:) ע"ש. ועפי"ז פרש"י נכון היטב דודאי לסטים מזוין או מוכתב למלכות מום הוא ומבטל את המקח והלוקח יכול לומר להמוכר הרי שלך לפניך ואף דהי' יכול לשאול עליו מיהא כל זמן שלא נתן המעות לא דייק כולי האי כפרש"י במס' בכורות שם ע"ש מיהא בהא דמקשה הגמ' במס' כתובות עבד שלקחו הכהן מישראל לא יאכל בתרומה משום סימפון שפיר משני הגמ' סימפון בעבדים ליכא כו' מאי אמרת לסטים מזוין או מוכתב למלכות קלא אית להו ואפי' לא ידע הלוקח מיהא כיון שהי' בידו לחקור ולשאול אך אז הי' נודע לו שהרי קלא אית להו וכיון שלא עמד על החקירה והאכילו תרומה ע"כ דסבר וקיבל דאי לאו דסבר וקיבל לא הוי מיעבד לי' איסורא על ידו והי' זהיר לדרוש ולחקור במה שהי' בידו לדעת ואם בממון הקל דאיתא בחזרה אמרו דאיבעי לי' לעיוני ושי' הש"ך דהיכי דבידו לחקור ולידע אמרינן דסבר וקיבל ק"ו באיסור חמור תרומה לזר בקונה העבד ומאכילו בתרומה אף בלא נתן הכסף מקנתו מיהא כיון דבידו הי' לחקור ולשאול ואז הי' נודע להקונה שהעבד הוא מוכתב למלכות ומום בו ואם לא עמד על החקירה לדעת והאכילו תרומה ע"כ דסבר וקיבל ודו"ק:

ג ובמס' יבמות (צ"ג.) כ' התוס' ד"ה קנוי כו' דהיכי דאמר לו קני בחזקה לאחר שלשים יום לא קנה הואיל ובשעה שיש לקנין לחול דהיינו אחר שלשים כבר פסקה החזקה אכן בכסף אפי' אינו בעין או בשטר כשהוא בעין ברשות הקונה בסוף שלשים קנה ע"ש. ועפי"ז מקום אתי לחלק דהיכי שהי' מום במקח וראה ושתק והקנין הי' בכסף או בשטר שפיר י"ל דהקנין חל משעה שנודע לו ושתק אכן היכי דהקנין הי' בחזקה או בקנין סודר לא קנה כיון דהקנין סודר שנעשה לאו כלום הוא שהרי הי' מום במקח בטל הקנין מאלי' ובשעה שנודע המום להקונה וראה ושתק לא מצי חייל הקנין שהרי כבר כלתה החזקה וכבר הדר סודרא למרי' מיהא בעבד שנמצא לסטים מזוין שפיר אמרי' דסבר וקיבל והקנין קיים ממ"נ אי בקנין כסף או בשטר אמרי' כיון דראה וידע ושתק ולא החזירו לבעלים ואי דהקנין הי' בחזקה דהיינו שהעבד התיר לו מנעלו או שהרחיצו כדאי' בפ"ק

דמס' קדושין (כ"ב:) א"כ פשיט' דהקנין קיים דהיכי דראה או שעכ"פ הי' יכול להבחינו או לשאול עלי' והוא משתמש במקח לכ"ע אינו יכול לחזור בו:

ולפי"ז קשה דהרי מבואר במס' ב"ב בנמצא לסטים מזוין אומר לו הש"ל. והנ"ל בהא דקי"ל דהיכי דאישתמש במקח לאחר שראה המום אינו יכול לחזור כבר כ' הטעם דחזקה שסבר וקיבל דאלו לא מחל א"כ בטל המקח ולא הי' רשאי להשתמש במקח בדבר שאינו שלו דחשיב גזלן והיכי דהמקח בטל נעשה החפץ פקדון אצל הקונה ואם משתמש בו הוי שולח יד וזה ל"ש אלא היכי דהבעלים מקפידין שלא ישתמש איש זר בחפץ שלו אבל בעבד דמבואר במס' ב"ק (צ"ז.) דהתוקף עבדו של חברו ועשה בו מלאכה פטור דניחא לי' דלא לסתרי' עבדי' ע"ש א"כ שפיר י"ל דכל היכי דלא נתן מעות לא בעי לעיוני כמ"ש התוס' כתובות בשם הר"א לתרץ פרש"י. ועפי"ז מקום אתי לומר דלענין קנין חזקת הרבנות אפי' היכי דכבר השתמש בכתר הרבנות ל"ש לומר דכיון דאישתמש במקחו אינו חוזר כיון דהכא לא עשה עולה לרעהו ולא חטא בזה לה' במה שהתנהג ברבנות משך זמן מה:

ד אכן כבר כתבתי שבעיירות הקטנות שכיחי מחלוקת ואעפי"כ הרב נכנס לספק הזה ל"ש בזה לומר אדעתא דהכי לא נתן הכ"י להרבנית ואם הרב לא רצה רק שיהי' בהסכמת כל אנשי העיר הי' צריך להתנות תנאי מפורש וחילי דידי מהא שכ' הרא"ש בפ' אלו טרפות שי' הרמב"ן דטריפות דסרכא מבטל המקח אע"ג דשכיח לא אמרינן דהוי לי' לאתנוי' והביא ראי' מהא דאי' במס' ב"ב גבי מוכר עבד ונמצא גנב או קביוסטוס הגיעו דכלהו הכי איתניהו אלמא אי לאו דכולהו הכי איתניהו הוי מקח טעות אע"ג דלא אתני לוקח וכ"ש בטריפות דמיעוטא נינהו ושי' הרא"ש דטריפות דסירכא אינו מבטל המקח כיון דטריפות דסירכא שכיח הוי לי' להלוקח לאתנוי ושאני עבד שנמצא גנב או קביוסטוס אי לאו דאמרינן כולהו הכי איתניהו הוי מקח טעות אע"ג דלא אתני הלוקח כיון דהמוכר ידע מום עבדו הי' לו להודיע המום להקונה ואם לא הודיע לא בעי הלוקח לאתנוי' דסומך א"ע שארית ישראל לא יעשו עולה אבל בטריפות בסרכא שהמום הזה אינו ידוע להמוכר בזה י"ל דהלוקח הוי לי' לאתנוי ואם לא התנה ע"כ דנכנס בספק וסבר וקיבל ואין כאן מקח טעות ע"ש ולפי"ז בנ"ד כמו שלא ידע הרב הקונה כן לא ידעה הא' הרבנית שמכרה זכות שלה ומה תדע אשר לא ידע הקונה אם ימצא חן בעיני אנשי העיר ואם לא יקומו מתנגדים עלי' ובכה"ג גם הרא"ש מודה דאין כאן מקח טעות והוי לי' להלוקח לאתנוי' ומדלא אתני ע"כ נכנס בספק הזה וסבר וקיבל ודו"ק:

ה ובש"ע חו"מ סימן (ס"ו סל"ד) ואם הי' הלוה עני בשעת מכירה בכלל אונאה היא ואין לשטרות אונאה וכ' הש"ך שם (ס"ק קי"ג) דל"ש בזה מקח טעות מטעם דהוי לי' לשאול עלי' ע"ש. ודע שיש להתעורר בזה א"כ למה הוצרך לומר דאין בזה אונאה משום דאין אונאה לשטרות תיפוק לי' כיון דיכול לשאול עלי' זה הוי כיכול להבחינו ולא בחנו ומחל והנ"ל דיכול להבחינו ל"ש אלא היכי שבידו לבחון הדבר ולידע דבר ברור אבל לדעת מצב ומעמד הלוה אי אפשר שידע דבר ברור שאין אדם יודע מטמנותי' של חברו ויש מתרוששׁ ולו הון רב מיהא עכ"פ אם הי' דורש וחוקר לשאול על הלוה אם יש לו רכוש מעט או הרבה עכ"פ הי' יודע אם הלוה בטוח גדול ואם עכ"פ אינו איש אמוד וספק הוא אם שט"ח שלו בטוח הוא וכיון דעניות שכיח הוי לי' להקונה לאתנוי ומדלא אתני אין כאן מקח טעות ובודאי נכנס בספק הזה מיהא זה מהני רק שאין כאן ביטול מקח טעות אכן לענין אונאה גם בזה שייך דין אונאה שידוע כמה נותנין עבור שט"ח של בטוח גדול שיש לו דהבא פריכא וכמה נותנין עבור שט"ח שאינו ידוע לרבים שהיא עשיר ונכנס בס'. ובתשו' הריב"ש סימן (ת"ג) כ' במכר בשר שחוטה שלא נבדקה הבהמה עדיין והתנה המוכר שבין טריפה בין כשרה יפרע הלוקח בדין זה אין דנין דין מקח טעות אבל דין אונאה יש בה מבואר מזה דאף דהיכי דהי' ביד הלוקח להבחינו ולהמתין עד שתבדוק הבהמה ונכנס בספק מיהא גם בזה שייך דין אונאה כמה שוה לקנות בספק וז"ב ונכון בעזה"י ודו"ק:

והנה אם כה ואם כה לא אוכל להלום את הפס"ד ודבריהם מרפסין איגרא שכתבו שמעלתו אינו צריך ליתן המעות להרבנות ומיהא הא הרבנית אינה יכולה למכור לאיש אחר החזקה ולדעתי אי אפשר לאחוז החבל בשני ראשין אם הקנין הוא בתקפו וכבודו זכה בחזקת הרבנות מחויב ליתן המעות כפי הכ"י שלו ואם יש בזה ביטול מקח עפ"י אומדנא גדולה דאדעתא דהכי לא נתן כ"י ממילא הקנין בטל הוא ויש ביד הא' הרבנית למכור לאיש אחר כרצונה הטוב ומלבד זה אין זה דמיון כלל. לא לשדה שיצא עלי' עסיקין דש"ה דיש בזה טענה על גוף הקנין שמכר שדה גזולה שלא כדין אבל בנידן השאלה שהרבנית מכרה זכותה וחזקתה על זה אין שום ערעור אטו הוא מכרה איזו דבר הלא גם הרב בעצמו לו יחי' אין בידו למכור זכות הרבנות ואין אדם יכול למכור השררה שלו כמבואר בהג"ה ש"ע חו"מ סימן (קמ"ט ס"ל) וע"כ היא לא עשתה מכירה רק מחילה שנגד הלוקח אין לה שום טענה על החזקה שזה בנוי על המנהג של ישראל הנוהגין להעניק ברכה לאלמנת הרב אם נשארה גלמודה בלי משען ומשענה ונוהגין שאין שום רב ומורה בא להעיר עד אשר יתנו הטבה להרבנית אבל אין להרבנית שום

זכות לבחור את הרב למי המשרה והרבנות וממילא אינה מקבלת אחריות ע"ז אם אנשי העיר משלימים את הרב או לא וגם אין לדון בזה משום מום במקח שהרי במקח עצמו אינו שום מום ולא חשיב מקח טעות דהרי בנמצא שאינו שלו לא חשיב מקח טעות מה"ט משום דאין מום בגוף המקח כמ"ש הקצה"ח סימן (ס"ו ס"ק ל"ח) ומיהא יש לדון בזה דהוי אומדנא גדולה שלא התחייב א"ע אלא מפני שסבר שיבא על העיר שלם ובטוח והוי כהאי דזבין נכסים ע"ד למיסק לארעא דישראל ושי' התוס' במס' כתובות (צ"ז.) דבאומדנא גדולה בטל המקח אף בלא גילוי דעת וכן הוא בהג"ה ש"ע חו"מ (סימן ר"ז) ואין רצוני עוד להאריך בזה כי כבר גליתי דעתי שאינו כדאי לעשות רבנות למסחר וקנין ודעתי את הרב לגדול בתורה וראוי לאותו איצטלא וציבור לא מעני ויכולים להשלים את אשר יגרע להרבנית ויבצעו תמימים ויתאחדו הלבבות.

כנפש הכותב לכבוד התורה ולומדי' אליכם אישים אקרא הגבירים ויראי ה' הנכבדים שמעו אלי ותחי נפשכם בקשו שלום ויקוים בכם האמת והשלום אהבו.

אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן סא

ב"ה. שפעת שלום להרב הגדול וכו' מ' ישראל נ"י האבד"ק הערלוי:

מכתבו קבלתי היום ופניתי להשיב לו על אתר ע"ד שאלתו שהיתה חופה בעש"ק וסמוך לכניסת שבת מת אבי הכלה ר"ל ומעלתו התיר הב"מ בליל ש"ק וכנגדו חלק עלי' עפ"י דעת הט"ז סימן (שמ"ב):

א תשובה. יפה הורה כדת של תורה וכבר התירו פרושים הגאון יעב"ץ ז"ל ודודי הגאון מהרא"ז הביא ג"כ דעת היעב"ץ ולא הכריע ולענ"ד נראה להכריע להיתר דהרי הרא"ש במס' כתובות ובפ' ואלו מגלחין הביא שי' הבה"ג והרי"ץ ב"ג ז"ל דע"כ ל"פ בין יש לו פסידא או לא אלא לענין החופה אבל הבעילה שרי ע"ש והרא"ש דפליג עלייהו כ' ז"ל ולא מסתבר כלל דמה תועלת יש למהר החופה ויבוזו המת כו' ע"ש וזה נכון היכי שמת בחול בעת שאפשר לקבור המת טרם שיעשה מעשה ולכן אסור לגרום בזיון להמת להכניסו לחדר משא"כ היכי שמת סמוך לכניסת שבת בעת שאין עוד זמן לקבור את המת בזה לדעתי גם הרא"ש מודה דכיון דאין כאן ביזוי המת דבלא"ה מכניסין המת לחדר דא"א לקברו בשבת ואפי' ע"י עממין שזה הוא בזיון להמת כמ"ש התוס' פ' מרובה (פ"א.) ד"ה אומר כו' ע"ש והתוס' בפ"ק דמס' כתובות (ד.) ד"ה ובועל ב"מ ופורש כו' כ' והשתא מקילינן טפי באנינות דאו' מבאבלות דרבנן ולפי מה דחדית לן התוס' במס' ברכות (י"ח.)

ד"ה דהיכי דמתו מוטל לפניו ואין בידו לקברו לא חלה עליו אנינות ע"ש. א"כ א"ש היטב דכיון דרבנן אמרו מכניסין את המת לחדר תו אינו מוטל עליו לקברו בשעה זו ולא חלה עליו אנינות כלל מה"ת אכן אלו הי' נקבר המת מקודם הי' חל עליו אנינות מה"ת שהרי זה יום מיתה וקבורה ומכ"ש בנ"ד שמה"ת אסור לקברו בשבת והארכתי בזה בשו"ת לענין תפילין דהיכי דהמיתה וקבורה אינו ביום אחד לא הוי אונן מה"ת והיכי דא"א לקברו ביום המיתה אף קודם הקבורה לא חייל עליו שום אנינות וכיון דמפני כבוד שבת מכניסין את המת לחדר שפיר מתירין הב"מ ואין כאן ביזוי המת כלל ואין כאן קולא באנינות דאו' ולא בדרבנן דלגבי חתן הוי כרגל ודו"ק:

ב ועוד אני אומר דהיכי דנעשה החופה ואח"כ מת האב סמוך לכניסת שבת לכ"ע יש להתיר הב"מ וחילי דידי מהא דאי' במס' זבחים (ק.) אמר אביי כו' קודם חצות דלא איתחזי לפסח חיילי עלי' אנינות אחר חצות דאיחזי לפסח לא חיילי עלי' אנינות ומנא תימרא כו' דרישא כו' ופרש"י היכי דמת קודם חצות קדמה לה חובת טומאה לפסח כו' והיכי דמת לאחר חצות קדמה חובת פסח ומפקע לחובת טומאה וה"ה לאנינות ע"ש ולפי"ז מבואר החילוק בין היכי דמת קודם החופה ובין היכי דמת לאחר החופה וסמוך לכניסת שבת דבשלמא היכי דמת קודם החופה ובחול להכי אי לאו משום פסידא מן הדין חייל עליו מ"ע כי קבור תקברנו ביום ההוא משא"כ אם מת אחר החופה וסמוך לכניסת שבת נמצא דשמחת החתן חייל ברישא ומכ"ש לפימ"ש הרשב"א בתשו' דאנינות ביום המיתה בלא קבורה ל"ה רק מדרבנן א"כ שפיר אמרינן כיון דשמחת הרגל שלו שבעת ימי המשתה חייל עליו ברישא השמחה והחיוב ב"מ דוחה את האנינות דרבנן שבא אח"כ. ובפרט שיש קדמונים שהתירו לאונן בת"מ אפי' בחול וכ"ש בשבת כמ"ש המרדכי במס' מ"ק ועיין בב"י יו"ד סימן (שמ"א) ועכ"פ המתיר לחתן אחר החופה בליל שבת קודש בכה"ג כדת הורה.

ויש עוד להאריך אבל חשתי להשיב להודיע אותו שלא יחוש להלומד לקנתר כי בל"ס גם שכנגדו ידע שיש לכבודו על מי לסמוך והנני דו"ש ומברכו בכט"ס אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן סב

עוד להנ"ל:

ע"ד אשר שאל אודות הערבון שהלוקח חזר בו והמוכר מת ידע כבודו שיש בזה ספק אולי כהיש חולקין שכ' הרמ"א בסימן (ר"ז סי"א) ואפי' לשי' המחבר אולי לא הותנו

שיהיו נמחל הערבון ובתשו' מים חיים כ' דעכשיו מן הסתם הוי כהותנה ודבר זה אינו מוכרע ואף שיש בזה אומדנא דמוכח מדלא תבעו זה עשר שנים אין זה עד מוכיח דלאו כ"ע דינא גמיר' והלוקח סבר שנמחל הערבון אפי' בלא הותנה ושתיקה לאו כמחילה וכבר האריך בזה בתשו' מוהרי"ט לכן לדעתי שכבודו יפשר אותם שהיורשים יחזירו בטוב עכ"פ שליש מן הערבון כדי לפרוש מן ספק איסור גזל ובזה יכבדו היורשים את אביהם. יהי שלום ושלוה בארמנותיו:

סימן סג

דרוש ליום הנף ט"ז ניסן

ב"ה. באתי בזה ללמד זכות על בני ישראל במה שאין נזהרין מחשש איסור חדש בחוץ לארץ וחידוש הלכה בענין הקרבת העומר מהרה יבנה בית מקדשינו מקום תפארתינו א"ס:

א בפ' התכלת (מ"ה:) במשנה הלחם מעכב הכבשים ואין הכבשים מעכבין את הלחם דברי ר' עקיבא אמר ר' שמעון בן ננס לא כי אלא הכבשים מעכבין הלחם והלחם אינו מעכב הכבשים שכן מצינו כשהיו ישראל במדבר קרבו כבשים בלא לחם אמר ר' שמעון הלכה כדברי בן ננס אבל אין הטעם כדבריו שכל האמור בתורת כהנים אין קרב במדבר וכ' התוס' שם ד"ה קרבו כבשים בלא לחם כו' ואומר ר"ת דה"ט דכתיב כי תבואו אל הארץ וכ' עקיבא לטעמי' דכי תבואו לאו דוקא אבל ר"ש כר' ישמעאל דביאה לאחר ישיבה משמע מיהא קשה דא"כ קרבניהם לא יקריבו ונראה לפרש כו' דדרשינן בהדיא ממושבותיכם למעוטי חוץ לארץ ושם בתוס' ד"ה הלכה כר"ש בן ננס תימה הלכתא למשיחא ע"ש וכ' בספר מעין גנים ז"ל ולי נראה לתרץ תמיהתם דהא לעיל פי' התוס' דרע"ק לטעמי' דס"ל כי תבואו לאו דוקא אבל ר"ש כר' ישמעאל ס"ל ולדידי' חדש אינו נוהג בחוץ לארץ וכ' אליעזר דס"ל חדש בחוץ לארץ מה"ת ס"ל דמושבות בכל מקום שאתם יושבים משמע אע"ג דכתיב בי' ביאה כי תבואו לאו דוקא כמ"ש התוס' אליבא דר' עקיבא ולפי"ז איכא. נ"מ בזמן הזה בחוץ לארץ במה דאמר ר' שמעון הלכה כבן ננס דס"ל ביאה ומושב לאחר ירושה וישיבה משמע א"כ חדש אינו נוהג בחוץ לארץ. ולענ"ד במח"כ לא צדקו דבריו ולא הבין כוונת התוס' הוא סבר דמ"ש התוס' ד"ה קרבו כו' דר"ש כר' ישמעאל ס"ל כוונת התוס' על ר"ש שאמר הלכה כדברי בן ננס וזה ודאי אינו ודבריו לא נאמנו דסתם ר"ש היא ר' שמעון בר יוחאי ומבואר בת"כ ובפ"ק דמס' קדושין (ל"ח.) דר"ש בר יוחאי ס"ל חדש בחוץ לארץ מדאו' דמושבותיכם בכל

מושבות משמע מבואר מזה דר"ש לא ס"ל כר' ישמעאל דמושבות ממעט חוץ לארץ וס"ל כר' עקיבא דמושבות בכל מושבות משמע. ותו דהתוס' כתבו מיהא קשה דא"כ אף קרבניהם לא יקריבו ומה קושיא הא ר"ש ס"ל דכל האמור בתורת כהנים אין קרב במדבר ואף קרבניהם לא הקריבו. אולם בירורן של דברים דכוונת התוס' דר' שמעון בן ננס דס"ל דבמדבר הקריבו הכבשים בלא לחם ס"ל כר' ישמעאל וע"ז כתבו מיהא קשה דא"כ קרבניהם לא יקריבו וניחא להו שיש לחלק וכתבו לפרש דלחם לא הביאו במדבר משום דדרשינן בהדיא ממושבותיכם למעוטי חוץ לארץ. ואלו אמר ר"ש הלכה כבן ננס מטעמו שכן מצינו כשהיו ישראל במדבר קרבו כבשים בלא לחם שפיר הוי שמעינן מזה דר"ש ס"ל להלכה בזה"ז דחדש אינו נוהג בחוץ לארץ ועד מוכיח מדקרבו הכבשים במדבר ע"כ דס"ל כי תבואו לאו דוקא ואפ"ה קרבו הכבשים בלא לחם מוכרח מזה דס"ל ממושבותיכם למעוטי חוץ לארץ אכן כיון דאמר ר' שמעון הלכה כבן ננס ולא מטעמי' שכל האמור בת"כ אין קרב במדבר ע"כ היינו טעמי' משום דס"ל כי תבואו דוקא ולהכי אפי' הקרבנות לא היו קריבין אין מזה שום הכרע אי ס"ל מושבותיכם ממעט חוץ לארץ או דס"ל מושבותיכם בכל מושבות משמע תדע דהא ר"ש בן יוחאי ס"ל שכל האמור בת"כ אין קרב במדבר ע"כ ס"ל כי תבואו דוקא ואפ"ה ס"ל חדש בחוץ לארץ דאו' דמושבותיכם בכל מקום שאתם יושבין משמע לי' והא דכתיב וכי תבואו אינו ממעט חוץ לארץ אלא זמן ביאה הוא לומר שלא נתחייבו בעומר אלא לאחר שבאו לארץ אבל לאחר שבאו לארץ חדש אסור אפי' בחוץ לארץ כר"י בר"י מנחות (פ"ד.) ע"ש. ולפי"ז בהא דאמר ר"ש הלכה כבן ננס לא הכריע בהלכה זו אלא בהא דהלחם אינו מעכב הכבשים וזו הלכתא למשיחא ודו"ק:

ב אמנם משנתינו הוא במס' מנחות (פ"ג:) כל הקרבנות באין מארץ ומחוץ לארץ חוץ מן העומר ושתי הלחם שאין באין אלא מן הארץ הא חדא ותו תנן במס' כלים (פ"ו מ"ו) עשר קדושות הן ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות שממנה מביאין ביכורים ועומר ושתי הלחם מה שאין מביאין משאר ארצות הרי דסתם לן הש"ס בסדר קדשים ובסדר טהרות דחדש מותר בחוץ לארץ דממושבותיכם ממעט חוץ לארץ דאי ס"ד חדש בחוץ לארץ דאו' אקרובי נמי מקריבין עומר מחוץ לארץ כש"ס מנחות (פ"ד.) ע"ש. ושארי הפני יהושע בק"א על מס' קדושין כתב לסייע שי' הפוסקים דס"ל חדש אינו נוהג אלא בארץ מדאשכחן סתם משנה כר' ישמעאל דמושבות למעט חוץ לארץ מדתנן שומרי ספיחין נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ואי כר' עקיבא דס"ל מושבותיכם בכל מושבות משמע וחדש בחוץ לארץ מה"ת א"כ טורח זה למה הא יכולין להביא העומר מחוץ לארץ

דאי חדש בחוץ לארץ מה"ת אקרובי נמי מקריבין ע"ש ונפלאת היא בעיני דאישתמיט מיני' לשעה הירושלמי מס' שקלים (פ"ד ה"א) דאיתמר התם מאן תנא שומרי ספיחין ר' ישמעאל דאמר אין עומר בא מסוריא א"ר יוסה כך"ע לא מצינו בסוריא מביא מספיחין ופי' הק"ע והפ"מ דר' יוסה משני דאתי כך"ע אפי' כר' עקיבא ואפי' כר"י ב"י דס"ל עומר בא מחוץ לארץ אלא שהוא שנת בצורת ואי אפשר למצוא בסוריא וממקום הרחוק א"א להביא העומר משום דבעינן כרמל להכי מוכרחין להביא מספיחין ע"ש. אכן הך משנה דפ' כל הקרבנות דמפורש שם במשנה דעומר ושתי הלחם אין באין מחוץ לארץ וכן הך משנה דמס' כלים שם מפורש יוצא ארץ ישראל מקודשת שממנה מביאין העומר והבכורים ושתי הלחם מה שאין מביאין כן מכל הארצות מוקים להו בירושלמי שם דאתיא רק כר' ישמעאל דס"ל ממושבותיכם למעט חוץ לארץ ומבואר בפ"ק דמס' קדושין (ל"ח.) דר' ישמעאל פליג על ר' אליעזר וס"ל חדש בחוץ לארץ לאו דאו' ודו"ק:

ג במס' מנחות (פ"ד.) תנן שומרי ספיחין בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה והק' התוס' ד"ה שומרי ספיחין איך העומר בא מן המשומר הא בעינן מן המשקה לישראל כו' ואין לומר משום דכתיב לדורותיכם דהא יכול להביא מן המופקר ע"ש ולענ"ד י"ל דאין העומר בא מן המופקר דרחמנא אמר קצירכם שיהי' שלכם דמה"ט ממעט בגמ' קציר נכרי כדאי' בפ"ק דמס' ר"ה (י"ג.) עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבוהו אם תאמר מדעייל ביד נכרי קצירכם אמר רחמנא ולא של נכרי ופרש"י משהגיע להיות ראוי לקציר קרוי קציר וממילא ממעט נמי הפקר כמו בחלה דכתיב עריסותיכם וממעט של נכרי וה"ה של הפקר וע' בס' טורי אבן חי' ר"ה שם אכן מן המשומר דגלי דעתייהו שאינם מפקירין שפיר חשיב קצירכם וזה ראי' ברורה לשי' הב"י דהיכי דעושה גדר לכרמו בשביעית חייב במעשר והמבי"ט ח"א תשו' (י"א ר"א ורי"ז) השיג על הב"י וכ' דאפי' עשה גדר חשיב הפקר דשביעית אפקעתא דמלכא ובתשו' מהרי"ט בראשונות סימן (מ"ג) הוסיף לחזק שי' המבי"ט אבי' והביא ראי' מגמ' מפורשת פ' המפקיד (ל"ט.) נטושים דבע"כ דכתיב והשביעית תשמטנה ונטשתה אפקעתא דמלכא והוכיח מזה דאפי' עשה גדר לכרמו וגילה דעתו שאינו מפקיר אפ"ה פטור מן המעשר דהוי הפקר ממילא ע"ש ואני הוספתי ראי' מהא דאי' במכילתא הובא בכ"מ ה' שמיטה (פ"ד הכ"ד) דמן הדין פורצין פרצות בגדר ע"ש. אכן שלא לשבור דברי מרן הב"י הוא המשביר יגעתי ומצאתי כי דבריו נכונים היטב עפ"י מה דאי' במס' כתובות (פו.) לדידך דאמרת פריעת בעל חוב מצו' אמר לא ניחא לי דאיעבד מצו' מאי אמר לי' תנינא בד"א במצות ל"ת אבל במ"ע מכין אותו כו' וכ' הרמב"ן ז"ל הובא בס' א"ז שם

דאפי' למ"ד שיעבודא לאו דאו' מיהא כיון דהמ"ע מוטלת על קרקפתא דגברא לשלם את אשר לוה ומן הדין מכין אותו וכופין אותו לקיים המ"ע להכי אמרינן דטבין לי' עבדין לי' ונחתינן לנכסי' ע"ש וא"כ בשנת השביעית דרחמנא אמרה תשמטנה ונטשתה ורמי רחמנא מ"ע על בני ישראל להפקיר כרמו ושדהו בשנת השמיטה ומבואר ברמב"ם ה' שמיטה דמי שאינו מפקיר שדהו בשביעית עובר על מ"ע ונטשתה ע"ש ולהכי א"ש היטב מה שאמרו בגמ' ונטשתה בעל כרחו הביאור בזה דהב"ד כופין אותו ומן הדין מכין אותו לקיים מ"ע ודטבין לי' עבדין לי' דפורצין פרצות בגדר. אכן לצורך הקרבת העומר דרחמנא אמר קצירכם שיהי' קציר שלכם ולא של הפקר הרי עדיף טפי שיהי' מן המשומר דאע"ג דשביעית אפקעתא דמלכא היינו מדעת הבעלים שהפקודה באה אלינו להפקיר השדה מיהא היכי דגלי דעתו שאינו רוצה להפקיר שפיר חשיב קצירכם ודו"ק:

ד ובמכילתא הובא ברש"י במס' ר"ה (ט"ו.) שביעית פטור מן המעשר מדכתיב ואכלו אביוני עמך כו' והתעוררו בזה הקישא למה לי' תיפוק לי' דשביעית הפקר הוא ובירושלמי מס' פאה (פ"ד) קאמר בהפקיר לישראל ולא לנכרים דר' יוחנן אמר הפקר ור"ש ב"ל אמר אינו הפקר והשתא הניחא לרשב"ל י"ל דפירות שביעית לא חשיב הפקר כיון דכתיב ואכלו אביוני עמך ורשב"ל ס"ל דאינו הפקר עד שיהי' הפקר לישראל ולנכרים אבל לר' יוחנן דס"ל הפקר לישראל ולא לנכרים הוי הפקר קשה קרא למיפטר פירות שביעית מן המעשר למה לי תיפוק לי' דהוי הפקר וע' ס' טורי אבן חי' מס' ר"ה (ט"ו.):

ולענ"ד י"ל עפ"י מה דאי' במס' מנחות (ס"ג:) העומר הי' בא משלשה סאין ושם במשנ' (ס"ו.) קצרוהו כו' והוציאו ממנו עשרון כו' והשאר נפדה ונאכל לכל אדם וחייב בחלה ופטור מן המעשר דמירוח הקדש פוטר רע"ק וחייב בחלה ובמעשרות לפי שלא ניתנו מעות הקדש אלא לצורך להם לעשרון אבל המותר לא קדיש ע"ש. ולפי"ז א"ש היטב הא דיליף דפירות שביעית פטור מן המעשר מהקישא דחית השדה דאי משום הפקר ה"א דהמותר מצורך העומר אפי' בשביעית חייב במעשר כיון דהנך ג' סאין שבאו לצורך העומר הי' מן המשומר ומעולם לא הי' הפקר ול"מ לשי' הב"י דס"ל אפי' בהדיוט העושה גדר לכרמו חייב במעשר אלא אפי' לשי' המבי"ט ובנו המהרי"ט דס"ל גבי הדיוט אפקעתא דמלכא הוא מיהא גבי עומר דרחמנא אמרה קצירכם שיהי' שלכם והב"ד העמידו שומרים והמה נוטלין שכרן מתרומת הלשכה כי זה צורך גבוה ל"ש לומר בזה אפקעתא דמלכא וכנ"ל נמצא שאין זה הפקר כלל מיהא כיון דיליף מהקישא דומי' דחית השדה ממילא בשביעית גם המותר מצורך העומר אפי' לרע"ק פטור מן המעשר ודו"ק.

ה עוד י"ל עפ"י מה דאי' במס' גיטין (מ"ז.) הלקט והשכחה ופאה של נכרי חייב במעשר אלא אם הפקיר ומסיק התם דמיירי בשל ישראל ולקטינהו נכרי ודקא אמרת הא מפקרי וקיימו נהי דאפקרינהו אדעתא דישראל אדעתא דנכרי מי מפקירו וכ' התוס' ד"ה והא דפליגי ר"י ורשב"ל בהפקיר לישראל ולא לנכרי דר"י אמר דהוי הפקר ה"מ כי שקיל לי' ישראל אבל כי שקיל לי' נכרי הפקר בטעות הוא ע"ש ולפי"ז י"ל דבעי הקישא לפטור פירות שביעית מן המעשר אפי' היכי דשקיל להו נכרי דאי משום הפקר חייב במעשר דזה לא חשיב הפקר דכי אפקרינהו בעלים אדעתא דישראל הפקירו דכתיב ואכלו אביוני עמך אבל אדעתא דנכרי לא הפקירו וחשיב הפקר בטעות ולהכי יליף מהקישא ויתרם תאכל חית השדה מה חי' אוכלת ופטורה אף אדם פטור. אכן גוף הסברא דחדית לן התוס' דהפקר בטעות לא חשיב הפקר כבר התעוררו בזה מהא דאי' במס' כריתות (כד.) אר"כ אר"י שור הנסקל שהוזמו עדיו כל הקודם בו זוכה בו ופרש"י כל המחזיק זכה בו דהפקר הוא משנגמר דינו והתם ודאי הוי בטעות ואפ"ה כל המחזיק בו זכה וכן למדנו מתורתו של הר"ן ז"ל במס' נדרים (פ"ה.) שכ' שכל שזכה בו קנה מן ההפקר ואעפ"י שאיסור שבו הלך ע"י שאלה קנין ממונו של זה אינו בטל ע"ש. מבואר מדבריו דאף ששאל על נדרו ועשה טעות בגוף הנדר וחכם עוקר הנדר למפרע אפ"ה אמרינן דכבר זכה מן ההפקר ואפי' לשי' הרשב"א דס"ל דהיכי ששאל על נדרו לא הוי הפקר י"ל ש"ה דמעולם לא איתיאש מיני' הואיל ובידו לאתשולי אבל בלקט שכחה ופאה ודאי איתיאש מיני' והוי הפקר ול"ש כלל בזה הפקר בטעות וכל הפקר מדעת מיאש מיני' כדמוכח גבי תמרי דזיקי במס' ב"מ (כ"א:) ע"ש ועיין תוס' ב"ק (ס"ט.) ד"ה כל כו'. והנ"ל בזה דהנה במה דאמרו בגמ' במס' גיטין הלקט ושכחה ופאה של ישראל ולקטינהו נכרי חייב במעשר ולא אמרינן מפקרי וקיימו משום דכי אפקרינהו אדעתא דישראל מפקרי הקשה המ"ל ה' תרומות (פ"ב ה"ט) נהי דלא הוי הפקר מ"מ פטור מטעם דלקט שכחה ופאה פטורין מן המעשר ע"ש. ותו קשה לי דמשמע דהיכי דאפקרינהו נמי אדעת' דנכרי הוי הפקר וקשה דהא אי' במס' תמורה (כ"ה.) היינו דבעי אילפא אמר על הלקט עם נשירת רובו יהא הפקר לקט הוי שכן קדושתו בידי שמים או הפקר הוי שכן זוכים בו עניים ועשירים ואמר אביי מאי תיבעי לך דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ופרש"י ודאי דברי הרב קודמין וקב"ה עבדי' לקט ע"ש מבואר מזה דאפי' היכי דהפקיר את הלקט מרצונו מפורש לעניים ולעשירים ולנכרים אפ"ה לא מהני ההפקר והוי לקט. והנ"ל עפ"י מה דאי' במס' חולין (קל"ד:) לוי זרע בכושר ולא הוי לי' עניים למשקל לקט אתי לקמי' דר"ש א"ל לעני ולגר תעזוב אותם ולא לעורבים ומה"ט אי' בש"ע יו"ד סימן

(של"ב) דהיכי דאיכא רוב נכרים א"צ להניח הלקט ולפי"ז י"ל דע"כ לא אמרינן דהפקר אינו חל על הלקט אלא אם אנו דנין אם העשיר זוכה בלקט מחמת שנעשה הפקר בזה פשוט להגמ' דאמרינן דהעשיר מוזהר שלא ללקוט אותו ומוזהר בלאו דלא תלקט לעני ולגר תעזוב דאין זה הפקר אלא לקט דכבר עבדי הקב"ה לקט משא"כ היכי דלקטינהו נכרי ל"ש לומר דכבר נעשה לקט ול"ש בזה לומר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין וקדושתו בידי שמים דאדרבא מעולם לא באה הפקודה להניח לקט שכחה ופאה שסופו שילקטנו הנכרי והמצו' לא באה אלא היכי שיקחנו העני ישראל וכיון דל"ש בזה לומר שכבר קדושתו בידי שמים ממילא אמרינן דחל ההפקר מתחילה אם הפקירו מדעתו ומרצונו שיהי' הפקר לישראל ולנכרים מיהא מן הסתם היכי שלא הפקירו אלא שהניח בתורת לקט לעניים אמרינן מן הסתם שרק אדעתא דישראל מפקיר ולא אדעתא דנכרים נמצא דהיכי דלקטינהו נכרי אין זה לא לקט ולא הפקר ולפי"ז שפיר כ' התוס' דהפקר בטעות לא הוי הפקר דכי אמרינן הפקר בטעות חשיב הפקר זה רק היכי דאלו הפקיר בפירוש מדעתו ומרצונו שלא בטעות הוי הפקר ויכול כל אדם לזכו' בו כעני כעשיר בזה אפי' הפקר בטעות נמי הוי הפקר אכן לקט שכחה ופאה העני הזוכה לא בתורת הפקר זכה תדע אלו בא העשיר לזכות בלקט לא זכה בו ואפי' כי שקיל להו יתנהו לעני הנמצא ראשון כש"ס מס' פאה (פ"ד) ועיין ש"ס גיטין י"ב ואפי' היכי שהפקירו הבעלים בפירוש לא הוי הפקר דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ממילא ל"ש לומר הפקר בטעות הוי הפקר ומה"ט נמי גבי פירות שביעית שלקטינהו הנכרי ל"ח כזוכה מהפקר דרחמנא אמרה ואכלו עניי עמך ואלו הפקירו בפירוש גם לנכרים לא קיים המ"ע כמו בלקט ודו"ק:

סימן סד

ב"ה. ע"ד אשר נשאלתי בשומר שכר שחייב עפ"י התורה בגניבה ואבדה ואמר המפקיד שהוא מוחל לו התשלומין אלא שישבע שהפקדון אינו ברשותו ואח"כ חזר בו המפקיד: תשובה. לענ"ד הדין עם השומר שכר דקי"ל מחילה אין צריך קנין כדמוכח בכמה מקומות בש"ס בפ"ק דקדושין (ט"ז) לימא לי' ובתוס' ב"מ (קי"ב.) ד"ה חוזר כו' ובפ"ק דמס' סנהדרין (ו'.) ד"ה צריכה כו' ואף דמבואר במס' סנהדרין (כ"ד) דהיכי דאמר לי' דור לי בחיי ראשך לאחר גמר דין אינו יכול לחזור ושי' הרמב"ם והר"ת שם דדוקא אחר שנשבע אינו יכול לחזור אבל קודם שנשבע יכול לחזור אפי' במחול לך יראה לענ"ד דשאני התם דלא מחל לו תביעת ממון ואדרבא התובע רוצה לגבות החוב אלא שלבו

אומר לו להאמין את הנתבע שלא ידור בחיי ראשו לשקר ובודאי יודה על האמת וכאשר התובע רואה שהנתבע רוצה לדור בחיי ראשו חוזר בו ורוצה שישבע שבועת התורה דחמירא לי' ואף שכבר מחל התובע חומר השבועה זה הוי מחילה בטעות שמתחילה נדמה בעיניו שהנתבע הוא איש אמונים ולא ישים אשם נפשו לדור בחיי ראשו לשקר וחשיד אממונא לא חשיד אפי' על שבועה קלה בחיי ראשו מה שאין כן במפקיד אצל שומר שכר והפקדון נגנב או נאבד והמפקיד יש לו זכות ממון כפי משפט התורה שהשומר שכר מחויב לשלם להמפקיד עבור הפקדון והתובע מחל זכות הזה להשומר תו אמרינן דמחילה גמורה בלב שלם מחל לו יען שהמפקיד אינו רוצה שהשומר ישלם לו בגניבתו ואינו רוצה שהשומר יהי' לו הפסד מכיסו אלא שחשדו אולי הפקדון ברשות השומר והוא כיחש בו לכן רצה שישבע השומר שאינו ברשותו ושלא שלח בו יד וכיון דהנתבע קיבל עליו שישבע השבועה שאינו ברשותו וגם לא שלח יד בהפקדון שוב אין המפקיד יכול לחזור ולתבוע התשלומין שמגיע לו כמשפט התורה שהשומר שכר מחויב לשלם אם נגנב או נאבד הפקדון דכיון דמחל לו בתחילה קי"ל מחילה אין צריך קנין ומכ"ש בנידן השאלה שאמר לו מפורש שהוא מוחל לו רק שישבע שבועה שאינו ברשותו וזה מבואר בנ"י פ' זה בורר שם שכ' בשם הרא"ה דלאו דוקא דקאמר לי' מחול לך בהדיא כו' ע"ש ודו"ק:

הנלענ"ד כתבתי. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן סה

ב"ה. להרב וכו'

ע"ד אשר שאל בא' שחוזר מן השידוך שנתקשר מטעם שנודע לו שהכלה שמה כשם אשתו וצד הכלה אומרים שהכלה יש לה שני שמות ורובא קורין אותה בשם אחד שאינו כשם אשת המחו' ומיעוט קורין אותה בשתי השמות ביחד:

תשובה. לדעתי אין בזה קפידא דכל עיקר חשש כלה וחמותה בשם אחד כתבו הטעם משום כבוד אמו נגעו בזה שבכל עת שיקרא לאשתו בשמה יקרא שם אמו ולפי"ז היכי שהזוג לא ידורו בעיר שדרה אם החתן אין בזה משום כיבוד אם דשלא בפניו מותר לקרוא שם אחרים בשם הנקוב אב ואם כמבואר בש"ע יו"ד סימן (ר"מ) ועוד הרי סמא בידו שיקרא אותה בשם השני בלבד ועוד בשני שמות יחד הוי שינוי משם אמו ובזה שרי אפי' בפני אמו. ועלה ברוחי להביא ראי' לסתור מהא דאי' בתוספתא דמס' קדושין הובא בר"ן פ' האיש מקדש ובש"ע אה"ע סימן (ל"ח) ע"מ ששמי יוסף ונמצא שמו יוסף

ושמעון מקודשת דעכ"פ גם יוסף שמו אמנם נ"ל אדרבא מכאן מוכח כמ"ש דקשה לי על לשון התוספתא ונמצא שמו יוסף ושמעון ומדוע לא קאמר ונמצא שמו יוסף שמעון א"ו דכונת התוספתא דמיירי שקורין אותו יוסף לחוד וגם קורין אותו שמעון לחוד וכיון דאיתחזק בתרי שמ' אמרינן דשם יוסף עומד הכן כש"ס גיטין (ל"ד:) אכן היכי דקורין אותו בשתי השמות ביחד זה הוי שינוי השם ואין בזה חשש כלל ואפי' היכי דקצת קורין אותו בשם אחד אמרינן דזה רק קיצור השם אבל עיקר שמו שני השמות ביחד ומכ"ש היכי דשני השמות המה מעריסה וכך היא חתימתה אין כדאי להקפיד ע"ז מה שלא מצינו בגמ' וש"ע שום רמז לזה ואף בצוואת רי"ח ז"ל לא החמיר אלא בשוין לגמרי וגם היכי שהשמות משולשין. וראיתי עוד מובא בשם צדיקים גדולים שכ' שנהגו בזה שיסכימו שלשה ת"ח מורי הוראה בישראל והמה מכריעים לטוב.
הנלענ"ד כתבתי. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן סו

ב"ה. לה' חנוכה.

א בפ' במה מדליקין (כ"א:) בכ"ה בכסלו כו' טמאו כל השמנים כו' נעשה נס וכו' והקשה הפני יהושע למה הוצרכו לנס הא טומאה הותרה בציבור והפר"ח כ' שטמאו השמנים בטומאת עכו"ם דלא הותרה בציבור והקשו עליו מהא דאי' בפ"ק דמס' סנהדרין (י"ב.) מעשה בחזקי' מ"י שעיבר השנה מפני הטומאה ופרש"י שנטמאו בעכו"ם ואי' שם בגמ' דלא הי' צריך לעבר השנה דהטומאה הותרה בציבור ע"ש. והנלענ"ד עפ"י מה דאי' במס' שבת (פ"ג:) מה מת בכזית אף עכו"ם בכזית ופחותה מכזית אין בה טומאה כל עיקר ואיתקש לשרץ דעכו"ם לא מטמא במשא ואיתקש לנדה דאינה מטמאה לאיברין ופריך ואימא לחומרא אקשי' רחמנא לשרץ לטמויי בכעדשה למת לטמויי באהל ומשני טומאת עכו"ם דרבנן לקולא מקשינן ושם בירושלמי א"ר חנינא זאת אומרת שאין טומאת עכו"ם מחוורת דלא כן מקישים לקלים ואינה מקישה לחמורין א"ר מנא מחוורת הוא ולמה מקישים לקלים הדא דאת אמר בעכו"ם שבורה אבל שלימה אפי' כ"ש ופי' הק"ע שאין טומאת עכו"ם מחוורת שאינה מן התורה אלא מדרבנן ובד"ה א"ר מנא מחוורת הוא פי' הק"ע לעולם מדאורייתא היא ודקשיא ניקוש לחומרא הא דמקיש לקולא היינו עכו"ם שבורה אבל שלימה באמת מקיש לחומרא ע"ש. ובירושלמי מס' פסחים פ' מי שהי' (ה"א) טומאת עכו"ם עשו אותה כטומאת זיבה לטומאת צרעת כו' כתיב ויחלו באחד לחודש האחד לקדש וביום שמונה לחודש והלא ביום אחד יכולין לבער כל ע"א

שהי' שם א"ר אידי מפני צלמי כשדים שהי' חקוקים בששר ופי' בש"ק שהי' טורח גדול לגרור הצורות מבלי שיגעו באבני המקדש ע"ש. ולפי"ז מ"ש הפר"ח דהיונים טמאו השמנים ע"י ע"א דלא הותרה בציבור נכון היטב כיון דהיונים הכניסו להיכל ע"א שלימה דאית בה טומאה מן התורה ומקישה לחומרין לטומאת אהל ולנדה והיא כזיבה וטומאת צרעת דמטמא באהל וכן לא הותרה בציבור משא"כ גבי חזקי' מ"י דבאחד לחודש ביערו מן ההיכל כל ע"א שלימה והי' יכולין לטהר עד הפסח ונהי דהי' צריכין לגרור את הצורות והי' טורח מרובה שלא יגעו באבני המקדש זה הוי רק ע"א שבורה ואין בה טומאה מה"ת רק טומאה דרבנן דאיתקש לקולא ואיתקש לטומאת המת דהותרה בציבור ודו"ק:

ב איברא דכבר הקשו כיון דעכו"ם מטמאה באהל א"כ מה אהני שנעשה נס ומצאו הפך חתום הא ניטמא השמן באהל ואין לומר דצמיד פתיל מציל דהא מבואר בפ' חומר בקודש (כ"ה.) דאין הקדש ניצל בצמיד פתיל. והנלענ"ד עפ"י מה דאי' בתוספת' דפרה (פ"ו) מי שהי' הוא ומימיו באוהל המת ומימיו מוקפין צמיד פתיל כו' הוא מבחוץ ומימיו מבפנים כשם שהוא טהור כך מימיו טהורין והביאור בזה עפ"י מה דאי' בספרי הובא בפיה"מ להרמב"ם והר"ש במס' פרה (פי"א) דאין צמיד פתיל מציל בפרה דכתיב והניח במקום טהור דבעינן שיהי' מונח במקום טהור ע"ש ולהכי אם האדם הוא מבחוץ ומימיו מבפנים טהורין דאף שהם באויר אהל המת לא נטמאו כיון שהמים המה בכלי חרס המוקף צ"פ מציל מן טומאת אויר אהל המת וכיון דהמים בכלי חרס ביד האדם הטהור קרינן בי' במקום טהור וע"ש ברמב"ם ה' פרה (פי"ד) ובכ"מ שם. ולפי"ז א"ש היטב דבשלמא בפ' חומר בקודש דתנן ביהודה נאמנין על טהרת יין ומדקדק הגמ' אבל בגליל לא וע"ז מקשה ולייתינהו בכלי חרס המוקף צ"פ ולהכי שפיר משני הגמ' אין הקדש ניצול בצ"פ דכיון דגזרו חכמים טומאה על גושה ואוירה של חוץ לארץ א"כ המקום טמא ונפסלו מי החטאת והיין של קודש אפי' במקום צ"פ וכיון שרצועה של ארץ העמים מפסקתן בין גליל ליהודה וא"א להביאן שיהי' במקום טהור וע"ש בפרש"י ובתוס' ד"ה שרצועה משא"כ הנס שנעשה בחנוכה שמצאו הפך של שמן חתום בחותמו של הכה"ג שהי' מונח בקרקע כמ"ש התוס' והר"ן ביאר הדבר דאלו ראו היוונים הכלי הי' שוברין אותה נמצא דאין כאן שום חשש טומאה לא מפני טומאת אהל שהרי הי' מוקף צ"פ המציל וגם לא הי' בו טומאה מכח המקום המונח שם שהרי הי' מונח במקום טהור אדמת קודש. ואף דמבואר במס' אהלות (פט"ו מ"ה) שארצו של בית כמוהו עד התהום ולשון ספרי כל אשר באהל לעשות קרקע הבית כמוהו כבר ביארו התוי"ט במס' אהלות

(פ"ג מ"ז) לא שהקרקע עצמו טמא אלא לרבות אוכל הטמון בתוך קרקע הבית אעפ"י שהוא מכניסה בעפר לא הוי ככלי חרס המוקף צ"פ אלא כאוכלין שגבלן בטיט דלא חיץ ע"ש אבל כשהיא בכלי חרס המוקף צ"פ דלא מיטמא מחמת אויר הבית ואין אנו דנין אלא מפני המקום ודאי י"ל דכל שמונח טמון בקרקע קרינן בי' והניח במקום טהור ודו"ק:

ג ובמה דאמרו בגמ' אין הקדש ניצול בצ"פ מבואר הטעם בס' טורי אבן דיליף קודש בק"ו ממי חטאת וזהו מה"ת עוד כ' דטעמא רבה איכא דבעלמא אין חשש שמא יקח החבר אוכלין ומשקין מע"ה דהחבר יודע שאוכלין ומשקין של ע"ה בחזקת הטומאה ואין ע"ה נאמן על הטהרות אבל בקודש דנאמן ע"ה על טהרת הקודש שוב יש חשש שמא יקח החבר יין ושמן לקודש מע"ה והוא לא ידע שניטמא באהל המת בכלי חרס המוקף צ"פ וכלי ע"ה טמא ואינו חוצץ בפני הטומאה וע"ה מחזיק כליו בטהרה לכן אמרו אין מוקף צ"פ חוצץ בקודש. ומה"ט דלא מהני צ"פ שוב לא מהני להציל האוכלין של קודש לחצוץ בפני הטומאה בין בית לעלי' דכל עיקר דכלי חרס חוצץ בארובה שבין הבית לעלי' הוא דמיון דברים אשר הם בכלי חרס מוקף צ"פ כמבואר בפה"מ להרמב"ם במס' אהלות (פ"ה מ"ב) ע"ש ושי' הר"ש דכלי חרס של חבר המוקף צ"פ מציל בכלי שטף והרמב"ם בהט"מ (כ"ג ה"א) כ' דכלי חרס של חבר דינו כשל ע"ה דאינו מציל על כלי שטף במוקף צ"פ ועיין פ' חומר בקודש (כ"ב:). ובהכי ארוחנא ליישב דבר התמוה לרבים בפ' מי שהחשיך (קנ"ז.) ומעשה בימי אביו של ר' צדוק ואבא שאול ב"ב שפקקו את המאור בטפיח וקשרו המקידה בגמי לידע אם יש בגיגית פותח טפח ואינו מובן כיון שסתמו המאור למה הוצרכו למדידה ולהנ"ל א"ש דהא ר' צדוק כהן הי' כתוס' מס' סוכה (כ"ו:) והוא הי' בפני הבית כדאית' בפ' הנזקין (נו) וממילא אביו של ר' צדוק ע"כ הי' בפני הבית ויתכן דמתחילה פקקו המאור להציל אוכלין ומשקין של תרומה דבזה כ"ח חוצץ ואח"כ מדדו לדעת אם יש פותח טפח דאז נטמאו האוכלין והמשקין של קודש דאין כלי חרס המוקף צ"פ אפי' של חבר מציל בכלי שטף וממילא שאינו מציל בין בית לבית על האוכלין ומשקין של קודש ודו"ק:

ד בתשו' שו"מ מה"ד ח"ב (רי"ט) הק' דבחנוכה הדין דמותר השמן מותר והט"ז הביא סמוכין לזה מגמ' סנהדרין (מ"ז.) דמה דלא חזי לי' לא תפוס לי' בהזמנה וה"ה לרבא במעשה והא במס' מנחות (ס"ו:) אי' טעמא דר' עקיבא דמחייב במעשרות משום שלא נתנו מעות אלא לצורך להם ואנן לא קי"ל הכי כמבואר ברמב"ם ה' תו"מ (פ"ז הי"ב) ע"ש וסיים בצע"ג ולענ"ד לק"מ דשאני חנוכה או מת או סוכה דאין בו קדושה רק מחמת

דאיתקצי למצו' ומה דלא חזי לא איתקצי והרי אפי' בקדושת הגוף אין כלי שרת מקדש רק השיעור וכן בקטורת אין בה רק קדושת דמים דצורתו כל השנה ועיין תוס' מס' שבועות (י.) אבל לענין קדושת דמים הנלקח ממעות הקדש כגון בשלשה סאין הנלקח עבור הקרבת העומר נהי דאין צורך העומר אלא עשרון אחד מיהא עכ"פ קדושת דמים חל על כל השלשה סאין שהרי קנו אותם ממעות הקדש ומה"ט גם מותר הקטורת בעי פדיון כדאי' במס' שבועות שם דנהי דאין בה קדושת הגוף עכ"פ לא נפיק מקדושת דמים והא דרע"ק מחייב במעשרות היינו טעמא כדמפרש בגמ' מנחות שם דרע"ק ס"ל נהי דנתנו מעות הקדש וקנו שלשה סאין מיהא כיון דאין צורך עומר אלא עשרון אחד ע"כ לא נתנו המעות רק עבור העשרון הא' הנצרך לעומר והמותר מן העשרון לא קנו כלל ומעיקרא חולין היא ואין זה דומה לקטורת דהתם כל הקטורת שקנו הוא מכלל שיעור שבאה הפקודה עלינו לקנות סממנין במשקל הזה וגם הקטורת חזי לשנה הבאה ע"י פדיון וגם שהרי מתחילה הכל ראוי והי' ביד הכהן שיקח את המותר ויעשה מהן קטורת ומה שלקח לקטורת ביד הכהן לעשות שירים מותר הקטורת אבל העומר הבא מג' סאין הי' לוקחין המנופה ביותר ורק עשרון אחד הוא המובחר ולכן ס"ל לרע"ק שבאמת לא קנו לצורך העומר אלא עשרון המובחר ולא נתנו המעות אלא לצורך להם אבל הת"ק ס"ל שהגזבר קנה כל השלשה סאין לצורך העומר והמעות שנתן היא הדמים עבור כל השלשה סאין נמצא דהמותר מן הג' סאין אע"ג דלא חזי ולא חייל עלייהו קדושת הגוף ולא משום הוקצה למצו' מיהא קדושת הדמים יש בהם ולהכי מירוח הקדש הוא ופטור מן המעשר ודו"ק

סימן סז

ב"ה. (א) הרמב"ם ה' נזירות (פ"ז ה"ב) כ' ואלו טומאות מן המת שהנזיר מגלח עליהן כו' ועל השדרה כו' ועל הגלגולת כו' וכ' הכ"מ ודע שבגמ' נזיר (נ"ב.) איבעיא לן שדרה וגלגולת תנן או דילמא או שדרה או גלגולת ולא איפשטא ויש לתמוה למה רבינו מני להו בתרתי והנ"ל עפ"י מ"ש התוס' שם ד"ה איבעיא כו' וה"ה דאמתני' דאהלות (פ"ב) נמי מבעיא לי' וכן משמע בסמוך דמייתי אמתניתין דאהלות למיפשט בעיין ע"ש ובירושלמי מס' סנהדרין (פ"א ה"ב) איתי תניי תני אין מעברין מפני הטומאה ר' יוסי אומר מעברין שכן מצינו בחזקי' שעיבר מפני הטומאה שנא' כי מרבית העם כו' ואתי' כיי דמר ר' סימון בר זביד גלגלתא של ארונה היבוסי מצאו תחת המזבח וכ' הפ"מ ואתי' האי דאמר מפני הטומאה עיברה כהאי דא"ר סימון כו' ע"ש והתוס' במס' סנהדרין (י"ב.) הביאו את

הירושלמי ע"ש והמ"ל ה' בה"ב (פ"א הי"ב) כ' על הירושלמי ופשטן של דברים נראה שהגלגולת היתה טמונה תחת המזבח כו' שהיתה טומאה רצוצה דקי"ל בוקעת ועולה כו' ע"ש ע"כ מבואר מזה דהירושלמי פשיט לי' דגלגולת לחודא מטמא באהל וידוע דרך הרמב"ם להורות הלכה כשי' הירושלמי היכי דבגמ' בבלי מספקא לי'. איברא דקשה לי דהא מרי' דשמעתא דאמר מעברין מפני הטומאה שכן מצינו בחזקי' שעיבר מפני הטומאה ר' יוסי הוא וא"כ איך אמרו בירושלמי דאתי' כר' סימון בר זביד גלגלתא של ארונה היבוסי מצאו תחת המזבח דקי"ל בוקעת ועולה הא בפ' העור והרוטב (קכ"ה:) מקשה הגמ' ותהוי כטומאה טמונה בוקעת ועולה ומשני קסבר ר' יוסי טומאה טמונה אינה בוקעת ועולה ע"ש. ובפ' חלון (ע"ט.) כתבו התוס' ד"ה ה"ה כסתם עפר וביטלו וא"ת והא ר' יוסי קסבר טומאה טמונה אינה בוקעת כו' ואומר ר"י דמ"מ מהני הביטול שלא יבוא טומאה לכלים שבצדו ע"ש ובמזבח ע"כ ביטלו העפר שמלאוהו כש"ס זבחים (נ"ח:) מזבח אדמה כתיב שיהי' מחובר באדמה א"כ לר' יוסי כי נמי מצאו טומאה טמונה תחת המזבח טהורים הי' דלר' יוסי טומאה טמונה אינה בוקעת ועולה ואפי' מן הצדדים אינו מביא את הטומאה כיון שביטלו העפר שמלאוהו מן הצד נמי טהור. ובפ' חלון שם כ' התוס' והא דאמר ר' יוסי בפ' הישן (כא.) במקומו הי' עומד וממלא מפני קבר התהום היינו דוקא בקבר דכתיב בקרא או בקבר שהמאהיל על הקבר טמא אבל בעלמא קסבר ר' יוסי דאינו בוקעת וטהור. ודברי התוס' סתומים שלא כתבו לבאר החילוק בין טומאת התהום דמקרי קבר ומ"ש בית שיש בו מת ומלאוהו עפר וביטלו דלא מקרי קבר וטהור ואין לומר דמסתבר להו להתוס' דלא חשיב קבר אלא היכי דמתכוין לקבור המת והניחו במקום ע"ד לקברו אבל היכי שהי' מונח המת מעצמו והבית לא הי' מיוחד לקבר ומלאוהו עפר וביטלו לא חשיב קבר דז"א דהא אמרו בגמ' פ' כיצד צולין (פא:) איזו טומאת התהום כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם כו' מצאו טמון בתבן ובעפר ה"ז טומאת התהום ופרש"י ד"ה טמון כו' שמא גל אבנים או עפר נפל עליו ולא הכירו בו בני אדם מעולם ע"ש מבואר מזה דאפי' שלא בכונה חשיב קבר ור' יוסי דחייש לקבר התהום וס"ל דמטמא באוהל ממילא גם בבית שיש בו מת ומלאוהו עפר מכ"ש דחשיב קבר ואמאי כ' התוס' דלר' יוסי טהור היא. והנכון בעיני לבאר כונת התוס' עפ"י מה דמבואר בכ"ד בגמ' דסתם קבר יש בו טפח על טפח ולשי' התוס' הא דאמרו בגמ' רוב ארונות יש בהם פותח טפח אות' הקברים הי' פתוחים מן הצד ואם אין ביציאתו פותח טפח מקרי קבר סתום ומטמא באוהל דמרבה לה מדכתיב או בקבר מיהא דוקא היכי שיש בו טפח על טפח אך אז מקרי קבר סתום ומטמא כל סביביו הצדדין אבל באין בו טפח על

טפח זה לא מקרי קבר סתום רק חשיב טומאה רצוצה ודברים אלו מבוארין היטב במס' אהלות (פ"ז) ובתוס' מס' נזיר (נג:) בד"ה סתום ובד"ה דאמר כו' ע"ש וברמב"ם הט"מ (פ"ז ה"ד) וע"ש בכ"מ ועפי"ז כ' התוס' לחלק דבטומאת התהום חייש ר' יוסי דאולי יש בו טפח על טפח ומטמא באוהל אפי' לר' יוסי דכתיב בקרא או בקבר אבל בית שמלאוהו עפר וכן במזבח שמלאוהו אדמה בלי שום שיור חלל כמבואר במ"ל הלכות בה"ב שם דאם הניחו חלל טפח מיפסל ע"ש א"כ אין זה קבר רק טומאה רצוצה ובזה ס"ל לר' יוסי דטומאה טמונה אינ' בוקעת ועולה ואם ביטל העפר גם מן הצדדים טהור וא"כ הקל"ד דלא יתכן דר' יוסי דס"ל דחזקי' עיבר מפני הטומאה אתי' כר' סימון בר זביד דנטמאו מחמת גלגלתא של ארונה הנמצא טמון תחת המזבח:

אמנם התוס' במס' ב"ב (ק':) כ' בד"ה ורומן כו' שהקשו שם גבי מגדל שיש בו פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח ר' יוסי מטהר לפי שיכול להוציא לחצאין ואמאי לא אמר טומאה בוקעת ועולה ותי' דבכלים אין דין קבר להיות בוקע ועולה דאין מבטל' והרש"ל בח"ש ציין בא"ד בוקע ועולה דאין מבטל' פי' להיות שם קבר ולא חשיב קבר סתום משא"כ בבית וביב שהם מחוברין שם קבר עלייהו ע"ש ולפי"ז גלגולתא של ארונה אף שהי' טמון תחת המזבח שמלאוהו אדמה ובטלו אפ"ה בוקע ועולה:

ב אך אכתי קשה הא המזבח הי' מגולה תחת הרקיע בלי שום מכסה כמ"ש הרמב"ם בפה"מ מס' אבות (פ"ה) וכ"כ כל המפרשים א"כ ל"ש טומאת אהל במזבח ונהי דהכהנים בעבודתן יכולין להאהיל בגופן מיהא הזר לא קרב לגבי המזבח וא"כ מן הנמנע שנטמאו רוב הקהל בטומאה הטמון תחת המזבח ובגמ' הביא הכתוב כי מרבית העם כו' ודא קושיא רבתא. והנכון בעיני מה שיש לקיים דברי המ"ל דכיון דהר הבית הי' מקורה כדאי' בירושלמי מס' תענית (פ"ג ה"ט) וכיון שמצאו גלגלתא של ארונה נטמא מרבית העם בטומאת אהל משום סוף טומאה לצאת. אך לפי"ז הקל"ד דלא יתכן לאוקמי ר' יוסי כר' סימון שנטמאו מחמת גלגלת של ארונה דאכתי קשה הא לא הי' מכסה על המזבח וזר לא קרב אל המזבח להאהיל ע"ג הקבר ואי משום סוף טומאה לצאת הא ר' יוסי לא ס"ל סוף טומאה לצאת כדאי' בפ' העור והרוטב (קכ"ה.) דר' יוסי ס"ל טומאה בבית טהור משום שיכול להוציאה לחצאין או לשורפה במקומה ע"ש. והנ"ל בזה עפ"י מה שפירש"י שם דאפי' רבנן דס"ל סוף טומאה לצאת מיהא זה רק מדרבנן ותמוה לרבים דבמס' ביצה (ל"ז.) גבי המת בבית מוכח בגמ' שם דהוי מה"ת ע"ש. ולענ"ד לק"מ דשאני התם גבי המת בבית דמיירי במת שלם דמ"ע לקברו וחוב על הקרובים במ"ע כי קבור תקברנו א"כ ע"כ סוף הטומאה לצאת אכן בפ' העור והרוטב דמיירי בכזית מן המת

כמ"ש התוס' שם ד"ה יכול כו' ע"ש דאינו מחויב לקברו כמ"ש המ"ל בה' אבל (פי"ד) ע"ש שהביא הירושלמי תקברנו אינו נעשה מת מצוה עד שיהי' ראשו ורובו ע"ש וכן מצינו במס' נזיר יגלחנו כו' (מ"ב.) ושם (מ"ד.) לאביו כו' ע"ש, ובזה י"ל כשי' רש"י ז"ל דאפי' לרבנן דס"ל סוף טומאה לצאת זה רק מדרבנן כיון דמה"ת אינו מחויב להוציאו אמנם זה רק בטומאת כזית מן המת בבית בעלמא אבל בכזית מן המת הנמצא בעזרה דאית בו מ"ע וישלחו ואפי' למ"ד כלי חרס טמא לא בעי שילוח לפי שאין לו טהרה במקוה במת כ"ע מודו דבעי שילוח הואיל ויש במינו טהרה כמ"ש התוס' פ' המפלת (כ"ח:) ד"ה פרט ע"ש וקי"ל כר' עקיבא דכל מקום שחייב על זדונו כרת מוציאין אותו משם כש"ס עירובין (ק"ד:) א"כ כזית מן המת הוי כמת שלם דע"כ סוף הטומאה לצאת מה"ת ואפי' לר' יוסי דס"ל טומאה בבית טהור ולא סוף טומאה לצאת זה רק בטומאה בבית דיכול להוציאו לחצאין אבל בטומאה בעזרה ע"כ סוף הטומאה לצאת דאינו יכול להוציאו לחצאין דאסור להשהות את הטומאה בעזרה. אך אי נימא דס"ל כר' יהודה שהויי טומאה עדיף ונוח לשהות את הטומאה ושלא להרבות בטומאה כש"ס עירובין שם א"כ שפיר יכול להוציאו לחצאין והכי עדיף טפי דאם יוציאו שלם אפי' אם יוציא בפשוטי כלי עץ יהי' הכהן המוציא טמא בטומאת המת ע"י טומאת משא ואם יוציאו לחצאין לא יהי' בזה טומאת גברא אכן זה נכון בכזית מן המת דפחות מכזית בשר המת אינו מטמא במשא אבל בגלגולת ל"ש לומר שיכול להוציאו לחצאין כיון דאסור להשהות את הטומאה ובזה ל"ש לומר דעדיף להשהות הטומאה ולא להרבות דז"א דהרי עצם כשעורה מטמא במגע ומשא א"כ אפי' יוציאו לחצאין נטמא הכהן המוציאו בטומאת משא וע"כ דמחויב להוציאו שלם בפעם אחת ולא לשהות את הטומאה וא"כ ע"כ סוף הטומאה לצאת. אך ז"א דאכתי י"ל דעדיף טפי להוציאו לחצאין דאם יוציאו שלם ירבה בטומאה ע"י טומא' אהל ומפיש בטומאה דהגלגולת כשהוא שלם מטמא באהל וכנ"ל ואם יוציאו לחצאין אינו מטמא בטומאת אהל אך ז"א דאם יוציאו לחצאין א"כ הרי מרבה בטומאת הלוכו שנטמא גופו בפעם הראשון שהוציא וחוזר והולך להוציא הנשאר ואפושי טומאה בטומאת גברי חמיר מאפושי טומאה בכלים כש"ס מס' נגעים (פי"ד מ"ט) ובירושלמי סוף מס' עירובין ע"ש מיהא אכתי י"ל דבידו להוציא לחצאין בפעם אחת ולא ירבה לא בטומאת הגוף בהילוכו ולא בטומאת אוהל ונוח להשהות ולא להרבות אכן זה נכון אי אמרינן אין מאהיל וחוזר ומאהיל אבל ר' יוסי דס"ל יש מאהיל וחוזר ומאהיל כש"ס חולין (קכ"ה:) וכן מבואר בתוספתא הובא בר"ש מס' אהלות (פ"ג מ"א) דטומאה חלוקה האוהל מצרפן וכסת"מ במס' אהלו' שם ע"ש א"כ אפי' יוציאו

לחצאין אפ"ה כיון שהוציאו בפעם אחת היא מטמא באוהל וא"כ עדיף טפי להוציאו שלם שלא להשהות את הטומאה בעזרה וא"כ אפי' לר' יוסי ע"כ סוף הטומאה לצאת מן העזרה מה"ת הוא ושפיר קאמר הירושלמי דר' יוסי דס"ל מעברין מפני הטומאה שכן מצינו בחזקי' מ"י שעיבר מפני הטומאה שנא' כי מרבית העם כו' אתי' כר' סימון בר זביד דאמר גלגלתא של ארונה מצאו תחת המזבח ודו"ק:

סימן סח

ב"ה. בתשו' נוב"ת חלק או"ח סימן (מ"ז) הביא מה שנשאל אי בדיר בעינן דירת שומר ומה דינו של טיהר גארטען וע"ז השיב שלא מצא בשום אחד מהפוסקים הראשונים שהזכיר בדיר וסהר דבעינן שידור שם שומר רק בדברי רבינו יהונתן כו' ומה מועיל דירת השומר כיון שכל עיקר דירת השומר הוא בשביל דירת הבהמות ומ"ש מבורגנין שבשדות שאעפ"י שהשומר דר בתוכו לא מהני כיון שאינו עשוי לדור אלא למשמר ע"ש. ולענ"ד דבריו מופלאים מ"ש שלא מצא שום פוסק שהזכיר בדיר דבעינן שידור שם שומר נעלם ממנו לשעה פרש"י עירובין (יט:) ד"ה דיר כו' שהרועה דר שם בלילה ומה שהק' מ"ש מבורגנין במח"כ אישתמיט ממנו לשעה מ"ש התוס' מס' עירובין (כ"ג.) ד"ה ובלבד כו' ולרש"י כו' לפי שתשמישתן רב יותר כו' ע"ש ולענין הטיהר גארטין שכ' שאין אדם דר עם חיות לפענ"ד נראה להיפך אדרבא הא עדיפא שהרי דיר של בהמות הדיר עשוי לצורך הבהמות ולצרכם נכנס השומר ועי"ז הרפת בקר חייב במזוזה אכן הטיהר גארטען עיקרו לא נעשה לצורך החיות אלא כל תכלית קיבוץ החיות וגידולם שמה הוא רק לתענוג בני האדם לראותן וזה הוי כאבורנקי שנעשה הגן לטיול והוסיפו בגן הזה קיבוץ חיות שונות כדי לשמח לב אנשים הבאים שמה להתענג בהם, ומ"ש שאין אדם דר עם נחש ז"א החיות המה מוסגרים בכלוב ואין ביכולתם להזיק וממילא אינם מבטלין הדירה הנעשה שמה ודו"ק:

סימן סט

שוי"ר להאברך החריף וכו':

מכתבו עם ח"ת קבלתי ואשר אמר עם הספר להקשות בפ' הזורק (ע"ז:) גבי עובדא דש"מ דא"ל לקנינהו ניהלה להאי דוכתא דיתב בה גיטא כו' והקשו התוס' הא רבא ס"ל דבמתנה מבעלה אין הבעל אוכל פירות ותירצו דמיירי בשאלה והקשה לשי' הרא"ש דס"ל דטבעת שאולה אי יהיב לי' ע"ד שיקדש אשה אפי' אמר בהדי' בתורת שאלה אנן

סהדי דאי לא מהני בשאלה יהי' במתנה א"כ ה"נ שהרי הבעל רצה לפוטרה מיבום נימא דאומדנא הוא דאי לא מהני שאלה יהי' במתנה. יפה הקשה ונ"ל לתרץ עפ"י מ"ש התוס' כתובות (נ"ה:) ד"ה לחלק בין אומדנא להחזיק ובין אומדנא להוציא ע"ש וכ' התוס' במס' ב"מ (ק"ג.) ד"ה פרדיס' כו' שהשואל אף דסופו להחזיר מקרי מוחזק במטלטלין אבל בקרקע דאינו יכול לשומטה לא הוי מוחזק הואיל וסופו להחזיר. ולפי"ז א"ש דהרא"ש לא קאמר אלא במטלטלין דהוי אומדנא להחזיק מה שביד השואל אבל בקרקע בשאלה לא הוי מוחזק ואי נימא דגמיר ויהיב במתנה הוי אומדנא להוציא. ועוד י"ל דאולי באמת ס"ל דקנין אסור בשבת אפי' בש"מ והוי אומדנא להיפך שלא רצה להקנות בשבת. והנה הביא ק' הרשב"א ז"ל אמאי לא נתן לה הגט ואי דהוי רה"ר מפסיק הי' לו ליתן ע"י שליח להולכה ותי' כמ"ש התוס' דהגט הוי מוקצה ולפי"ז הקשה אמאי לא שויתי' שליח לקבלה שיקבל את הגט והבעל ישאיל לאותו השליח החצר כמו שעשה לאשתו כן יעשה לשליח וכבר קדמו רבנן בזה ולענ"ד לק"מ דודאי אליבא דאמת דקי"ל גיטה וחצרה באין כאחד מהני ממילא בשליח לקבלה ג"כ מהני כמו באשתו אכן טרם ידע רבא מהך סברא דגיטה וחצרה באין כאחד א"כ מוכרחין אנו לומר להקנות ראשונה המקום להשליח ואח"כ יזכה ע"י חצרו את הגט וזה הוי חצרה הבאה לאחר מכאן כמ"ש התוס' גיטין (כ"ד.) ד"ה חצרה כו' שנותנו הבעל בחצר של עצמו ומכרו לאחרים והיא קנאתו מאותו אחר וה"נ רגע טרם שיזכה בגט דין השליח הוא כאיש אחר וכאלו מכרו לאחרים ואח"כ בעת הקנין שזוכה בגט עומד השליח במקום האשה והוי כאלו קנתה מאותו אחר וזה לא מהני. ובהיותי בזה נ"ל גם אליבא דהלכתא לא מהני בכה"ג דהנה הרשב"א ז"ל בחי' שם כ' ומיהא בעיקר המעשה איכא תימה והא תנן הזורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה ה"ז מגורשת וביתה הא קניא לי' לאכילת פירות ואפ"ה מתגרשת כו' ע"ש והנ"ל עפ"י מ"ש הש"ך בחו"מ סימן (קצ"ח) דאין החצר קונה אלא כשהשכיר מתחילה אבל שניהם כאחד לא והקצ"ח שם כ' שכן מבואר בס' א"ז ושכן כ' בהג"א ע"ש ולפי" א"ש דבמשנה דתנן חצרה דהוי מקודם חצרה והגוף הי' של האשה ואין לבעל אלא פירות ונגד זכות הפירות שיש לבעל מכח אשתו שפיר אמרינן גיטה וחצרה באין כאחד דמיד שמתגרשת שוב אין לבעל זכות בפירות משא"כ בחצר של הבעל אי אפשר לומר גיטה וחצרה באין כאחד כמ"ש הש"ך ואין לזה תקנה רק דנימא דמקודם יחול הקנין על החצר שיהי' שאול להאשה ואח"כ תזכה האשה בגט ע"י החצר השאול לה וע"ז שפיר הקשה מה שקנתה אשה קנתה בעלה כיון דכל עיקר אין זכות להאשה רק קנין פירות דשאלה לא הוי קנין הגוף רק קנין פירות ובשאלה הפירות להבעל א"כ אין לאשה שום זכות בחצר טרם

שזכתה בגט ובכה"ג דלא הי' להזוכה שום זכות בהחצר לא מצי לזכות במה שבתוכו דבזה לא אמרינן גיטה וחצרה באין כאחד כמ"ש הש"ך כנ"ל וע"ז חדית לן רבא כיון דמה שיש לבעל הפירות הוי רק מכח שהיא אשתו והחצר שאול לאשתו בכה"ג ש"א גיטה וחצרה באין כאחד. והא תינח כשהשאיל להאשה דאפשר לומר דבראשונה חל הקנין שאלה ואעפי"כ לא הוי כטלי גיטך מע"ג קרקע כיון דיש לבעל פירות בנכסי אשתו הוי כבא מכח ומרשות הבעל לרשות האשה כמ"ש התוס' שם אכן אם ישאיל החצר להשליח ממ"נ אינה מתגרשת דגיטה וחצר' בפ"א ל"מ כמ"ש הש"ך כנ"ל ואי נימא דחל קנין השאל' בראשונה א"כ יד הבעל מסולק מן החצר ושוב לא מהני מה שיהי' השואל שליח לקבלה דהוי חצרה הבאה לאחר מכאן. ולפי"ז נראה בעיני דלא הי' אפשר במתנה דאדרבא כיון דרבא ס"ל במתנה מבעלה אין לבעלה פירות וכיון דבכה"ג לא אמרינן גיטה וחצרה באין כאחד כמ"ש הש"ך כנ"ל א"כ לא מהני רק שיהי' חל הקנין של המתנה בראשונה וכיון דאין לבעל פירות א"כ יד הבעל מסולקת מכל ושוב כשתזכה בגט אינה מתגרשת בו דהוי כטלי גיטך מע"ג קרקע כיון דלא בא לרשותה מכח זכות הבעל ולכן לא הי' אפשר רק בשאלה דבזה אמרינן דזכתה האשה בגוף הקרקע בחצר בתורת שאלה ואח"כ היא זוכה בגט וזה מהני דהוי ממש כדין חצרה דתנן במשנה דמהני דבכה"ג דיש לבעל פירות והגוף שלה שפיר אמרינן גיטה וחצרה באין כאחד כיון דהגוף מחצר קנוי לה מקודם וזכות הפירות לבעל הוא רק מכח שהיא אשתו וכיון דיש לבעל זכות פירות הוי כבא מרשות הבעל לרשותה וכאלו נתנו מידו לידה ודו"ק.

והנני מברכו שיצליח בתורה ויזכה ללמוד תורה בהרחבה כנפש הכותב וחותם באהבה:
אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן ע

הרשב"א והר"ן ז"ל במס' קדושין (ל"ח.) כ' להוכיח מדאיצטריך הלכה דספק ערלה בחוץ לארץ מותר שמעינן מזה דכל הספקות ואפי' בספק הלכה למשה מסיני ג"כ אסור מה"ת וכן היא שי' הרמב"ן בס' המצות ע"ש ובס' שב שמעתא (א' ב') כ' שאין זה הוכחה דאיצטריך הלכה דספק ערלה בחוץ לארץ מותר אפי' היכי דהספק על הנטיע' אם עברו עלי' שלש שנים דה"א נוקי אחזקת' דעדיין אינ' בת שלש שנים ע"ש:

לענ"ד לא צדקו דבריו בזה כיון דאנו דנין על הפרי וקי"ל כרבנן דסמדר מותר דכל זמן שלא הגיע לשיעור פול לא חשיב פרי כדאי' בפ' כיצד מברכין (ל"ו:) ע"ש וברמב"ם ה' מעשר שני ונ"ר (פ"ט הי"ג) א"כ אדרבא אמרינן דפרי זו בחזקת היתר לאכילה קיים

ומעולם לא היתה בכלל איסור ערלה. וסברא זו מבוארת בתוס' מס' בכורות (כ':) ד"ה חלב כו' ע"ש שכתבו דלהכי לא אמרינן העמד בהמה בחזקת שלא ילדה שאדרבא העמד הולד בחזקת שאינו קדוש בבכורה שהוא חולין במעי אמו ע"ש ולשון שאדרבא שכ' התוס' משמע דהך חזקה עדיפא אף דהוי לקולא כמ"ש התו"י במס' קדושין (ע"ט.) וה"ט משום דאנו דנין על הולד אם הוא קדוש בבכורה או לא אזלינן טפי בתר חזקה דגופה ושי' רש"י במס' קדושין (ס"ו.) דחזקת האם לא מהני להבת אלא היכ' דהאם באה לפני הב"ד להתירה ואפי' לשי' התוס' שם דלא נחתו לחלק בזה נראה דמסתבר להו כיון דעכ"פ אפשר לדון על האם ומהני החזקה לגבי האם ממיל' מהני נמי החזקה לגבי הבן משא"כ גבי ספק בכור דאין שום נ"מ בגופה של הבהמה אם ילדה כבר פעם אחת או לא וכן לענין ערלה אין שום נ"מ לדון על גוף הנטיעה אם היא בת שלש שנים או לא כיון דאפי' תוך ג' שנים גוף הזמורות מותרין כש"ס מס' ערלה (פ"א מ"ט) ע"ש וכל שאין שום אופן לדון על גוף הנטיעה לכ"ע לא מהני חזקת הנטיעה לגבי הפרי ותו דהחזקה שלא ילדה עשוי' להשתנות ורוב מתעברות ויולדות וכן לענין ערלה הנטיע' עשוי' לגדל מאלי' וע"כ יעברו עלי' שלש שנים ועיין תוס' יבמות (ס"ח.) ד"ה רישא כו' ועיין תשו' מוהרי"ט (ח"א י"א) משא"כ הך חזקה שהולד במעי אמו אינו קדוש לא ישתנה לעולם וכן החזקה של הפרי דקיים בחזקת היתר לאכילה הוי חזקה שאינו משתנה כיון דאמרינן דמעולם לא היתה ולא תהי' בכלל איסור ערלה ובתשו' הארכתי בעזה"י ודו"ק:

סימן עא

בתשו' בית יעקב סימן (קל) כ' דכהן אסור לכנוס לעשות רפואה לגוסס ע"ש ולענ"ד אינו כן חדא שהתוס' כתבו להלכה דכהן אינו מוזהר על הגוסס כמבואר בדבריהם מס' נזיר (מג:) בתוס' ד"ה ולמ"ד כו' ומהכא שמעינן דכהן אינו מוזהר על הגוסס כו' ע"ש והתוס' שם (ד:) ד"ה דלמא גוססין שוינהו כתבו לאו דוקא גוסס כי נזיר אסור ליגע לגוסס ע"ש ולכאורה דברי התוס' סותרין אהדדי ולענ"ד י"ל עפ"י מה דמבואר מדברי התוס' מס' יבמות (ל"ו:) ד"ה הא כו' דאף דרוב גוססין למיתה מיהא מיעוט המצוי חיים ולהכי אין מעידין על הגוסס ע"ש ובפ' האשה בתרא (ק"כ:) ד"ה למימרא כו' כיון שהוא גוסס ע"י אדם לא חיי כו' וה"ה נמי דמגוייד מיית לאלתר כו' ע"ש ולפי"ז א"ש דבפ"ק דנזיר דבעי למילף דשמשון איטמ' למתים מדכתיב ויך מהם שלשים איש והדר ויקח את חליצותם וע"ז מקשה הגמ' ודלמא גוססין שוינהו נמצא דהנך שלשים איש גוססין ע"י אדם שהכה שמשון אותם מכת מות וגוסס ע"י אדם לא חיי כלל ומיית לאלתר ובזה שפיר י"ל דכ"ע

מודו דהכהן מוזהר ולהכי כ' התוס' לאו דוקא גוסס אלא כלומר קרוב לגוססין. ועוד כיון שכ' התוס' במס' נדה (מ"ד:) דאף דרוב גוססין למיתה מחללין עליו את השבת מכ"ש בטומאת הכהן שיש להקל ואין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב ובתשו' הנ"ל סימן (נט) הק' על התוס' נדה מהא דאי' במס' יומא (פ"ד:) דוקא פרשו כולהו אבל מקצתן אזלינן בתר רובא ע"ש לענ"ד לק"מ דהא מבואר שם בפרש"י הטעם הואיל ולא איתחזיק ישראל אבל בגוסס דאיתחזיק ישראל בחזקת החיים ומיעוט המצוי' שיחי' וסמוך מיעוט לחזקת החיים והוי פלגא ופלגא בכה"ג פשיט' דאין הולכין בפ"נ אחר הרוב והכהן יכול לכנוס ולעשות לו רפואה וז"ב בעזה"י:

סימן עב

ב"ה. להלכות תפילין

בתשו' יד אלי' כ' דחציצה אינה מעכבת ברצועות של תפילין והביא ראיה ממ"ש הרמב"ם בה' כלי המקדש (פ"י) והרמב"ן על התורה שכה"ג הי' מניח תש"ר והי' הרצועות על המצנפת ע"ש ולענ"ד אין ראי' זו מכריח דשאני התם דהמצנפת היא מבגדי הכהונה לכבוד ולתפארת וקי"ל דכל לנאותו אינו חוצץ כש"ס סוכה (לו.) ומצו' שבגופו אינו חוצץ כש"ס זבחים (יט.) ע"ש ועוד נ"ל עפ"י מ"ש התוס' זבחים (פ"ז:) ד"ה כלי שרת כו' הלכך נראה פי' ר"ת שפי' דמעיקרא ס"ד דר' יוחנן דקבעי מיני' אם העלה פסולין לגבי מזבח בכלי שרת ומפסיק הכלי שרת וקמבעיא לי' נהי דאין לומר דלא ירדו מטעם דאויר מזבח כמזבח דמי שהרי תחתית הכלי מפסיק שמא מתוך קדושתו לא הוי חציצה כו' ע"ש ובפ"ק דמס' זבחים (יג.) מה להלן בכהן כשר ובכלי שרת ופי' רש"י בכלי שרת בגדי כהונה א"כ אין ראי' מהא דמצנפת אינו חוצץ די"ל דשאני מצנפת דחשיב כלי שרת ומתוך קדושתו אינו חוצץ. איברא דיש להתעורר על סברא זו מהא דאי' במס' יומא (נא.) הניח מזרק בתוך מזרק וקיבל בו את הדם מאי אי אמרינן מין במינו אינו חוצץ כו' ע"ש וקשה בלא"ה תיפוק לי' דכלי שרת מתוך קדושתו אינו חוצץ אכן הדבר נכון דש"ה דמזרק בתוך מזרק אין בו צורך כלל ומבעיא לי' שמא אינו מקדש כלל אבל בהעלה פסולין לגבי המזבח בכלי שרת שמתחילה הכלי שרת מקדש ומעלהו ע"ג המזבח בכלי שרת וכן לענין בגדי כהונה שהמצנפת היא מוכרח לכה"ג בזה שפיר י"ל מתוך קדושתו אינו חוצץ ודו"ק:

סימן עג

נשאלתי משני בע"ד באחד שקרא לחברו לחצרו והראה לו עד כאן גבולי באורך וברוחב ויש בזה כך וכך מדות ומכר לו החצר בעד סכום ידוע ואח"כ מדדו החצר ונחסר מן המדה שאמר המוכר והקונה רוצה לנכות מהמעות כפי המדה והמוכר טוען שהראה לו החצר וכבר הי' ניכר החצר להקונה והמדה לא אמר אלא דרך אומדנא והקנין הי' עבור החצר כמו שהוא הן חסר הן יתיר:

תשובה. בש"ס ב"ב ובש"ע חו"מ סימן (רי"ח) מבואר היכי דאמר להלוקח בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל מנכה לו מן הדמים מיהא בנ"ד י"ל כיון דהראה להלוקח את החצר סבר וקיבל ודין זה דומה למה דמבואר בש"ע שם (סט"ו) מכר לו בית כור ואמר לו בסימנים ובמצרים פיחת שתות כו' ולא עוד בנ"ד עדיף טפי כיון דהלוקח הי' מכיר את החצר ודין זה דומה למה דמבואר שם (סט"ז) המוכר לחברו שדה שהלוקח יודע אותה ואת מצרי' וכבר הורגל בה אפי' אמר לו מידתה ק"ק ונמצא ק"ן הגיעו שהרי ידעה וקיבלה אולם ז"א דהא כ' התוס' מנחות (סט.) ד"ה הא כו' דאמאי אמרינן פיחת כ"ש ינכה משמע דהמקח קיים הא אמר רבא כל דבר שבמדה ובמשקל אפי' פחות מכדי אונאה חוזר וניחא להו דמיירי ביודע ומכיר בשדה שהוא מוכר לו ע"ש הרי דדין זה דמנכה לו מן הדמים מיירי אף במכירה ולכאורה דברי התוס' תמוהין מהא דאי' במס' ב"ב (קו:) ה"מ היכי דלא קים לי' בגוי' אבל היכי דקים לי' בגוי' סבר וקיבל אכן הדבר נכון היטב עפ"י פי' רשב"ם שם במס' ב"ב ד"ה א"ל כו' שהרי גם הוא הי' יודע שאין בשדה אלא חמיסר וכ"כ הב"ח דמשמע דהרמ"ה מיירי ביודע מידתה ע"ש. ולפי"ז בנ"ד שהקונה לא ידע מידת החצר ל"ש לומר הגיעו דסבר וקיבל. ועוד יש להעיר דאפשר להצדיק המוכר דא"ל דדוקא היכי שיש להמוכר עוד שדה והמוכר רוצה לחלוק כאשר מכר לו השדה בסימנים והלוקח טוען שישלים לו המדה או ינכה לו מן הדמים וכפי' הרשב"ם שם להדיא ע"ש משא"כ בנ"ד שאין להמוכר יותר ורק אשר הי' לו כן מכר לו ואם כדברי הלוקח לא הי' לו לקנות החצר רק לקנות כל מדה לכן נלענ"ד דודאי זה טענת הלוקח בדין שלא הי' ידוע לו ומ"מ הוי כמוכר לו בסימניו דפחות משתות הגיעו ויתר משתות ינכה לו מן הדמים ודו"ק.

הנלענ"ד כתבתי. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן עד

ב"ה. חיים ושלום וכט"ס להרב החריף המופלג היחסן מ' אברהם מרדכי נ"י מו"צ דק"ק מקולניץ יע"א:

מכתבו עם ח"ת בענין מכירת שטרות קבלתי ואשר הביא לי מה שהקשה נכדי החריף מ' נחום ראובן שי' במה דחדית לן התוס' כתובות (יט.) ד"ה וכגון כו' דמכירת שטרות דרבנן להכי המוכר שט"ח לחברו וחזר ומחלו מחול אבל בשיעבודא דאו' אינו יכול למחול ולפי מה שכ' הש"ך בחו"מ סימן (ס"ו סק"ח) דהיכי דבטל הקנין מחויב להחזיר המעות והוי מלוה א"כ גם במוכר שט"ח איכא שיעבודא דאו' ויפה הקשה וכ"ת תירץ ע"ז עפ"י מ"ש הש"ך בסימן (פ"ו ס"ק י"א) וז"ל הגע עצמך ראובן שהי' חייב לשמעון מנה ומכר לו בדמי חובו שטר שיש לו על לוי מסך מאתים וכי אינו יכול ראובן למחול אח"כ אותו השטר שמכר לשמעון ואין להתעקש ולומר דכיון שימחול לו לא יקבל זה דמי חובו לא יצא ראובן ידי חובתו בזה ואינו יכול למחול כו' מה בכך סוף סוף כו' ושוב אין לשמעון שום חיוב על ראובן מכח שיעבודא דר' נתן כו' ע"ש. ולענ"ד לא העלה ארוכה לזה דודאי השתא דקי"ל דעכ"פ מהני מכירת השטר מדרבנן שפיר אמרינן דראובן אינו חייב כלום להקונה אבל מדאו' דלא מהני הקנין ממילא חייב ראובן המוכר להחזיר הדמים ואיכא שיעבודא דר' נתן. והנ"ל דאדרבא כיון דבטל המקח שוב נעשו הדמים פקדון וכבר האריך בזה בתשו' מחנה אפרים דגדולי הפוסקים ס"ל דאסור להשתמש בהמעות נמצא דל"ש בזה שום חיוב דאפי' למ"ד משעת משיכה חייב באונסין כבר ביארו הפוסקים היינו שאם נאנס אמרינן דמעיקרא חל החיוב אבל כל זמן שלא נאנסו והפקדון הוא בעין ל"ש חיוב על השומר בזה וממילא ל"ש בזה שיעבודא דר' נתן וגם ל"ש בזה לומר דהקונה מחל להמוכר דזה ודאי אינו דכבר השריש לנו המוהרי"ק בתשו' סימן (צ"ד ענף ג') דאין מחילה אלא בדבר שאינו בעין וע' קצה"ח סימן (רמ"א) אבל היכי דנותן לו המעות במזומן והמה בעין ואם אין הקנין מה"ת ממילא לא מהני מחילה בזה מיהא זהו עצם המועיל שאין בזה שיעבודא דר"נ כיון שאין חלות קנין כלל הוי מעות פקדון והשולח יד מקרי גזלן ובודאי לא יגע בהם ואין כאן שום חיוב על המוכר ול"ש בזה שיעבודא דר"נ ודו"ק:

סימן עה

ב"ה. תשובה שכתבתי להמעריך מכתב עתי מחזיקי הדת.

אשר שאלני במס' חגיגה (יד:) שאלו את בן זומא בתולה שעיברה מהו לכה"ג מי חיישינן לדשמואל כו' א"ל דשמואל לא שכיח וע"ז הקשה הא שמואל מדרי בתראה הוא לעומת בן זומא שהי' מן התנאים בימי ר' עקיבא ואיך יאמר הקדמון דברי האחרון אשר לא ראה אותו והשיב דשמואל לא שכיח.

ידע כבודו שהתוס' ב"ק (יט:) ד"ה רב כו' כ' בזה"ל ונראה דבעיא דלעיל לא היתה אלא אי מתני' איירי בצרורות כי אורחא או ע"י שינוי ותו לא והש"ס הוסיף מדעתו רבנן הוא או סומכוס הוא כו' ע"ש וכ"כ התוס' ביותר ביאור בפ' הגוזל קמא (צט.) ד"ה בשליחא כו' ע"ש ובתוס' מס' נדה (לד:) ד"ה כי כו' ע"ש. ובמס' חגיגה הביאור בגמ' שאלו את בן זומא בתולה שעיברה מהו לכהן גדול ותו לא והש"ס הוסיף לבאר צדדי השאלה מה שיש להסתפק בזה מי חיישינן לדשמואל וכו' והשיב לא חיישינן לדשמואל והכוונה בזה שלא חיישינן שמא נבעלה בהטי' שזה לא שכיח והגמ' הטיב לדבר בלשון צח ונקי שכינוי הכח הזה של הטי' בשם שמואל למען ילמדו התלמידים לדבר בלשון קצרה ונקי ותחת שבן זומא השיב הטי' לא שכיח ולא חיישינן לזה הגמ' מסדרי הש"ס העתיקו בלשון דשמואל לא שכיח. ובמס' כתובות (כב:) קאמר הש"ס משום דרב אסי דאמר רב אסי הסר ממך עקשות פה כו' וכ' התוס' שם דזה פסוק הוא במשלי וחכמי הגמ' אמרו משום דרב אסי והיינו יען שרב אסי הי' רגיל לומר פסוק זה וה"נ במס' חגיגה יען שמואל הי' רב גוברי' לבעול בהטי' לכן חכמי התלמוד כינו הכח הזה בשם שמואל אבל באמת הכח הזה הי' ידוע מלפנים להתנאים הקדמונים. ובריש מס' יבמות (ג.) מנינא דרישא למעוטי מאי ומנינא דסיפא למעוטי מאי למעוטי דרב ודרב אסי וקשה איך המשנה קדמונית תמעט דברי האמוראים אכן הביאור בזה שהמנין מן המשנה בא למעט הדין של רב ושל רב אסי והגמ' קיצר בלשון ולא רצו להביא הדין ולומר שהמשנה ממעטת צרת איילונית וצרת ממאנת ולכן נקט בקיצור שממעט דרב ודרב אסי וכן מצינו הרבה בגמ' וישפיקו דברי אלה ליודעים ובאים בשער התלמוד.

דברי אלה המדבר למען האמת לאמתו שהתורה אמת כתיב בה. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן עו

ב"ה. תשובה שכתבתי להרב הגדול החריף ובקי מ' אהרן מו"צ דק' באברקא ז"ל:

מכתבו קבלתי ותורף שאלתו שכ' בג"פ שם אבי המגרש מרדכי ואח"כ נודע שקורין אותו מאטיא ומעלתו הכריע דאין בזה עיכוב יפה הורה ובפרט שבמקום הכתיבה והנתינה

קורין אותו מרדכי אבל מה שמסר מודעה על הג"פ דא עקא שהרי עכ"פ יש בזה גילוי דעת שלא נתן הג"פ מרצונו ונוסף ע"ז שהמגרש צעק שגזלה מאתו כל רכושו והיא לא השיבה לו רק מעט וההכרח אלצהו לעשות ככה ואמרתי לבאר דין זה בעזה"י:

א הנה על גוף האונס יש לדון יען שזה רק אונס ממון ותו אטו אנסוהו ליתן ג"פ הלא האונס כבר נעשה שגזלה ממנו את רכושו והבעל מדעתי' דנפשי' ירד עמה לפשר שרוצה ליתן לה ג"פ באופן שהיא תתן לו מקצת הדמי' וכבר הרחיב הדבור בזה בתשו' הריב"ש דבכה"ג לא חשיב אונס ועיין תשו' מוהרי"ק שורש (קלג) ובתשו' דרכי נועם חלק אה' סימן נג) וגם על המודעה יש לדון מטעם דאח"כ מבטל כל מודעי דנפיק מגו מודעה ואף דכ' הנמ"י בפ' חזקת דאם מסר מודעה על כל הביטולים שיבטל בכה"ג אין כל הביטולין כלום לפי שכבר מסר מודעה על כל הביטולין שיבטל מ"מ עומד לנגד זה שי' התוס' ב"ב (מח.) ד"ה אמר כו' ואפי' אמר בשעת מודעה כל מה שאבטל לא יהא בטל אינו כלום וכן הוא הכרעת הב"י מ"מ בנ"ד יש להעיר דהנה אנן קי"ל דבגט לא בעינן שיכתוב במודעה והכרנו באונסו ונחלקו בזה הקדמונים הרמב"ן והרשב"ם ס"ל ה"ט דכ"ע ידעו דאונס הוא מיהא אם נתברר שלא הי' אונס ודובר שקרים הוא או שתלה המודעה במידי דלאו אונס הוא לא מהני המודעה ועיין רשב"ם מס' ב"ב (מ) והר"י והרשב"א והרא"ש ס"ל דאף אם נודע ששקר ענה מהני המודעה. אמנם שי' הרשב"ם צריך ביאור כיון דהאיש אינו מוציא אלא לרצונו וכיון דחזינן שמסר מודעה הרי אנן סהדי שהוא מגרש בע"כ שלא לרצונו ומה לן אם תלה המודעה במידי דלאו אונס הוא או אפי' בשקר גמור יהי' מאיזה טעם שיהי' לרצונו בעינן וליכא וכ"כ הר"ן ז"ל במס' ב"ב לענין מתנה דאפי' אם באמת לא הי' אנוס מ"מ כיון דמסר מודעה ביטל המתנה דאין לנו אלא דעת הנותן ואם הוא אינו רוצה להקנות בכל לבו לא קנה המקבל והנלענ"ד בזה דהנה אי מהני ביטול הגט על להבא נחלקו הקדמונים דהרמב"ן ס"ל דלא מהני ביטול על העתיד והרשב"א כ' דמהני ולפי שי' הרשב"א דמהני ביטול להבא ודאי יתכן דמהני מודעה אף אם נתברר שלא הי' שום אונס כלל כיון דאמר לפני העדים שהוא אנוס והוא מוכרח ליתן הגט שלא מרצונו והוא מבטל כל הביטולין שיעשה מסתבר דזה לא גרע מהיכי שביטל את הגט על להבא ולא אמר שום טעם לדבריו והרי חזינן שתכלית המודעה לבטל את הגט שיכתבו אח"כ אכן לשי' הרמב"ן דס"ל ביטול להבא לא מהני מוכרחין אנו לומר דעיקר המודעה מהני רק משום דזה עד מוכיח דבשעה שנותן הגט שלא ברצון נתנו מיהא היכי דביטל כל מודעי דנפיק מגו מודע' נהי דמסר מודעה על הביטולין שיבטל מ"מ מאן מוכח דתפיש לשון ראשון ואזלינן בתר מודעה ניזל בתר השתא דביטל את הכל והגם דמסר מודעה

על כל הביטולין יש לומר דגם זה ביטל השתא בשעת נתינת הגט ושכן הוא באמת שי' התוס'. ושי' הנמ"י צל"ע כיון דליכא הוכחה לקיים דבריו הראשונים במה שמסר מודעה נימא דאזלינן בתר בסוף שמבטל כל המודעות ואפי' הי' בלבו לבטל הגט מ"מ דברים שבלב לא הוי דברים ואף דבמס' נדרים (כח.) אמרינן דגבי אונסין שאני הא כ' הר"ן ז"ל שם דאף לגבי אונסין היכי דסותר למה שמוציא בשפתיו דברים שבלב לא הוי דברים והנ"ל בזה עפ"י מה דקי"ל בכ"ד מן הסתם כל העושה ע"ד הראשונה הוא עושה וכש"ס כתובות (עב:) לענין קידשה על תנאי דאמרינן אתנאי קמא סמיך ועיין ב"ש אה"ע סימן (כ"ט ס"ק כא) ועיין ש"ס נדרים (סג:) ובר"ן שם וע"ש בחוה"מ סימן (רכ"א) בסמ"ע שם ובש"ך חו"מ סימן (של"ג ס"ק מ"ד) וכ' התוס' נדרים א ד"ה במוכס כו' וי"ל דהתם אנן סהדי שדעתו לכך וכיון דאנן סהדי הרי כאלו פי' בהדיא ולא הוי דברים שבלב ועפי"ז שי' הנמ"י מבואר היטב דכיון דמסר מודעה על כל הביטולין שיבטל אמרינן דודאי על דעתו הראשונה הוא עושה ואנן סהדי דכל העושה ע"ד הראשונה הוא עושה ולא הוי דברים שבלב וכבר ביאר זאת בתשו' מוהרי"ט דרק דברים שבלבו לא הוי דברים אבל דברים שבלבו ושבלב כל אדם הוי דברים:

ב איברא דבהאי כללא דכל העושה ע"ד הראשונה הוא עושה איכא לעיוני מהא דאי' במס' מנחות (טז.) אמר רב מחלוקת שנתן את הקומץ בשתיקה ואת הלבונה במחשבה אבל אם נתן את הקומץ במחשבה והלבונה בשתיקה ד"ה כל העושה ע"ד הראשונה הוא עושה ושמואל אמר עדיין הוא מחלוקת וקי"ל כשמואל דלא אמרינן בזה ע"ד הראשונה הוא עושה ועיין ברמב"ם ה' פסה"מ (פט"ז) ובמ"ל שם. ובמס' שבת (צ"א.) אי' דאמרינן כל העושה ע"ד הראשונה הוא עושה ולא מצינו שום חולק בדבר ע"ש והנ"ל עפ"י מה דאי' במס' תמורה (כז.) כיון דאכתי גברא לא איתחזיק באיסורא לא שביק התירא ועביד איסורא ופרש"י דבג' זימני הוי חזקה ע"ש והרשב"א ז"ל בחי' גיטין (ל"ח.) כ' בד"ה והא דתנן כו' דכל שאמר האב שחררו אומדין אותו כו' דאחזוקי אינשי בעוברין על עשה לא מחזיקינן ע"ש ולפי"ז בפיגל אפי' פיגל בראשונה ובשני' ובשלישית כגי' רש"י במס' זבחים (מ"ג.) מ"מ לא תקשה דנימא על דעתו הראשונה הוא עושה חדא כמו דמשני הש"ס שם משום דפיגל בשני' ובשלישית הרי דמן הסתם לא עשה ע"ד הראשונה ותו דע"כ לא איבעיא במס' תמור' שם בג' זימני אלא משום דהוי בדיבור אחד אבל לענין דנימ' מן הסתם עשה אח"כ ע"ד הראשונ' אחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן ולא שביק התירא ועביד איסורא ואף דבמ' שבת לענין הוצאה אמרינן ע"ד הראשונה עושה ש"ה דמה דמחשבו לשיעור זה אינו עצם האיסור והאיסור הוא רק במעשה הוצאה. והנה

אנן קי"ל מודעה הי' דברינו נאמנים משום דניתן ליכתב כש"ס כתובות (י"ח:) ופרש"י והרשב"ם משום דמצו' להציל האנוס מיד אונסו ולפי"ז א"ש היטב שי' הרשב"ם דגם בגט בעינן שיהי' אונס ואם נתברר שרק תואנה הוא מבקש לא מהני המודעה דבשלמא אם באמת אנוס הוא א"כ שפיר עביד דמסר מודעה והרי מצו' להצילו בזה אמרינן אנן סהדי דע"ד הראשונה עשה וכל מה שביטל אח"כ כל המודעות וכן מה שנתן את הגט הכל הי' מחמת אונס וע"ד הראשונה עשה שסמך עצמו על המודעה הנעשה כדת של תורה משא"כ אם נתברר דלא הי' אנוס אלא שנתכוין לקלקלה ולעגנ' להוציא ממנה מעות א"כ כי מסר מודעה איסורא עביד ורב מנגיד אמאן דמסר מודעה אגיטי כדאי' במס' קדושין (י"ב:) ובש"ע אה"ע סימן (קמ"א ס"ז) אמרינן אדרבא מן הסתם הוא אינו עושה ע"ד הראשונה ולא מחזקינן לי' ברשע ובודאי מה שביטל כל מודעי בלב שלם ונפש חפצה ביטל המודעה ומרצונו נתן הגט דלא שביק התירא ועביד איסורא. ובפ' חזקת (ל:) ההוא דא"ל לחברי' מאי בעית בהאי ארעא א"ל מפלניא זבינא א"ל פלניא גזלנא הוא א"ל והא אית ליה סהדי דאתאי אימלכי בך ואמרת לי' זיל זבין א"ל השני נוח לי הראשון קשה הימנו ובסמ"ע סימן (קמ"ו ס"ק ל"ט) כ' מ"מ נראה דלא שפיר עביד שנתן לו עצה לטובתו ומכשילו כו' יקראו חז"ל הא דכתיב לפ"ע לא תתן מכשול ע"ש מבואר מזה דאפי' היכי דעביד איסורא לא אמרינן מדאמר לו זיל זבין בודאי בלב שלם יעצו וידע כי בצדק יכול לקנות ואין להאמין לו שעבר על לאו דלפ"ע לת"מ ש"ה דזה דבר הידוע שהשדה היתה של המערער והלוקח רוצה לזכות בזה שיעצו המערער שזה עד מוכיח שיודע שבצדק יכול לקנותה וזה שקר מוחלט שבודאי אין זה בדין שיכול לקנותה והרי המערער מברר שהמוכר גזל את השד' ותו הכי אמר לו המערער שיודע ששדה זו היא קנוי' בדין להמוכר הלא לא אמר לו שום הודאה ע"ז אלא שיעצו ואמר לו טוב לקנותה ואנו באין לדון מתוך אומדנא שזה חשיב הודאה וע"ז הוא משיב שמעולם לא הודה אלא שיעצו לקנותה כדי שיהי' ביכולתו להוציאו ממנו והוי אומדנא להיפך אבל במוסר מודעה על הגט ואח"כ מבטל כל המודעות בזה אמרינן כיון דרב מנגיד אמאן דמסר מודעה בודאי כשביטל המודע' כתיקון חכמים עשה ולא שביק התירא ועביד איסורא. איברא לפי מה דחדית לן המ"מ בה' אישות (פ"א) דהא דאמרינן חזקה אין אדם עושה בעילתו ב"ז אינו אלא היכי דיש בזה איסור דאו' אבל באיסור דרבנן ל"ש לומר חזקה משום דבאיסור דרבנן לא זהירי אינשי ע"ש נ"ל דש"ה דנהי דאיכא עדי ביאה מ"מ לא אמר בפניהם שמכוין לשם קדושין וא"כ אפי' נתכוין לכך הוי דברים שבלב ואין כאן עדי קדושין מיהא היכי דאיכא חזקה אין אדם עושה בעילתו ב"ז הוי כאלו יש עדים בדבר כמ"ש הב"ש אה"ע

סימן (ל"ג) וזה נכון היכי דאיכא איסור דאו' דאיכא חזקה ברורה וידוע לכל אדם משא"כ באיסור דרבנן דלאו כל אינשי זהירי בזה שוב ליכא חזקה ברורה ואפי' נתכוין לשם קדושין הוי כמקדש בלא עדים. אכן לענין ביטול מודעי דבפה מלא מבטל כל המודעות אפס דיש לדון בזה דכל העוש' ע"ד הראשונה הוא עושה ובזה אמרינן אומדנא להיפך דבתר השתא אזלינן ועכשיו ביטל כל מודעי שעשה מקודם ואפי' אם היו בלבו להיפך זה חשוב דברים שבלב כיון דעכ"פ איכא אינשי דזהירי גם בדרבנן יש לנו לאוקמי את המגרש בחזקת כשרות דלא שביק התירא ועביד איסורא וז"ב בעזה"י:

ג ועפ"י החזיון הזה יתכן דלא נחלקו התוס' והנמ"י דאם ביטל כל מודעי והוא מסר מודעה על כל הביטולין ובדבריהם מתאימים זה לזה דהתוס' מיירי בלא שום אונס אלא דמסר מודעה כדי לקלקלה להכי שפיר אמרינן אף דמסר מודעה על כל הביטולין מ"מ לבסוף ביטל את כל המודעות שעשה ואין הכרע אם ניזל בתר דבריו הראשונים או אם נחזיק אחרית דבריו ועיין בש"ע אה"ע סימן (קל"ד) ובב"ש שם ובזה אמרינן כיון דגברא לא איתחזיק באיסורא מהיכי תיתי נימא דעביד על דעתו הראשונה ואפי' אם באמת עשה ע"ד הראשונה עכ"פ אין זה חזקה ברורה שיהי' ידוע לכל שכן הוא כיון דעכ"פ איכא אינשי דזהירי אפי' באיסור דרבנן ואולי המגרש זהיר גם באיסור דרבנן ומבטל כל המודעות שעשה נמצא דמה שהיו בלבו לבטל את הגט זה רק דברים שבלב שהרי סותר מה שבפיו ולשון התוס' ב"ב (מ"ח.) ד"ה אמר כו' מוכיח כן דמיירי במסר מודעה ולא הי' שום אונס אפי' אונס ממון ע"ש אכן הנמ"י מיירי באונס כמבואר בדבריו להדיא וז"ל הנמ"י בפ' חזקת שם ולפיכך נ"ל דכל היכי דידעינן באונסי' ומסר מודעה על כל הביטולין שיבטל ואף על פסול עדים הרי המכר בטל ואין לו תקנה וכיון דמיירי באונס אפי' באונס ממון מ"מ מצו' להציל העשוק מיד עשקו א"כ איכא חזקה ברורה וידוע דעל דעתו הראשונה הוא עושה וזה הוי דברים שבלבו ושבלב כל אדם. והנה בנידן שאלתינו יש עוד ריעותא יען שהמגרש העלים שמו ולא הודיע היטב שם אביו זה הוי גילוי דעת שאינו מגרש מרצונו האמנם קי"ל גילוי דעת בגיטא לאו מלתא הוא כבר ביארו הראשונים לחלק בין גילוי דעת אחר שנתן הגט להשליח ובין אם גילה דעתו טרם שנכתב הגט ועוד עכ"פ חזינן דמה שעשה ע"ד הראשונה עשה הכל ול"מ לשי' הב"ח אה"ע סימן (קל"ד) דג"ד קודם כתיבת הגט מלתא הוא אלא אפי' להחולקים וס"ל דכיון שמבטל כל מודעי וכל דברות ואמירות שמגרע כח הגט ממילא מהני גם לבטל את הג"ד דמעיקרא מיהא זה מהני רק היכי שאין שום ג"ד בכתיבת הגט משא"כ אם הוסיף ג"ד אחר כתיבת הגט שרצונו בביטול הגט בזה אפשר לומר הוכיח סופו על תחילתו וכל מה

שעשה ע"ד הראשונה הוא עושה ועיין ש"ס גיטין (ס"ו.) ובר"ן שם דכיון דאמר מתחילה כתבו כול' עלמא מודו דאמרינן הוכיח סופו על תחילתו ויש להעיר בזה מהא דאי' במס' גיטין (ל"ד) ורבא ס"ל ג"ד בגיטין מלתא הוא דר"ש אשקלי' לה"ג בע"כ ואמר להו לסהדי הכי אמר לכו ר"ש ליבטל גט ואצרכי' ר"ש גיטא אחרינא וקשה מה זה ראי' הרי י"ל דש"ה שהי' גט מעושה בע"כ ומעיקרא לא רצה ליתן גט לאשתו אלא שכפו אותו עד שאמר רוצה אני וכיון דג"ד אח"כ לבטל הגט בזה אמרינן הוכיח סופו על תחילתו שאינו חפץ בגירושין אבל בג"ד אחר כתיבת הגט היכי דל"ש לומר הוכיח סופו על תחילתו שפיר י"ל דג"ד לאו מלתא הוא אמנם נכון הדבר היטב עפ"י מה דאנהיר לן הרמב"ם ז"ל דכיון דהדין נותן לכופו אמרינן שבודאי רצונו לשמוע דברי חכמים אך יצרו אלבשי' וכבדה אזנו משמוע דברי התורה והמצו' וכי כופין אותו מעמידין אותו על רצון האמתי לקיים חוקי התורה וממילא לאביי דס"ל ג"ד בגיטא לאו מלתא הוא לא איכפת לן הג"ד אפי' בגט בע"כ אכן זה רק היכי דכופין אותו עפ"י ב"ד בזה אמרינן בודאי נפש ישראל חשקה לקיים משפט התורה אבל בנ"ד שאין הכפי' על פי ב"ד אפס האשה אלצתהו לכך שפיר אפשר לומר דהיכי דג"ד קודם כתיבת הגט נהי דביטל אח"כ כל מודעי וכן כל הדברות המגרע את הגט שיגרום ביטול או פסול בגט מיהו כיון דעשה ג"ד אחר כתיבת הגט בזה י"ל הוכיח סופו על תחילתו שמעיקרא כל מה שעשה הכל מכח אונס הי' וכל מה שעשה ע"ד הראשונה עשה. ועוד יש להתעורר דע"כ לא אמרינן ג"ד בגיטא לאו מלתא היא אלא היכי שהגט נכתב כראוי בלי שום חשש בעולם ולהכי חשיב מעשה ול"מ ג"ד לבטלו ועיין תוס' גיטין (ל"ב:) ד"ה התם כו' משא"כ בנ"ד דנראה דהמגרש עשה כונים לעשות הגט עם שוברו יתכן דכה"ג לא חשיב הגט כמעשה ואם כתיבת הגט חשיב מעשה גם מניעת הכתיבה שלא נכתב השם מאטיא ג"כ חשיב מעשה כיון דהחסרון מוכח מתוכו וצ"ע:

ד ובמס' חולין (לט:) שחטה ואח"כ חישב כו' ורשב"ג סובר הוכיח סופו על תחילתו ע"ש והתעוררו בזה מה מהני הוכחה הרי אפי' אם ידענו בבירור שהי' לו מחשבה ג"כ לא מהני דבעי דוקא דיבור ועיין מ"ש זקני התב"ש בזה ולענ"ד נראה דודאי מחשבה גרידא לא מהני דהוי דברים שבלב אכן כי הוכיח סופו על תחילתו זה הוי דברים שבלבו ושבלב כל אדם וידוע לכל הרואה מה מחשבתו זה מהני וכמ"ש הרשב"א בחי' למס' גיטין (ל"ב) וכ"כ הר"ן במס' קדושין ע"ש. והרי קי"ל גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו לענין שבועה כש"ס שבועות (כ"ו:) וכן הדין בנזיר ואפי' באומר אהא לא מהני משום דהוי יד שאינו מוכיח ומ"מ היכי דנזיר עובר לפניו מהני וקשה דהרי מה שאמר אהא

לא מהני ומחשבה נמי לא מהני ומה יוסף כח אם הנזיר עובר לפניו א"ו כיון דמחשבתו ניכרת מתוך הדיבור שאמר בפיו אהא ומתוך מעשה שהנזיר עובר לפניו זה הוי כאומר מפורש והוי דברים שבלבו ושבלב כל אדם שהכל יודעין ומכירין את מחשבתו. ועפי"ז נראה בעיני דרק היכי דהענין מוכיח בבירור ואין לנו הוכחה לנגדו בזה ש"א הוכיח סופו על תחילתו והוי כאלו הוציא בשפתיו משא"כ בנידן שאלתינו י"ל אומדנא להיפך מדלא עשה שינוי בשמו או בשם אביו בשינוי גמור ע"כ דלא רצה לפסול הגט לגמרי וע"כ רק לצעור' קא מכוין להוציא לעז וממילא אפי' אם באמת כונתו הי' לפסול הגט ולקלקלה שוב הוי דברים שבלב וג"ד בגיטא לאו מלתא היא:

ובהכי ארוחנא ליישב מה דקשאי לי בהא דאמר רשב"ג שחטה ואח"כ חישב דאמרינן הוכיח סופו על תחילתו ובמס' מנחות (ט"ז.) לענין מפגלין בחצי המתיר מוקי הגמ' דמיירי בנתן את הקומץ בשתיקה ואת הלבונה במחשבה אבל אם נתן את הקומץ במחשבה ואת הלבונה בשתיקה ד"ה כל העושה ע"ד הראשונה הוא עושה וקשה כמו דאמרינן כל העושה ע"ד הראשונה הוא עושה הוי כפיגל בכל המתיר בקומץ ובלבונה מה"ט נמי אפי' קרב את הקומץ בשתיקה ואת הלבונה במחשבה נימא הוכיח סופו על תחילתו והוי פיגל בכל המתיר כמו בשחטה ואח"כ חישב דרשב"ג ס"ל הוכיח סופו על תחילתו והוי כחישב בשחיטה ולהנ"ל נכון דשאני התם דאפי' אי לא אמרינן הוכיח סופו על תחילתו עכ"פ עובד ע"א הוא ורשע גמור הוא וע"ז ש"א הוכיח סופו על תחילתו לאסור גוף הבהמה משא"כ לענין פיגל אדרבא אמרינן מדלא חישב על הקומץ זה גופא הוכחה שלא רצה לפגל את הקרבן אחרי ידע היטב שאין מפגלין בחצי המתיר ולכן לא חישב רק בעת שהקריב הלבונה ואחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזיקינן אפי' לרב ובכה"ג גם רב ס"ל דלא אמרינן הוכיח סופו על תחילתו ודו"ק:

לכן נראה לי דבנידן שאלתינו אם יכול לפעול שהמגרש יתן ג"פ לאשתו מרצונו הטוב בודאי ראוי ונכון לעשות עצהיו"ט ולצאת כל הדעות לחוש לכתחילה באיסור א"א אכן אם הוא עיגון גדול וא"א להשיג ג"פ מרצון הבעל בזה יש לו על מה לסמוך שכבר הורו הרבנים הגדולים בדור שלפנינו בנידן כזה להקל במקום עיגון.

הנלע"ד כתבתי. אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן עז

בש"ע חו"מ סימן (קל"ח ס"ג) בד"א כשאוחזין בשפת הטלית שאין ביד שום אחד ממנה שלש על שלש אז חולקין אותה כו' ונשאלתי מה נ"מ לענין מציאה אם אוחז שיעור שלש

ע"ש או פחות. והשבתי מה זו שאלה, הא באמת כ' הש"ך שם (סק"ד) ד"ה שאין ביד א' שלש ע"ש פי' וכיון שאינו דבר חשוב כו' אבל ודאי אם רוצה לטלו קודם אף שהוא פחות מג' ע"ג הרשות בידו. אמנם לענ"ד נראה דלשון המחבר מדוקדק ודבר זה ממקומו מוכרע מהא דאי' בפ"ק דב"מ (ז.) תני ר"ח כו' זה נוטל עד מקום שידו מגעת כו' אלא מתני' דקתני דפלגו מהדדי ולא קתני זה נוטל עד מקום שידו מגעת היכ' משכחת לה אמר ר"פ דתפיסי בכרכשתא אמר רב משרשיא ש"מ האי סודרא כיון דתפיס בי' שלש על שלש קרינן בי' ונתן לרעהו דכמאן דפסיק דמי וקני ופרש"י ש"מ מדקתני עד מקום שידו מגעת קנ' לו כו' והקשיתי לפימ"ש התוס' שם (ח) ד"ה או כו' ואע"ג דכמו שהם שניהם תפוסין לא קני מקרי מוחזק כו' ע"ש א"כ ליכא למשמע דבסודר קני דכמאן דפסיק דמי דלמא קנין לא הוי מיהא מקרי מוחזק ולהכי נוטל עד מקום שידו מגעת והנכון בעיני לתרץ עפ"י מ"ש התוס' ב"מ (קג.) ד"ה פרדיס' כו' דמוחזק לא הוי רק היכי שיכול לשומטה מיד הבעלים ע"ש ולפי"ז א"ש דע"כ ש"מ דקני דכמאן דפסיק דמי דאי לאו כמאן דפסיק א"כ אינו יכול לשומטה ומוחזק נמי לא הוי וכיון דע"כ אמרינן כמאן דפסיק דמי ממילא חשיב קנין. אכן קשה לי בזה במ"ש רש"י ודוקא נקט שלש ע"ש דכלי בעי כו' כדאשכחן גבי טומאה ולפימ"ש התוס' מס' זבחים (צה.) ד"ה ל"ש דטלית ובגד שאני שהם כלי וכשנקרעו אזיל שם כלי מינייהו ע"ש א"כ מה מהני בסודר לקנות משום דכמאן דפסיק דמי הא אם פסיק בטל שם כלי מיני' ויתכן בעיני עפ"י מ"ש התוס' בכ"ד דאפי' בבאו מבגד גדול מהני עכ"פ אם מיחדו ולפי"ז בסודר ע"מ לקנות ולהקנות דכיון דתפיס בי' אי אמרינן כמאן דפסיק דמי שפיר מהני לקנות דהרי מה דתפיס בי' ע"מ לקנות ולהקנות מחשיבו לכלי ואין לך יחוד גדול מזה. מיהא לפי"ז קשה לשי' הקדמונים דס"ל דאפי' בפחות משע"ש מהני יחוד כש"ס זבחים (צ"ד.) מטלית פחותה משלש ע"ש כו' ובר"ש מס' כלים (פכ"ח מ"ח) א"כ בסודר אמאי בעי דוקא דתפיס שע"ש ונ"ל עפ"י מ"ש התוס' זבחים שם דגבי חטאת קרוי בגד כיון שאינו מחוסר מעשה אלא יחוד בעלמא ועיין תוס' מס' סוכה (ט"ז.) ד"ה דלא כו' דהתם מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו ועיין בר"מ מס' כלים (פכ"ג) בד"א כו' אבל בקוצץ בכונה כו' ע"ש א"כ מבואר החילוק בשלמא היכי דמקצע א"כ אינו מחוסר מעשה ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו בכה"ג מהני היחוד לשי' התוס' והראב"ד אפי' בפחות משע"ש משא"כ בסודר דמחובר ומחוסר מעשה הפסק לא מהני היחוד מיהא בשלש ע"ש דכמאן דפסיק דמי א"כ אינו מחוסר מעשה שפיר מהני היחוד אף שבא מבגד גדול וכיון דתפיס בשע"ש ע"מ לקנות ולהקנות אין לך מחשבה גדולה יותר מזה וכנ"ל וזה נכון לשי' הב"י אולם לשי' הש"ך דבמציאה הרשות בידו שיטול

אפי' בפחות משל' ע"ש נוטל מה שבידו א"כ ע"ד דאמרינן כמאן דפסיק דמי א"כ קשה דגם לגבי קנין סודר נימא דמחשיבו לכלי א"ו דפחות משע"ש לא חשיב אחיזה כרמב"ם ה' כלים (פכ"ג ה"ג) ע"ש וממילא לא אמרינן כמאן דפסיק ותו אינו יכול לשומטה ושוב לא הוי מוחזק ודו"ק:

סימן עח

ב"ה. שוי"ר להרבני הנגיד וכו':
אשר שאלני באחד שנדר ליתן לבהמ"ד שמתפלל בו מור' שעות ובידו מילא את דבריו והביא המור' שעות לבהמ"ד ונתנו להמשמש ותלאו על הכותל וביום שלאחריו מצא את המ"ש מוטל בחוץ במקום בוז ועכשיו הוא רוצה לשאול על נדרו:
תשובה. לענ"ד הדין עמו ויכול לשאול על נדרו ואף דבמס' נדרים (נ"ט.) משני בתרומ' ביד כהן עסקינן דלא מצי מיתשל עלה ופרש"י והרשב"א והר"ן דהישראל לא מצי מיתשל כיון דזכה בה הכהן ומזה הוליד הרשב"א ז"ל דה"ה בהקדש שבא ליד גזבר לא מצי מיתשל וע' ש"ע יו"ד סימן (רנח) יש לחלק לפימ"ש הש"ך בחו"מ סימן (רנה) בטעמא דהא מלתא דכיון שמסרו לגזבר דל אמיר' מהכא לא יהא כח הדיוט חמיר מכח הקדש דהא בהדיוט גופא כשהקניהו במשיכ' תו לא מהני שאל' וא"כ בהקדש נמי כיון שמסרו ליד הגזבר הרי קנהו ההקדש במשיכ' כו' היכי דקנהו ההקדש בקנין חליפין או שאר קנינים תו לא מהני שאל' דלא גרע כח הקדש מכח הדיוט ע"ש. וזה נכון היכי שנתנו ליד הגזבר וע"ד כן נתנו לו שיזכ' בהחפץ או במעות לצדק' לעניים אבל בנידן שאלתינו שהביאו לבית המדרש ותלאו ע"ג הכותל ממ"נ לא זכו בו האנשים המתפללים שם דאי נידון ככפר ודין הבית המדרש כשל שותפין וכש"ס יומא (יב:) א"כ ל"ש קנין בזה דקי"ל חצר השותפין אין קונין זה מזה וכש"ס ב"ב (פ"ד:) ע"ש וע' תוס' פ"ק דקדושין (ח:) ד"ה אם כו' ובש"ע חו"מ סימן (ר"ס) ואם נידון ככרכים ואין בעליו ניכרין א"כ הוי כשל הפקר ופשיט' דלא זכו בקנין הזה כלל:

ב ועוד נראה לפימ"ש התוס' מס' ב"ב (ע"ט) ד"ה ואין מועלין במה שבתוכ' דלא אמרינן שיקנ' חצר ההקדש כמו שקנ' חצר ההדיוט דחצר משום יד איתרבאי ואין יד להקדש וכ"כ התוס' מס' מעיל' (יג.) ובמג"א (סימן קנ"ד) הביא בשם אגודה מצא דבר בחצר בית הכנסת זכה בו ולא אמרי' דחצר בית הכנסת קונ' להקדש ע"ש. ואפי' לפימ"ש הרמב"ן בחי' ב"ב שם ז"ל א"נ קני לי' אין מעיל' בזכית' ע"ש משמע דמסתבר לי' דיש יד להקדש מיהא בנידן שאלתינו כיון דמצאו מושלך בחוץ במקום הפקר איתיאשו מיני'

ופקע' קדושתו אפי' בקדושת בדק הבית כש"ס חולין (קלט.) וע"ש בתוס' ד"ה כיון דמרדו וע"ש בחי' הרשב"א. ובמס' חולין (קלח:) שלח תשלח כו' אלא להביאו ליד גזבר וכ' התוס' שם ד"ה דטעמא משום דלא אמר תור' שלח לתקל' וכ' הלב ארי' דלא רצו לפרש מטעם השבת אבד' משום וכל אבידת אביך משמע למעט של הקדש ע"ש ולפי"ז ממ"נ א"צ להחזיר את המ"ש דבמה שנוגע לענין קדושת בהמ"ד אפי' בקדושת בדק הבית א"צ להחזיר וכנ"ל ואי משום זכי' דהדיוט האנשים המתפללין הלא המה לא זכו מעולם ולא עשו שום קנין שיזכו בהמור' שעות ואף דהשמש לקחו בידו ותלאו על הקיר זה. לא הוי קנין כיון דלא נתכוין לקנותו וכש"ס ב"ק (מט:) המחזיק בשטרותיו של גר מהו כו' ושטרא נמי לא קנה כו' ע"ש ומה"ט הבהמ"ד נמי לא הוי קנין כמ"ש התוס' ב"ב (נ"ד.) ד"ה אדעתא כו' ואין להקשות אמאי אין ידו קונ' שלא מדעתו כמו חצרו כו' דהא דחצר קונ' שלא מדעתו היינו שאינו יודע אם הוא בחצרו כו' אבל אם יודע ואין מתכוין לקנות לא קנה ואף דבתוס' גיטין (סא.) ד"ה ליקט כו' משמע דכל שהי' בידו קנה אף בלא מתכוין וכן מבואר שם בירושלמי וע' בר"ן שם י"ל דש"ה דאיכא דעת אחרת מקנ' ולא בעינן דעת קונ' כמ"ש הרשב"א ז"ל וידוע שי' רש"י ז"ל במס' ב"מ (י"ב.) דהפקר מדעת חשיב דעת אחרת מקנ' וע"ש בנמ"י וא"כ במתנת ענים ל"מ בלקט ופאה אלא אפי' בשכח' כיון דאסור לשוב לקחתו א"כ חשיב הפקר מדעת ובכה"ג שפיר קונ' מיהא זה רק בקונ' לעצמו אבל אי אפשר לומר שהוא יזכ' בשביל אחרים בלא מתכוין לקנות ואף שכ' התוס' במס' גיטין (סד:) ד"ה שאני כו' דהיכי דדעת אחרת מקנ' זוכ' הקטן בשביל אחרים ע"ש זה רק היכי דהמקנ' עכ"פ מכוין לכך אבל היכי דהמקנ' אינו יודע מזה ודאי יש לחלק דלעצמו זוכ' אף בלי כונת הזוכ' כיון שהמפקיר הפקירו לכל מי שימצא ראשון ויזכ' בזה שהרי ידע היטב שאחד יזכ' בזה וע"ד כן הפקירו אבל בנידן שאלתינו לא הנותן ולא השמש כיונו שיהי' איזה קנין בזה:

ג וזולת זה כבר נודע שצבא הקדמונים ס"ל דאפי' בבא ליד גזבר מהני שאל' בהקדש ולכאור' יפה טען הש"ך דלא יהא כח הדיוט חמיר מכח הקדש כיון דבכה"ג שעש' ההדיוט משיכ' שוב לא מהני חזר' או ביטול הקנין ולענ"ד י"ל דבאמת גם בהדיוט מצינו ביטול הקנין היכי דאיכא אומדנא דמוכח דאדעתא דהכי לא מכר וכש"ס קדושין (נ.) ותוס' כתובות (צ"ז.) ד"ה זבין כו' ע"ש. איברא דהתוס' כתובות (נה:) ד"ה שאם כו' כ' דרב ושמואל פליגי אי אמרינן אומדנא להוציא ע"ש. ולפי"ז י"ל דאפי' אי אמרינן דבתרומ' ביד כהן אינו יכול לשאול על נדרו להוציא התרומ' מיד הכהן י"ל שאני התם דכיון דכל היתר נדרים ע"י שאל' לחכם הוא עפ"י אמירת הנודר שעל דעת כן לא נדר וזה

מהני לגבי דידי' לענין איסור אבל לגבי אחרים להוציא מיד אחרים במה שזכו כבר לא עדיפא מאומדנא דמוכח דלא אמרינן אומדנא להוציא וקנין ממונו של זה להיכן הלך כמ"ש הר"ן ז"ל במס' נדרים (פ.) ע"ש. והנה כבר אסבר לן בס' שב שמעתא (שמעתא ו' פ"ד) דהיכי דמעיד להוציא ממון מרשות הדיוט לרשות גבוה הוי לי' משום הוצאות ממון ואין ע"א נאמן בו אבל להיפך להעיד מרשות גבוה לרשות הדיוט לא איכפת לן בהקדש משום תורת ממון שבו אלא משום תורת איסור שיש בו ע"ש. ולפי"ז בהקדש שפיר מהני שאל' להוציא מיד ההקדש כיון דיש לו פתח חרט' וע"ד כן לא נדר ויש בזה אומדנא דמוכח שפיר אזלינן בתר אומדנא דגבי הקדש ל"ש אומדנא להוציא כיון דכל לגבי הקדש אין בזה תורת ממון אלא משום איסורא בלבד. ועפי"ז אני דן דאפי' להנך פוסקים דס"ל דאפי' בהקדש כי בא ליד הגזבר לא מהני שאל' זה רק היכי שהחפץ הוא תחת יד הגזבר אבל בנידן שאלתינו שהוציאו החוץ והבעלים מצאו המור' שעות וקבלו תחת ידו שפיר אזלינן בתר אומדנא דאדעתא דהכי לא נתנו ואין זה אומדנא להוציא אלא אומדנא להחזיק מה שבידו. וע' תשו' נובי"ת ח' יו"ד סימן (קנ"ד) ודו"ק.
והנלענ"ד כתבתי. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן עט

ב"ה. מ"ש בחג הסוכות
בפ' לולב הגזול (ל"ז:) ואמר רבה הדס במחובר מותר להריח בו כו' מ"ט הדס דלהריח קאי אי שריא לי' לא אתי למקצייה ופרש"י דהא במחובר נמי מריח לי' וכ' הרז"ה במאור ז"ל איכא מאן דקשיא לי' מהא דגרסינן במס' עירובין (מ.) הנהו בני גננא דגזו להו עכו"ם אסא ביומא טבא ואסיקנא התם בעינן בכדי שיעשו אלמא אסור הי' במחובר להריח בה ונראה לי כי בני גננא דרכם הי' לבנות אפריון מעצים של הדס להריח לחתן ולכלה ולבני החופה וכמו שנוהגין גם היום במקצת מקומות וזה שאסר להם רבא עד כדי שיעשו מפני שלא הי' אפשר להם בזה במחובר כו' ע"ש. והנה המאור בעצמו הרגיש במה שיש לדקדק עליו דהרי במס' עירובין שם איתא שרא להו רבינא לאוריח' לאלתר וע"ז מקשה הגמ' והא בעינן כדי שיעשו מבואר מזה דלהריח נמי אסור וזה הי' אפשר במחובר ע"ש במאור ועיין בריטב"א ובר"ן שם ובר"ן מס' ביצה פרק אין צדין. והנ"ל עפ"מ דאי' במס' שבת (קכ"ב.) מעמיד אדם בהמתו ע"ג העשבים בשבת אבל לא ע"ג מוקצה שמא יטול בידו ויאכיל ושם בתוס' ד"ה משתמש כו' ובד"ה איני כו' מבואר דבעשבים ל"ש בהו שמא יתלוש דלאו מידי דאכילה נינהו רק איסור מוקצה אפי' לר"ש הואיל ולא לקטינהו

מאתמול אקצינהו מדעתי' ע"ש ולפי"ז הדס במחובר בשבת מותר להריח בו דל"ש שמא יתלוש כיון דלאו מידי דאכילה הוא וגם מוקצה ל"ש בזה דליכא למימר מדלא לקטינהו מאתמול ע"כ אקצינהו מדעתי' דז"א דכיון דמותר להריח בו במחובר לא אקצי' מדעתי' דהא במחובר נמי מריח בו אמנם זה נכון באינש דעלמא אבל בגננא דדרכם לבנות אפריון מעצי הדס בשביל החתן והכלה להריח בו וזה אי אפשר אלא בתלוש שוב אמרינן דשייך בו מוקצה שהרי המה צריכין שיהי' תלושין ומדלא תלשינהו מאתמול ע"כ אקצי' מדעתיהו וכיון דגזו הנכרים ביו"ט ממילא אסור לטלטלו משום מוקצה וכיון דאסור משום מוקצה ממילא אסור להריח בו שמא יטול בידו דמה"ט אמרו בגמ' מעמיד אדם בהמתו ע"ג עשבים בשבת אבל לא ע"ג מוקצה שמא יטול בידו ובמס' ביצה (כ"ד:) אם יש מאותו המין במחובר אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו ופירש"י ד"ה אם כו' משום מוקצה כו' ולערב שלא יהנה ממלאכת יו"ט והקשה הר"ן כיון דאיכא טעמא רבה שלא יהנה ממלאכת שבת למה הביא רש"י הטעם משום מוקצה ולהנ"ל א"ש היטב דנ"מ בהדס דל"ש בזה שלא הנה ממלאכת שבת דהא לא נהנה מהתלישה דבמחובר נמי מריח בו אבל מטעם מוקצה אסור וכיון דגזו נכרים לעשות אפריון לחתן וכלה שפיר אמרינן אם יש מאותו המין במחובר אסור אפי' להריח בו משום מוקצה. מיהא אכתי קשה למה הוצרך רש"י להך טעם שלא יהנה ממלאכת יו"ט תיפוק לי' משום מוקצה וע"ז כ' הר"ן ז"ל דמשום מוקצה מותר לערב מיד ומטעם שלא יהנה אסור לערב בכדי שיעשה. ולענ"ד יתכן דשני הטעמים מתאימים זה לזה וצריכין אהדדי אפי' ביו"ט עצמו דאי לאו הך טעמא שלא יהנה ל"ש לומר מדלא לקטינהו מאתמול אקצינהו מדעתי' דאפשר שהי' יושב ומצפה שהנכרי הגנן יגוז ולא גרע משוחט בשבת שכ' התוס' בפ"ק דמס' חולין (י"ד.) ד"ה מחתכין דלא חשיב מוקצה דיושב ומצפה שישחטנה חש"ו ואחרים רואין ע"ש משא"כ אחרי דחדית לן רש"י ז"ל הטעם דלערב נמי אסורין בכדי שיעשה שלא יהנה ממלאכת שבת וכן לשי' התוס' שכ' הטעם שלא יאמר לנכרי לעשות המלאכה ביו"ט שוב הדרינן להך סברא דמדלא תלשינהו מאתמול ע"כ אקצי' מדעתי' ול"ש לומר שהי' יושב ומצפה שהנכרי יגוז דאכתי יהי' אסור שלא יהנה ולפי"ז ד' הבעה"מ מאירין היטב דשאני גננין דדרכן לבנו' אפריון מעצי הדס א"כ אפי' לערב אסורין בכדי שיעש' משום שלא יהנה ממלאכת שבת וכיון שא"א ליהנות אלא אם הוא תלוש ממילא חשיב מוקצה מדלא תלשינהו מע"ש וכיון דאסור משום מוקצה תו אסור נמי להריח בו ושפיר מקשה הגמ' על רבינא דשרא לאוריח' לאלתר ודו"ק:

סימן פ

ב"ה. חיים ושלום וכט"ס להרב וכו':

אשר דרש ממני בשאלה שהי' שריפה גדולה ר"ל וכל איש מאנשי העיר הי' בהול על ממונו ואין עוזר ואין מושיע והבטיח איש אחד לעני נושא הסבל שימשוך לו בקרון אשר להנושא משך שעה בעד כך וכך וכאשר התחיל פעם אחת חזר בו מעבודתו והבע"ב הבטיח להפועל הרבה יותר עבור כל פעם ועת' טוען הבעה"ב שהי' מוכרח ואנוס והפועל טוען שהי' יכול למצוא אחרים שיתנו לו כך:

תשובה. לימוד ערוך הוא בידינו במס' ב"מ (ע"ה:) וכל דבר שאבד וחזרו בהן מקום שאין שם אדם שוכר עליהם או מטען ושם (ע"ז:) ארנב"י בדבר האבוד וד"ה ע"ש א"כ בנידן שאלתינו דאין לך דבר האבוד יותר מזה אין ביד הנושא סבל לחזור בו ואף דקי"ל פועל יכול לחזור בו זה רק היכי דלא הוי דבר האבוד ול"מ לשי' הרמב"ן ז"ל והג"א שכ' דאפי' היכי דהעה"ב לא הי' מוצא פועלים אחרים בשעה שהשכיר את אלו אלא אפי' לשי' הרשב"א ז"ל דמוקי הך מתני' דמיירי בשעה ששכר את הפועל הי' בידו לשכור פועלים אחרים ועיין בש"ע חו"מ סימן (של"ב) הדבר ברור דנהי דיכול לחזור בו מ"מ היכי שהבטיחו שכר הרבה יותר מדרך העולם וכל מה שהבטיחו הי' רק מחמת אונס ולחץ זו הדחק אין הבעלים מחויבים לשלם לו הרבה יותר מדאי וזה מבואר בגמ' מס' יבמות ובמס' ב"ק (קטז) הרי שהי' בורח מבית האסורין והיתה מעבורת לפניו א"ל טול דינר והעבירני אין לו אלא שכרו דמצי אמר לי' משטה אני בך ע"ש. אכן יש לדון בזה די"ל ש"ה דאין לפועל במה שיזכה ובמה יתחייבו הבעלים ולהכי אמרינן נהי דבעלמא שכירת פועלים אין צריך קנין רק בדיבור שהבטיח השוכר לפועל מחויב השוכר לשלם כפי הקציצה זה רק היכי שהבטיח שלא מתוך אונס אבל אם השוכר הוא בורח ומוכרח מחמת אונס להבטיח בזה יכול לומר משטה אני בך ולא נתחייב בדיבורו אבל בנ"ד הפועל יכול לומר ששכרו אתו ופעולתו לפניו שהציל מן הדליקה וקי"ל המציל מן הנהר ומזוטו של ים הרי אלו שלו כש"ס ב"מ (כ"א:) ובמס' שבת (ק"כ.) מקשה הגמ' חשבון מאי עבידתיהו מהפקירא קא זכו ופרש"י ז"ל דהא הצילו לכם קאמר וכ' הר"ן דא"צ לכך דכיון שהוא אינו רשאי להציל ה"ה מופקר לכל אדם מידי דהוי אמציל מזוטו של ים ע"ש. איברא די"ל דשאני התם דלא נחית אדעתא דאגר כפרש"י שם א"כ שפיר אמרינן מהפקירא קא זכו משא"כ בנ"ד דנחית אדעתא דאגר וכיון דלא נתכוין לקנותו ל"ש לומר מהפקירא קא זכי דבהפקר לכ"ע בעי כוונה לקנות וכש"ס יבמות (נ"ב.) העודר בנכסי הגר וקסבר שלו לא קנה וע"ש ובנמ"י פ' חזקת (נ"ד). ואין לומר כיון דהקרון

שלו הוי כלים שלו וקונה שלא מדעת כמו חצר דז"א דכיון שהפועל השכיר עצמו עם הקרון ממילא חשיב הקרון של הבעה"ב כמ"ש התוס' פ"ק דב"מ (ט:) ד"ה משוך כו' כיון שהשאילה לו ה"ה כאלו הוא שלו עד לאחר הקנין ויקנה מטעם חצר כו' ע"ש מיהו י"ל דשאני בורח מבית האסורין דיכול לומר משטה אני בך כיון דלא הפסידו משא"כ בנידן שאלתינו הלא הי' ביד הפועל להשכיר א"ע לאחרים שהי' ג"כ משלמין לו שכרו במיטב וזה מבואר בש"ס ב"ק (קט"ז) דנותן לו שכרו כפי שהפסיד ע"ש אך זה נכון בקציצה הראשונה אבל לחזור בו אינו יכול כיון דהו' דבר האבוד וחזינא בתשו' ושב הכהן שהק' על הרמב"ן מגמ' מפורשת מהא דאי' במס' ב"ק (קט"ז.) שיירא שעמד עלי' גייס וטרפה ועמד אחד והציל הציל לאמצע ואם אמר לעצמי אני מציל הציל לעצמו ומוקי לה רבא בפועלין וכרב דא"ר פועל יכול לחזור ע"ש הרי מבואר דאפי' בדבר האבוד יכול לחזור בו ולענ"ד לק"מ דהא דאין הפועל יכול לחזור בדבר האבוד זה ל"ש אלא היכי דהמלאכה הוא של הבעלים כגון בשכרו להעלות פשתנו דהפשתן ודאי הוא ממון בעלים והפועל החוזר הוא הגורם להפסיד ממון הבעלים משא"כ בדבר של הפקר כגון בשכרו ללקט מציאות בשיירא שעמד עלי' גייס וטרפה דאין זה רק ממון הפקר ובזה לא עדיפא הבעלים מן הפועל ובזה ל"ש דבר האבוד דאדרבא כיון שזה אבוד כבר מן הבעלים אין להבעלים זכות יותר מן הפועל אמנם זה רק היכי שכבר טרפה הגייס וכבר אבוד הוא מן הבעל אבל בנידן השאלה שהסחורה היא עודנה ברשות הבעלים אלא שחושש מפני האש שלא תשרוף הסחורה בזה אם הפועל חוזר בו הרי הוא המפסיד ממון בעלים לכן לדעתי אין הבעלים מחויבין לשלם רק כפי השואה ראשונה כפי מה שהפסידו שהי' יכול להשכיר א"ע לבעלים אחרים ואף דגבי בורח מבית האסורים יכול לומר משטה אני בך ש"ה שלא הפסידו כלום וגם דכל אחד מישראל מחויב להציל את חברו וכמ"ש המרדכי שם ע"ש אבל בנידן השאלה הרי הי' יכול הפועל להשכיר א"ע לאחרים וכמו שמצו' להציל לזה כן המצו' להציל הבעלים ישראל אחרים ולכן שפיר מגיע להפועל שכרו שהבטיח לו בראשונה ודו"ק.

והנלע"ד כתבתי. אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן פא

ב"ה. חיים נעימים וכט"ס לנכדי היקר חריף ובקי ה"ר פנחס דוד נ"י:

מכתבך עם ח"ת הגיעני לנכון ויען כי הנחתי אגרתך באיזה ספר וכעת לא אדע מקומו אין לזאת לא אוכל להשיב על פלפולך אך זאת רשום בזכרוני שפלפלת בדברי הרמב"ם

שכ' אם קנה חמץ בפסח לוקה והקשו עליו הא הוי לאו הניתק וכתבת לתרץ ודבריך הוטבו בעיני. ועתה עלה ברוחי לפי מה שנסתפקתי אם שני שותפים יש להם כזית חמץ אם עוברים עליו בב"י ומסתברא לי דבב"י אינם עוברים כיון דכתיב לא יראה לך בלשון יחיד אבל מחויבים לבערו דתשביתו כתיב בלשון רבים לפי"ז דברי הרמב"ם נכונים כיון דאפשר לקיים העשה בלא עבירת הלאו לא אתי העשה לתקן הלאו כידוע אך זה ניחא אליבא דידן אבל בגמרא איירי אליבא דר"ש דס"ל כ"ש למכות וגם ב"י עובר על פחות מכזית ולא משכחת העשה בלא עבירת הלאו והוי ניתק לעשה ובתשו' אחת כ' דבחמץ אמרינן איסורו אחשבי' ואף דבכל איסור אכילה לא אמרינן איסורו חישובו כש"ס בכורות (ט.) ש"ה דהתורה לא אחשבי' אלא ע"י אכילה שנותן לתוך פיו וכתוס' מנחות (סט.) אבל בחמץ במועד ש"א איסורו חישובו.

א"ז. אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן פב

ב"ה. להרב וכו':

אשר שאלני ע"ד מקוה ששאבו אותה בכלים הנקובים ואח"כ מצאו בהכלי שנשאב המקוה שהי' בה יותר מרביעית מים:

א תשובה. לימוד ערוך הוא בידנו השוקת כו' נקובה מלמטה או מן הצד ואינו יכולה לקבל מים כ"ש כשרה כמה יהא בנקב כשפופרת הנוד כו' (מס' מקואות פ"ד מ"ה) ובש"ע יו"ד סימן (ר"א ס"ז) הלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה או עריבה גדולה ונקבו נקב המטהרו כו' וכ' הש"ך ונקבו כו' דוקא בשולי' שאינה יכולה לקבל מים כ"ש כו' ע"ש אכן ברמב"ם ה' מקואות (פ"ו ה"ג) כ' וז"ל השוקת כו' ניקבה מלמטה או מן הצד כשפופרת הנוד כשרה ואינה פוסלת את המקוה ע"ש ולא הביא הסיום שבמשנה דבעינן שאינו יכול לקבל מים כ"ש וכבר עמד בזה בס' שירי טהרה. והנכון בעיני עפ"י מה דאי' במס' כלים (פ"ב מ"ו) טיטרוס כו' ר' יוסי מטמא מפני שהוא כמוציא פרוטות וברמב"ם ה' כלים (פי"ח ה"ו) כ' ז"ל טיטרוס אעפ"י שהוא נקוב ומוציא פרוטות מתטמא שהרי המים מתכנסין בצדדין והן עשוין לקבלה וכ' הכ"מ שם ד"ה כתב כו' שהנקבים דקים ואין המים יוצאין אלא מעט מעט באיחור גדול המים מתכנסין בצדדים שאלו הי' הנקבים גדולים לא הי' המים מתכנסין ע"ש ולפי"ז יתכן שפיר דהרמב"ם מפרש דהא דתנן במשנה כמה יהי' בנקב כשפופרת הנוד הך וכמה מפרש מה דקתני ואינה יכולה לקבל מים כ"ש היינו שיהי' בנקב שיעור כשפופרת הנוד שאם הנקב גדול כל כך הדבר ברור שאינה

יכולה לקבל המים שסוף המים שיזובו מן הכלי ע"י הנקב בשולי' והמחבר ביו"ד סימן (ר"א) שכתב הלוקח כלי גדול כו' ונקבו נקב המטהרו שזה שיעור קטן פחות משפופרת הנוד כמ"ש הט"ז והש"ך שם להכי דקדק הש"ך דבעי דוקא שאינו יכולה לקבל המים כ"ש והרמב"ם שכ' דבעי שיעור הנקב כשפופרת הנוד שהוא נקב גדול ממילא אי אפשר שיתכנסו המים בכלי בצדדין וסוף המעט המים שיזובו בנקב כשפופרת הנוד ודו"ק:

ב וברמב"ם ה' מקואות (פ"ו ה"ד) כ' הלוקח כלי גדול כו' ונקבו נקב המטהרו כו' והקשו עלי' שזה סותר מה שמבואר במשנה (מקואות פ"ד מ"ה) כמה יהי' בנקב כשפופרת הנוד והרמב"ם בעצמו כ' שם (פ"ו ה"ג) השוקת שבסלע כו' ניקבה מלמטה או מן הצד כשפופרת הנוד כשרה ואינה פוסלת את המקוה ובמס' מקואות שם במשנה מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים והיתה נקובה כשפופרת הנוד ע"ש. והנ"ל עפ"י מה דאי' במס' חולין (קכג) טלית שהתחיל לקורעה כיון שנקרע רובה שוב אינו חיבור וטהורה והקשו הקדמונים דהכא משמע דטהורה לגמרי אף שנשאר שיעור שלש על שלש ובפ' בהמה המקשה (ע"ב) אי' שלש על שלש שנחלק טהורה מן המדרס אבל טמא מגע מדרס וכ' הרשב"א בשם הרמב"ן לחלק דשאני הך דפ' בהמה המקשה שנקרע מעצמו כדקתני שנחלק משמע ממילא ולהכי כל שיש בו שיעור לקבל טומאה טמא מגע טומאה אבל בטלית שהתחיל לקורעה שהוא קורעה במתכוין כדי לטהרה ולבטל השם שעלי' הלכך אפי' מגע טומאה אין בו. ובמ"ל ה' כלים (פכ"ג הי"א) כ' שנראה מלשון הרשב"א שהבין בלשון הרמב"ן דס"ל דטהור מכל וכל ואינו מקבל טומאה אפי' מכאן ולהבא ע"ש ולפי"ז א"ש דבמשנה מקואות דתנן התם מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים והיתה נקובה משמע שהיתה נקובה מאלי' בלי כונת הפועל וכן לשון ניקבה מלמטה משמע מאלי' ובזה כל שלא ניקבה רק נקב המטהרו אכתי פוסל את המקוה דעדיין נשאר שיעור כלי לקבל בו זיתים משא"כ הלוקח כלי גדול ונקבו נקב המטהרו שמבטל את הכלי בכונה כדי לטהרה ולבטל השם כלי ממנה דבזה אפי' יש בשיור ראוי לכלי כל שמבטלו במתכוין טהור מכל וכל ואינו מקבל טומאה אפי' מכאן ולהבא ואין עוד שם כלי עליו ואינו פוסל את המקוה ודו"ק:

ג ובפרש"י מס' חולין שם ד"ה טלית כו' אעפ"י שיש בשירי' גע"ג ועדיין ראוי לק"ט טהורה מטומאתה הראשונה דומיא דכלי חרס דשבירה מטהרתו ושבריו מק"ט כדאי' בפ' א"ט כו' ע"ש והתוס' בפ' בהמה המקשה (ע"ב:) בד"ה בשעת הביאו פרש"י וכ' שאין זה שום ראי' דהתם איירי כשייחד השברים ע"ש ובתוס' פ' א"ט (נ"ה.) ד"ה שיעורו ולענ"ד י"ל עפ"י מה דאי' בש"ס זבחים (צ"ד:) כלי חרס כו' נטמא חוץ לקלעים נקבו

ונכנס כו' ובגמ' מקשה כלי אמר רחמנא ולאו כלי הוא ומשני שניקב בשורש קטן ופרש"י וגבי כלי חרס א"ל דניקבו דמתני' ככונס משקה ליטהר ועדיין כלי הוא לקבל זיתים ע"ש ולפי"ז מה שהביא רש"י ראי' דטלית שהתחיל לקורעה טהורה אפי' נשאר שיור גע"ג דומיא דכלי חרס דשבירתו מטהרתו ושבריו מק"ט ראי' מוכרחת היא דהא חזינן דכ"ח שנטמא ניקבו ומכניסו לקודש וע"כ דמקרי כלי דרחמנא אמרה כלי וכן בבגד שקרעו ומכניסו לקודש ע"כ אי אפשר לומר שקרעו במתכוין לבטלו מתורת כלי מכל וכל שהרי רחמנא אמרה בגד כדאי' בגמ' זבחים שם נמצא אף שקרעו ונשאר שיעור בגד וכן בכלי חרס אף שנקבו ועדיין ראוי לקבל זיתים ואף שע"כ לא נתכוין לבטלו מתורת כלי מכל וכל עכ"פ מהני שבירתו לטהרו מטומאתו שהיתה עליו כפרש"י ז"ל ודו"ק:

ד ובפ' כל שעה (ל"ג:) הקשו התוס' בד"ה לאימת כו' לפי' רש"י דכ"ש מק"ט מהא דאי' בת"כ גבי כלי חרס ואותו תשבורו אותו אתה שובר לטהרתו ואי אתה שובר אוכלין לטהרתן ואי מקבלין טומאה בכ"ש פשיט' דלא מהני להו שבירה ע"ש ולפימ"ש הרמב"ן לחלק בין נקרע בלא כונה לטהר דבזה אינו נטהר אלא היכי שלא נשאר שיעור בגד אבל אם נשאר שיעור בגד נהי דטהור מן המדרס טמא מגע מדרס דעכ"פ שם כלי עליו אכן היכי דקרעו במתכוין לטהרו בטל מיני' שם כלי וכנ"ל וטהור לגמרי א"כ א"ש כיון דכתיב גבי כלי חרס ואותו תשבורו משמע בכונה לטהרתו ובזה אפי' נשאר עליו שיעור כלי לקבל טומאה טהור הוא מכל וכל ומה"ט נמי ה"א דגבי אוכל נהי דמק"ט אפי' בכ"ש וכי נשבר האוכל שלא בכונה לטהרתו פשיט' דעדיין לא נטהר האוכל ממגע טומאה מיהא היכי דשובר אוכלין לטהרתן ה"א דבטלו מתורת אוכל דמהני לטהרתן כש"ס חולין (קכ"ט.) ובתוס' פסחים (מ"ה:) ד"ה כופת כו' ע"ש ולהכי דריש בת"כ אותו תשבורו אותו אתה שובר לטהרתו ואי אתה שובר אוכלין לטהרתן דאפי' שוברו בכוונה לטהרתו לא ביטל ממנו שם אוכל לטהרו ודו"ק:

ובתוס' תמורה (י"ב:) כ' בד"ה יוסיף כו' לפיכך נראה כששואבין את המקוה לנקותו כו' אין לחוש כו' ויש מחמירין שנוקבין את הכלי בכונס משקה משם הך חששא ע"ש מבואר מדברי התוס' שזה רק חומרא וכבר כ' האחרונים להקל לענין חשש שאובין דדי בנקב ככונס משקה בשולי הכלי וכמבואר בש"ע יו"ד סימן (ר"א) וע"ש בפ"ת. ויש עוד מקום לפלפל אבל אין רצוני להאריך בדבר שכבר הכריעו האחרוני' להקל והמחמיר לכתחילה לעשות עצהיו"ט תבא עליו ברכה אכן אם כבר טבלה אין שום ספק דטהורה. והנלענ"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן פג

ב"ה. שוכט"ס וכו':

אשר שאל אותי בדין הבא לפניו בשו"ב שנתקבלו מאנשי עירו והשו"ב מעיר קבלו להם שו"ב שיהי' תחת ידם בכפר הסמוך להם ובאו בהשואה שיתן להם פרס צב לכל שבוע כל משך זמן שיהי' שו"ב בהכפר וע"ז נתן להם ת"כ בפועל שלא ירום ידו להיות שמה שו"ב עד שישלם להשו"ב מהעיר הסכום שבאו בהשואה וכעת נעשה שמה נתיב הברזל ונתקלקל הכנסת הזביחה וטוען השו"ב מהכפר דאדעתא דהכי לא נחית:

א תשובה. לימוד ערוך היא במס' גיטין (עג:) ר"פ ור"ה ברי' דר"י זבין שומשמי אגודא דנהר מלכא אגר מלחי לעבורינהו כו' לסוף איסתכר כו' אונסא דלא שכיח הוא ע"ש ובתשו' ר"ש כהן (ח"ב קצ"ח) הקשה דזה סותר ש"ס דב"מ (ק"ו:) בהאי גברא דקיבל ארעא למיזרע תומי אגודא דנהר כו' לא עביד דמסכר מכת מדינה כו' וכיון דלא עביד למסכר א"כ הוי אונס דלא שכיח כפרש"י שם להדיא א"כ אפי' לא הי' מכת מדינה פטור מהאי טעמא דפטר רבא להני מלחי ע"ש. ולענ"ד נראה לחלק עפ"י מ"ש הרי"ף במס' גיטין (ע"ד.) גבי האי גברא דאמר לאריסי' כולה עלמא דלו תלת ואכלו ריבעי ואת דלו ארבעה ואכיל תילתי לסוף אתי מטר' אמר רבה הא לא איצטרך והקשה הרי"ף מהא דא"ר בפ' השוכר את האומנין האי מאן דאוגיר לדולא ואתי מטרא פסידא דפועלין ותי' דשאני אריס מפועל דאריס כשותף דמי ראי איתנוסי האי ארעא לא הוי שקל מידי ע"ש וע' תוס' גיטין שם ד"ה רבה ועפי"ז החילוק מבואר בשלמא הני מלחי לא הי' להם שום זכות בהני שומשמי אלא דקבלו עליהו לעבורינהו ואונס דלא שכיח לא אסיק אדעתיהו ולא קבלו עליהו שום חיוב אדעתא דהכי משא"כ בחובר שדה למזרעי דכל התבואה שיהי' הכל שייך להחובר ואלו תוציא השדה רב תבואות יהי' הזכות רק להחובר ממילא ה"ה להיפך אם נתקלקל השדה ולא נתנה את יבולה ע"כ זכות השובר נתקלקל ואפי' באונס דלא שכיח מ"מ מה לבעלים באונסו של החובר ומש"ה בהאי גברא דקיבל ארעא למיזרעי תומי לא פטרו אלא מטעם שהי' מכת מדינה:

ב וחזינא בתשו' מהר"פ סימן (לט) הובא בסמ"ע סימן (שכא) שנשאל בראובן שהשכיר חנותו לשמעון ובתוך הזמן נתקלקל ההלואה עפ"י פקודת השר והשיב דמקור דין זה מפ' האומנין ממשנה דהשוכר חמור והבריקה אומר לו הרי שלך לפניך כיון דראוי למלאכה ראשונה ואם מתה או נשברה דאינו ראוי עוד למלאכה ראשונה חייב להעמיד לו אחר כו' אבל בנ"ד הוי כאלו מתה או נשברה כי מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא ע"ש ולענ"ד שמעתי ולא אבין דלא דמי לשוכר חמור דגוף החמור המושכר נתקלקל ואינו

ראוי למלאכתו הראשונה משא"כ בנתקלקל ההלואה אין הקלקול בגוף החנות והמשכיר יכול לומר אנא הא קאימנא וסברא זו כתובה בתשו' מיימיני ס' משפטים סימן (כז) ועוד דמבואר בפ' השואל (קג.) היכי דאמר לו בית זה ונפל אזדא. ובמס' ערכין (כ:) המשכיר בית לחברו ונתנגע אעפ"י שחלטו כהן אומר לו הרי שלך לפניך והק' התוס' ד"ה אעפ"י דמהכא משמע דבית המוחלט מותר בהנאה דכי אמרינן דאסור בהנאה הוי כי מתה או נשברה דחייב להעמיד לו חמור אחר ובת"כ משמע דאסור בהנאה ותי' דאין ה"נ דאסור בהנאה ומיירי היכי דאמר לו בית זה ולכך אומר לו הש"ל ע"ש. ודברי התוס' נפלאים דתניא שם בברייתא נתצו חייב להעמיד לו בית אחר ואי דאמר לו בית זה מבואר בגמ' דאמרי' נפל אזדא ומה"ט הוכיח הר"ן במס' נדרים (מו:) דהך ברייתא מיירי במשכיר בית סתם ע"ש. והנלענ"ד בזה עפ"י מה שיש להתעורר מהא דאי' בפ"ק דיומא (יא:) יכול יהי' בית הכנסת ובית המדרש מטמאין בנגעים ת"ל ובא אשר לו הבית מי שמיוחד לו יצאו אלו שאין מיוחדין לו כו' ע"ש ובפ' החובל צ כמאן אזלא הא דאמר אמימר איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג לא עשאו ולא כלום כמאן כר"א כו' כספו המיוחד לו הכי נמי עבדו המיוחד לו ופרש"י ולא דמי לשותפין דעלמא דהתם יש לזה. חלק בכלו ליטול חצי וכן לזה אבל הכא כולן קנוין לה לגוף וכולן קנוין לו לפירות וליכא מיוחד לא לזה ולא לזה ע"ש ולפי"ז במשכיר בית לחברו ונתנגע י"ל דאינו מטמא כיון דבעינן ובא אשר לו הבית מי שמיוחד לו והיכי דהבית מושכר ביד אחרים אין כאן בעלים מיוחדין דקנין הגוף קנוי להמשכיר וקנין פירות קנוי להשוכר ואין המשכיר יכול לסלק את השוכר תוך זמן משך השכירות ובפ' הזהב (נו:) בעי ר"ז שכירות יש לו אונאה או אין לו כו' מי כתיב ממכר לעולם ממכר כתיב והאי נמי ביומ' מכורה הוא והתוס' שם ד"ה והאי הקשו דבפ"ק דמס' ע"א מוכח דשכירות לא קניא מישראל ששכר פרה מכהן כו' ותי' הריטב"א דשכירות ליומא ממכר הוא לקנין פירות ולהשתמש במשך זמן השכירות אבל קנין הגוף הוא של המשכיר ולהכי ישראל ששכר פרה מכהן מותר להאכילה תרומה וכהן ששכר פרה מישראל אסור להאכילה תרומה כיון דגופה של הפרה הוי קנין כהן ומה"ט אסור להביא ע"א לתוך ביתו של ישראל המושכר לעכו"ם דנהי דקנין הפירות קנוי להנכרי אבל קנין הגוף קנוי להישראל ע"ש ובפ' השולח (מ"ז:) המוכר שדהו לפירות רי"א מביא וקורא קנין פירות כקנין הגוף ופרש"י המוכר שדהו לפירו' שיאכל הלוקח פירו' עד עשר שנים כו' ע"ש מבואר מזה דקנין פירו' לזמן ג"כ חשיב קנין גמור ולר"י חשיב קנין הגוף ובמס' ב"ב (נח:) כ' התוס' ד"ה במתנה כו' ואומר ר"ת דגדול קנינו של שוכר מזה שאפי' מת בתוך הזמן המקום מושכר ליורשיו עד הזמן משא"כ באשה שאם מכרה

ונתנה הבעל מוציא מיד הלקוחות. מיהא לפימ"ש התוס' ב"ב (נז.) ד"ה לא כו' וא"ת קונה אינן אחד אמאי אינו מביא וקורא למ"ד ק"פ כקה"ג דמי מ"ש מהמוכר שדהו לפירו' כו' וי"ל ש"ה דהקרקע] קנוי לו עד זמן קבוע אבל הכא אם יתיבש מיד האילן אין לו בקרקע כלום ולפי"ז יתכן דבשוכר בית ל"ש לומר ק"פ כקה"ג כיון דאלו נפל הבית אזדא ושוב אין להשוכר זכות לא בקרקע הבית ולא בעציו ואבניו ולענין טומאת נגעים אפי' היכי דהשכירו לאחרים קרינן בי' אשר לו הבית שהרי מיוחד הוא למשכיר מיהא ז"א דבשלמא לענין ביכורים דאנו דנין על קנין הגוף של האדמה ושל האילן שפיר כ' התוס' דל"ש בזה ק"פ כקה"ג כיון דאם יתיבש מיד האילן אין לו כלום משא"כ לגבי שכירת הבית לענין נגעים ודאי קשה איך אמרינן דנטמא הבית נימא דלא קרינן בי' ובא אשר לו הבית כיון דאין לבית זה בעלים מיוחדים דהמשכיר אין לו קנין פירו' והשוכר אין לו קנין הגוף וזה דומה לעבד של איש ואשה דלא קרינן בי' עבדו המיוחד לו. והנ"ל עפ"י מה דאי' במס' ב"מ (עח.) השוכר את החמור והבריקה אומר לו הש"ל מתה מעמיד לו חמור אחר ופרש"י דמיירי בחמור זה ע"ש ובש"מ שם ושם בגמ' (ע"ט.) השוכר את החמור ומתה אם יש בדמים ליקח יקח ושמואל אמר אף לשכור כו' ע"ש מבואר מזה דבין שוכר חמור סתם לשוכר חמור זה חילוק קנינים יש בזה דהמשכיר חמור סתם אין להשוכר שום קנין בחמור מיוחד שהרי ביד המשכיר ליתן להשוכר חמור אחר ואין להשוכר רק חיוב גברא ושיעבוד הגוף על המשכיר שהתחייב א"ע ליתן להשוכר חמור להוליך את הסחורה לא כן במשכיר חמור זה ותהי להפך אלו מת החמור אין להשוכר עוד שיעבוד על המשכיר אכן יש להשוכר קנין בגוף החמור בעצם ובראשונה יש להשוכר קנין פירות וקנין השתמשות להשתמש בחמור זה משך זמן השכירות ועוד נוסף לזה קנין הגוף אם מת החמור יכול למכור החמור המת ולרב יקח חמור אחר ולשמואל אף לשכור בעד הדמים ולא יהי' נשאר להמשכיר כלום. ובתוס' ב"מ שם (עט) ד"ה ואם כו' וגבי בית זה הדין אם נפל אזדא ולא אמרינן אם יש בדמים ליקח יקח דהתם אין הבית עומד למכור אלא להוסיף עליו ולחזור ולבנותו כו' ע"ש ובירושלמי מס' ערלה (פ"ג) אבנים מנוגעות שעשאן סיד אית תניי תני לא עלו מטומאתן ואית תניי תני עלו מטומאתן מ"ד עלו מטומאתן הרי אלו מותרין ע"ש. ולפי"ז במשכיר בית זה לחברו ונתנגע הבית ונתצו דאין ביד המשכיר לבנות ביתו באבנים אלו שהרי הם אסורות בהנאה מיהא אם עשאן סיד שפיר יכול ליהנות דעלו מטומאתן ומותרות בהנאה נמצא דלענין טומאת נגעים דין בית זה כמו במשכיר לו חמור זה ומת החמור כיון דא"א להחיותן ומוכרח למכרו אמרי' אם יש בדמים לשכור ישכור וממילא חשיב קנין הגוף של השוכר וכל

הבית מיוחד רק להשוכר ושפיר קתני בבריתא נתצו חייב להעמיד לו בית אחר וזהו ממש לשון המשנה במס' ב"מ (עח) דתנן התם מתה או נשברה מעמיד לו חמור אחר ופרש"י דמיירי בחמור זה ומה דקתני מעמיד לו חמור אחר הביאור בזה שמוכרח למכרו ומן הדמים ישכור לו חמור אחר וה"נ לגבי בית זה היכי דנתצו מחמת טומאה שנתנגע הבית כיון דגוף הבית קנוי למשך זמן השכירות אכן זה נכון אחר הנתיצה אבל במוחלט נהי דאסור בהנאה עכ"פ לא בעי נתיצה כמ"ש הרמב"ם בה' ט"צ (פי"ד ה"ג) ז"ל אין נגעי בתים כו' ובב' המראות מסגירין או מחליטין ובפשיון נותצין וע"ש בכ"מ וממילא כ"ז שאין מן הדין לנותצו ולא בעי למכרו ולעשות ממנו סיד הדרינן להדין דהיכי דהשכיר לו בית זה אומר לו הש"ל ודו"ק. והנה לפימ"ש הר"ן הובא בסמ"ע שם הטעם לחלק בין שוכר ללוקח דגבי לוקח אמרינן מזלו גרים כיון דגוף החפץ הוא של הלוקח משא"כ בשכירות ולמדנו מתורתו של הר"ן ז"ל במס' נדרים (מז.) שכ' ומקבל בטסקא לאו היינו שכירות אלא הקרקע ה"ה של המחזיק כו' אלא שנותן דבר ידוע בכל שנה וכל כה"ג קנין הגוף מקרי כו' ע"ש. ולפי"ז בנידן השאלה כיון שנתנו השו"ב מן העיר את הזביחה מהכפר לגמרי להשו"ב מהכפר כל ימיו ורק שהשו"ב מהכפר מחויב ליתן פרס קצוב בכל שבוע ולא נשאר שום זכות בהזביחה מן הכפר שיהי' עוד הכנסה להשו"ב שבעיר ממילא דינו של השו"ב מהכפר כמו לוקח ואמרינן לי' מזלך גרים ומה"ט דכל זכות והכנסה טובה מן הזביחה שייך לו לבדו ה"ה להיפך כי נתקלקל ההכנסה אומרים לו הרי שלך לפניך ודו"ק:

ג איברא בלוקח גופי' הקשו התוס' ב"ק (ק"י:) ובמס' כתובות (מ"ז:) ד"ה שלא כו' אדם שקנה דבר ונתקלקל יבטל המקח ונימא אדעתא דהכי לא קנה נראה מזה דהתוס' לא נחתו לזה דנימא מזלו של הלוקח גרים ולענ"ד שפיר כתבו בזה תי' אחר דאלו מטעם דאמרינן לי' מזלך גרים א"כ היכי דהוי מכת מדינה או להיפך היכי דנולד חדשות שהוא לטובת המדינה כמו בנידן שאלתינו שנעשה מסילת הברזל לטובת המסחר הדעת מכרעת דל"ש לומר מזלו של הלוקח גרים המגרעת בהכנסה. והפני יהושע הקשה על התוס' שהקשו א"כ הקונה החפץ ונתקלקל יבטל המקח מה זו קושיא אימא אין ה"נ היכי שיש אומדנא דמוכח טובא דאדעתא דהכי לא קנה בטל המקח ולענ"ד דבר זה א"א לאומרו וגמ' ערוכה במס' ב"מ (מ"ז נ) ד"ת מעות קונות ומפני מה אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמרו נשרפו חיטך בעלי' ובפ' הנזקין (נ"ב:) יהבו יתמי זוזא אפירא זול כו' דאתו למימר להו נשרפו חיטכם בעלי' והק' רש"י וכי נשרפו יחזרו בהן וכ' הר"ן דנהי דיתמי יכולין לחזור מיהא כל זמן שלא חזרו ברשות יתמי הוי מבואר מזה דאפי' במקום

דהיתמי יכולין לחזור מיהא עד שלא חזרו ברשותן קיימו ויכול המוכר לומר להו נשרפו חיטכם ואין ביד היתומים לומר אדעתא דהכי לא קנו ולבטל המקח למפרע. איברא דיש להעיר בזה מש"ס ב"מ (פ"א.) האי גברא דזבין חמרא כו' אי מזדבנא כו' ואי לא מהדרינא לך איתניס אתא לקמי' דר"נ חייבי' הרי שהותנה תנאי מפורש דאי לא ימכרנה אינו קונה אפ"ה הוא חייב באונסין מדין שואל דעכ"פ מחויב להחזיר החפץ לבעלים בשלימות ובפ' אלו טריפות (נ"א.) גבי מחט שנמצא בבה"כ כו' לא הוגלד פי המכה המוציא מחברו עליו הראי' כ' התוס' שם ד"ה המוציא כו' פי' על הלוקח להביא ראי' שברשות המוכר נטרפה אעפ"י שלא נתן מעות עדיין כאן נמצא וכאן הי' כו' והק' הרי"ט דבפ' הרואה כתם (נ"ח:) תניא בדקה עצמה וחלוקה והשאילתו לחברתה היא טהורה וחברתה תולה בה לענין דינא דלא מחייבה חברתה לכבס הבגד ואמאי לא אמרינן כאן נמצא כאן הי' כו' וי"ל כו' גבי חלוק לעולם היא ברשות הראשונה כו' אלא בתורת שאולה כו' ע"ש וקשה דהא בהוגלד פי המכה חשוב מום במקח ובטל הקנין א"כ אפי' לא הוגלד פי המכה נימא דעכ"פ בטל המקח דאפי' היכי דהקלקול נולד אח"כ בטל הקנין למפרע משום דאדעתא דהכי לא קנה מאי אמרת עכ"פ חייב הלוקח לשלם מדין שואל דחייב באונסין ז"א כיון דאיכא ספק אצל מי נולד הקלקול אי אתה יכול לחייב את הלוקח מספק דל"ש לומר כאן נמצא וכאן היה ובודאי אצל הלוקח נולד הריעותא דז"א כיון דהקנין בטל א"כ גוף הבהמה בודאי של המוכר הוא והדרה למרה דקי"ל שמין לשואל והשברים לניזק כדאי' בפ"ק דב"ק (י"א.) וממילא אין לחייב את הלוקח לענין דינא כמו בחלוק במס' נדה וע"כ ש"מ כשי' התוס' דאפי' באומדנא דמוכח טובא לא מצי לבטל הקנין היכי דתלוי בדעת שניהם ועיין במ"ל ה' זכי' (פ"ו ה"א) ובתשו' ח"צ סימן (מ"א) ודו"ק:

ד ובתשו' מוהרי"ט בשניות (מט) כ' ז"ל ובב"י אה"ע סימן (נ) הביא תשו' הרשב"א במשודך שקלקל מעשיו והשיב שם דאזלינן בתר אומדנא ואפי' במקום שבועה ויש לתמוה היכי מהני מה שנתחדש אח"כ כו' ומה גם במקום שבועה ונדרים ליכא למימר אדעתא דהכי לא נתחייב ולא נשבע כו' וקי"ל אין פותחין בנולד וכל דלא שכיח טפי מקרי נולד כו' דמיתה לא שכיח כ"כ כו' וקלקול לא שכיח טפי ע"ש ולענ"ד דימה ענינים נפרדים רחוקים זה מזה מן הקצה היינו היתר נדרים ע"י חכם בנוי על יסוד שהנשאל אומר שנדר או נשבע מתוך כעס בלי ישוב הדעת או שאומר אלו הי' נותן אל לבו אותו פתח שהוא דבר השכיח לא הי' נודר כלל וזה מבואר במס' נדרים (כ"א:) ע"ש ומה"ט אין פותחין בנולד דלא שכיח ואמדינן דעתו שבשביל זה לא הי' מניח מלידור כי הי' סובר שלא יבא דבר זה לעולם כמ"ש הרא"ש במס' נדרים (ס"ט) ע"ש וכ"כ התוס' במס'

נזיר (ל"ב.) ד"ה מי כו' ע"ש אכן אם באין לדון מכח אומדנא בזה יתהפך כחומר חותם דהיכי דהוא רוצה לבטל נדרו מכח שנתחדש אח"כ מלתא דשכיח אינו יכול לבטל נדרו דכל מלתא דשכיח ל"ש לומר אדעתא דהכי לא נחית דמן הסתם קיבל עליו דאי לא קיבל הוי לי' לאתנויי אכן היכי דנולד חדשות מלתא דלא שכיח כלל דלא עלה ע"ד לאתנוי מיהא אנן סהדי דאדעתא דהכי לא נחית וזה מבואר בפ' מי שאחזו (ע"ג.) ע"ש בתוס' ד"ה איתבי' ועיין בחי' מוהרי"ט על הרי"ף במס' קדושין (נ.) ומהני האומדנא בשבועה והקדש אפי' בלא התרת החכם ודו"ק:

הנלע"ד כתבתי וחתמתי. אלכסנדר שמואל היילפרין

סימן פד

ב"ה. לכבוד שארי תלמידי הרב הגדול וכו'. מ' מנחם מענדיל נ' באב"ד האבד"ק האמער בוקאווינא:

ע"ד אשר שאל על המקוה שהתיבה שבתוכה נקובה כמוציא רימון ונתנו בתוכה צימענט הסותם כל הסדקים והנקב שבתיבה נסתם עי"ז:

א תשובה. לענ"ד המקוה כשרה בלי שום חשש דידוע דמין צימענט הוא עשוי לבנין ולשי' הרמב"ם מוכרח להיות דרך בנין שיהי' מחובר לקרקע בבנין ואפי' לשי' הרא"ש דס"ל דסתימת הנקב מגרע אין בזה חשש לשיטתו שהרי כ' להלכה בקבעו ולבסוף חקקו כשר גם לטבול בתוכו כיון שלא הי' עליו שם כלי בתלוש וה"נ בנידון השאל' שעשו נקב כמוציא רימון נתבטל מתורת כלי והוי כקבעו ולבסוף חקקו ואף לפי מה שכ' האחרונים וכבר הרגיש בזה בתוס' רי"ד במס' שבת (ט"ו.) דמוכח בש"ס ב"ב (ס"ו.) דאפי' בקבעו ולבסוף חקקו לא אמרינן תלוש ולבסוף חיברו שמחובר אלא לענין שאובין דרבנן אבל לטבול בתוכו דנוגע לענין איסור דאו' לא מהני נלענ"ד דבנ"ד לכ"ע חשיב כמחובר וחילי דידי מהא דאי' במס' סנהדרין (מ"ז:) בהא דאמרו שם קברי' דרב הוי שקלא עפרא כו' קרקע עולם הוא כו' במחובר לא מיתסרא מיתיבי' החוצב קבר כו' בקבר בנין ופרש"י בקבר בנין שבנאו למעלה מן הקרקע דכותי' בעכו"ם בית שבנאו מתחילה לעכו"ם אסור דתלוש ולבסוף חיברו הוי תלוש כו' ע"ש וכ"כ רבים מהקדמונים וקשה מדוע דחקו לפרש שמיירי בקבר בנין שבנאו למעלה מן הקרקע ובפשיטות הי' יכולין לפרש שבתוך החפירה מהקרקע עשו כותל המערה בבנין אבנים. ובמס' ב"ב (ס"ד.) אחד הבור ואחד הדות בקרקע אלא שהבור בחפירה והדות בבנין ופי' הרשב"ם בחפירה בקרקע קשה שמחזיק מים בלא בנין בבנין חופרין בור בעפר תיחוח ובונין לו כותל אבנים כו' ע"ש

ובתוי"ט שם והנ"ל עפ"י מה דאי' במס' שבת (מ"ח:) שלל של כובסין כו' חיבור לטומאה כו' מספרים של פרקים ואיזמל של רהיטני חיבור לטומאה ואין חיבור להזאה ומקשה בגמ' ממ"נ אי חיבור הוא אפי' להזאה נמי אי לא חיבור הוא אפי' לטומאה נמי לא כו' והקשו התוס' בד"ה אי חיבור דבשלל של כובסין נמי תקשה לן הכי אי חיבור הוא אפי' להזאה נמי אי לא חיבור הוא אפי' לטומאה נמי לא ותי' ר"י דשלל של כובסין ודאי לא הוי חיבור אלא מדרבנן אפי' בשעת מלאכה שאינם צריכין זה לזה ולהכי מדמה לה לבית הפך ולבית התבלין שכל אחד הוא תשמיש בפני עצמו אבל מספרים של פרקים פשיט' לי' דבשעת מלאכה הוי חיבור דבר תורה כיון שמשמשין שניהם תשמיש אחד וצריכים זה לזה בשעת מלאכה ע"ש ובחי' הרשב"א שם. ובמס' עירובין (כ"ה.) הרחיק מן הכותל ד' ועשה מחיצה הועיל פחות מג' לא הועיל דהוי כמוסיף על עבוי הכתלים טח בו טיט כו' כיון דלא יכול למיקם בפני עצמו לאו כלום הוא ע"ש. ולפי"ז א"ש דרש"י מוכרח לפרש במס' סנהדרין דמיירי בקבר בנין למעלה מן הקרקע דבכה"ג יש לומר תלוש ולבסוף חיברו חשיב תלוש ולא הוי כמחובר כיון דקרקע הבית והבנין שעליו בכותלי הבנין כל אחד הוא תשמיש בפני עצמו ואפשר להשתמש להניח ע"ג קרקע בלי שום בנין שעליו ואפשר להשתמש בכתלים בלי הנחה ע"ג קרקע ואין צריכין זה לזה בשעת מלאכה אכן בחפירה בקרקע תיחוח ובונין לו כותל אבנים בזה לכ"ע הוי כמחובר כיון דהקרקע והבנין שניהם משתמשין תשמיש אחד ושניהם צריכין זה לזה כיון דכותל הקרקע רך הוא ואי אפשר למיקם בפני עצמו דעפר תיחוח הוא וכן הכותל לא יכול למיקם בפני עצמו א"כ שניהם תשמיש אחד הוא וצריכים זה לזה והמשתמש בכותל הרי משתמש בכותל הקרקע ובכותל אבנים ובזה פשיט' דהוי חיבור דבר תורה. ועפי"ז דן אנכי מכ"ש לענין מקוה בחפירה בקרקע תיחוח דאינו מחזיק המים בלעדי אם יתנו לתוכה תיבה של עץ והתיבה בפני עצמה ג"כ אינה יכולה להחזיק המים דנקובה היא בשולי' ואם מחברם בבנין כראוי כמ"ש הרמב"ם מחברם יחד בחיבור חזק בל ימוט וע"י שניהם אפשר להחזיק המים לכ"ע חשוב מחובר ואם שופך אח"כ בתוכו הצימענט בכדי שלא יהי' חשש זוחלין ויהי' ראוי לתכלית טהרת הטומאה שיהי' כשר עצהיו"ט מכ"ש דחשיב חיבור לקרקע וקרינן ביה מעין ובור יהי' טהור:

ב וזולת זה חשש סתימת הנקב ל"ש אלא היכי שלא ניקב הכלי אלא בכדי טהרתו דעדיין שם כלי עליו כש"ס זבחים (צ"ה.) כלי אמר רחמנא ע"ש בפרפ"י והתוס' ובזה שייך סתימה אבל בניקב כמוציא רימון דבטל מיני' שם כלי לגמרי ל"ש בזה ענין סתימה ע"י בנין וחשיב שפיר מחובר לקרקע.

ובפ' הבונה (קי"ב.) עיי"ל שופתא בקפינא דמרא ר"א מחייב משום בונה כו' וכ' הבעל המאור אנו כך קבלנו אין בנין בכלים ה"מ בשני כלים שמחברין ב' קטנות אבל בכלי אחד ד"ה יש בנין וברמב"ם ה' שבת (פ"ו) המכניס יד קרדום בתוך העץ וכן התוקע עץ בעץ כו' עד שנתאחד ה"ז תולדת בונה ע"ש.

ג ובמס' פסחים (כ"ה:) הנאה הבאה לו לאדם בע"כ אביי אמר מותרת כו' אמר אביי מנא אמינא לה דתניא אמרו עליו על רבן יב"ז שהי' יושב בצלו של היכל ודורש כל היום והק' השעה"מ ה' מעילה (פ"א ה"ה) מה ראי' מייתי אביי שאני היכל דבונין אותו בחול ואח"כ מקדישין כדאי' במס' מעילה (י"ד.) והיכי דבנאו ולבסוף הקדישו חשיב כמחובר ואין מועלין בו כדאי' במס' מעילה (כ ולענ"ד י"ל עפ"י מה דאי' במס' עירוכין (לב:) הקדש שלא נפדה כהלכה שחיללו ע"ג קרקע דרחמנא אמר ונתן הכסף והק' התוס' ד"ה ונתן וא"ת דאמרי' בונין בחול ואח"כ מקדישין אלמא מחללין מעות הקדש על הבנין ותי' דהתם חשיב תלוש טפי כיון דאי לא קדיש עומד לתלישה ע"ש לפי"ז ממילא נמי לענין מעילה חשיב הקדישו ואח"כ בנאו כיון דבשעה שנתחלל על מעות הקדש הי' הבנין חשיב תלוש וז"ב:

ד ובש"ס ע"א (מז:) בית שבנאו מתחילה לע"א ה"ז אסור כו' ובגמ' אמר רב המשתחוה לבית אסרו ומקשה ע"ז אלמא קסבר תלוש ולבסוף חיברו כתלוש דמי והא אנן בנאו תנן ומשני בנאו עד שלא השתחוה לו השתחוה אעפ"י שלא בנאו והרי"ף השמיט הך מימרא דרב וכ' השעה"מ ה' אישות (פ"ג ה"ג) אולי סמך עצמו אמ"ש בפ' נגמר הדין דקבר של בנין אסור ופרש"י בקבר בנין שבנאו למעלה מן הקרקע דכותי' בע"א בית שבנאו מתחילה לע"א אסור דתלוש ולבסוף חיברו הוי תלוש לענין ע"א וקבר לע"א איתקש אלא שדברי רש"י תמוהים במ"ש דבית שבנאו מתחילה לע"א אסור מטעמא דתלוש ולבסוף חיברו חשיב כתלוש והא ליתא דטעמא דתלוש ולבסוף חיברו אינו אלא לענין המשתחוה כשהוא בית אבל בנאו לע"א אסור מטעמא דחייל שם ע"א עליהו כשהן תלושין וזה מבואר מסוגי' דפ' כה"צ וצ"ע עכ"ל ולענ"ד לק"מ ופרש"י נכון היטב עפ"י מ"ש רש"י שם בסוגיא ד"ה אעפ"י שלא השתחוה וקסבר תנא דידן ע"א אסורה מיד אעפ"י שלא נעבדה ע"ש. ולפי"ז להך תנא דס"ל דנאסרה מיד ודאי אין הטעם משום תלוש ולבסוף חיברו חשיב תלוש אלא מטעם דחייל עליהו שם ע"א בתלוש אכן לפי מה דקי"ל כרע"ק דע"א של ישראל לא נאסרה עד שתיעבד א"כ בית שבנאו מתחילה לע"א לא נאסרה עד שישתחוה לו כמבואר בש"ך יו"ד סימן (קמ"ה סק"ח) מוכרח כפרש"י דהא דבית

שבנאו מתחילה לשם ע"א אסור דתלוש ולבסוף חיברו הוי תלוש לענין ע"א וקבר לע"א איתקש ודו"ק:

וביושלמי מס' שבת (פ"ט ה"א) ובמס' ע"א פ' כה"צ (ה"ו) ר"ז ר"ה בשם רב המשתחוה לבית אסרו כו' מתני' פליגי על רב השוקת שבסלע אין ממלאין בה כו' היתה כלי וחיברה בסיד כו' ע"ד פוסל את המקוה מפני שחקקה ואח"כ חיברה הא אם חיברה ואח"כ חקקה לא וההן בית לאו כמי שחקקו ואח"כ חיברו רב פתר לה סיתותן של אבנים הוא גמר מלאכתן ופי' הק"ע הקיצוץ שמקצצין האבנים הוא הגמר והקיצוץ נעשה קודם הבנין וזה סותר מה דאי' בגמרא בבלי ריש פ' הבונה (קב:) מסתת משום מאי מחייב רב אמר משום בונה ושמואל אמר משום מכה בפטיש ובפ' כלל גדול (ע"ה:) רבה ור"ז דאמרי תרוייהו כל מידי דאית בי' גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש וכיון דרב ס"ל מסתת אינו חייב משום מכה בפטיש ע"כ לא ס"ל סיתותן של אבנים היא גמר מלאכתן והרמב"ם בה' שבת (פ"י הי"ח) כ' המסתת חייב משום מכה בפטיש והתעוררו מדוע לא כ' להלכה כרב והא קי"ל רב ושמואל הלכה כרב באיסורי ולהנ"ל י"ל דהרמב"ם סמך א"ע על הירושלמי דמוכח דרב ס"ל דסיתותן של אבנים היא גמר מלאכתן אכן בגמרת בבלי מוכח דרב ס"ל דאינו חייב אלא משום בונה ולא משום מכה בפטיש וע' בהג"מ ה' שבת שם שהביא בשם הרא"ם שכ' דרב פליג על שמואל וס"ל דאינו חייב משום מכה בפטיש ורב מלתא דפסיקא נקט המשתחוה לבית אסרו ואפי' באבני דלא משפיא ובמס' מעילה (כ.) נטל אבן או קורה של הקדש כו' בנאה בתוך ביתו ה"ז לא מעל עד שידור תחתי' ובגמ' למה לי עד שידור כיון דשניא מעל אמר רב כגון שהניחה עפ"י ארובה וכיון דבני לה מיהת מעל לימא מסייע לי' לרב דא"ר המשתחוה לבית אסרו. נראה משום דבס"ד דמיירי שסתת האבן פר"ש י"ל דכ"ע מודו בזה דחשיב תלוש הואיל וסיתותן גמר מלאכתן אכן אחרי דחדית לן דמיירי שהניחה עפ"י ארובה ויתכן דמיירי באבני דלא משפיא קאמר לימא מסייע לי' לרב דא"ר המשתחוה לבית אסרו אע"ג דס"ל דלא אמרי' סיתותן של אבנים היא גמר מלאכתן ממילא ה"ה באבנים דלא משפיין נמי אמרינן תלוש ולבסוף חיברו הוי כתלוש. ובפ' הבונה (ק"ב:) בפרש"י ד"ה והמכה בפטיש כו' וזה גמר מלאכה של חוצבי אבן כו' ושם בר"ן ד"ה המכ' בפטיש כו' לאחר שחצב את האבן מכה בפטיש והיא מתפרקת ונופלת והוי גמר מלאכתו של אבן ובמס' יומא בירושלמי (פ"ג ה"ו) אבני קודש צריך שתהי' חציבתו בקודש ע"ש ובמלחמות פ"ק דסוכ'. ולפי"ז מה שהק' השעה"מ בהא דאביי ס"ל לא אפשר וקא מכוין מותר מדריב"ז ישב בצלו של היכל ודרש. מה ראי' היא שאני היכל דהוי מחובר ואין מועלין אלא בתלוש ולהנ"ל א"ש דכיון דאבני ההיכל

צריך שתהא חציבתן בקודש וזה גמר מלאכתן והי' אבני גזית אבנים יקרות כ"ע ס"ל דבכה"ג תלוש ולבסוף חיברו חשיב כתלוש והוי כקדם הקדישן ודו"ק. ובנידן שאלתינו שהתיבה נקובה כמוצא רימון כבר כתבתי דבזה לכ"ע חשיב מחובר קרקע וטהור וקרינן בי' יהי' מקוה טהור.
אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן פה

שוי"ר וחיים נעימים לבני היקר הרב הגדול החריף ובקי מ' חיים יונה נ"י:
מכתבך עם שו"ת קבלתי לנכון והנני למלא שאלתך להשיב על אתר. ותורף השאלה, בפרה שהנכרי אמר בשעת מכירה שכבר ילדה והיא נותנת חלב הרבה ואח"כ נתעברה וילדה זכר. והמשרתת נכרית צותה לנכרי ועשה מום:
תשובה. לענ"ד נראה שהישראל יתן הס"ב לכהן ויאמר לו שאם זה חולין נותן לו במתנה ואם זה בכור הוא נותן לו עפ"י התורה והמצות. ואפרש שיחתי טעמי ונימוקי. בש"ס בכורות (ל"ד.) תמן תנינן הצורם אוזן בכור ה"ז לא ישחוט עולמית דר"א וחכ"א נולד לו מום אחר ישחוט עליו ופרש"י ובכהן קא מיירי ואינו מובן מה בעי רש"י בזה ומה דוחקא לפרש דמיירי בכהן. והנ"ל דקשיא לי' לרש"י בתרתי חדא לר"א דקניס עולמית אפי' אם יפול בו מום אחר ואמאי יפסיד הכהן בחטא של הישראל ותו גם לרבנן קשה ואמאי אסור בעוש' בשוגג שלא במתכוין מ"ש מן המבשל בשבת דס"ל לי' לר"מ דלא קנסו שוגג אטו מזיד ומותר אף לעצמו אולם בגמ' גיטין (נ"ג:) מקשה מ"ש שבת ומ"ש שביעית ומסיק נחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על השבתות ולפי"ז א"ש כיון דמבואר בגמ' בכורות שם (ל"ה:) דכהנים הוא דחשידו אמומי ישראל לא חשידי אמומ' א"כ המשנה דצורם אוזן בכור ה"ז לא ישחוט עולמית ע"כ מיירי בכהן דחשידי אמומ' אבל בישראל עכ"פ מותר שלא במתכוין ול"ש קנס שלא ישחוט עולמית ואפי' ע"י מום אחר וז"ב בעזה"י אכן זה נכון בודאי בכור מיהא בספק בכור דנאכל במומו לבעלים ישראל א"כ י"ל דמגרע גרע וגם ישראל נחשדו בזה ועכ"פ אסור לישראל.
ושם בגמ' בעי אי לדידי' קנסו אי לממונו קנסו ונ"ב דבספק בכור ל"ש קנס אלא לדידי' אבל ל"ש לומר לממונא קנסו דלמה להו לרבנן לקנוס ממ"נ אי זה חולין בודאי שרי ואי זה בכור והוי ממון כהן מדוע יפסיד הכהן. והנה נודע שי' הג"מ מס' חולין (פ"ח תשמ"ב) שכ' נכרי שצרם אוזן בכור אפי' נתכוין להתירו מותר ע"ש והובא דעה זו בד"מ ביו"ד. ולכאורה תמוה שהרי מבואר בגמ' ההיפך. והנ"ל עפ"י מ"ש התוס' שבת (קכ"א.) ד"ה

ואם כו' דדוקא בחוץ לתחום הבא בשביל ישראל זה שרי בשביל אחר דלא הוי אלא איסור דרבנן אבל באיסור דאו' אסור לכל העולם ע"ש. ולפי"ז דוקא בבכור הראוי למקדש והמטיל הוי איסור דאו' להכי אסור עולמית אפי' לאחרים אכן בזה"ז דלא הוי אלא מדרבנן בזה ש"א דעכ"פ מותר לאחרים. ובפסקי תוס' תמורה כ' דבזה"ז אסור להטיל מום בבכור ובקדשים שרי והרי"ט אלגזי נתקשה בזה ע"ש:

ואמרתי דבשלמא לכל הקדשים הדין נותן דנועל דלת בפניו א"כ ממילא אזלא לאיבוד והוי כחטאות המתות משא"כ בבכור דכ' התוס' בכורות (נ"ג.) דאסור לנעול דלת בפניו א"כ נהי דלא חזי להקרבה מ"מ דינו כקדשים בזמן בה"מ בהנך דאזלו לרעי' דאסור להטיל בהו מום מה"ת. והתוס' הק' מדוע לא התירו בבכור לנעול דלת ואמרתי עפ"י פרש"י בפ"ק דמס' ב"ק (י"ב) בכור מוכרין אותו לכהן וכן כהן לכהן ע"ש וביאר הש"מ בשם הרא"ש כונת פרש"י משום דכהן בקי בה' קדשים אבל ישראל אינו בקי ויש חשש תקלה דגיזה ועבודה ע"ש. ובמס' זבחים (ע'.) כ' התוס' דלהכי כונסין אותו לכיפה משום דאיכא חששות הרבה ואפשר לבא לידי תקלה ע"ש ולפי"ז א"ש דבשלמא במעשר בהמה דהוי של ישראל דלא בקיאי בה' קדשים ויש חשש תקלה התירו לנעול דלת בפניו משא"כ גבי בכור דהוא לכהן הבקיאים בה' קדשים ול"ש חשש תקלה גבייהו להכי לא התירו צער ב"ח ובזיון קדשים לנעול דלת בפניו וז"ב בעזה"י. ובזה מקום אתי להקל בספק בכור דקי"ל דנאכל במומו לבעלים א"כ הוא לישראל דיש בזה חשש תקלה דגיזה ועבודה. א"כ מן הדין מותר לנעול דלת בפניו וא"כ דטבו לי' עבדי' למה לן צב"ח ובזיון קדשים והלא טוב יותר לעשות מום ע"י הנכרי אמנם חלילה להורות כן לכתחלה מיהא היכי שכבר נעשה המום ובנידן שאלתינו שדעת הרא"ש שהיכי שהפרה חולבת שרי ונהי דלכתחילה יש להחמיר כהר"ת וכמ"ש הרמ"א מיהא היכא דיש עוד צד להקל קי"ל להקל ולהכי נ"ל בנידן שאלתינו שלא להתיר להבעלים ישראל שלא יהנה מזה מיהא עכ"פ מותר להכהן. את זה כתבתי בעזה"י על אתר הנלע"ד.

והנני מברכך בכט"ס. אלכסנדר שמואל היילפרין:

סימן פו

ב"ה. בירושלמי פ' חומר בקודש (ה"א) מעשה שנכנסו שבעה זקנים לעבר את השנה כו' אמרו כמה מעלות בקודש ר' מחיר אמר שלש עשרה ר' יוסי אמר שתים עשרה אמר ר"מ כך שמעתי מר' עקיבא שלש עשרה א"ל ר' יוחנן הסנדלר שימשתי את רע"ק עומדות מה שלא שימשתו ישיבות אמרו ר' יוחנן הסנדלר אלכסנדרי לאמיתתו הוא ועמדו משם

בנשיקה כו' והדברים נפלאים מה ענין עיבור השנה להך שאלה כמה מעלות בקודש וגם מדוע קראו עכשיו את ר' יוחנן הסנדלר אלכסנדרי לאמתתו והנ"ל עפ"י מ"ש זקני המהרש"א ז"ל במס' סנהדרין (יב.) ענין סוד העיבור כי מבואר בתורה ישמעאל יש לו שנים עשר נשיאים לאמותם מפני שהוא נולד משפחה והולך אחר האם אבל תולדות יצחק ויעקב מיוחסים אחר אביהם מצד הקדושה ובגמ' סנהדרין שם אי' בקשו להוסיף נציב אחד הוא חודש עיבור כנגד שבט יוסף שיעקב אבינו נתן לו שכם אחד שבני אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהי' נמצא בקדושה נציב אחד יותר ע"ש. ובזה אני משער כונת הירושלמי הנ"ל שמפני שהמלכות גזרה בימי התנאים האלו שלא לעבר השנה כמבואר בגמ' סנהדרין שם לכן דברו בלשון חכמה ושאלו זה לזה כמה מעלות בקודש. ובמס' נדרים (ס"ג:) מבואר דאיפליגי ר' מאיר ור' יוסי דר"מ ס"ל אדר ראשון ושני המה שנים ור"י ס"ל שהמה חודש אחד ע"ש בר"ן ז"ל ובמס' חגיגה (כא.) ובמ"ס חגיגה (כא:) מבואר דרבא ס"ל י"א מעלות חשיב במשנה ור' אילא ס"ל עשר מעלות שנו דהנך תרתי אחורים ובית הצביטה חדא נינהו ובצירוף שתי המעלות דפרקא קמא המה שנים עשר ולרבא חשיב שלשה עשר י"א דפ' חומר בקודש ושתים דפרקא קמא ע"ש ולפי"ז נאות לן הכונה שר' מאיר השיב שלש עשרה דהוא לשיטתו אזיל דס"ל אדר ראשון ושני המה שנים נמצא שלשה עשר חדשים וכנגדן י"ג מעלות בקודש ור' יהודה אמר שנים עשר דהוא ס"ל אדר ראשון ושני המה חודש אחד וע"ז אמר ר' מאיר כך שמעתי מרע"ק שלש עשרה א"ל ר"י הסנדלר שימשתי את רע"ק עומדות מה שלא שימשתו ישיבות והדברים סתומים. ובפ' ואלו מגלחין (כו:) אי' בגמ' ובאיחוי אלכסנדרי וכ' התוס' שם בירושלמי איזו איחוי כל שאין מקומו של הקרע ניכר ובמד"ר שה"ש אחות לנו שאיחה את כל העולם בר קפרא אומר שאיחה את הקרע ולכן נאות לנו הביאור במה שאמרו ר' יוחנן הסנדלר לאמתתו והכונה שר' יוחנן לא הכחיש את דברי ר"מ שהעיד ששמע מר' עקיבה שלש עשרה אלא שר' יוחנן הוא אלכסנדרי שאיחה את המעלות בקודש והשנים המה אחד קשורים זה בזה ושורש אחד למו כארז"ל במשנה אבות (פ"ג) אם אין דעת אין בינה אם אין בינה אין דעת ושנו חכמים בפ' חומר בקודש י"א מעלות אכן לאמתתו עשר ולא אחד עשר ובפרקא קמא חשיב עוד שני מעלות וכנגדן י"ב חדשי השנה מלבד חודש העיבור נציב אחד יותר ואינו בחשבון כי אדר הראשון והשני כאחד וכל החדשים המה קשורים ביחד שנה אחת והנציב אינו בא במספר כמו שמצינו בחשבון ארבע יסודות והכח המקשר לא נחשב לחמש יען כי הכח המקשר אינו מושג כלל. ובמס' סנהדרין (ט"ז:) כ' התוס' ד"ה אחד כו' ממונה על כולן הוא מופלא שבב"ד כו' ונראה דלא הי'

מחשבון סנהדרין כו' כר' יהודה ע"ש וממילא ה"ה ה"נ לענין חדשי השנה הנציב אינו בחשבון וכן הוא במעלות הקודש ודו"ק:

תם ונשלם בישע טמיר ונעלם. צור מושיע ישראל וגואלם. אתה ה' לעולם. וחסד ה' מעולם ועד עולם. מתנשא לכל לראש בחר בעם דלת ראש. יה"ר שתשרה שכינה במ"י א"ס: